

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ**

Διδακτορική διατριβή

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΑΤΣΑ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

*Καθηγητής Αντώνης Μαγγανάς Πάντειο Πανεπ/μιο
Καθηγητής Ιάκωβος Φαρσεδάκης Πάντειο Πανεπ/μιο
Καθηγήτρια Φωτεινή Τσαλίκογλου Πάντειο Πανεπ/μιο
Καθηγητής Θεόδωρος Παπαθεοδώρου Παν/μιο Πελοποννήσου
Αν. Καθηγήτρια Βάσω Αρτινοπούλου Πάντειο Πανεπ/μιο
Αν. Καθηγητής Στέλιος Στυλιανίδης Πάντειο Πανεπ/μιο
Αν. Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Κορωναίου Πάντειο Πανεπ/μιο*

**Αθήνα
Μάιος 2008**

«...είναι μόνο, αναγκαίο να κάνουμε πόλεμο με πέντε πράγματα: στις αρρώστιες του σώματος, στην άγνοια του πνεύματος, στα πάθη του σώματος, στα κατακάθια της πόλης και στις διαφωνίες των οικογενειών».
(Πυθαγόρα ο Σάμιος)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟ

Εισαγωγή.....	Σελίδα 7
---------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

A. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

α. Γενικά.....	10
β. Οι ψυχοβιολογικές θεωρίες.....	10
γ. Ψυχολογικές θεωρίες	13
δ. Κοινωνικές διαφορές.	15
ε. Άγχος και επιθετικότητα	15
στ. Anima-animus-«σκιά»	18
ζ. Ενσυναίσθηση και Βία.....	21
η. Η θεωρία της σεξουαλικής οικονομίας.....	23
θ.- Γενετήσια ζωή και βία.....	25
ι.- Γενετήσιες δυσλειτουργίες	26

B. Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

α. Η κυκλική θεωρία της βίας.....	29
β. Ψυχολογικοί τύποι του δράστη ενδοοικογενειακής βίας.....	31
β.α. Επιθετικοί τύποι ανδρών.....	34
β.β. Παθητικοί τύποι ανδρών.....	36
γ. Παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά την άσκηση της βίας.....	37
δ. Πέρασμα στην πράξη	38
ε. Προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ

α. Γενικά.....	44
β. Προσωπικότητα και επικινδυνότητα.....	47
γ. Ο ντετερμινισμός της ανθρώπινης συμπεριφοράς.....	47
δ. Η αιτιώδης σχέση ψυχικής ασθένειας και εγκληματικότητας.....	49
ε. Εγκλήματα από πάθος.....	52
στ. Παρορμητικά εγκλήματα.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΟ ΘΥΜΑ

α. Εισαγωγικά.....	63
β. Ο ρόλος της ενέργειας.....	64
γ. Η άγνωστη περιοχή.....	65
δ. Το τραύμα.....	66
ε. Ποιος είναι τραυματισμένος.....	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

A. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

α. Ιστορικά στοιχεία.....	69
β. Εννοιολογική οριοθέτηση της ενδο-οικογενειακής βίας.....	70
γ. Η βία μεταξύ των συντρόφων.....	74
δ.- Ερευνητικά δεδομένα.....	74
ε. Η προβληματική της επαφής θυμάτων και αρχών.....	80

B. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΥΛΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

α. Οι σχέσεις σήμερα.....	82
β. Οι διαφυλικές σχέσεις μέσα από τη λογοτεχνία	86
γ. Το αδιέξοδο των σχέσεων.....	88
δ. Η «απιστία» ως κοινωνική κατασκευή.....	90
ε. Οι αντιλήψεις για τη φύση της γυναίκας.....	92
στ. Η σύγχρονη γυναίκα	94
ζ. Η προβληματική του γάμου.....	94
η. Οι διαφορές ανδρών και γυναικών	99
θ. Διαπροσωπικές σχέσεις- ισότητα.....	105

Γ. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ108

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

A. ΔΟΜΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

α. Γενικά.....	112
β. Η εμπειρία των Η.Π.Α.	113
β.α Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	114
β.β. Η διαχείριση του προβλήματος από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.....	116
β.γ. Δίκτυα κοινωνικής παρέμβασης.....	117
γ. Μοντέλο Ινστιτούτου Michigan.....	118
δ. Η ελληνική πραγματικότητα.....	120
ε. Η αντιμετώπιση του φαινομένου από τις Υπηρεσίες υγείας.....	122
στ. Η νομοθεσία για την βία στην οικογένεια.....	123

B. ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

α. Εισαγωγή.....	125
β. Οι λειτουργίες της αστυνομίας.....	125
γ. Η εξιχνίαση των εγκλημάτων.....	126
δ. Η προσωπικότητα του αστυνομικού και η αστυνομική κουλτούρα.....	127
ε. Η αστυνομία ως οργάνωση κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και η κατασκευή της πραγματικότητας.....	129
στ. Στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.....	132
ζ. Η κοινωνικο-οικονομική ταυτότητα του Έλληνα Αστυνομικού.....	135
η. Ο Ρόλος της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Αστυνομικού.....	136
θ. Η Αστυνομία ως λύση του προβλήματος.....	138.
Η «πυροσβεστική» παρέμβαση της Αστυνομίας.....	139
ια. Χειρισμός υποθέσεων βίας από την Αστυνομία.....	141
ιβ. Βασικές Αρχές παρέμβασης της Αστυνομίας.....	142
ιγ. Προσπάθεια αποτροπής δευτερογενούς θυματοποίησης.....	143

ιδ. Επικινδυνότητα της κακοποίησης.....	145
ιε. Σχέδιο ανάγκης και προστασίας.....	145
ιστ.- Η βία στην οικογένεια του αστυνομικού.....	148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

A. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

α. Δυσκολίες αντικατάστασης αρνητικών γνωστικών σχημάτων.....	150
β. Ψυχική υγεία.....	152
γ. Ψυχολογικά χαρακτηριστικά θυμάτων.....	154
δ. Αντιμετώπιση της γυναικείας θυματοποίησης.....	159
ε. Θεραπευτικές μέθοδοι θυμάτων.....	161
στ. Αντιμετώπιση της συζυγικής βίας	176

B. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....166

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας.....	170
2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας.....	171
3. Κύριες υποθέσεις εργασίας.....	172

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.- Τα μεθοδολογικά προβλήματα.....	173
2.- Οι μεθοδολογικές επιλογές.....	174
3.-Έλεγχος υποθέσεων.....	176

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΕΡΕΥΝΑ ΑΡΧΕΙΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ	180
----------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ.....	196
------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

A.- Γενικές διαπιστώσεις από την έρευνα των αρχείων.....	240
B.- Αποτελέσματα Εμπειρικής Έρευνας.....	242
Γ.- Γενικά Συμπεράσματα	244

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	246
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	254
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ	255
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV	257
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	260
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	261

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟ

Εισαγωγή

Η Ενδοοικογενειακή βία ως φαινόμενο , είναι πολυσύνθετο και ως εκ τούτου δυσεπίλυτο. Αφορά κάθε έκφανση της ανθρώπινης δραστηριότητας όπως: κοινωνικής, πολιτικής, πολιτισμικής, ψυχολογικής, βιολογικής, οικονομικής κ.λ.π., όλα όσα είναι τα ουσιώδη της ύπαρξης του ανθρώπου, οι συνιστώσες της διάρκειάς του. Συνιστά μία από τις μορφές της αθέατης εγκληματικότητας, συντελείται «εν οίκω», βάλλει ευθέως στα θεμέλια του κοινωνικού μας συστήματος και απειλεί την κατάρρευσή του.

Το φαινόμενο αυτό, κοινωνικά, εκδηλώνεται πρωτίστως σε βάρος των γυναικών, παραβιάζοντας ευθέως την αναγνωρισμένη από το ελληνικό Σύνταγμα αρχή της ισότητας των δύο φύλων (άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος), με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται καθοριστικά και σε κάθε περίπτωση αρνητικά, η ελεύθερη ανάπτυξη της γυναικείας προσωπικότητας. Από την ελληνική νομοθεσία, αναγνωρίζεται πλέον ότι, η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ιδιωτική υπόθεση, αλλά σοβαρή κοινωνική παθολογία, που παραβιάζει ατομικές ελευθερίες, κυρίως των γυναικών, οι οποίες και πλήττονται σε μεγάλο βαθμό από το φαινόμενο. Η ελληνική Πολιτεία προσαρμόζει πλέον την εσωτερική της νομοθεσία, σύμφωνα με όσα αναφέρονται για το συγκεκριμένο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας στη Διακήρυξη του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών (1993), καθώς και στη σύμβαση CEDAW για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών.

Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, αποδόθηκε αρχικά στην ψυχοπαθολογία και τελευταία στην εγκληματική πράξη, ωστόσο δεν καταφέραμε ως κοινωνία να το ερμηνεύσουμε, να στηρίξουμε επαρκώς τα θύματα και φυσικά δεν καταφέραμε ακόμη να οργανώσουμε σχέσεις διαφυλικής επικοινωνίας, ύστερα από την επισήμανση της έλλειψής τους.

Στην παρούσα προσπάθεια δεν κατέληξα τυχαία. Η ενασχόληση μου, υπήρξε προϊόν προβληματισμού, σε βάθος αυτοκριτικής, χρόνιας εμπειρίας με το αντικείμενο, ευαισθητοποίησης-μέσα από τον εργασιακό μου χώρο -στον ανθρώπινο πόνο και επαναπροσδιορισμού θέσεων και αντιλήψεων, ώστε να προσπαθήσω να ρίξω μια «ματιά» μέσα από το χώρο της Αστυνομίας και ουσιαστικά να δομήσω τη δική μου «αλήθεια»¹. Την αλήθεια που ελπίζει ότι θα είναι σημαντική και για άλλους, ότι θα επαληθευτεί από τη δική τους εμπειρία και επιστημονική γνώση, θα προσφέρει κάποια γνώση και καθοδήγηση ή τουλάχιστον θα ερεθίσει, μέσα από τη διαφωνία, ώστε ερευνώντας παραπέρα, να επιτευχθεί μέσα από τη σύνθεση το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, που θα είναι πιο κοντά στην αλήθεια και θα υπηρετεί καλύτερα την ανθρώπινη ύπαρξη, στο σύντομο αλλά δύσκολο πέρασμα της από τον κόσμο! Σημαντικές επίσης ήταν οι εμπειρίες μου από την παρακολούθηση από πολύ κοντά, πέντε ανδρών που παρουσίαζαν περιστατικά βίας κατά των ερωτικών τους συντρόφων, αλλά και «ψυχολογικών τύπων», όπως θα τους περιγράψουμε παρακάτω στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

¹ «Ο Νίτσε υποστήριζε ότι το φιλοσοφικό σύστημα ενός στοχαστή πηγάζει πάντα από την αυτοβιογραφία του και πιστεύω ότι, το ίδιο ισχύει σε μεγάλο βαθμό και στις κοινωνικές επιστήμες γενικά και για την ακρίβεια, για οποιονδήποτε στοχάζεται πάνω στον στοχασμό!»

Η βία μέσα στην οικογένεια και ειδικότερα (εδώ) η συντροφική βία, αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο και απαιτείται η συντονισμένη, εξειδικευμένη και άρτια αντιμετώπισή του. Η εμπειρία και οι νομοθετικές ρυθμίσεις άλλων χωρών θα μπορούσαν να βοηθήσουν σημαντικά τη χώρα μας στο δύσκολο έργο της αντιμετώπισης του².

Οι γυναίκες πλέον, αντιδρούν έντονα στη μόνιμη παρουσία προτύπων εγκληματικών συμπεριφορών σε βάρος τους. Πολιτικοποιούν και κοινωνικοποιούν το πρόβλημα της ανασφάλειας και στρέφονται τόσο προς τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς (κυρίως), που δραστηριοποιούνται για τα δικαιώματα τους, όσο και προς το κράτος - φύλακα, επικρίνοντας την ανεπαρκή ετοιμότητα του τελευταίου ή ακόμη την υποχωρητικότητα του απέναντι στη διαφαινόμενη αύξηση της βίας, από την πλευρά των ερωτικών τους συντρόφων. Στρέφονται κατά του κράτους φύλακα που από την μια εμφανίζεται ως «πανάκεια» της ασφάλειας τους σε μια σύγχρονη κοινωνία και από τη άλλη ουσιαστικά δεν μπορεί να αντιδράσει στα πλαίσια δράσης πεδίου και να προστατέψει επαρκώς τις γυναίκες-θύματα, ιδιαίτερα όταν οι δράστες συνεχίζουν να κακοποιούν ευθέως μέσα από τις δυνατότητες που ο ίδιος ο νόμος τους παρέχει, ασκώντας καταχρηστικά δικαιώματα που ο νομοθέτης τους έδωσε στην προσπάθεια της ειρηνικής συνύπαρξης.

Η ενδοοικογενειακή βία, είναι κοινωνικό φαινόμενο που απαιτεί διατομεακή και διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων που επιθυμούν να την αποτρέψουν και το πρώτο βήμα αναγνωρίζουν όλοι ότι, είναι η πληροφόρηση και η ανάληψη κοινωνικής ευθύνης με άμεση συμπαράσταση στα θύματα, καθώς και άμεσο καταλογισμό των ευθυνών στους δράστες. Η ανάληψη πρωτοβουλιών, η οργανωμένη και μεθοδευμένη παρέμβαση του επίσημου Κράτους (Κυβέρνηση, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Δικαιοσύνη, Αστυνομία, Κοιν. Λειτουργοί, Ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, κλπ)³ και της κοινωνίας γενικότερα (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μ.Μ.Ε., Εκκλησία, κλπ.) μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία ρήξης του κοινωνικού «αποστήματος», που λέγεται ενδοοικογενειακή βία όποιας μορφής και σ' αυτή την κατεύθυνση οφείλουμε να ευθυγραμμίσουμε τη δράση όλοι μας. Όποιοι και αν είναι οι αιτιολογικοί παράγοντες της βίας και ανεξάρτητα ποιο από τα μέρη ευθύνεται-δεδομένης της ετερότητας απόψεων στο ζήτημα- αποτελεί κοινή διαπίστωση όλων των επιστημόνων ότι, η βία στην οικογένεια αποτελεί ανοιχτή πληγή στο σώμα της κοινωνίας, που πρέπει και προσωπικά πιστεύω μπορεί σε σημαντικό βαθμό να θεραπευτεί.

Η παρούσα εργασία, φιλοδοξεί να συμβάλλει στην πρόοδο της επιστημονικής γνώσης, όσον αφορά τους αιτιολογικούς παράγοντες που οδηγούν στην βία κατά των ερωτικών συντρόφων και ιδιαίτερα του χρόνου, της δομής και της λειτουργίας της κοινωνικής πραγματικότητας. Είναι δύσκολο να αναπτύξει κανείς θέματα που αφορούν στην γνώση μας για την Ενδοοικογενειακή Βία, χωρίς να συμπεριλάβει απόψεις από φαινομενικά ξεχωριστούς κλάδους της επιστήμης και από ιδέες που βρίσκονται στα όρια της επιστήμης και της φιλοσοφίας.

Υποτίθεται ότι ο επιστήμονας πρέπει να μιλά και να γράφει για θέματα που κατέχει σε βάθος. Φαίνεται πως στο τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα αρχίσαμε να αναδεικνύουμε το πρόβλημα καθεαυτό και να αποκτάμε τις γνώσεις και τις δυνατότητες για την επεξεργασία κάποιων βασικών θεμάτων που οδηγούν στη βία, από διάφορες σκοπιές της επιστήμης. Κανείς εντούτοις

² Αντιπρβλ.το άρθρο των Μαγγανά, Α., και Παπαμιχαήλ, Σ., «Συνολική αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας», σχετικά με την πρόταση του Ινστιτούτου του Michigan για την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας.

³ Johnson, H., (1988). Rethinking Survey Research on Violence Against Women, στο R.E. Dobash & R.P. Dobash, (επιμ.), Rethinking Violence Against Women, London, Sage, σελ.23-51.

δεν μπορεί να κατέχει την ολότητα της γνώσης, πέραν ίσως από μερικούς εξειδικευμένους τομείς της. Αν θέλουμε, λοιπόν, να διατηρήσουμε την επιδίωξή μας για σφαιρική αντιμετώπιση των θεμελιακών θεμάτων της πραγματικότητας, πρέπει, έστω και με κίνδυνο την έντονη κριτική, να τολμήσουμε την σύνθεση απόψεων και θεωριών που προβάλλονται σχετικά με τα ζητήματα της Ενδοοικογενειακής Βίας. Αν διδάσκει κάτι αυτή η συνεχής προσπάθεια για κατανόηση του φαινομένου, αυτό είναι το πόσο συχνά οι βεβαιότητες διαλύονται, το πόσο κάθε είδους δογματισμοί γίνονται επικίνδυνοι.-

Α. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ**α. Γενικά**

Η επιθετικότητα είναι ένα ψυχολογικό φαινόμενο που απασχολεί κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο. Εκδηλώσεις επιθετικότητας και βίας υπάρχουν παντού, (π.χ. ένας άνδρας πυροβολεί τη γυναίκα του, δύο άνδρες βιάζουν μία κοπέλα, ένα μικρό παιδί κακοποιείται από τον μεθυσμένο πατέρα του, κάποιος βασανίζεται στις φυλακές, μία βόμβα εκρήγνυται στο Μετρό κλπ). Τα παραδείγματα αυτά αναφέρονται στη φυσική επιθετικότητα. Υπάρχει όμως και η λεκτική επιθετικότητα, π.χ. δύο οδηγοί που αλληλοβρίζονται, ο φίλαθλος που απειλεί τους αντιπάλους του, η πεθερά που μιλά επιτιμητικά στη νύφη της κλπ.

Ο πρώτος μας στόχος είναι ο ορισμός της επιθετικότητας. Ένας συνηθισμένος ορισμός αναφέρει ότι η επιθετικότητα είναι η συμπεριφορά που προκαλεί ζημιά σε άλλον. Ο ορισμός αυτός όμως δεν είναι ικανοποιητικός, επειδή περιλαμβάνει και πολλές πράξεις που δεν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν επιθετικές, π.χ., κάποιος πατά το πόδι άλλου, ο οδηγός αυτοκινήτου κτυπά ένα διαβάτη, ο καθηγητής επικρίνει την απόδοση του μαθητή κλπ. Οι πράξεις αυτές αναφέρονται σε φυσικές βλάβες ή σε ψυχική οδύνη, αλλά θα ήταν παράλογο να χαρακτηρίσουμε κάποιον «επιθετικό» επειδή πάτησε το πόδι άλλου κατά λάθος. Επομένως, στον ορισμό της επιθετικότητας, θα πρέπει να προσθέσουμε την έννοια της σκοπιμότητας ή της πρόθεσης. Επιθετικότητα λοιπόν, είναι η πρόθεση ενός ατόμου να προκαλέσει σωματική ή ψυχική οδύνη σε κάποιον άλλον⁴.

Η μελέτη των αιτιών της επιθετικότητας είναι ένα από τα παλαιότερα έργα της ψυχολογίας. Η επιθετικότητα και η βία έχουν μελετηθεί από τον Φρόυντ και άλλους ψυχαναλυτές. Έχουν επίσης μελετηθεί από βιολόγους και ηθολόγους. Η πειραματική ψυχολογία έχει μελετήσει την επιθετικότητα στα ζώα και στους ανθρώπους. Τέλος, η κοινωνική ψυχολογία έχει μελετήσει την επιθετικότητα αφενός μεν μεταξύ των ανθρώπων και αφετέρου σε σχέση με διάφορες επιδράσεις της κοινωνίας.

Η ηθολογία είναι μια καινούργια επιστήμη που συνδέει τα ενδιαφέροντα των βιολόγων, των κοινωνιολόγων και των ψυχολόγων. Δεν υπάρχει μια μόνο σαφής θεωρία που να εξηγεί όλα τα φαινόμενα της επιθετικότητας. Οι θεωρίες για την επιθετικότητα χωρίζονται σε δύο γενικές κατηγορίες: α) τις ψυχοβιολογικές θεωρίες και β) τις ψυχολογικές θεωρίες.

β. Οι ψυχοβιολογικές θεωρίες

Οι διάφορες ψυχοβιολογικές θεωρίες έχουν ένα κοινό παρανομαστή. Ξεκινούν από τη θέση ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του επιθετικός. Δηλαδή επειδή ο άνθρωπος είναι έμψυχο ον υπάρχει σε αυτόν μια εγγενής και βιολογική ορμή για επίθεση. Ο Άγγλος φιλόσοφος Thomas Hobbes χαρακτήρισε τον άνθρωπο σαν *hominii lupus*, δηλαδή ότι είναι από τη φύση του ένα σκληρό και κακό ζώο χωρίς συμπόνια για το συνάνθρωπό του. Ο Hobbes επίσης θεώρησε ότι οι νόμοι που διέπουν τις πολιτισμένες κοινωνίες είναι

⁴ Γεώργια, Δ., ((1995). Κοινωνική Ψυχολογία, τόμος Α', πέμπτη έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 231-234.

απαραίτητοι για τον περιορισμό των επιθετικών ορμών του ανθρώπου. Αντιθέτως ο Γάλλος φιλόσοφος Rousseau, θεώρησε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του αγνός και καλός και η κοινωνία είναι αυτή που τον διαφθείρει κάνοντάς τον επιθετικό και βίαιο.

Ο Φρόυντ⁵, επηρεασμένος από το έργο του Δαρβίνου, υιοθέτησε, μεταξύ των άλλων ιδεών, και την ιδέα της συνέχειας μεταξύ των ζώων και των ανθρώπων. Ο άνθρωπος, όπως και τα ζώα, ενεργεί με βάση τα ένστικτά του. Ο Φρόυντ χώρισε την προσωπικότητα σε τρεις τομείς: το εγώ, το υπερεγώ και το εκείνο. Το «Εγώ» είναι το συνειδητό μέρος της προσωπικότητας, στο οποίο κυριαρχεί η λογική, η σκέψη, η παρατηρητικότητα. Το «Υπερεγώ» είναι η συνείδηση του ανθρώπου με την έννοια ότι περιέχει τις αξίες, τα ταμπού της οικογένειάς του και της κοινωνίας του. Το «Εκείνο» είναι το πρωτόγονο ασυνείδητο μέρος της προσωπικότητάς του, που περιέχει τις ενστικτώδεις ορμές του.

Η κινητήρια δύναμη στον άνθρωπο είναι οι ορμές, οι οποίες ωθούν το άτομο να ικανοποιήσει τις βιολογικές του ανάγκες. Οι ορμές δηλαδή, τα ένστικτα του ανθρώπου, δρουν ασυνείδητα. Επομένως οι συνειδητές επιθυμίες του είναι τεκμήρια της λογικής σκέψης του και δεν υποσκελίζονται από τις πρωτόγονες ορμές που κυριαρχούν στο ασυνείδητο.

Μία δεύτερη βασική έννοια στη θεωρία του Φρόυντ είναι η θεωρία της «ψυχικής ενέργειας», που περιλαμβάνει τις έννοιες: πηγή της ενέργειας, καύση της ενέργειας και μετάδοση της ενέργειας. Η θεωρία της ενέργειας αναπτύχθηκε στη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, επηρεασμένη από τις επιστήμες της φυσικής και της χημείας. Οι φυσιολόγοι εφάρμοζαν τις αρχές της ενέργειας για την εξήγηση της λειτουργίας του φυσιολογικού συστήματος. Δηλαδή, θεωρούσαν πως η τροφή είναι μία πηγή της φυσιολογικής ενέργειας. Η καύση της τροφής παράγει ενέργεια βιοχημική, η οποία μεταβιβάζεται στα όργανα του σώματος, όπου είναι απαραίτητη για την λειτουργία τους και για την παραγωγή έργου. Ο Φρόυντ, με τη σειρά του, δημιούργησε την έννοια της «ψυχικής ενέργειας», που η λειτουργία της παρομοιάζεται με τη λειτουργία της σωματικής ενέργειας. Υπάρχει δηλαδή μία πηγή της ψυχικής ενέργειας

Συνεπώς, η θεωρία των ενστικτωδών ορμών του Φρόυντ, βασίζεται στην έννοια της μόνιμης πηγής ψυχικής ενέργειας. Στην αρχή του έργου του, ο Φρόυντ υπέθεσε ότι υπάρχει μόνο μία ενστικτώδης ορμή, ο έρωτας ή η ορμή για τη ζωή. Κατά τη διάρκεια όμως του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εξεπλάγη αντικρίζοντας το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει στον άνθρωπο και μία δεύτερη ενστικτώδης ορμή την ονόμασε «θάνατο». Περιέγραψε τη λειτουργία της ενστικτώδους αυτής ορμής ως εξής: η εσωστρέφεια της ορμής του θανάτου καταλήγει σε κατάθλιψη, ενώ αντιθέτως, η εξωστρέφεια της ορμής αυτής καταλήγει σε επιθετικότητα. Η επιθετικότητα, λοιπόν, σύμφωνα με την ψυχανάλυση είναι μία εγγενής ενστικτώδης ορμή που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο, όπως και τα ζώα. Έτσι περιέγραψε ο Φρόυντ τη λειτουργία του ενστικτού της επιθετικότητας. Δηλαδή η ψυχική ενέργεια είναι μία μόνιμη εστία δύναμης, η οποία κινητοποιεί το ένστικτο της επιθετικότητας.

Όπως βλέπουμε, η πίεση των επιθετικών ορμών είναι ενστικτώδης και μόνιμη. Ο στόχος των γονιών και της κοινωνίας είναι η διαμόρφωση της προσωπικότητας, με τέτοιο τρόπο, ώστε το ένστικτο αυτό να στρέφεται εναντίον στόχων που είναι όσο γίνεται πιο ανώδυνοι για το άτομο και την κοινωνία.

⁵Freud, S., (1920). Beyond the pleasure principle. Standard Edition.Vol.18.London: Hogarth (1955)

Freud, S., (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. Standard Edition.Vol.20, London: Hogarth (1959).

Freud, S., (1940). An outline of psychoanalysis. Standard Edition.Vol.23.London, Hogarth (1964).

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, κατά τον Φρόυντ, ο άνθρωπος είναι ον εκ φύσεως επιθετικό. Ο Φρόυντ περιέγραψε ένα τρόπο εκτόνωσης και καταστολής των ορμών αυτών. Την εκτόνωση αυτή την ονόμασε «κάθαρση». Αναφέρθηκε στο φαινόμενο της ψυχικής και σωματικής εξάντλησης που παρουσιάζεται, όταν το άτομο εκφράζει τις απαγορευμένες και καταπιεσμένες ορμές του. Μία αρχή της ψυχαναλυτικής θεραπείας είναι ότι η κάθαρση φέρνει μόνο προσωρινή ανακούφιση (επειδή οι ορμές δεν έχουν βρει έναν ικανοποιητικό μηχανισμό άμυνας). Επομένως, ένας στόχος της ψυχαναλυτικής θεραπείας είναι να βοηθήσει το άτομο να βρει πιο ρεαλιστικούς στόχους για να εκφράσει την επιθετικότητά του.

Μία άλλη αντιμετώπιση του θέματος της επιθετικότητας προέρχεται κυρίως από τους βιολόγους και τους ηθολόγους. Αντικείμενο των ερευνών αυτών, είναι κυρίως η κοινωνική ζωή των ζώων. Οι δύο ηθολόγοι που σφράγισαν με τις θεωρίες τους την καινούργια αυτή επιστήμη είναι ο Lorenz⁶ και ο Tinbergen⁷. Οι Lorenz και Tinbergen έχουν μελετήσει το ένστικτο στα ζώα. Η επιθετικότητα στο ζωικό βασίλειο χωρίζεται σε δύο κατηγορίες από αυτούς: α) στην αρπακτική συμπεριφορά και β) στην αγωνιστική συμπεριφορά.

Με τον όρο «αρπακτική συμπεριφορά» εννοούν την επίθεση του ζώου που στρέφεται εναντίον ετερογενών ζώων με σκοπό την απόκτηση τροφής, όπως συμβαίνει με το λιοντάρι που επιτίθεται και σκοτώνει το ελάφι. Με τον όρο «αγωνιστική συμπεριφορά» εννοούν την επίθεση του ζώου που στρέφεται εναντίον ομογενών ζώων για την προστασία της περιοχής του ή για την κατάκτηση μιας θέσης στην ιεραρχία της αγέλης του.

Βλέπουμε ότι υπάρχει ένα πρόβλημα στον ορισμό της επιθετικότητας στα ζώα. Όπως αναφέραμε προηγουμένως, η επιθετικότητα στον άνθρωπο ορίζεται ως «πρόθεση ενός ατόμου να προκαλέσει σωματική ή ψυχική οδύνη σε άλλον». Το λιοντάρι που βλέπει, κυνηγά, σκοτώνει και τρώει το ελάφι, προφανώς έχει συγκεκριμένο λόγο για τον οποίο το κάνει αυτό. Είναι όμως «επιθετικό» με την ίδια έννοια που αποδίδουμε στην επιθετικότητα όταν αναφερόμαστε στον άνθρωπο;

Υπάρχει μία ουσιώδης διαφορά ανάμεσα στην πράξη της «επίθεσης» και του χαρακτηρισμού της «επιθετικότητας». Υπάρχει επίσης και το πρόβλημα της «πρόθεσης» στο ζώο. Δηλαδή, το ζώο δεν σκοτώνει τυχαία όποιον βρεθεί μπροστά του. Διακρίνει μεταξύ των όντων. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κάποια «πρόθεση» ή κάποιος συγκεκριμένος σκοπός στα ζώα. Είναι αυτό το ίδιο φαινόμενο που ονομάζουμε ανθρώπινη «πρόθεση».

Η απάντηση των ηθολόγων, όμως είναι ότι η επιθετική πράξη καθώς και η «πρόθεση» των ζώων έχουν ως κινητήρια δύναμη το ένστικτο. Η έννοια του ενστίκτου που χρησιμοποιούν οι ηθολόγοι έχει ομοιότητες με την αντίστοιχη έννοια του Φρόυντ. Έχει όμως και σημαντικές διαφορές. Το ζωώδες ένστικτο κινείται από τις ορμές όπως περιγράφει ο Φρόυντ. Οι ηθολόγοι όμως, προσφέρουν μία άλλη έννοια, «της προκαθορισμένης πράξης», π.χ., ο στερεότυπος και επαναλαμβανόμενος τρόπος με τον οποίο το λιοντάρι μάχεται είναι προκαθορισμένος και εγγενής στο γένος του. Δηλαδή δεν τον μαθαίνει από τα άλλα λιοντάρια. Η κληρονομικότητα είναι αυτή που παίζει τον πρωταρχικό ρόλο.

Μια άλλη θεωρία που προσπαθεί να εξηγήσει τις αιτίες της επιθετικότητας υποθέτει την ύπαρξη κέντρου επιθετικότητας στον εγκέφαλο. Στο πείραμα του Sheard⁸ διέγειραν με ηλεκτρισμό το πλάγιο μέρος του υποθαλάμου

⁶ Lorenz, K., (1963). On Aggression New York: Harcourt, Brace, World.

⁷ Tinbergen, N., (1951). The study of instinct. London: Clarendon.

⁸ Sheard, M. and Flynn, J., (1967). Facilitation of behavior by stimulation of the midbrain of cats, Brain Research, 4,324-333.

μιας γάτας. Η διέγερση αυτού του κέντρου είχε ως αποτέλεσμα την επίθεση της γάτας εναντίον ενός μεγάλου ποντικού. Όταν διέγειραν έναν γειτονικό μέρος του εγκεφάλου, η γάτα επιτέθηκε εναντίον του ερευνητή.

Ο Mayer⁹ υποθέτει ότι υπάρχουν εγγενή κυκλώματα νεύρων στον εγκέφαλο που επηρεάζουν την επιθετικότητα. Ο Tedeschi¹⁰ επικρίνει τη θέση του Mayer ότι τα κυκλώματα νεύρων που επηρεάζουν την επιθετικότητα είναι εγγενή και υποστηρίζει ότι τα κυκλώματα αυτά μπορεί να δημιουργήθηκαν με τη μάθηση. Επίσης ο Tedeschi παρατηρεί ότι κάθε επέμβαση στον εγκέφαλο μπορεί να διεγείρει τα κέντρα νευρώνων που ελέγχουν την αίσθηση του πόνου. Μία στερεότυπη και αποδειγμένη αντίδραση των ζώων στην αίσθηση του πόνου είναι η φυγή, εκτός εάν υπάρχει αδιέξοδος, οπότε το ζώο επιτίθεται εναντίον οποιουδήποτε ατόμου ή αντικειμένου. Μήπως και στον άνθρωπο συμβαίνει το ίδιο – παγιδεύεται; «Συναισθηματική παγίδευση». Επομένως, καταλήγει ο Tedeschi στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο εγγενές κέντρο της επιθετικότητας στον εγκέφαλο. Παραδέχεται ότι, όταν το νευρικό σύστημα βρίσκεται σε διέγερση, οποιοδήποτε ερέθισμα που γίνεται αντιληπτό από το ζώο, μπορεί να το ωθήσει σε επίθεση.

Μια άλλη θεωρία για τις αιτίες της επιθετικότητας ερευνά το βιοχημικό ρόλο. Μερικά πειράματα εξέτασαν τη σχέση μεταξύ των ορμονών του sex και της επιθετικότητας στα ζώα. Έχει διαπιστωθεί ότι τα αρσενικά ζώα είναι πιο επιθετικά από τα θηλυκά. Μετά όμως από ευνουχισμό, η επιθετικότητα των αρσενικών μειώνεται.

Τα τεκμήρια των πειραμάτων στο χώρο της νευρολογίας και βιοχημείας που υποστηρίζουν ότι η επιθετικότητα είναι εγγενής είναι λίγα και αμφισβητούμενα. Αντιθέτως δεν υπάρχει αμφιβολία για τη συσχέτιση μεταξύ της επιθετικότητας και του κεντρικού νευρικού συστήματος καθώς και μεταξύ της επιθετικότητας και της βιοχημικής σύστασης.

γ. Οι ψυχολογικές θεωρίες

Οι ψυχολογικές θεωρίες δεν αμφισβητούν το βιοχημικό ή το νευρολογικό υπόβαθρο της επιθετικότητας των «ψυχοβιολογικών» θεωριών. Αντίθετα ορισμένοι ερευνητές έχουν μελετήσει προσεκτικά την πλευρά αυτή του φαινομένου της επιθετικότητας. Απλώς, οι ψυχολογικές θεωρίες παρουσιάζουν την κοινή άποψη ότι, η επιθετικότητα δεν είναι ένα ένστικτο του ανθρώπου και ότι μαθαίνεται με κάποιο τρόπο από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ του ανθρώπου και του περιβάλλοντος. Όπως γνωρίζουμε ο πατέρας της ψυχολογίας της μάθησης είναι ο Άγγλος φιλόσοφος Locke, ο οποίος υποστήριξε ότι στη γέννησή του ο νους του ανθρώπου είναι άγραφος χάρτης πάνω στον οποίο θα χαραχτούν οι εμπειρίες του. Οι ψυχολογικές θεωρίες υποθέτουν, ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου που χαρακτηρίζεται ως επιθετικότητα, μαθαίνεται από τις συναλλαγές του με το περιβάλλον. Η απλούστερη ψυχολογική θεωρία που εξηγεί την ανάπτυξη της επιθετικότητας είναι η θεωρία της μάθησης. Πειράματα σε ζώα έχουν αποδείξει πως η σωματική οδύνη προκαλεί τη φυγή και επιθετικότητα σ' αυτά¹¹.

Η ενίσχυση είναι μία βασική έννοια που εξηγεί τη λειτουργία της εξαρτημένης αντανάκλαστικής μάθησης και της συντελεστικής μάθησης. Η σημασία της «ενίσχυσης» για τη μάθηση του τρόπου της επιθετικής

⁹ Mayer, K.E., (1971). The psychology of aggression and the implications for aggression control, στο βιβλίο του J.L.Singer, The control of aggression and violence, New York: Academic.

¹⁰ Tedeschi, J., Smith, R. and Brown, R., (1974). A reinterpretation of research on aggression, Psych.Bull.81, 540-562.

¹¹ Γεώργα, Δ., (1995), ό.π. σελ. 238-240.

συμπεριφοράς είναι φανερή. Δηλαδή ο γονιός, ο φίλος, η κοινωνία επιστρατεύει ορισμένους τρόπους για την εκδήλωση της επιθετικότητας. Επομένως μετά από επαναληπτικές ενισχύσεις το άτομο μαθαίνει έναν τρόπο για να εκδηλώνει την επιθετικότητά του.

Η θεωρία της αποστέρησης (frustration) – επιθετικότητας απορρέει επίσης από τη θεωρία της εξαρτημένης αντανάκλαστικής μάθησης του Παυλώφ. Η δημοσίευση της θεωρίας αυτής έγινε το 1939 από τους Dollard, Doob, Miller και Sears¹². Όπως αναφέραμε προηγουμένως, η σωματική οδύνη προκαλεί την επίθεση των ζώων εναντίον κάποιου αντικειμένου κάποιου όντος. Οι ερευνητές αυτοί υπέθεσαν ότι, όταν υπάρξει κάποιος λόγος που εμποδίζει την επίτευξη ενός σκοπού, η αποστέρηση αυτή διεγείρει την ένταση της ορμής σε ένα εκπληκτικά ψηλό επίπεδο που ενδέχεται να οδηγήσει σε επιθετικότητα για να επιτευχθεί η μείωση της έντασης. Επιπλέον η εκτόνωση αυτή, δηλαδή η μείωση της έντασης της ορμής, ονομάζεται κάθαρση και η έννοια αυτή είναι όμοια με την αντίστοιχη έννοια της ψυχαναλυτικής θεωρίας.

Επομένως η θεωρία αυτή υποθέτει ότι η αιτία της επιθετικότητας στον άνθρωπο είναι η μη ικανοποίηση των επιθυμιών του ανθρώπου. Η θεωρία της αποστέρησης – επιθετικότητας αποκαλείται επίσης μεταφορικά «υδραυλική» λόγω της ομοιότητάς της με μηχανικά συστήματα.

Επειδή όμως η άμεση επίθεση των ανθρώπων εναντίον άλλων ανθρώπων ή εναντίον αντικειμένων συνήθως τιμωρείται, η θεωρία αυτή δέχεται την ύπαρξη του μηχανισμού που ονομάζεται «μετατόπιση». Δηλαδή, επειδή το άτομο έχει μάθει ότι επίθεση εναντίον ορισμένων στόχων (π.χ. της μητέρας) είναι απαγορευμένη, μετατοπίζει την επιθετικότητά του σε ένα άλλο άτομο, ή σε ένα αντικείμενο. Επιπλέον η εκτόνωση αυτή (η κάθαρση) λειτουργεί. Επομένως, αυτή η μορφή εκδήλωσης της επιθετικότητας και η εκτόνωση που ακολουθεί μαθαίνεται και γίνεται μια συνήθεια για το άτομο.

Η θεωρία του Schachter¹³ αφορά τη σχέση διέγερσης του φυσιολογικού συστήματος και συνειδητοποίησης των συναισθημάτων. Όταν κάποιος είναι θυμωμένος ή ερωτευμένος ή βρίσκεται σε αγχώδη κατάσταση, το ψυχολογικό αυτό συναίσθημα ακολουθείται από ποικίλες ενέργειες των οργάνων του αυτόνομου νευρικού συστήματος, όπως ταχυκαρδία, έκκριση αδρεναλίνης, ή συμπύκνωση του αίματος κλπ. Οι ψυχολόγοι έχουν βρει ότι αυτή η διέγερση του φυσιολογικού συστήματος είναι γενική. Οι αντιδράσεις των οργάνων δεν αντιστοιχούν προς τα διάφορα συναισθήματα, δηλαδή οι αντιδράσεις των οργάνων σε κατάσταση θυμού δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τις αντιδράσεις των οργάνων σε κατάσταση φόβου.

Η μιμητική μάθηση του Bandura¹⁴ είναι μία τρίτη θεωρία της μάθησης η οποία εξηγεί ορισμένα φαινόμενα της μάθησης που δεν ερμηνεύονται ούτε με την εξαρτημένη αντανάκλαστική μάθηση, ούτε με τη συντελεστική μάθηση. Ο Bandura ονομάζει τη θεωρία του «κοινωνική μάθηση».

Υπάρχει μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην εξαρτημένη αντανάκλαστική μάθηση, τη συντελεστική μάθηση και τη μιμητική μάθηση. Η μιμητική μάθηση δεν περιέχει την έννοια της ενίσχυσης. Στη θεωρία αυτή η μάθηση πραγματοποιείται από: α' παρατήρηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου και, β' μίμηση της ίδιας συμπεριφοράς. Η μίμηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου συνήθως γίνεται ασυνείδητα¹⁵.

¹² Dollard, J., Miller, N., Doob, L., Mower, O. and Sears, R., (1939). Frustration and aggression, New Haven: Yale.

¹³ Schachter, S. and Singer, J., (1962). Cognitive, social and physiological determinants of emotional state, Psychological Review, 69,379-399.

¹⁴ Bandura, A., (1972). Aggression: A social learning analysis, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

¹⁵ Μπατζιάκας, Αθ., Η βία στην οικογένεια, Β' Πανελλήνιο Συμπόσιο Επιμελητών Δικαστηρίου Ανηλίκων, Βέροια 4/6-9-1992. Περιγράφοντας τα παιδικά βιώματα και το περιβάλλον που έζησε ένας κατάδικος ("Με το θάρρος της γνώμης: Αντону Στορ"), αναφέρει τα εξής: «Η βία είναι κάτι σαν τα βρομόλογα, κάτι με το οποίο ένα άτομο, σαν και εμένα έχει

Αποτελέσματα του πειράματος που πραγματοποίησε ο Bandura, έδειξε ότι το παιδί μιμείται τη συμπεριφορά του πιο ισχυρού γονιού. Επίσης όσο περισσότερο ο γονιός δέρνει το παιδί του, τόσο περισσότερο επιθετικό γίνεται το παιδί. Δηλαδή, όταν αυτό το παιδί διαπληκίζεται με άλλα παιδιά, θα εκδηλώσει την επιθετικότητά του με τον ίδιο τρόπο που έμαθε από το γονιό του.

δ. Κοινωνικές διαφορές

Οι θεωρίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως περιέγραψαν τους αιτιολογικούς παράγοντες της επιθετικότητας, τον τρόπο που μαθαίνεται η επιθετικότητα και τις συνθήκες που την προκαλούν. Πρέπει να τονίσουμε όμως ότι υπάρχουν ατομικές διαφορές στην έκφραση της επιθετικότητας. Ορισμένα άτομα είναι πολύ επιθετικά, ενώ άλλα άτομα δεν είναι ιδιαίτερα επιθετικά. Όπως διαφέρουν τα άτομα στην έκφραση της επιθετικότητας, έτσι διαφέρουν και τα σύνολα. Μέσα σε μια κοινωνία η επιθετικότητα εκφράζεται διαφορετικά ανάλογα με διάφορους καθοριστικούς παράγοντες.

Πείραμα του Bandura έδειξε ότι τα κορίτσια είναι λιγότερο επιθετικά από τα αγόρια. Οι γυναίκες, αντίστοιχα είναι λιγότερο επιθετικές από τους άνδρες στη χώρα μας, καθώς και στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Εδώ όμως χρειάζεται μια διευκρίνιση: η φυσική σωματική επιθετικότητα που παρουσιάζουν οι γυναίκες είναι σαφώς μικρότερη από αυτή των ανδρών. Στην έκφραση της λεκτικής επιθετικότητας όμως δεν είναι σίγουρο ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ των γυναικών και των ανδρών.

Έχει επιβεβαιωθεί ότι στα ζώα η διαφορά στο επίπεδο επιθετικότητας μεταξύ των αρσενικών και θηλυκών είναι εγγενής. Στους ανθρώπους όμως αυτή η διαφορά στην επιθετικότητα μεταξύ των φύλλων, μάλλον οφείλεται σε αξίες της κοινωνίας και επίσης στην κατανομή των ευθυνών στον άνδρα και στη γυναίκα που βασίζεται στις διαφορές των σωματικών τους ικανοτήτων, π.χ. σε πρωτόγονη φυλή όπου ο κύριος τρόπος επιβίωσης είναι το κυνήγι και όπου υπάρχει σκληρός ανταγωνισμός για επιβίωση, ενδεχομένως η μικρότερη σωματική δύναμη των γυναικών να είναι μειονέκτημα. Σε μια πολιτισμένη χώρα όμως, η σωματική υπεροχή των ανδρών παίζει μικρότερο ρόλο στην επιβίωση του ανθρώπου.

ε. Άγχος και επιθετικότητα

Πέρα από τη γνωστή διάκριση του Freud του άγχους από το φόβο, η Horney¹⁶ εκλαμβάνει το άγχος ως προερχόμενο από εσωτερικούς κινδύνους, όπως είναι η απωθημένη έχθρα, κάθε είδους εχθρικές παρορμήσεις που ακριβώς συνιστούν την κύρια πηγή του νευρωτικού άγχους. Αναγνωρίζει ότι οι συνθήκες ζωής κατά την παιδική ηλικία, που το άτομο ως παιδί ένοιωθε μόνο, αβοήθητο σε ένα εχθρικό κόσμο, συνιστούν τις πηγές του άγχους: έλλειψη

μεγαλώνει μαζί, κάτι στο οποίο συνήθισα πολύ νωρίς, σαν μέρος της καθημερινότητας των παιδικών μου χρόνων. Η ιδέα αυτή δεν με απωθεί καθόλου, δεν έχω αυτό το είδος της έμφυτης απέχθειας για τη βία όπως εσείς. Απ' όσα θυμάμαι, έχω δει τη βία να χρησιμοποιείται συνεχώς γύρω μου. Τη μητέρα μου να δέρνει τα παιδιά. Τα αδέρφια μου και την αδελφή μου να δέρνουν τη μητέρα μου ή άλλα παιδιά. Τον άνδρα στο κάτω πάτωμα, να γρονθοκοπεί τη γυναίκα του και τόσα άλλα...».

¹⁶Μαρκαντώνη, Ι., (1978). Βαθυψυχολογία και αγωγή, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, σελ.83-91. Η Karen Horney(1885-1952),έτυχε δριμείας κριτικής, εξ αιτίας της δεκαπενταετούς πιστής εκπροσώπησης της ψυχαναλυτικής θεωρίας του Freud και των παρωχημένων απόψεων της για τη γυναίκα, ωστόσο όμως, στη πορεία διαφοροποίησε σημαντικά τις θέσεις της.

ζεστασιάς, στοργής και ασφάλειας γεννούν αργότερα στην ενήλικη ζωή άγχος και εχθρική διάθεση, διότι το «βασικό άγχος» (basic anxiety) το θεωρεί συνυφασμένο με τη «βασική έχθρα» (basic hostility). Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στις ενδοοικογενειακές διαπροσωπικές σχέσεις ως πηγές του καθολικού άγχους. Ιδιαίτερα ο δυτικός τρόπος ζωής και ιδιαίτερα οι αντιθέσεις μεταξύ της καθολικής ορμής για απόκτηση δύναμης (obtaining power) και της τάσης για εξασφάλιση στοργής και αγάπης (obtaining attention), σε συνδυασμό με την αύξηση και την μη ικανοποίηση των συναισθηματικών αναγκών από την έλλειψη γνώσης και εμπειρίας σε καθολικό επίπεδο.

Σε μια εποχή κυριαρχίας ενός στυγνού εργαλειακού ορθολογισμού, με τα ιδεολογικά προτάγματα εν υπνώσει και την κοινωνία της αγοράς και του θεάματος να αδρανοποιούν την κρίση, προσφέροντας προσωρινή ικανοποίηση της επιφανειακής συμπερασματικής, σε μια εποχή όπου η μονοσήμαντη σκέψη είναι το μοναδικό προστατευτικό ένδυμα έμφοβων ανθρώπων και θριαμβεύει η πνευματική αστία¹⁷, το άτομο απέκτησε μεν οικονομική και πολιτική ελευθερία, παράλληλα όμως απελευθερώνεται και από τους δεσμούς εκείνους που του εξασφαλίζουν σιγουριά και την αίσθηση ότι ανήκει κάπου.

Κατά τον Έριχ Φρομ «η ζωή έπαψε να κυλάει σ' ένα κλειστό κόσμο, κέντρο του οποίου ήταν ο άνθρωπος». Ο κόσμος - ο παγκοσμιοποιημένος πλέον κόσμος - έχασε τα όριά του, αλλά ταυτόχρονα έγινε απειλητικός. Χάνοντας την καθορισμένη θέση του μέσα σε ένα κλειστό κόσμο, ο άνθρωπος έχασε την απάντηση ως προς το νόημα της ζωής του. Απειλείται από υπεράνθρωπες πανίσχυρες δυνάμεις, το παγκόσμιο κεφάλαιο και την παγκοσμιοποιημένη αγορά, που έλεγχο κάνουν τα ανώνυμα συμφέροντα και όχι ο άνθρωπος. Οι σχέσεις του ανθρώπου με τους συνανθρώπους του, με κάθε πιθανό ανταγωνιστή, έγιναν σχέσεις εχθρότητας και αποξένωσης. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι γεμάτος αγωνία, χωρίς αρχές ή πίστη, δεν βρίσκει μέσα του κανένα σκοπό εκτός από το να προχωρά. Γι αυτό το λόγο συνεχίζει πάντα να παραμένει παιδί (δηλ. ανώριμος) να ελπίζει στον πατέρα ή στη μητέρα που θα τρέξει να τον βοηθήσει όταν χρειασθεί βοήθεια¹⁸.

Σύμφωνα με τον φιλόσοφο Επίκουρο, «όπως τα μικρά παιδιά φοβούνται μέσα στο σκοτάδι και τρέμουν το καθετί, έτσι και ο άνθρωπος φοβάται μέσα στο φως, τόσες και τόσες φορές πράγματα, που δεν είναι πιο φοβερά από εκείνα που τρομάζουν τα παιδιά και φαντάζονται ότι θα τους συμβούν μέσα στο σκοτάδι»¹⁹. Δεν μπορεί να καταλάβει μέχρι ποιο σημείο ο «ορθολογισμός του», που κατέστρεψε την ικανότητα του να αντιδρά σε σύμβολα και σε «θεικές» ιδέες, τον έχει ρίξει στο έλεος αυτού του υπόγειου «ψυχόκοσμου»²⁰. Απαλλάχτηκε μεν από την δεισιδαιμονία (έτσι τουλάχιστο πιστεύει), μα έχασε με τον τρόπο αυτόν τις πνευματικές του αξίες σε βαθμό ανησυχητικό. Οι ηθικές και πνευματικές του παραδόσεις εκφυλίστηκαν και αυτή τη φθορά την πληρώνει με τέτοια παραζάλη και τέτοια διάσταση, που νοιώθει να συγκλονίζουν ολόκληρο τον κόσμο.

Οι ανθρωπολόγοι περιγράψανε συχνά τι συμβαίνει όταν οι πνευματικές τους αξίες μιας πρωτόγονης κοινωνίας εκτεθούν στο σοκ του σύγχρονου πολιτισμού. Τα μέλη της κοινωνίας αυτής χάνουν από τα μάτια τους το νόημα της ζωής τους, η κοινωνική τους οργάνωση εκφυλίζεται και τα ίδια τα άτομα διαφθείρονται ηθικά. Αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε στην ίδια ακριβώς κατάσταση.

¹⁷ Τσαλίκογλου,Φ., (2004). Η ψυχή και ο έρωας, εφημ. «ΤΑ ΝΕΑ», Τρίτη 03-08-2004.

¹⁸ Φρομ,Ε.,(1978). Η Τέχνη της αγάπης, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, σελ.122.

¹⁹Αβραμίδη Γ., (2000). Επίκουρος, εκδόσεις Θύραθεν, 7^η έκδοση, Αθήνα, σελ.173.

²⁰Γιούνγκ, Κ., Φράντς,Μ., Χέντερσον,Γ., Γιακόμπι,Γ.,and Ζαφφέ,Α.,(1964). Man and his symbols, Aldus Book Ltd., London, σελ.94.

Απογυμνώσαμε τα πάντα από το μυστήριο και το θεϊκό τους χαρακτήρα και τίποτα στα μάτια μας δεν είναι πια ιερό.

Κατά τον Marcuse²¹: «ο σημερινός άνθρωπος μπορεί να κάνει περισσότερα από τους ήρωες και τους ημίθεους που τίμησε η κουλτούρα του, έχει λύσει πολλά προβλήματα που θεωρούνταν άλυτα. Παράλληλα όμως πρόδωσε την ελπίδα και κατέστρεψε την αλήθεια που οι μεταρσιώσεις (sublimations) της ανώτερης κουλτούρας προστάτευαν». Βέβαια, η ανώτερη κουλτούρα βρισκόταν πάντοτε, σε αντίθεση με την κοινωνική πραγματικότητα. Είναι ελεύθερος, όπου μεταφράζεται πλέον ότι είναι μόνος, απομονωμένος, απειλούμενος απ όλες τις πλευρές²² με τους εγγενείς και δεδομένους πολιτισμικούς κοινωνικούς και νομικούς περιορισμούς να αποβαίνουν νευρωσιγενείς πηγές άγχους και εχθρικότητας.

Σε μια έντονα ανταγωνιστική και καταναλωτική κοινωνία, μια κοινωνία στερούμενη αξιών, το άτομο είναι γεμάτο με αισθήματα μόνωσης, φόβου, ανασφάλειας, μειονεξίας, εχθρότητας και άγχους. Κατά συνέπεια η αιτιολογία της νεύρωσης μπορεί να αναζητηθεί όχι στα ένστικτα αλλά στις διαπροσωπικές σχέσεις και την έλλειψη γνώσης για τη δημιουργία υγιών διαπροσωπικών-διαφυλικών σχέσεων, καθώς και στις πολιτιστικές ανάγκες. Στη σύγχρονη δυτική κοινωνία το άτομο αποξενώνεται από την πραγματική του ταυτότητα προκειμένου να επιβιώσει και αναλαμβάνει μια μορφή ψυχικής δραστηριότητας, η οποία δεν ανταποκρίνεται στο βασικό πυρήνα του «εγώ» που ωστόσο όμως τον προστατεύει σε ένα βαθμό από την ψυχική του αποδιοργάνωση και την πλήρη καταστροφή.

Για τους λόγους αυτούς η νεύρωση κατά την Horney²³ έχει αποβεί ισοδύναμη της «κανονικότητας» (normality) και κατά συνέπεια αρμόδια για τη θεραπευτική επέμβαση της νεύρωσης θα πρέπει κατά την άποψη της ίδιας, να είναι οι κοινωνικές επιστήμες και όχι η ιατρική. Σύμφωνα με την ίδια, πρέπει να επιχειρείται επάνοδος του νευρωτικού ατόμου στις φυσικές και αυθόρμητες για αυτό καταστάσεις της αυτοκατεύθυνσης και γνώσης χωρίς συσχετισμούς της κατάστασής του με παιδικές εμπειρίες, δηλαδή επιστροφή σε ένα κόσμο που θα είναι απαλλαγμένος από νευρικές τάσεις και απατηλές εικόνες. Μόνο όταν ο άνθρωπος δεν απωθεί τα συστατικά μέρη του πυρήνα του εγώ του, μόνο εάν αποκαλυφθεί ολόκληρος στον εαυτό του και μόνο αν οι διάφοροι τομείς της ζωής του κατορθώσουν να ενωθούν σε ένα θεμελιώδες σύνολο είναι δυνατή η αυθόρμητη δραστηριότητα²⁴.

Αυτή η αναζήτηση του χαμένου εαυτού, φοβάμαι, επιχειρείται πολλές φορές ακατάλληλα από τον άνθρωπο, με την περιαγωγή του σε καταστάσεις μέθης με διάφορες ουσίες, καταστάσεις, που θα μπορούσαμε να τις δούμε ως προσπάθεια ανάσχυσης του κρυμμένου πραγματικού εαυτού. Γι αυτό χρησιμοποιεί την ενεργοποίηση της συγκινησιακής σφαίρας, καθώς επίσης τη λογική – διανοητική ενδοσκόπηση και μειώνει την αξία της «μεταβίβασης» κατά την αλληλεπίδραση αναλυτού και ασθενούς, προσθέτοντας και αυτή τη σχέση, στο πλαίσιο κάθε διαπροσωπικής του σχέσης. Η νεύρωση αποτελεί σε τελική ανάλυση νευρώσεις χαρακτήρα ή διαφορετικά εκτροπές του χαρακτήρα εξαιτίας της ανάπτυξης μηχανισμών άμυνας στο άγχος. Τα συμπτώματα αυτού του είδους «παραμόρφωσης χαρακτήρα» (υστερία, καταναγκαστική νεύρωση ή φοβία) επιχειρεί να συνδέσει με τις «περιστάσεις» (situations) εκδήλωσης της διαταραχής του χαρακτήρα και όχι με τη «γενετική» στιγμή. Οι «περιστάσεις» αυτές εξαρτώνται από τους δεδομένους γενικούς τρόπους συμπεριφοράς που

²¹ Marcuse, H., (1971). Ο Μονοδιάστατος Άνθρωπος, Επιστήμη και Κοινωνία, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1,σελ.80.

²² Φρόμ, Ε.,(1971), ό.π.σελ.81.

²³ Horney, K., (1954). Memorial Issue: Amer.J. Psychoanal, N.York, σελ.34-56.

²⁴ Φρόμ,Ε.,(1971), ό.π.σελ.286.

διαμορφώνονται στο πλαίσιο αναφοράς ενός πολιτισμού. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδικά στάδια ανάπτυξης της γενετήσιας ορμής και το οιδιπόδειο σύμπλεγμα στην ουσία δεν αποδεικνύουν τίποτα²⁵.

Προχωρώντας ακόμη περισσότερο προσδιόρισε η Horney τέσσερις μορφές άμυνας κατά του άγχους²⁶ :

δ.ε.α. Εκλογίκευση του άγχους: Όπως η μητέρα που φροντίζει υπερβολικά τα παιδιά της «εκλογικεύει» το δικό της άγχος και το μεταφέρει – δημιουργεί στα παιδιά της.

δ.ε.β. Αποποίηση άγχους: Λειτουργεί όπως η διαδικασία της απώθησης.

δ.ε.γ. «Κώφωσης» ή νάρκωσης του άγχους: Πρόκειται για φυγή από το άγχος με ταυτόχρονη αναζήτηση διεξόδου μέσα από υποκατάστατες ικανοποιήσεις (μέθης κλπ).

δ.ε.δ. Αποφυγή των προκαλουσών άγχους καταστάσεων.

στ. Anima-animus-«σκιά»

Με τον όρο «anima» ο Γιούνγκ εννοεί - εισάγοντάς μας στο δαιδαλώδη κόσμο της ψυχολογίας του βάρους- την ιδεατή συλλογική εικόνα της γυναίκας που βρίσκεται σε λανθάνουσα μορφή στο υποσυνείδητο του άντρα, εξ αιτίας της οποίας αυτός μπορεί να αντιληφθεί τη γυναίκα. Ο αρχέτυπος αυτός παίρνει διάφορες μορφές γυναικείες, που έχουν αποτυπωθεί στερεότυπα στη παγκόσμια μυθολογία, τις λαϊκές παραδόσεις και στα παραμύθια των λαών σαν αμαζόνες, θεές, νεράιδες κλπ.

Το θηλυκό στοιχείο anima προσωποποιεί όλες τις θηλυκές ψυχολογικές τάσεις της ψυχής του άντρα, όπως τα αισθήματα, τις αόριστες διαθέσεις, τις προφητικές διαισθήσεις, την ευαισθησία προς την άλλη πλευρά, τη δύναμη του προσωπικού έρωτα, το αίσθημα της φύσης και τέλος τις σχέσεις με το ασυνείδητο²⁷.

Στις ατομικές του εκφάνσεις, ο χαρακτήρας του anima προσδιορίζεται κατά κανόνα από την μητέρα. Αν ο άνδρας έχει το αίσθημα πως η μητέρα του είχε πάνω του αρνητική επίδραση, το θηλυκό πνεύμα του θα εκφρασθεί μέσα από την οξυθυμία, το άγχος, την αβεβαιότητα και μέσα από μια εντύπωση ανασφάλεια και υπερευαισθησία. Στην ψυχή ενός τέτοιου άντρα, το αρνητικό πρόσωπο της μητέρας anima θα επαναλαμβάνεται επίμονα: «δεν είμαι τίποτα, τίποτα δεν έχει σημασία». Αυτές οι διαθέσεις του anima μπορούν να εκδηλωθούν μέσα από ένα δύστροπο χαρακτήρα, μέσα από την αρρωστοφοβία, την ανικανότητα, τα ατυχήματα. Φυσικά αν βρει την ικανότητα να ξεπεράσει αυτές τις αρνητικές τάσεις – στο βαθμό που θα τις ξεπεράσει – ενισχύεται ο ανδρισμός του²⁸.

Μια άλλη αρνητική εκδήλωση του anima στη προσωπικότητα του αρσενικού – και είναι σημαντικό και αυτό για τη κατά το δυνατό πληρέστερη κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας, είναι η έφεση να κάνει παρατηρήσεις πικρές, φαρμακερές, εκθηλυμένες που όλα τα υποτιμούν. Τέτοιου είδους παρατηρήσεις βασίζονται πάντα σε μια φτηνή διαστροφή της πραγματικότητας και είναι επιδέξια δηλητηριώδης. Αυτή η πλευρά του θηλυκού πνεύματος anima – πάντα κατά τον Γιούνγκ – είναι τόσο ψυχρή, τόσο ανελέητη όσο και ορισμένες τρομακτικές πλευρές της ίδιας της φύσης.

²⁵ Horney, K., (1945). Our Inner Conflicts: A Constructive Theory of Neurosis, N.York, σελ.102-104.

²⁶ Irving Robbins, (1958). An Analysis of Horney's Concept of the Real Self: Educational Theory, σελ.8.

²⁷ Μαρκαντώνης, Ι., (1978), ό.π. σελ.124.

²⁸ Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π. (1964), ό.π. σελ. 178.

Αν, από την άλλη οι σχέσεις ενός άντρα με την μητέρα του υπήρξαν θετικές, αυτό θα έχει επιπτώσεις και στο θηλυκό στοιχείο με τυπικό αλλά διαφορετικό τρόπο, είτε επειδή ο άντρας εκθηλυκεύεται, είτε επειδή γίνεται έρμαιο των γυναικών κι έτσι ανίκανος να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής. Ένα τέτοιο είδος θηλυκό στοιχείο μπορεί να κάνει τον άντρα συναισθηματικό, ευαίσθητο έως υπερευαίσθητο. Το θηλυκό στοιχείο εκδηλώνεται στον άντρα συχνότερα με τη μορφή ερωτικών φαντασιώσεων. Οι άντρες μπορεί να τροφοδοτούν αυτές τις φαντασιώσεις βλέποντας ταινίες πορνό, πορνογραφικά βιβλία κλπ²⁹. Πρόκειται εδώ για μια αισχρή και πρωτόγονη πλευρά του θηλυκού στοιχείου που γίνεται βίαιη μόνο όταν ο άντρας δεν έχει καλλιεργήσει αρκετά τις συναισθηματικές του σχέσεις. Έτσι, η συναισθηματική του στάση απέναντι στη ζωή έχει παραμείνει παιδιάστικη.

Ανάλογα συμβαίνουν και με την γυναίκα, με τη διαφορά ότι, ενώ ο άνδρας έχει μία μόνο Anima, η γυναίκα διαθέτει περισσότερες Animus. Με τον όρο Animus ο Γιούνγκ εννοεί την ιδεατή συλλογική εικόνα του άνδρα, που βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση στο ασυνείδητο της γυναίκας και με τη βοήθεια της οποίας μπορεί να κατανοεί τον άνδρα³⁰. Η αρσενική προσωπικότητα του ασυνείδητου στη γυναίκα, το animus, έχει όπως και το anima, θετικές και αρνητικές πλευρές. Θα εξετάσουμε και εδώ τις αρνητικές πλευρές γιατί μας βοηθάει περισσότερο στα ζητήματα εγγενούς βίας των ανθρώπων και περισσότερο στον τρόπο που θα ενσωματωθούν στο χαρακτήρα και θα εκδηλωθούν αργότερα στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο.

Το animus εκδηλώνεται σπανιότερα με τη μορφή ερωτικών φαντασιώσεων. Παρουσιάζεται κυρίως με τη μορφή μιας κρυφής και ιερής πίστης. Όταν μια γυναίκα διδάσκει τέτοια πίστη με δυνατή φωνή, επίμονη, «αντρίκεια» ή ζητάει να την επιβάλει δημιουργώντας βίαιες σκηνές, εύκολα αναγνωρίζεται σ αυτήν ο κρυμμένος ανδρισμός. Το animus εκδηλώνεται με σκληρότητα και φαίνεται ανελέητο ακόμη και σε μια γυναίκα εξωτερικά πολύ θηλυκιά. Συγκρούεται ξαφνικά στη γυναίκα με κάτι πεισματικό, ψυχρό, ολότελα απρόσιτο. Όπως ακριβώς το anima του άντρα διαμορφώνεται από τη μητέρα, το animus βασικά επηρεάζεται από τον πατέρα της γυναίκας. Ο πατέρας είναι αυτός που δίνει στο animus της κόρης του αυτό το ιδιαίτερο χρώμα, αυτές τις αναμφισβήτητες πεποιθήσεις για «αληθινές», που έχουν το μειονέκτημα να μην έχουν καμιά σχέση με το πραγματικό πρόσωπο της γυναίκας³¹.

Στην αρνητική έκφανση του animus ενσαρκώνει επίσης κάτι σαν κουκούλι ονείρων, πόθων, κρίσεων που ορίζουν τον κόσμο «έτσι θα έπρεπε να είναι», με συνέπεια να αποκόβει τη γυναίκα από την πραγματικότητα και την ενεργητική ζωή. Τρέφοντας τέτοιες μυστικές ολέθριες διαθέσεις μια σύζυγος μπορεί να σπρώξει το σύζυγο της, τα παιδιά της κλπ., στην αρρώστια, τα ατυχήματα, το θάνατο. Αποφασίζει να εμποδίσει τα παιδιά της να παντρευτούν, μια μορφή παραλογισμού βαθιά κρυμμένη και που εκδηλώνεται σπάνια στην επιφάνεια της συνείδησης.

Ο «εσωτερικός άντρας», της ψυχής του θηλυκού μπορεί να προκαλέσει συζυγικές δυσκολίες ανάλογες με εκείνες που αναφέραμε σχετικά με το anima. Με το να μπερδεύονται τα πράγματα περισσότερο, όσο ο ένας από τους συντρόφους κατέχεται από το animus, προκαλούν τέτοιον ερεθισμό στον άλλον που δεν αργεί να καταληφθεί από το anima, και αντίστροφα. Το animus και το anima τείνουν πάντα να κατεβάζουν το διάλογο στο πιο χαμηλό του επίπεδο και να υποδαυλίζουν μια ατμόσφαιρα ερεθιστικότητας και δυσάρεστης οργής³².

²⁹ Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π. (1964), ό.π. σελ.179.

³⁰ Μαρκαντώνης, Ι., (1978), ό.π. σελ.125.

³¹ Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π.(1964), ό.π. σελ.189.

³² Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π. (1964), ό.π.σελ. 194.

Το ασυνείδητο είτε εκδηλώνεται με θετικό τρόπο είτε με τρόπο αρνητικό, φτάνει πάντα μια στιγμή όπου γίνεται απαραίτητο για να προσαρμόσουμε τη συνειδητή στάση στους ασυνείδητους παράγοντες, να δεχθούμε κατά συνέπεια τις φανερές επικρίσεις του ασυνείδητου. Τα όνειρα μας εξοικειώνουν με ορισμένες πλευρές της προσωπικότητάς μας που για πολλούς λόγους αποφεύγουμε τελικά να τα εξετάσουμε από κοντά. Αυτό ακριβώς ο Γιουνγκ το ονόμασε άλωση της συνείδησης από τη «σκιά»³³, το «αρνητικό» μέρος του προσώπου, με άλλα λόγια το σύνολο των αρνητικών ιδιοτήτων που βρίσκονται στο άτομο σε λανθάνουσα μορφή καθώς και των ατελώς αναπτυγμένων λειτουργιών.

Αντιλαμβανόμαστε αυτή τη σκιά – το προσωπικό μας ασυνείδητο, ανακαλύπτοντας ελαττώματα, αυτές τις ροπές που δεν αναγνωρίζουμε στον εαυτό μας, ενώ τις βλέπουμε – τις προβάλλουμε ολοκάθαρα στον διπλανό μας: τον εγωισμό, την πνευματική σκνηρία, τη ραθυμία, την αδιαφορία, τη δειλία, την απληστία και την αγάπη για το χρήμα, τη τάση να κατασκευάζουμε φαντασιώσεις, σχέδια και ραδιουργίες ανέφικτες, με λίγα λόγια όλα αυτά τα συγγνωστά αμαρτήματα που περνούν από τις κατά μέσο όρο 80.000 σκέψεις που κάνει καθημερινά ο άνθρωπος.

Όταν μας πιάνει λύσσα επειδή κάποιος μας μαλώνει για ένα σφάλμα – κατά τον Γιούνγκ – δεν υπάρχει αμφιβολία. Εκείνη ακριβώς την χρονική στιγμή ανακαλύπτουμε ένα μέρος απ τη σκιά μας, που δεν είχαμε συνειδητοποιήσει. Είναι φυσικό να οργιζόμαστε όταν κάποιος «που δεν αξίζει περισσότερο» σας κατηγορεί για λάθη της σκιάς. Όταν ένας άσχετος ανακαλύπτει ουσιαστικά τη σκιά μας – τα απωθημένα μας, τι να απαντήσεις όταν τα ίδια σου όνειρα, εκδηλώσεις αυτού του εσωτερικού κριτή που εδρεύει στον καθένα μας, σε ελέγχουν. Είναι η στιγμή ακριβώς όπου το Εγώ «συλλαμβάνεται στα πράσα» και γενικά περιορίζεται σε μια αμήχανη σιωπή³⁴.

Η «σκιά» δεν περιέχει όμως μόνο παραλείψεις. Εκδηλώνεται συχνά και με μία παρορμητική ενέργεια που γίνεται από απροσεξία. Πριν ακόμα το σκεφτούμε, η τραυματική παρατήρηση αναπηδά, τυπικό παράδειγμα όταν μετά δαγκώνουμε τα χείλη και αναρωτιόμαστε «πως ξεστόμισα εγώ τέτοια λόγια» ή η κακή απόφαση έχει παρθεί, η κακή πράξη έχει γίνει κι ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια κατάσταση που συνειδητά δεν τη θέλαμε. Το τελευταίο είναι εξίσου ενδιαφέρον να το συσχετίσουμε στη συντροφική βία, σε συνδυασμό με την μεταμέλεια και τα κλάματα πολλών αντρών. Η επιδερμική ερμηνεία που έχει δοθεί από πολλούς επιστήμονες και συγγραφείς είναι ότι ο άντρας συνειδητά κακοποιεί σε μια τέτοια φάση και τα δάκρυα του είναι «κροκοδείλια». Η ερμηνεία και εξήγηση «της σκιάς» καθώς και η εκδήλωση της ενεργητικής παρόρμησης, μπορεί ως περιεχόμενο και συνέπεια να μην αλλάζει από τη συνειδητή βία, αλλά από ψυχολογικής άποψης, οφείλουμε να το κατανοήσουμε ότι σε συνειδητό επίπεδο είναι μη επιθυμητή κατάσταση. Ο δράστης, βιώνοντας γνωστική ασυμφωνία μεταξύ θέλω και τελικής πράξης (της βίας) περιέρχεται σε σύγχυση, δεν μπορεί να κατανοήσει την ίδια τη πράξη του και αναλύεται σε κλάματα, επιδιώκοντας την κατανόηση και την συγνώμη.

Σε πρακτικό επίπεδο, αν δεν αντιμετωπίσουμε αυτόν τον εσωτερικό μας εαυτό και το προσωπίο μας (σκιά), τότε προβάλλουμε την αρνητικότητα μας στους άλλους και έτσι δημιουργούμε μια εσωτερική σύγκρουση, που προδίδει τον ίδιο μας τον εαυτό. Αν μια γυναίκα κατηγορεί τους άνδρες πως την εκμεταλλεύονται, τότε προδίδει τον εαυτό της. Οι άνδρες από την άλλη, συχνά υποδύονται αυτή την εσωτερική σύγκρουση, υποβάλλοντας τη γυναίκα σε

³³ Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π. (1964), ό.π. σελ.168.

³⁴ Γιούνγκ, Κ.,κ.λ.π. (1964), ό.π. σελ.168-176.

διανοητική, συναισθηματική ή σωματική βία. Αρνούνται να αποδεχθούν την ευθύνη για την καταστροφική συμπεριφορά τους³⁵.

ζ. Ενσυναίσθηση κα Βία

Τα ανθρώπινα συναισθήματα περιγράφονται σπάνια, αλλά πολύ συχνά εκδηλώνονται μέσα από άλλα σήματα. Το κλειδί για να μαντέψει κανείς τα συναισθήματα ενός άλλου βρίσκεται στην ικανότητα του να διαβάζει τα μη λεκτικά στοιχεία της επικοινωνίας. Να ερμηνεύει δηλαδή τον τόνο της φωνής, τις χειρονομίες, την έκφραση του προσώπου και άλλα. Αυτή την ικανότητα σύλληψης της υποκειμενικής εμπειρίας ενός άλλου ατόμου, την ονομάζουμε ενσυναίσθηση (empathy). Προέρχεται από ένα είδος φυσικής μίμησης της δυστυχίας του άλλου, η οποία στη συνέχεια προκαλεί τα ίδια συναισθήματα στον άνθρωπο. Είναι διαφορετική από τη συμπάθεια (sympathy), κατάσταση στην οποία κάποιος μπορεί να νοιώθει τη δεινή κατάσταση κάποιου άλλου, χωρίς όμως να συμμερίζεται πραγματικά τι ακριβώς αισθάνεται αυτό το άλλο άτομο.

Σύμφωνα με τον Μάρτιν Χόφμαν, οι ρίζες της ηθικής πρέπει να αναζητηθούν στην ενσυναίσθηση, επειδή ακριβώς αυτή η ενσυναισθηματική αντίδραση απέναντι στο εν δυνάμει θύμα-κάποιον που υποφέρει, κινδυνεύει ή στερείται τα ουσιώδη- και η επακόλουθη συμμετοχή του στη δυστυχία του, είναι που παρακινεί τους ανθρώπους να προσφέρουν τη βοήθεια τους. Πίσω από αυτόν τον άμεσο δεσμό μεταξύ ενσυναίσθησης και αλtruισμού στις ανθρώπινες σχέσεις, η ίδια αυτή ικανότητα ενσυναισθηματικής επαφής, ώστε να μπει κάποιος στη θέση του άλλου, είναι που οδηγεί τους ανθρώπους να ακολουθήσουν συγκεκριμένες ηθικές αρχές³⁶.

Ο Χόφμαν βλέπει μια φυσική προοδευτική ανάπτυξη της ενσυναίσθησης στον άνθρωπο από την παιδική ηλικία η οποία εμφανίζει τα πιο υψηλά επίπεδα προς το τέλος της, καθώς τα παιδιά είναι σε θέση να κατανοήσουν τη δυστυχία πίσω από τα άμεσα δεδομένα μιας κατάστασης και να αντιληφθούν ότι η κατάσταση ή η στάση κάποιου στη ζωή μπορεί να είναι πηγή δυστυχίας. Στο σημείο αυτό ενδέχεται να νοιώσουν αλληλέγγυοι προς μια ολόκληρη ομάδα, όπως είναι οι φτωχοί, οι μετανάστες, οι καταπιεσμένοι, οι παρίες.

Μια ομάδα έρευνας υπό τον ψυχολόγο του Χάρβαρντ Ρόμπερτ Ρόζενταλ επινόησε ένα τεστ ενσυναίσθησης, το PONS (Profile of Nonverbal Sensibility/Διάγραμμα Μη Λεκτικής Επικοινωνίας)³⁷. Γενικός κανόνας που ισχύει στην έρευνα της επικοινωνίας είναι ότι το (90%) ή και περισσότερο ενός συναισθηματικού μηνύματος είναι μη λεκτικό. Μηνύματα όπως άγχος στη φωνή, εκνευρισμός και ταχύτητα μιας κίνησης ή χειρονομίας, σχεδόν πάντα γίνονται αντιληπτά με τρόπο ασυνείδητο, χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη φύση του μηνύματος, αλλά απλώς με τη σιωπηρή πρόσληψη του και την αντίδραση σε αυτό. Οι δεξιότητες που μας επιτρέπουν να κάνουμε αυτή τη διεργασία, με επιτυχία ή αποτυχία, στο μεγαλύτερο μέρος τους διδάσκονται σιωπηρά.

Τα άτομα που παρουσιάζουν αυξημένη προδιάθεση στο έγκλημα και ιδιαίτερα στους δράστες των πλέον αποτρόπαιων εγκλημάτων, φαίνεται ότι η ενσυναίσθηση απουσιάζει. Κοινός παρονομαστής των βιαστών, των

³⁵ Πιερράκος, Τ., (1999). Έρωτας, Αγάπη & Σεξουαλικότητα, εκδόσεις Σωμάνους, Αθήνα, σελ.75.

³⁶ Hoffman, L. Martin, (1984). «Empathy, Social Cognition and Moral Action», στο Moral Behavior and Development: Advances in Theory, Research and Applications, των W. Kurtines, J. Gerwitz, eds, Publ. John Wiley and Sons, N. York.

³⁷ Rosenthal, R., (1977). «The PONS test: Measuring Sensitivity to Nonverbal» στο, P. McReynolds, ed., Advances in Psychological Assessment, Jossey-Bass, Σαν Φραντσίσκο.

παιδεραστών και πολλών εκφραστών της οικογενειακής βίας είναι η ανικανότητα τους προς ενσυναίσθηση. Η ανικανότητάς τους να συναισθανθούν τον πόνο του θύματός τους, τους επιτρέπει να εξαπατούν τον εαυτό τους με ψέματα που ενθαρρύνουν την εγκληματική τους δραστηριότητα. Για τους βιαστές τέτοια ψέματα περιλαμβάνουν δικαιολογίες όπως: «Οι γυναίκες ευχαριστιούνται όταν τις βιάζουν» ή «αν αντιστέκεται, σημαίνει πως θέλει να σου κάνει τη δύσκολη».

Παρέμβαση με κατάλληλη εκπαίδευση και ενημέρωση, ακόμη και σε ανθρώπους που διαπράττουν σεξουαλικά εγκλήματα, είναι δυνατόν να υπάρξει, για να μπορέσουμε να ενσταλάξουμε μια αίσθηση ενσυναίσθησης. Αυτή όμως η ελπίδα είναι πολύ μικρή για έναν άλλο τύπο εγκληματία, τα άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα (που τελευταία στην ψυχιατρική διάγνωση αποκαλούνται άτομα με αντικοινωνική συμπεριφορά). Τα άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα είναι διαβόητα επειδή διαθέτουν εξαιρετική γοητεία, χωρίς όμως ίχνος τύψεων, ακόμα και για τις πιο σκληρές πράξεις. Η ψυχοπαθητική διαταραχή, η ανικανότητα να νιώσει κανείς ενσυναίσθηση ή οποιουδήποτε είδους συμπόνια, είναι μια από τις πιο σύνθετες διαταραχές του συναισθήματος. Η ουσία της ψυχρότητας του ατόμου με ψυχοπαθητική προσωπικότητα μοιάζει να βρίσκεται στην ανικανότητά του να κάνει το παραμικρό πέρα από τους πιο ρηχούς συγκινησιακούς συσχετισμούς. Οι πιο σκληροί εγκληματίες, όπως οι σαδιστές κατ' εξακολούθηση δολοφόνοι (serial killers), που απολαμβάνουν να βασανίζουν τα θύματά τους πριν τα σκοτώσουν, είναι η επιτομή της ψυχοπαθητικής διαταραχής³⁸.

Ένας από τους πιο δυσοίωνους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί αυτή η απουσία ενσυναίσθησης ανακαλύφθηκε τυχαία, σε μια μελέτη που διενεργήθηκε σε επιθετικούς συζύγους οι οποίοι ασκούσαν βία στις γυναίκες τους. Η έρευνα αποκάλυψε μια ανωμαλία των φυσιολογικών αντιδράσεων σε πολλούς από τους πιο βίαιους συζύγους, οι οποίοι δέρνουν τακτικά τις γυναίκες τους ή τις απειλούν με όπλα και μαχαίρια: οι άνδρες το κάνουν αυτό ευρισκόμενοι σε κατάσταση ψυχρού υπολογισμού, παρά σπρωγμένοι από την έξαψη της οργής τους³⁹. Καθώς ο θυμός τους φουντώνει, παρουσιάζεται η ανωμαλία: η καρδιά τους επιβραδύνει τους ρυθμούς της αντί να τους επιταχύνει, όπως συμβαίνει συνήθως με την κλιμακούμενη οργή. Αυτό σημαίνει ότι οργανικά ηρεμούν όσο αυξάνεται η επιθετική τους διάθεση. Η βία φαίνεται τώρα να είναι μια υπολογισμένη πράξη τρομοκράτησης, μια μέθοδος για να ελέγχουν τις γυναίκες, ενσταλάζοντας φόβο στην ψυχή τους.

Αυτοί οι ψυχροί σύζυγοι, είναι πολύ πιο πιθανό να εκδηλώσουν βία και εκτός της συζυγικής τους ζωής, (να τσακώνονται και να δέρνονται στα μπαρ ή να μπλέκουν σε καβγάδες με συγγενείς και συναδέλφους). Οι πιο πολλοί άνδρες που γίνονται βίαιοι με τις γυναίκες τους το κάνουν παρορμητικά, από θυμό, όταν νιώσουν παραμελημένοι, ζηλέψουν ή φοβηθούν μήπως τους εγκαταλείψουν, κλπ. Αυτοί οι ψυχροί «βασανιστές» τα βάζουν με τις γυναίκες τους φαινομενικά χωρίς κανένα λόγο – και από τη στιγμή που αρχίσουν, ότι κι αν κάνει η γυναίκα, ακόμα και αν προσπαθήσει να φύγει, τίποτα δε φαίνεται να ελαττώνει το μένος τους.

Τα άτομα με αντικοινωνική συμπεριφορά έχουν μια ρηχή κατανόηση των συγκινησιακά φορτισμένων λέξεων, που αντανάκλα τη γενικότερη ρηχότητά τους στη συναισθηματική σφαίρα. Η αναισθησία των ατόμων με αντικοινωνική συμπεριφορά κατά την άποψη επιστημόνων, βασίζεται εν μέρει σε ένα άλλο

³⁸Goleman, D., (1992): Άρθρο του, για τη φύση της ψυχοπαθητικής διαταραχής, στους New York Times της 14-04-1992.

³⁹Bing, L., (1991). Do or Die, Harper Collins, New York.

βιοσωματικό πρότυπο, το οποίο υπαινίσσεται επίσης μια μη κανονικότητα στη λειτουργία της αμυγδαλής του εγκεφάλου και των σχετικών κυκλωμάτων: τα άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα που πρόκειται να δεχθούν ηλεκτροσόκ δεν δείχνουν τα σημάδια της αντίδρασης του φόβου, που είναι φυσιολογική στους ανθρώπους που πρόκειται να περάσουν μια τόσο οδυνηρή εμπειρία⁴⁰. Επειδή η προοπτική του πόνου δεν προκαλεί κύμα άγχους, άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα δε φοβούνται καθόλου μια πιθανή μελλοντική τιμωρία για όσα κάνουν. Βέβαια, επειδή οι ίδιοι δε νιώθουν φόβο, δεν έχουν ενσυναίσθηση (ή συμπόνια) για το φόβο και τον πόνο των θυμάτων τους⁴¹.

η. Η θεωρία της σεξουαλικής οικονομίας

Η σεξουαλικότητα κατά τον Ράιχ, είναι ο κεντρικότερος τομέας της ύπαρξής μας. Έχει πολύ ευρύτερη διάσταση από την απλή σεξουαλική πράξη και γι αυτό το λόγο, είναι αναγκαία η αυτορρύθμιση της «οικονομίας» της⁴². Αυτό προϋποθέτει την αντίληψη και εφαρμογή μιας «σεξουαλικής οικονομίας», που θα ρυθμίζει την ενεργειακή ισορροπία του οργανισμού. Τις δυναμικές δηλαδή συνιστώσες γενικής φόρτισης και ειδικής οργασμικής αποφόρτισης της βιοενέργειας, που θα δίνει το μέτρο της υγείας και της αρρώστιας⁴³.

Η ενέργεια είναι το υλικό από το οποίο είμαστε όλοι φτιαγμένοι. Σ' ένα μικροσκοπικό επίπεδο, οι επιστήμονες έχουν βρει ότι είναι αδύνατο να γίνει διάκριση ανάμεσα στην ενέργεια και την ύλη. Ανάλογα με την οπτική γωνία του καθενός, τα πράγματα μοιάζουν με κύματα ενέργειας ή με μόρια ύλης. Το σώμα μας, ολόκληρη η ύπαρξη μας αποτελείται από ακτινοβολία ενέργεια. Αυτή η ενέργεια δεν μπορεί να καταστραφεί, όμως μπορεί να επιταχυνθεί, να επιβραδυνθεί, να μεταβληθεί ή να παραμορφωθεί⁴⁴.

Στην κατάσταση της ψυχοσωματικής υγείας, επιτυγχάνεται με το αντανακλαστικό του οργανισμού, το πλεόνασμα της ενέργειας που παράγει ο οργανισμός και δεν το δαπανά σε άλλες λειτουργίες, να αποφορτίζεται μέσω του γενετήσιου αγκαλιάσματος. Η γενετησιότητα περιγράφει το άτομο που δεν έχει μυϊκές και χαρακτηριστικές ακαμψίες, δε διακατέχεται από τις λεγόμενες διαστροφές, είναι ικανό να διατηρεί υψηλό επίπεδο βιοενεργειακής φόρτισης και έχει αρμονική σεξουαλική οικονομία⁴⁵.

Αν λοιπόν ειπωθούν με τη σεξοοικονομική οπτική τα φαινόμενα της σεξουαλικότητας, τότε γίνεται εμφανές σύμφωνα με τα άρθρα των γιατρών Μπέικερ, Γουλφ και Μπρίνερ ότι πρέπει να αναπτυχθεί από τη σύγχρονη επιστήμη η βιοενεργειακή άποψη^{46 47 48}. Πρωταρχικός παράγοντας της νέας

⁴⁰Patrick, Ch., (1994). «Emotion in the Criminal Psychopath: Fear Image Processing», Journal of Abnormal Psychology, 103: Τα άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα δεν φοβούνται. Αυτό αποδεικνύεται από πειράματα, στα οποία τα άτομα αυτά δέχθηκαν ηλεκτροσόκ.

⁴¹Εδώ χρειάζεται προσοχή: αν εμπλέκονται κάποια βιολογικά πρότυπα σε ορισμένα είδη εγκληματικής συμπεριφοράς – όπως μια δυσλειτουργία νευρωνικού χαρακτήρα στην ενσυναίσθηση - αυτό δε σημαίνει ότι οι εγκληματίες είναι βιολογικά άτομα που μειονεκτούν ή ότι έχουν κάποιο ξεχωριστό βιολογικό σημάδι. Η διαμάχη γύρω από αυτό το ζήτημα, κατέληξε στην άποψη ότι δεν υπάρχει βιολογικό χαρακτηριστικό και ακόμα λιγότερο «εγκληματικό γονίδιο». Ακόμα κι αν υπάρχει κάποια βιολογική αιτία για την απουσία ενσυναίσθησης σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτό δε σημαίνει ότι όλοι όσοι ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία θα στραφούν στο έγκλημα. Οι περισσότεροι δε θα το κάνουν. Τυχόν απουσία ενσυναίσθησης πρέπει να αναλυθεί στις συνιστώσες της και να συνεκτιμηθεί με όλες τις άλλες ψυχολογικές, οικονομικές και κοινωνικές συνιστώσες (ενδογενείς και περιβαλλοντολογικές) που συμβάλλουν σε μια πορεία προς την εγκληματικότητα.

⁴² Ράιχ, Β., (1987), Η ανάλυση του χαρακτήρα-2, Η Θεωρία της Διαμόρφωσης του Χαρακτήρα, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 47-54.

⁴³ Σινανίδου, Μ., (2001), Σύγχρονες Ψυχοθεραπείες, από τη θεωρία στην εφαρμογή, επιμέλεια Ασημάκη, Κ., εκδόσεις Π. Ασημάκη, Καλλιθέα, σελ. 105-118.

⁴⁴ Πιερράκος, Τ., (1999), ό.π. σελ. 22-24.

⁴⁵ Χασάπη, Θ., (1991), Προλογικό Σημείωμα, Το περιοδικό της Οργονομίας, 9, Αθήνα.

⁴⁶ Μπέικερ, Ε., (1991), Οι Θεωρίες του Β. Ράιχ για τη σεξουαλικότητα, Το Περιοδικό της Οργονομίας, 9, Αθήνα.

λειτουργικής κατανόησής της, θα είναι η ενέργεια της ζωής που ο Ράιχ ονόμασε οργόνη.

Εκείνη την εποχή οι αναλυτές πίστευαν απλώς στις περιγραφές των ασθενών, ότι η σεξουαλική τους ζωή ήταν ικανοποιητική και δεν προχωρούσαν σε λεπτομερή έλεγχο. Ο Ράιχ βρήκε ότι όλοι οι ασθενείς υπέφεραν από σεξουαλική ανεπάρκεια, η οποία εμφανιζόταν με πρόωρη εκσπερμάτωση ή οργασμική ανικανότητα στους άνδρες και αναισθησία ή απουσία οργασμού στις γυναίκες. Στις περιπτώσεις που θεραπεύθηκαν, οι ασθενείς έφθασαν σε ηδονικό οργασμό με ολοκληρωτική συμμετοχή του σώματος. Αυτό οδήγησε στον ποσοτικό παράγοντα της εκφόρτισης της λίμπιντο ή της περίσσιας ενέργειας και ήταν σημαντικό, καθώς σήμαινε ότι είναι πραγματική η λίμπιντο, την οποία ο Φρόυντ πρόβαλε σαν ψυχική έννοια.

Η λίμπιντο δεν μπορεί παρά να είναι πραγματική ενέργεια, η οποία, εάν δεν εκφορτίζεται σε περισσότερο ή λιγότερο τακτικά διαστήματα, αυξάνεται στο σώμα προκαλώντας ένταση, διεγείροντας το νευροφυτικό και κινητικό σύστημα, προκαλώντας νευρικότητα, ευερεθιστότητα και άλλα συμπτώματα. Κατά την άποψη του, έγινε φανερό ότι η αιτία των νευρώσεων αποτελείται από δύο παράγοντες. Πρώτον, μια παιδική σεξουαλική σύγκρουση, κυρίως το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και το σύμπλεγμα ευνουχισμού. Δεύτερον, μια διαταραχή της γενετήσιας λειτουργίας, που χαρακτηρίζεται από ανεκφόρτιστη λιμπιντική ενέργεια.

Μόνο εάν οι παράγοντες αυτοί είναι παρόντες, αναπτύσσονται νευρωτικά συμπτώματα. Σίγουρα ο οργανισμός έχει κάποια ικανότητα να απορροφά και να διαχειρίζεται το πλεόνασμα της ενέργειας, χωρίς να αναπτύσσει συμπτώματα λίμνασης, όμως αυτό είναι αλήθεια μόνο μέχρι ενός σημείου. Στο υγιές άτομο, η περίοδος αυτή είναι χονδρικά ένα έτος. Η εργασία από μόνη της μπορεί να εκφορτίζει ικανοποιητικό ποσό ενέργειας, για να εμποδίσει την ανάπτυξη συμπτωμάτων. Η ανησυχία και μερικές ασθένειες μπορούν και εμποδίζουν την ανάπτυξη των συμπτωμάτων για μεγάλα χρονικά διαστήματα, χρησιμοποιώντας την ενέργεια του σώματος ή αδυνατώντας να την παράγουν.

Το γεννητικό όργανο έχει τη μοναδική ικανότητα να εκφορτίζει ικανοποιητικό ποσό ενέργειας, ώστε να αποφεύγεται η λίμναση. Σημαντικός παράγοντας για επαρκή εκφόρτιση, είναι η βίωση ηδονής στη σεξουαλική πράξη, κάτι που σημαίνει ότι με την ηδονή η ενέργεια φθάνει στα γεννητικά όργανα και μπορεί να εκφορτιστεί πλήρως, εάν δεν υπάρχει συγκράτηση (θωράκιση) στον οργανισμό.

Ο Ράιχ ερεύνησε πειραματικά τον οργασμό και βρήκε ότι οι μηχανικές λειτουργίες της διόγκωσης και της αποδιόγκωσης δεν εξηγούν τα οργασμικά φαινόμενα. Εκσπερμάτωση με στύση και αποδιόγκωση μπορούν να συμβούν χωρίς ίχνος ικανοποίησης ή μπορούν να οδηγήσουν σε αηδία και δυσαρέσκεια. Αυτό το γεγονός συναντάται σε περιπτώσεις, όπως είναι η νυμφομανία ή η σατυρίαση, όπου αναζητείται συνεχώς σεξουαλική διέξοδος, αλλά δεν κατακτάται ποτέ η ικανοποίηση.

Στην πορεία της πειραματικής έρευνας, ο Ράιχ υποστήριξε ότι ο οργασμός ήταν βασικά βιοηλεκτρικό φαινόμενο⁴⁹. Ο Ράιχ εξίσωσε αυτή τη βιοηλεκτρική ενέργεια με αυτό που ο Φρόυντ ονόμασε λιμπιντική ενέργεια. Η ίδια βιοηλεκτρική ενέργεια απεικονιζόταν σαν ηδονή όταν έρεε προς τα έξω, προς την επιφάνεια του δέρματος, με αποτέλεσμα τη δημιουργία φόρτισης στην επιδερμίδα και σαν άγχος, όταν έρεε μακριά από την επιφάνεια του δέρματος,

⁴⁷ Γουλφ, Τ., (1991). Η Σεξοοικονομική Θεωρία της Ψυχοσωματικής Ταυτότητας και Αντίθεσης, Το Περιοδικό της Οργονομίας, 9, Αθήνα.

⁴⁸ Μπρίνερ, Μ., (1991). Βιόντα και Καρκίνος, Το Περιοδικό της Οργονομίας, Αθήνα.

⁴⁹ Ράιχ, Β., 3, (1980), ό.π. σελ. 80-99.

προκαλώντας μείωση της φόρτισης στην επιδερμίδα και αυξάνοντας την κεντρική ένταση.

Αυτά τα πειράματα απέδειξαν οριστικά τη βασική αντίθεση μεταξύ σεξουαλικότητας και άγχους. Η ενέργεια που ρέει από το κέντρο προς τη περιφέρεια είναι λειτουργικά ταυτόσημη με ηδονή. Η ενέργεια που ρέει από την περιφέρεια προς το κέντρο είναι ταυτόσημη με άγχος. Η κατεύθυνση ροής αυτής της ενέργειας είναι εκείνη που καθορίζει τη συγκίνηση, η οποία βιώνεται. Όταν βιώνεται ηδονή στο σεξουαλικό αγκάλιασμα, η ενέργεια έχει φθάσει στα γεννητικά όργανα και μπορεί να εκφορτιστεί. Εξ αρχής εκφόρτιση μπορεί να συμβεί μόνο με ολοκληρωμένο οργασμό, κάτι που σημαίνει συμμετοχή ολόκληρου του οργανισμού μέσω καθολικών σωματικών σπασμών. Αυτή τη δυνατότητα για πλήρη ικανοποίηση ο Ράιχ, την ονόμασε «οργανική ικανότητα»⁵⁰.

Τα γεννητικά όργανα είναι βιολογικά εργαλεία εκφόρτισης ενέργειας και διαιώνισης των ειδών. Η δεύτερη λειτουργία είναι πασίγνωστη και αποδεκτή. Ο homo normalis, που είναι ο κληρονόμος του homo sapiens, που με τη σειρά του είναι ο κληρονόμος του homo divinus, από την άλλη μεριά, έχει καταδικάσει τη βιοφυσική λειτουργία της ενεργειακής εκφόρτισης κι αυτή επέστρεψε σα «διάβολος» στη φαντασιωσική ζωή του ανθρώπου. Το βιολογικά ισχυρό άτομο δεν θυσίασε ή δε μπορούσε να θυσιάσει την ορθολογική κρίση του στην εκκλησιαστική σκέψη. Η μεγάλη φυσική δύναμη ήρθε σε σύγκρουση με την εξάρτηση του ατόμου από τους συγγενείς του και την κοινωνία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι γενετήσιες δυνάμεις συνεχίζουν να λειτουργούν, αλλά είναι αποκομμένες από το υπόλοιπο του οργανισμού σαν «κακές» ή «αμαρτωλές» κι επιστρέφουν σαν «διάβολος», σαν «δυνάμεις από το υπερπέραν» στο βασίλειο της σχιζοφρένειας και του μυστικισμού γενικά⁵¹.

θ.- Γενετήσια ζωή και βία

Η συγκινησιακή πανούκλα⁵² είναι μια χρόνια βιοπάθεια του οργανισμού. Εισέβαλε στην ανθρώπινη κοινωνία μαζί με την πρώτη μαζική καταπίεση της γενετήσιας σεξουαλικότητας, έγινε μια ενδημική ασθένεια και έχει τυραννήσει τους ανθρώπους σ' όλο τον κόσμο για χιλιάδες χρόνια. Δεν υπάρχει βάση για να υποθέσουμε ότι η συγκινησιακή πανούκλα μεταβιβάζεται κληρονομικά. Σύμφωνα με τη γνώση μας, εμφυτεύεται στο κάθε παιδί από τις πρώτες μέρες της ζωής του. Είναι μια ενδημική ασθένεια, σαν την σχιζοφρένεια ή τον καρκίνο, με μια αξιοσημείωτη διαφορά, δηλαδή, το ότι εκδηλώνεται ουσιαστικά στην κοινωνική ζωή. Η σχιζοφρένεια και ο καρκίνος είναι βιοπάθειες, που μπορούν να θεωρηθούν σαν αποτελέσματα της καταστροφής που φέρνει η συγκινησιακή πανούκλα στην κοινωνία. Οι επιδράσεις της συγκινησιακής πανούκλας φαίνονται στον ανθρώπινο οργανισμό καθώς και στη κοινωνική ζωή.

Η ενέργεια που διατηρεί την αντίδραση της συγκινησιακής πανούκλας, πηγάζει σπάνια από τη γενετήσια απογοήτευση, είτε πρόκειται για σαδιστικές πράξεις στη διάρκεια του πολέμου, είτε είναι συκοφαντία φίλων. Το κοινό σημείο

⁵⁰ Μπέικερ, Ε., (1991). Οι Θεωρίες του Β. Ράιχ για τη Σεξουαλικότητα ό.π. σελ.18.

⁵¹ Ράιχ, Β.,3, (1980), ό.π. σελ.248.

⁵² Ράιχ, Β.,3, (1980), ό.π. σελ.290-311. (Ο όρος «συγκινησιακή πανούκλα» κατά τον Ράιχ, δεν είναι υποτιμητική φράση. Δεν υπονοεί καμία συνειδητή μοχθηρία, ηθικό ή βιολογικό εκφυλισμό, ανηθικότητα κ.λ.π. Ένας οργανισμός, που η φυσική του κινητικότητα παρεμποδίζεται συνεχώς από την γέννηση του, αναπτύσσει τεχνητές μορφές κίνησης, κουτσάινει ή περπατάει με δεκανίκια. Με τον ίδιο τρόπο, ένας άνθρωπος διασχίζει τη ζωή με τα δεκανίκια της συγκινησιακής πανούκλας, όταν οι εκφράσεις της φυσικής αυτορρυθμιζόμενης ζωής έχουν κατασταλεί από την γέννηση του).

του πανουκλιασμένου ατόμου με όλες τις άλλες βιοπάθειες είναι η λίμναση της σεξουαλικής ενέργειας. Η βασική βιοπαθητική φύση της συγκινησιακής πανούκλας αποκαλύπτεται από το γεγονός ότι, όπως και κάθε άλλη βιοπάθεια, μπορεί να θεραπευτεί με την αποκατάσταση της φυσικής ικανότητας για αγάπη.

Η βιολογική σεξουαλική λίμναση είναι ο κοινός βιοφυσιολογικός πυρήνας όλων των μορφών της συγκινησιακής πανούκλας. Η έλλειψη της ικανότητας για φυσική σεξουαλική ικανοποίηση οδηγεί στην ανάπτυξη δευτερογενών παρορμήσεων και ιδιαίτερα, σαδιστικών παρορμήσεων. Υπάρχουν άφθονες κλινικές ενδείξεις για να στηρίξουν αυτή τη πρόταση. Επομένως δεν μας εκπλήσσει που ανακαλύπτουμε ότι η βιοψυχική ενέργεια που διατηρεί τις αντιδράσεις συγκινησιακής πανούκλας, πηγάζει πάντα από δευτερογενείς ορμές. Στις πιο έκδηλες περιπτώσεις, δε λείπει ποτέ ο ανθρῶπινος σαδισμός.

1.- Γενετήσιες δυσλειτουργίες

Ο ένας στους δύο άντρες μετά την ηλικία των 40 εμφανίζει μικρή, μέτρια ή πλήρη διαταραχή της στύσης του, γεγονός που προκαλεί σ' αυτούς κατάθλιψη, απώλεια αυτοπεποίθησης, αύξηση του άγχους και προστριβές με τη σύντροφο⁵³.

Σύμφωνα με ανακοινώσεις επιστημόνων στο 3ο Μεσογειακό Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο 2003 στη Σαντορίνη⁵⁴, 325.000.000 άντρες υποφέρουν από στυτική δυσλειτουργία παγκόσμια. Στην Ελλάδα ο αριθμός των πασχόντων ανέρχεται στο 1.000.000. Το ποσοστό σεξουαλικής δυσκολίας ανέρχεται για τους Έλληνες από (2,2%) σε (53%), από την ηλικία των 30 έως την ηλικία των 70 ετών. Το (90%) των αντρών με σεξουαλικά προβλήματα δεν αναζητά θεραπεία. Αυτό είναι πολύ σημαντικό αν υπολογίσουμε ότι, σύμφωνα με τους ειδικούς είναι λάθος να πιστεύουμε ότι τα αίτια της στυτικής δυσλειτουργίας είναι κυρίως ψυχολογικά. Αυτού του είδους τα προβλήματα επισημαίνεται, οφείλονται κατά μεγάλο ποσοστό σε οργανικά προβλήματα, όπως νευρολογικά, ορμονικά, αγγειακά ή σε τραύματα. Οι διαθέσιμες επιλογές για τη θεραπεία των διαταραχών στύσης είναι η ψυχοθεραπεία, η φαρμακοθεραπεία, η βελτίωση της σωματικής κατάστασης με άσκηση και η υγιεινή διατροφή.

Αντιλαμβάνεται κανένας από τα προηγούμενα, πόσο σημαντική είναι η γενετήσια ζωή του ανθρώπου στην ψυχική του ισορροπία και τη πορεία της ζωής του γενικά. Ο άνδρας από μικρός μαθαίνει ότι η ύπαρξή του συνδέεται απόλυτα με τον «ανδρισμό» του (τη στυτική του ικανότητα και το μέγεθος του γενετικού του μορίου). Από μικρή ηλικία, συγκρίνοντας το γενετικό του ὄργανο με τους άλλους ομηλικούς του, αρχίζουν να δημιουργούνται προβλήματα στη ψυχική του ισορροπία και αισθήματα μειονεξίας μπροστά στις «δυνατότητες» των άλλων παιδιών, συσσωρεύοντας μέσα του αρνητικές σκέψεις και συναισθήματα, που θα μεταφραστούν αργότερα στην ενήλικη ζωή, ως αρνητική στάση ζωής και ενδεχόμενα φόβο ή μίσος για το άλλο φύλο.

Αυτό που η ψυχαναλυτική σχολή αποκαλεί «φθόνο του πέους» των γυναικών, νομίζω ότι ισχύει ακριβώς μόνο για τους άνδρες, πάνω στους οποίους παίζει καταλυτική δράση, φθάνοντας στο σημείο της σεξουαλικής ανικανότητας. Για να γίνει αυτό κατανοητό, αρκεί μια επίσκεψη σε ανδρικά

⁵³ Τα στοιχεία ελήφθησαν από το Internet.

⁵⁴ Πηγή Εφημ. «Ελεύθερος Τύπος», Τετάρτη, 02-06-2004.

ουρητήρια. Πόσο άνετα και επιδεικτικά ουρούν κάποιοι και πως «κρύβονται» άλλοι. Το μέγεθος των γενετικών οργάνων ασκεί βαθύτατη επίδραση στον συναισθηματικό κόσμο του άντρα, ανεξάρτητα από τις βιολογικές του δυνατότητες (στυτική ικανότητα κλπ) και τη σωστή λειτουργικότητα του (πρόωρη εκσπερμάτωση). Η με όποιο τρόπο κοινωνιολόγηση του «μεγάλου» μεγέθους γενετικού του οργάνου, καλύπτει τον πυρήνα της ύπαρξης ενός άνδρα. Αντίθετα το μικρό μέγεθος συνδέεται άμεσα με την αυτοεκτίμηση του, που αναπληρώνεται σε ψυχολογικό επίπεδο από τα «μεγάλα» αντικείμενα που συσσωρεύει γύρω του (αυτοκίνητα, οικοδομές κλπ). Τα χυδαία ανέκδοτα προσπαθούν να διασκεδάσουν ή να παραπλανήσουν ως προς το «μέγεθος», αλλά ένας προσεκτικός παρατηρητής με στοιχειώδη ικανότητα αναλυτικής σκέψης, αποκαλύπτει εύκολα τη «σκιά»⁵⁵ του, δηλαδή, τον κρυμμένο φόβο του, μήπως φανερωθεί αυτή η αδυναμία του. Ότι σχετίζεται με τον «ανδρισμό» ενός άνδρα, έτσι όπως τον οριοθετήσαμε, σχετίζεται με την ίδια την ύπαρξή του και η αμφισβήτησή του και μόνο είναι ικανή, να αποδιοργανώσει ένα άτομο και να το οδηγήσει σε καταστάσεις έκρηξης, ανεξέλεγκτου θυμού και βίας, πολύ περισσότερο όταν αμφισβητείται, ή έστω έτσι εκλαμβάνεται, από την ερωτική σύντροφο.

Δεν παραγνωρίζω φυσικά το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός – φοβάμαι οι περισσότεροι – ανθρώπων (ανδρών και γυναικών), έχουν παντελή άγνοια της γενετικής λειτουργίας και τεχνικής, με συνέπεια, οι μεν γυναίκες να μη ικανοποιούνται και να μη «αποφορτίζονται» έτσι με υγιή τρόπο, οι δε άντρες βλέποντας τις γυναίκες απογοητευμένες, να μην μπορούν να αντιληφθούν την πραγματική αιτία και λαμβανομένων υπόψη και των υψηλών ποσοστών ανικανότητας, να θεωρούν εκείνες υπεύθυνες. Έτσι, μεταθέτουν ασυνείδητα την ευθύνη και στρέφουν την οργή εναντίον των γυναικών τους, αφού το να αμφισβητηθεί ο ανδρισμός τους, αμφισβητείται ο πυρήνας της ύπαρξής τους.

Αξίζει τον κόπο να γίνει έρευνα για τη σεξουαλική ζωή των γυναικών. Από άτυπη έρευνα που έκανα πάνω στο θέμα – παρά τις δυσκολίες – ωστόσο όμως, διαπίστωσα ότι, πολύ υψηλά ποσοστά γυναικών ηλικίας άνω των 50 ετών, δεν είχαν ποτέ τους οργασμό. Οι περισσότερες περίμεναν με υπομονή να τελειώσει αυτή η «διαδικασία», για να μη αναφερθώ σε μια περίπτωση μιας 90χρονης από κάποιο χωριό της Κρήτης, που μου ανέφερε ότι την πρώτη μέρα του γάμου της, ο σύζυγός της ουρούσε αίμα και βέβαια οι σεξουαλικές επαφές του ζεύγους υπήρξαν σχεδόν όσες και τα παιδιά τους (είχαν 4 παιδιά). Οι μύθοι του «γρήγορου πιστολιού» ή των πολλών παιδιών για «να είναι ήσυχοι», ακόμη και στις μέρες μας κυκλοφορούν μεταξύ των ανδρών, διαιωνίζοντας τη δυστυχία όλων. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής, το αυξημένο άγχος και η ανταγωνιστική κοινωνία δημιουργούν επίσης στον άντρα πρόσθετο άγχος μη ανταπόκρισης στα «συζυγικά καθήκοντα», με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται ακόμη περισσότερο το πρόβλημα και να αυξάνεται η δυσφορία και η οργή.

Η σεξουαλική αγωγή επιβάλλεται και πρέπει να μπει από τις πρώτες τάξεις στο σχολείο, γιατί το να κάνουμε υγιείς και ευτυχισμένους ανθρώπους, είναι πολύ πιο σημαντικό από το να κάνουμε μόνο καλούς επιστήμονες. Τα μεγάλα επιτεύγματα του πολιτισμού-είναι αλήθεια- ότι υπήρξαν προϊόντα μετουσίωσης, ως αποτέλεσμα του όποιου μορφής καταπιεσμένου ερωτισμού και της μη υγιούς σεξουαλικής εκφόρτισης. Επίσης είναι αλήθεια ότι, λαοί ολόκληροι και πολιτισμοί αφανίστηκαν, συνεπεία της τρυφής τους ζωής. Αλλά είναι επίσης αλήθεια ότι μεταξύ του «ύψους ή του βάθους», υπάρχει πάντα αυτό που δίδαξε στην ανθρωπότητα αυτός ο τόπος...«το μέτρο».

⁵⁵ Με την ψυχολογική έννοια που αποδίδει στον όρο ο Καρλ Γιούνγκ.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, ένα είναι βέβαιο, η έλλειψη δυνατότητας φυσιολογικής ικανοποίησης ενός τόσο σοβαρού ενστίκτου, δημιουργεί ασφυκτικές καταστάσεις που αναζητούν διέξοδο. Η διέξοδος αυτή θα είναι ανάλογη με το βαθμό πίεσης του ενστίκτου, αλλά και με την όλη βιο-ψυχική προσωπικότητα του ατόμου. Έτσι μπορεί σε ένα άτομο η ενστικτώδης πίεση να μετουσιωθεί σε έντονες δραστηριότητες άλλου είδους (π.χ., κοινωνική δραστηριότητα, ενασχόληση με τα κοινά κ.λ.π.). Σε άλλο άτομο μπορεί να βρει διεστραμμένη διέξοδο - μη εγκληματική - (π.χ. αυτοϊκανοποίηση). Σε τρίτο άτομο (όπως συναισθηματικά ψυχρό και ασυγκράτητο), μπορεί να βρει ως διέξοδο καθαυτό εγκληματικές πράξεις, με έμφαση στη βία μέσα στην οικογένεια και σε μερικές περιπτώσεις ανθρωποκτονίες ιδιαίτερα απεχθείς⁵⁶.

Επιστήμονες παρατηρούν ότι υπάρχουν εγκλήματα που δεν φαίνεται να έχουν σχέση με τη γενετήσια ζωή και όμως σ' αυτή βρίσκεται η πηγή τους. Αυτό συμβαίνει συχνά σε εμπρησμούς, απρόκλητες καταστροφές και συχνότατα στην κλεπτομανία⁵⁷.

Η σεξουαλική αγωγή και η ανάπτυξη σωστών διαφυλικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων θα μειώσει τις εντάσεις και τη βία μεταξύ τους. Ερωτικά γεμάτοι άνθρωποι είναι πιο ευχαριστημένοι, πιο υγιείς, πιο ειρηνικοί. Το σύνθημα «κάντε έρωτα, όχι πόλεμο», εκτιμώ ότι είναι πάντα επίκαιρο, διότι παρά τις άλλες δυνατότητες μετουσίωσης των ενεργειακών αποθεμάτων του ανθρώπου, η υγιής σεξουαλική ζωή είναι αυτή που θα τον οδηγήσει στα ασφαλή μονοπάτια της ζωής του.

⁵⁶ Storr, A., (1964). *Sexual Deviation*, Penguin Books, σελ.18-36

⁵⁷ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α.,(1979),ό.π. σελ.111-113.

Β. Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

α. Η κυκλική θεωρία της βίας

Η θεωρητική σύλληψη της Walker⁵⁸, για την κυκλική θεωρία της ενδοοικογενειακής βίας, μας εισάγει χωρίς ταχυδακτυλουργικά τερτίπια στην καρδιά του προβλήματος της κακοποίησης των γυναικών από τον ερωτικό τους σύντροφο. Η κατανόηση του «μηχανισμού» και δυστυχώς του περιοδικού κύκλου της κακοποίησης μας βοηθάει να κατανοήσουμε το πρόβλημα, να κατανοήσουμε το αίσθημα αδυναμίας των κακοποιημένων γυναικών και να επιχειρήσουμε σοβαρά να περιορίσουμε το πρόβλημα αν όχι να το εξαλείψουμε ή τουλάχιστον να ελαχιστοποιήσουμε μέσα από υποστηρικτικές-κάθε είδους- διαδικασίες και παρεμβάσεις.

Ο πυρήνας της κυκλικής θεωρίας της βίας συνίσταται στο γεγονός ότι, οι γυναίκες δεν κακοποιούνται συνέχεια ούτε σε τυχαία χρονικά διαστήματα, αλλά υπάρχει ένας καθορισμένος κύκλος συμβάντων με τρεις διακριτές φάσεις.

Στην πρώτη φάση (φάση της δημιουργίας έντασης): Συμβαίνουν κάποια μικρής σημασίας επεισόδια κακοποίησης. Η γυναίκα προσπαθεί να ηρεμήσει το δράστη με τεχνικές που στο παρελθόν θεωρήθηκαν επιτυχείς. Γίνεται υποχωρητική, περιποιητική ή κρατά κάποια απόσταση. Πείθει το δράστη ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος, ότι φταίνε εξωτερικοί παράγοντες. Δεν την απασχολεί η πραγματικότητα της κατάστασης, την αρνείται για να τον εμποδίσει να την κακοποιήσει περισσότερο. Κάνουν τον εαυτό τους να πιστέψει ότι με αυτόν τον τρόπο έχουν κάποιον έλεγχο στη συμπεριφορά των δραστών, οι οποίοι όμως παρακινούνται από την παθητική αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς, δεν προσπαθούν να ελέγξουν τον εαυτό τους και με αφορμή κάποιο εξωτερικό ερέθισμα και ενώ έχει συσσωρευτεί ένταση, έρχεται ως συνέπεια η έκρηξη. Η έκρηξη ασυνείδητα προκαλείται συχνά από τις ίδιες, όταν δεν αντέχουν πλέον το φόβο και την ένταση από την αναμονή της.

Στη δεύτερη φάση (η φάση της έκρηξης): χάνεται ο έλεγχος και υπάρχουν σοβαρά επεισόδια κακοποίησης. Ο δράστης ξεκινά με την πρόθεση «να συνετίσει» τη γυναίκα του και εκείνη βρίσκεται συνήθως σοβαρά κακοποιημένη. Η φάση αυτή διαρκεί από δύο έως εικοσιτέσσερις ώρες. Η αναμονή της φάσης αυτής προκαλεί στρες στη γυναίκα, γίνεται αγχώδης, αισθάνεται κατάθλιψη, έχει αϋπνία ή ανορεξία, αίσθηση κούρασης ή υπερέντασης, πονοκεφάλους, στομαχόπονους, ταχυπαλμίες. Όταν συμβεί το επεισόδιο η γυναίκα προσπαθεί να μη τον προκαλέσει περισσότερο. Δεν αισθάνεται τόσο τον πόνο όσο το συναίσθημα της παγίδευσης και της αποστασιοποίησης από την επίθεση. Ακολουθεί ένα αρχικό σοκ, μια άρνηση για ότι έχει συμβεί. Οι περισσότερες γυναίκες δεν ζητούν βοήθεια παρά μόνο εάν απαιτείται ιατρική βοήθεια.

Πολλές από τις αντιδράσεις των γυναικών αυτών μοιάζουν με αυτές των θυμάτων καταστροφών. Παρουσιάζουν κατάθλιψη, επιθυμούν την απομόνωση και νιώθουν ότι κανείς δεν μπορεί να τις προστατέψει. Οι περισσότερες δεν απευθύνονται στην αστυνομία για πολλούς λόγους που θ' αναπτύξουμε σε άλλο σημείο, αλλά και γιατί ελλοχεύει ο κίνδυνος μόλις εκείνη αποχωρήσει, πολλές φορές η βία γίνεται εντονότερη. Αλλά και στους χώρους νοσηλείας όταν απευθύνονται, προσπαθούν να αλλάξουν τα αίτια των τραυμάτων τους και να καλύψουν τον δράστη. Αυτή η περίοδος είναι η καταλληλότερη για διαγνωστικές

⁵⁸ Walker, L., (1989), ό.π. σελ.77-89.

και βοηθητικές παρεμβάσεις και κατά τη διάρκεια αυτής υπάρχει το ενδεχόμενο να ζητηθεί και από την ίδια κάποια βοήθεια.

Η τρίτη φάση (τη φάση της ευγενικής και μεταμελημένης συμπεριφοράς): είναι ευπρόσδεκτη και από τα δυο μέλη του ζευγαριού, είναι η φάση της μεταμέλειας του δράστη. Χαρακτηρίζεται από υπερβολική αγάπη, ευγένεια, ασυνήθιστη ηρεμία, εκκλήσεις για συγγνώμη και υποσχέσεις ότι τα πράγματα θα αλλάξουν και πως ότι έγινε δεν θα ξανασυμβεί. Ο δράστης πιστεύει αυτά που υπόσχεται και αλλάζει για λίγο συμπεριφορά ενώ ζητά τη συνδρομή του οικογενειακού και φιλικού πλαισίου για να την κρατήσει. Οι γυναίκες από εκεί που ήταν βέβαιες ότι επιθυμούν να πάψουν να είναι θύματα υπαναχωρούν. Αισθάνονται ότι ευθύνονται και οι ίδιες, είναι προσκολλημένες στην αξία του γάμου και της οικογένειας, πιστεύουν πως είναι χρέος τους να βοηθήσουν οι ίδιες τον δράστη, φοβούνται δε, ότι μπορεί να βλάψει τον εαυτό του εάν τον εγκαταλείψουν.

Αυτήν την περίοδο είναι που δυσκολεύουν τη συνεργασία τους με φορείς που τις βοηθούν και που αποδεικνύεται πόσο συμβιωτική είναι αυτή η σχέση. Η προσπάθειά τους επικεντρώνεται στην επικράτηση αυτής της φάσης και την εξάλειψη των υπολοίπων, όμως πολύ σύντομα επανέρχεται η φάση της έντασης. Αυτό θα συμβεί ξανά και ξανά και τελικά οι δύο μεταβάλλονται σε συνένοχοι της κακοποίησης.

Ο Έριχ Φρομ⁵⁹, δέχεται την κυκλική βία ως αποτέλεσμα της εξουσίας που το σαδιστικό άτομο επιθυμεί να ασκεί στο άλλο πρόσωπο. «Ο σαδιστής έχει ανάγκη το πρόσωπο που εξουσιάζει, το χρειάζεται τρομερά, αφού το αίσθημα της δύναμης του πηγάζει από το γεγονός ότι είναι κυρίαρχος κάποιου. Αυτή η εξάρτηση μπορεί να είναι ολότελα ασυνείδητη. Έτσι π.χ., ένας άνδρας μπορεί να μεταχειρίζεται τη γυναίκα του με πολύ σαδισμό και να της επαναλαμβάνει πως είναι ελεύθερη να φύγει όποτε θέλει και πως αυτό θα του έδινε μόνο χαρά. Συνήθως όμως η γυναίκα νοιώθει τέτοια συντριβή, ώστε δεν τολμά να αποπειραθεί τη φυγή και έτσι θα συνεχίσουν και οι δύο να πιστεύουν πως ότι λέει εκείνος είναι αλήθεια. Αν όμως βρει το θάρρος να του δηλώσει πως θα τον εγκαταλείψει, είναι βέβαιο ότι ο άνδρας θα περιέλθει σε απόγνωση και θα την παρακαλάει να μη τον εγκαταλείψει, διαβεβαιώνοντας ότι την υπεραγαπά και τα παρόμοια. Από τη στιγμή όμως που εκείνη για τους γνωστούς λόγους δεν πραγματοποιήσει αμέσως την απειλή της, εκείνος επανέρχεται στη αρχική του συμπεριφορά της κυκλικής βίας.

Πολλοί γάμοι και άλλες προσωπικές σχέσεις, λειτουργούν κάτω από αυτές τις συνθήκες χωρίς ποτέ να διασπάται αυτός ο κύκλος της βίας. Συνειδητά ή ασυνείδητα, ο δράστης λέει ψέματα όταν διαβεβαιώνει τη γυναίκα για την αγάπη του, ώστε δεν μπορεί να ζήσει χωρίς αυτή. Αναφορικά με την αγάπη του, εξαρτάται τι εννοεί κανείς λέγοντας αγάπη. Ως προς τη διαβεβαίωση του άνδρα πως δεν μπορεί να ζήσει χωρίς αυτή είναι –αν φυσικά δεν ληφθεί κατά γράμμα- αληθινή. Δεν μπορεί να ζήσει χωρίς αυτήν ή τουλάχιστο κάποιον άλλον που να αισθάνεται πως είναι ανυπεράσπιστο όργανο στα χέρια του. Μπορεί να σκέφτεται ότι θέλει να εξουσιάζει τη ζωή της επειδή την αγαπά. Ουσιαστικά όμως την «αγαπά», επειδή την εξουσιάζει(και φυσικά εφόσον νοιώθει ότι ασκεί πλήρη έλεγχο πάνω της). Τα υλικά δώρα, οι έπαινοι, οι διαβεβαιώσεις της αγάπης του, αποτελούν συνηθισμένη τακτική του. Θέλει να φαίνεται πνευματώδης και ζωηρός ή να δείχνει το ενδιαφέρον του όχι μόνο προς την ίδια αλλά και σε άλλα πρόσωπα που εκείνη αγαπά (όπως: γονείς, παιδιά από άλλη σχέση κλπ.). Είναι ικανός και διατεθειμένος να της δώσει τα πάντα και φυσικά τα δίνει, εκτός από το δικαίωμα να είναι ελεύθερη και

⁵⁹ Φρομ, Ε.,(1971), ό.π. σελ.164-202.

ανεξάρτητη», αρκεί να πεισθεί ότι ελέγχει σε απόλυτο βαθμό το ερωτικό του αντικείμενο. Η εμμονή στο ερωτικό αντικείμενο, η εξάρτηση και πολλές φορές η παραμονή σε μια συμβιωτική σχέση, ερμηνεύεται και ως προσπάθεια κάποιου να κρατηθεί κολλημένος στην επιφάνεια των πραγμάτων, γεγονός που δεν του αφήνει χρόνο για βαθύτερες ή αρνητικές σκέψεις, όπως είναι τα υπαρξιακά προβλήματα (θάνατος, ελευθερία, απομόνωση, νόημα ζωής κλπ.), κάτι που θα τον γέμιζε με άγχος⁶⁰. Τέλος, ενώ ο Φρομ δέχεται ότι: «ο σαδισμός δεν είναι ταυτόσημος με τη ροπή καταστροφής, επειδή ο σαδιστής θέλει να κυριαρχήσει πάνω στο αντικείμενο, χωρίς να το εξαφανίσει και να απαλλαγεί απ' αυτό, με συνέπεια να υποφέρει όταν το αντικείμενο εξαφανίζεται»⁶¹, δεν ερμηνεύει για πιο λόγο πολλοί άνδρες δολοφονούν τις ερωτικές τους συντρόφους.

Κατά την Walker⁶², «Μια κακοποιημένη γυναίκα, είναι μια γυναίκα που έχει επανειλημμένα υποστεί οποιαδήποτε βίαιη σωματική ή ψυχολογική συμπεριφορά από έναν άνδρα, με τον σκοπό να εξαναγκασθεί να κάνει κάτι που αυτός θέλει, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη, το ζευγάρι θα πρέπει να έχει περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μια τέτοια σχέση με κάποιον άνδρα μια φορά! Αν, όμως, συμβεί και δεύτερη φορά και η γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη».

Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη, αρκεί κατά την άποψή μου, η σωματική της κακοποίηση έστω και μία φορά. Αυτή η «πρώτη» κοινωνικά αποδεκτή κακοποίηση (ακόμη και η Walker τη θεωρεί έμμεσα «συγγνωστή» ίσως «τυχαία»), αν άμεσα τύχει του όποιου μορφής (επίσημου ή άτυπου) στιγματισμού, πιστεύω ότι, είναι πολύ πιθανό να είναι η τελευταία.

Πιστεύω ωστόσο, ότι τις περισσότερες φορές, στη φάση της μεταμέλειας, η συμπεριφορά του δράστη -εκτός από την ψυχοπαθολογική περίπτωση σαδιστικού τύπου - δεν είναι προσποιητή μόνο και μόνο για να κρατήσει τη σχέση. Η πράξη της μεταμέλειας είναι ουσιαστική στις περισσότερες φορές, πλην όμως, άλλα πράγματα δεν βοηθούν την παγίωση εκείνων των γνωστικών σχημάτων που θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά κατά της βίας και θα υιοθετήσουν συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές, στην επαφή των συντρόφων και της ήπιας διαχείρισης του θυμού.

β. Ψυχολογικοί τύποι του δράστη ενδοοικογενειακής βίας

Η αδιάκοπη αλλαγή, η μεγάλη κινητικότητα και κυρίως η ποικιλία των εκδηλώσεων του ψυχικού κόσμου, θεμελιώνουν τη μοναδικότητα του προσώπου και δυσκολεύουν την κατάταξη του σε κατηγορίες, συνομοταξίες και τύπους. Αυτό βέβαια, δεν αποθάρρυνε την ψυχολογική έρευνα, που από την αρχαιότητα⁶³ επιδίωξε να διαγνώσει την ιδιοσυγκρασία, τον χαρακτήρα, την ατομικότητα, την προσωπικότητα στο σύνολο της, με μία λέξη τον τύπο του ανθρώπου.

Οι βίαιοι άνδρες παρουσιάζουν διάφορα δημογραφικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά, παρ' όλο που είναι δύσκολο να χαραχθεί ένα και μοναδικό πορτραίτο. Πολλοί ερευνητές και συγγραφείς, ξεκινώντας από διαφορετικά στοιχεία, επιχείρησαν να απεικονίσουν τον δράστη της συζυγικής

⁶⁰Yalom, D. I., (2001), ό.π., σελ 316.

⁶¹ Φρομ, Ε., (1971), ό.π. σελ. 182.

⁶² Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 20.

⁶³ BENIGNO MORILLA, ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΓΙΟΣ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ, Εκδόσεις Α.Α.ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 2005,σελ. 168.

βίας, με στόχο την προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

Έτσι, κατά τον καθηγητή Μαγγανά⁶⁴, υπάρχει ο «τυπικός» βίαιος άνδρας. Η συχνότητα και η σοβαρότητα των πράξεών του δεν φθάνει στα έσχατα όρια της βίας. Εμφανίζεται, συνήθως μετανιωμένος για τις βίαιες πράξεις του⁶⁵. Στο περιθώριο αυτού του «τύπου» βρίσκονται δύο ομάδες ανδρών, λιγότεροι ίσως στον αριθμό, αλλά πιο βίαιοι. Αναφερόμαστε στους βίαιους άνδρες με κοινωνικό-παθολογική προσωπικότητα που αντιπροσωπεύουν ένα (5%) έως (8%) του δείγματος και εκείνους με αντικοινωνική προσωπικότητα που αποτελούν ένα (30%) έως (40%) του δείγματος. Οι δύο αυτές ομάδες περιλαμβάνουν άνδρες εξαιρετικά βίαιους τόσο φυσικά όσο και λεκτικά, οι οποίοι φαίνεται ότι αποτελούν τον κύριο όγκο της σωφρονιστικής πελατείας και παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα ψυχοπάθειας. Ακόμη, εξαιρετικά υψηλή είναι η εξάρτηση από το αλκοόλ και τα ναρκωτικά⁶⁶.

Οι βίαιοι προς τις συντρόφους τους άνδρες, φαίνεται να χαρακτηρίζονται από βαθιές δυσκολίες προσαρμογής στην καθημερινή ζωή. Ένα ποσοστό (60%) κατατάσσεται στην κατηγορία «επίπεδο αναγκών πολύ υψηλό», ενώ ένα (33%) παρουσιάζουν «υψηλό επίπεδο αναγκών». Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν μάλιστα ότι οι άνδρες αυτοί έχουν μεγαλώσει σε περιβάλλον δυσλειτουργικό και βίαιο. Δεδομένου ότι η βία, ο αλκοολισμός και η τοξικομανία είναι βαθιά ριζωμένα στη φυλακή, υπάρχουν πολλές πιθανότητες τα άτομα αυτά να καταφύγουν εκ νέου στη βία, τον αλκοολισμό ή την τοξικομανία μετά το πέρας της θεραπείας. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι τα προγράμματα σε κλειστό περιβάλλον συναντούν μεγαλύτερες δυσκολίες από εκείνα που λειτουργούν σε ανοικτό περιβάλλον.

Στη προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, γίνεται απόπειρα στην παρούσα προσπάθεια μας, ομαδοποίησης των διαφόρων ανθρώπινων τύπων. Η ομαδοποίηση επιχειρείται με κριτήρια: α) τη μορφή και το είδος βίας που «εν δυνάμει» ασκούν, β) τον τρόπο(μορφή) που ασκούν έλεγχο στο περιβάλλον τους γενικά και γ) τον τρόπο αντίδρασης τους κάτω από ψυχοπιεστικές καταστάσεις, έτσι όπως αυτοί τις αποτυπώνουν, τις ερμηνεύουν και τις βιώνουν, με στόχο την κατανόησή τους και την προσπάθεια εξεύρεσης λύσεων⁶⁷.

Σύμφωνα με τον Ράιχ, οι άνθρωποι αποκτούν στην πρώιμη παιδική ηλικία κάποιους ρόλους – τρόπους αντίδρασης στον φόβο γενικά, οι οποίες ενσωματώνονται στις γνωστικές δομές τους, αποτελούν βασικό στοιχείο της χαρακτηριστικής και εκδηλώνονται με συγκεκριμένη για κάθε τύπο αντίδραση⁶⁸. Αυτές οι συμπεριφορές – τρόποι αντίδρασης ή ελέγχου, ερειδονται στο φόβο απώλειας των γονιών⁶⁹ και στο φόβο της ίδιας της ύπαρξής τους, με συνέπεια την ανάγκη ελέγχου του περιβάλλοντος⁷⁰. Πρόκειται για άμυνα του «εγώ» των παιδιών, (αντιδραστικός σχηματισμός – reaction formation) και ενσωματώνονται στη δομή του χαρακτήρα. Ο ίδιος μηχανισμός φαίνεται - από παρατηρήσεις μας - να λειτουργεί αργότερα στη συμβίωση και στα ζευγάρια. Το λιγότερο ισχυρό μέλος ενσωματώνει συμπεριφορά αντίθετη από αυτή του

⁶⁴ Μαγγανά, Α., (2000), Θεραπευτικά προγράμματα, κλπ ό.π. σελ 311

⁶⁵ Gondolf, E.W., (1988). «How Some Men Stop Their Abuse...» In Coping with Family Violence, Beverly Hills, CA, Sage, 129.

⁶⁶ Jacobson, N., (1994) Clinical Handbook of Marital Therapy Guilford Press, N. York. «Βίαιοι σύζυγοι: υπάρχουν τριών ειδών άνδρες που γίνονται βίαιοι: αυτοί που σπανίως εκδηλώνουν βίαιο συμπεριφορά, αυτοί που την εκδηλώνουν παρορμητικά-όταν εκνευριστούν και αυτοί που εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά με τρόπο ψυχρό και υπολογιστικό. Η θεραπεία φαίνεται να έχει αποτέλεσμα μόνο στα πρώτα δύο είδη ».

⁶⁷ Κωσταράς, Γ., (1979), ό.π. σελ. 314-334.

⁶⁸ Ράιχ, Β.1., (1981), ό.π. σελ. 27.

⁶⁹ Peiffer, V., (1994). Θετική Σκέψη, εκδόσεις Διόπτρα, Αθήνα, σελ. 48-62.

⁷⁰ Ράιχ, Β.,(1), (1981), ό.π. σελ. 27.

ισχυρού εταίρου (συνήθως σωματικά πιο ισχυρού, χωρίς φυσικά να αποκλείεται – και συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις – και η συναισθηματική υπεροχή).

Κατά την ψυχαναλυτική θεωρία⁷¹, ο χαρακτηριστικός για κάθε άνθρωπο τρόπος αντίδρασης, συνίσταται σε μια χρόνια μεταβολή του εγώ, που θα μπορούσε να περιγραφεί σαν σκλήρυνση. Αυτή η σκλήρυνση είναι η πραγματική βάση, που μετατρέπει σε χρόνια, τον χαρακτηριστικό τρόπο αντίδρασης και σκοπός της είναι η προστασία του εγώ από τους εξωτερικούς και εσωτερικούς κινδύνους. Σαν προστατευτικός σχηματισμός που έγινε χρόνιος, μπορεί να αποκληθεί «θωράκιση» αφού συνιστά ένα περιορισμό της ψυχικής κινητικότητας της προσωπικότητας στο σύνολό της.

Ο αμυντικός μηχανισμός είναι μια έμφυτη βιοχημική αντίδραση. Παρέχει τη δυνατότητα στα ζώα και τους ανθρώπους να ανταποκριθούν στον κίνδυνο με το «να παλέψουν ή να το βάλουν στα πόδια». Καθώς το σώμα προετοιμάζεται είτε για τον ένα είτε για τον άλλο δρόμο, οι αδένες του απελευθερώνουν ορμόνες οι οποίες ανεβάζουν την πίεση του αίματος και ερεθίζουν τον οργανισμό. Όταν ένα ζώο αντιμετωπίζει κίνδυνο, οι τρίχες του στέκονται όρθιες και όλο το σώμα τρεμουλιάζει. Όταν ο κίνδυνος περάσει, οι ορμόνες που αναστάτωσαν το σύστημα διασπώνται από άλλες ορμόνες και τότε το σώμα επιστρέφει σε μια κατάσταση χαλαρότητας, στην ομοιόσταση⁷².

Αν όμως ο οργανισμός βρίσκεται σε μια διαρκή κατάσταση αναταραχής, τότε δεν μπορεί να συμβεί η ομοιόσταση. Όταν είμαστε προσκολλημένοι σε μια εμμονή της φαντασίας πως η ζωή μας απειλείται, τότε εκλύομε συνεχώς κάποιες ορμόνες, οι οποίες δημιουργούν μια ανισορροπία στη λειτουργία του αυτόνομου νευρικού μας συστήματος. Η συνεχής εστίαση στην αυτοάμυνα δημιουργεί χρόνια σωματική ένταση. Αυτή η αμυντική κατάσταση, γίνεται δεύτερη φύση. Έτσι, όταν ένα άτομο βρεθεί σε μια συγκρουσιακή - ψυχοπιεστική κατάσταση, οι εικόνες που διαιωνίζουν την αμυντική στάση εμφανίζονται ξανά και ξανά. Προστατεύουμε τον εαυτό μας με την επίθεση ή αποσυρόμαστε, για να αντιμετωπίσουμε τον πραγματικό ή φανταστικό κίνδυνο.

Λέγοντας χαρακτήρα εννοούμε έναν στην ουσία δυναμικά καθορισμένο παράγοντα, έκδηλο στο χαρακτηριστικό φέρσιμο ενός ατόμου όπως, στο βάδισμα, στην έκφραση του προσώπου, στο βλέμμα, στον τρόπο ομιλίας και σε άλλους τρόπους συμπεριφοράς. Χωρίς να αρνούμαστε την κληρονομικότητα, ο χαρακτήρας του εγώ πλάθεται από στοιχεία του εξωτερικού κόσμου, από απαγορεύσεις, ενστικτικές αναστολές και τις πιο ποικίλες μορφές ταυτίσεων⁷³. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά είναι ο σταθερός και συγκεκριμένος πάντοτε τρόπος που αντιδρά κανείς σε ψυχοπιεστικές καταστάσεις, ο τρόπος με τον οποίο προσπαθεί κανείς να ελέγξει το περιβάλλον και τους γύρω του. Παρά το γεγονός ότι ενσωματώνεται στη χαρακτηρισμοδομή και αντιδρά ακούσια και σταθερά, ωστόσο η ενέργειά του όταν αντιδρά έτσι, με την εμφάνιση του πραγματικού ή εικαζομένου κινδύνου, έχει πρόσβαση στη συνείδηση – τη σκιά του⁷⁴.

Αυτός ο χαρακτηριστικός για κάθε άτομο τρόπος αντίδρασης, θεωρείται δομικό στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, δεν εκδηλώνεται σε κάθε στιγμή της καθημερινής ζωής, αλλά μόνο κάτω από ψυχοπιεστικές καταστάσεις φόβου, οργής, θλίψης, κινδύνου, μέθης, αίσθησης απώλειας ελέγχου του περιβάλλοντος κλπ, έρχεται στο προσκήνιο και το άτομο παρουσιάζει αυτή την αντίδραση – τρόπο συμπεριφοράς και ελέγχου.

⁷¹ Ράιχ, Β.,3, (1980), ό.π. σελ.14-37.

⁷² Πιερράκος, Τ., (1999), ό.π. σελ. 38-45.

⁷³ Ράιχ, Β.,(2),(1981), ό.π. σελ. 35.

⁷⁴ Ποταμιάνος, Γ.,(1997), ό.π. σελ.292.

Συστηματοποιείται σε ψυχολογικούς τύπους ανθρώπων, που διακρίνονται με τη σειρά τους σε ενεργητικούς και παθητικούς.

Ο χαρακτηριστικός για κάθε τύπο ανθρώπου τρόπος αντίδρασης, μορφοποιούμενος κατακλύζει ολόκληρη την προσωπικότητα του και συνήθως κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση από τον τύπο του ισχυρού γονέα. Φυσικά - ανεξάρτητα σε πιο «τύπο» ανήκουν- δεν θα ασκήσουν τις μορφές βίας που περιγράφονται παρακάτω, όλοι οι άνθρωποι. Για το «πέραςμα στη πράξη», θα συντρέξουν μια σειρά παραγόντων όπως: Περιβαλλοντολογικοί (πολιτισμικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί, οικολογικοί, κ.λ.π.) και εσωτερικοί (ψυχολογικοί, ψυχοπαθολογικοί, κληρονομικοί, ορμονικοί, βιοενεργειακοί, βιοχημικοί, κ.λ.π.), οι οποίοι αλληλεπιδρώντας με ένα ή περισσότερους από τους άλλους ή λειτουργώντας αυτοτελώς, θα δώσουν το αρνητικό αποτέλεσμα της βίας.

Οι ψυχολογικοί τύποι που θα παρουσιάσω παρακάτω, προκύπτουν από έρευνα που ενήργησα κατά το διάστημα που υπηρετούσα ως διοικητής του Αστυνομικού Τμήματος Σάμου την περίοδο 1998-2001 και αφορούσε τον τρόπο αντίδρασης των οδηγών-παραβατών διάταξης του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, κάθε φορά που παρουσιάζονταν στο γραφείο μου για να ζητήσουν την ακύρωση του προστίμου που τους επέβαλαν οι τροχονόμοι για την τροχαία παράβαση(η αναφερόμενη έρευνα έγινε για λόγους άλλους από την παρούσα έρευνα). Όταν έφευγαν από το γραφείο μου και δεν είχαν «δικαιωθεί», από τις αντιδράσεις τους, ανάλογα με τον τύπο, είχα διάφορα συναισθήματα, όπως: σφίξιμο στο στομάχι, αόριστη αδιαθεσία, «άδειασμα» από ενέργεια ή στην περίπτωση των «τρομοκρατών» τα πρώτα χρόνια – όντας και εγώ τύπος του «τρομοκράτη»- ένοιωθα φοβερά εκνευρισμένος.

Σε ένα δείγμα 1500 ανδρών που ήλθαν σε επαφή μαζί μου και κατέγραψα τις αντιδράσεις τους, τη στιγμή που τους ανακοίνωνα την «αρνητική» μου απόφαση, προέκυψαν τα παρακάτω ενδιαφέροντα στοιχεία :Εξακόσιοι σαράντα εννέα (649) άνδρες παρουσίασαν σε ποσοστό (43,26%), συμπεριφορά του «τρομοκράτη». Εξακόσιοι σαράντα ένας (641) άνδρες, σε ποσοστό (42,73%), παρουσίασαν συμπεριφορά του «ανακριτή». Εξήντα(60) άνδρες παρουσίασαν σε ποσοστό (4%) επιθετική συμπεριφορά και των δύο ενεργητικών τύπων. Εβδομήντα οκτώ (78) άνδρες σε ποσοστό (5,2%), παρουσίασαν παθητική συμπεριφορά του τύπου του «θύματος». Εξήντα τρεις(63) άνδρες, παρουσίασαν σε ποσοστό (4,2%) παθητική συμπεριφορά του τύπου του «απόμακρου» και τέλος εννέα(9) άνδρες σε ποσοστό (0,6%), παρουσίασαν συμπεριφορά και των δύο παθητικών τύπων.

β.α. Επιθετικοί τύποι ανδρών

Οι επιθετικοί τύποι ανδρών, ενσωματώνουν κατά κανόνα το «φαλλικό-ναρκισσιστικό χαρακτήρα» της ψυχαναλυτικής σχολής⁷⁵ και διακρίνονται στους

⁷⁵ Ράιχ, Β.,(2),(1981), ό.π. σελ.94-104:Ο τυπικός φαλλικός ναρκισσιστικός χαρακτήρας είναι γεμάτος αυτοπεποίθηση, μερικές φορές αλαζόνας, ελαστικός, ενεργητικός, συχνά εντυπωσιακός στο φέρεμά του. Από σωματική άποψη ανήκει κύρια στον αθλητικό τύπο, σπάνια στον ασθενικό και μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις στον πτυκτικό τύπο (κατά Ernst Kretschmer). Η καθημερινή συμπεριφορά δεν είναι ποτέ υποτακτική, όπως στον παθητικό -θηλυκό χαρακτήρα-συνήθως αλαζονική, είτε ψυχρά επιφυλακτική, είτε περιφρονητικά επιθετική και μερικές φορές η συμπεριφορά του είναι «αγκαθερή».Το ναρκισσιστικό στοιχείο, σ' αντίθεση με το αντικειμενότροπο-λιμπινικό στοιχείο, προεξάρχει στη στάση του απέναντι στο αντικείμενο, μαζί και στο αντικείμενο αγάπης και πάντα είναι διαποτισμένο από λίγο ή πολύ συγκαλυμμένα σαδιστικά χαρακτηριστικά. Ο χαρακτήρας αυτό στην καθημερινή του ζωή, συνήθως προλαμβάνει κάθε επικείμενη επίθεση με μια επίθεση δική του. Η επιθετικότητα του χαρακτήρα του εκφράζεται λιγότερο στο τι κάνει και λείει και περισσότερο στον τρόπο που ενεργεί. Ιδιαίτερα όσοι δεν ελέγχουν τη δική τους επιθετικότητα τον αισθάνονται σαν τελείως επιθετικό και προληπτικό. Όταν θίγεται η ματαιοδοξία του αντιδρά με ψυχρή περιφρόνηση, έκδηλη κακοδιαθεσία

τύπους του «τρομοκράτη» και του «ανακριτή», όπως παρουσιάζονται παρακάτω:

α) Ο τύπος του «τρομοκράτη» (ή του «μούργκα»⁷⁶ όπως προτιμώ, σύμφωνα με οικείους τύπους των παιδικών μου βιωμάτων, στον τόπο καταγωγής μου).

Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του τρομοκράτη, δεν είναι ο σωματότυπος του, αλλά ο χαρακτηριστικός τρόπος που αντιδρά σε ψυχοπρεσβαστικές για τον χαρακτήρα του καταστάσεις, τουλάχιστο, έτσι όπως εκείνος τις ερμηνεύει. Ο τύπος του τρομοκράτη, καταφέρνει να τον προσέξουν όλοι με τις φωνές του (ως αίσθηση απώλειας ελέγχου), τις απειλές, το οργίλο ύφος, όχι κατ' ανάγκη τη σωματική του δύναμη, τα απρόσμενα και συνήθως βίαια ξεσπάσματα. Είναι κατά βάση εγωκεντρικό και ανώριμο άτομο, διακατέχεται συνήθως, από εσωτερική ανασφάλεια και φόβο⁷⁷, ζήλια, καθώς και χαμηλή αυτοεκτίμηση^{78 79}. Εμφανίζεται ανυποχώρητος, συχνά απερίσκεπτος και ανόητος, εύκολα όμως καθοδηγούμενος με εξύψωση του αρρωστημένου εγωισμού του. Αυτό σε συνδυασμό ότι είναι ευάλωτος στους «καλοθελητές», τον κάνει ιδιαίτερα επιρρεπή και επικίνδυνο στη συντροφική βία.

Στους καυγάδες με τους ερωτικούς συντρόφους «ο τρομοκράτης», είναι ο πλέον επικίνδυνος να προκαλέσει σωματική βία, ικανή –υπό τις περιστάσεις– να φθάσει στη δολοφονία(της συζύγου). Η όλη συμπεριφορά του σε μια σχέση διαπνέεται από μια σαδιστική τάση.

Ο κρυμμένος φόβος ή «σκιά» του, είναι ο θυμός του, ο οποίος είναι σ' ένα βαθμό συνειδητός και όταν αποκαλύπτεται συνήθως τα χάνουν, μπερδεύονται και συνήθως λειτουργούν πιο φυσιολογικά.

β) Ο τύπος του «ανακριτή»(ή «η οχιά με λειρί»), αποτελεί συνήθως τον αντίθετο πόλο του τρομοκράτη γονέα και μπορεί να έχει τα ίδια με αυτόν σωματικά χαρακτηριστικά. Ενσωματώνει εκτός από τα χαρακτηριστικά του φαλλικού-ναρκισσιστικού χαρακτήρα και τον «υστερικό χαρακτήρα»⁸⁰. Στο επίπεδο της βίας «ειδικεύεται» κατά κύριο λόγο στην ψυχολογική βία της συντρόφου του, η οποία είναι εξίσου ψυχοφθόρα. Τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του είναι ότι πρόκειται για άτομο δηκτικό, επικριτικό, εκδικητικό και εσωστρεφές. Δεν είναι τόσο πολύ απειλητικός από την άποψη της σωματικής βίας, αλλά τσακίζει στη κυριολεξία το ηθικό και τη θέληση του άλλου αμφισβητώντας τις ικανότητες, τις προθέσεις και τις δραστηριότητες του, με συνεχή αρνητική κριτική. Δεν αφήνει τον άλλον να αναπνεύσει – δεν «πέφτει» κουβέντα κάτω, έχει απάντηση για όλα. Είναι εχθρικός επικριτής, που προσπαθεί συνεχώς να πείσει τους άλλους ότι φταίνε σε κάτι ή κάνουν κάποιο λάθος. Η αποδοχή και η αναγνώριση του συντρόφου είναι κάτι ξένο για τον τύπο του ανακριτή.

ή κι ανοικτή επιθετικότητα. Ο ναρκισσισμός τους, σ' αντίθεση με των άλλων χαρακτηριστικών τύπων, εκφράζεται όχι τόσο με παιδιάστικο, αλλά με κραυγαλέα γεμάτο αυτοπεποίθηση τρόπο, με θορυβώδη επίδειξη ανωτερότητας κι αξιοπρέπειας, παρά το γεγονός ότι η βάση της φύσης τους δεν είναι λιγότερο παιδιάστικη απ' αυτή των άλλων τύπων. Παρά την υπερβολική ενασχόληση με τον εαυτό τους, μερικές φορές διαμορφώνουν ισχυρές σχέσεις με ανθρώπους και πράγματα του κόσμου.

⁷⁶ Ο Μούργκας (ιστορικό πρόσωπο), υπήρξε για πολλά χρόνια στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ανδρικό πρότυπο στην περιοχή καταγωγής μου, επειδή είχε «καταφέρει!» να δείρει τη σύζυγο του σχεδόν αμέσως μετά τη γαμήλια τελετή, κατά τη διάρκεια του γαμήλιου εθίμου που η νύφη –καθαρή ένδειξη της κατώτερης θέσης της στο γάμο- έπρεπε να ρίξει νερό με το κανάτι να πλύνει το πρόσωπο του ο γαμπρός. Συγκεκριμένα τη χαστούκισε επειδή δεν του έριχνε καλά το νερό! Έκτοτε παραμένει στη συλλογική συνείδηση ο τύπος του άγριου και του αλλοτρώαλλου ανθρώπου, που δεν ξέρει τι του φταίει και εμφανίζει σε κάθε κοινωνική του επαφή, οργίλη αντίδραση και συμπεριφορά.

⁷⁷ Αβραμίδης, Γ., (2000), ό.π. σελ. 223. Κατά τον φιλόσοφο Επικούρο: «Δεν είναι δυνατόν να μη φοβάται κάποιος που προκαλεί φόβο».

⁷⁸ Walker, L., (1989), ό.π. σελ.58.

⁷⁹ Murphy, C. Meyer, S.L. & O'Leary, K., (1994). Dependency Characteristics of Partner Assaultive Men, Journal of Abnormal Psychology, 103, σελ. 729-735.

⁸⁰ Ράιχ, Β., (1981), ό.π. σελ.77-83. Ο «υστερικός», είναι νευρικός, δραστήριος, γεμάτος φόβους, ασταθής και απρόβλεπτος.

Ο Ανακριτής είναι άτομο που βρίσκεται συνεχώς σε επαγρύπνηση. Εμφανίζεται κυνικός, σκεπτικιστής, σαρκαστικός, εκνευριστικός, τελειομανής ή υποκριτικά ενάρετος, ικανός να φτάσει στο σημείο να γίνει ύπουλος και αδίστακτος στους τρόπους που χρησιμοποιεί, για να ελέγξει τους άλλους. Δεσμεύει αρχικά τους άλλους με το πνεύμα του, την αλάνθαστη λογική του, τα αντικειμενικά γεγονότα που παραθέτει και τη διάνοηση του. Η κριτική διάθεσή του έχει πρόσβαση στη συνείδηση και το φανέρωμά της- της «σκιάς»⁸¹ του- μπορεί να τον επαναφέρει σε πιο υγιή συμπεριφορά.

β.β. Παθητικοί τύποι ανδρών

Οι παθητικοί τύποι ενσωματώνουν κατά κύριο λόγο τον ψυχαναγκαστικό τύπο της ψυχαναλυτικής σχολής⁸² και διακρίνονται στους τύπους του «απόμακρου» και του «θύματος».

α) Ο τύπος του «απόμακρου» («ο φίλιος»). Βρίσκεται διαρκώς «χαμένος στον κόσμο του», από ανεπίλυτες συγκρούσεις, φόβους και ανασφάλειες. Στο επίπεδο της συντροφικής βίας δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα, αν και στη συναισθηματική κακοποίηση είναι ο κλασικός τύπος που το επιχειρεί και φυσικά είναι εξίσου ψυχοφθόρο για την σύντροφο του με την σωματική βία, αν και πολλοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η ακραία παραμέληση είναι πολύ χειρότερη και από την ίδια τη σωματική βία⁸³. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις που για περισσότερο από έξι μήνες ο άνδρας δεν μιλούσε στη σύντροφο του – δεν απευθυνόταν καν προς αυτή «ωσει ανύπαρκτη» και φυσικά δεν υπήρχαν για το ίδιο χρονικό διάστημα σεξουαλικές σχέσεις. Οι αντιδράσεις του γενικά είναι χαλαρές. Κύρια χαρακτηριστικά του τύπου αυτού είναι ότι εμφανίζεται από αδιάφορος, απρόσιτος και από μη συνεργάσιμος, μέχρι συγκαταβατικός, αποδοκιμαστικός, αντιδραστικός και ύπουλος. Όμως συνέπεια χρόνιας απώθησης ψυχικής ενέργειας, ανεπίλυτες συγκρούσεις, φόβους και αμφιβολίες για τον εαυτό του, είναι ικανός για ξεσπάσματα – φαινομενικά αναίτια, ακόμη και για συζυγοκτονίες, (τα ήσυχα «ποταμάκια» να φοβάσαι, κατά τη λαϊκή παροιμία) και παρά το γεγονός ότι είναι γενικά ανίκανος για καυγάδες και σωματική κακοποίηση της συντρόφου του, ενώ αντίθετα συνήθως αποτελεί ο ίδιος θύμα, φθάνοντας στο σημείο πολλών φορές του «μάρτυρα».

β) Συγγενής προς τον τύπο του απόμακρου – αν και οι ρόλοι συχνά μπερδεύονται – είναι ο τύπος του «θύματος» (ή «ο μίρλας»). Στην ενδοοικογενειακή βία «ειδικεύεται» στην ψυχολογική βία, όπως είναι η ιδιαίτερα ψυχοφθόρα γκρίνια του, τα παράπονα και η μεμψιμοιρία που κουρελιάζουν τον ερωτικό τους σύντροφο. Το «θύμα» είναι πάντοτε απαισιόδοξο άτομο, ελκύει την προσοχή των άλλων παίρνοντας ανήσυχο και κλαψιάρικο ύφος, αναστενάζει, τρέμει, κλαίει εύκολα και έχει συνήθως απλανές ύφος. Δε χρειάζεται παρά ελάχιστα λεπτά επαφής – συζήτησης μαζί του για οποιοδήποτε ζήτημα, για να νοιώσει κανείς τελείως «άδειος» χωρίς καθόλου ενέργεια.

⁸¹ Χρησιμοποιώ εδώ το όρο «σκιά», με την ψυχολογική έννοια του υποσυνείδητου φόβου, σύμφωνα με τον Κ. Γιούγκ .

⁸² Ράιχ, Β., (1981), ό.π. σελ.84-94.: «Ο ψυχαναγκαστικός χαρακτήρας», είναι κύρια ανεσταλμένος, επιφυλακτικός και καταθλιπτικός.

⁸³ Ουίλλιαμ Τζέιμς, (1890): The Principles of Psychology, στο Αλαίν ντε Μποπτόν (2004). «Περί του κοινωνικού Status», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.σελ.21-23.: «Εάν ήτο εφικτόν, από πρακτικής απόψεως, να περιφέρεται τις ανά την κοινωνίαν, διατελών εντούτοις αφανής μεταξύ των μελών της, ποιήν καταχθιονότερα θα ήτο αδύνατον να επινοηθεί. Εάν ουδείς έστρεφε την καφαλήν κατά την είσοδο μας, εάν ουδείς εις τους λόγους μας απεκρίνετο, εάν μας ηγνόει οιοσδήποτε συναντούσαμε, λίαν συντόμως αίσθημα οργής και ανείπωτης απελπισίας θα ανέρεε εν ημίν, του οποίου προτιμότερα θα εθεώρημεν την δριμυτάτην σωματικήν κακοποίησιν»

γ. Παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά την άσκηση της βίας

Το αλκοόλ, παρά την αντίθετη άποψη πολλών επιστημόνων, αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην εκδήλωση της βίας, επισπεύδοντας το αποτέλεσμα και μεγεθύνοντας το καταστρεπτικό αποτέλεσμα. Ακόμη «κι ένα – δύο ποτά» μπορούν να αυξήσουν τα συναισθήματα εκνευρισμού και καχυποψίας, καθώς και μια απώλεια του ελέγχου των παρορμήσεων. Η χρήση του ποτού συμβάλλει μεταξύ των άλλων στο να αναστέλλονται οι άμυνες με αποτέλεσμα κάτω από συνθήκες μέθης ευνοείται η προβλητική ζηλοτυπία. Αν οι καταστρεπτικοί καβγάδες και η εχθρότητα στην ερωτική σχέση αποδίδονται ως ένα βαθμό στο αλκοόλ, τα ναρκωτικά ή και στα δύο, η αποτοξίνωση νομίζω είναι επιβεβλημένη. Αξίζει εδώ να τονίσουμε την έρευνα στα βιβλία αδικημάτων και συμβάντων των αστυνομικών τμημάτων στην περιοχή που διεξάγεται η έρευνα. Κατέδειξε ότι ένα αυξημένο ποσοστό συντροφικής βίας (58%), έλαβε χώρα νυκτερινές ώρες, που είτε το ζευγάρι είχε βγει για διασκέδαση, είτε επέστρεφε ο σύζυγος από κατ' ιδίαν διασκέδαση. Τα ποσοστά αυτά αυξάνουν σαββατοκύριακα και γιορτές, οπότε το οινόπνευμα φαίνεται να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στους καβγάδες και τη βία.

Η παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια, αντιμετωπίζεται σήμερα, ως μία σοβαρή διαταραχή που καταστρέφει όχι μόνο το άτομο που επιδίδεται σ' αυτό, αλλά και τους ανθρώπους με τους οποίους αυτό σχετίζεται στενά. Από το 1989, Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία, έχει αναγνωρίσει την παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια σαν μια ασθένεια παρορμητικού ελέγχου. Πρόκειται για μια ασθένεια που είναι χρόνια και προοδευτική. Το παρήγορο στην περίπτωση αυτή είναι ότι μπορεί να διαγνωσθεί και να θεραπευθεί.

Κάθε άτομο, έχει βασικές συναισθηματικές ανάγκες για αγάπη, αποδοχή, αναγνώριση και αυτοεκτίμηση. Όταν οι ανάγκες αυτές δεν ικανοποιούνται, το άτομο βιώνει αισθήματα ανεπάρκειας, απόρριψης, και αδυναμίας να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της ζωής. Οι περισσότεροι αναφέρουν⁸⁴ ότι ,μεγάλωσαν με όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα και ότι όταν έπαιζαν και κέρδιζαν, είχαν τη δυνατότητα να «αγοράζουν» φίλους, αγάπη και αυτοεκτίμηση. Τα κέρδη τους έδιναν αυτή τη δύναμη να νοιώσουν ισχυροί και παντοδύναμοι.

Ο παθολογικός «τζόγος», επηρεάζει τους παίκτες, τις οικογένειες τους, τους εργοδότες τους και την κοινωνία ολόκληρη. Το πάθος τους εξαθλιώνει και καθώς βρίσκονται στη φάση εξάρτησης, αφιερώνουν ελάχιστο ή και καθόλου χρόνο στις οικογένειες τους. Δαπανούν δε, περισσότερα από όσο αντέχει ο οικογενειακός προϋπολογισμός, σε σημείο μάλιστα, να φθάνουν στο σημείο να εκποιούν , μερικές φορές, όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία , ακόμη και να διαπράττουν κλοπή μέσα στο ίδιο τους σπίτι και γενικά το πάθος, επηρεάζει αρνητικά κάθε πτυχή της ζωής τους.

Στη φάση της ήττας και φυσικά των οικονομικών απωλειών, καυχούνται συχνά για τις επιτυχίες του παρελθόντος, παίζουν μόνοι τους, σκέφτονται περισσότερο χρόνο τη χαρτοπαιξία και δανείζονται χρήματα με κάθε πρόσφορο τρόπο (θεμιτό ή όχι). Απάτες και υπεξαιρέσεις στα ταμεία των επιχειρήσεων είναι

⁸⁴ Εκτεταμένη έρευνα που πραγματοποίησε το Ελληνικό Κέντρο Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής και Περίθαλψης, σε συνεργασία με το καζίνο Λουτρακίου, Μάρτιος 2002.

συνήθης σ' αυτούς τους ανθρώπους οι οποίοι είναι ικανοί (έχουν καταγραφεί τέτοια περιστατικά) να εξωθήσουν τις συντρόφους, ακόμη και τις συζύγους τους στην πορνεία. Αρχίζουν να λένε ψέματα στις οικογένειες και στους φίλους τους και γίνονται περισσότερο εριστικοί, ανήσυχoi και μοναχικοί. Η οικογενειακή τους ζωή γίνεται τραγική, οι καυγάδες και η βία σε βάρους κυρίως της συζύγου, που κάνει απέλπιδα προσπάθεια να τον σταματήσει από την καταστροφική του συνήθεια.

Σχετικά με το χρόνο, πολλοί καβγάδες και επεισόδια γίνονται απογευματινές ώρες μετά την επιστροφή από την εργασία. Ο σύζυγος αγχωμένος από τα προβλήματα, φορτωμένος με απογοητεύσεις, αποτυχίες και επαγγελματικές απορρίψεις προσπαθεί «να αφήσει τα προβλήματα στη δουλειά-γραφείο». Υποτίθεται αλλά δεν τα καταφέρνει και αυτό είναι φυσικό. Αντί να τα συζητήσει-κάτι βέβαια που είναι ξένο στο ρεπερτόριο του- και να ηρεμήσει, έρχεται «φορτωμένος» με αυτά τα αρνητικά συναισθήματα. Απογοήτευση, αίσθημα αποτυχίας, απώλειας ελέγχου κλπ, αποτελούν το φυτίλι σε μια βόμβα έτοιμη να εκραγεί και εκρήγνυται στην πρώτη παρατήρηση, στο πρώτο οικογενειακό πρόβλημα όποιας μορφής, μεγάλο ή μικρό και ανάλογα με τις ψυχικές του δυνάμεις, ο καυγάς ανάβει με όλα τα αρνητικά αποτελέσματα.

Όταν αυτό διαρκεί επί μακρόν ή είναι ήδη τεταμένες οι σχέσεις οι καυγάδες παίρνουν μορφή καταστρεπτική ικανή για οποιοδήποτε αποτέλεσμα. Ενώ ο άνδρας μπορεί να κάλλιστα να μοιρασθεί τα προβλήματά του με τη σύντροφό του έχοντας ένα φυσικό σύμμαχο, τα «αφήνει» στο γραφείο και «κουβαλάει» το θυμό του. Φοβούμενος ότι θα «πέσει» στα μάτια της γυναίκας με το να αναφέρει τις αποτυχίες και τις απογοητεύσεις του και ενώ εκείνη είναι πάντα έτοιμη να του σταθεί και να ανέβει στην εκτίμησή της, το αποφεύγει και τσακίζεται στα μάτια της συντρόφου του μεταφέροντας θυμό και βία.

δ. Πέρασμα στην πράξη

Στην προσπάθεια μας να κατηγοριοποιήσουμε τους άντρες, διαπιστώνουμε ότι ο τύπος του τρομοκράτη (ή μούργκα), παρουσιάζει αλαζονική συμπεριφορά, συνήθως προλαμβάνει κάθε επικείμενη επίθεση με μια επίθεση δική του. Η επιθετικότητα του χαρακτήρα του εκφράζεται κυρίως στον τρόπο που ενεργεί. Αναλαμβάνουν ηγετικές θέσεις στη ζωή και γενικά είναι ακατάλληλοι για υφιστάμενοι. Όταν όμως συμβαίνει αυτό όπως στις ιεραρχικά δομημένες υπηρεσίες (στρατός, αστυνομία κλπ) αναπληρώνουν την αναγκαστική δικιά τους υποταγή, συμπεριφερόμενοι κυριαρχικά στους κατώτερους τους και όχι μόνο. Ματαιόδοξοι καθώς είναι, παρουσιάζουν απέναντι στις γυναίκες περιφρονητική στάση και πολλές φορές παρουσιάζουν έκδηλα στοιχεία σαδιστικής διαστροφής. Ανάμεσα στον τύπο αυτό συναντάμε τοξικομανείς, αλκοολικούς. Οι περισσότεροι από τους σεξουαλικούς δολοφόνους ανήκουν σ αυτό τον τύπο. Εξαιτίας σοβαρών παιδικών απογοητεύσεων στον τομέα της αγάπης, οι άντρες αυτοί παίρνουν σαδιστική εκδίκηση από το σεξουαλικό αντικείμενο⁸⁵.

Περιγραφικά διαπιστώσαμε ήδη ότι ο τύπος του «τρομοκράτη» είναι βασικά εκείνος ο οποίος πέραν από τη θορυβώδη και οργίλη συμπεριφορά του για άσκηση ελέγχου και άμυνά του, είναι ικανός να περάσει στη φάση της κακοποίησης.

⁸⁵ Ράιχ, Β., (1981), ό.π. σελ. 94-102.

Πριν η κατάσταση της κακοποίησης ως μηχανισμού ελέγχου συμπεριφοράς της ερωτικής συντρόφου παγιωθεί, προηγείται το αναγνωριστικό στάδιο, δηλ. το χρονικό διάστημα στο οποίο το ζευγάρι γνωρίζεται και «κατανέμει» τους ρόλους και τις «εξουσίες» στα πλαίσια της σχέσης. Στην πραγματικότητα στο στάδιο διανομής ρόλων ο κάθε σύντροφος δίνει στον άλλο πληροφορίες, που από μόνες τους δεν είναι ικανές να αλλάξουν την συμπεριφορά του άλλου, όπως μέχρι τώρα πιστεύαμε με τη θεωρία του ερεθίσματος - απόκρισης. Στην προσπάθεια του το κάθε μέρος να αλλάξει το άλλο, αυτό που γνωρίζει είναι ότι θα πρέπει να προσπαθήσει «να δώσει το ερέθισμα» στο άτομο αυτό, με τη μορφή είτε του επαίνου είτε της τιμωρίας, για να αλλάξει τη συμπεριφορά του, χάνοντας όμως έτσι πολύτιμο χρόνο και ενέργεια, αφού δεν αντιλαμβάνεται ότι ΜΟΝΟ τον εαυτό του μπορεί κάποιος –στο βαθμό που μπορεί-να αλλάξει.

Όταν ανακαλύπτει, όπως κάνει σχεδόν σε κάθε περίπτωση πόσο δύσκολο είναι να αλλάξει έναν άλλο άνθρωπο, αρχίζει να κατηγορεί τον ίδιο του τον εαυτό ή τον σύντροφο του για την αποτυχία του. Η κατηγορία απέχει ελάχιστα από την τιμωρία. Κανείς δεν προβαίνει σε αυτήν τη τακτική πιο συχνά από τους συζύγους. Καθώς αποπειρώνται να αλλάξουν τους συντρόφους τους, τα ζευγάρια αναπτύσσουν ένα ολόκληρο ρεπερτόριο από πιεστικές συμπεριφορές που στοχεύουν στην τιμωρία του άλλου εξαιτίας της ισχυρογνωμοσύνης του.

Ο εξαναγκασμός και στις δύο του μορφές, έπαινο ή τιμωρία, είναι ο πυρήνας της θεωρίας ερέθισμα-απόκριση. Αυτοί οι τύποι τιμωρίας είναι μέχρι τώρα οι πιο συνήθεις τακτικές, ωστόσο και οι δύο είναι καταστροφικοί για τις σχέσεις. Η διαφορά είναι ότι οι αμοιβές και τα δώρα που στοχεύουν στον έλεγχο της συμπεριφοράς του άλλου, είναι πιο δυσδιάκριτα καταστροφικές και λιγότερο προσβλητικές. Ο εξαναγκασμός κινείται από την παθητική συμπεριφορά της κατήφειας και της παραίτησης, μέχρι την ενεργητική – επιθετική συμπεριφορά της κακοποίησης και της βίας. Η συνηθέστερη και ακριβώς επειδή είναι τόσο συνήθης, η πιο καταστροφική από τις συμπεριφορές εξαναγκασμού, είναι η κριτική, τα παράπονα και οι γκρίνιες, που δεν απέχουν και πολύ από την επιθετική συμπεριφορά της κακοποίησης⁸⁶.

Φυσικά, για την άσκηση της φυσικής βίας, θα πρέπει να συντρέχουν η φυσική σωματική ικανότητα και η συναισθηματική ασφάλεια του δράστη. Για το τελευταίο θέλω να επισημάνω ότι, είναι σημαντικό για το δράστη να νιώθει συναισθηματικά ασφαλής (ότι θα τον συγχωρέσει, θα τον κατανοήσει, επειδή τον αγαπά, θα το ξεπεράσει εύκολα κλπ.), γι αυτό παρατηρούνται συμπεριφορές κακοποίησης σε άτομα, που ο δράστης γνωρίζει καλά και είναι σίγουρος ότι τον αγαπούν (σύζυγος, παιδιά, γονείς).

Η πρώτη προσέγγιση της φυσικής βίας παίρνει τη μορφή «χαστουκάκι» με τη μορφή πειράγματος κλπ. Από τη στιγμή που ο σύντροφος παίρνει το μήνυμα ότι αυτός ο τρόπος «περνάει», τον ενσωματώνει στη συμπεριφορά του, ως προέκταση της μορφής ελέγχου, μαζί με τις φωνές, το οργίλο ύφος κλπ. Ακριβώς αυτό είναι το κρίσιμο σημείο της αρχής. Αν όμως - όπως πιστεύω- αυτή η πρώτη φορά, αυτό το πρώτο χαστούκι στιγματισθεί και απαξιωθεί ως συμπεριφορά από την πρώτη στιγμή, με πιθανότητα που αγγίζει τα όρια του βέβαιου, δεν θα υπάρξει τουλάχιστο σωματική κακοποίηση στο μέλλον.

Το αρνητικό είναι ότι δεν υπάρχει ενημέρωση, γνώση και φυσικά οικογενειακά πρότυπα. Οι σύντροφοι στα πρώτα στάδια είναι συνήθως

⁸⁶ Εφημερίδα «Διαπαιδαγώγηση», Αθήνα, Φεβρουάριος 1999, σελ. 11.

συναισθηματικά εξαρτημένοι και δεν αντιδρούν πιστεύοντας ότι ήταν τυχαίο, ή «κακιά στιγμή», με αποτέλεσμα να παγιώνεται μια συμπεριφορά που είναι καταστροφική και για τα δύο μέρη και όχι μόνο, εφ' όσον συμβαίνει να έχουν παιδιά. Η βία αρχίζει σε κάποια στιγμή αλλά, τις περισσότερες φορές, μπορεί να σταματήσει εκεί.

ε. Προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου

Ο άνδρας στην διαδρομή του ανθρώπινου είδους δεν είχε ποτέ περιθώρια για συναισθηματισμούς, το αντίθετο μάλιστα, που ήταν η δράση. Δεν είχε περιθώρια να κλάψει τον χαμένο σύντροφό του στη μάχη αλλά να επιτεθεί, να εκδικηθεί, να επιβληθεί με τα όπλα του και να νικήσει. Τι γίνεται όμως όταν «αντίπαλος» είναι ο ερωτικός του σύντροφος απ' τον οποίο δεν κινδυνεύει η σωματική ακεραιότητα, αλλά από την άλλη, δεν ξέρει πως να αντιδράσει;

Όπως αναπτύξαμε παραπάνω, οι άνδρες που παρουσιάζουν μια προδιάθεση στη βία, καθόλου δεν είναι βέβαιο ότι όλοι θα κακοποιήσουν τις συντρόφους τους και πολύ περισσότερο ότι θα φθάσουν στο σημείο να δολοφονήσουν την σύντροφο τους. Πολλοί φθάνουν στα πρόθυρα του εγκλήματος. Όμως, λίγοι ευτυχώς περνούν...απέναντι, στη δράση και φυσικά αυτό που τους συγκρατεί, δεν είναι μόνο η απειλή των αυστηρών κυρώσεων. Θα πρέπει να συντρέξουν και άλλοι παράγοντες που θα βοηθήσουν το πέρασμα στην πράξη. Αυτοί οι παράγοντες εσωτερικοί και περιβαλλοντολογικοί, θα αλληλεπιδράσουν παράγοντας το εγκληματικό αποτέλεσμα.

Εσωτερικοί παράγοντες αναφέρονται όσοι σχετίζονται με τη δομή της προσωπικότητας του δράστη, όπως είναι, η ανασφάλεια και ιδιαίτερα γύρω από τον ανδρισμό του⁸⁷, η ζήλια, ο αισθητά μειωμένος δείκτης αυτοεκτίμησης, οι ανεκπλήρωτοι επαγγελματικοί και κοινωνικοί του στόχοι, ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από επιτυχημένη πορεία της συζύγου στον επαγγελματικό και κοινωνικό της περίγυρο, η δυσκολία να ελέγξει τις παρορμήσεις του, η συστηματική μετάθεση του θυμού σε λιγότερο επικίνδυνους για εκείνον στόχους-«μαλακούς στόχους» (όπως η σύζυγος), οι εσωτερικές άλυτες συγκρούσεις του, η χαμηλή αντοχή του σε ψυχοπιεστικά γεγονότα, κ.λ.π.

Μια μελέτη, που εκπόνησαν ψυχολόγοι στο Πανεπιστήμιο της Ιντιάνα πάνω σε βίαιους συζύγους, αποκάλυψε ότι αυτοί οι άνδρες σκέφτονται σαν «παλικαράδες πιτσιρίκοι»: οσμίζονται εχθρικές προθέσεις ακόμα και στις ουδέτερες πράξεις των γυναικών τους και χρησιμοποιούν αυτή την παρανόηση για να δικαιολογήσουν στον εαυτό τους τη βίαιη συμπεριφορά τους (άνδρες με σεξουαλική επιθετικότητα προς τις ερωτικές τους συντρόφους, κάνουν κάτι παρεμφερές, αντιμετωπίζοντας τις γυναίκες με καχυποψία και αδιαφορώντας για τις αντιρρήσεις τους⁸⁸ .

Σημαντικό ρόλο επίσης θα παίξουν και εξωγενείς παράγοντες, όπως είναι: ψυχοπιεστικές καταστάσεις, η μοιχεία της συζύγου, αγχωτικά επεισόδια, το πάθος του τζόγου, η τοξικομανία, η ανεργία και η φτώχεια, η μόλυνση του περιβάλλοντος, ο σύγχρονος- ανταγωνιστικός τρόπος ζωής, η κοινωνική ανοχή της κακοποίησης της ερωτικής συντρόφου και γενικά η διαδικασία

⁸⁷ Harris, R.N. and Bologh, R.W.,(1985), The Dark Side of Love: Blue and White Collar Wife Abuse, *Victimology*, 10, σελ. 242-252.

⁸⁸ Holtzworth-Munroe, A., and Hutchinson, G., (1993) "Attributing Negative Intent to Wife Behavior: The Attributions of Maritally Violent Versus Non Violent Men", *Journal of Abnormal Psychology* 102, 2,σελ. 206-211. Η καχυποψία των σεξουαλικά επιθετικών ανδρών:"Sexually Aggressive Men's Perceptions of Women's Communications", των Neil Malamuth and Lisa Brown, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (1994).

κοινωνικοποίησης του, αποτελούν κάποιες από τις αιτίες που κάνουν τους άνδρες βίαιους και τους οδηγεί να ξεσπάνε χειροδικώντας, εξευτελίζοντας και γενικά κακοποιώντας την σύντροφο τους, πολλές φορές μπροστά στα μάτια των παιδιών της^{89 90}.

Τα ερωτήματα που γεννώνται αμέσως είναι: ο δράστης κακοποίησης είναι ασθενής και πιο συγκεκριμένα ψυχασθενής, είναι περιστασιακά ψυχασθενής και ενδεχομένως είναι δυνατή η θεραπεία του; Είναι κοινωνικά απροσάρμοστες εκμαθημένες συμπεριφορές που μπορούμε με τη χρονοβόρα διαδικασία της ψυχοθεραπείας να τις θεραπεύσουμε σε ατομικό τουλάχιστο επίπεδο; Τι γίνεται όμως στο γενικό πληθυσμό, πως μπορούμε να αντιδράσουμε και τι προτάσεις μπορούμε να κάνουμε, όπως και τι αποτέλεσμα μπορούμε να αναμείνουμε από μια πολυεπίπεδη παρέμβαση στην συλλογική συνείδηση του πληθυσμού (σχολείο, εκκλησία κλπ).

Μια προσέγγιση που θα έδινε απαντήσεις στις εκρήξεις ενός ατόμου, αποτελεί η ερμηνεία της ενεργητικής παρόρμησης του Γιούνγκ⁹¹ και η παροδική ασθένεια⁹², «ως εκδήλωση συμπεριφορών και αντιδράσεων που δεν συσχετίζονται μόνο με νοσολογικούς και ενδο-ατομικούς παράγοντες, αλλά και με την προ-νοσηρή προσωπικότητα του ατόμου, καθώς και με το περιβάλλον όπου αυτή αναπτύσσεται».

Διαπιστώνουμε όμως πως και αυτή η συλλογιστική είναι ανεπαρκής διότι πρώτον η κακοποίηση από ένα ψυχικά ασθενή δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι αυτή οφείλεται πάντα σε μια ψυχική ασθένεια, που θα ήταν ενδεχομένως δυνατή μια όποιας μορφής ψυχοθεραπεία και δεύτερον δεν εξηγεί την συνεχιζόμενη τακτική βίας σε βάρος συγκεκριμένων προσώπων που τον αγαπούν, τον φοβούνται ή εξαρτώνται από τον δράστη και όχι αόριστα κατά πάντων.

Τέλος, δεν ερμηνεύει τα βιώματα γνωστικής ασυμφωνίας, του άγχους και της τάσης αυτοκαταστροφής, που παρατηρούνται στις περισσότερες περιπτώσεις των δραστών-ερωτικών συντρόφων οι οποίοι βέβαια, παρά τα έντονα αρνητικά συναισθήματα που βιώνουν, εφ' όσον συντρέξουν οι συνθήκες που περιγράψαμε, εμφανίζουν και πάλι την ίδια καταστρεπτική και εγκληματική συμπεριφορά⁹³. Αυτό χρονικά μπορεί να τοποθετηθεί πολύ γρήγορα ή με την παρέλευση κάποιου χρονικού διαστήματος, ανάλογα με τις συνθήκες που θα συντρέξουν.

Η στερεότυπη και αποδεδειγμένη αντίδραση των ζώων στην αίσθηση του πόνου είναι η φυγή, εκτός εάν υπάρχει αδιέξοδος, οπότε το ζώο επιτίθεται εναντίον οποιουδήποτε ατόμου ή αντικειμένου. Κατά τον Tedeschi⁹⁴, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο εγγενές κέντρο της επιθετικότητας στον εγκέφαλο. Το νευρικό σύστημα – παραδέχεται – όταν βρίσκεται σε διέγερση, οποιοδήποτε ερέθισμα που γίνεται αντιληπτό από το ζώο, μπορεί να το ωθήσει σε επίθεση. Σε γενικές γραμμές με τον ίδιο τρόπο αντιδρά και ο άνθρωπος. Όμως τι γίνεται όταν ο άνθρωπος βρίσκεται σε συναισθηματικό αδιέξοδο; Είναι δυνατή η διαφυγή μέσα από επικυρωμένα γνωστικά σχήματα αναζήτησης άλλης οδού διαφυγής ή έχοντας καταγεγραμμένη στη γενετική

⁸⁹Εφημ. «Σαββατιάτικη Ελευθεροτυπία», 27-03-2004 ».

⁹⁰ Βέρση, Μ., (2003), Αστυνομική Ανασκόπηση, Μάρτιος-Απρίλιος 2003, έτος 19^ο, τεύχος 218, σελ.175.

⁹¹ Γιούνγκ, Κ., κ.λ.π.(1964), ό.π. σελ.168.

⁹² Τσαλίκoglou, Φ., (1987), ό.π. σελ. 144-147.

⁹³ Είναι χαρακτηριστική η συμπεριφορά του ήρωα του Δημοτικού τραγουδιού «ο Μενούσης», που υπό του κράτους της ζηλοτυπίας και της μέθης του δολοφονεί την σύζυγο του, ενώ το επόμενο πρωί νηφάλιος πλέον, οδύρεται πάνω από το άψυχο κορμί της και την παρακαλεί ..«να σηκωθεί!» Καταδεικνύεται και εδώ με τραγικό τρόπο, πόσο σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι αντιλήψεις μιας κοινωνίας σε δεδομένο τόπο και χρονική περίοδο...ακόμη σε σημείο που να καταλογίζεται σε μια γυναίκα ενοχή -όπως στο τραγούδι- εξαιτίας της φυσικής της ομορφιάς.

⁹⁴ Tedeschi, J., Smith, R., & Brown, R., (1974). A reinterpretation of research on aggression, Psych. Bull, σελ. 81, και 540-562.

μνήμη την αντίδραση της επίθεσης στο αδιέξοδο λειτουργεί ακριβώς το ίδιο (σπάει, χτυπάει κλπ);

Ο κάθε άνθρωπος όπως είδαμε στους τύπους οικογενειακής βίας υιοθετεί στην πρώιμη παιδική ηλικία έναν τρόπο αντίδρασης πρωταρχικά εξ αιτίας του φόβου του για την ίδια του την ύπαρξη, με συνέπεια την ανάγκη ελέγχου του περιβάλλοντος. Αυτή η αυτόματη αντίδραση αποτελεί υγιή εκδήλωση του ατόμου που ενσωματώνεται στο χαρακτήρα του, διαποτίζει όλο του το «είναι» και στοχεύει στην εξωτερική και εσωτερική του άμυνα. Το πρόβλημα της κακοποίησης τίθεται εντελώς σε άλλη βάση και δεν έχει καμιά σχέση με την «υγιή» - έστω και προβληματική στους άλλους - συμπεριφορά του δράστη(φωνές, οργίλο ύφος κλπ).

Το πέρασμα στην πράξη όπως κατέληξαν θεωρητικά πολλές σχολές, αποτελεί σύμφωνα με την άποψη των συμπεριφοριστών κοινωνικά απροσάρμοστες και εκμαθημένες συμπεριφορές που μπορούν να «θεραπευθούν» όχι μόνο σε ατομικό επίπεδο αλλά μπορούμε να επέμβουμε στην συλλογική συνείδηση του πληθυσμού μέσα από θεσμούς (σχολείο κλπ) και μέσα από την κοινωνική απαξία με ανάλογη προσαρμογή της νομοθεσίας και των θεσμών. Παρ' όλα αυτά όμως, δεν ικανοποιούν τα συμπεράσματα και αυτό γιατί δεν αιτιολογείται η αυτοκαταστροφική τάση, η κατάθλιψη και το άγχος που βιώνουν οι δράστες στις περισσότερες περιπτώσεις.

Η ψυχαναλυτική άποψη, σύμφωνα με την οποία όσο οι ασυνείδητες συγκρούσεις παραμένουν άλυτες, ο ασθενής κάθε φορά παρουσιάζει ένα νέο σύμπτωμα στη θέση ενός συμπτώματος που εξαφανίστηκε (υποκατάσταση του συμπτώματος – symptom substitution). Αντίθετα η συμπεριφοριστική προσέγγιση της ψυχοπάθειας υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν συγκρούσεις αλλά μόνο απροσάρμοστες προς το περιβάλλον εκμαθημένες συμπεριφορές, που τη στιγμή που εξαλείφεται μια τέτοια συμπεριφορά, δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι μπορεί να εμφανιστεί με την ίδια ή με άλλη μορφή⁹⁵. Ενώ είναι βέβαιο ότι, κάτω από ψυχοπιεστικά γεγονότα λειτουργεί αυτόματα και ακούσια ο χαρακτηριστικός για κάθε άνθρωπο τρόπος αντίδρασης, στην περίπτωση που υπάρξει η όποιας μορφής παρέμβαση (ψυχολογική, κλπ.), πιστεύουμε ότι μπορεί να υπάρξει αλλαγή σε σημαντικό βαθμό και βελτίωση, αναφορικά με τον τρόπο που θα διαχειρισθεί τον θυμό του και γενικότερα τον πραγματικό ή νομιζόμενο κίνδυνο.

Το σημαντικό σ' αυτή την περίπτωση είναι ο ίδιος ο δράστης να μπορεί να αντιληφθεί την καταστρεπτική του συμπεριφορά, ότι έχει πρόβλημα και να θέλει ο ίδιος να αναζητήσει λύση. Είναι αλήθεια ότι τις περισσότερες φορές προβάλλουν το πρόβλημα στις συζύγους, αρνούνται πεισματικά ότι έχουν οι ίδιοι κάποιο πρόβλημα και φυσικά αρνούνται να συνεργασθούν σε κάθε επίπεδο και πολύ περισσότερο δεν αναζητούν βοήθεια. Το ευαίσθητο «εγώ» τους δεν θα τους βοηθήσει να αναζητήσουν λύση στο πρόβλημα που σκοτώνει καθημερινά και τους ίδιους. Εκφράσεις όπως: «δεν θα με βγάλεις ΕΜΕΝΑ(!) τρελό» ή «δεν είμαι ΕΓΩ(!) τρελός για να πάω στον ψυχίατρο», κλπ., αποτελούν το βασικό ρεπερτόριο των βίαιων ανδρών, σε όποια προσπάθεια συμβουλευτικής παρέμβασης, επειδή ακριβώς δεν αντιλαμβάνονται οι δύστυχοι ότι, στο ψυχολόγο απευθύνονται οι έξυπνοι που αντιλαμβάνονται ότι έχουν πρόβλημα που πρέπει ν' αντιμετωπίσουν.

Ο βίαιος άνδρας γενικά, όταν εκδηλώνει την χαρακτηριστική για τον τύπο του συμπεριφορά, δεν το κάνει στο αποστειρωμένο περιβάλλον του εργαστηρίου, αλλά ενεργεί κάτω από συνθήκες έντονου άγχους και ψυχοπιεστικών –με τον τρόπο που αυτός τα ερμηνεύει– γεγονότων. Η ερωτική

⁹⁵ Ποταμιάνος, Γ., (1997), ό.π. σελ. 214.

σύντροφος ως μέρος των περιβαλλοντικών παραγόντων δεν είναι κάτι ασήμαντο. Το αντίθετο μάλιστα, αποτελεί το πρόσωπο – σημείο αναφοράς – των προσδοκιών, της ηθικής στήριξης, αναγνώρισης ή απαξίωσης, η ευτυχία ή δυστυχία του, η βασική συνιστώσα της διάρκειάς του.

Εξετάζοντας τη γυναίκα καθεαυτή σε σχέση με τη βία που υφίσταται, διαπιστώνουμε ότι και αυτή δεν είναι στο «απυρόβλητο». Η βία κατά των ανδρών δεν είναι κάτι άγνωστο στις δυτικές τουλάχιστο κοινωνίες, αλλά και η αντισυμβατική της συμπεριφορά σ' ένα δοσμένο πολιτισμικό περιβάλλον, δεν διευκολύνει τα πράγματα, αλλά αντίθετα πυροδοτεί πολλές φορές την ήδη προβληματική σχέση.

Κατά συνέπεια, θα πρέπει να αποστασιοποιηθούμε και να δούμε ότι και η γυναίκα-σύντροφος, δεν λειτουργεί πάντα ως ολοκληρωμένη και ώριμη προσωπικότητα, επειδή και εκείνη μεταφέρει πολλές φορές και τα δικά της προβλήματα μέσα στη σχέση (κληρονομικότητα, την δική της αυτόνομη εξελικτική πορεία, τις σχέσεις με τους γονείς και τα αδέρφια της, τις σχέσεις των γονέων μεταξύ τους, τις δικές της τραυματικές εμπειρίες κλπ.). Πολύ δε περισσότερο, τη στιγμή που ο άνθρωπος δεν δημιούργησε ακόμη κοινούς κώδικες επικοινωνίας μεταξύ των φύλων⁹⁶. Ο άνδρας ανέπτυξε το αυτόνομο νευρικό του σύστημα στη διαδρομή των χιλιάδων χρόνων με άξονα τη δράση. Φυσικά δεν θα ενοχοποιήσουμε τη γυναίκα για τη βία που υφίσταται, κάθε άλλο, αλλά για να μπορέσουμε να δώσουμε λύσεις στο φαινόμενο της βίας, πρέπει να καταλάβουμε καλά και ξεκάθαρα γιατί συμβαίνει.

⁹⁶ Γκιμπράν, Χ., (1974), ό.π. σελ.. 60: «...και εσείς δικαστές, που θέλετε να είσαστε δίκαιοι, ποια ποινή θα επιβάλλεται σε αυτόν που δολοφονεί τη σάρκα, αλλά δολοφονείται το πνεύμα του; Και με ποιο τρόπο θα διωχθεί όποιος είναι δόλιος και δυνάστης μαζί, αλλά είναι επίσης αδικημένος και εξευτελισμένος;».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ

α. Γενικά

Αναζητώντας την οριστικά χαμένη άλλη ζωή του ανθρώπου στην οποία δεν υπάρχει επιστροφή, ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να δικαιολογήσει τις αντιξοότητες και τα δεινά που ο ίδιος προκάλεσε στην «πολιτισμένη» του ζωή, δημιούργησε μύθους για να μπορέσει να επουλώσει το ναρκισσιστικό τραύμα της χαμένης αίσθησης της φυσιολογικότητας του, της χαμένης αίσθησης δικαιοσύνης.

Παρατηρείται στον ανθρώπινο πολιτισμό μια τάση αναγωγής της βίας στο χώρο της παθολογίας και προσπάθεια ερμηνείας της μέσα από ταχυδακτυλουργικά «επιστημονικά τερτίπια», γεγονός που συμβαίνει με την ευκαιρία ορισμένων σοβαρών εγκλημάτων βίας που φαίνονται αλλοπρόσασλλα και παράξενα. Στο συλλογικό ασυνείδητο οι δράστες τέτοιων εγκλημάτων μετατοπίζονται στο χώρο της παθολογίας, αποδίδοντας την ετικέτα του μανιακού ή του ψυχοπαθή με μια ευκολία αξιοπερίεργη.

Με τον τρόπο αυτό ο εξοστρακισμός της βίας στο χώρο της παθολογίας, η περιθωριοποίηση και η απόρριψη του φορέα της, εξορκίζεται το κακό που συνυπάρχει μέσα μας – το ξέρουμε και παράλληλα το φοβόμαστε – μας ανακουφίζει γιατί έχουμε την ψευδαίσθηση ότι η βία δεν μας αφορά και αφορά μόνο τους άλλους.

Η ψυχική ασθένεια θεωρείται ως λειτουργική ατέλεια που αντανακλάται κυρίως στους ψυχικούς μηχανισμούς και αποκλίνει σαφώς από τις κοινωνικές νόρμες. Στο σύνολο τους όμως και ανεξάρτητα από την αιτιολογία τους, όλες σχεδόν οι ψυχικές ασθένειες (λειτουργικές ψυχώσεις, νευρώσεις, χαρακτηρισολογικές διαταραχές) θίγουν το άτομο στις βιωματικές και κοινωνικές του λειτουργίες, που εκδηλώνονται κατά κύριο λόγο στην συμπεριφορά. Ο αξιολογήσιμος ελέγχεται με κριτήρια ψυχολογικά και κοινωνικά και όχι φυσιολογικά όπως στην σωματική ιατρική. Αυτό όμως δημιουργεί δυσχέρειες στον εντοπισμό και ερμηνεία των ψυχικών ασθενειών. Κατά το ιατρικό πρότυπο τα αίτια της ψυχοπαθολογικής αναζητούνται σε οργανικούς παράγοντες (ανατομικό-εγκεφαλικό, βιοχημικό, νευροφυσιολογικό ή γενετικό). Κατά το ψυχογενετικό πρότυπο τα αίτια αναζητούνται σε πρώιμες τραυματικές εμπειρίες, στη μη ομαλή ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου ή στον τρόπο που αυτό βιώνει τα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του. Κατά το κοινωνιογενετικό πρότυπο, η ψυχική ασθένεια αποτελεί μια εξειδικευμένη διεργασία, μια απάντηση του οργανισμού σε έναν αριθμό δυσμενών περιβαλλοντολογικών παραγόντων (stress, φτώχεια, η μόλυνση του περιβάλλοντος, ο σύγχρονος τρόπος ζωής – ανταγωνιστικότητα)⁹⁷.

Διαπιστώνουμε ότι, η ψυχική ασθένεια δεν είναι μια αντικειμενικά προσδιορίσιμη κατάσταση, αλλά μια κοινωνικά προσδιορισμένη κατασκευή, που υπόκεινται σε κοινωνικο-ιδεολογικές αξιολογήσεις. Η αξιολογική ουδετερότητα της ψυχικής ασθένειας αποτελεί μύθο. Το άτομο δεν χαρακτηρίζεται ψυχικά άρρωστο με την τυχαία επιλογή και την αντικειμενική μελέτη στην ελεύθερη από αξίες ατμόσφαιρα του εργαστηρίου. Χαρακτηρίζεται αντίθετα άρρωστο από ψυχιάτρους που λειτουργούν σε ένα πολύπλοκο, κοινωνικό πλέγμα μέσα στο οποίο διαμορφώνουν τις αντιλήψεις τους⁹⁸.

⁹⁷ Lucas, K., (1982). Assessing Dangerousness in Psychotics, in Hamilton, J., and Freeman, H., (eds) Dangerousness Psychiatric Assessment and Management, Gaskell Books, London.

⁹⁸ Τσαλίκου, Φ., (1987). Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 10-38.

Η ψυχική διαταραχή, σε αντίθεση με τη σωματική νόσο πυροδοτείται και εξαρτάται στην πορεία της από εξωγενής, κοινωνικούς συντελεστές. Τα διαγνωστικά και θεραπευτικά της κριτήρια δεν είναι κατ' άτομο λειτουργικά και φυσικά, όπως στην περίπτωση της σωματικής νόσου, αλλά κυρίως κοινωνικά.

Η ψυχική διαταραχή δεν αποτελεί έκδηλη εκτροπή, σαφή ασυνέχεια από τη φυσιολογικότητα. Αντίθετα, αποτελεί μια διαφοροποιημένη κατάσταση στη ζωή του ατόμου που υπακούει σε αναρίθμητες κοινωνικο-πολιτισμικές μεταβλητές, διατεταγμένες σε ένα συνεχές συμπεριφερσιολογικό φάσμα που μόνο με συμβατικά, κοινωνικά κριτήρια μπορούμε να το χωρίσουμε σε φυσιολογικά και παθολογικά τμήματα.

Όμως η ψυχοπαθολογική διαταραχή είναι άρρηκτα συνυφασμένη με το επικοινωνιακό μήνυμα που εκπέμπει ο άρρωστος στο περιβάλλον του – με αυτό της επικινδυνότητας. Αυτή η έννοια αναφέρεται στην αυξημένη πιθανότητα εγκληματικής εκτροπής που χαρακτηρίζει κάποιο άτομο. Στην εγκληματολογία, η έννοια της επικινδυνότητας εισάγεται από την Ιταλική Θετικιστική Σχολή και εναρμονίζεται με τη βασική επιδίωξη της κλινικής εγκληματολογίας. Την επισήμανση των βασικών χαρακτηριστικών της «επικίνδυνης προσωπικότητας» προκειμένου να μπορέσει αυτή με τη λήψη κατάλληλων μέτρων να «θεραπευθεί». Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι να συρθούν στα ψυχιατρεία ανθρώπινες υπάρξεις οι οποίοι στο μόνο που έφταιξαν ήταν επειδή ήσαν διαφορετικοί. Το πλήθος ερευνητικών δεδομένων δηλώνει ότι στην χειρότερη περίπτωση, από τα τρία άτομα που θα θεωρηθούν επικίνδυνα μόνο ένα θα εκδηλώσει στο μέλλον μια επικίνδυνη συμπεριφορά. Αναρωτιέμαι ποια προστατευτικά μέτρα θα μπορούσε να λάβει η πολιτεία και κυρίως η αστυνομία η οποία βάλλεται ως ανεπαρκής όταν στο 80% όλων των συζυγοκτονιών, είχε επέμβει η αστυνομία μία έως πέντε φορές πριν διαπραχθούν, όπως προκύπτει από μελέτη στο Kansas και στο Detroit⁹⁹. Στους 4.000 κρατούμενους στο σωφρονιστήριο της Alabama βρέθηκε από πραγματογνώμονες ψυχιάτρους ότι σε κάθε σωστή επισήμανση ενός δυνητικά επικίνδυνου ατόμου αντιστοιχούν 320 λανθασμένες. Εδώ είναι φανερό το δίλημμα. Μπορεί κάποιος να στερήσει ή περιορίσει την ελευθερία και στα τρία άτομα, στηριζόμενος στη βάση μιας πιθανολογούμενης επικινδυνότητας. Μιας επικινδυνότητας που, όπως αποδεικνύεται δεν μπορεί να προβλεφθεί παρά μία στις τρεις περιπτώσεις.

Η θεώρηση της επικινδυνότητας ως ένα σταθερό και εύκολα αναγνωρίσιμο γνώρισμα της προσωπικότητας αποτελεί τη βασική υπόθεση που θεμελιώνει την έννοια της επικινδυνότητας. Η γενικότερη θεώρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως αποκλειστικό προϊόν της προσωπικότητας με συνέπεια η έννοια της επικινδυνότητας να επικεντρώνεται στο άτομο και να ερμηνεύεται μέσα από αυτό.

Σύμφωνα με τον Shepherd¹⁰⁰, κριτήρια επικινδυνότητας αποτελούν «η παρορμητικότητα, η ευερεθιστικότητα και η αλαζονεία σε συνδυασμό με μια άκαμπτη προσωπικότητα», ενώ για τον Loucas¹⁰¹ κριτήρια αποτελούν «η οργισμένη διάθεση, η εκδικητική στάση, η ευκολία κατοχής όπλων κλπ.». Σημαντικός αριθμός ερευνητών καταλήγουν σε μια πληθώρα συμπεριφορών που καθιστούν ένα άτομο επικίνδυνο, όπως:

- Επικίνδυνο είναι το άτομο εκείνο που έχει προκαλέσει ή έχει επιχειρήσει να προκαλέσει σοβαρή σωματική βλάβη σε ένα άλλο πρόσωπο και υποκρύπτει μέσα του οργή, εχθρότητα και μνησικακία.

⁹⁹ Walker, L., (1989). Η κακοποιημένη γυναίκα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.48.

¹⁰⁰ Shepherd, E., (1982). «Assessing Dangerousness in Mentally Subnormal Patients» στο Hamilton, J., & Freeman, H., (eds), Dangerousness: Psychiatric Assessment and Management, Gaskell Books, London.

¹⁰¹ Loucas, K., (1982). Assessing Dangerousness in Psychotics, in Hamilton, J., and Freeman, H., (eds) Dangerousness Psychiatric Assessment and Management, Gaskell Books, London.

- Απολαμβάνει όταν ο άλλος υποφέρει.
- Στερείται αλτρουισμού και ευσπλαχνίας για τους άλλους.
- Προσλαμβάνει τον εαυτό του ως θύμα και όχι ως επιτιθέμενο.
- Εχθρεύεται ή απορρίπτει την εξουσία.
- Ενδιαφέρεται πρωτίστως για την ικανοποίηση των δικών του αναγκών και την ανακούφιση της δυσαρέσκειάς του.
- Δεν αντέχει στην αποστέρηση ή την αναβολή άμεσης ικανοποίησης των αναγκών του.
- Δεν ελέγχει τις παρορμήσεις του¹⁰².
- Υιοθετεί ανώριμες στάσεις απέναντι στην κοινωνική ευθύνη.
- Παραποιεί την εικόνα της πραγματικότητας σύμφωνα με τις δικές του επιθυμίες και ανάγκες.

Στο σημείο αυτό έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

Τα γνωρίσματα που στοιχειοθετούν την προσωπικότητα του επικίνδυνου ατόμου, όπως αυτή αναδύεται από τις παραπάνω εκτιμήσεις, είναι συνυφασμένες με αξιολογικές κρίσεις και όχι με αντικειμενικά προσδιορισμένες έννοιες. Δεν διευκρινίζεται αν για τον προσδιορισμό της επικινδυνότητας απαιτείται η συνύπαρξη ορισμένων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων, ή αντίθετα αρκεί ένα από αυτά. Δεν διευκρινίζεται ο βαθμός που τα γνωρίσματα αυτά χαρακτηρίζουν και τα μη επικίνδυνα άτομα. Το επικίνδυνο άτομο, εμφανίζεται να είναι «χωρίς όρους» και κάτω από οποιοσδήποτε περιστάσεις επικίνδυνο, υποβαθμίζοντας έτσι το ρόλο που παίζουν περιστασιακοί παράγοντες στην πρόκληση μιας συμπεριφοράς.

Η κυρίαρχη θεώρηση της επικινδυνότητας στηρίζεται ακόμα στην υπόθεση ότι «οι επικίνδυνες συμπεριφορές» που χαρακτηρίζουν ένα άτομο σε ορισμένες περιστάσεις, θα τείνουν να επαναλαμβάνονται αδιάκριτα με τον ίδιο τρόπο και κάτω από οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, δηλαδή, πρόκειται για περιγραφή που διαποτίζει όλη την προσωπικότητα από την περιγραφή ορισμένων μόνο όψεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Παρατηρείται ένα φαινόμενο που ο Shall ονομάζει «εννοιολογική σύντμηση», (conceptual short-cut). Η επικινδυνότητα προβάλλει εδώ ως ένα κατ'εξοχήν ενδο-ατομικό φαινόμενο, κατανοητό μόνο με πλαίσιο αναφοράς την έννοια της προσωπικότητας, που ανάγεται τελικά σε έννοια κλειδί για τον προσδιορισμό της συμπεριφοράς.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι, πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι κάτω από ορισμένες συνθήκες ένας οποιοσδήποτε ευσπόλητος πολίτης μπορεί να εκδηλώσει στη συμπεριφορά του στοιχεία που θεωρούνται χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ιδιοσυγκρασίας των επικίνδυνων εγκληματιών¹⁰³. Ακόμη περισσότερο προσωπικά πιστεύω ότι, οποιοσδήποτε άνθρωπος κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις μπορεί να διαπράξει ένα οποιοδήποτε έγκλημα, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι έχει την τεχνική δυνατότητα¹⁰⁴. Σύμφωνα με την άποψη του καθηγητή Φίλια¹⁰⁵, «κάθε άτομο παρουσιάζει σημεία μικρότερης αντίστασης, τα οποία όταν προσβληθούν και

¹⁰³ Τσαλίκου, Φ. (1987). Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 98.

¹⁰⁴ Αβραμίδης, Γ. (2000), ό.π. σελ. 225. Αναφέρεται στον Διογένη Οιοσανδέα: «Όλοι χωρίς εξαίρεση αδικούν, είτε από φόβο, είτε για ευχαρίστηση. Οι απλοί λαϊκοί άνθρωποι, λόγω των νόμων, είναι δίκαιο-στο βαθμό, βέβαια, που είναι δίκαιο-λόγω των τιμωριών που κρέμονται πάνω από τα κεφάλια. Ακόμα κι αν υπάρχουν ανάμεσα τους κάποιοι ευσυνειδητή λόγω ευσεβείας προς τους θεούς και όχι λόγω των νόμων, είναι ελάχιστοι. Κι ούτε καν οι δύο και τρεις από δαύτους, που θα βρεθούν μέσα σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, δεν είναι ακλόνητα ταγμένοι στο δίκαιο, γιατί δεν είναι σταθερά πεπεισμένοι ότι υπάρχει θεία πρόνοια. Καθαρή απόδειξη ότι η πίστη στους θεούς δεν μπορεί να αποτρέψει τα αδικήματα, είναι τα έθνη των Εβραίων και των Αιγυπτίων. Παρ' ότι είναι οι πιο θεοφοβούμενοι ανάμεσα στους λαούς, είναι οι πιο αχρείοι απ' όλους».

¹⁰⁵ Φίλιας, Β. (1980). Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, τόμος Α' εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 39.

συμβάλλουν εξωτερικά περιστατικά, τα οποία δεν αποτελούν τελευταίες αιτίες, αλλά απλώς πρόσθετους όρους, είναι δυνατόν να τον οδηγήσουν στο έγκλημα».

β. Προσωπικότητα και επικινδυνότητα

Αν θεωρήσουμε ότι η προσωπικότητα αντιπροσωπεύει εκείνα τα χαρακτηριστικά του ατόμου που καλύπτουν σταθερά σχήματα συναισθημάτων, σκέψεις και συμπεριφοράς ενός ατόμου και επιτρέπουν την πρόβλεψή τους, διαπιστώνουμε ότι αφήνει περιθώρια για μια άλλη συμπεριφορά, που όπως προείπαμε θα εξαρτηθεί από αστάθμητους παράγοντες.

Οι διαφορετικές συμπεριφορές αποτελούν προϊόντα της αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του και βρίσκεται σε ένα διαρκές δυναμικό γίνεσθαι, έτσι ώστε σε καμία περίπτωση η συμπεριφορά να μη μπορεί να προσδιορισθεί από ατομικά χαρακτηριστικά.

Το γεγονός αυτό πλήττει την αξιοπιστία και εγκυρότητα κάθε πράξης, που τείνει να χαρακτηρίσει ένα άτομο ως επικίνδυνο με βάση την σε κάποια στιγμή της ζωής του εκδήλωση μιας επικίνδυνης συμπεριφοράς. Πολλές έγκυρες έρευνες έχουν δείξει ότι η επικινδυνότητα σε «καμία περίπτωση δεν αποτελεί σταθερό γνώρισμα της συμπεριφοράς του εγκληματία».

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που αποτελούν τα επιστημονικά τεκμηριωμένα δεδομένα, είναι το ότι η επικινδυνότητα δεν μπορεί να συνδεθεί αιτιολογικά με ένα συγκεκριμένο τύπο προσωπικότητας και οπωσδήποτε εκείνο που δεν μπορεί προβλεφθεί είναι η φύση, το είδος και ο αριθμός των ενισχυτικών εκείνων ερεθισμάτων που ενδέχεται να εξωθήσουν το άτομο στην εκδήλωση μιας συμπεριφοράς που θα χαρακτηριστεί επικίνδυνη, διότι εξαρτάται από απροσδιόριστα γεγονότα και από τυχαίες συγκυρίες.

Συνοψίζοντας εμπειρικά δεδομένα, καταλήγουμε σε ορισμένες θεμελιακές διαπιστώσεις¹⁰⁶:

Οι βίαιες και επικίνδυνες συμπεριφορές δεν αποτελούν σταθερά δείγματα της προσωπικότητας. Αυτό ερμηνεύει το γεγονός γιατί γείτονες και γνωστοί «πέφτουν από τα σύννεφα» για κάποιον που προβαίνει σε μια ιδιαίτερα βίαιη πράξη (π.χ. δολοφονεί τη σύζυγο του), ενώ οι ίδιοι τον περιγράφουν ως: «καλό και ήσυχο παιδί, έναν καθ' όλα ήσυχο σύζυγο!». Επιτελούνται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, έξω από τις οποίες, οι πιθανότητες εκδήλωσής τους είναι μηδαμινές. Ο ρόλος των τυχαίων και συγκυριακών παραγόντων στην εκδήλωση των συμπεριφορών αυτών είναι καθοριστικός.

Η δυνατότητα πρόβλεψης που στηρίζει την έννοια της επικινδυνότητας αποτελεί ουτοπία.

γ. Ο ντετερμινισμός της ανθρώπινης συμπεριφοράς¹⁰⁷

«Η θεώρηση αυτή εντάσσεται σε μια ευρύτερη θεώρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, διαμορφωμένη σύμφωνα με το ντετερμινιστικό πρότυπο της κλασικής φυσικής για το αίτιο και το αιτιατό. Η συμπεριφορά του ατόμου γίνεται

¹⁰⁶ Τσαλίκου, Φ., (1987), ό.π. σελ.99-103.

¹⁰⁷ Τσαλίκου, Φ., (1987). Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ.10-38. Επειδή η «χειρουργική τομή» που επιχείρησε η Κα Τσαλίκου, θα ήταν πολύ δύσκολο αν όχι αδύνατο να αποδοθεί, χωρίς να χάσει το νόημα της, αποφασίστηκε η αυτούσια παρουσία της.

κατανοητή με πλαίσιο αναφοράς ορισμένες αιτίες (κοινωνικές, βιολογικές, ψυχολογικές), που επενεργούν πάνω του, ακολουθώντας πιστά τις προδιαγραφές μιας απλοϊκής, μηχανιστικής σχέσης αίτιου-αιτιατού. Η γνώση των αιτιών συνεπάγεται και τη γνώση του αποτελέσματος, της τελικής δηλ. έκβασης της συμπεριφοράς. Συνεπώς, η πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς αποτελεί μια εφικτή δυνατότητα¹⁰⁸.

Την εφαρμογή της αρχής του ντετερμινισμού της κλασικής φυσικής στις ανθρώπινες υποθέσεις, ο Καρλ Πόππερ¹⁰⁹ ονόμασε «ιστορισμό». Ο ιστορισμός είναι ένα δόγμα σύμφωνα με το οποίο τα ιστορικά συμβάντα θεωρούνται σαν απόλυτα προκαθορισμένα από τα προηγούμενα, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τα φυσικά φαινόμενα. Έτσι, η πρόβλεψη των μελλοντικών συμβάντων στη ζωή του ανθρώπου γίνεται δυνατή δίχως αυτή να διαφέρει ουσιαστικά από την πρόβλεψη της συμπεριφοράς της αδρανούς ύλης στη φυσική. «Κάθε εκδοχή του ιστορισμού», γράφει ο Πόππερ, «εκφράζει το συναίσθημα ότι είμαστε ριγμένοι στο μέλλον από ακαταμάχητες δυνάμεις».

Η θετικιστική όμως αυτή προσέγγιση της συμπεριφοράς στην οποία στηρίζεται η αντίληψη για την επικινδυνότητα του ψυχικά ασθενή πλήττεται καίρια από δεδομένα σύγχρονων κριτικών θεωρήσεων.

Η συμπεριφορά παύει να θεωρείται αποκλειστικό προϊόν βιοψυχικών ή κοινωνικών παραγόντων. Αναγνωρίζονται, παράλληλα τα όρια και οι αδυναμίες θεωριών, όπως της ψυχανάλυσης και του μπιχεβιορισμού, που μένοντας εγκλωβισμένες μέσα σε μηχανιστικά, γραμμικά σχήματα, αδυνατούν να συλλάβουν σε όλη της την έκταση τη διαλεκτική της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Για παράδειγμα, τα εξαρτημένα αντανακλαστικά και η εξαρτημένη συντελεστική μάθηση, που βρίσκονται στο επίκεντρο της θεωρίας του μπιχεβιορισμού, αποκαλύπτοντας την επιρροή του εμπειρικού περιβάλλοντος στον οργανισμό, αποδεικνύονται ανεπαρκή και περιοριστικά σχήματα για την προσέγγιση της ιδιαίτερα περίπλοκης ανθρώπινης συμπεριφοράς. Από την άλλη μεριά, υπογραμμίζεται η ψυχαναλυτική οπτική, με την αναζήτηση των αιτιών της ανθρώπινης συμπεριφοράς αποκλειστικά στο ασυνείδητο - στη βαθιά αυτή δεξαμενή της ψυχικής ενέργειας, οδηγεί σε μια αναπόφευκτη υποβάθμιση των κοινωνικο-πολιτικών προσδιορισμών της συμπεριφοράς.

Η επισήμανση των ορίων των δυο πιο σημαντικών ίσως σήμερα θεωριών, που επιχειρούν να μονοπωλήσουν τη δυνατότητα ερμηνευτικής προσέγγισης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, επισημαίνει ταυτόχρονα και τα όρια του ίδιου του θετικιστικού προτύπου, ενεργοποιώντας παράλληλα την αναγκαιότητα ενός νέου προβληματισμού: Νέα εναλλακτικά πρότυπα, επικεντρώνονται κυρίως στο επίπεδο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, έρχονται να αντικαταστήσουν το μηχανιστικό-γραμμικό πρότυπο συμπεριφοράς, επισημαίνοντας τη σημασία της δυναμικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του. Η αλληλεπίδραση αυτή καθορίζει τελικά τόσο τη συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως ομαλή, όσο και εκείνη που χαρακτηρίζεται ως παθολογική.

Παράλληλα, η σχέση αίτιου-αιτιατού αντικαθίσταται από τη σχέση μιας κυκλικής αιτιότητας και η έννοια του «μηχανισμού» παραχωρεί τη θέση της στην έννοια της «διεργασίας». Το άτομο έτσι παύει να θεωρείται μια μεμονωμένη οντότητα ωθούμενη σε ενέργεια από την πίεση ενδοψυχικών ή περιβαλλοντικών αιτιών. Μέσα στα πλαίσια καινούριων ερμηνευτικών σχημάτων, όπως εκείνων της γνωστικής κοινωνικής μάθησης, ο ανθρώπινος οργανισμός ανάγεται σε ένα ενεργητικό ον, συμμετοχο στην ίδια του την

¹⁰⁸ Τσαλίκου, Φ., (1987), ό.π. σελ. 105.

¹⁰⁹ Popper, K., (1957). *The Poverty of Historicism*, Boston: Beacon Press, σελ. 160.

εξελικτική πορεία, ικανό μέσα από τη λειτουργία λογικών και συμβολικών συστημάτων να διαμορφώσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες της συμπεριφοράς του. Γίνεται έτσι φανερό ότι ο άνθρωπος δεν είναι ένας παθητικός δέκτης ενδοψυχικών ή περιβαλλοντικών ερεθισμάτων, αλλά έχει τη δυνατότητα, μέσα από την ενεργοποίηση λογικών και συμβολικών συστημάτων, να επεξεργάζεται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του, μετατρέποντάς τα σε νέες μορφές ή κατηγορίες.

Ένα βασικό σημείο, άξιο ιδιαίτερης μνείας που προβάλλει μέσα από τις δυναμικές θεωρήσεις της συμπεριφοράς είναι ότι, αυτή καθορίζεται κυρίως από την αντίληψη που έχει το άτομο για το περιβάλλον του, από τη σημασία που θα αποδώσει στα ερεθίσματά του, με φόντο πάντοτε τη βιο-ψυχοσωματική και την κοινωνικο-πολιτισμική σύνθεσή του και όχι από αυτά τα ίδια τα ερεθίσματα. Η σημασία όμως αυτή δεν είναι σταθερή, μεταβάλλεται μέσα από συγκυριακούς και τυχαίους παράγοντες. Ένα μεγάλο ποσοστό της ανθρώπινης συμπεριφοράς βρίσκεται κάτω από την αέναη επιρροή απροσδιόριστων, τυχαίων και φυσικά απρόβλεπτων παραγόντων, γεγονός που ερμηνεύει και τη χρεοκοπία κάθε απόπειρας πρόβλεψής του.

Διαπιστώνοντας την αδυναμία πρόβλεψης της βίας γενικά, εκείνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να μελετήσουμε τρόπους πρόληψης μέσα από διαδικασίες συλλογικής εκπαίδευσης δηλ. επέμβασης στην συλλογική συνείδηση καθώς επίσης στην προσπάθεια ελαχιστοποίησης της βλάβης (επούλωση, επανόρθωση και αποκατάσταση των θυμάτων), με σωστή θεραπεία των τραυμάτων(σωματικών, ψυχικών, κοινωνικών, οικονομικών) των θυμάτων, μέσα από ορθολογιστική πρόβλεψη και υλοποίηση προγραμμάτων της πολιτείας».

δ. Η αιτιώδης σχέση ψυχικής ασθένειας και εγκληματικότητας¹¹⁰

«Από τότε που καταρρίφθηκε το δόγμα του ανιάτου της ψυχικής ασθένειας έχει γίνει σαφές ότι οι ψυχικές διαταραχές δεν αποτελούν πάγια κατάσταση ούτε ρυθμίζουν, όσο υπάρχουν, το σύνολο της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Αυτό διότι πολλοί επιστήμονες θεωρούν την ψυχική ασθένεια όχι μια στατική δεδομένη οντότητα αλλά μια διαδικασία που τοποθετείται στο ίδιο συνεχές φάσμα με την ψυχική υγεία. Η συμπεριφορά ενός ατόμου ενδέχεται κατά περιόδους να είναι τόσο αναποτελεσματική ή παράδοξη ώστε να χαρακτηρίζεται ως ψυχική ασθένεια. Κατά τον Karl Menninger, «όλοι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικού βαθμού ψυχικές ασθένειες σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και η κατάστασή τους είτε βελτιώνεται, είτε επιδεινώνεται..., γίνεται πλέον αποδεκτό ότι τα περισσότερα άτομα χαρακτηρίζονται από κάποια μορφή ψυχικής ασθένειας, που εκδηλώνεται σε κάποια στιγμή της ζωής τους. Αυτό δεν θα έπρεπε να εκπλήσσει κανένα, εφ' όσον όλοι μας σχεδόν πάσχουμε κάποτε από κάποια σωματική ασθένεια και ορισμένοι από μας σχεδόν πάντα»¹¹¹.

Ενδέχεται να είναι -και συνήθως είναι- παροδικές, αφήνοντας παράλληλα περιθώριο στο άτομο να δρα ανεξάρτητα από αυτές. Εκδηλώνοντας όμως με τη μορφή συγκεκριμένης συμπεριφοράς αντίδρασης, όχι μόνο εξαιτίας των νοσολογικών και ενδο-ατομικών παραγόντων, αλλά και σε σχέση με την περιβαλλοντική αλληλεπίδραση και τα τυχαία γεγονότα – ερεθίσματα και

¹¹⁰ Τσαλίκου, Φ., (1987). Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 10-38, ο.π.

¹¹¹ Halleck, S., (1971). Psychiatry and the Dilemmas of Crime. University of California Press, σελ. 40.

ιδιαίτερα κάτω από την επίδραση της σημασίας που θα αποδώσει σε αυτά τα ερεθίσματα στη δεδομένη χρονική στιγμή.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις για την παροδική ασθένεια και την υπό προϋποθέσεις εκδήλωση της σε συγκεκριμένη εγκληματική συμπεριφορά δικαιολογεί σε σημαντικό βαθμό – παρά τις αντίθετες απόψεις – την αντίληψη για την επικινδυνότητα της ψυχικής ασθένειας να εναρμονίζεται με την αποδοχή μιας αιτιώδους σχέσης ανάμεσα στη ψυχική ασθένεια και την εγκληματικότητα. Η θεώρηση αυτή εντάσσεται μέσα στα ευρύτερα πλαίσια του προβλήματος της εγκληματογένεσης του ψυχικά ασθενή εγκληματία και σηματοδοτεί τα όρια μιας προσέγγισης που θα μπορούσαμε να ορίσουμε «νοσολογική». Το έγκλημα θεωρείται εδώ αποκλειστικό προϊόν μιας σοβαρής ψυχικής νόσου που αποδιοργανώνει πλήρως την προσωπικότητα του δράστη. Η ψυχική ασθένεια θεωρείται ότι εισβάλλει ως ξένο σώμα στην προσωπικότητα του μελλοντικού δράστη και τον κατακλύζει με τις νοσηρές διαδικασίες μιας ολοκληρωτικής αποδιοργάνωσης. Το άτομο μετατρέπεται έτσι έρμαιο, σε τυφλό εκτελεστικό όργανο που ακολουθεί πιστά τις προσταγές μιας ανεξέλεγκτης παθολογικής διαδικασίας που το κυριεύει.

Η αλλοιωμένη από την ψυχική ασθένεια προσωπικότητα γίνεται, κάτω από την οπτική αυτή, ο απόλυτος ρυθμιστής της συμπεριφοράς. Η αιτιολογική σημασία της ψυχοπαθολογικής επεξεργασίας στο πέρασμα στην εγκληματική πράξη βρίσκεται ουσιαστικά στη νοσηρή κάμψη και αλλαγή της προσωπικότητας με τρόπο ώστε από την υποκειμενική πλευρά του χαρακτηρισμένου ως ψυχικά ασθενή, η αντικειμενική πραγματικότητα να νοηματοποιείται με έναν ξεχωριστό τρόπο, να γίνεται ξένη και συχνά εχθρική προς αυτόν. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια η αλλοιωμένη προσωπικότητα και η υποκειμενικά αλλοιωμένη πραγματικότητα έρχονται σε μια στιγμή σε σύγκρουση με τη μορφή του εγκλήματος.

Κάτω από το πρίσμα μιας τέτοιας οπτικής, η αλλοιωμένη από τη ψυχική ασθένεια προσωπικότητα θεωρείται ο ρυθμιστής της συνολικής συμπεριφοράς του ατόμου και ανάγεται σε μοναδικό προσδιοριστικό παράγοντα του περάσματος στην εγκληματική πράξη. Όμως ακριβώς αυτό δεν συμβαίνει στον εγκληματία των αληθινών εγκλημάτων πάθους με τις διάφορες ψυχολογικές φάσεις, δηλαδή της μείωσης του άλλου, της φάσης απόσπασής του από κάθε δεσμό και κάθε ενδιαφέρον, καθώς και ολοκληρωτικής απορρόφησης από το βασανιστικό πάθος του, στοιχεία που συγκροτούν την ψυχοπαθολογία της κατάθλιψης^{112 113}; Δεν αποδιοργανώνεται όλη η προσωπικότητα κατακλυσμένη από τις νοσηρές διεργασίες της μετάβασης στην εγκληματική συμπεριφορά; Δεν δικαιολογείται και ίσως ερμηνεύεται από την «παροδική ψυχική ασθένεια» ενός κατά τα άλλα υγιούς και φιλήσυχου ατόμου; Είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί ως υγιής αυτή η συμπεριφορά ενός ατόμου ικανού ακόμη και για την (άμεση ή έμμεση) αυτοκαταστροφή του¹¹⁴; Ωστόσο, παρατηρούμε και στο σημείο αυτό ότι, δεν διαπράττουν εγκλήματα, όλοι όσοι συνεπεία διαπροσωπικών προβλημάτων και αδυναμίας διαχείρισης τους πάσχουν από κατάθλιψη. Οι περιβαλλοντολογικοί παράγοντες είναι και εδώ παρόντες σε σχέση πάντα και με την προσωπική δεκτικότητα του καθενός σε δεδομένο πολιτισμικό περιβάλλον.

Πρόσφατες έρευνες του Hafner και Boker¹¹⁵ έδειξαν ότι, εγκληματίες χαρακτηρισμένοι «ψυχικά ασθενείς» έχουν πολλά κοινά γνωρίσματα με «φυσιολογικά» άτομα που διέπραξαν παρόμοια με αυτούς εγκλήματα. Συγκεκριμένα, το φύλο του δράστη είναι σχεδόν πάντα άρρεν, το θύμα σχεδόν

¹¹² Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., (1979), ό.π. σελ. 160.

¹¹³ Κωσταρά, Γ., (1979). Ψυχολογία του Ανθρώπου, β' έκδοση, Αθήνα, σελ. 138-142.

¹¹⁴ Φαρσεδάκης, Ι., (1990), ό.π. σελ. 494.

¹¹⁵ Hafner, H., & Boker, W., (1973). Mentally Disordered Violent Offenders, Social Psychiatry, 8, σελ. 220-229.

πάντα γυναίκα, έχοντας περισσότερες πιθανότητες να είναι γνωστό και να ανήκει στην οικογένεια του δράστη παρά να είναι άγνωστο. Οι ίδιοι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι παράγοντες ανεξάρτητοι της ψυχικής διαταραχής μοιάζουν να ασκούν καθοριστική επιρροή στην εγκληματική εκτροπή. Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και έρευνα του Traverso στην Ιταλία¹¹⁶, ο οποίος καταλήγει ότι «δεν υπάρχει συσχετισμός ανάμεσα στην ψυχική ασθένεια και την εγκληματικότητα και ότι ο ψυχικά ασθενής δεν μπορεί να θεωρηθεί ένα επικίνδυνο άτομο».

Είναι γεγονός ότι, η κατάσταση της ψυχικής υγείας του κατηγορουμένου χρησιμοποιείται διεθνώς ως ένας από τους κύριους παράγοντες που στηρίζουν το κατηγορητήριο σχετικά με τον καταλογισμό της πράξης, οριοθετώντας το περιεχόμενο της ως «ακαταλόγιστης».

Η ελληνική νομοθεσία ορίζει στο άρθρο 34 του Ποινικού Κώδικα: «Η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη, αν όταν τη διέπραξε, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών ή διατάραξης της συνείδησης, δεν είχε την ικανότητα να αντιληφθεί το άδικο της πράξης του ή να ενεργήσει σύμφωνα με την αντίληψή του για το άδικο αυτό». Η ψυχική όμως ορμή, για να εφαρμοσθεί αυτή η διάταξη, θα πρέπει να φθάσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να επέλθει πλήρης διατάραξη της συνείδησης που αποκλείει τη χρήση του λογικού. Τότε μόνο, αποκλείεται η ικανότητα για καταλογισμό σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη και κατά συνέπεια, τότε δεν μπορεί να υπάρξει δόλος.

Η αγγλική νομοθεσία, ήταν η πρώτη που ασχολήθηκε με το θέμα και επηρέασε τις περισσότερες νομοθεσίες παγκόσμια. Όρισε μετά την περίφημη δίκη του Daniel M' Naghten, το 1843, τα εξής: Για να αναγνωρίσει το δικαστήριο το ακαταλόγιστο της εγκληματικής πράξης θα πρέπει ο κατηγορούμενος να πάσχει από κάποια «ασθένεια του μυαλού» (disease of the mind) τόσο βαριά, ώστε να μην είναι σε θέση να γνωρίζει τη φύση και την ποιότητα της πράξης ή να γνωρίζει ότι η πράξη ήταν λανθασμένη (wrong). Ο M'Naghten είχε αισθανθεί ότι τον καταδίωκε το κόμμα των Συντηρητικών και αποφάσισε να σκοτώσει τον πρωθυπουργό της χώρας Robert Peel. αλλά σκότωσε τον Edward Drummond που έβγαινε από το πρωθυπουργικό αυτοκίνητο, νομίζοντας ότι ήταν ο Peel.

Οι ένορκοι αποφάσισαν ότι ο κατηγορούμενος ήταν αθώος «με το δικαιολογητικό της ψυχοπάθειας» (NGRI, not guilty by reasons of insanity). Ο M'Naghten ορίστηκε ότι είχε διαταραγμένη νόηση (unsound mind) και τον έκλεισαν σε ένα ψυχιατρείο όπου έζησε το υπόλοιπο της ζωής του. Επειδή όμως, η αθώωση προκάλεσε σοβαρές αντιδράσεις και εκφράστηκαν φόβοι και για άλλες δολοφονίες πολιτικών, αποφασίσθηκε η ψήφιση πιο αυστηρού νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση εγκλημάτων που διαπράττονται από παράφρονες.

Έτσι δημιουργήθηκαν οι κανόνες M'Naghten, που ορίζουν ότι: Ο κατηγορούμενος πρέπει να πάσχει από ασθένεια του μυαλού τόσο σοβαρή, ώστε να μην είναι ικανός να γνωρίζει τη φύση και την ποιότητα της πράξης, ή να γνωρίζει ότι η πράξη ήταν κακή (wrong). Με πλαίσιο αναφοράς την παραπάνω οριοθέτηση της παραφροσύνης, γίνεται φανερό ότι, κανένας δεν μπορεί να είναι τόσο ψυχασθενής, ώστε να πληροί τους όρους της. Αν δοθεί ευρεία ερμηνεία στους κανόνες αυτούς, είναι ένας τρόπος για να αποφύγει το δικαστήριο να απαγγείλει την ποινή του θανάτου¹¹⁷.

¹¹⁶Montadon, C., (1979). «La Dangerosité, Revue de la Litterature Anglo-saxonne » *Déviance et Société*, Vol.III, No 1., 89-105. Η έρευνα βασίστηκε σε ένα δείγμα 320 ασθενών που απολύθηκαν από ψυχιατρικό κατάστημα της Ιταλίας μεταξύ των ετών 1959 και 1961.

¹¹⁷Haritos-Fatouros, M. & Konstantinidou, E., (1995). *Cults: The New Slavery in Meta-Industrial Societies*.IV Ευρωπαϊκό Συνέδριο Ψυχολογίας, Αθήνα.

Ορισμένες κοινωνίες δεν περιθωριοποιούν τις «τρελές» πράξεις των μελών τους, αντίθετα τις αντιμετωπίζουν και τις ενσωματώνουν. Η κοινωνική ανθρωπολογία¹¹⁸ έχει δείξει ότι σε ορισμένες κοινωνίες οι κανόνες της φυλής μπορεί να καθορίζουν ακόμα και τη στιγμή και τον τρόπο που κάποιος θα «τρελαθεί από το θυμό του». Οι κάτοικοι της Μαλαισίας αποκαλούν τη συμπεριφορά αυτή «αποκ», η φυλή Gurumumba την αποκαλεί «αγριογούρουνο». Και στις δυο περιπτώσεις πρόκειται για μια προσωρινή κατάσταση τρέλας. Όμως είναι ενδιαφέρον ότι τέτοια περιστατικά συμβαίνουν συνήθως σε νέους άνδρες ηλικίας 25 έως 35 ετών, δηλαδή σε μια περίοδο της ζωής τους που χαρακτηρίζεται από την πολλή ένταση. Όταν ο νέος καλείται να αναλάβει πολλές κοινωνικές υποχρεώσεις μέσα στη φυλή του, μια αποτυχία θα φέρει ντροπή στη φατρία του. Με την άγρια συμπεριφορά του, που μπορεί να φθάσει ακόμα και σε αυτοκαταστροφή ή σε φονικές επιθέσεις, ο νέος δείχνει ότι δεν μπορεί πια να τα βγάλει πέρα και ότι πρέπει να κάνει κάτι που η φατρία του, του το απαγορεύει. Τέτοιου είδους συμπεριφορές συνήθως μοιάζουν μη συνειδητές, αυθόρμητες και χωρίς στόχο. Όμως φαίνεται ότι τα πράγματα δεν είναι έτσι. Τέτοιες πράξεις τρελού θυμού έχουν το στόχο τους, αλλά γίνονται μέσα στο πλαίσιο των τελετουργιών της φυλής. Είναι τυποποιημένες επιθετικές πράξεις που ακολουθούν άγραφους νόμους και κανόνες.

Ο «ψυχοπαθής» χρησιμοποιεί ένα διαφορετικό από τους συνηθισμένους τρόπο σκέψης και τρόπο λύσης των προβλημάτων, που ο ίδιος θεωρεί αναγκαίο ή είναι πράγματι αναγκαίος στην προκειμένη περίπτωση και στις συγκεκριμένες συνθήκες. Η συμπεριφορά του αποκλίνει από το συνηθισμένο και το παραδεκτό, με αποτέλεσμα το άτομο να περιθωριοποιείται. Το συνηθισμένο όμως και το παραδεκτό δεν είναι κατ' ανάγκη πάντα σωστό. Η θεωρία της ετικετοποίησης έχει απαντήσει από καιρό στο ερώτημα ποιοι είναι αυτοί που ορίζουν τι είναι σωστό και τι λάθος. Είναι αυτοί που έχουν την εξουσία μέσα σε μια κοινωνία: Ο δάσκαλος απέναντι στο μαθητή, ο ιερέας απέναντι στον πιστό, ο γιατρός απέναντι στον άρρωστο κ.λ.π.

Οι αντιψυχίατροι R. D. Laing και A. Esterson (1964)¹¹⁹ περιγράφοντας την μορφή της οικογένειας που δημιουργεί διλήμματα στο ευάλωτο μέλος της, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, το μέλος αυτό της οικογένειας καταφεύγει στην τρέλα γιατί, στην προσπάθεια του να τα λύσει, απειλείται σοβαρά το ίδιο, στη περίπτωση που παραβεί τους κανόνες της. Επιλέγει μια λογική- υπό τις περιστάσεις- τακτική, ως μηχανισμό άμυνας.

Μπορεί να πει κανείς ότι η νοητική ανωμαλία (mental disorder), όπως και ο πονόδοντας, μπορεί να συνυπάρχει με την εγκληματικότητα χωρίς αυτό να οφείλεται σε αιτιακή σχέση. Ο Thomas Szasz¹²⁰ καταλήγει στο σημείο να προτείνει σοβαρά την κατάργηση του ελαφρυντικού της ψυχικής ασθένειας: «οι εγκληματίες δεν μπορούν να χωρίζονται σε δυο κατηγορίες – δηλαδή στα άτομα που παραβαίνουν το νόμο διότι επιλέγουν να το κάνουν και στα άτομα που τον παραβαίνουν γιατί τους αναγκάζει η αρρώστια τους». Θα συμπλήρωνα τη φράση ως εξής «...επειδή το κοινωνικό κράτος δεν διαθέτει τους κατάλληλους κοινωνικούς ρυθμιστικούς κανόνες για να εξουδετερώσουν την περιθωριοποίησή του».

ε. Εγκλήματα από πάθος

¹¹⁸ Tavis, C., (1982). Anger: The misunderstood emotion. N.Y.: Simon & Schuster.

¹¹⁹ Laing, R.D. & Esterson, A., (1975). Η ψυχική ισορροπία, η τρέλα και η οικογένεια εκδόσεις Πάππια, Αθήνα.

¹²⁰ Szasz, T., (1982). Psychiatric expert Testimony. Is covert meaning and social function. Psychiatry, 20, 313.

Αν θέλουμε να αντιληφθούμε τι συμβαίνει μέσα στην ψυχή του υποψήφιου εγκληματία, πρέπει να γνωρίζουμε ότι αυτές οι επαναξιοποιήσεις του χρήματος, του εγώ, των αρετών που διαδέχονται την αποτυχία της ζήλιας, απομακρύνουν όλο και περισσότερο την συγνώμη. Όμως, συγχρόνως, αυτή η άρνηση της συγνώμης, αυτή η επιθυμία εκδίκησης απομακρύνονται όλο και περισσότερο από το απλό αίσθημα συγκίνησης ή πάθους και διανοουμενικοποιούνται όλο και περισσότερο δικαιολογούνται, τείνουν να τύχουν υποστήριξης από μια ολόκληρη ηθική φιλοσοφία. Όπως θα λέγαμε, ένα τμήμα της ολότητας συνεργάζεται ενεργά για να δημιουργήσει αυτήν την ψυχική κατάσταση και να υποβάλλει στον πάσχοντα, γιατί πρόκειται ακριβώς για ένα πάσχοντα, ότι έχει το δικαίωμα να ενεργήσει.

Εν τούτοις, κάτω από αυτά τα κοινωνικά προσχήματα, αυτούς τους συλλογισμούς, με αυτές τις δικαιολογίες, λαμβάνει χώρα μια άλλη διαδικασία που ο υποψήφιος εγκληματίας δεν ομολογεί και δεν εξωτερικεύει παρά μερικώς και σε σπάνιες περιπτώσεις, που είναι η ανάπτυξη της εγκληματικής σκέψης. Αυτή δεν θα φανερωθεί απότομα, παρά μόνο όταν η δικαιολόγηση θα είναι αρκετή. Αντίθετα με ότι σκεπτόμαστε και λέγεται, ο εγκληματίας διατηρεί ένα ηθικό αίσθημα, όσο αμυδρό κι αν είναι και δεν ενεργεί παρά σύμφωνα με την συνείδησή του.

Στο δράστη του αληθινού εγκλήματος πάθους, η στάση αυτοκτονίας υπάρχει σχεδόν πάντα και εξακολουθεί για εβδομάδες και καμιά φορά για μήνες μετά το έγκλημα. Δεν ελπίζει πάντοτε σε μια αθωωτική απόφαση και το γεγονός ότι προσπαθεί αρκετά συχνά να αυτοκτονήσει αμέσως μετά το έγκλημα αποδεικνύει ότι, ενδιαφέρεται λίγο για την ζωή του και αυτήν ακριβώς την στιγμή. Διαπράττοντας την δολοφόνο πράξη έχει την εντύπωση ότι κάνει κάποιο πράγμα που τον ξεπερνά, μια εξαιρετική πράξη. Και στην προκειμένη περίπτωση η γνώμη της μάζας των διανοουμένων και των αμόρφωτων είναι πάντα λίγοι-πολύ με την άποψή του.

Το γεγονός ότι παρακολουθούμε στον εγκληματία, κατά την περίοδο της προσαρμογής στον φόνο, μια εξέλιξη τόσο φορτισμένη και τόσο πλούσια, τόσο στενά συνδεδεμένη με την ηθική συγκρότηση και με την συνείδησή του ως υποκειμένου, μας αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει σ' αυτόν τίποτε το μοιραίο, ακόμη και στον πιο εκφυλισμένο, που να τον εξωθεί προς την ανεπανόρθωτη πράξη. Εν τούτοις όμως υπάρχει σ' αυτόν μια φυσική κλίση, ένας ντετερμινισμός αρκετά τονισμένος προς το έγκλημα. Οι υποβολές και οι προκλήσεις έχουν ένα τόσο σημαντικό αποτέλεσμα. Αλλά αυτή η διαδικασία μπορεί να διακοπεί, ο μελλοντικός εγκληματίας μπορεί ανά πάσα στιγμή να κάνει μια επανόρθωση, αρκεί να βοηθηθεί, να υποστηριχθεί, να κατανοηθεί. Οι χαρακτήρες που δεν επικοινωνούν με τους άλλους, οι σχιζοειδείς ιδιοσυγκρασίες, οι παρανοϊκοί που αναμασούν μόνοι τις δυστυχίες τους είναι απείρως περισσότεροι εκτεθειμένοι από ότι οι άλλοι στο να υποστούν το φαινόμενο μέχρι το τέλος. Από μια άλλη πλευρά, κατανοούμε ότι, σε ορισμένους ευσυγκίνητους, αναστατωμένους από την αποκάλυψη και που περνούν αμέσως στις πράξεις, υπάρχει λίγος χώρος για συνειδησιακό έλεγχο.

Υπάρχουν, δύο τύποι εγκλήματος πάθους καλά προσδιορισμένοι¹²¹. Αυτός όπου ο δολοφόνος παίρνει τα μέτρα του για να μην αποκαλυφθεί ή για να γίνει αντιληπτό το έγκλημά του με την πραγματική του μορφή. Πρόκειται τότε σχεδόν πάντοτε για εγκλήματα ωφελιμιστικά που τείνουν στην εξαφάνιση ενός προσώπου με τον σκοπό της επανεύρεσης της ελευθερίας και αυτό για λόγους πάθους. Μιλάμε για έγκλημα πάθους, αλλά η εγκληματογενής διαδικασία είναι

¹²¹ Φαρσεδάκης, Ι.,(1990), ό.π. σελ.493-495.

τελείως άλλη απ' ότι στην περίπτωση του αληθινού εγκλήματος πάθους. Δεν υπάρχει μάλιστα στην προκειμένη περίπτωση λανθάνουσα σκέψη αυτοκτονίας. Στο αληθινό έγκλημα πάθους¹²², δεν βρίσκουμε κανένα χαρακτήρα ωφελιμιστικό. Η ενστικτώδης παρόρμηση κυριαρχεί σ' αυτήν την περίπτωση και αν βρίσκουμε σ' αυτήν έναν υπολογισμό είναι αυτός που θα περιπλέξει και θα καταστήσει όσο γίνεται πιο άσπλαχνη την ασκούμενη εκδίκηση. Ο εγκληματίας όμως δεν επιδιώκει ή δεν επιδιώκει στα σοβαρά να ξεφύγει από τις συνέπειες της πράξης του. Ο εγκληματίας, δηλαδή, σ' αυτήν την περίπτωση, όταν αποφασίσει να κάμει το έγκλημά του, αδιαφορεί και για τη δική του καταστροφή, ή μάλλον την επιδιώκει είτε συνειδητά και καθαρά (σκοτώνει και αυτοκτονεί ο ίδιος), είτε υποσυνείδητα (παραδίδεται στην Αστυνομία μετά την πράξη), αδιαφορώντας για τις συνέπειες, τις οποίες γνωρίζει καλά¹²³.

Όστόσο και στις δύο περιπτώσεις, υπάρχει μια εσωτερική αντίσταση που ο εγκληματίας πρέπει να νικήσει και η ιδέα αναπτύσσεται προοδευτικά, συνεσταλμένα, σύμφωνα με ένα σχέδιο προόδου πάντοτε το ίδιο:

1^ο Στάδιο, της αδιαμόρφωτης συναίνεσης: Η διαδικασία της μείωσης του άλλου του μέλλοντος θύματος, δηλαδή η διαδικασία κατά την οποία ο δράστης πείθει τον εαυτόν του, ότι το θύμα, (π.χ., η άπιστη σύζυγος με τις εξωσυζυγικές της σχέσεις, τον έχει εκθέσει ανεπανόρθωτα, τον έχει εξευτελίσει στον κοινωνικό τους περίγυρο, με συνέπεια να του δημιουργήσει κατάσταση αφόρητα οδυνηρή, ή η σύζυγος, που τον εμποδίζει να ζήσει ελεύθερα με την ερωμένη), είναι πρόσωπο ανάξιο αγάπης και εκτίμησης και αιτία της δικής του αγχώδους κατάστασης. Η ιδέα της εξαφάνισης του προσώπου έρχεται στη σκέψη, χωρίς όμως η ιδέα της άμεσης συμμετοχής σ' αυτή την εξαφάνιση να είναι σαφής. Μια τέτοια ιδέα δεν επέρχεται στη συνείδηση χωρίς να έχει προετοιμαστεί πάνω σ' αυτό το θέμα πριν από χρονικό διάστημα. Στους περισσότερους έντιμους ανθρώπους, κάθε εγκληματική γένεση σταματά εδώ, επειδή η συνείδηση είναι αρκετά ευφυής για να συλλάβει ότι αυτός ο συλλογισμός επάγεται.

2^ο Στάδιο της διαμορφωμένης συναίνεσης: Η ιδέα έχει ύπουλα εξελιχθεί και τελικά το υποκείμενο παρέχει την συναίνεση του για την εξαφάνιση κάποιου. Τις περισσότερες φορές, μια παρόμοια συναίνεση περιέχει σαφώς την σκέψη της αυτοπρόσωπης συμμετοχής στο γεγονός. Η διαδικασία όμως δεν ωρίμασε. Ο υποψήφιος εγκληματίας ψάχνει ισοδύναμα που θα πραγματοποιούσαν τον ίδιο σκοπό χωρίς να περάσει αμέσως στην πράξη. Να σκοτωθεί το υποψήφιο θύμα π.χ., σε ένα τροχαίο ατύχημα αποτελεί από τα πιο χαρακτηριστικά ισοδύναμα. Η εγκληματική ιδέα παρουσιάζεται συχνά, από αυτή την στιγμή, σαν έμμονη ιδέα.

Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου που μπορεί να διαρκέσει μερικές μέρες έως μερικά χρόνια, το υποκείμενο είναι ευαίσθητο σε όλες τις ιδεολογίες που το προσεγγίζουν στο σκοπό του.

3^ο Στάδιο της κρίσης: Ο άνδρας φθάνει σε μια κατάσταση μόνιμης υπερέντασης. Η απόφαση υπέρ ή κατά επίκειται. Κακός ύπνος, κακή διατροφή, ηθική χαλάρωση, αδιαφορία, εγκατάλειψη στις συνθήκες. Ο υποψήφιος δράστης κατά τη διάρκεια αυτού του συγκινησιακού παροξυσμού, αντιδρά στο παραμικρό σοκ. Είναι η περίοδος κατά την οποία ο άνδρας είναι πιο επίφοβος, η στιγμή στην οποία παραμονεύουν οι καλοθελητές και την οποία το θύμα δεν σταθμίζει πάντα στην σωστή της αξία¹²⁴.

¹²² Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α., (1979),ό.π. σελ.160.«Μερικοί εγκληματολόγοι θεωρούν ότι, εγκλήματα πάθους είναι μόνο εκείνα που διαπράττει ο δράστης κατά του ερωτικού συντρόφου που τον «προδίδει» και έχουν για τον δράστη τους και μία σημασία τιμωρητική, επιβολής δικαιοσύνης».

¹²³ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α.,(1979), ό.π. σελ. 160-163.

¹²⁴ Άγγουτ, Μ.,(1982). Το άλλο πρόσωπο της Γκρέις, εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα, σελ. 577. Η канаδικής καταγωγής συγγραφέας Μάργκαρετ Άγγουτ μας λέει το εξής:«Δεν είναι οι ένοχοι αυτοί που πρέπει να συγχωρηθούν, είναι μάλλον

Στα εγκλήματα πάθους γενικά, η όλη πορεία δείχνει ισχυρές ψυχικές δυνάμεις ανασχεσης, που αποδεικνύονται τόσο από την ένταση και διάρκεια της ψυχικής πάλης, όσο και από τη μετάνοια (που σημαίνει ότι το Εγώ και ιδίως το Υπερεγώ του δεν είχαν δώσει ποτέ αδίστακτη συναίνεση) και από την κατοπινή συμπεριφορά του δράστη στις φυλακές.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, η βραδύτητα με την οποία ο δράστης καταλήγει στην εγκληματική απόφαση, δηλαδή το βραδύ και επίπονο πέρασμα ιδίως των δύο πρώτων φάσεων (αδιαμόρφωτης και διαμορφωμένης συναίνεσης) είναι, συνήθως συνέπεια ισχυρών αντωθήσεων, ισχυρής ψυχικής αντίστασης στην ιδέα του εγκλήματος, ισχυρών αντιδράσεων του Υπερεγώ και του Εγώ. Και γι' αυτό είναι ένδειξη (περισσότερο ή λιγότερο σημαντική) ισχυρής ροπής προς το έγκλημα, άρα μικρότερης επικινδυνότητας. Η βραδύτητα αυτή δεν πρέπει να συγχέεται με την προμελέτη, η οποία συνίσταται στην ψύχραιμη και χωρίς αξιόλογη ψυχική πάλη απόφαση και την επίσης ψύχραιμη προπαρασκευή της υλικής πραγμάτωσης του εγκλήματος, ώστε να εξασφαλισθεί η επιτυχία του και η ατιμωρησία του δράστη. Η προμελέτη δείχνει αυξημένη επικινδυνότητα.

Το πάθος εξαχρειώνει τον άνθρωπο, αλλά κατά κανόνα δεν τον καθιστά ανίκανο προς ποινικό καταλογισμό¹²⁵. Η αξία της γνώσης της διαδικασίας των εγκλημάτων πάθους, δεν είναι να δικαιολογήσουμε το έγκλημα¹²⁶, αλλά κατά το δυνατόν να το καταλάβουμε και να το προλάβουμε.

στ. Παρορμητικά εγκλήματα

Στο ποινικό μας σύστημα ως στοιχείο του καταλογισμού μιας πράξης στο δράστη θεωρείται η ανθρώπινη δυνατότητα συμμόρφωσης του δράστη στο κανόνα δικαίου, δηλαδή, η διαπίστωση ότι οι συγκεκριμένες συνθήκες και περιστάσεις υπό την επίδραση των οποίων βρέθηκε ο δράστης του επέτρεπαν να συμμορφωθεί στον κανόνα δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι αν συντρέχει λόγος που δικαιολογημένα παρεμπόδισε τον δράστη να συμμορφωθεί με τον κανόνα δικαίου, επειδή αν και μπορεί να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του, οι συνθήκες όμως και οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες βρέθηκε, άσκησαν τέτοια πίεση στη βούλησή του, ώστε να του είναι αδύνατο να διαμορφώσει τη βούλησή του σύμφωνα με τον κανόνα δικαίου. Τότε ο κατά τα άλλα ικανός για καταλογισμό δράστης, που διέπραξε υπαίτια άδικη πράξη δεν αποδοκιμάζεται τελειωτικά.

Κατά τη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 299 του Ποινικού Κώδικα, όποιος με πρόθεση σκότωσε άλλον τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη. Κατά την παρ.2 δε του ίδιου άρθρου, αν η πράξη αποφασίστηκε και εκτελέστηκε σε βρασμό ψυχικής ορμής επιβάλλεται η ποινή της πρόσκαιρης κάθειρξης. Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας από πρόθεση απαιτείται αντικειμενικά μεν η αφαίρεση της ζωής άλλου ανθρώπου, με θετική ενέργεια ή παράλειψη οφειλόμενης από το νόμο ενέργειας, υποκειμενικά δε, δόλος που περιλαμβάνει τη γνώση των αντικειμενικών στοιχείων της πράξης και τη θέληση καταστροφής της ζωής άλλου ανθρώπου. Από τη διατύπωση της δεύτερης παραγράφου του ανωτέρω άρθρου (299 του Π.Κ.), προκύπτει ότι για την ποινική μεταχείριση του

τα θύματα, γιατί αυτά είναι που προκαλούν το πρόβλημα. Αν ήταν λιγότερο αδύναμα και απρόσεκτα, αν ήταν πιο διορατικά και δεν έπεφταν με τα μούτρα μες στις δυσκολίες, σκεφτείτε πόσες στενοχώριες θα γλίτωνε ο κόσμος!».

¹²⁵ Φιλιππίδης, Τ.,(1986). Δικαστική Ψυχολογία, έκδοση 2^η, εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, σελ.58-59.

¹²⁶ Walker, L., (1989), ό.π. σελ.48. Η Γουώκερ πιστεύει ότι: «η ανθρωποκτονία ανάμεσα στο άντρα και στη γυναίκα δεν είναι ένα «έγκλημα πάθους»,αλλά μάλλον το τελικό αποτέλεσμα μιας ανεξέλεγκτης βίας».

δράστη της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, γίνεται διάκριση του δόλου σε προμελετημένο και απρομελέτητο. Στην πρώτη περίπτωση, κατά την έννοια της διάταξης απαιτείται ψυχική ηρεμία του δράστη, είτε κατά την απόφαση είτε κατά την εκτέλεση της πράξης. Ενώ στην δεύτερη περίπτωση, απαιτείται ο δράστης να βρίσκεται σε βρασμό ψυχικής ορμής και κατά τη λήψη της απόφασης και κατά την τέλεση της πράξης (ανθρωποκτονίας), γιατί αν λείπει ο βρασμός ψυχικής ορμής σε ένα από τα στάδια αυτά, δεν συντρέχουν οι όροι εφαρμογής της απρ.2 του άρθρου 299 του Π.Κ., για την επιεικέστερη μεταχείριση του δράστη, δηλαδή, για την επιβολή της πρόσκαιρης αντί της ισόβιας κάθειρξης¹²⁷.

Ψυχική ορμή, σύμφωνα με τον ορισμό του Ηλιόπουλου και του Χωραφά¹²⁸, είναι η ψυχική υπερδιέγερση, που προκαλείται από την ξαφνική υπερένταση κάποιου συναισθήματος ή πάθους, όπως της οργής, του φόβου, του έρωτα, της ζήλιας κ.λ.π. Ο ορισμός αυτός επεκράτησε στην Ελλάδα και συμπλέει με τις απόψεις της σύγχρονης ψυχολογίας. Στην εγκληματολογική ψυχολογία καθιερώθηκε ο όρος « αψιθυμία», τον οποίο χρησιμοποιούν οι Γαρδίκας και Δασκαλόπουλος¹²⁹. Καθαρά ψυχικό φαινόμενο ο « Βρασμός ψυχικής ορμής», ο οποίος όταν υπάρχει κατά την απόφαση και κατά την εκτέλεση της πράξης, επιφέρει ηπιότερη τιμωρία στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση (299 παρ. 2 Π.Κ.).

Ο De Greeff¹³⁰ μελέτησε και ανέλυσε κατά βάθος τις φάσεις της ψυχικής διαδικασίας της μετάβασης στη διάπραξη μιας σοβαρής εγκληματικής πράξης, όπως εμφανίζεται στους περισσότερους ανθρώπους, κάθε δε φάση, έχει ποικιλία διάρκειας και έντασης από άνθρωπο σε άνθρωπο και από περίπτωση σε περίπτωση. Οι φάσεις αυτές είναι οι εξής: α) της αδιαμόρφωτης συναίνεσης, β) της διαμορφωμένης συναίνεσης και γ) της κρίσης και απόφασης.

Μία από τις εξαιρέσεις της κανονικής διαδοχής των φάσεων αυτών, αποτελούν τα εγκλήματα «εκρηκτικής» και «βραχυκυκλωμένης» αντίδρασης, ή όπως συνήθως αποκαλούνται παρορμητικά ή ορμητικά. Σ' αυτά είτε υπάρχει μια υποσυνείδητη ωρίμανση, συνέπεια συσσωρευμένης συναισθηματικής πίεσης, που οδηγεί κατευθείαν στην πράξη, είτε υπάρχει μια ανωμαλία ψυχική, που βραχυκυκλώνει τη βουλευτική διαδικασία. Η ανωμαλία αυτή μπορεί να είναι και παροδικής αιτίας (αψιθυμία)¹³¹.

Η ψυχική όμως ορμή δεν πρέπει να φθάσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να επέλθει διατάραξη της συνείδησης που αποκλείει τη χρήση του λογικού, διότι τότε αποκλείεται η ικανότητα για καταλογισμό της πράξης στον δράστη σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 34 του Π.Κ., και συνεπώς δεν μπορεί να υπάρχει δόλος¹³². Κατά συνέπεια ως ψυχική ορμή για την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 299 παρ.2, νοείται η ψυχική εκείνη υπερδιέγερση, που αποκλείει απλά τη σκέψη. Στην περίπτωση αυτή κάνουμε λόγο για απρομελέτητο δόλο σε αντιδιαστολή με τον προμελετημένο που συνίσταται στις εξής περιπτώσεις: α) εκείνος, που αποφασίζει και εκτελεί την πράξη σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, (β) εκείνος, που αποφασίζει σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, και εκτελεί το έγκλημα που είχε ήδη αποφασίσει, σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής και (γ) εκείνος, που αποφασίζει σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής και εκτελεί το έγκλημα που είχε ήδη αποφασίσει, σε ήρεμη ψυχική κατάσταση.

¹²⁷ ΠοινΔικ. 2/2004, (Έτος 7^ο), σελ.137-141.

¹²⁸ Ηλιόπουλος-Χωραφάς,(1928).Σύστημα Ελληνικού Ποινικού Δικαίου, τόμος 2^{ος},τεύχος Α'σελ.17.

¹²⁹ Γαρδίκας, Κ., (1965). Τα παρορμητικά εγκλήματα, Ποιν. Χρονικά ΙΕ'σελ.129 και επ.

¹³⁰ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου,Α.,(1979), ό.π. σελ. 158-160.

¹³¹ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου,Α.,(1979), ό.π. σελ. 163-164.

¹³² Βροντάκης, Ν., (1979).Ποινικό Δίκαιο, τόμος Α', Γενικό Μέρος, Αθήνα, σελ.120-129.

Κατά την Ψυχολογία οι αψιθυμίες (ο βρασμός ψυχικής ορμής του Ποιν. Κώδικα) διακρίνονται, σύμφωνα και με την διδασκαλία του Kant, σε σθενικές και ασθενικές. Σθενική αψιθυμία είναι η οργή, το μίσος, η ζηλοτυπία, ο ενθουσιασμός, η έντονη χαρά. Ασθενική αψιθυμία είναι η λύπη, η φρίκη, ο τρόμος, η αγωνία, το άγχος, η απόγνωση, η απογοήτευση, η αηδία, η ντροπή, η δειλία. Γενικά κάθε αίσθημα μπορεί να ενταθεί σε βαθμό αψιθυμίας.

Οι αψιθυμίες συνοδεύονται και από σωματικά συμπτώματα, που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ψυχογενείς αντιδράσεις και δείχνουν την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου: μορφασμοί, χαρακτηριστικές κινήσεις των χεριών και του σώματος (εκφραστική, μιμική, παντομιμική), ακινησία ή υπερκινητικότητα κυρίως σε περίπτωση τρόμου ή πανικού. Επίσης οι αψιθυμίες επιδρούν πάντοτε επί του συμπαθητικού νευρικού συστήματος (δηλ. του νευρικού συστήματος, που δεν εξαρτάται από την βούληση του ανθρώπου) και προκαλούν ανάλογη μεταβολή των λειτουργιών: μεταβολή των κινήσεων της καρδιάς και του διαφράγματος, του σφυγμού και της αναπνοής, των εκκρίσεων των ενδοκρινών αδένων, πρόκληση δακρύων ή διαστολής της κόρης των οφθαλμών, διαταραχή των ουροποιητικού συστήματος (ακράτεια ούρων) ή του πεπτικού συστήματος, έκκριση ιδρώτα, στεγνότητα του στόματος, ρίγη ή σε περίπτωση ισχυρού τρόμου ανόρθωση των τριχών (ανατριχίλα), μεταβολή του χρώματος του προσώπου αλλά και άλλων οργάνων (ανάλογα της αψιθυμίας και της ιδιοσυγκρασίας του ανθρώπου το πρόσωπο κοκκινίζει ή γίνεται ωχρο) και σε καταστάσεις με έντονο αίσθημα αποστροφής ή αηδίας, τάση προς εμετό κ.λ.π.

Ο Ποινικός Νομοθέτης λαμβάνει υπόψη την αψιθυμία όχι μόνο στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση (άρθρ.299 παρ. 2 Π.Κ.), αλλά και κατά την συγκρότηση και άλλων ποινικών διατάξεων :

α) Στην υπέρβαση των ορίων της άμυνας και της κατάστασης ανάγκης (άρθρ.23, 25 πα. 3 και 32 παρ. 2) εάν ο δράστης τέλεσε την καθ' υπέρβαση των νομίμων ορίων πράξη από φόβο ή ταραχή, στην οποία περιήλθε εξ αιτίας της άδικης επίθεσης (στην περίπτωση της άμυνας) ή εξ αιτίας της απειλής του κινδύνου (στην περίπτωση της κατάστασης ανάγκης), η πράξη που τελέσθηκε δεν καταλογίζεται στον δράστη και μένει ατιμώρητη. Ο Φόβος και η ταραχή είναι ασθενικές αψιθυμίες, που σύμφωνα με τον Ποινικό μας Κώδικα δεν αποκλείουν μεν την ικανότητα για καταλογισμό, αλλά θεμελιώνουν λόγο συγνώμης. Υπάρχει βέβαια στην επιστήμη διάσταση απόψεων ως προς την θεμελίωση του ατιμώρητου, αλλά ο Ποινικός μας Κώδικας θέσπισε την άποψη που επικρατεί στη επιστήμη σήμερα.

β) Ο υπαίτιος απλής σωματικής βλάβης ή εξύβρισης μπορεί να απαλλαγεί από κάθε ποινή εάν παρασύρθηκε στην πράξη του από δικαιολογημένη αγανάκτηση εξ αιτίας πράξης που είχε αμέσως προηγηθεί, που τέλεσε ο παθών και η οποία ήταν ιδιαζόντως σκληρή ή βάνουση (άρθρ.308 παρ. 3 και 361 παρ. 3 Π.Κ.). Η αγανάκτηση είναι ασθενική αψιθυμία, είναι το αίσθημα της οργής, που προκαλείται από προφανώς απρεπή ή αντικοινωνική ή άδικη συμπεριφορά. Η δικαιολογημένη αγανάκτηση στις παραπάνω περιπτώσεις αποτελεί δυνητικό προσωπικό λόγο απαλλαγής από την ποινή, γ) σε ορισμένες περιπτώσεις το αμάχητα τεκμαιρόμενο αίσθημα της στοργής και της αγάπης συνιστά υποχρεωτικό προσωπικό λόγο απαλλαγής από την ποινή: Έτσι μένει ατιμώρητος όποιος υποθάλπει εγκληματία, που είναι οικείος του (άρθρ.231 παρ. Π.Κ.), επίσης μένει ατιμώρητος όποιος παρασιωπά έγκλημα, που τέλεσε οικείος του (άρθρ.232 παρ. 2 Π.Κ.). Ο δράστης υφίσταται αμάχητα την τεκμαιρομένη αφόρητη ψυχική πίεση, που προσομοιάζει με κατάσταση ανάγκης.

Η αψιθυμία (ψυχική ορμή, ψυχική παραφορά) είναι συνήθως μικρής χρονικής διάρκειας και εκδηλώνεται αιφνίδια και με μεγάλη σφοδρότητα. Είναι όμως δυνατόν να είναι μεγαλύτερης διάρκειας¹³³: σε περιπτώσεις συνεχών προστριβών και συγκρούσεων ή ταπεινώσεων και κακοποιήσεων, συσσωρεύεται, επιτείνεται βαθμιαία και καταλήγει, όταν δοθεί ανάλογη αφορμή, σε απότομη και σφοδρή έκρηξη. Είναι η σταγόνα που προκαλεί την υπερχείλιση του νερού στο ποτήρι ή ο σπινθήρας που προκαλεί την έκρηξη της δυναμίτιδας.

Η Μαραγκοπούλου, δέχεται ότι στα παρορμητικά εγκλήματα, υπάρχει μια «υποσυνειδητή ωρίμανση, συνεπεία συσσωρευμένης συναισθηματικής πίεσης που οδηγεί κατευθείαν στην πράξη»¹³⁴, πιστεύει ωστόσο ότι: «στις περιπτώσεις αυτές δεν υπάρχουν οι εισαγωγικές στην πράξη φάσεις των εγκλημάτων και δεν φαίνεται να υπάρχει καθόλου συνειδητή απόφαση»^{135 136}.

Ως προς την ένταση των αψιθυμιών υπάρχουν διαβαθμίσεις. Ο E. Kretschmer απεκάλεσε τις αψιθυμίες ανωτάτου βαθμού «πρωτόγονες αντιδράσεις», δηλαδή αντιδράσεις οιονεί πρωτογόνου ανθρώπου¹³⁷. Πράξεις τελούμενες σε κατάσταση υπέρτατου βαθμού αψιθυμίας πηγάζουν από το κατώτερο και γενετικά αρχαιότερο, το «αρχέγονο» στρώμα της προσωπικότητας, είναι βασικά άσκοποι, ακατανόητοι, παράλογοι και δεν εναρμονίζονται με την συμπεριφορά ενός ανθρώπου που είναι ικανός για αυτοέλεγχο και αυτοκυριαρχία. Στα ερεθίσματα του εξωτερικού κόσμου, η απάντηση του κατώτερου αλλά δυναμικού στρώματος της προσωπικότητας εκδηλώνεται με τόση ταχύτητα και σφοδρότητα ώστε το ανώτερο, το στρώμα που ελέγχει και κυβερνάει την προσωπικότητα, να παρακάμπτεται ή να αδρανεύει (πρωτόγονη εκρηκτική αντίδραση) ή να παρεμβαίνει μεν αλλά με βραδύτητα ή διστακτικά ή ασθενικά (πρωτόγονη βραχυκυκλωτική αντίδραση). Για τις πρωτόγονες εκρηκτικές αντιδράσεις είναι χαρακτηριστικές οι εκφράσεις «εξαγριώθηκε», «λύσσαξε», «έγινε έξω φρενών», «έχασε τα λογικά του», «ήταν εκτός εαυτού», «ήταν σε έξαλλη κατάσταση», «δεν ήξερε τι έκανε», «θόλωσε το μάτι του», «εκτυλίχθηκαν σκηνές αλλοφροσύνης» (στον πανικό).

Κατά τον Καρλ Γιούνγκ, πρόκειται για εκδήλωση ορισμένων πλευρών τις προσωπικότητας που βρίσκονται στο χώρο του ασυνειδήτου και εκδηλώνεται συχνά με μια παρορμητική ενέργεια, χωρίς συγκεκριμένη πρόθεση (δόλο), ως αποτέλεσμα απωθημένης τραυματικής εμπειρίας, συσσωρευμένης συναισθηματικής πίεσης κ.λ.π., ωστόσο, γεγονός που επιβεβαιώνει η γνωστική ασυμφωνία που βιώνει ο δράστης σ' αυτές τις περιπτώσεις, σε συνειδητό επίπεδο δεν την ήθελε και δεν την επιθυμούσε¹³⁸. «Πριν ακόμα το σκεφθούμε, η

¹³³ Φιλιππίδης, Τ., (1986), ό.π. σελ.58.

¹³⁴ Γαρδίκια, Κ., (1965), ό.π., σελ. 65-71 και 129-133.

¹³⁵ Είναι χαρακτηριστική η δήλωση στον παρόντα ερευνητή, του μητροκτόνου Μ.Χ., την 27-07-05 στη Σάμο, που δολοφόνησε την μητέρα του με κτύπημα στο κεφάλι με τσεκούρι, ύστερα από έντονο διαπληκτισμό μαζί της: «Ποτέ στο παρελθόν δεν μου πέρασε από το μυαλό η ιδέα να προκαλέσω κακό στη μητέρα μου, ούτε καν να τη χτυπήσω, αν και είναι αλήθεια της είχα κάποια πράγματα «μαζεμένα!». Μακάρι να είχα περισσότερη δύναμη(ψυχική), να ξεπεράσω εκείνη τη στιγμή». Καταδεικνύεται έτσι ότι, η προσωπική αντοχή σε ψυχοπιεστικά γεγονότα γενικά, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην συνδιαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος με τους άλλους (εσωτερικούς και περιβαλλοντικούς) παράγοντες. Φυσικά(!), όλοι οι δημοσιογράφοι έσπευσαν να αποδώσουν την εγκληματική συμπεριφορά στην «ψυχοπάθεια του δράστη».

¹³⁶ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α., (1979), ό.π. σελ.163-164.

¹³⁷ Φιλιππίδης, Τ., (1986), ό.π. σελ. 59.

¹³⁸ Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στην περίπτωση της Σ.Λ., που καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη χωρίς να της αναγνωρισθεί κανένα ελαφρυντικό (υπ αριθμ. 47-48/2001 Απόφαση Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Βόλου). Η Σ.Λ., κατηγορήθηκε για φόνο του συζύγου. Καταγόμενη από μικρό ορεινό χωριό παντρεύτηκε σε μικρή πόλη (κάτι που θεωρήθηκε ευτυχές γεγονός), αλλά αντί να απολαμβάνει κάποια από τα καλά της πόλης, η ζωή της ήταν στην εξοχή, σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, στο κοπάδι και στην ουσία η ζωή της ήταν χειρότερη από αυτή του χωριού. Μετά την πρώτη απογοήτευση, ακολούθησαν στη ζωή της ένας άβουλος, αλκοολικός και βίαιος σύζυγος, η αυταρχική πεθερά, η πλήρης οικονομική εξάρτηση, η κοινωνική της απομόνωση και τέλος, το ένα από τα δυο παιδιά ήταν ναρκομανής. Ο ναρκομανής υιός, την δέρνει καθημερινά, αξιώνει όλο και περισσότερα χρήματα κάθε μέρα και ζητάει να εκποιήσουν όλη την περιουσία της οικογένειας και να του δώσουν τα χρήματα, με αποτέλεσμα σε κάποια στιγμή άμυνας, να τον σκοτώσει με απανωτά χτυπήματα. Αποφυλακίζεται σύντομα και επιστρέφει στο σύζυγό της στην εξοχή σε συνθήκες

τρομακτική παρατήρηση αναπηρῶν, ἡ κακή πράξη ἔχει γίνει, ἢ ἡ κακή ἀπόφαση ἔχει παρθεῖ, κί' ἐρχόμαστε ἀντιμέτωποι με μια κατάσταση που συνειδητὰ δὲν την θέλαμε».¹³⁹

Ὁ Βίλχελμ Ράιχ¹⁴⁰, προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἐνεργητικὴ παρόρμηση, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ξαφνικῆς αὐξήσης τοῦ συγκινησιακοῦ βιοενεργειακοῦ ἐπιπέδου λειτουργίας τοῦ οργανισμοῦ κατὰ τὸ ὁποῖο τὸ βιοσύστημα ἀναπτύσσει καταστροφικὲς παρορμήσεις ὡς ἄμυνα τοῦ εαυτοῦ. Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος, κινεῖται καὶ ἡ ἀποψη τῆς σχολῆς τῆς Βιοσύνθεσης ἢ ὁποῖα στηρίζεται στὴ θεωρία τοῦ Ράιχ. Σύμφωνα με τοὺς θεωρητικούς τῆς βιοσύνθεσης στὴν περίπτωση δολοφονίας τοῦ βιαστή ἀπὸ τὰ θύματα-δράστες, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις μετὰ τὴν παρέλευση ἀρκετοῦ χρόνου, τὸ ἐπελεθὼν ἐγκληματικὸ ἀποτέλεσμα, ἐρμηνεύεται ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα προμελετημένης ἐνέργειας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας βιολογικῶν κινήτρων καὶ συγκεκριμένα ἐπειδὴ ὠθήθηκαν ἀπὸ μια βαθιὰ παρόρμηση καὶ τὶς (καθυστερημένες) αυτοπροστατευτικὲς ἀντιδράσεις οργῆς καὶ ἀντεπίθεσης, τὶς ὁποῖες βίωσαν ἐξερχόμενες ἀπὸ τὸ ψυχολογικὸ «πάγωμα» (ἀκίνησις)¹⁴¹ που τοὺς προκάλεσε τὸ τραυματικὸ γεγονός τοῦ βιασμοῦ¹⁴².

Ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς Ψυχολογίας στὴν ἐπιστήμη τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἔχει τὸ ἐξῆς γεγονός: Ἡ Ψυχιατρικὴ, ἀλλὰ κυρίως ἡ Ψυχολογία διαπίστωσε (ὑστερὰ ἀπὸ πειραματικὲς ἐρευνες) ὅτι σὲ μια ἀξιολογικὴ κλίμακα, ἡ μέγιστου βαθμοῦ ἀψιθυμία εἶναι δυνατόν καὶ σὲ θεωρούμενους κανονικοὺς ἀνθρώπους, δηλαδὴ καὶ στοὺς πνευματικὰ ὠρίμους καὶ ψυχικὰ υγιεῖς ἀνθρώπους, νὰ προκαλέσει παροδικὰ «διατάραξη τῆς συνείδησης», ἢ ὁποῖα νὰ αἶρει ἢ νὰ μειώνει οὐσιωδῶς τὴν ικανότητα ἀντίληψης τοῦ ἀδίκου τῆς πράξης ἢ τῆς διαμόρφωσης τῆς συμπεριφορᾶς σύμφωνα με τὴν ἀντίληψη αὐτῆ (ἄρθρα 34 καὶ 36 Π.Κ.). Αὐτὴ ἡ ἀνωτάτου βαθμοῦ ἀψιθυμία προκαλεῖ πρόσκαιρη στένωση ἢ συσκότιση τοῦ νοητικοῦ ὀρίζοντα, που περιλαμβάνει τὶς τακτοποιημένες ἀντιλήψεις, παραστάσεις καὶ σκέψεις καὶ παραλύει τὶς ἀνασχητικὲς δυνάμεις (διατάραξη ἢ μερικὴ ἐξουδετέρωση τῆς συνείδησης τοῦ ἐγὼ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἢ τῆς μετὰ τῶν σχέσεως καὶ ὄχι ἔλλειψη τῆς συνείδησης, δεδομένου ὅτι στὴν περίπτωση ἔλλειψης τῆς συνείδησης, ἢ πράξη δὲν καταλογίζεται στὸν δράστη). Ἡ διατάραξη τῆς συνειδήσεως σὲ σφοδρὴ ἀψιθυμία, εἶναι δυνατὴ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν συντρέχουν παθολογικὰ αἰτία, «συμπαρομαρτούντες παράγοντες», ὅπως ἡ υπερκόπωση, ἡ πλήρης ἐξάντληση, ἡ μεθυστικὴ μέθη, ψευδαισθήσεις, παντὸς εἶδους δηλητηριάσεις, πυρετικὸ παραλήρημα κ.λ.π.

Οἱ ἀπόψεις τῆς Ψυχολογίας υιοθετήθηκαν ἀπὸ τὴν γερμανικὴ ποινικὴ ἐπιστήμη καὶ ἀπὸ τὴν νομολογία τοῦ Γερμανικοῦ Ἀκυρωτικοῦ, ἐγέναν δε ἀποδεκτὲς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες ποινικολόγους¹⁴³ με τὸν περιορισμὸ, ὅτι γιὰ

ἀθλιας διαβίωσης, με καθημερινὸ ὑβρεολόγιο καὶ κακοποίηση. Σὲ κάποια στιγμή –στὴ διάρκεια τοῦ καθημερινοῦ τοὺς καυγὰ- δολοφονεῖ τὸ σύζυγό τῆς με τσεκούρι. Ἡ ἴδια θὰ ἰσχυρισθεῖ, «ἐκάνα τὸ κακὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλω», τὸν σύζυγό τῆς τὸν λυπόταν γι' αὐτὸ δὲν ἠθέλε νὰ τὸν ἐγκαταλείψει ὅταν ἡ ἀδερφή τῆς προσφέρθηκε νὰ τὴν πάρει στο σπίτι τῆς. «Δὲν τῆς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ μυαλὸ ἡ δολοφονία καὶ δὲν κατάλαβε πὼς ὠθήθηκε στὴν πράξη τῆς», θὰ μου πει ἡ ἴδια, ἢ ὁποῖα σημειωτέον εἶχε διαύγεια πνεύματος καὶ δὲν εἶχε λόγο νὰ πει ψέματα (συνειδητὰ τουλάχιστον). Τὸ δικαστήριον δὲν ἔλαβε καθόλου υπὸψη τοῦ – νὰ καὶ ὅλα τὰ μέλη (πλὴν ἐνὸς ἐνόρκου) συμπτωματικὰ μέχρι καὶ τὴ γραμματέα ἦταν γυναῖκες – τῆς χρόνια ποικιλότροπης κακοποίησής τῆς που ἀποδείχθηκε *prima facie*. Τὸν «βρασμὸ ψυχικῆς ορμῆς» που επικαλέστηκε ἡ κατηγορούμενη δὲν τὸν δέχθηκε τὸ δικαστήριον καὶ τὸν ἀπέρριψε ρητὰ ὡς ἰσχυρισμὸ. «Ὅταν τὸν σκότωσα καὶ πῆγα νὰ παραδοθῶ, νόμιζα ὅτι ἦταν ζωντανός, θὰ πει στὴν ἀπολογία τῆς». Ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση τοῦ πρωτοδικοῦ δικαστηρίου δέχθηκε ὅτι, διέπραξε τὸ ἐγκλημα σὲ ἡρεμὴ ψυχικὴ κατάσταση καὶ φυσικὰ τὴν καταδίκασε σὲ ἰσόβια κάθειρξη. Ἦδη καὶ ἐνῶ ἡ παρούσα προσπάθεια συνεχίζεται, ἡ παραπάνω πεθαίνει στὶς γυναικείες φυλακὲς ἀπὸ πνευμονικὸ οἴδημα τὴν 30-06-2005.

¹³⁹ Γιούνηκ. Κ., κ.λ.π.,(1964), ὁ.π. σελ.168-169.

¹⁴⁰ Ράιχ,Β., (1980). Ἡ ἀνάλυση τοῦ χαρακτήρα (3),ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση στὴ βιοσύνθεση τῆς οργάνης, ἐκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 231 καὶ 232.

¹⁴¹ Ράιχ,Β.,3, (1980), ὁ.π. σελ. 80-90.

¹⁴² Levine, P., & Frederick, A., (2000). Τὸ Ξύπνημα τῆς Τίγρης, β' ἐκδοση, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Αθήνα, σελ . 122-123.

¹⁴³ Φιλιππίδης, Γ., (1979).Μαθήματα Ποινικοῦ Δικαίου, Εἰδικὸ Μέρος, τεύχος Α' σελ. 60.

να γίνει δεκτή η άρση της ικανότητας για καταλογισμό ή η σημαντική μείωση της ικανότητας προς καταλογισμό πρέπει η σφοδρότατη ψυχική ορμή που προκάλεσε την διατάραξη της συνειδήσεως, να μη οφείλεται σε υπαιτιότητα του δράστη, να μη έδωσε δηλαδή ο ίδιος την αφορμή στο θύμα να τον ερεθίσει και να τον εξοργίσει. Εκτός από αυτό πρέπει η γένεση της ψυχικής παραφοράς να είναι ευνόητη και ευεξήγητη, με την έννοια ότι μπορεί να γίνει κατανοητή από τους αξιολογικά θεωρούμενους κανονικούς ανθρώπους, να παγιδεύεται κατά κάποιο τρόπο ο δράστης σε ένα είδος «αψιθυμικής σήραγγας» στην οποία δεν βρίσκει άλλη διέξοδο εκτός από την τέλεση, της κατά τα άλλα παράλογης πράξης. Εάν ήταν δυνατόν ο δράστης να αποφύγει την αψιθυμία στο στάδιο της γένεσής της, τότε η αποχαλίνωση των ορμών, που οδήγησε στην αψιθυμική έκρηξη, δεν αποκλείει την ικανότητα για καταλογισμό. Οι εξαιρετικές καταστάσεις, στις οποίες η αψιθυμία καθιστά τον δράστη μιας εγκληματικής πράξης ακαταλόγιστο, είναι όπως επισημαίνουν οι επιστήμονες, σπάνιες και για τον λόγο αυτό απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή και επιμέλεια για την εξακρίβωση των εξαιρετικών αυτών περιπτώσεων.¹⁴⁴

Η Εγκληματολογική Ψυχολογία έχει διατυπώσει ορισμένα κριτήρια διάγνωσης των εξαιρετικών καταστάσεων, στις οποίες η σφοδρότατη αψιθυμία επιφέρει διατάραξη της συνειδήσεως και αίρει την ικανότητα για καταλογισμό. Υποθέτουμε ότι, κάθε φυσιολογικός άνθρωπος, όταν διαπράττει κάποιο σοβαρό έγκλημα, βρίσκεται σε κατάσταση ψυχικής διέγερσης. Για να καταστεί ακαταλόγιστος, πρέπει η διέγερση να ενταθεί σε τόσο υψηλό βαθμό, ώστε να έχουν καταστραφεί οι ψυχικοί αρμοί της προσωπικότητας. Τα κριτήρια που διατυπώθηκαν είναι τα παρακάτω¹⁴⁵:

Πρέπει η πράξη που τελέσθηκε να είναι τελείως ξένη προς την προσωπικότητα του δράστη. Συνήθως αναφέρεται: «Δεν μπορούσα να φαντασθώ ότι θα έκανε ένα τέτοιο έγκλημα». Σύγχρονοι ψυχολόγοι, κάνουν λόγο για αστάθεια του τρόπου και του ύφους της συμπεριφοράς, εννοώντας ως «ύφος» τη θεματική και τεχνική ενότητα της συμπεριφοράς.

Πρέπει η συμπεριφορά να εμφανίζει ελάττωμα προσανατολισμού σε σχέση, με την κατάσταση που διαμορφώθηκε, τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν και τους κοινωνικούς και νομικούς κανόνες που ισχύουν. Πιο συγκεκριμένα οι ελλείψεις του προσανατολισμού διαφαίνονται: α) Από την δυσαναλογία της αφορμής προς το είδος και τη βαρύτητα της πράξης. β) Από τη στένωση της συνειδήσεως και γ) Από την τυφλότητα, το άσκοπο και το παράλογο της πράξης.

Πρέπει να διαπιστώνονται κενά μνήμης στον δράστη. Η αμνησία του δράστη που διαπράττει ένα έγκλημα στο μέγιστο βαθμό ψυχικής ορμής, πρέπει να διακρίνεται από την «ψυχογενή αμνησία», στη διαδικασία της οποίας απωθούνται ορισμένες δυσάρεστες παραστάσεις.

Το Σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας (SFB), το οποίο περιλαμβάνεται, πλέον, στο DSM IV, το αμερικανικό βιβλίο για τις ψυχικές ασθένειες, στο κεφάλαιο του «μετατραυματικού Stress», συνίσταται σε μια παθολογική κατάσταση εξάρτησης και αδυναμίας, οποία εμποδίζει το άτομο από το να λειτουργήσει κανονικά. Η γυναίκα που είναι θύμα, έχει την αίσθηση ότι είναι παγιδευμένη. Δεδομένης της επαναλαμβανόμενης βίας, αναπτύσσει ένα βάσιμο λόγο ότι θα δολοφονηθεί¹⁴⁶. Μετά την απόφαση Lavallee¹⁴⁷, το 1990, που επικυρώθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά αφού έγινε δεκτή η κατάθεση πραγματογνώμονα που στηριζόταν στο σύνδρομο της

¹⁴⁴ Γαρδικας, Κ.,(1968).Εγκληματολογία, τόμος Α',6^η έκδοση, σελ.886.

¹⁴⁵ Φιλιππίδης, Τ.,(1986), ό.π. σελ. 64-65.

¹⁴⁶ Μαγγανά, Α.,(1998-1999). Το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας και το σύνδρομο της συνεξάρτησης,66-67,Ο αγώνας της Γυναίκας, σελ. 23.ΠοινΔικ. 12/2002 (ΕΤΟΣ 5ο) σελ. 1315.

¹⁴⁷ R.V.Lavallee (1990), 1 RCS, 852.

κακοποιημένης γυναίκας (SFB), αναγνωρίζεται, πλέον, όχι μόνον ιατρικά αλλά και νομικά¹⁴⁸. Ο ειδικός πραγματογνώμονας μπορεί να εξηγήσει στο δικαστήριο την πραγματικότητα που βιώνουν οι γυναίκες που σκοτώνουν τους συντρόφους τους ενώ είναι θύματα επαναλαμβανόμενης κακοποίησης.

Η ελληνική ποινική νομοθεσία, δεν καλύπτει τις γυναίκες εκείνες στις οποίες διαπιστώνεται «το σύνδρομο κακοποιημένης γυναίκας»¹⁴⁹, με αποτέλεσμα να καταδικάζονται ως δράστες ανθρωποκτονίας από πρόθεση, παρά το γεγονός ότι φέρει όλα τα στοιχεία των παρορμητικών εγκλημάτων, γεγονός που επιβάλλει να ενσωματώσει στη νομοθεσία της, ως συνιστώσα λόγο μείωσης της ποινής, πέραν του «τεθειμένου» δικαίου, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι συντρέχουν και οι άλλοι εξωτερικοί όροι του αξιοποίνου και κυρίως θα πρέπει να εξετάζεται η δυνατότητα επιλογής της συζύγου δράστιδος-θύματος όπως, αν είχε τη δυνατότητα επιλογής εγκατάλειψης και διαζυγίου ή αν αντίθετα ήταν εγκλωβισμένη σε μια σχέση οικονομικής και κοινωνικής εξάρτησης ή σε μια σχέση εκβιασμού και κινδύνου ζωής για την ίδια και τα παιδιά της.

Παρατηρούμε ακόμη εδώ ότι, το σύνδρομο κακοποιημένης γυναίκας, δεν καλύπτει μια ευρεία κατηγορία περιπτώσεων γυναικών που δολοφονούν τους συζύγους τους, ως αποτέλεσμα ενεργητικής παρόρμησης. Διαπιστώνεται δηλ. μια πλειάδα εγκληματικών συμπεριφορών σε βάρος συζύγων, που *prima facie* θεωρούνται «αναίτια» και «στερούμενα κινήτρων», κατά τη χρονική στιγμή της διάπραξης τους. Άμεση συνέπεια αυτού είναι να καταδικάζονται, ως εγκλήματα διαπραχθέντα εκ προμελέτης-με όλες φυσικά τις επιβαρυντικές συνέπειες που περικλείει αυτός ο νομικός χαρακτηρισμός, εκτός και κριθεί ανίκανη προς καταλογισμό, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 34 Π.Κ., δεδομένης της τάσης αναγωγής των ανεξήγητων εγκλημάτων στο επίπεδο της παθολογίας¹⁵⁰.

Κατά τον Βροντάκη¹⁵¹, «ψυχικές ορμές που γεννώνται από την ένταση του πάθους, όπως το πάθος του έρωτα, της εκδίκησης, του μίσους, της ζηλοτυπίας κλπ, δεν δικαιολογούν την διατάραξη της συνείδησης, επειδή μπορούν να δαμαστούν από τη θέληση του ανθρώπου». Παρά την ανωτέρω διαπίστωση τόσο ο ίδιος όσο και η πλειονότητα των μελετητών του ελληνικού Ποινικού Κώδικα ως παράδειγμα της κατάστασης του βρασμού ψυχικής ορμής

¹⁴⁸ Γκιμπράν, Χ., (1974), ό.π. σελ. 58. «...εκείνος που δολοφονήθηκε, δεν είναι ανεύθυνος για τη δολοφονία του. Ναι, ο ένοχος είναι πολύ συχνά θύμα του αδικημένου».

¹⁴⁹ *Unites States v. O'Brien D.C.App.* (1986). Βλ. σχετ. «United States v. Martha Monroe», από το *Street Law, Inc.* Επίσης σχετ. άρθρο της Lenore Walker «The battered woman syndrome defense», στο «Battered Women: Contemporary Issues», Loise Gerdes (ed), σελ.82-86. «Πρόκειται για το ψυχολογικό σύνδρομο, που βιώνουν γυναίκες οι οποίες κακοποιούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα από τον σύντροφο τους και η βία εναντίον τους κάθε φορά κλιμακώνεται. Μια γυναίκα σ' αυτή την κατάσταση αρχικά θεωρεί ότι ίσως ευθύνεται αυτή για τη βία που υφίσταται και προσπαθεί με κάθε τρόπο να την προλάβει. Στην πορεία όμως συνειδητοποιεί ότι ο σύντροφος της είναι απρόβλεπτος και ότι τελικά δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να σταματήσει την κακοποίηση της. Αυτό την οδηγεί σε μια κατάσταση που ονομάζεται «μάθηση της μη-βίας» (learned helplessness). Σύμφωνα με αυτήν, η γυναίκα αισθάνεται ότι κανένας και τίποτα δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα που βιώνει. Έτσι πείθεται ότι είναι εγκλωβισμένη σ' αυτή την κατάσταση και δεν μπορεί να ξεφύγει. Η πλειοψηφία αυτών των γυναικών εξαρτώνται οικονομικά από τον σύντροφο τους και έτσι δεν μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Η κατάσταση επιδεινώνεται κυρίως όταν η γυναίκα έχει απομονωθεί κοινωνικά και δεν έχει πλέον που να απευθυνθεί. Εμμένουν στην απατηλή ελπίδα ότι, ο σύντροφος τους θα σταματήσει να τις κακοποιεί, όπως επανειλημμένα υπόσχεται. Όταν καταλήξουν τελικά στο να δολοφονήσουν τον βρασιμότητά τους, είναι πεισιμνόμενες, ότι δεν υπάρχει άλλη λύση για να σταματήσει η άσκηση βίας εναντίον τους και επειδή πιστεύουν ότι αν δεν το κάνουν αυτές ίσως αύριο να μη ζουν και οι ίδιες. Βέβαια, για να αποδοθεί από το δικαστήριο το ελαφρυντικό της αυτοάμυνας, ο ειδικός επιστήμονας που εξετάζει τη γυναίκα, θα πρέπει να καταθέσει βεβαιώνοντας το δικαστήριο για την ύπαρξη του συνδρόμου, ότι δηλαδή όντως η γυναίκα υπέφερε από αυτό και ότι το πρόσωπο που υποφέρει από το σύνδρομο μπορεί να έχει δικαιολογημένους φόβους και αντιλήψεις οι οποίοι όμως για άλλους δεν δικαιολογούνται. («A belief or response which may be unnecessary in retrospect may nonetheless have been reasonable in the heat of the moment and a person in no real danger at all may nevertheless reasonably believe otherwise, and may then lawfully act in self-defense», *Thomas v. United D.C.A.* pp.1984). Επίσης ο ειδικός είναι δυνατόν να μη καταθέσει αν ο κατηγορούμενος έδρασε πράγματι επειδή πίστευε στον επικείμενο κίνδυνο, το οποίο φυσικά αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα, για το οποίο θα αποφασίσει το δικαστήριο, κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας».

¹⁵⁰ Τσαλίκογλου, Φ., (1987), ό.π. σελ.19-22.

¹⁵¹ Βροντάκης, Ν.,(1979). ό.π. σελ.107-112.

αναφέρει, τη δολοφονία από το σύζυγο της «επ' αυτοφώρω καταλαμβανόμενης να μοιχεύεται συζύγου». Φυσικά η συγκεκριμένη περίπτωση είναι τόσο διαδεδομένη στη συνείδηση του γενικού πληθυσμού σε σημείο που να δικαιολογεί, ακόμη και να επικροτεί αυτές τις εγκληματικές ενέργειες¹⁵².

Διαπιστώνεται μια γενική τάση ανοχής στις δολοφονίες, σε περίπτωση απιστίας της συζύγου και φυσικά αυτό ερμηνεύεται από το φόβο του κάθε συζύγου να τον «απατήσει» η σύντροφός του, κάτι που θα έχει συνέπειες στην ψυχική, κοινωνική, οικονομική κατάσταση του ίδιου.

Η κοινωνική κατασκευή της οφειλόμενης πίστης σε μια σχέση, όπως θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε σε άλλο σημείο, περιρρέει όλη την ύπαρξή μας στα πλαίσια του πολιτισμού που δημιουργήσαμε. Η δολοφονία της συζύγου σε περίπτωση απιστίας είναι στοχοποιημένη και παγιωμένη δράση στο μυαλό του δράστη εκ των προτέρων, ως αποτέλεσμα κοινωνικά εκμαθημένης συμπεριφοράς, ανεκτής σε μεγάλο βαθμό από το γενικό πληθυσμό.

Εδώ πρέπει να κάνουμε τη διάκριση μεταξύ του δράστη που ενεργεί από ψυχικές ορμές (ακαταλόγηστη τάση) προς διάπραξη εγκλημάτων γενικά, από τον δράστη που κατά τα άλλα ενεργεί φυσιολογικά στην καθημερινή ζωή του, ωστόσο όμως, υποσυνείδητα ελλοχεύει ο εν δυνάμει δολοφόνος σε περίπτωση διαπίστωσης της απιστίας. Το αιφνίδιο της διαπίστωσης της απιστίας δεν εξηγεί την εγκληματική συμπεριφορά γιατί αυτή ήταν «προμελετημένη» και παγιωμένη στη βούληση του δράστη, απλά την δικαιολογεί αποδεικνύοντας μια τάση ανοχής της κοινωνίας στην συγκεκριμένη εγκληματική συμπεριφορά.

Πρόκειται δηλαδή για εγκληματική δραστηριότητα που είναι πλατιά διαδεδομένη στον πολιτισμό μας, που σημαίνει ότι ο κόσμος τη δέχεται. Αποτέλεσμα; Χιλιάδες γυναίκες δολοφονούνται κάθε χρόνο από ερωτικούς συντρόφους, που στο μυαλό τους η δολοφονία της συντρόφου -σε περίπτωση απιστίας- είναι στοχοποιημένη δράση. Τα αίτια της απιστίας δεν ερμηνεύονται, δεν απασχολούν τη σκέψη του νομοθέτη. Ανίκανοι και ανέραστοι σύζυγοι «νομιμοποιούνται» στην γενική συνείδηση να δολοφονήσουν τις συντρόφους τους επειδή διαπράττουν το «έγκλημα» της απιστίας, ορμώμενες από τη φυσική τάση και ανάγκη τους για ηδονή και φυσική εκφόρτιση ενέργειας, που τις περισσότερες φορές στερούνται αναίτια.

Καταλήγοντας εδώ διαπιστώνουμε να ακυρώνεται η ίδια η γενετήσια ζωή της γυναίκας, μέσα από την απαξίωση τη συζυγικής απιστίας (κοινωνικής και ορισμένες φορές ποινικής)¹⁵³ και να υπάρχει κοινωνική ανοχή σε μια εγκληματική συμπεριφορά. Αλλά η καταστρεπτική αυτή ανοχή και όχι η έντονη κοινωνική της απαξίωση, δεν σταματά μόνο στη δολοφονία αυτών των χιλιάδων γυναικών. Δηλητηριάζει όλη την ανθρωπότητα, δημιουργεί τάσεις και ανάγκες ελέγχου που προκαλούν με τη σειρά τους βία. Η βία φέρνει και άλλη βία και καταφέρνουμε το σύντομο αλλά δύσκολο πέρασμά μας από τον κόσμο, να το κάνουμε ακόμη πιο δύσκολο... κόλαση!

¹⁵² Παράδειγμα αποτελεί η «εν ψυχρώ» δολοφονία της ευρισκομένης σε διάσταση συζύγου, από τον πρώην σύζυγο έξω από τα δικαστήρια Τρικάλων το έτος 1986. Ο απατημένος σύζυγος πριόνισε με κοφτερό μαχαίρι την πρώην σύζυγο του, παρουσία άλλων, μετά τη λήξη της συζήτησης στο Πρωτοδικείο, για τη ρύθμιση της επικοινωνίας με τα παιδιά του, χειροκροτούμενος από τους συγχωριανούς του. Επρόκειτο(;) για φιλήσυχο και τίμιο άτομο, έχαιρε μεγάλης εκτίμησης μεταξύ των συγχωριανών του και αποφασισμένος συνειδητά να εκτίσει την ποινή του. Κατά την διάρκεια της κράτησής του δεν απασχολήσε με κανένα τρόπο τις φυλακές στη διάρκεια της πολυετούς κάθειρξής του.

¹⁵³ Στην Ελλάδα παλαιότερα η μοιχεία ήταν ποινικό αδίκημα (άρθρο 357 Π.Κ.), ενώ ισχύει ακόμη σε πολλές μουσουλμανικές (κυρίως) χώρες η ποινή της δολοφονίας της γυναίκας με λιθοβολισμό!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΟ ΘΥΜΑ

α. Εισαγωγικά

Το κλειδί για τη θεραπεία των τραυματικών συμπτωμάτων στους ανθρώπους βρίσκεται στη φυσιολογία μας. Όταν έρχονται αντιμέτωποι με αυτό που αντιλαμβάνονται ως αναπόφευκτη ή συντριπτική απειλή, τόσο οι άνθρωποι όσο και τα ζώα χρησιμοποιούν την αντίδραση της ακινησίας¹⁵⁴. Το σημαντικό που πρέπει να κατανοήσουμε σχετικά με αυτή τη λειτουργία είναι το ότι είναι ακούσια. Αυτό απλά σημαίνει ότι ο φυσιολογικός μηχανισμός που ελέγχει αυτή την αντίδραση εντοπίζεται στα πρωτόγονα ενστικτώδη τμήματα του εγκεφάλου και του νευρικού μας συστήματος και δεν ελέγχεται συνειδητά. Γι αυτό το λόγο πιστεύω ότι η μελέτη της συμπεριφοράς των άγριων ζώων είναι απαραίτητη για την κατανόηση και τη θεραπεία του ανθρώπινου τραύματος.

Τα ακούσια και ενστικτώδη τμήματα του ανθρώπινου εγκεφάλου και του νευρικού συστήματος είναι ουσιαστικά ταυτόσημα με αυτά των άλλων θηλαστικών, ακόμη και των ερπετών. Ο εγκέφαλός μας, που συχνά αποκαλείται και τρισυπόστατος «εγκέφαλος» αποτελείται από τρία ακέραια συστήματα. Τα τρία τμήματα είναι κοινώς γνωστά ως ο ερπετοειδής εγκέφαλος (ενστικτώδης), ο θηλαστικός ή λιμβικός ή μεταιχμιακός εγκέφαλος (συναισθηματικός) και ο ανθρώπινος εγκέφαλος ή νεοφλοιός (λογικός). Εφ όσον τα τμήματα του εγκεφάλου τα οποία δραστηριοποιούνται σε μια κατάσταση που εκλαμβάνεται ως απειλητική για τη ζωή είναι τα τμήματα που έχουμε κοινά με τα ζώα, θεωρείται εύλογο ότι μπορούμε να μάθουμε πολλά μελετώντας πως μερικά ζώα, όπως η αντιλόπη, αποφεύγουν να τραυματιστούν. Και για να προχωρήσουμε ένα βήμα παραπέρα, το κλειδί για τη θεραπεία των τραυματικών συμπτωμάτων στους ανθρώπους έγκειται στα κατά πόσο είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε την ευμετάβλητη προσαρμογή των άγριων ζώων, καθώς τινάζονται, ξεπερνούν την αντίδραση της ακινησίας και επανέρχονται στην κατάσταση της πλήρους κινητικότητας και λειτουργικότητας.

Σε αντίθεση με τα άγρια ζώα, εμείς οι άνθρωποι όταν απειλούμαστε δεν βρίσκουμε ποτέ εύκολα λύση στο δίλημμα: Να φύγουμε ή να πολεμήσουμε; Αυτό το δίλημμα πηγάζει, τουλάχιστον εν μέρει από το γεγονός ότι το είδος μας κατείχε τόσο το ρόλο του αρπακτικού ζώου όσο και εκείνο της βοράς. Οι προϊστορικοί άνθρωποι, αν και πολλοί ήταν κυνηγοί, περνούσαν πολλές ώρες καθημερινά στριμωγμένοι μέσα στα κρύα σπήλαια, γνωρίζοντας ότι οποιαδήποτε στιγμή θα μπορούσαν να γίνουν κομμάτια από τα αρπακτικά σαρκοβόρα ζώα.

Οι πιθανότητες της επιβίωσής μας αυξήθηκαν καθώς συγκεντρωθήκαμε σε μεγαλύτερες ομάδες, ανακαλύψαμε τη φωτιά και επινοήσαμε εργαλεία, πολλά από τα οποία ήταν όπλα που χρησίμευαν στο κυνήγι και την αυτοάμυνα. Παρά ταύτα, η γενετική μνήμη ότι είμαστε εύκολη λεία έχει εντυπωθεί στον εγκέφαλο και στο νευρικό μας σύστημα¹⁵⁵. Στερούμενος, τόσο τη σβελλάδα της αντιλόπης όσο και τα φονικά δόντια και νύχια του αμείλικτου κυναίλουρου, ο ανθρώπινος εγκέφαλος συχνά διστάζει όταν πρόκειται για την ικανότητά μας να αναλάβουμε δράση που θα οδηγήσει

¹⁵⁴ The Others-How Animals Made Us Humans. Island Press, 1996.

¹⁵⁵ Levine, P., & Frederick, A., (2000). Το Ξύπνημα της Τίγρης, β' έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ. 35-36

στη σωτηρία της ζωής μας. Αυτή η αβεβαιότητα μας έκανε ιδιαίτερα ευάλωτους στις έντονες επιπτώσεις του τραύματος. Αρκετά ζώα, όπως η ευκίνητη και ορμητική αντιλόπη, ξέρουν ότι αποτελούν λεία και έχουν εξοικειωθεί με τα μέσα της επιβίωσής τους. Γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν, και το κάνουν. Με τον ίδιο τρόπο η ταχύτερη κούρσα των εβδομήντα μιλίων ανά ώρα του κυναίλου, καθώς και τα ύπουλα δόντια και νύχια του τον κάνουν ένα αρπακτικό ζώο σίγουρο για τον εαυτό του.

Η τακτική δεν είναι τόσο ξεκάθαρη για τον άνθρωπο. Όταν βρεθούμε αντιμέτωποι με μια απειλητική για τη ζωή μας κατάσταση, ο εγκέφαλός μας μπορεί να βρεθεί σε σύγχυση και να αγνοήσει τις ενστικτώδεις παρορμήσεις μας. Παρόλο που αυτή η άγνοια, μπορεί να συμβαίνει για καλό, η σύγχυση που τη συνοδεύει ανοίγει την αυλαία για αυτό που ονομάζεται «Σύμπλεγμα της Μέδουσας» - το δράμα που αποκαλείται τραύμα.

Όπως και στον ελληνικό μύθο της Μέδουσας, η ανθρώπινη σύγχυση που εκδηλώνεται όταν κοιτάξουμε κατάματα το θάνατο μπορεί να μας μετατρέψει σε πέτρα. Μπορεί στην κυριολεξία να παγώσουμε από φόβο, γεγονός το οποίο θα έχει ως επακόλουθο τη δημιουργία τραυματικών συμπτωμάτων.

Το τραύμα είναι ένα διαβρωτικό γεγονός της σύγχρονης ζωής. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν τραυματιστεί – όχι μόνο οι στρατιώτες ή όσοι υπήρξαν θύματα εκμετάλλευσης ή επίθεσης. Τόσο η πηγή όσο και οι συνέπειες του τραύματος είναι ευρύτερες και συχνά διαφεύγουν από τη αντίληψή μας. Σε αυτές συγκαταλέγονται οι φυσικές καταστροφές (π.χ. σεισμοί, πλημμύρες, πυρκαγιές, τυφώνες), η βία, τα ατυχήματα, οι πτώσεις, οι σοβαρές ασθένειες, η ξαφνική απώλεια (π.χ. αγαπημένου προσώπου), οι χειρουργικές και άλλες απαραίτητες ιατρικές ή οδοντιατρικές επεμβάσεις, οι δύσκολοι τοκετοί και ακόμη, τα υψηλά επίπεδα στρες κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.

β. Ο ρόλος της ενέργειας

Τα τραυματικά συμπτώματα δεν οφείλονται σε αυτό καθαυτό το γεγονός που τα προκαλεί. Πηγάζουν από το παγωμένο κατάλοιπο της ενέργειας¹⁵⁶ που δεν διαλύθηκε και δεν εκφορτίστηκε, αυτό το κατάλοιπο παραμένει παγιδευμένο στο νευρικό μας σύστημα και μπορεί να καταστρέψει το σώμα και το πνεύμα μας. Τα μακροπρόθεσμα, ανησυχητικά και συχνά παράξενα μετατραυματικά συμπτώματα αναπτύσσονται όταν δεν μπορούμε να ολοκληρώσουμε τη διαδικασία εισόδου, παραμονής και εξόδου από την κατάσταση της «ακινησίας» ή του «παγώματος». Παρ' όλα αυτά, μπορούμε να επιτύχουμε το «ξεπάγωνα» μας, ενεργοποιώντας και ενθαρρύνοντας την έμφυτη παρόρμησή μας να επιστρέψουμε σε μια κατάσταση δυναμικής ισορροπίας¹⁵⁷.

Η ενέργεια στο νευρικό σύστημα της νεαρής αντιλόπης, η οποία τρέχει να ξεφύγει από τον κυναίλουρο που την καταδιώκει, έχει φορτιστεί με εβδομήντα μίλια την ώρα. Τη στιγμή που ο κυναίλουρος κάνει το τελικό επιθετικό άλμα, η αντιλόπη καταρρέει. Εξωτερικά είναι ακίνητη και μοιάζει πεθαιμένη. Εσωτερικά, όμως το νευρικό της σύστημα είναι ακόμη υπερφορτισμένο με εβδομήντα μίλια την ώρα. Αν και έχει σταματήσει τελείως, αυτό που συμβαίνει στο σώμα της αντιλόπης είναι παρόμοιο με αυτό που θα

¹⁵⁶ Ράιχ, Β.,3, (1980), ό.π. σελ.87.

¹⁵⁷ Levine, P., & Frederick, A., (2000), ό.π. σελ. 38-42.

συμβεί στο αυτοκίνητό μας αν επιταχύνουμε και ταυτόχρονα πατήσουμε απότομα το φρένο. Η διαφορά μεταξύ της εσωτερικής επιτάχυνσης του νευρικού συστήματος (μηχανή) και της εξωτερικής ακινησίας (φρένο) του σώματος δημιουργεί μια έντονη αναταραχή μέσα στο σώμα, παρόμοια με τυφώνα.

Αυτός ο τυφώνας ενέργειας είναι το εστιακό σημείο στο οποίο διαμορφώνονται τα συμπτώματα του τραυματικού στρες. Για να μπορέσουμε να αποκτήσουμε μια σαφή εικόνα της δύναμης αυτής της ενέργειας, αν φανταστεί κανείς ότι κάνει έρωτα με το σύντροφό του, είτε στα πρόθυρα του οργανισμού, όταν ξαφνικά κάποια εξωτερική δύναμη τον σταματά. Τώρα αν πολλαπλασιάσει αυτή την αίσθηση επί εκατό και ίσως προσεγγίσει την ενέργεια που εκλύεται μπροστά σε μια απειλητική για τη ζωή εμπειρία.

Ένας απειλούμενος άνθρωπος (ή αντιλόπη) πρέπει να εκφορτίσει όλη την ενέργεια που επιστρατεύτηκε για την αντιμετώπιση αυτής της απειλής, αλλιώς θα γίνει θύμα του τραύματος. Αυτό το κατάλοιπο της ενέργειας δεν φεύγει έτσι απλά. Παραμένει στο σώμα και συχνά καταλήγει στη δημιουργία μιας ευρεία ποικιλίας συμπτωμάτων – για παράδειγμα, άγχος, κατάθλιψη, ψυχοσωματικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς. Αυτά τα συμπτώματα είναι ο τρόπος του οργανισμού να συγκρατεί (ή να περιορίζει) το κατάλοιπο της ενέργειας που δεν έχει εκφορτιστεί.

Τα άγρια ζώα αποφορτίζουν ενστικτωδώς όλη τη συμπιεσμένη τους ενέργεια και σπάνια αναπτύσσουν δυσμενή συμπτώματα. Εμείς οι άνθρωποι δεν έχουμε εντρυφήσει τόσο σε αυτό το θέμα. Όταν είμαστε ανίκανοι να αποδεσμεύσουμε αυτές τις ισχυρές δυνάμεις, γινόμαστε θύματα του τραύματος. Στις συχνά ανεπιτυχείς μας προσπάθειες να εκφορτίσουμε αυτή την ενέργεια, μπορεί να καθηλωθούμε σε αυτήν.

Πολλοί βετεράνοι πολέμου και θύματα βιασμού γνωρίζουν, πολύ καλά αυτό το σενάριο. Είναι δυνατόν να περάσουν μήνες ή και χρόνια συζητώντας για τις εμπειρίες τους, ξαναζώντας τις, εκφράζοντάς το θυμό και το φόβο ή και τη λύπη τους, αλλά εάν δεν περάσουν μέσα από τις πρωτόγονες «αντιδράσεις ακινησίας» και δεν απελευθερώσουν το κατάλοιπο της ενέργειας, θα παραμείνουν παγιδευμένοι στον τραυματικό λαβύρινθο και θα συνεχίσουν να είναι δυστυχισμένοι.

γ. Η άγνωστη περιοχή

Ο πρωτόγονος κόσμος είναι ακόμη ζωντανός μέσα μας. Εκεί παραμένουν κάποιες από τις πλέον πολύτιμες προσωπικές μας δυνάμεις. Οι περισσότεροι από εμάς διδαχθήκαμε να αγνοούμε αυτές τις προσωπικές μας δυνάμεις και να εξαρτιόμαστε από τα «πλεονεκτήματα» που προσφέρει η τεχνολογία. Αποδεχόμαστε αυτή την επιλογή, χωρίς να συνειδητοποιούμε ότι έχουμε παραιτηθεί από σημαντικά κομμάτια του εαυτού μας. Ίσως όμως δεν έχουμε επίγνωση αυτής της επιλογής¹⁵⁸.

Όταν εμείς οι άνθρωποι περιπλανιόμασταν στα βουνά και στις κοιλάδες, μαζεύαμε ρίζες και καρπούς, κυνηγούσαμε άγρια ζώα και ζούσαμε στις σπηλιές, η ύπαρξή μας ήταν στενά συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον. Κάθε μέρα, κάθε λεπτό, κάθε δευτερόλεπτο ήμασταν προετοιμασμένοι να υπερασπιστούμε τον εαυτό μας, τις οικογένειές μας και τους συμμάχους μας από σαρκοβόρα ζώα και άλλες απειλές, συχνά με κίνδυνο της ίδιας μας της ζωής. Η ειρωνεία είναι ότι αυτά τα απειλητικά για τη

¹⁵⁸ Levine, P., (2000), ό.π. σελ. 60-23.

ζωή γεγονότα, τα οποία οι προϊστορικοί άνθρωποι αντιμετώπιζαν ως ρουτίνα, διαμόρφωσαν το σημερινό νευρικό μας σύστημα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται πλήρως όποτε απειλείται η επιβίωσή μας. Όντας υπό απειλή, κινητοποιούμε τις βαθύτερες πηγές ενέργειας που διαθέτουμε και επιτρέπουμε στον εαυτό μας να βιώσει το μέγιστο δυναμικό που διαθέτουμε ως ανθρώπινα όντα. Απόρροια αυτού είναι η ενδυνάμωση του συναισθηματικού και σωματικού μας ευ ζην.

Η σύγχρονη ζωή μας προσφέρει ελάχιστες εμφανείς ευκαιρίες να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη δυναμικά εξελιγμένη ικανότητα. Σήμερα η επιβίωσή μας εξαρτάται όλο και περισσότερο από την εξελικτική μας ικανότητα να σκεφτόμαστε, παρά να ανταποκρινόμαστε σωματικά με φυσικό τρόπο. Κατά συνέπεια, οι περισσότεροι από εμάς έχουμε αποχωριστεί το φυσικό, ενστικτώδη εαυτό μας και ιδιαίτερα το τμήμα εκείνο που μπορούμε με υπερηφάνεια και καθόλου υποτιμητικά να κατονομάσουμε ως ζώο. Ανεξάρτητα από το πώς βλέπουμε τον εαυτό μας, κατά βάση και κυριολεκτικά είμαστε ανθρώπινα ζώα. Οι θεμελιώδεις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα εμφανίστηκαν σχετικά γρήγορα και πρόσφατα, αλλά το νευρικό μας σύστημα είναι πολύ βραδύ ως προς την αλλαγή. Δεν είναι απλώς σύμπτωση το γεγονός ότι οι άνθρωποι που είναι σε μεγαλύτερη επαφή με το φυσικό τους εαυτό τα καταφέρουν καλύτερα με το τραύμα. Χωρίς εύκολη πρόσβαση στις πηγές ενέργειας αυτού του πρωτόγονου, ενστικτώδους εαυτού, οι άνθρωποι αποκόπτουν το σώμα τους από την ψυχή τους. Οι περισσότεροι από εμάς δεν θεωρούμε, ούτε αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας ως ζώο. Και όμως, χωρίς να ζούμε με τα ένστικτά μας και τις φυσικές αντιδράσεις, δεν είμαστε ούτε απόλυτα άνθρωποι. Ζώντας σε μια λήθη, στην οποία δεν είμαστε ούτε ζώα ούτε εντελώς άνθρωποι, μπορεί να βρεθούμε μπροστά σε σωρεία προβλημάτων, ένα εκ των οποίων είναι το ότι είμαστε ευάλωτοι στα τραύματα.

Για να παραμείνουμε υγιείς, το νευρικό μας σύστημα και ψυχικός μας κόσμος πρέπει να αντιμετωπίσουν προκλήσεις και να καταφέρουν να ανταποκριθούν σε αυτές. Όταν αυτή η ανάγκη δεν εκπληρώνεται ή όταν αντιμετωπίζουμε μια πρόκληση και δεν καταφέρνουμε να την ολοκληρώσουμε με επιτυχία, καταλήγουμε χωρίς ζωτικότητα και ανίκανοι να χαρούμε τη ζωή. Σε όσους έτυχε να έχουν ηττηθεί από πόλεμο, να έχουν κακοποιηθεί ή να είχαν ατυχήματα και άλλα τραυματικά συμβάντα, βιώνουν πολύ περισσότερο σοβαρές επιπτώσεις.

δ. Το τραύμα

Πολλοί λίγοι άνθρωποι αμφισβητούν τη σοβαρότητα των προβλημάτων που δημιουργούνται από ένα τραύμα. Ωστόσο όμως, έχουμε δυσκολία να κατανοήσουμε πως τόσοι άνθρωποι προσβάλλονται από αυτό. Σε μια πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε περισσότερους από χίλιους άνδρες και γυναίκες, διαπιστώθηκε ότι το 40% από αυτούς έχει βιώσει ένα τραυματικό συμβάν τα τελευταία τρία χρόνια. Οι πιο συχνές αναφορές αφορούσαν: βιασμό ή σωματική επίθεση, ένα σοβαρό ατύχημα ή η άμεση αντιμετώπιση άλλου ατόμου που τραυματίζεται ή σκοτώνεται. Το 30% των άστεγων στις ΗΠΑ θεωρείται ότι είναι βετεράνοι του πολέμου του Βιετνάμ οι οποίοι υποφέρουν από μετατραυματικό στρες¹⁵⁹. Περίπου εβδομήντα πέντε με εκατό εκατομμύρια Αμερικανοί έχουν βιώσει στην παιδική τους ηλικία

¹⁵⁹ Βλπ. Σχετ.http://en.wikipedia.org/wiki/Violence_against_women, (2001)

σεξουαλική και σωματική κακοποίηση. Ο Αμερικανικός Ιατρικός Σύλλογος (American Medical Association- A.M.A.) υπολογίζει ότι πάνω από το 30% των παντρεμένων γυναικών, καθώς και το 30% των εγκύων γυναικών, έχουν κακοποιηθεί από τους άνδρες τους. Κάθε εννέα δευτερόλεπτα μια γυναίκα δέχεται σωματική βία από το σύζυγο ή τον εραστή της (ο ξυλοδαρμός στις εγκύους είναι εξίσου τραυματικός και για το έμβρυο).

Σήμερα οι περισσότεροι άνθρωποι γνωρίζουν ότι η σεξουαλική, η σωματική και η συναισθηματική κακοποίηση, καθώς και η έκθεση του ατόμου σε βία ή κίνδυνο, μπορεί να αλλάξουν ριζικά τη ζωή του. Αυτό που οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν είναι ότι πολλές, φαινομενικά ασήμαντες καταστάσεις μπορεί να είναι τραυματικές. Συνηθισμένα περιστατικά μπορεί να προκαλέσουν τραυματικές παρενέργειες, οι οποίες είναι εξίσου εξουθενωτικές με εκείνες που έχουν βιώσει οι βετεράνοι του πολέμου ή αυτοί που κακοποιήθηκαν στη παιδική τους ηλικία. Οι συνέπειες του τραύματος δεν φαίνονται πάντοτε αμέσως μετά το γεγονός που τις προκάλεσε. Τα συμπτώματα μπορεί να παραμείνουν σε λανθάνουσα κατάσταση, συσσωρευμένα για χρόνια ή ακόμη και δεκαετίες. Κατά τη διάρκεια μιας αγχογόνου περιόδου ή ως αποτέλεσμα κάποιου άλλου γεγονότος, αυτά τα συμπτώματα μπορεί να εμφανιστούν απροειδοποίητα¹⁶⁰.

ε. Ποιος είναι τραυματισμένος

Η ικανότητά μας να ανταποκριθούμε με τον κατάλληλο τρόπο στον κίνδυνο και την απειλή καθορίζεται από ένα σύνολο διαφορετικών παραγόντων:

Το γεγονός αυτό καθαυτό. Πόσο απειλητικό είναι; Πόσο διαρκεί; Πόσο συχνά συμβαίνει; Τα απειλητικά γεγονότα που είναι έντονα και διαρκή παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις. Τα σοβαρά απειλητικά περιστατικά που επαναλαμβάνονται (με κάποια ανάπαυλα) είναι εξίσου προκλητικά. Ο πόλεμος και η κακοποίηση στην παιδική ηλικία είναι δύο από τα συνηθισμένα παραδείγματα τραυματικών γεγονότων που συχνά ξεπερνούν τις δυνατότητες του ατόμου για επιβίωση.

Το πλαίσιο της ζωής του ατόμου τη στιγμή του τραυματικού γεγονότος. Η στήριξη (ή η έλλειψή της) από την οικογένεια και τους φίλους μπορεί να έχει ουσιαστική επίδραση πάνω μας. Σημαντικό επίσης είναι το τμήμα που καταβάλλεται λόγω κακής υγείας, συνεχιζόμενου στρες, κόπωσης ή κακής διατροφής.

Τα φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Μερικοί άνθρωποι είναι γενετικά πιο ανθεκτικοί στα ψυχοφθόρα γεγονότα από ότι άλλοι. Η δύναμη, η ταχύτητα και η γενική φυσική κατάσταση είναι επίσης ουσιώδους σημασίας σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Ακόμη πιο σημαντικά χαρακτηριστικά είναι η ηλικία ή το επίπεδο της ψυχοφυσιολογικής ανάπτυξης και αντοχής του ατόμου. Για ένα νήπιο το να αφηθεί μόνο σε ένα κρύο δωμάτιο μπορεί να είναι εντελώς συντριπτικό, για ένα παιδί τριών – τεσσάρων ετών τρομακτικό, για ένα δεκάχρονο βασανιστικό και για έναν έφηβο ή ενήλικο απλώς άβολο.¹⁶¹

Εάν τη στιγμή που εισερχόμαστε στην κατάσταση της ακινησίας είμαστε πολύ ενεργοποιημένοι και τρομοκρατημένοι, είναι βέβαιο ότι θα βγούμε από αυτήν εξίσου ενεργοποιημένοι και τρομοκρατημένοι. «Όπως

¹⁶⁰ Psychological Trauma, American Psychiatric Press, 1987.

¹⁶¹ Levine, P., (2000), ό.π. σελ. 67-70.

μπαίνουν, έτσι βγαίνουν», αυτή είναι μια έκφραση που χρησιμοποιούν οι γιατροί στο στρατό όταν μιλούν για τους τραυματισμένους στρατιώτες. Εάν ένας στρατιώτης εισαχθεί στο χειρουργείο νιώθοντας τρόμο και πανικό, μπορεί να ξυπνήσει απότομα από τη νάρκωση σε κατάσταση εντονότατου αποπροσανατολισμού. Βιολογικά αντιδρά όπως το ζώο που αγωνίζεται για τη ζωή του όταν έχει φοβηθεί και αιχμαλωτισθεί. Η παρόρμηση να επιτεθούν με μανιασμένη οργή ή να επιχειρήσουν μια φρενήρη απόδραση έχει λογική σε επίπεδο βιολογικής λειτουργίας. Όταν τα αιχμαλωτισμένα ζώα βγουν από την κατάσταση της ακινησίας, η επιβίωσή τους μπορεί να εξαρτάται από μια βίαιη επίθεση αν το αρπακτικό ζώο είναι ακόμη παρόν.

Παρομοίως, όταν οι γυναίκες που έχουν βιαστεί αρχίζουν να ξεπερνούν το σοκ (συχνά μήνες ή και χρόνια αργότερα), νιώθουν πολλές φορές την παρόρμηση να σκοτώσουν το βιαστή τους¹⁶². Σε μερικές περιπτώσεις ίσως βρουν την ευκαιρία να το πραγματοποιήσουν. Κάποιες γυναίκες από αυτές δικάστηκαν και καταδικάστηκαν για φόνο εκ προμελέτης, εφ' όσον ο χρόνος που μεσολάβησε ήταν τόσος που το έγκλημα θεωρήθηκε «προμελετημένο».

Δεν υπάρχουν πολλές μελέτες και έρευνες πάνω στο θέμα και μόνο σαν μια πρόταση υπόθεσης εργασίας το αντιμετωπίζουμε, αλλά είναι πολύ πιθανό, μερικές από αυτές τις γυναίκες να έδρασαν ωθούμενες από τη βαθιά παρόρμηση και τις (καθυστερημένες) αυτοπροστατευτικές αντιδράσεις οργής και αντεπίθεσης τις οποίες βίωσαν εξερχόμενες από την ταραγμένη τους ακινησία. Αυτά τα αντίποινα μπορεί να έχουν βιολογικά κίνητρα και να μη είναι απαραίτητα προμελετημένη εκδίκηση. Ορισμένοι από τους φόνους θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί μέσω μιας αποτελεσματικής αντιμετώπισης του μετατραυματικού σοκ¹⁶³.

Στο μετατραυματικό άγχος η ακινησία διατηρείται κυρίως εκ των έδων. Η παρόρμηση για έντονη επιθετικότητα είναι τόσο τρομακτική ώστε το τραυματισμένο άτομο συχνά τη στρέφει εσωτερικά στον εαυτό του και δεν της επιτρέπει να εκφραστεί. Αυτός ο καταπιεσμένος θυμός παίρνει τη μορφή της αγχώδους κατάθλιψης και των ποικίλων συμπτωμάτων του μετατραυματικού στρες. Όπως το περιστέρι που πασχίζει αγωνιωδώς να διαφύγει αλλά αιχμαλωτίζεται ξανά και παραμένει φυλακισμένο για μια ακόμη φορά, έτσι και τα θύματα του τραύματος που αρχίζουν να βγαίνουν από την ακινησία πολλές φορές παγιδεύονται από το φόβο της απότομης ενεργοποίησης και της εν δυνάμει βιαιότητάς τους. Εγκλωβίζονται σε έναν φαύλο κύκλο τρόμου, οργής και ακινησίας. Προετοιμάζονται είτε για πλήρη απόδραση είτε για οργισμένη αντεπίθεση, αλλά μένουν παγιδευμένοι από το φόβο της βίαιης συμπεριφοράς προς τον εαυτό τους και τους άλλους¹⁶⁴.

¹⁶² Γιούνγκ, Κ., (1964), ό.π. σελ. 168-176.

¹⁶³ Levine, P., (2000), ό.π. σελ. 122-123.

¹⁶⁴Βλ. σχετικά υποσημείωση στα παρορμητικά εγκλήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Α. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

α. Ιστορικά στοιχεία

Το φαινόμενο της ενδο-οικογενειακής βίας είναι καταγεγραμμένο σε παγκόσμιο επίπεδο εδώ και τουλάχιστον 2.500 χρόνια (Fenoglio)¹⁶⁵. Η βίαιη συμπεριφορά κατά των γυναικών έχει υπάρξει, όχι μόνο κοινωνικά αλλά και νομικά¹⁶⁶ αποδεκτή, ειδικά ως μέθοδος με την οποία ο άνδρας μπορεί να «συμμορφώνει» την σύζυγο, την κόρη, αλλά και την μητέρα του.

Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του «70», οι επιστήμονες της ψυχολογίας και ψυχιατρικής, αντιμετώπιζαν την κακοποίηση σαν ένα σύμπτωμα της ψυχοπαθολογίας του θύτη. Με άλλα λόγια ο θύτης ήταν ένα άτομο που έπρεπε να αντιμετωπισθεί ως ασθενής. Το παγκόσμιο φεμινιστικό κίνημα που υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματικό στην δεκαετία του «70», έγινε η αιτία να επανεξετασθεί το σοβαρότατο αυτό παγκόσμιο πρόβλημα μέσα από ένα νέο πολιτικο-κοινωνικό πρίσμα. Σήμερα είναι πλέον αποδεκτό ότι η κακοποίηση μιας γυναίκας από τον σύντροφό της δεν είναι σύμπτωμα ψυχοπαθολογίας ενός ατόμου, αλλά αποτέλεσμα μιας ολόκληρης κοινωνίας που νοσεί¹⁶⁷.

Αν και μετρά λίγες δεκαετίες η αναγνώριση του προβλήματος, ως απόρροια του φεμινιστικού κινήματος το οποίο ερμηνεύει τη βία, ως ακόμη μία εκδήλωση της έκφυλης ιεραρχίας, είναι σίγουρο ότι οι γυναίκες κινδυνεύουν να πέσουν θύματα βίας περισσότερο μέσα στο σπίτι τους παρά έξω από αυτό και μάλιστα με θύτη τον ίδιο το σύζυγό τους.

Ενδεικτικό μόνο του πόσο πρόσφατα αναγνωρίστηκε το κοινωνικό πρόβλημα της κακοποίησης των γυναικών είναι το γεγονός ότι η πρώτη μελέτη για τη βία των ανδρών κατά των γυναικών στην οικογένεια έγινε στον Καναδά μόλις πριν από περίπου 10 χρόνια και απέδειξε ότι μία στις δέκα γυναίκες είχε κακοποιηθεί από τον σύντροφό της.

Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε την γνώμη των ευρωπαϊών πολιτών σχετικά με τη βία μέσα στην οικογένεια, όπως προέκυψε από σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης που πραγματοποιήθηκε για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτή η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από 12 Μαρτίου έως τις 4 Μαΐου 1999¹⁶⁸. Καλούμενοι να επιλέξουν από μια λίστα με 12 πιθανές αιτίες άσκησης βίας, το 96% των ερωτηθέντων θεώρησε τον αλκοολισμό ως αιτία άσκησης βίας μέσα στην οικογένεια κατά των γυναικών, 94% θεώρησε ως αιτία την τοξικομανία, 79% την ανεργία, 75% την τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, το 73% το γεγονός ότι ο ίδιος ο δράστης υπήρξε θύμα μιας μορφής οικογενειακής βίας, το 64% το γεγονός της γενετικής προδιάθεσης για βίαιη συμπεριφορά, το 59% τον τρόπο που είναι κατανοημένες οι εξουσίες ανάμεσα στα δύο φύλα, το 57% το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το 49% τα ΜΜΕ, το 47% τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και το 46% την προκλητική συμπεριφορά των ίδιων των γυναικών. Αυτό το τελευταίο ποσοστό δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο, τη στιγμή που το μισό περίπου του δείγματος αποτελείται από γυναίκες.

¹⁶⁵ Αστυνομική Ανασκόπηση, Μάρτιος-Απρίλιος 2003, έτος 19^ο, τεύχος 218.

¹⁶⁶ Παράδειγμα αποτελεί ένας νόμος του 19^{ου} αιώνα για τα δικαιώματα του συζύγου στην εφαρμογή της σωματικής τιμωρίας. Ο νόμος όριζε ότι ο σύζυγος είχε το δικαίωμα να χτυπά τη γυναίκα του χωρίς περιορισμούς εφόσον χρησιμοποιούσε κομμάτι ξύλου, όχι φαρδύτερο από το μέγεθος ενός αντίχειρα (British Common Law "Rule of Thumb" 1864).

¹⁶⁷ Γκιμπράν, Χ., (1974). Ο Προφήτης – Ο κήπος του Προφήτη, Γ' έκδοση, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, σελ. 57.: «...και όπως ένα μόνο φύλλο δεν κιτρινίζει παρά μόνο με τη βουβή επίγνωση όλου του δένδρου στο οποίο ανήκει, έτσι και ο αμαρτωλός αδυνατεί να διαπράξει αδικία, αν δεν έχει και την κρυφή βούληση όλων των συνανθρώπων του ».

¹⁶⁸ Πηγή: http://www.Kethi.gr/greek/euro_bar.htm

Στη χώρα μας, ο φόβος, η ντροπή, οι παραδοσιακές κοινωνικές αντιλήψεις για την οικογένεια και το ρόλο των φύλων, η έλλειψη γνώσης για τα δικαιώματα της γυναίκας σχετικά με το πρόβλημα, κρατούν σφραγισμένα τα στόματα. Τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας δεν δημοσιοποιούνται στις αρχές, με συνέπεια την ύπαρξη σκοτεινού αριθμού εγκλημάτων βίας κατά των γυναικών, όπως παρατηρεί και η πρώτη επιδημιολογική έρευνα για το θέμα που ολοκληρώθηκε το έτος 2003¹⁶⁹.

Η έλλειψη σχετικών δομών αναγκάζει τη γυναίκα – θύμα της βίας στην οικογένεια- να συνεχίζει να ζει με το θύτη, όπως τραγικά αποδεικνύει μελέτη σε κακοποιημένες γυναίκες οι οποίες απευθύνθηκαν στα συμβουλευτικά κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Γ.Γ.Ι.) σημαντικά στοιχεία της οποίας θα παραθέσουμε στην πορεία, στην προσπάθεια να γνωρίσουμε το πρόβλημα. Δέσμιες των κοινωνικών αντιλήψεων και της οικονομικής τους εξάρτησης, οι γυναίκες υποφέρουν σιωπηλά, παθητικοποιούνται, δύσκολα αναγνωρίζουν το πρόβλημα κι ακόμη πιο δύσκολα κάνουν κάτι γι αυτό. Συνήθως αυτοενοχοποιούνται στην προσπάθειά τους να καλύψουν τον δράστη, ωστόσο όμως το πρόβλημα εξακολουθεί να υπάρχει.

Στα χρόνια που ακολούθησαν τη σχετική ενημερωτική εκστρατεία, οι κλήσεις και τα ραντεβού στις αρμόδιες υπηρεσίες ήταν υπερδιπλάσια αυτών των προηγούμενων δέκα χρόνων. Αξίζει νομίζω εδώ να επισημάνουμε δύο θέματα: η βία δεν έχει ταξικό πρόσημο αφού εξίσου βίαιοι μπορεί να είναι οι μορφωμένοι ή οι οικονομικά ισχυροί, με τη διαφορά ότι αυτή η κατηγορία έχει τον τρόπο να καλύπτεται ή ακόμη και να γνωρίζει πώς να χτυπήσει ώστε να μην αφήσει σημάδια που θα επέτρεπαν τον ποινικό κολασμό της, όπως αναφέρουν κοινωνικοί λειτουργοί που ασχολούνται με τις κακοποιημένες γυναίκες¹⁷⁰.

β. Εννοιολογική οριοθέτηση της ενδο-οικογενειακής βίας¹⁷¹

Προκειμένου να ορίσει κάποιος εννοιολογικά την ενδο-οικογενειακή βία, θα πρέπει να προσδιορίσει τους όρους, από τους οποίους συντίθεται η έννοια. Έτσι, ως βία νοείται η όποια σωματική, λεκτική και ψυχολογική ή συναισθηματική βία, ο εξαναγκασμός και η παραμέληση, ανεξάρτητα από το αν η χρήση της βίας είναι επαναλαμβανόμενη ή λαμβάνει χώρα μόνο μία φορά. Ο όρος «οικογένεια» δε, αναφέρεται όχι μόνο στην πυρηνική οικογένεια, αλλά σε μια διευρυμένη μορφή οικογένειας, καθώς και στις οιονεί οικογένειες¹⁷².

Η ενδο-οικογενειακή βία παλαιότερα προσδιοριζόταν κυρίως ως η σωματική ή/και η ψυχολογική βία του άνδρα-συζύγου / συντρόφου εναντίον της γυναίκας-συζύγου / συντρόφου. Παρατηρούμε, συνεπώς ότι στους εκάστοτε ορισμούς δεν περιλαμβάνονται όλες οι μορφές κακοποίησης. Έτσι, οι Straus, Gelles και Steinmetz¹⁷³, διαχωρίζουν τη βία σε δύο τύπους: α) στη «φυσική βία», όπου η βίαιη πράξη πραγματοποιείται με την πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραύματος σε κάποιο άτομο και β) στην

¹⁶⁹ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003). Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα, για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας(Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα.

¹⁷⁰ Αυτό προκύπτει από την μακροχρόνια ενασχόληση μου με περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας στα οποία απαιτούνταν πάντα η συνεργασία με Κοινωνικούς Λειτουργούς, την εμπειρία των οποίων κατέγραφα.

¹⁷¹ Όλα τα στοιχεία που αφορούν την εννοιολογική οριοθέτηση της Ενδοοικογενειακής Βίας έχουν ληφθεί από την διεξαχθείσα Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα, για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας(Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα., που πραγματοποιήσαν το 2003 οι: Αρτινοπούλου, Β. και Φαρσεδάκη, Ι. και εμπλουτίστηκαν από διάφορες επιστημονικές μελέτες και άλλες «γκρίζες πηγές».

¹⁷² Spinellis., C.D., (1997). Crime in Greece in Perspective, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.

¹⁷³ Pagelow, D. M., (1984). Family Violence, New York, Praeger Publication.

«καταχρηστική βία», η οποία ορίζεται ως πράξη που ενέχει τη σοβαρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται.

Η Pagelow¹⁷⁴ προσδιορίζει την κακοποίηση, ως τον εκ προθέσεως τραυματισμό της γυναίκας ή τον εξαναγκασμό της σε πράξεις ακούσιες, ή το βίαιο περιορισμό της αναφορικά με εθελούσιες δραστηριότητες, από ενήλικα άνδρα, με τον οποίο διατηρεί σεξουαλική σχέση, ανεξάρτητα από το αν η βία επισυμβαίνει στο πλαίσιο του έγγαμου βίου. Η Walker¹⁷⁵ αναφέρει ότι η κακοποιημένη γυναίκα κατ' επανάληψη και συστηματικά υφίσταται βίαιη συμπεριφορά από τον άνδρα, τόσο σε σωματικό, όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο, με σκοπό τον εξαναγκασμό της σε πράξεις ακούσιες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματά της.

Η βία στους κόλπους της οικογένειας προσδιορίζεται, πλέον, ευρέως ως ο οικονομικός έλεγχος και σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση μεταξύ ενηλίκων ή εφήβων, εναντίον των τωρινών ή προηγούμενων συζύγων / συντρόφων τους¹⁷⁶. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο επίσημος ορισμός της βίας κατά των γυναικών αντιστοιχεί στον ορισμό που προτάθηκε από την Δανία και έγινε αποδεκτός από τα υπόλοιπα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1995 στη 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών και αναφέρεται στις παραγράφους 113 και 118 της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνου. Η ενδο-οικογενειακή βία καθορίστηκε με σαφήνεια ως: **«Κάθε σωματική, σεξουαλική, ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή πρώην σύζυγο, ή από τον σύντροφο, ή άλλα μέλη της οικογένειας»**¹⁷⁷.

Η ενδο-οικογενειακή βία, θεωρείται πρώτιστα καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελεί φαινόμενο, το οποίο έχει προεκτάσεις και επιπτώσεις σε ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο: επηρεάζει και άλλα μέλη της οικογένειας, πλην του θύματος, επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην υγεία του (σωματική και ψυχική), προκαλεί τον κοινωνικό αποκλεισμό του, ευνοεί την αναπαραγωγή διαστρεβλωμένων κοινωνικών ρόλων και μεταφράζεται σε τεράστιο κόστος στον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς ενεργοποιούνται στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου¹⁷⁸.

Το φαινόμενο της βίας μέσα στην οικογένεια δύσκολα γνωστοποιείται στο στενό περιβάλλον αυτής, πόσο μάλλον στο ευρύτερο. Γι αυτό το λόγο μυθοπλαστικά θεωρείται ότι η ενδο-οικογενειακή βία δεν έχει μεγάλη έκταση και αφορά μεμονωμένα τμήματα του πληθυσμού. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Η βία μέσα στην οικογένεια συμβαίνει σε όλες τις χώρες και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Μπορεί να συμβαίνει πίσω από κλειστές πόρτες, αλλά είναι βέβαιο ότι υπάρχει πρόβλημα, το οποίο αφορά όλη την κοινωνία. Στο «χώρο» όπου κάθε άνθρωπος έχει την ανάγκη -περισσότερο από οπουδήποτε αλλού- να νιώσει την αγάπη, την στοργή και την αφοσίωση, εισπράττει αντί αυτών, συναισθήματα μίσους και βίαιης συμπεριφοράς. Η βία μεταξύ συζύγων, οι επιθέσεις εναντίων παιδιών από τους γονείς, η κακομεταχείριση και η εκμετάλλευση των ηλικιωμένων ατόμων της οικογένειας, αποτελούν εκφάνσεις της βίας στην οικογένεια. Έτσι οποιαδήποτε μορφή βίας η

¹⁷⁴ Το ίδιο.

¹⁷⁵ Walker, L., (1979), ό.π. σελ. 9-11.

¹⁷⁶ Domestic Violence Advisory Council, Preventing Domestic Violence: A blueprint for the 21st Century, Sacramento, California Department of Health Services, October 1998.

¹⁷⁷ Βλ. σχετικά: Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Το σχέδιο Συμπερασμάτων του Συμβουλίου σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα όργανα της ΕΕ του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου, 14074/02 SOC 499 JAI 248.

¹⁷⁸ Diamantopoulou, A., (2000). Violence Against Women: Zero Tolerance, Closing of the European Campaign, Lisbon Centro de Congressos de Lisboa, 4-6 May.

οποία ασκείται από και προς τα μέλη της ίδιας της οικογένειας ονομάζεται ενδο-οικογενειακή βία¹⁷⁹.

Η ενδο-οικογενειακή βία εμπεριέχει μια σειρά εγκληματικών πράξεων τα οποία διαπράττονται κατά ενός προσώπου, το οποίο έχει οικογενειακή ή μία πολύ στενή σχέση με τον δράστη. Οι πράξεις αυτές είναι παράνομες, όταν διαπράττονται εναντίον ξένων προς τον δράστη ατόμων τιμωρούνται από τον ποινικό νόμο και κατακρίνονται από το κοινωνικό σύνολο. Το γεγονός ότι ο δράστης και το θύμα συνδέονται με οικογενειακή ή άλλη προσωπική σχέση, ορίζει αυτές τις παράνομες πράξεις ως ενδο-οικογενειακή βία. Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να έχει μία από τις παρακάτω μορφές:

β. α. Σωματική βία¹⁸⁰

«Χρήση δηλαδή, σωματικής δύναμης η οποία έχει ως αποτέλεσμα το σωματικό τραυματισμό (εξωτερικό ή εσωτερικό) του θύματος. Προσδιορίζεται από τις διακυμάνσεις μεταξύ ενός χαστουκιού στο πρόσωπο έως τη σοβαρή σωματική βλάβη, η οποία καταλήγει ακόμα και σε εκ προθέσεως ανθρωποκτονία. Η αποστέρηση της ιατρικής φροντίδας αναφορικά με τη σωματική και ψυχική υγεία, η στέρηση τροφής και νερού, τα καψίματα με τσιγάρο, η φυλάκιση, η χρήση ναρκωτικών ουσιών, ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία».

β. β. Σεξουαλική κακοποίηση¹⁸¹

«Η χωρίς συναίνεση σεξουαλική επαφή οποιασδήποτε μορφής μεταξύ μελών της οικογένειας. Μορφές σεξουαλικής βίας είναι μεταξύ άλλων: ο βιασμός, εξαναγκασμός σε σεξουαλική πράξη με πολλά άτομα συγχρόνως, αιμομιξία, η μαστροπεία, ο σοδομισμός, η πορνογραφία κλπ».

β. γ. Λεκτική, Συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση¹⁸²

«Κάθε δράση η οποία συμβαίνει ιδιωτικά ή δημόσια και έχει ως αποτέλεσμα την άρση της ψυχολογικής και αισθηματικής περιχαράκωσης του θύματος, αποτελεί μορφή κακοποίησης. Εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από απειλές, λεκτική τρομοκράτηση και εξυβρίσεις έως λεκτικό εξευτελισμό, όπως για παράδειγμα τα υποτιμητικά σχόλια για την συμπεριφορά ή το ντύσιμο του θύματος. Η ψυχολογική βία μπορεί να συναντηθεί σε μορφές όπως: περιφρόνηση, ταπείνωση, διακρίσεις, απομόνωση, αδιαφορία, ενοχοποίηση, φόβος γενικά, δυσφήμιση, διαστροφικές συμπεριφορές, ο σεξισμός, ο ρατσισμός και ο νεορατσισμός, η άρνηση της διαφορετικότητας, στέρησης, διώξιμο από το σπίτι, απειλές κατά της ζωής της ίδιας ή των παιδιών, κακοποίηση όποιας μορφής των παιδιών, απαγωγή παιδιών, παρενόχληση, η έλλειψη φροντίδας για τις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος, αν και το τελευταίο συμβαίνει-λόγω άγνοιας-και σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει πρόθεση βίας. Συνήθης μορφή της τελευταίας περίπτωσης είναι η επί μακρόν αποχή από σεξουαλικές δραστηριότητες και διακοπή οποιασδήποτε μορφής επαφής για μεγάλο χρονικό διάστημα (δεν της μιλάει)

¹⁷⁹ Denise Kindschi Gosselin, (2000) «Heavy Hands: an introduction to the crimes of domestic violence», Prentice-Hall, New Jersey, σελ.7.

¹⁸⁰ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ο.π.

¹⁸¹ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ο.π.

¹⁸² Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ο.π.

ακόμη και όταν προκαλείται και την κάνει να νοιώθει ανύπαρκτη, έχουν δε, αναφερθεί περιπτώσεις που αυτή η απόλυτα συνειδητή τιμωρία έχει διαρκέσει περισσότερο από έξι μήνες. Φυσικά και στην περίπτωση αυτή σκοπός του είναι –έστω και ασυνείδητα- να ελέγξει το θύμα και την συμπεριφορά του, σύμφωνα με τα πιστεύω του και τις δικές του ανάγκες.

Ο εξαναγκασμός εξάλλου, κυμαίνεται από την παθητική συμπεριφορά της κατήφειας μέχρι την ενεργητική-επιθετική συμπεριφορά της κακοποίησης. Η συνηθέστερη και ακριβώς επειδή είναι τόσο συνήθης, ίσως η πιο καταστροφική από τις συμπεριφορές εξαναγκασμού είναι η κριτική, τα παράπονα και οι γκρίνιες που δεν απέχουν πολύ από τη σωματική κακοποίηση. Η ψυχολογική βία κυμαίνεται από την ταπείνωση έως τη σοβαρή ψυχολογική βλάβη και έκπτωση του θύματος στην κοινωνική του λειτουργικότητα»¹⁸³.

β. δ. Οικονομική εκμετάλλευση¹⁸⁴

«Αφορά από τον πλήρη έλεγχο στη διαχείριση των οικονομικών μέχρι την οικονομική εκμετάλλευση ως και την προώθηση σε πορνεία. Επίσης την εκμετάλλευση, την παράνομη ή εσφαλμένη χρήση και διαχείριση των χρημάτων της περιουσίας των μελών της οικογένειας, την οικονομική στέρηση και εξάρτηση, καθώς και τις κακές συνθήκες εργασίας. Πρόκληση φθορών(όχημα κλπ) ή άλλης οικονομικής βλάβης, συνήθως χρησιμοποιώντας τρίτα πρόσωπα για να έχει ο δράστης «άλλοθι», κάτι που παρατηρείται συχνά σε διαζευγμένους. Εκμετάλλευση της κοινής περιουσίας μετά τον χωρισμό ή διεκδίκηση μέσω δικαστηρίων διαφόρων –κάθε φορά- αξιώσεων με τρόπο καταχρηστικό, προκειμένου εξαντλήσει οικονομικά το θύμα ή προκειμένου να το κρατάει σε εγρήγορση».

β. ε. Κοινωνική απομόνωση¹⁸⁵

«Αφορά την επιβολή της κοινωνικής απομόνωσης. Το πρόσωπο που «έχει τον έλεγχο», αφαιρεί το δικαίωμα στον άλλο για οποιαδήποτε κοινωνική επαφή, ελέγχει ή παρακολουθεί τις επαφές αυτού με τους φίλους του, την οικογένειά του και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (πότε θα βγει από το σπίτι, που θα πάει, ποιους θα συναντήσει κλπ.). Αυτό συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις και όταν το ζευγάρι έχει χωρίσει, όπου έχει παρατηρηθεί, η βία (διαπληκτισμοί, σωματική κακοποίηση, ύβρεις κ.λ.π.) να στρέφεται ακόμη και κατά τρίτων προσώπων ή της περιουσίας τους (νέων ερωτικών συντρόφων, φίλων, συγγενών κ.λ.π.), πολλές φορές χρησιμοποιώντας τρίτα πρόσωπα. Παρακολούθηση της προσωπικής ζωής άμεσα ή χρησιμοποιώντας τρίτα πρόσωπα, καταστρέφοντας με την παρουσία τους προσωπικές και επαγγελματικές στιγμές, συκοφάντηση-χρηματισμός-άσκηση επιρροής ή απειλών στους εργοδότες προκειμένου να μη προσληφθεί ή απολυθεί από κάποια εργασία. Στον ίδιο κύκλο ανήκουν η αποστέρηση της εκπαίδευσης και

¹⁸³ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003). ό.π.,σελ.6-8: Ως «λειτουργικότητα»,ορίζουμε τη συνειδητή προσπάθεια και ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται και να επενεργεί στο περιβάλλον του. Διακρίνεται σε ψυχολογική, κοινωνική και επαγγελματική. Στην ουσία, αναφερόμαστε στην ικανότητα του ατόμου να εμπλέκεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων (διαπροσωπικές σχέσεις, επαγγελματική επίδοση, ανάληψη και διεκπεραίωση πρωτοβουλιών και υποχρεώσεων, κλπ) με αποτελεσματικότητα.

Μάνος, Ν.,(1997). Βασικά Στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής,University Studio Press, Θεσσαλονίκη, σελ. 860-861. Βλ. σχετικά την κλίμακα Συνολικής εκτίμησης της Λειτουργικότητας(GAF).

¹⁸⁴ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ο.π

¹⁸⁵ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ο.π.

της εργασίας, καθώς και ο εγκλωβισμός της ελεύθερης ανάπτυξης του ατόμου από την ισχύ του χρήματος.

Η κακοποίηση της ερωτικής συντρόφου από το σύντροφο της, συνήθως είναι ποικιλόμορφη και μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερες της μιας μορφές κακοποίησης, που χρησιμοποιεί ο δράστης, ανάλογα τις περιστάσεις».

γ. Η βία μεταξύ των συντρόφων

Ο W. Graidners¹⁸⁶, παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα έρευνας που έγινα στο Calgary του Καναδά, σε δείγμα 562 ζευγαριών που έγιναν αντικείμενο μελέτης, αποδείχθηκε ένα ποσοστό (38%) ότι υπάρχει ενδοσυζυγική βία. Σε 75 περιπτώσεις η σύζυγος κακοποιούσε τον σύζυγο, σε 58 ο άνδρας τη γυναίκα και σε 80 αμφότεροι. Ο ίδιος συγγραφέας πιστεύει ότι σε ένα ποσοστό (62%) των περιπτώσεων οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιαιοπραγήσουν στα παιδιά τους απ' ότι οι άνδρες. Το φαινόμενο αντίθετα από ότι πιστεύεται, ότι δηλαδή αυτοί που κακοποιούν ή κακοποιούνται μέσα στην οικογένεια είναι άτομα με χαμηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, οι έρευνες δείχνουν ότι, η κακοποίηση των συντρόφων καλύπτει όλο το φάσμα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Άνθρωποι μορφωμένοι και με υψηλή οικονομική και «κοινωνική θέση» γίνονται θύματα ή θύτες της.

Γενικά, υπάρχει ασυμφωνία για το θέμα αυτό μεταξύ των επιστημόνων, όμως, το σίγουρο είναι ότι η βία υφίσταται μεταξύ των συντρόφων και πολλές φορές είναι δύσκολο να πει κάποιος, ποιος ευθύνεται ή ποιος άρχισε πρώτος από τους δύο συντρόφους την διαμάχη. Σημαντικό πάντως είναι να ερμηνεύσουμε και να δώσουμε λύσεις στο πρόβλημα.

Στην παρούσα προσπάθεια, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε το πρόβλημα της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας από τον ερωτικό της σύντροφο. Το πρώτο ερώτημα που τίθεται, σε μια σχέση κακοποίησης, είναι γιατί οι γυναίκες δεν φεύγουν εύκολα και παραμένουν σ' αυτή την άρρωστη σχέση. Πολλοί αναρωτιούνται γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες συνεχίζουν για χρόνια ή για δεκαετίες σχέσεις κακοποίησης. Οι απαντήσεις είναι πολλές. Μη ξεχνάμε ότι οι γυναίκες είναι ευάλωτες σε μια τέτοια σχέση. Έτσι, είτε παραμένουν για τα παιδιά, είτε διότι τους έχει «αφαιρεθεί» κάθε έλεγχος στον οικονομικό τομέα, είτε γιατί ο θύτης τους, τις έχει απομονώσει κοινωνικά είτε για όλα αυτά μαζί και άλλους εσωτερικούς και περιβαλλοντολογικούς παράγοντες που θα εντοπίσουμε στην πορεία της έρευνας. Κυρίως όμως μένουν γιατί φοβούνται¹⁸⁷. Από την μακρόχρονη υπηρεσιακή μου ενασχόληση, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι, ειδικά η στιγμή του χωρισμού από τον σύντροφο που τις κακοποιεί, είναι πολύ επικίνδυνη για την γυναίκα. Σοβαρότατες σωματικές βλάβες και θανατηφόρα χτυπήματα είναι πιθανόν να συμβούν την στιγμή της αποχώρησης. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι την στιγμή του χωρισμού αυξάνεται πάνω από 75% η πιθανότητα να δολοφονηθούν σε σχέση με αυτές που μένουν. Επομένως, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί όταν συμβουλευόμαστε ή κατηγορούμε μία γυναίκα η οποία δεν φεύγει¹⁸⁸.

δ. Ερευνητικά δεδομένα

¹⁸⁶ The war against the Family, A Parent speaks out, Toronto, Stoddard, 1992.

¹⁸⁷ Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 20 Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 22-34.

¹⁸⁸ Βλπ. Σχετ.: <http://www.who.int/gender/Violence/en/>, (Nov. 2006)

Στην Ελλάδα το ποσοστό εμφάνισης κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας ανέρχεται στο (31%), ωστόσο η πραγματική ένταση του προβλήματος είναι αδύνατο να εκτιμηθεί εξαιτίας του άδηλου αριθμού κακοποιήσεων¹⁸⁹. Σύμφωνα με την πρώτη επιδημιολογική έρευνα¹⁹⁰, μπορεί η συντριπτική πλειονότητα των γυναικών (91,3%), που έγινε στη Χώρα μας (σε δείγμα 1200 γυναικών ηλικίας 18-60 χρονών), να μη χαρακτηρίζει βίαιη την συμπεριφορά του συζύγου/ συντρόφου τους – μόνο το (8,8%) τη θεωρεί βίαιη - ωστόσο υφίστανται μορφές βίας τις οποίες δεν αναγνωρίζει ως βίαιη συμπεριφορά. Οι (56%) από αυτές παραδέχονται ότι υφίστανται καταχρηστικές συμπεριφορές που αφορούν λεκτική ή ψυχολογική βία (προσβολές, βρισιές, περιορισμούς ή απομόνωση, απειλές). Σε ένα ποσοστό (3,6%) οι γυναίκες δηλώνουν ότι ο σύζυγος/ σύντροφός τους, τους ασκεί σωματική βία αλλά μόνο το (37,1%) αναγνωρίζουν ότι αυτό αποτελεί βίαιη συμπεριφορά σε βάρος τους. Σε ποσοστό (3,5%) παραδέχονται ότι εξαναγκάζονται σε σεξουαλική επαφή αλλά μόνο το (29,5%) εξ αυτών τη θεωρούν σεξουαλική κακοποίηση.

Το συγκλονιστικό είναι ότι η γυναίκα-θύμα καταχρηστικής συμπεριφοράς, τείνει να διατηρεί παθητική αμυντική στάση απέναντι στο σύζυγο/σύντροφό της και συχνά αυτοενοχοποιείται η μία στις τρεις (33,3%) αισθάνεται υπεύθυνη για τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου της. Από το σύνολο των γυναικών που αισθάνονται υπεύθυνες για τη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου τους, ως πρώτη αντίδραση αναφέρεται σε έρευνες στην Αυστραλία¹⁹¹, η προσπάθεια να ηρεμήσουν το δράστη (59,3%) ενώ καμιά δεν απευθύνθηκε σε κοινωνικές υπηρεσίες. Σε αυτό πιθανά συμβάλλει καθοριστικά η κοινωνική αντίληψη που επικρατεί, ότι δηλαδή η βία στην οικογένεια είναι μια προσωπική υπόθεση, η οποία δεν πρέπει να κοινοποιείται και να συζητείται, καθώς αρκετές φορές η δημοσιοποίηση παρόμοιων περιστατικών συνοδεύεται από το στιγματισμό, τόσο του δράστη όσο και του θύματος.

Διαφωτιστικά είναι τα ευρήματα για τις αντιλήψεις των γυναικών όσον αφορά τη βία σε βάρος τους. Σχετικά με το χαρακτηρισμό των βίαιων συμπεριφορών, αν και για τις περισσότερες γυναίκες (60,8%), βίαιες είναι όλες οι καταχρηστικές συμπεριφορές, φαίνεται να αναγνωρίζουν τη βία κυρίως στη συμπεριφορά που συνδέεται με τις πιο «σοβαρές» μορφές της (σωματικές βλάβες, σεξουαλική βία), ενώ παρουσιάζεται μεγαλύτερη ανοχή απέναντι στη λεκτική και ψυχολογική βία.

Οι περισσότερες γυναίκες (76%) χαρακτηρίζουν την βία των ανδρών κατά των γυναικών «σοβαρή εγκληματική πράξη», αλλά μία στις δέκα (11,2%) θεωρεί την ενδοοικογενειακή βία ως «λάθος» αλλά όχι έγκλημα, συχνά οι γυναίκες που δείχνουν τέτοια ανεκτικότητα είναι οι ίδιες θύματα βίας.

Οι απαντήσεις φαίνεται να διαφοροποιούνται ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή, από την οποία προέρχονται. Οι γυναίκες που ζουν στα αστικά κέντρα θεωρούν έγκλημα την ενδοοικογενειακή βία σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτές που ζουν σε ημιαστικές ή αγροτικές περιοχές. Οι γυναίκες που ζουν στα ημιαστικά κέντρα είναι αυτές που βιώνουν συχνότερα κάθε μορφής βία (λεκτική, ψυχολογική, σωματική, οικονομική, σεξουαλική), ακολουθούν όσες μένουν σε αστικά κέντρα και τέλος αυτές που διαβιούν στις αγροτικές περιοχές.

Οι γυναίκες που υφίστανται τη σωματική – σεξουαλική βία είναι συνήθως πάνω από 45 χρόνων, στοιχειώδους μόρφωσης και μερικής απασχόλησης. Οι

¹⁸⁹ Μηλιώνη, Φ., (2001), « Ενδοοικογενειακή βία : Η κακοποιημένη γυναίκα - Η νομική διάσταση από την οπτική του φύλλου », Αντεγκληματική πολιτική, Αθήνα.

¹⁹⁰ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκης, Ι.,(2003). Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα, ό.π., σελ.55-116.

¹⁹¹ Βλπ. Σχετ. <http://www.australiasaysno.gov.au/about/index.htm>. (c. 2004 Office for Women).

γυναίκες που βρίσκονται σε διάσταση δήλωσαν ότι δέχονται συχνά κάθε λογής βίαιη συμπεριφορά.

Στις περισσότερες περιπτώσεις (61,9%) δεν ευθύνονται ουσίες ή κατάχρηση αλκοόλ, για τα βίαια περιστατικά. Αρκετές γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας (32,4%) έχουν τραυματισθεί από το δράστη, το (85,3%) απέκτησε μώλωπες, ενώ ένα 5,9% είχε κατάγματα. Με την πάροδο του χρόνου, αποκλιμάκωση της βίας παρατήρησε μόνο μία στις πέντε γυναίκες (21%), ενώ για μία στις τέσσερις (24,8%) είτε δεν άλλαξε τίποτα είτε εντάθηκε το φαινόμενο.

Σε αρκετές περιπτώσεις (28,4%) τα παιδιά τυχαίνει να είναι παρόντα σε περιστατικά βίας. Πώς αντιδρούν; Το ένα στα τρία (32,1%) προσπαθεί να ηρεμήσει το δράστη, ένα στα πέντε (21,9%) κλείνεται στο δωμάτιό του, ενώ το (17,5%) ξεσπά σε κλάματα. Το φαινόμενο δεν είναι άγνωστο στις γυναίκες ακόμη και αν δεν το αντιμετωπίζουν οι ίδιες, αφού σχεδόν μία στις τέσσερις (23,65%) γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό-φιλικό της περιβάλλον που έχει υποστεί ή υφίσταται βία από το σύζυγο/ σύντροφό της.

Το (13,3%) έχει υπάρξει μάρτυρας σκηνών βίας στην οικογένεια που μεγάλωσε και το (11,2%) την έχει υποστεί, με κυριότερο δράστη καταχρηστικής συμπεριφοράς τον πατέρα, εκτός από τις περιπτώσεις αποπειρών σεξουαλικής παραβίασης εναντίον τους, που ανέφερε το (4,8%) με δράστες συγγενείς και φιλικά πρόσωπα.

Το ιστορικό βίας φαίνεται να επηρεάζει τη μετέπειτα ζωή των γυναικών, καθώς όσες θυματοποιήθηκαν ως παιδιά έχουν πολλές πιθανότητες κακοποίησης και επαναθυματοποίησης ως ενήλικοι: η μια στις τέσσερις (26,3%) που υπήρξαν μάρτυρες βίας μεταξύ των γονέων τους ζουν σήμερα με ένα βίαιο σύζυγο/ σύντροφο, ενώ σχεδόν μία στις τρεις από τις γυναίκες (29,2%) που υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας στην παιδική τους ηλικία συμβιώνουν με βίαιο σύντροφο. Επίσης, το (28%) των γυναικών που είχαν υποστεί βία, σε παρελθούσες σχέσεις, την υφίστανται και στην τωρινή τους.

Πώς αντιδρούν οι γυναίκες στα περιστατικά βίας; Εδώ διαπιστώνεται μία αντίφαση: Ενώ δήλωσαν ότι θα απαντούσαν δραστικά (66%) στη δυνητική περίπτωση που τους συνέβαινε κάτι τέτοιο (θα έφευγαν, θα χώριζαν), οι ερωτώμενες που βιώνουν περιστατικά καταχρηστικής συμπεριφοράς την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας απάντησαν ότι συνήθως (34,3%) προσπαθούν να ηρεμήσουν το δράστη.

Η αντίδρασή τους, επίσης, ποικίλλει ανάλογα με τη μορφή της βίαιης συμπεριφοράς που υφίστανται: οι γυναίκες που υφίστανται σωματική-σεξουαλική βία αντιδρούν με χωρισμό συχνότερα (44,2%) από εκείνες που υφίστανται λεκτική – ψυχολογική βία (34,5%) οι οποίες κυρίως προσπαθούν να ηρεμήσουν το σύντροφό τους (76,9%).

Η οικογένεια είναι αυτή στην οποία θα εκμυστηρεύονταν πρωτίστως το πρόβλημα, αν τους συνέβαινε, κι ακολουθούν οι έμπιστοι φίλοι και συγγενείς. Αντίθετα, πολύ σπάνια θα απευθύνονταν σε ειδικούς για βοήθεια ή καταγγελία¹⁹², ενώ μία στις δέκα δεν θα μιλούσε σε κανέναν. Τελευταία αλλά

¹⁹² Άξια μνείας είναι η περίπτωση των μουσουλμάνων γυναικών στη Δυτική Θράκη. Βέβαια λόγω θρησκείας και πολιτισμικών ταμπού, θα ήταν αδύνατη μια έρευνα σε αυτές τις οικογένειες, τη στιγμή που περιπτώσεις κακοποιημένων γυναικών, όχι μόνο δεν το αναφέρουν στον οικογενειακό-φιλικό περίγυρο ή πολύ περισσότερο δεν διανοούνται να το καταγγείλουν, αλλά πολλές φορές και σε περιπτώσεις σοβαρής κακοποίησης με τραυματισμό, αποφεύγουν να επισκεφθούν ακόμη και το γιατρό.

Το πρόβλημα-όπως επισημαίνουν επιστήμονες της ψυχικής υγείας της περιοχής- έρχεται στο φως συνήθως με την ευκαιρία εξέτασης παιδιών, τα οποία παραπέμπονται στους ειδικούς με διάφορα δυσλειτουργικά προβλήματα. Τα παιδιά σ' αυτές τις περιπτώσεις «μιλούν» συμβολικά μέσα από τα συμπτώματα όπως: νυχτερινή ενοούρηση, εφιάλτες, μαθησιακές δυσκολίες, ανορεξία, βουλιμία, αγοραφοβία, κατά φαντασία ασθενείς, δυσλεξία κλπ. Όπως διαπιστώνουν οι ίδιοι επιστήμονες της ψυχικής υγείας της περιοχής, τα παιδιά αυτά, είτε έχουν υποστεί βία και τα ίδια, είτε έχουν βιώσει σκηνές βίας σε βάρος της μητέρας τους. Σ' αυτή την πολιτισμική ομάδα γυναικών, παρατηρούνται αυξημένα ποσοστά κατάθλιψης-ακόμη και αυτοκτονιών (συνήθως με φυτοφάρμακα και χάπια στα οποία έχουν πρόσβαση) και βέβαια ευρεία χρήση αντικαταθλιπτικών και άλλων ψυχοφαρμάκων. Βέβαια στις κατά κύριο λόγο εκτεταμένες οικογένειες που

κάπως δειλά εξ αιτίας των εκπομπών στην τηλεόραση(realities), παρατηρείται μια τάση και διάθεση κοινωνιολόγησης του προβλήματος της κακοποίησης, κάτι που πιστεύω κινείται στη σωστή κατεύθυνση.

Ενδεχομένως να μην είναι επαρκώς τεκμηριωμένο, αλλά υποστηρίζεται ότι, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τη βασική αιτία θανάτου και αναπηρίας για τις γυναίκες ηλικίας 16 έως 44 ετών και μάλιστα ευθύνεται για περισσότερους θανάτους και προβλήματα υγείας απ ό τι ο καρκίνος ή τα αυτοκινητιστικά δυστυχήματα.

Με αφορμή δύο περιστατικών γυναικών μουσουλμάνων που αυτοκτόνησαν ο πρώτο 15νθήμερο του Μαρτίου του 2006 στην περιοχή του Νομού Ροδόπης, επιχειρήσαμε έρευνα στα αρχεία των αστυνομικών υπηρεσιών της Θράκης, για το χρονικό διάστημα 2001 έως 2005. Η έρευνα έδειξε ότι στο διάστημα αυτό αυτοκτόνησαν 32 γυναίκες ηλικίας από 17 έως 70 χρονών και αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν 26 γυναίκες ηλικίας 13 έως 63 χρονών. Δεν κατέστη ωστόσο δυνατή η έρευνα του θρησκευματος των γυναικών, για να μπορέσουμε να έχουμε πιο ξεκάθαρη εικόνα των πραγμάτων.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, απουσιάζουν οι υποστηρικτικές εκείνες δομές στις οποίες μπορεί να καταφύγει μια γυναίκα που υφίσταται τη βία και είναι χαρακτηριστικό ότι όσες βρουν τη δύναμη να ζητήσουν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, κινδυνεύουν μέχρι την έκδοση της απόφασης, αφού αναγκάζονται να συγκατοικήσουν με το θύτη λόγω έλλειψης κοινωνικών χώρων φύλαξης¹⁹³.

Στην Ευρώπη, όπως αποδεικνύεται από μελέτη του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών, τα πράγματα δεν είναι καλλίτερα¹⁹⁴. Καταδεικνύεται ότι η Ε. Β., αποτελεί τη συχνότερη μορφή βίας κατά των γυναικών.

Στην Ολλανδία (1989), το (13%) των γυναικών που συμμετείχαν ως υποκείμενα στη σχετική έρευνα, ήταν θύματα σεξουαλικής ή / και σωματικής κακοποίησης.

Στο Βέλγιο(1998),ο πλέον συχνός και επικίνδυνος δράστης ήταν ο σύντροφος, σχετικά με σοβαρές πράξεις βίας κατά των γυναικών (48,4%).

Στη Φινλανδία (1998),το (22%) των εγγάμων γυναικών και αυτών που συζούσαν με το σύντροφο τους, είχε δεχθεί βία ή απειλές από τον τελευταίο.

Στη Βρετανία περίπου δύο γυναίκες την εβδομάδα δολοφονούνται από τους συντρόφους. Στη Ρωσία, όπου 14.000 γυναίκες σκοτώθηκαν από τους συντρόφους ή συγγενείς τους το 1999, δεν υπάρχει νόμος που να αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία.

Αποκαλυπτικά τα στοιχεία για τη βία κατά των γυναικών παγκοσμίως, σύμφωνα με άλλες μελέτες :

Στις Η.Π.Α. η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί την πρώτη αιτία των σωματικών βλαβών που υφίστανται οι γυναίκες μεταξύ 15 και 44 ετών. **Οι γυναίκες που αποφασίζουν , τελικά, να καταγγείλουν την κακοποίησή τους, έχουν ήδη υποστεί 35 επιθέσεις κατά μέσο όρο.** Επίσης μία γυναίκα ξυλοκοπείται, από το σύζυγο ή το σύντροφό της, κάθε 15 δευτερόλεπτα ενώ κάθε 90 δευτερόλεπτα μία γυναίκα βιάζεται. Στην ίδια χώρα κάθε μέρα δολοφονούνται περισσότερες από τρεις γυναίκες από τον σύζυγο ή τον ερωτικό

απαντώνται στην περιοχή αυτή, υπάρχει μια αυστηρή ιεραρχική δομή και απόλυτη οικονομική εξάρτηση από τον σύζυγο (σε πολλές περιπτώσεις από τον πατέρα του συζύγου) και ασκείται βία από τα ιεραρχικά ανώτερα προς τα κατώτερα μέλη της οικογένειας που είναι οι γυναίκες σύζυγοι, οι σύζυγοι των γιών, οι ελεύθερες κόρες και φυσικά τα παιδιά. Επίσης βία ασκείται και από την μητέρα του συζύγου, η οποία έχοντας βιώσει και η ίδια κακοποίηση, έχει έλθει πλέον η σειρά της να ασκήσει εξουσία, στα ιεραρχικά κατώτερα μέλη της οικογένειας.

¹⁹³ Για την Ελλάδα είναι ενδεικτικά τα στοιχεία από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της τηλεφωνικής γραμμής S.O.S., στην οποία απευθύνθηκαν 1.016 γυναίκες ζητώντας ψυχολογική στήριξη εκ των οποίων οι 988 είχαν υποστεί βιαιοπραγίες από συζύγους ή συντρόφους. Οι ηλικίες τους ήταν 25-65 ετών. Η ανυπαρξία κυρίως θεσμών, η αδιαφορία και η αμηχανία των επίσημων φορέων, που αντιμετωπίζουν την συντροφική βία ως αυστηρά οικογενειακή υπόθεση που πρέπει να λυθεί από τους ίδιους τους συζύγους, αποτελούν σε γενικές γραμμές την εικόνα που επικρατεί.

¹⁹⁴European Women's Lobby, Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the EU, European Policy Action Center of Violence Against Women, autumn 1999.

τους σύντροφο¹⁹⁵. Σύμφωνα με το FBI ο αριθμός αυτών των γυναικών ανέρχεται σε 1.400 περίπου. Οι γυναίκες που δολοφονήθηκαν από στενούς συγγενείς ή ερωτικούς συντρόφους είναι περισσότερες από τους στρατιώτες που σκοτώθηκαν στο Βιετνάμ. Υπάρχουν τρεις φορές περισσότερα στις Η.Π.Α. καταφύγια ζώων από ότι για κακοποιημένες γυναίκες και παιδιά¹⁹⁶.

Παγκόσμια, μία στις τρεις γυναίκες έχει ξυλοκοπηθεί, εξαναγκαστεί να κάνει σεξ ή κακοποιηθεί με άλλο τρόπο κατά τη διάρκεια της ζωής της, με συνηθέστερο δράστη μέλος της οικογένειας ή γνωστό της. Μία στις πέντε γυναίκες θα πέσει θέμα βιασμού ή απόπειρας βιασμού στη διάρκεια της ζωής της.

«Η συζυγική ανθρωποκτονία συμμετέχει στο σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας. Οι Daly και Wilson, πιστεύουν ότι, ο φόνος μιας γυναίκας από τον σύζυγό της εγγράφεται στην δυναμική της μη θανατηφόρας συζυγικής βίας. Ο συζυγοκτόνος φαίνεται να είναι η κορυφή του παγόβουνου, το οποίο αποτελεί την συνισταμένη όλων των συνιστωσών μορφών βίας στα πλαίσια μιας σχέσης»¹⁹⁷.

Η πρώτη ένδειξη της ανάδειξης μιας επικίνδυνης φθοράς του συζυγικού δεσμού είναι η αρρωστημένη παρακολούθηση και η σχολαστική δυναστεία. Η μεταβλητή αυτή υπολογίστηκε κατά την διάρκεια μιας εκτεταμένης δημοσκοπήσης στον Καναδά, πάνω στην βία απέναντι στις γυναίκες. Η δημοσκοπήση αυτή περιγράφει την συμπεριφορά ενός άνδρα, που εμποδίζει την γυναίκα του να μιλά με άλλους άνδρες, που επιβάλλει περιορισμούς στις επαφές της με την οικογένειά της και τους φίλους της, επιμένει να γνωρίζει σε κάθε στιγμή με ποιον και που βρίσκεται, της απευθύνει προσβλητικά λόγια και αρνείται να της αποκαλύψει το οικογενειακό εισόδημα. Η μεταβλητή αυτή, ονομαζόμενη διακριτικά «περιορισμός της αυτονομίας», συνδέεται έντονα με τη συζυγική βία. Όσον περισσότερο ο σύζυγος εμποδίζει την ελευθερία της γυναίκας, τόσο περισσότερη έχει την τάση να την δέρνει. Η αρρωστημένη παρακολούθηση, ο υπερβολικός έλεγχος και η βιαιότητα εγγράφονται στην ίδια συνέχεια καταναγκασμού. Δύο άλλες μεταβλητές συντελούν επίσης στην πρόβλεψη της μη θανατηφόρας συζυγικής βίας : η νεαρά ηλικία της συζύγου και η χωρίς γάμο συμβίωση (Wilson και Daly, 1996).

Στο Μόντρεαλ, τουλάχιστον το (55%) των συζυγικών ανθρωποκτονιών σύμφωνα με μελέτες είχαν ως αιτία την επιθυμία της αποκλειστικής κατοχής, η οποία είχε ενδυναμωθεί από ένα διαζύγιο, ένα χωρισμό, μια ρήξη ή μια εξωσυζυγική σχέση (Cusson και Boisvert, 1994). Στον Καναδά, οι σύζυγοι σκοτώνουν τις γυναίκες τους οκτώ φορές πιο συχνά όταν ζουν μαζί τους με ελεύθερη ένωση (χωρίς γάμο), παρά όταν είναι νόμιμα παντρεμένοι. Η ρήξη του συζυγικού δεσμού αποτελεί επίσης μια επικίνδυνη στιγμή. Οι διαζευγμένες γυναίκες σκοτώνονται από τον σύζυγό τους πιο συχνά, σε σχέση με τις παντρεμένες που ζουν με τον σύζυγό τους. Το γεγονός αυτό παρατηρείται στις Ηνωμένες Πολιτείες, στον Καναδά και στην Αυστραλία. Στο Κεμπέκ, το ποσοστό συζυγοκτονιών είναι τέσσερες φορές μεγαλύτερο μεταξύ των διαζευγμένων γυναικών, παρά στις γυναίκες που παραμένουν στην οικογένεια (Wilson και Daly, 1996, 59)¹⁹⁸.

Η πλειοψηφία (60%) των συζυγικών ανθρωποκτονιών που διαπράχθηκαν στο Μόντρεαλ δεν λαμβάνουν χώρα στους κόλπους των νόμιμα

¹⁹⁵ Βλπ. Σχετ.: <http://www.childabuse.com/familyviolence/preventfamilyviolence.html>, Feb., 2007.

¹⁹⁶ Μαγγανάς, Αντ., (1999). Η ενδο-συζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος..., ΠοινΔικ 1/1999 (Έτος 2ο), σελ. 70-71.

¹⁹⁷ Βλπ. Σχετ. στο Maurice Cusson (2004): Σύγχρονη Εγκληματολογία, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 47.

¹⁹⁸ Βλέπε σχτ. στο Cusson, M., (2004): ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 47-49.

παντρεμένων ζευγαριών, αλλά μεταξύ των ελεύθερα συμβιούντων, εραστών ή πρώην συζύγων. Στις ανθρωποκτονίες που διαπράττονταν στα παντρεμένα ζευγάρια, προηγείται γενικά μια φάση ασυμφωνίας, κατά την διάρκεια της οποίας το διαζύγιο, ο χωρισμός ή η ρήξη είχαν αντιμετωπισθεί. Η αύξηση των συζυγικών ανθρωποκτονιών ανάμεσα στα τέλη της δεκαετίας του "50" και στα τέλη της δεκαετίας του "80", μπορεί να αποδοθεί στην αύξηση της αστάθειας των ζευγαριών και στον αριθμό των εκτός γάμου συμβιώσεων. Οι κάτοικοι του Μόντρεαλ παντρεύονται λιγότερο σε σχέση με το Κεμπέκ της δεκαετίας του "50", υποβάλλουν αίτηση για διαζύγιο πιο εύκολα, δεν αποδοκιμάζουν πλέον τις εκτός γάμου συμβιώσεις, αλλά δολοφονούν πιο συχνά την σύζυγό τους.

Οι ερωτικοί δεσμοί και οι εκτός γάμου συμβιώσεις, αποτελούν σχέσεις δυνητικά εκρηκτικές, επειδή ο δεσμός που ενώνει παρόμοια ζευγάρια είναι ταυτόχρονα έντονος και αβέβαιος. Είναι σεξουαλικά και συναισθηματικά φορτισμένος ενώ ταυτόχρονα σημαδεύεται από έλλειψη δέσμευσης μέσα στη διάρκεια. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε σοβαρές παρεξηγήσεις όταν ο ένας από τους συντρόφους επενδύει υπερβολικά στην σχέση, ενώ ο άλλος ισχυρίζεται ότι κρατά όλη του την ελευθερία (Boisvert και Cusson, 1994· Cusson και Boisvert, 1994· Boisvert, 1996)¹⁹⁹.

Μόνο 16 κράτη έχουν νομοθεσία που αναφέρεται συγκεκριμένα σε σεξουαλική κακοποίηση και μόλις 4 κράτη έχουν νομοθεσία που αντιμετωπίζει συγκεκριμένα τη βία κατά των γυναικών ως καθαυτό είδος εγκληματικής πράξης²⁰⁰.

Μελέτη του Πανεπιστημίου Yale²⁰¹ αποκαλύπτει ότι ένα (40%) κατ ελάχιστο των περιπτώσεων κακοποίησης, συνδέονται με τα αλκοόλ ή τα ναρκωτικά.

Πάνω από το (53%) των ανδρών που κακοποιούν, χτυπούν τα παιδιά τους. Τα παιδιά που βλέπουν τη μητέρα τους να κακοποιείται υποφέρουν από άγχος, κατάθλιψη, χαμηλό αίσθημα αυτοεκτίμησης και προβλήματα υγείας. Ένα ποσοστό (50%) αστέγων γυναικών και παιδιών προσπαθούν να ξεφύγουν από την ενδοοικογενειακή βία.

Το (70%) των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας δεν καλούν την αστυνομία και αν τελικά το επιχειρήσουν, τότε η αστυνομία σε ένα ποσοστό (38%) των περιπτώσεων, θα αγνοήσει την έκκληση για βοήθεια.

Κάθε χρόνο 132.000 γυναίκες καταγγέλλουν ότι έπεσαν θύματα βιασμού ή απόπειρας βιασμού και πάνω από τις μισές γνώριζαν τους δράστες. Εκτιμάται ότι 2 έως 6 φορές περισσότερες γυναίκες έπεσαν θύματα βιασμού, χωρίς όμως να το καταγγείλουν. Κάθε χρόνο 1,2 εκατ., γυναίκες βιάζονται από τους νυν ή πρώην συντρόφους.

Λίγες προσπάθειες έχουν γίνει για να μελετηθεί το πρόβλημα της συνύπαρξης κακοποίησης γυναικών και παιδιών. Οι μέχρι τώρα έρευνες δεν το επιβεβαιώνουν και δεν θεωρούν ότι εγκαθιδρύεται αιτιοκρατική σχέση, μεταξύ κακοποίησης στην παιδική ηλικία και ενήλικης ζωής. Ωστόσο όμως προκύπτει ότι οι ενήλικες που παρουσιάζουν βίαιη συμπεριφορά, έχουν περισσότερες πιθανότητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό, να έχουν κακοποιηθεί κατά την παιδική τους ηλικία²⁰². Πάντως οι δύο αυτές μορφές κακοποίησης είναι οι πιο κοινές και επικίνδυνες μορφές βίας στην Αμερική και σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες της δύσης.

Τα γεγονότα αυτά πάντως είναι κυρίως απόρροια των στερεοτύπων για τους ρόλους των δύο φύλων που είναι διασπαρμένα σε όλα τα κοινωνικά

¹⁹⁹ Cusson, M.,(2004):. ό.π. σελ.48-49

²⁰⁰ Βλ.π. Σχετ.:http://www.whp.int/gender/violence/whp_mylicoyntny_study/en/index.html, 2003.

²⁰¹ Τα στοιχεία που αφορούν την κακοποίηση των γυναικών ελήφθησαν από το Internet.

²⁰² Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα ό.π.,σελ.42.

στρώματα. Σε έρευνα που έγινε το 1967-1988 στην Αυστραλία 1 στους 5 Αυστραλούς θεωρούσε (ακόμη) ότι η προσφυγή στη χρήση σωματικής βίας κατά της γυναίκας πρέπει να αποτελεί ιδιωτική υπόθεση²⁰³.

ε. Η προβληματική της επαφής θυμάτων και αρχών

Αποκαλυπτική είναι έρευνα σχετικά με τις σχέσεις Αστυνομίας-θυμάτων²⁰⁴. Το (84%) των ερωτηθέντων έχουν βρεθεί κάποια στιγμή της ζωής τους ενώπιον του διλήμματος αν πρέπει να μιλήσουν ή όχι. Στην έρευνα, τα βασικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν: (α) Αν αντιμετώπισαν δίλημμα κατά πόσο θα έπρεπε να ανακαλύψουν κάτι που είδαν ή άκουσαν σχετικά με ένα τρίτο πρόσωπο, (β) τι είδους δραστηριότητες αφορούσαν αυτά που γνώριζαν για τα οποία θα έπρεπε να αποφασίσουν αν θα αποκάλυπταν, (γ) πόσα από αυτά αφορούσαν παραβατικές δραστηριότητες και πόσοι τις αποκάλυψαν τελικά στις αστυνομικές ή άλλες αρχές και (δ) ποιο ήταν το αποτέλεσμα της απόφασής τους να αποκαλύψουν ή να μην αποκαλύψουν όσα γνώριζαν.

Από το (42%) που επέλεξε να αντιδράσει, η πλειονότητα παρέκαμψε τους καθ ύλη αρμοδίου, προτιμώντας να αποταθεί κατευθείαν στο θιγόμενο πρόσωπο παρέχοντάς του τη δυνατότητα να αντιδράσει όπως αυτό κρίνει. Η οικογένεια του θιγόμενου προσώπου ήταν η επόμενη εναλλακτική λύση ενώ ακολουθούν οι προσωπικοί φίλοι, η οικογένεια του «προσώπου – αντικειμένου κατάδοσης» και – τελευταία – η Αστυνομία. Για την ακρίβεια μόλις το (14%) απευθύνθηκε σε αυτή ή σε κάποια άλλη αρμόδια αρχή, ενώ ένα (21.8%) θα την επέλεγε, εάν τελικά αποφάσιζε να ανακοινώσει όσα γνώριζε. Είναι χαρακτηριστικό ότι όσον αφορά τα ναρκωτικά, κανείς που γνώριζε κάτι δεν έτρεξε στην Αστυνομία. Αντιθέτως, το (45%) προτίμησε φιλικά πρόσωπα. Αυτοί που δεν μίλησαν πιστεύουν ότι, εάν θα το έκαναν θα απευθυνόταν σε φίλους (53%). Στην Αστυνομία θα κατέφευγε το (19%), αν και το (21%) των ερωτηθέντων προτιμά την Αστυνομία, όταν έχει να κάνει με περιπτώσεις κλοπής ή ληστείας το 35% θα ενημέρωνε άμεσα το θιγόμενο πρόσωπο. Από αυτούς που ίσως να το έκαναν, το (36%) θα επέλεγε το θιγόμενο πρόσωπο και την οικογένειά του και όχι την Αστυνομία (18%). Σε υποθέσεις βιασμού το (40%) όσων ήξεραν, απευθύνθηκε σε φίλους και το (20%) στην Αστυνομία. Όσοι παρέμειναν σιωπηλοί θεωρούν ότι, αν έπρεπε να μιλήσουν θα απευθύνονταν στην οικογένεια (50%), ενώ στις αρχές θα πήγαινε το (25%).

Ομοίως σε περιπτώσεις βιαιοπραγίας μόνο του (10%) θα ζητούσε τη συνδρομή των αρχών, ενώ το (40%) θα απευθυνόταν στο θιγόμενο πρόσωπο. Όσον αφορά δε τις οικονομικές παραβάσεις, την Αστυνομία ενημέρωσε το (20%) και το θιγόμενο πρόσωπο το (40%). Η διαφορά δείχνει να μειώνεται σε αυτούς που δεν έκαναν κάτι αλλά εάν αντιδρούσαν το (30%) θα πήγαινε στην Αστυνομία και το (33%) θα απευθυνόταν στο θιγόμενο πρόσωπο ή την οικογένειά του. Είναι ενδεικτικό ότι οι πολλοί προτιμούν να απευθυνθούν στο άμεσο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον παρά την Αστυνομία, ενώ όσοι απευθύνθηκαν τελικά σε αυτήν, αποτιμούν το αποτέλεσμα της πράξης τους σε μεγάλο ποσοστό, ως «απέχον από το επιδιωκόμενο» ή ακόμη και αρνητικό.

Παράγοντες που επηρεάζουν την απροθυμία των γυναικών να καταγγείλουν την κακοποίηση τους στην αστυνομία²⁰⁵ είναι ότι φοβούνται την

²⁰³Βλπ. Σχετ. <http://www.australiasaysno.gov.au/about/index.htm>. (c. 2004 Office for Women).

²⁰⁴Το πρόβλημα της καταγγελίας-κατάδοσης, τα δεδομένα μιάς Έρευνας των: Αντ.Μαγγανά, Γρ.Λάζου, Νικ.Γαβαλάκη και Μ.Ζάννη, για λογαριασμό του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών, έτος 2003, τεύχος 5, Ποιν. Δικαιοσύνη, σελ.558.-

²⁰⁵Βλπ. Σχετ. Μαγγανάς Αντ., Η ενδοσυζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος..., Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 12, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1999, σελ. 70-71. Αναφέρεται ότι και στις περιπτώσεις που καλείται η

πιθανότητα σωματικής βίας εναντίον της, ακόμη και εναντίον των παιδιών τους. Πλέον τούτου φοβούνται το κοινωνικό διασυρμό της οικογένειας, ιδιαίτερα στις μικρές κοινωνίες και όταν οι δράστες είναι δημόσια πρόσωπα (πολιτικοί, οικονομικοί παράγοντες κλπ), αλλά επίσης φοβούνται για την διάλυση της οικογένειας, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που είναι οικονομικά και συναισθηματικά εξαρτημένες από το δράστη, γεγονός που επιτείνεται στις περιπτώσεις που υπάρχουν παιδιά. Στις Η.Π.Α. το 70% των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας δεν καλεί την αστυνομία και όταν αποφασίσει να ζητήσει τη συνδρομή της, το πράττουν αφού έχουν βιώσει αρκετά περιστατικά σωματικής κακοποίησης²⁰⁶. Εξάλλου είναι πολύ χαρακτηριστικά τα ευρήματα από την επεξεργασία των συνεντεύξεων με θύματα σωματικής βίας, σύμφωνα με τα οποία μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό θυμάτων καταγγέλλει την βία στην αστυνομία, επίσης πολλές συνεντεύξεις από τον γενικό πληθυσμό επιβεβαιώνουν την απροθυμία των πολιτών να αναφέρουν βίαια σε βάρος τους περιστατικά (κυρίως ενδοοικογενειακά)²⁰⁷. Ειδικά η ενδοοικογενειακή σωματική βία, συγκαταλέγεται μεταξύ των εγκλημάτων που παρουσιάζουν «σκοτεινό αριθμό», διπλάσιο σε σχέση με άλλες μορφές εγκληματικότητας²⁰⁸.

Συμπερασματικά, οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τείνουν να αποφεύγουν τις αρχές, θεωρώντας σε γενικές γραμμές τον κρατικό μηχανισμό αναποτελεσματικό και πιστεύοντας ότι αποτελεί απλώς την «ύστατη λύση». Μπορεί οι επιστήμονες να επισημαίνουν την ανάγκη για «συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική» όμως τα αποτελέσματα των ερευνών καθιστούν σαφές πως το ζήτημα δεν είναι τόσο απλό.

αστυνομία, η εξέλιξη ενός περιστατικού δεν διαφοροποιείται σημαντικά, δεδομένου ότι σε ποσοστό 38% θα αγνοηθεί η κλήση του θύματος από την αστυνομία.

²⁰⁶ Σύμφωνα με τα ευρήματα έρευνας στον Καναδά, επισημαίνεται ότι οι γυναίκες έχουν κακοποιηθεί κατά μέσο όρο 35 φορές, πριν επικοινωνήσουν με την αστυνομία. Βλπ. Σχετ. Jaffe, P., Wolfe, D.A., Telford, A., and Austin, G. The impact of police charges in incidents of wife abuse, *Journal of Family Violence*, 1(1) 1986a, p.38.

²⁰⁷ Βλπ. Σχετ. Dobash and Dobash, Gelles, R., J. The Violent Home: A Study of Physical Aggression between Husbands and Wives, Beverly Hills: Sage, 1979.

²⁰⁸ Βλπ. Σχετ. Zedner, Lycia, Victims, in Mike Maguire/Rod Morgan/Robert Reiner (Eds.). The Oxford Handbook of Criminology, 2nd Edition, Oxford 1997, p. 582, Karmen Andrew, A. Victims of Crime: Issues and Patterns, in Joseph, F. Sheley (Ed.), Criminology, 3rd Edition, Belmont, Stamford/CT, London, Singapore, Scarborough/Ont.2000, p. 170-171 και Fattah, E.A. Understanding Criminal Victimization, Scarborough/Ont.1991a, p.51.

B. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΥΛΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

α. Οι σχέσεις σήμερα

Δεν θα μπορέσουμε να καταλάβουμε τη συντροφική βία, αν δεν μελετήσουμε πρώτα το υπόστρωμα των μερών (ανδρών και γυναικών) και ιδιαίτερα πώς αυτό εκφράζεται μέσα από τον συντροφικό συγχρωτισμό, καθώς επίσης το είδος των σχέσεων στα ζευγάρια, έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται σε ένα δεδομένο πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Στατιστικά στοιχεία από πρόσφατες έρευνες αποκαλύπτουν ότι δύο στους τέσσερις γάμους καταλήγουν σε διαζύγιο, ένα απίστευτο υψηλό ποσοστό που αυξάνεται με ταχύτατο ρυθμό. Στην Καλιφόρνια η αναλογία είναι τρία διαζύγια στους τέσσερις γάμους, ενώ στατιστικά στοιχεία στην Ιαπωνία δείχνουν ότι ο ένας στους τρεις γάμους καταλήγει σε διαζύγιο²⁰⁹.

Στις ΗΠΑ περισσότερο από το (50%) των μαθητών προέρχονται από μονογονεϊκές, ενώ το (30%) των παιδιών γεννιούνται εξώγαμα²¹⁰. Η βία στην οικογένεια, το έγκλημα, η εξάρτηση από τα ναρκωτικά και η χρήση ψυχοφαρμάκων βρίσκονται στα ύψη. Χωρίς αμφιβολία η μετάλλαξη της δομής της οικογένειας είναι υπεύθυνη για πολλά από τα ανησυχητικά στοιχεία. Η απελπισία και ο θυμός που συνοδεύουν την αίσθηση του αδιεξόδου εκδηλώνονται τα τελευταία χρόνια στις σχέσεις με δραματικό τρόπο.

Φτάνοντας στον πυρήνα της οικογένειας, στις σχέσεις του ζευγαριού, αντικρίζει κανείς ένα ηφαίστειο, που όσο πάει και πιο συχνά εκτινάσσεται και οδηγεί σε επώδυνες εκρήξεις. Η κρίση στις σχέσεις του ζευγαριού όμως, σε όλες τις τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες, οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη αύξηση των διαζυγίων. Σε ορισμένες δυτικές κοινωνίες τα διαζύγια ξεπερνούν το (50%) των γάμων, όπως αυξάνονται σταδιακά και τα δεύτερα διαζύγια.

Στην Ελλάδα όπως είναι γνωστό, παρατηρείται η ίδια τάση. Η δημιουργία οικογένειας όλο και λιγότερο ταυτίζεται με τη μονιμότητα και τη σταθερότητα της σχέσης του ζευγαριού. Σε πρόσφατες έρευνες που έγιναν για τις σχέσεις του ζευγαριού και το γάμο, διαπιστώνουμε ότι οι νέοι αποφασίζουν να δημιουργήσουν οικογένεια θεωρώντας το διαζύγιο μια πολύ πιθανή κατάληξη²¹¹. Αξίζει τον κόπο, λοιπόν, να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε γιατί δυσκολευόμαστε τόσο πολύ να επικοινωνήσουμε. Η σύγκυση σ' αυτό το επίπεδο δεν είναι, ασφαλώς άσχετη με τη σύγκυση στο κοινωνικό επίπεδο.

Η σύγκυση και αυτή η αδυναμία μιας δημιουργικής επικοινωνίας με τους δικούς, που θα μας βοηθούσε να επιλύσουμε συναισθηματικούς και υπαρξιακούς γόρδιους δεσμούς, μπορεί να εξηγήει τις εξατομικευμένες αναζητήσεις των μελών της οικογένειας σε διάφορους χώρους και πηγές που συχνά ερμηνεύονται από τους δικούς τους, ως αποδέσμευση και απόρριψη της οικογενειακής εστίας. Τα εφόδια που ψάχνουμε για να επιβιώσουμε ψυχοκοινωνικά στο σημερινό κόσμο, την απόκτηση εμπειριών, την αύξηση της συνύπαρξης δεν μπορούμε ακόμα να τα αντλήσουμε μέσα από την αλληλεπίδραση με τους δικούς, ούτε ως παιδιά, ούτε αργότερα ως σύντροφοι και γονείς.

Ο ατομοκεντρικός προσανατολισμός, που συχνά προβάλλεται και επισημαίνεται ως κίνδυνος, ιδωμένος από αυτή τη σκοπιά, μπορεί να

²⁰⁹ Πηγή Internet: ΑΠΕ, ειδήσεις στην ιστοσελίδα www.otenet.gr της 31-01-2006.

²¹⁰ Τα στοιχεία ελήφθησαν από το Internet.

²¹¹ Κατάκη,Χ., (1989), Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, όγδοη έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.214.

ερμηνευθεί όχι ως διαζευκτικός της συλλογικότητας αλλά ως προϋπόθεσή της. Οι επιπτώσεις μιας ατομοκεντρικής νοοτροπίας σε μια κοινωνία που έχει χάσει την αίσθηση της συλλογικότητας είναι ασφαλώς τραγικές, ενώ αντίθετα όταν αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια ενός στέρεου κοινωνικού ιστού, μεταμορφώνεται σε προσωπική αντίληψη ευθύνης, σε εσωτερική συγκρότηση – ιδιότητες απαραίτητες για τη διατήρηση της συνοχής και την εδραίωση μιας δημιουργικής συλλογικής δραστηριότητας. Άλλωστε, για τη χώρα μας, η αρμονική συνύπαρξη προσωπικής ευθύνης και συλλογικότητας, αποτελεί ολοζώντανη μνήμη από το πρόσφατο παραδοσιακό μας παρελθόν. Ακούγοντας κανείς να μιλούν, κυρίως οι νεότεροι για τις σχέσεις δεν μπορεί να μην παραδεχθεί ότι η συσσώρευση εμπειριών και πληροφοριών μέσα από τις οθόνες της σύγχρονης ζωής, που μας ταξιδεύουν σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη και πέρα από αυτά, έχει οδηγήσει σε μια αυξημένη αντιληπτικότητα για το τι γίνεται μέσα τους και γύρω τους. Οι όλο και πιο ευαισθητοποιημένες κεραίες πιάνουν ευκολότερα τα μηνύματα και τον απόηχο των συγκινησιακών αντιδράσεων των δικών τους και των άλλων.

Ενδέχεται η προσπάθεια της προσωπικής ευαισθητοποίησης να είναι ο προθάλαμος μιας νέας πιο επικοινωνιακής μελλοντικής οικογένειας. Η μέχρι τώρα εμπειρία, μάς έχει πείσει για την ετοιμότητα και το θετικό υπόβαθρο που διαθέτουμε για την κατάκτηση του γνωστικού και συναισθηματικού εξοπλισμού, που θα επιτρέψει μια δημιουργικότερη επικοινωνία με τον εαυτό μας και τους άλλους.

Αυτές οι αισιόδοξες τάσεις που αναδύονται μέσα από το καθημερινό και πυκνό χάος δεν είναι και τόσο αξιοπερίεργες, ούτε ξεφύτρωσαν από το πουθενά. Οι σημερινοί σύντροφοι και γονείς των σαράντα ακόμη και των πενήντα είναι αυτοί, που είχαν ήδη αναθεωρήσει τουλάχιστον συνειδητά, τις προδιαγραφές της πυρηνικής οικογένειας, η οποία κάλυπτε τους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες κάτω από άσπρα πέπλα²¹².

Η κοινωνική ρύπανση, εισδύει βίαια στα σπίτια μας. Εκεί την επαυξάνουμε μέσα στις στενές ανθρώπινες σχέσεις, την ξαναστέλνουμε στον κοινωνικό χώρο και η ανακύκλωση αυτή διογκώνει τη ρύπανση σε όλα τα επίπεδα και καθώς δεν έχουν διαμορφωθεί νέες δομές που να δίνουν ένα πλαίσιο αναφοράς, είναι φυσικό να αισθανόμαστε ξεκρέμαστοι και ευάλωτοι. Έτσι, δε μας μένει ίσως άλλο καταφύγιο από τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Τρομάζει όμως κανείς βλέποντας ότι, μέσα σ' αυτό το «καταφύγιο» διεξάγεται αδυσώπητος πόλεμος. Η μάχη, η άμυνα, η επίθεση και οι συμβιβασμοί, ορολογία στρατηγικής πολέμου, έχει μεταφερθεί ανάμεσα σε συντρόφους²¹³.

Η οικογένεια, μέσα από την επικοινωνία των μελών της, αγωνίζεται να οργανώσει την αδιάκοπα αυξανόμενη πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τον κοινωνικό χώρο στον οποίο είναι ενταγμένη. Οι διεργασίες τις περισσότερες φορές είναι τραγικά δύσκολες και επώδυνες. Τα μέλη της οικογένειας καλούνται να αλληλεπιδράσουν αποτελεσματικά μεταξύ τους, για να μπορέσουν να αλληλεπιδράσουν λειτουργικά και με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Η ανοργάνωτη όμως πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τον κοινωνικό περίγυρο δεν προσφέρει στα μέλη της οικογένειας κατευθυντήριες γραμμές. Αντίθετα, οι πληροφορίες που διεισδύουν στην οικογένεια είναι αντιφατικές, ασαφείς και χαοτικές²¹⁴.

²¹² Katakis, Ch., (1978). On the transaction of social change processes and the perception of self in relation to others: study of Greek preadolescents. *Mental Health and Society*, 5, σελ.275-283.

²¹³ Κατάκη,Χ., (1989), Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, όγδοη έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.214-225.

²¹⁴ Safilios-Rothchild, C., (1967). A comparison of power structure and marital satisfaction in urban Greek and French families, *Journal of Marriage and the Family*, 29,2,σελ.345-352.

Οι κοινωνικές δομές τις τελευταίες δεκαετίες έχουν ανατραπεί. Τα μέλη της οικογένειας, για να επιβιώσουν ψυχοκοινωνικά, να βάλουν κάποια τάξη σε ότι αφορά τη σχέση τους με το κοινωνικό περιβάλλον, με αυτή την περιρρέουσα αστάθεια, πρέπει να επιλέξουν τι θα απορρίψουν, τι θα δεχθούν και πως τελικά θα ενεργήσουν ως άτομα μέσα στις κοινωνικές ομάδες. Αυτό, πρέπει να το κάνουν χωρίς βοήθεια, αφού καινούριες δομές και θεσμοί, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς, δεν έχουν ακόμα διαμορφωθεί. Ο κοινωνικός περίγυρος όχι μόνο δεν τους προσφέρει βοήθεια, αλλά τους κατακλύζει με «νέφος».

Στο σημείο αυτό, θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε την έννοια της «πολυπλοκότητας» σε ότι αφορά τα άτομα και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Εκείνους, δηλαδή, τους πολύπλοκους συσχετισμούς, που αφορούν το ποιος είμαι, που πάω, τι θέση έχουν οι άλλοι στη ζωή μου και γιατί²¹⁵. Τα μέλη της οικογένειας δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν επειδή αντιφατικά στοιχεία οικοθεωρίας συγκρούονται μέσα τους και παρεμβάλλονται στη συναλλαγή τους. Σε τρεις κατηγορίες θα μπορούσε κανείς να κατατάξει τα στοιχεία αυτά:

Η πρώτη κατηγορία αφορά τις επιδιώξεις του ατόμου, τους προσωπικούς του δηλαδή σκοπούς και στόχους και από την άλλη, τους σκοπούς και στόχους της οικογένειας, πάνω στους οποίους βασίζεται η συμπόρευση των μελών της. Οι αυξημένες εναλλακτικές λύσεις που προσφέρονται στον καθένα μας, μάς οδηγούν σε ένα συνεχές σκόρπισμα που κατακερματίζει και την επικοινωνία μας.

Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στις αξίες που καθορίζουν το ποιος είμαι, ποιος θα ήθελα ή θα έπρεπε να είμαι και πως είμαι, καθώς και πως θα ήθελα να είναι ή πως θα έπρεπε να είναι οι οικογενειακές σχέσεις. Πολλές από τις διαφωνίες μας ανάγονται στα αντιφατικά «πρέπει» μας.

Η τρίτη κατηγορία αφορά τους κοινωνικούς ρόλους που έχουμε ως άντρες και γυναίκες, καθώς και τους ενδοοικογενειακούς μας ρόλους, του συντρόφου, του γονιού, του παιδιού. Κανείς πια δε φαίνεται να ξέρει ποιος είναι ο ρόλος του. Τι περιμένει αυτός από τους άλλους και τι περιμένουν οι άλλοι απ' αυτόν, σε ότι αφορά την καθημερινή στάση και συμπεριφορά μέσα στην οικογένεια.

Η αλήθεια είναι ότι οι καιροί έχουν αλλάξει και μαζί τους έχουν αλλάξει και οι αξίες. Τώρα που ο πολιτισμός μας εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό την επιβίωση και την ασφάλειά μας, ο καθένας από εμάς είναι ελεύθερος να είναι ο εαυτός του²¹⁶. Το αποτέλεσμα είναι ότι αναζητούμε στις σχέσεις μας τη συναισθηματική στήριξη που θα μας βοηθήσει να αναπτύξουμε όλες μας τις ικανότητες και να γίνουμε ολοκληρωμένοι άνθρωποι²¹⁷.

Ο παραδοσιακός διαχωρισμός των ανδρικών και των γυναικείων ρόλων έχει αρχίσει να ατονεί, γεγονός που προκαλεί απογοήτευση και σύγχυση. Σ' αυτή τη μεταβατική περίοδο, είναι δύσκολο να μας δοθεί από το σύντροφό μας η συναισθηματική στήριξη που έχουμε ανάγκη. Άλλωστε η ανθρωπότητα χρειάστηκε χιλιάδες χρόνια για να καταφέρει να καλύψει τις βασικές ανάγκες

²¹⁵ Triandis, H., Vassiliou, V., & Nassiakou, M. (1968). Three cross-cultural studies of subjective culture. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8,4,1-42.

²¹⁶ Βασιλείου, Γ. (1966). Cascardi, M.K., O' Leary, D., Lawrence, E., & Schlee, K.A. (1995), Characteristics of women psychically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol.63, No 4,616-623, U.S.A. Διερεύνησης της Ελληνικής Οικογένειας, Αθηνάϊκό Ινστιτούτο του Ανθρώπου, Αθήνα.

²¹⁷ Ferreira, A.J., Winter, W. & Pointdexter, E.J. (1966). Some interactional variables in normal and abnormal families. *Family Process*, σελ. 5.

Haynes, S.G., Feinleib, M. & Kannel, W.B. (1980). The relationship of psychosocial factors to coronary heart disease in the Framingham study. III. Eight-year incidence of coronary heart disease. *American Journal of Epidemiology*, 111, σελ. 37-58.

επιβίωσης του είδους. Εμείς μόλις τώρα αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε τι σημαίνει η κάλυψη των συναισθηματικών μας αναγκών²¹⁸.

Οι κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές των τελευταίων σαράντα χρόνων έχουν επηρεάσει σημαντικά τους παραδοσιακούς ρόλους της γυναίκας και του άντρα. Το γεγονός ότι οι γυναίκες άφησαν το σπίτι και μπήκαν στον επαγγελματικό χώρο, μείωσε σημαντικά την αξία του παραδοσιακού αντρικού ρόλου. Καθώς οι σύγχρονες γυναίκες γίνονται ολοένα και περισσότερο ανεξάρτητες και αυτόνομες, δεν αισθάνονται πλέον την ανάγκη να έχουν έναν άντρα που να τις συντηρεί και να τις προστατεύει^{219 220}. Η σύγχρονη γυναίκα παίρνει την τύχη της στα χέρια της και πληρώνει η ίδια τους λογαριασμούς της. Όταν βρίσκεται σε κίνδυνο, μπορεί να αμυνθεί μόνη της ή να φωνάξει την αστυνομία.

Πιο σημαντικό ακόμα είναι ότι τώρα μπορεί να αποφασίζει η ίδια σχετικά με το αν και πότε θα κάνει παιδιά και πόσα. Μέχρι την ανακάλυψη του αντισυλληπτικού χαπιού και την ευρεία διάδοση των ποικίλων μεθόδων αντισύλληψης, οι γυναίκες ήταν βιολογικά προγραμματισμένες να κάνουν παιδιά και να εξαρτώνται από τους άντρες, κάτι που πλέον δεν συμβαίνει. Μόλις τώρα αρχίζουμε να κατανοούμε τις αλλαγές που επέφερε στις σχέσεις των δύο φύλων, η διάδοση του ελέγχου των γεννήσεων και η σεξουαλική επανάσταση που ακολούθησε. Ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο δραματικών αλλαγών και σεξουαλικής έντασης.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, κατά μία έννοια, οι άντρες έχουν χάσει τη δουλειά που από αιώνες εξασκούσαν. Κανείς πια δεν τους υπολογίζει σαν προμηθευτές τροφής και προστάτες. Αν και συνεχίζουν να κάνουν αυτό που πάντα έκαναν, ξαφνικά βλέπουν ότι δεν αρκεί για να είναι η σύντροφός τους ευτυχισμένη. Οι γυναίκες απαιτούν κάτι άλλο, κάτι περισσότερο από αυτό που ζητούσαν οι μητέρες τους.

Κατά τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι γυναίκες τώρα κάνουν υπερωρίες. Δεν είναι μόνο μητέρες που φροντίζουν και ανατρέφουν τα παιδιά και ασχολούνται με το νοικοκυριό, αλλά είναι επίσης προμηθευτές τροφής και προστάτες. Δε ζουν πια προστατευμένες από το σκληρό και ψυχρό κόσμο της εργασίας έξω από το σπίτι. Αναλογιζόμαστε, πως μπορούμε να περιμένουμε από μια γυναίκα να είναι ευδιάθετη, ευαίσθητη και ευχάριστη απέναντι στον άντρα της, όταν μία ώρα νωρίτερα χρειάστηκε να τσακωθεί με κάποιον για ένα ταξί; Ενώ οι γυναίκες σήμερα δεν έχουν πια καμία διάθεση να περιποιούνται τον άντρα τους στο τέλος της ημέρας, οι άντρες εξακολουθούν να επιθυμούν αυτό που επιθυμούσαν και οι πατέρες τους, δηλαδή να τους περιποιοίται η γυναίκα τους όταν επιστρέφουν από τη δουλειά.

Οι καιροί έχουν αλλάξει και δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτε άλλο παρά να αλλάξουμε κι εμείς μαζί τους²²¹. Πρέπει να βρεθούν νέοι ρόλοι για τους άντρες και τις γυναίκες. Ο άντρας πρέπει να αποκτήσει καινούργιες, διαφορετικές ικανότητες αν θέλει να αισθανθεί ότι η σύντροφός του τον χρειάζεται και τον εκτιμά. Η γυναίκα από την πλευρά της πρέπει να αποκτήσει καινούργιες γνώσεις αν θέλει να συνεχίσει να εργάζεται μαζί με τους άντρες και μετά να επιστρέφει στο σπίτι της και να βρίσκει μια σχέση τρυφερότητας και

²¹⁸ Bruner, J., (1997) Πράξεις Νοήματος. Σειρά «Ανθρώπινα Συστήματα», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 67-80.

²¹⁹ Katakis, Ch., (1980). Changing patterns of the marital relationship in Greece, *Mediterranean Journal of social Psychiatry*, 1(1), σελ. 7-11.

²²⁰ Katakis, Ch., (1976). An exploratory multi-level attempt to investigate interpersonal and interpersonal patterns of twenty Athenian families. *Mental Health and Society*, 5, σελ. 1-9

²²¹ Katakis, D. & Katakis, Ch., (1982). Teleonomic entropy in biopsychosocial systems. *Behavioral Science*, 27,2, σελ. 118-124.

Katakis, D. & Katakis, Ch., (1986). Transference and transformation of teleonomic entropy. *Behavior Science*, 31,2, σελ. 52-62.

αγάπης. Για να είναι η γυναίκα δυνατή, διατηρώντας ταυτόχρονα και τη θηλυκότητά της, απαιτούνται νέες δεξιότητες.

Οι συλλογικές μνήμες, που τόσο ευνοούν τη διατήρηση της συνοχής, στο χώρο των διαπροσωπικών σχέσεων μάλλον μας δυσκολεύουν παρά μας βοηθούν. Οι σημερινές ανάγκες ατομικής και συλλογικής συμβίωσης καθώς και ανέλιξης, απαιτούν ανατροπή και όχι διατήρηση των όσων μάθαμε ότι ισχύουν για τις σχέσεις. Χρειαζόμαστε, καινούρια εφόδια που δεν τα βρίσκουμε ετοιμοπαράδοτα στον παραδοσιακό μας ψυχοκοινωνικό εξοπλισμό. Με άλλα λόγια, σε ότι αφορά την επικοινωνία με τον εαυτό μας και τους άλλους, πρέπει να μάθουμε μια καινούρια γλώσσα, που μας είναι ακόμα σχεδόν ολοκληρωτικά άγνωστη²²².

β. Οι διαφυλικές σχέσεις μέσα από τη λογοτεχνία

Από μια πρώτη ματιά στις σχέσεις των δύο φύλων σήμερα, αποκαλύπτεται επώδυνα το χάος στην επικοινωνία μεταξύ τους και φωτογραφίζονται οι μοναχικοί δρόμοι, που έχουν χαραξει στη ζωή τους, εξ αιτίας των κανόνων επιβίωσης από τη μία, που άλλωστε δεν μπορούσαν να ελέγξουν και του πολιτισμού που δημιούργησε ο άνθρωπος.

Μέσα από την παγκόσμια λογοτεχνία και ιδιαίτερα μέσα από τα έργα του τραγικού μας ποιητή Ευριπίδη, θα προσπαθήσουμε να ρίξουμε μια «ματιά» και να φωτίσουμε κάποιες πτυχές του άγνωστου ψυχισμού της γυναίκας. Θα προσπαθήσουμε να ρίξουμε φως στο πως η ίδια βιώνει τις αντιξοότητες και τις κατηγορίες εναντίον της²²³, σε σχέση με τον άνδρα και να μπορέσουμε να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα για τις σχέσεις των φύλων. Κυρίως όμως, θα αναζητήσουμε μέσα από την προσπάθεια μας τις δυνατότητες να πλησιάσουν τα δυο μέρη με την δημιουργία νέων πλέον σχέσεων, που κατά την άποψη μας αποτελεί μονόδρομο.

Τρεις από τις γυναίκες-ηρωίδες στα έργα του, η Άλκηστη, η Φαίδρα και η Μήδεια, εκπροσωπούν τρεις διαφορετικές εκ-δραματίσεις του γυναικείου ψυχικού πόνου, ως αποτέλεσμα της επικοινωνιακής τους δυσλειτουργίας με τους άντρες. Αναζητούν και οι τρεις τη δικαίωση της ύπαρξής τους, στην ερωτική τους σχέση, αίτημα που αποδεικνύεται ισχυρότερο και ουσιοδέστερο από κάθε άλλο, συμπεριλαμβανομένης και της μητρότητας, φυσικής ή θετής. Η ματαίωση της επιθυμίας τους τις εξωθεί σε εκδικητικούς τρόπους, που εκτός από έκρηξη πάθους αποτελούν προϊόν λογικής διεργασίας βασισμένης κυρίως στις ιδιαιτερότητες του φύλου τους²²⁴.

Σε αυτή την προσπάθεια, θα αναζητήσουμε, τι πραγματικά συμβαίνει στην ψυχή της γυναίκας, εστιασμένη στην απαξιωμένη θηλυκότητα των ηρωίδων και σε μια αφανιστική μορφή της σχέσης έρωτα-θανάτου, συνεπικουρούμενη από στοιχεία της χαρακτηρισολογίας του Ε. Φρομ, που

²²² Κατάκη, Χ., (1989),ό.π. σελ.201-215.

²²³Χειμωνάς, Γ.,(2001),..Η αβοήγητη μοναξιά του άντρα,(Ποτέ η γυναίκα δεν κατάλαβε τον άντρα), άρθρο του που δημοσιεύθηκε την 03-03-2001, στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ»: «...ανιδιοτελής, αθώος αλλά και ευφυής ,εύπιστος με τη θέληση του, εύθραυστος και σε αντίθεση με τη γυναίκα να επιζεί του θρυμματισμού του, ασκημένος από ένστικτο να επινοεί τεχνάσματα του κυνηγιού για την τροφή της ομάδας, να αγρυπνάει για τους κινδύνους, από γεννήσεως του ανυπεράσπιστος, γιατί η φύση του πήρε πίσω όλα τα όπλα του, έμεινε πάντα πολεμιστής, άοπλος και με χίλιους τρόπους γενναίος. Εκπνευμάτωσε τη φυσική του ρώμη και την έκανε δύναμη, κυρίως τόλμη, μυαλού και κραδασμό ιδεών. Αυτός είδε τα όνειρα όταν ήρθαν οι μεγάλες νύχτες κι όλα αυτά από το τίποτα, χωρίς ουσιαστική βοήθεια από κανένα. Έχοντας τα όλα αντίξοα, και πιο πολύ αντίξοη τη γυναίκα που τον αγάπησε...» Χαρακτηριστικό απόσπασμα από το άρθρο του.

²²⁴Άλεξοπούλου Χρ.,(2000). Γυναικεία δράση στον Ευριπίδη, Εκδίκηση και Επιβολή, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.68.

επικεντρώνονται στην παθολογία των επικοινωνιακών τρόπων στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα.

Ο άνθρωπος σύμφωνα με τον Ε. Φρομ, κατανοεί τον κόσμο πνευματικά και συναισθηματικά με τη λογική και την αγάπη, όταν συνδέεται παραγωγικά με αυτόν. Η λογική κατανόηση συλλαμβάνει την ουσία του αντικειμένου με το να έρχεται σε ενεργητική και γνωσιακή σχέση μαζί του. Η δύναμη της αγάπης απευθύνεται στη ποιότητα της σχέσης που αναπτύσσει ο άνθρωπος με το εκάστοτε αντικείμενο της αγάπης του και επηρεάζεται από συναισθηματικές κατευθύνσεις του χαρακτήρα του, όπως η φροντίδα, η ευθύνη, ο σεβασμός και η κατανόηση, που θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν τα «όρια» της προσέγγισης της αλήθειας του άλλου.

Η θεωρία του Φρομ²²⁵ για το χαρακτήρα, δεν θεμελιώνεται στη Φροϋδική λίμπιντο, αλλά στην ιδιαίτερη συνάφεια ενός ατόμου με τον κόσμο, στην οποία εμπλέκονται νέες ιεραρχήσεις που συμπεριλαμβάνουν και τις οικονομικές συνθήκες:

α) Με την απόκτηση και την αφομοίωση αγαθών.

β) Με τη συνάφεια και την επικοινωνία με τους ανθρώπους, δηλαδή την κοινωνικοποίηση²²⁶.

Οι ψυχικοί προσανατολισμοί με τους οποίους το άτομο συνδέει τον εαυτό του με τον κόσμο, αποτελούν τον πυρήνα του χαρακτήρα του και μπορούν να είναι μορφολογικά διάφοροι, ως προς τον τρόπο διοχέτευσης της ενέργειάς του. Αυτοί μπορεί να είναι είτε παραγωγικοί, όταν ο άνθρωπος εργάζεται, αγαπά και στοχάζεται λογικά, είτε μη παραγωγικοί, όταν η ενέργεια του ανθρώπου μορφοποιείται σε τρόπους επικοινωνιακής ανισορροπίας. Τέσσερις κατά τον ίδιο, είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ο άνθρωπος είναι²²⁷:

- Μονόπλευρα δεκτικός (με μαζοχιστική και υποτακτική συμπεριφορά) .
- Εκμεταλλευτικός (με τάσεις σαδιστικής κυριαρχίας).
- Αποθησαυριστικός (με τάσεις καταστροφικής επιβολής).
- Εμπορικός (με τάσεις αδιάφορης εντιμότητας στη συμπεριφορά του)

Οι παραπάνω αντι-επικοινωνιακές στάσεις, που περιγράφουν την ενεργητική τάση ενός ανθρώπου να επικοινωνήσει, μετατρέπονται αντίστοιχα σε υποταγή, κυριαρχία, καταστροφικότητα και αποχώρηση σ' ένα μη παραγωγικό χαρακτήρα, που παθητικά την υφίσταται²²⁸. Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία και η ανικανότητα ανοχής της μοναξιάς και της αδυναμίας του «εγώ» οδηγεί τα άτομα, σε μια διαστροφική συμβίωση, όπου το κάθε «εγώ» χάνει την ακεραιότητά του και αλληλεξαρτείται απόλυτα από το άλλο, είτε σαδιστικά είτε μαζοχιστικά²²⁹.

Οι διαφυλικές σχέσεις υπό το πρίσμα του Ευριπίδη και της χαρακτηρολογίας του Ε.Φρομ, αναδεικνύουν πρωταρχικές επικοινωνιακές δυσλειτουργίες αντρών και γυναικών, πέραν της εγγενούς αντιπαλότητας και της επίκτητης ανταγωνιστικότητας των δύο φύλων. Οι δυσλειτουργίες αυτές δεν πρόκειται να ερμηνευθούν με γνώμονα κατεστημένους ακαδημαϊκούς ερμηνευτικούς δυϊσμούς του τύπου άνδρας – φορέας πολιτισμού, γυναίκα – φορέας ζωής, ή με διακρίσεις της κοινωνικής ανθρωπολογίας ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό χώρο δράσης ή με διαφορά ανδρικής τιμής και γυναικείας αιδούς. Ούτε ακόμη εξαντλείται η μελέτη της δυσλειτουργίας με ψυχαναλυτικές αιτιάσεις του τύπου άνδρας – φόβος ευνουχισμού, γυναίκα – φθόνος του πέους. Τέτοιες ιδεολογικές γενικεύσεις τείνουν να στιγματίζουν τα δύο φύλα με κοινωνικές ετικέτες

²²⁵ Φρομ, Ε., (1974), ό.π.σελ.144.

²²⁶ Φρομ, Ε., (1974), ό.π. σελ.103.

²²⁷ Φρομ, Ε., (1974), ό.π. σελ.159.

²²⁸ Φρομ, Ε., (1974), ό.π. σελ.162.

²²⁹ Φρομ, Ε., (1971), ό.π. σελ.181.

αναμενόμενων συμπεριφορών και δομούν μια ιεραρχία που προτείνει ύποπτα στα δύο φύλα ότι, κάθε παρέκκλιση ή υπέρβαση, ως «θόρυβος» και ύβρις, ενοχοποιεί και τιμωρεί με αποτυχία και καταστροφή.

Γυναίκες που λειτουργούν μοναχικά και ακοινωνήτα, μη μητρικά σαν άντρες, αντιγράφοντας παθητικά τη στερεοτυπική παντοδυναμία του άλλου φύλου, αλλά και γυναίκες που λειτουργούν αυτιστικά σαν παραγωγικές μήτρες, αντιγράφοντας παθητικά τη στερεοτυπική παντοδυναμία ενός θηλαστικού, ενισχύουν την «κλειστή», εξαρτώμενη από τους άντρες κοινωνικότητα, ζητώντας την απαγορευμένη απόλυτη απόλαυση, μέσα σε επικοινωνιακά στεγανά του τύπου «μόνο συζήτηση» ή «μόνο σεξ». Η ενεργητική επεξεργασία της σημασίας της ετερότητας στις διαφυλικές σχέσεις γεννά νόημα στη ζωή και στον πολιτισμό, τον οποίο δημιουργούν μαζί άντρες και γυναίκες αλληλοπεριχωρούμενοι.

Ο Ε. Φρομ προτείνει μια κοινωνικότητα ως πράξη αγάπης, όπου η λογική και το συναίσθημα εναλλάσσονται και διαπραγματεύονται τις ελλείψεις μας. Διαπιστώνουμε, μέσα από την ανάλυση που επιχειρήσαμε, ότι και οι γυναίκες, είτε πιστεύουν στο θεό είτε όχι, είτε τα καταφέρνουν με τους ερωτικούς τους συντρόφους είτε όχι, είτε γεννάν παιδιά είτε όχι, παραμένουν τελικά και εκείνες μόνες και δυστυχισμένες. Ο έρωτας και ο θάνατος οριοθετούν το τραγικό πρόνομο της μοναξιάς και των δύο φύλων.

γ. Το αδιέξοδο των σχέσεων

Αναλύοντας το θέμα «γυναίκα»²³⁰, εντοπίζονται η προσφορά και η δύναμη – αδυναμία της γυναίκας, ως τα δυο βασικά στοιχεία της ταυτότητάς της, ενώ καθόλου δεν είναι σίγουρο ποια είναι τα στοιχεία που αποτελούν τη βάση για την ταυτότητα του άντρα. Συνειδητοποιούμε ότι, τελικά η διαφορά ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα δε βρίσκεται στα στοιχεία της ταυτότητάς τους αυτά καθαυτά, που ουσιαστικά είναι τα ίδια, αλλά, στο πως αυτά εκφράζονται στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Η προσφορά του άντρα έχει άμεση σχέση με τη δράση του στον κοινωνικό χώρο. Η προσφορά στους δικούς του εκφράζεται με τα αγαθά που τους προσφέρει. Είναι ο κουβαλητής, η κολόνα του σπιτιού, που εξασφαλίζει τα «προς το ζην». Την προσφορά της γυναίκας τη βιώνουν τα μέλη της οικογένειας στην άμεση επαφή μαζί της – είναι η μεγάλη αγκαλιά που τους χωράει όλους. Αναπόφευκτα λοιπόν, το γεγονός ότι η προσφορά του άντρα στους δικούς του μεταφράζεται σε υλικά αγαθά, μεγαλώνει την απόσταση που τον χωρίζει απ' αυτούς. Η προσφορά του δεν απαιτεί άμεση συναλλαγή μαζί τους. Μπορεί δηλαδή να προσφέρει χωρίς να είναι παρών. Όσο η επιβίωση ήταν ο κοινός σκοπός της οικογένειας, η απομάκρυνση, η απόσταση και η απουσία του δεν είχαν ψυχολογικές επιπτώσεις. Τους ένωναν άρρηκτα οι κοινές επιδιώξεις.

Τώρα όμως, που παύει να είναι ο άντρας ο μοναδικός κουβαλητής (ας μην ξεχνάμε ότι το ένα τρίτο του εργατικού δυναμικού τουλάχιστο στην Ελλάδα είναι γυναίκες), τι γίνεται; Πόσο εκτιμώνται οι «θυσίες» του και πόση αυτοεκτίμηση αντλεί ο ίδιος από την προσφορά του; Ο χρόνος, που η επιβίωση αποτελεί κοινό σκοπό της οικογένειας μειώνεται συνεχώς. Όσο το επίπεδο ζωής βελτιώνεται, τόσο τα παιδιά βιάζονται να γίνουν οικονομικά ανεξάρτητα. Το

²³⁰ Katakis,C., Androutopoulou,A., Gavrielidou,A., Gregoropou, E.,& Lakka,E.,(1997).Male/female identity and the evolution of consciousness. Paper presented at the Conference of the European Family Therapy Association (EFTA), Barcelona.

παιδί θα έφευγε πολύ πιο γρήγορα αν οι γονείς του δεν του πρόβαλαν την ανάγκη να σπουδάσει. Αναρωτιέται κανείς μήπως οι σπουδές των παιδιών ικανοποιούν και την ανάγκη του πατέρα – όπως και της μάνας – να παραμείνει χρήσιμος για όσο γίνεται μεγαλύτερο διάστημα.

Η σημασία της προσφοράς του άντρα μέσω επιτεύγματος για την οικογένειά του και η αίσθηση της δύναμης που παίρνει ο ίδιος από την αποδοτικότητα του, αναπόφευκτα μειώνεται σταδιακά και επειδή φυσικά, ποτέ δεν είχε συνδυαστεί η παρουσία του άμεσα με τη στενή ενδοοικογενειακή συναλλαγή, η ψυχολογική απόσταση από τους άλλους μεγαλώνει σημαντικά. Δυνατός αισθάνεται κανείς όχι τόσο μέσα από τα αντικειμενικά επιτεύγματα, αλλά από το πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι η συναλλαγή του με τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής του. Η θέση αυτή λόγω των πολιτισμικών καταβολών και των σημερινών συνθηκών, δεν υπήρξε ποτέ ισχυρή για τον άντρα.

Συγκεντρώνοντας κανείς την προσοχή του στην ανατροφή του γιου και κυρίως στη σχέση με τη μητέρα του, δεν μπορεί παρά να παραδεχτεί πως το αγόρι δέχεται αντιφατικά μηνύματα σχετικά με τη δύναμη και την αδυναμία. Η υπερβολική προσφορά της μητέρας στο αγόρι, που δίνει το μήνυμα «χρειάζεσαι προστασία», έρχεται σε σύγκρουση με το μήνυμα «είσαι ικανός για όλα». Από την άλλη μεριά, η ταύτιση του γιου με τον πατέρα, που όπως είδαμε έχει περιφερειακό ρόλο μέσα στην οικογένεια, προσφέρει στο αγόρι ένα αποδυναμωμένο πρότυπο συνδεδεμένο με αμφίβολη απόδοση στην ανθρώπινη συναλλαγή²³¹.

Συγχρόνως, το αγόρι τάσσεται να εκπληρώσει τις μεγάλες προσδοκίες των γονιών²³². Στην απωθημένη αμφιθυμία τους σχετικά με τα μελλοντικά επιτεύγματα θα πρέπει να αποδοθεί η ακινητοποίηση που παρατηρείται τόσο συχνά στην Ελλάδα στα αγόρια κατά το τέλος των σπουδών τους. Ενώ πήγαιναν καλά και φαινομενικά προχωρούσαν ακάθεκτα για την απόκτηση των περγαμηνών, ξαφνικά δεν μπορούν να διαβάσουν, δεν μπορούν να συγκεντρωθούν. Συνειδητά έχουν αποδεχτεί το μονόδρομο που οδηγεί μέσω των σπουδών στην επαγγελματική τους επιτυχία, ενώ ταυτόχρονα ότι δε θέλουν να προχωρήσουν, χωρίς να καταλαβαίνουν γιατί. Οι αναστολές αυτής της περιόδου τελικά ξεπερνιούνται. Πρέπει να ξεπεραστούν. Άλλη λύση δεν υπάρχει. Μερικά αγόρια, που δεν το κατάφεραν, αναφέρονται στις στατιστικές των αυτοκτονιών, συνειδητές ή ασυνειδητές (αυτοκτονίες στο στρατό, ατυχήματα με μηχανάκια, θάνατοι από ναρκωτικά).

Δίνει όμως αληθινή πληρότητα στον άντρα η ενασχόλησή του με τη δουλειά του; Οι αναστολές μπορεί να ξεπεράστηκαν, όμως οι ανικανοποίητες βαθύτερες συναισθηματικές ανάγκες παραμένουν συγκλονιστικές. Από πού να πιαστεί; Φυσικά από μια γυναίκα. Ένας έρωτας δίνει την ελπίδα μιας καινούριας αρχής. Στη σχέση του με τη γυναίκα όμως θα αναπαράγει αναπόφευκτα τη σχέση του με τη μητέρα του. Έχει ανάγκη τη ζεστασιά και την προστασία που του χαρίζει η παρουσία της. Τη χρειάζεται, την αποζητά και την επιδιώκει. Διαισθάνεται ότι μέσα από αυτή τη σχέση θα μπορέσει να αντλήσει τα ψυχολογικά εφόδια, που θα τον οπλίσουν για τον ανελέητο αγώνα στον ανταγωνιστικό σύγχρονο κοινωνικό χώρο. Αντί όμως για αυτή την ασπίδα, βρίσκει το συρματοπλέγμα που τοποθετούν ανάμεσά τους οι συγκρουόμενες επιδιώξεις και ανάγκες τους. Η γυναίκα, καθώς δεν τον εμπιστεύεται, είναι

²³¹ Katakis, C., Androutsopoulou, A., Gavrielidou, A., Gregoropou, E., & Lakka, E., (1997). Male/female identity and the evolution of consciousness. Paper presented at the Conference of the European Family Therapy Association (EFTA), Barcelona.

²³² Diamond, Mil., (2000): Sex and Gender: Same or Different, p. in *Feminism & Psychology*, vol. 10(1): 46-54

επιφυλακτική και έτοιμη να αμυνθεί στις τάσεις εκμετάλλευσης που προσμένει απ' αυτόν, κρατά συναισθηματική απόσταση. Ευκολότερα ανοίγεται στη μητέρα της απ' ό,τι σ' εκείνον. Μιλάει περισσότερο στις φίλες της παρά σε εκείνον. Ελαττώνονται, λοιπόν οι δυνατότητες για συναισθηματική στήριξη.

Η γυναίκα εκφράζει, συνειδητά ή ασύνειδα, φανερά ή καλυμμένα, μια έντονη τάση δυσφορίας και φυγής. Στις σύγχρονες κοινωνίες η τάση αυτή της γυναίκας έχει πάρει διαστάσεις επιδημίας²³³. Εκείνη φεύγει για να βρει τον εαυτό της. Εκείνος αισθάνεται ότι έχασε τον εαυτό του και προσπαθεί να βρει καταφύγιο κοντά της. Τα δικά του βιώματα στην κοινωνική του «έρημο», τον έχουν πείσει κάπως μέσα του ότι αυτή η σχέση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ψυχική του ισορροπία. Θέλει λοιπόν να μείνει, ενώ εκείνη θέλει να φύγει. Σε συζητήσεις με ζευγάρια, είναι εντυπωσιακό πόσο συχνά οι άντρες εκφράζουν ανοιχτά τη διάθεσή τους να διατηρήσουν τη σχέση τους, πόσο συχνά εκφράζουν παραδοχή για τη γυναίκα τους και μιλούν πλέον για αγάπη, ενώ οι γυναίκες έχουν ελαφρά γυρισμένη την πλάτη και εκφράζουν συνήθως παράπονα ανοιχτά ή καλυμμένα. Σ' αυτά τα παράπονα οι άντρες συνήθως κρατούν στάση απολογητική, χωρίς σχεδόν ποτέ να εκφράζουν οι ίδιοι το δικό τους καημό.

Η γυναίκα του διατηρεί στενή σχέση με τη μητέρα της, ο ίδιος όμως, έχει ελάχιστη επαφή με τον πατέρα του. Έμεινε πολλά χρόνια στο στρατόπεδο της μητέρας του και οι γέφυρες επικοινωνίας μαζί του έχουν κοπεί. Φυσικά δεν του περνάει από το μυαλό να μιλήσει στη μητέρα του για τις δυσκολίες του με τη σύζυγο του γιατί, είναι σαν ν' ανάβει το φιτίλι σε μια βόμβα έτοιμη να εκραγεί. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στη μητέρα του και τη γυναίκα του τού φράζει και αυτόν τον δρόμο. Τον διεκδικούν και οι δύο. Η σύγκρουση μεταξύ τους τον διχάζει. Η εμπόλεμη κατάσταση τον πιέζει να καταταγεί σε κάποιο στρατόπεδο, που όποιο και αν διαλέξει στο τέλος εκείνος θα είναι ο μεγάλος χαμένος. Οι δυνατότητες για υποκατάστατα μειώθηκαν αισθητά. Τα καφενεία της γειτονιάς, όπου άλλοτε βρισκόταν εύκολα αντρική συντροφιά, εξαφανίζονται. Οι μεγάλες αποστάσεις, ο περιορισμένος διαθέσιμος χρόνος και τα παράπονα της γυναίκας του (ότι δεν μένει αρκετές ώρες στο σπίτι), αφαιρούν κι αυτή τη δυνατότητα ανθρωπίνης επαφής, χωρίς πιέσεις και ευθύνες²³⁴.

δ. Η «απιστία» ως κοινωνική κατασκευή

Ο άνθρωπος κατά τον Freud²³⁵, για να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες του πολιτισμού, μεταξύ των άλλων στρέφεται προς την αγάπη, που όμως σκιάζεται από το φόβο της απώλειας του αντικειμένου.

Τα προβλήματα που βασικά δημιουργούν εντάσεις στα ζευγάρια τις περισσότερες φορές, σχετίζονται με το δίπολο πίστη-απιστία. Ο πυρήνας των σχέσεων των ανθρώπων εστιάζεται στο σημείο αυτό και η ζωή γίνεται κόλαση. Από μικροί όλοι μας μαθαίνουμε ότι και από τον ίδιο το θάνατο δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από την απιστία. Για έναν άνδρα ιδιαίτερα στη χώρα μας, το να τον απατήσει η γυναίκα του, σημαίνει ότι ο ίδιος δεν αξίζει τίποτα, κλονίζεται ο πυρήνας της ίδιας της ύπαρξής του.

Από την άλλη οι κοινωνικά επικυρωμένες εγκληματικές συμπεριφορές στην περίπτωση της συζυγικής απιστίας, ακόμη και συζυγοκτονίες,

²³³ Katakis, D. & Katakis, C. (1982). Teleonomic entropy in biopsychosocial systems. Behavioral Science, 27, σελ.118-124.

²³⁴ Κατάκη, Χ., (1989),ό.π. σελ.201-215.

²³⁵ Στο Ποταμιάνου, Γ., (1997). Θεωρίες Προσωπικότητας και Κλινική Πρακτική, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 124.

εδραιώνουν ένα κοινωνικό δίκτυο από το οποίο, είναι αν όχι αδύνατο, τουλάχιστο πολύ δύσκολο να ξεφύγει κανείς. Ο φόβος της απώλειας του αντικειμένου πραγματικός ή συναισθηματικός (με την έννοια πάντοτε της απιστίας γιατί η έλλειψη αγάπης αποτελεί εντελώς δευτερεύον στοιχείο), διαποτίζει κάθε πτυχή ενός άνδρα, την ύπαρξη του όλη. Ο φόβος της απιστίας δημιουργείται – πλέκεται και τυλίγεται στο λαιμό του σαν μέγγενη. Όλα βοηθούν σ' αυτό: οι συζητήσεις, η λογοτεχνία, ο κινηματογράφος, η φιλοσοφία και ότι άλλο δημιούργησε ο ανθρώπινος πολιτισμός, στρέφεται πάντοτε γύρω από την «απιστία» ποτέ ή σχεδόν ποτέ γύρω από την «πίστη» και τις σωστές διαφυλικές σχέσεις²³⁶. Η απώλεια του ερωτικού αντικειμένου φανερώνει τον πιο δυνατό φόβο, όχι το φόβο του θανάτου, αλλά τον ίδιο τον θάνατο!

Ο φόβος της απώλειας ή της ντροπής, ενεργοποιεί τον θυμό προκειμένου ελέγξει την κατάσταση την πηγή του κινδύνου που είναι η «προκλητική» στάση της γυναίκας. Φυσικά η μέθοδος «διαπαιδαγώγησης» που γνωρίζει καλά από τα παιδικά του χρόνια, διότι κατά κανόνα την υφίστατο από γονείς ή δασκάλους, είναι η βία, την οποία και χρησιμοποιεί σε βάρος της ερωτικής του συντρόφου, για να την ελέγξει και να μη της «περάσει» από το μυαλό η περίπτωση απιστίας της. Κάτω από το φόβο της απιστίας, μεγαλώνουν παιδιά με ανασφάλειες και φόβο απέναντι στο άλλο φύλο – το «εχθρικό» και δομούνται σχέσεις «μη εμπιστοσύνης».

Κάτω από τον κατασκευασμένο φόβο²³⁷ που «κυλάει στο αίμα μας», οτιδήποτε φαίνεται να απειλεί το ερωτικό αντικείμενο δημιουργεί άμυνες και αντίδραση ελέγχου της κατάστασης, από τον πραγματικό ή εικαζόμενο κίνδυνο. Αυτό επιτείνεται ιδιαίτερα όταν συνδυάζονται, με αφορμές που μπορεί να έδωσε στο παρελθόν η γυναίκα, είναι κατά πολύ νεώτερη του ή είναι επιτυχημένη στον εργασιακό της χώρο και ιδιαίτερα όταν εκείνη είναι οικονομικά ανεξάρτητη.

Το πρόβλημα με το φόβο είναι ότι μπορεί να λειτουργήσει πολύ αδιόρατα και να διεισδύσει μέσα μας πολύ γρήγορα. Μια εικόνα φόβου αφορά πάντα μια έκβαση που δεν θέλουμε. Φοβόμαστε την αποτυχία, το ρεζίλεμα, να χάσουμε την ελευθερία μας, κάποιον που αγαπάμε ή τη ζωή μας. Όταν αρχίζουμε να νιώθουμε ένα τέτοιο φόβο, συχνά μετατρέπεται σε θυμό και χρησιμοποιούμε αυτό το θυμό για να επιστρατεύσουμε τις δυνάμεις μας και να πολεμήσουμε ότι είναι αυτό που νιώθουμε να μας απειλεί. Με την παραπάνω άποψη συμβαδίζουν τα συμπεράσματα του ψυχολόγου Ντολφ Ζίλμαν, ο οποίος-με δεδομένες τις ρίζες του θυμού στην αντίδραση μάχης ή φυγής, καταλήγει πως το οικουμενικό κίνητρο του θυμού είναι η αίσθηση του κινδύνου. Αυτή η αίσθηση κινδύνου σηματοδοτείται όχι μόνο από μια άμεση φυσική απειλή, αλλά επίσης, όπως συχνότερα συμβαίνει, από μια συμβολική απειλή της αυτοεκτίμησης ή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου: η άδικη ή σκληρή απειλή, η προσβολή, ο εξευτελισμός ή απογοήτευση κατά την επιδίωξη κάποιου σημαντικού στόχου²³⁸.

Ένα άτομο με το χαρακτήρα του τρομοκράτη και με χαμηλό δείκτη αντοχής σε ψυχοπιεστικές καταστάσεις, είναι ζήτημα χρόνου να περάσει στην πράξη της σωματικής κακοποίησης. Τα «βιοενεργειακά επίπεδα λειτουργίας»

²³⁶ Yalom D. Irvin (2001), ό.π. σελ. 34. «Η κατοχή και η ζήλια που περιβάλλουν τον Γάμο, υποδουλώνουν το πνεύμα και εξουσιάζουν τον άνθρωπο. Ευχή να έλθει μια εποχή που άνδρες και γυναίκες δεν θα υποφέρουν ο καθένας από τις αδυναμίες του άλλου».

²³⁷ Αβραμίδης, Γ., (2000), ό.π. σελ. 223. Ο φιλόσοφος Επίκουρος επισημαίνει: «Δεν είναι δυνατόν να μη φοβάται κάποιος, που προκαλεί το φόβο!»

²³⁸ Η έρευνα για τον θυμό και τη οργή περιγράφεται στο «Mental Control of Angry Aggression», του Dolf Zillmann, στο Handbook of Mental Control, των Wegner Pennebaker.

ενός ατόμου και οι όποιες βιοχημικές αλλαγές που συμβαίνουν στον οργανισμό, αποδεικνύονται έτσι, ως μηχανισμοί περιαγωγής στην εκτός ελέγχου εαυτού κατάσταση και δεν αποτελούν την αιτία. Η αιτία είναι άλλη και είναι ο κοινωνικά μαθημένος φόβος.

Το παρήγορο στην όλη συλλογιστική μας είναι ότι εδώ μπορούμε να επέμβουμε ποικιλοτρόπως και στα δύο επίπεδα (ατομικό και κοινωνικό), όπως θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε στις προτάσεις μας, να βελτιώσουμε την συμπεριφορά ενός ατόμου και να επηρεάσουμε τις ιδέες μακροπρόθεσμα του γενικού συνόλου.

ε. Οι αντιλήψεις για τη φύση της γυναίκας

Η απομυθοποίηση της γυναίκας και η τοποθέτηση της μέσα στα πραγματικά της όρια και τις αληθινές της δυνατότητες, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Αυτό, γιατί ακόμη και οι ειδικοί επιστήμονες (Διαφορικής Ψυχολογίας κλπ.), είναι επηρεασμένοι από αρνητικά στερεότυπα χιλιάδων ετών, που έπλεξαν τον ιστό μιας ορισμένης αντίληψης και νοοτροπίας και οδήγησαν στην δημιουργία μιας εικόνας αντιφατικής, που φυσικά δεν ανταποκρίνεται στη γυναικεία ψυχική ζωή και πραγματικότητα: την μεταχειρίστηκαν βάνουσα, ενώ ταυτόχρονα την έβλεπαν σαν «τρυφερή ύπαρξη».

Από το ένα μέρος, αποτελούσε «σκεύος ηδονής και μηχανή αναπαραγωγής», ένα αδύνατο και ανελεύθερο πλάσμα. Έτσι καλλιεργήθηκε ο μύθος ότι οι γυναίκες αποτελούν το «ασθενές φύλο». Η αντίληψη αυτή που στηρίζεται και στον περιορισμό της γυναικείας δραστηριότητας λόγω του έμμηνου κύκλου, της εγκυμοσύνης και του τοκετού, παγιώθηκε και εκφράστηκε σαν υπεροχή του άνδρα απέναντι στη γυναίκα. Η μυϊκή δύναμη των ανδρών, οι δύσκολες και επικίνδυνες δραστηριότητες, που είχε παραδοσιακά επωμισθεί ο άνδρας, υπήρξαν η «χειροπιαστή» απόδειξη αυτής της υπεροχής.

Από το άλλο μέρος, η αγάπη στη μητέρα (που έχει μόνο αρετές) και η αφοσίωση σ' αυτή, οδηγεί τον άνδρα στο σχηματισμό μιας ιδανικής εικόνας για τη γυναίκα, με το να βλέπει σε κάθε γυναίκα τη μορφή της μητέρας του, την ιδανική, αρχέτυπη εικόνα της γυναίκας. Ο άνδρας φαίνεται έτσι να έχει μια ροπή στη σωματική και ψυχική ωραιοποίηση, στη «θέωση» της γυναίκας. Αυτά τα αντιφατικά συναισθήματα, αρχίζουν πλέον να ξεκαθαρίζουν και η γυναίκα παίρνει τη σωστή της θέση στη συλλογική συνείδηση των ανδρών²³⁹.

Η δύναμη του θηλυκού και η ικανότητά του να δίνει ζωή ήταν κάποτε έννοιες ιερές, στη συνέχεια δαιμονοποιήθηκε και το ιερό θηλυκό, από ιερή δύναμη ζωής μετατράπηκε σε εχθρό των ανθρώπων και χαρακτηρίστηκε ακάθαρτο. Η Γένεση μας λέει ότι, η Εύα δημιουργήθηκε από το πλευρό του Αδάμ. Η γυναίκα έγινε απλά ένα κομμάτι του άντρα, και μάλιστα αμαρτωλό²⁴⁰ !

Η ελληνική κλασική παιδεία δεν ασχολήθηκε με το ζήτημα της γυναίκας, κάτι για το οποίο κατηγορείται. Στην αρχαιότητα τη θέση της γυναίκας, όπως και του σκλάβου την καθόριζαν οι παραγωγικές σχέσεις της εποχής. Από τις γυναίκες ξεχώριζε η εταίρα που ήταν μέσο για ηδονή, όμως η μόρφωσή της ξεπερνούσε το επίπεδο της νόμιμης γυναίκας. Σκοπός της μόρφωσης ήταν να την κάνει πιο απολαυστική στις αντρικές συντροφίες. Η Πλατωνική και Αριστοτελική σχολή έμειναν κλειστές στο ωραίο φύλλο, που την εποχή αυτή δεν θεωρούνταν «ωραίο».

²³⁹Κωσταρά, Γ., (1979). Martin Heidegger, ό.π., σελ. 46.

²⁴⁰ Brown D., (2004). Κώδικας Da Vinci, εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα σελ.325-326

Το πρόβλημα της γυναίκας (όπως και του δούλου), δεν απασχόλησε τους αρχαίους όσο θα λογικά θα περιμέναμε. Ήταν για την εποχή ανάγκη, θεσμός και συνήθεια²⁴¹. Από την οπτική των αρχαίων φαίνεται ότι δεν μπορούσαν να φθάσουν σε μια συγκροτημένη θεωρία. Για τους ιδεαλιστές ήταν έγκλημα να θέσει κάποιος τέτοιο ζήτημα, όπως ακριβώς είναι σήμερα της ατομικής ιδιοκτησίας. Για τον Πλάτωνα και το Αριστοτέλη, η γυναίκα και ο σκλάβος βρισκόταν εκεί που τους είχε «τάξει» η φύση. «Φύση είναι η μεταφυσική παραλλαγή του θεού. Άτομα και ολόκληρες φυλές γεννήθηκαν για την σκλαβιά, για να υπηρετούν τους ανωτέρους, τους Έλληνες ιδιαίτερα, δίδαξε ο μεγάλος Σταγειρίτης»²⁴².

Η ψυχολογία της γυναίκας μέσα από τον Φροϋδική οπτική, επιχειρεί να κατανοήσει και ερμηνεύσει την συμπεριφορά της γυναίκας, εστιάζοντας το ενδιαφέρον της στις ανατομικές διαφορές και ιδιαίτερα «στην απουσία πέους» και στην με αντίρροπες συμπεριφορές προσπάθεια αναπλήρωσής της, ενώ από τις λύσεις υποκατάστασης λανθάνει πάντοτε η αρχέγονη μαζοχιστική ανάγκη της γυναίκας να βιασθεί από τον άντρα, μάλιστα δε στην περίπτωση της ψυχρής γυναίκας ερμηνεύεται ως απουσία του βιώματος του βιασμού κατά τη συνουσία.

Αντίθετα από τους Φροϋδιστές, η Horney²⁴³ συμπλέουσα με τις απόψεις του Adler, διακηρύσσει ότι αποφασιστικής σημασίας ψυχολογική διαφορά μεταξύ άντρα και γυναίκας δεν υπάρχει. Οι διαφορές που επισημαίνονται (ανατομικές), είναι πολιτισμικής προέλευσης και ως εκ τούτου δευτερογενής και σχετικές. Η σημασία που αποδίδεται στην διαμόρφωση της γυναικείας ψυχολογίας από την έλλειψη πέους έχει τις ρίζες της σε ιδεολογίες της ανδροκρατούμενης και πατριαρχικά δομημένης κοινωνίας, οι οποίες αναζητούνται στις νευρωτικές μορφές ζηλοτυπίας για το αντρικό γεννητικό όργανο, πρόκειται δηλαδή για ιδεολογήματα χωρίς επιστημονικό έρεισμα. Στο συμπέρασμα αυτό παραπέμπει η παρατήρηση ότι σε πολιτισμούς που εκτιμούνται ιδιαίτερα «οι αντρικές ιδιότητες» όπως η ανεξαρτησία, η αυτοτέλεια, η επαγγελματική επίδοση και επιτυχία, το θάρρος και η δύναμη επιβολής κλπ, και η σημασία, μερικές φορές και η λατρεία του «αντρικού αιδοίου», όπως στην αρχαιότητα του φαλλού, εξαιρείται ιδιαίτερα ως κατ' εξοχή έκφραση των αντρικών αυτών ιδιοτήτων²⁴⁴.

Η γυναίκα κατά την Horney δεν «φθονεί» για το αντρικό μόριο, αλλά για όλες εκείνες τις αντρικές πολιτισμικές δυνατότητες τις οποίες αναίτια και αφύσικα στερείται και υπολείπεται έναντι του άνδρα²⁴⁵. Σύμφωνα με τη συγγραφέα Εύα Χέλερ «...τη μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των ανδρών και των γυναικών δεν την προκαλούν οι εκ γενετής καταβολές, αλλά τα οικονομικά. Γι' αυτό και ο φεμινισμός ξεκινάει με το να έχει η γυναίκα τα δικά της χρήματα»²⁴⁶.

²⁴¹ Ράγκος, Σπ., (1995). Αριστοτελική, Πολιτική Φιλοσοφία, εκδόθηκε από τον Καθ. Βουδούρη, Κ., Αθήνα, σελ. 144-155. «Η διαφορά μεταξύ ανδρός και γυναικός είναι, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ένα φυσικό δεδομένο (Αριστ. ΜτΦ. 1252a35-b5)». Για να δικαιολογήσει την σχέση ανδρός και γυναικός ως σχέση φυσικής ανισότητας, ο Αριστοτέλης, χρησιμοποιεί το μεταφυσικό μοντέλο της ύλης και της μορφής. Ακολουθώντας την πλατωνική άποψη, η οποία απέδιδε μόνον στην αρρενωπότητα την γεννητική δύναμη της αναπαραγωγής, ενώ υπεβίβαζε την θηλυκότητα στο επίπεδο της τροφού και του δοχείου για την διατροφή του εμβρύου, και εν πλήρει συμφωνία προς την δική του βιολογική άποψη, η οποία, αντιθέτως προς τα ισχύοντα στο ιπποκρατικό corpus, ηρνεύει την ύπαρξη γυναικείου σπέρματος, ο Αριστοτέλης είδε στον άνδρα μια φανέρωση της ειδητικής αρχής της φύσεως, και στη γυναίκα διέκρινε την φυσική αρχή της ύλης εν ενεργεία (Αριστ. ΜτΦ. 988a1-7). Κάθε τόσο ο Αριστοτέλης τονίζει ότι η ύλη ορέγεται της μορφής και όχι αντίθετα. Κατά τούτο η ύλη καθ' εαυτήν είναι, ούτως ειπείν, ελαττωματική έναντι της μορφής καθ' εαυτήν (Αριστ. ΜτΦ. 1029a6).

²⁴² Θεοδωρίδης, Χαρ., (2003). Η φιλοσοφία του Επίκουρου, Η αληθινή όψη του αρχαίου κόσμου, εκδόσεις βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα, σελ. 278-279.

²⁴³ Horney Karen (1885-1952) Γερμανοαμερικανίδα ψυχολόγος-ερευνήτρια.

²⁴⁴ Μαρκαντώνη, Ι., (1978), ό.π. σελ. 90-91.

²⁴⁵ Horney, K., (1958) Memorial Issue: Amer. J. Psychoanal, (1954) Irving Robbins, «An Analysis of Horney's Concept of the Real Self: Educational Theory», σελ. 8.

²⁴⁶ Χέλερ, Ε., (2004), ό.π. σελ. 252.

Ωστόσο πολλοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι άνδρες και γυναίκες στη συναισθηματική σφαίρα λειτουργούν διαφορετικά και χρειάζονται διαφορετικά πράγματα για να ικανοποιηθούν. Οι άνδρες επιδιώκουν την αναγνώριση, εμπιστοσύνη, αποδοχή, εκτίμηση, θαυμασμό, επιδοκιμασία, ενθάρρυνση, ενώ οι γυναίκες την επικοινωνία, φροντίδα, κατανόηση, σεβασμό, αφοσίωση, σοβαρή αντιμετώπιση, επιβεβαίωση²⁴⁷. Προσφέροντας ο ένας στον άλλο, αυτό που στη πραγματικότητα χρειάζεται ο ίδιος, η προσφορά του αποτελεί δώρο - άδωρο²⁴⁸, με συνέπεια να είναι και οι δυο δυσσαρεστημένοι.

στ. Η σύγχρονη γυναίκα

Οι σύγχρονες γυναίκες δουλεύουν πολύ και συνήθως αισθάνονται ότι δεν έχουν κανένα στήριγμα. Και έχουν δίκιο. Δεν υπήρξε ποτέ άλλη εποχή στην ιστορία που να περιμέναμε τόσο πολλά πράγματα από αυτές. Πέντε ημέρες την εβδομάδα φορούν τη στολή τους και ξεκινούν μια μάχη οκτώ έως και δέκα ωρών. Όταν επιστρέφουν, αισθάνονται την ανάγκη να καθαρίσουν το σπίτι, να μαγειρέψουν, να πλύνουν, να δείξουν την αγάπη τους προς τα παιδιά τους και να τα περιποιηθούν, ενώ παράλληλα πρέπει να είναι ευχάριστες στον σύντροφό τους. Οι γυναίκες ζητούν πολλά από τον εαυτό τους και για αυτό συχνά αισθάνονται ότι «γίνονται χίλια κομμάτια».

Στη δουλειά, οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους παραδοσιακούς αντρικούς κανόνες. Όταν επιστρέφουν στο σπίτι πρέπει να πατήσουν ένα κουμπί και να γίνουν θερμές, τρυφερές, γεμάτες θηλυκότητα. Δεν είναι λοιπόν περίεργο ότι οι γυναίκες παραπονιούνται ότι χρειάζονται κι εκείνες ένα σύζυγο να τις υποδέχεται με αγάπη και τρυφερότητα όταν γυρίζουν στο σπίτι.

Ακόμη και οι σύγχρονες μητέρες, που δεν εργάζονται έξω από το σπίτι, αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες σε σχέση με τις μητέρες τους που έμεναν κι εκείνες στο σπίτι για να μεγαλώσουν τα παιδιά. Αυτό συμβαίνει γιατί οι περισσότερες φίλες τους δουλεύουν κι έτσι στερούνται τη συντροφιά και την υποστήριξη των άλλων γυναικών.

Στο παρελθόν οι γυναίκες ένιωθαν περήφανες όταν έλεγαν ότι ήταν μητέρες και σύζυγοι. Σήμερα αυτές οι γυναίκες αισθάνονται αμηχανία όταν τις ρωτούν «τι δουλειά κάνετε;». Μην έχοντας πια την υποστήριξη των άλλων γυναικών, πρέπει να αντιμετωπίσουν μόνες τους το γεγονός ότι η προσφορά τους δεν αναγνωρίζεται πια όπως στο παρελθόν. Και ενώ οι γυναίκες χρειάζονται σήμερα περισσότερη υποστήριξη από ποτέ, οι άντρες χάνουν την τόνωση της αυτοπεποίθησης που παραδοσιακά τους προσέφεραν οι σύντροφοί τους.

ζ. Η προβληματική του γάμου

Ο γάμος, θεσμός πανάρχαιος, καθιερώθηκε για να ικανοποιήσει ζωτικές ανάγκες του συλλογικού βίου, στη διαδρομή του χρόνου πέρασε από διάφορα στάδια μέχρι σήμερα που αμφισβητείται έντονα η αξία του. Πολλά ζευγάρια σήμερα, αρκούνται στην ελεύθερη συμβίωση κάνοντας σχέσεις πολύ πιο χαλαρές ή στην περίπτωση των γυναικών, επιλέγουν την μονογονεϊκή

²⁴⁷ Gray, J., (1995) Men are from Mars, Women are from Venus, εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, σελ.194-203.

²⁴⁸ Gray, J., (1996), ό.π. σελ.31-66.

οικογένεια. Πλάσμα, κατ' επέκταση κοινωνικό, συµμεταβάλλεται µε την αλλαγή της οικονοµικής υποδοµής, την πολιτική µορφή και το πνευµατικό κλίµα της κοινωνίας.

Ανεξάρτητα από την πορεία του στο χρόνο, οι σχέσεις σήµερα στο γάµο αποκτούν µια νέα δυναµική µε δεδοµένο ότι η γυναίκα µπορεί να είναι οικονοµικά αυτόνοµη και να έχει το αίσθηµα ασφαλείας επειδή το κράτος µπορεί να το εγγυηθεί σε κάποιο βαθµό. Όµως, ο άνθρωπος ικανοποιώντας βασικές ανάγκες της ζωής του ανακαλύπτει και θέλει να ικανοποιήσει τις συναισθηµατικές ανάγκες που, όπως ήδη έχουµε διαπιστώσει, ούτε την πείρα έχει, ούτε τις γνώσεις να το πετύχει.

Στη σχέση του γάµου, στο βαθµό που ισχύει ακόµη, οι σύζυγοι (άντρες και γυναίκες) θέλουν να αγαπούν ο ένας τον άλλο. Ενθαρρύνονται από την κοινωνία προς αυτό το σκοπό, καθιερώνονται σ' αυτόν από το νόµο και επιβεβαιώνονται σ' αυτόν από την ίδια τη φύση. Πιστεύουµε πως η αγάπη ενός άντρα για µια γυναίκα και η δική της αγάπη γι αυτόν, είναι η πιο έντονη έκφραση του ενστίκτου της ζωής. Θεωρητικά, το να αγαπάς και να αγαπιέσαι θα έπρεπε να εξαιρεί την πιθανότητα απογοήτευσης, µίσους, καταστροφής και να µην επιτρέπει σε κάποιον να καταστρέφεται. Ωστόσο παρ' όλη αυτή την ωστική δύναµη προς την κατεύθυνση της αµοιβαίας στοργής, γνωρίζουµε ότι πολλοί σύζυγοι (άντρες και γυναίκες) είναι δυστυχησµένοι στο γάµο τους.

Μερικά ζώα ακολουθούν την αυστηρή µονογαµία και µας δίνουν αποδείξεις συναισθηµατικής προσκόλλησης, άλλα πάλι δεν κάνουν τίποτα από τα δύο.

Φαίνεται ότι ένας σιωπηρός πόλεµος διεξάγεται συνέχεια ανάµεσα στα φύλα κι έτσι αντί να εργάζονται προς µια καλύτερη διαπροσωπική ενοποίηση και αµοιβαία βοήθεια, ο γάµος δείχνει να τονώνει την αµοιβαία επιθετικότητα²⁴⁹. Άντρες και γυναίκες βοηθούν και παρακινούν ο ένας τον άλλο προς την αυτοκαταστροφή µάλλον, παρά προς µεγαλύτερη δηµιουργικότητα. Στην ανυποµονησία του άντρα να κερδίσει µια σύζυγο ή στην έξαψη της γυναίκας να αποκτήσει ένα σύζυγο, θάβεται ο «πολεµικός πέλεκυς», αλλά µόνο για λίγο. Το γεγονός του γάµου αντιπροσωπεύει µια προσωρινή νίκη, αποτελεί όµως και για τα δύο µέρη, συµβόλαιο αµοιβαίων υποχρεώσεων, που αρχίζει να αντλεί υπερβολικά από τα ερωτικά αποθέµατα. Αν δεν αναπληρωθούν, εξανεµίζονται εντελώς και καθώς ο καιρός περνάει, τα παλιά επιθετικά συναισθήµατα εχθρότητας προς το αντίθετο φύλο που η έντονη συγκινησιακή κατάσταση τα κρατά υπό έλεγχο, ξυπνούν πάλι µέσα στην έγγαµη ένωση²⁵⁰.

Υπό το φως της σύγχρονης ψυχαναλυτικής θεωρίας η ζωή και η αγάπη είναι σχεδόν συνώνυµα. Μπορεί να πει κανείς ότι το να τρώει το φαγητό του και να φιλά τη γυναίκα του είναι απλώς διαφορετικά κατευθυνόµενες εκφράσεις του ίδιου ορµέµφυτου. Θα πρέπει να αναγνωρίσουµε και στο γάµο ότι οικονοµικοί, νοµικοί και θρησκευτικοί παράγοντες, όλοι, επωφελούνται από τη ζωτική ανάγκη αντρών και γυναικών για αµοιβαία έκφραση αγάπης ο ένας για τον άλλο.

Ο γάµος είναι ένας συµβιβασµός, πλασµένος νοµικά, οικονοµικά και θρησκευτικά για να προσφέρει µια νόµιµη ευκαιρία στην έκφραση της ερωτικής

²⁴⁹ Τσαλίκουλου, Φ., (2000). Εγώ, η Μάρθα Φρόντ, εκδόσεις Καστανιώτη, β' έκδοση, Αθήνα, σελ. 68: «Ερωτας είναι ο φόβος που γεννά την οργή. Έρωτας είναι ο φόβος που γεννά τον φόβο».

²⁵⁰ Yalom D. I., (2001), Όταν έκλαψε ο Νίτσε, Αθήνα, εκδόσεις ΑΓΡΑ, σελ. 397: «Ο µόνος τρόπος για να σώσει κανείς το γάµο του, είναι να τον εγκαταλείψει! Για να σχετισθεί κανείς µε έναν άλλο άνθρωπο πρέπει πρώτα να σχετισθεί µε τον εαυτό του. Αν δεν µπορούµε να αγκαλιάσουµε την µοναχικότητα µας, απλά χρησιµοποιούµε τον άλλον σαν ασπίδα απέναντι στην αποµόνωση. Μόνο όταν µπορούµε να ζήσουµε σαν το αετό-χωρίς καθόλου κοινό να µας παρατηρεί- µπορούµε να στραφούµε ο ένας προς τον άλλο µε αγάπη. Μόνο τότε µπορεί κανείς να νοιαστεί για την µεγέθυνση της ύπαρξης του άλλου. Αν κάποιος δεν µπορεί να εγκαταλείψει ένα γάµο τότε αυτός ο γάµος είναι καταδικασµένος».

²⁵⁰ Schure, E., (2001). Οι Μεγάλοι Μύστες, εκδόσεις Ιάμβλιχος, Αθήνα, σελ. 360.

ζωής. Μια τέτοια βάση για το γάμο είναι πολύπλοκη και αρκετά σημαντική ώστε να δικαιολογεί τις τρομερές θυσίες. Η Θεανώ, σύζυγος του Φιλόσοφου Πυθαγόρα, όταν κάποτε ρωτήθηκε για το γάμο απάντησε: «Δεν είναι ο γάμος που καθιερώνει τον έρωτα, αλλά η αγάπη που αιτιολογεί τον γάμο!». ²⁵¹ Το δυστύχημα όμως είναι, πως στη συντηρητική σκέψη μικρός μόνο βαθμός σεβασμού αποδίδεται σ' αυτή καθ' αυτή τη σεξουαλική ζωή. Συνεχίζει να θεωρείται από πολλούς, αν όχι από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, ως αναγκαίο κακό το οποίο επιτρέπεται μόνο κάτω από ορισμένες προσεκτικά εποπτευόμενες συνθήκες, για να μη αναφερθώ στην περίπτωση της ερωτικής φαντασίωσης. Πολλοί άνθρωποι κάνουν σεξ με τη φαντασία τους, όχι με εκείνον που είναι ξαπλωμένος δίπλα τους. Μία μελέτη έχει δείξει ότι στις Η.Π.Α., οι εβδομήντα στους εκατό συντρόφους δεν είναι «παρόντες» στη διάρκεια του σεξ και απλώς υπομένουν τη διαδικασία με μηχανικό τρόπο ²⁵².

Το ζευγάρι στο γάμο καλείται ν' αντιμετωπίσει τον μικρό στο ανάστημα, αλλά ύπουλο εχθρό: την καθημερινότητα με τις ευτελείς ανάγκες και την κουραστική στερεοτυπία της ²⁵³. Οι εντάσεις του γάμου πρέπει να διαχειρίζονται με τέτοιο τρόπο χωρίς ο κάθε σύντροφος με τη συμπεριφορά του να βγάζει τον χειρότερο εαυτό του άλλου. Ιδιαίτερα θα πρέπει να συζητούν οι σύντροφοι τις διαφορές, τις διαφωνίες τους, ακόμη και τις ανικανοποιήσεις τους. Ο λόγος για τον οποίο η πορεία της σχέσης δε ρέει ποτέ ομαλά, είναι το γεγονός ότι η αληθινή σχέση μπορεί να αντέξει μόνο αν οι προκλήσεις θυμού ή μοχθηρίας που είναι αναπόφευκτο ότι θα αναπτυχθούν, εκφράζονται ελεύθερα, συζητιούνται και επαναπροσαρμόζονται.

Φυσικά δεν εννοώ να γίνονται καυγάδες, διότι έρευνες ²⁵⁴ έχουν δείξει ότι η λεκτική επιθετικότητα αυξάνει τη βία. Οι σύζυγοι πρέπει να κάνουν συνειδητή προσπάθεια να είναι αντικειμενικοί και όχι να πέφτουν σε κρίσεις οργής. Πολλοί σύζυγοι κάνουν το λάθος στην επιθυμία τους να μη πληγώσουν τους συντρόφους τους, να μη συζητούν πράγματα που τους ενοχλούν και τα σωρεύουν μέσα τους. Αποτέλεσμα αυτής της καταστροφικής για τις σχέσεις τακτική είναι, ότι σε κάποια στιγμή όλα αυτά βγαίνουν στην επιφάνεια με τη μορφή άγριων καυγάδων και οργής. Μια ήρεμη απάντηση απομακρύνει την οργή, αλλά τα δυσάρεστα λόγια ανακατεύουν και φέρνουν στην επιφάνεια περισσότερη οργή. Φυσικά δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής των ανδρών και πρέπει να θυμούνται τις παραινήσεις του Επίκουρου: «Η γυναίκα σου περισσότερο πρέπει να σε σέβεται και όχι να σε φοβάται. Δεν την πήρες για υπηρέτρια, αλλά για σύντροφο στη ζωή!» ²⁵⁵.

Πάντα φαινόταν σημαντικό ότι ανάμεσα στους Εβραίους, οι οποίοι έχουν τόσο αξιοσημείωτες τάσεις να εκφράζουν επιθετικότητες στους διαπληκτισμούς και τις προφορικές συγκρούσεις, υπάρχουν τόσο λίγα διαζύγια και ασκείται τόσο μικρή σωματική βία. Πιστεύεται πως, ακόμα κι αν η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία δεν το απαγόρευε, το διαζύγιο θα ήταν σπάνιο ανάμεσα στους Ιρλανδούς και τους Ιταλούς, εξαιτίας της σχετικά μεγάλης ευκολίας τους να εκφράζουν τις συγκινησιακές τους καταστάσεις. Συχνά συμπεραίνεται από το σιωπηρό, αξιοπρεπή, μωτρωμένο Αγγλοσάξονα ότι όταν αποφεύγεται προφορική σύγκρουση ανάμεσα σε συζύγους, προωθείται η ειρήνη και η ευτυχία ²⁵⁶. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι αν οι εχθρότητες δεν μπορούν να απωθηθούν ή να αλλάξουν ροή, καλύτερα να εκφράζονται προς τα έξω παρά να διατηρούνται

²⁵² Πιερράκου, Τ., (1999). Έρωτας, Αγάπη & Σεξουαλικότητα, εκδόσεις Σωμάνους, Αθήνα, σελ. 53.

²⁵³ Παπανούτσου, Ε., (1973). Πρακτική Φιλοσοφία, εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα, σελ. 102.

²⁵⁴ Parker, B. and Schumacher, D., (1977). The Battered Wife Syndrome and Violence in the Nuclear Family of Origin: A Controlled Pilot Study, Public Health Briefs, AJPB August, Vo.; 67, No 8, σελ. 760.

²⁵⁵ Αβραμιδη, Γ., (2000), ό.π. σελ. 237.

²⁵⁶ Menninger, K., (1993). Η Αγάπη εναντίον του Μίσους, εκδόσεις Δίοδος, Αθήνα, σελ. 60-73 και 317-320.

μέσα και αυτό μπορεί να το πετύχει το ζευγάρι χωρίς καυγάδες και φυσικά χωρίς καμιά μορφή βίας.

«Η αγάπη, η αφοσίωση, η πίστη, ούτε επιβάλλονται, ούτε έχουν ανάγκη αποδεικτικών στοιχείων. Υπάρχουν ή δεν υπάρχουν. Μόνο όταν φοβόμαστε και νοιώθουμε ανασφάλεια, μόνον τότε χρειαζόμαστε το ίχνος της απόδειξης»²⁵⁷. Τότε αρχίζει η ανάγκη για έλεγχο, τότε ακριβώς αρχίζει η βία. Οι άνδρες αυτό που καταφέρνουν με τη βία είναι, η γυναίκα που αγαπούν και θέλουν την αγάπη και την εκτίμησή της, να τους βγάξει με τις πράξεις τους, από τον ποιοτικό της κόσμο, δηλαδή τον κύκλο των αγαπημένων της προσώπων. Αυτός ο πολύ συγκεκριμένος προσωπικός(ποιοτικός) κόσμος είναι το κέντρο της ζωής μας, γιατί μέσα σ' αυτόν βρίσκονται οι άνθρωποι, τα πράγματα και οι πεποιθήσεις που εμείς έχουμε ανακαλύψει ότι ικανοποιούν περισσότερο τις ανάγκες μας²⁵⁸.

Ξεκινώντας από την ώρα της γέννησης μας, καθώς διαπιστώνουμε ποια είναι αυτά που ικανοποιούν στο μέγιστο βαθμό τις ανάγκες μας, αποκρυσταλλώνουμε τη νέα γνώση μας στη μνήμη μας που αποτελεί τον ποιοτικό μας κόσμο και εξακολουθούμε να το κάνουμε και να τον αναπροσαρμόζουμε σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας. Αυτός ο κόσμος γίνεται καλύτερα αντιληπτός σαν ένα σύνολο από εικόνες, που βρίσκονται αποθηκευμένες στον εγκέφαλό μας και απεικονίζουν με απόλυτη ακρίβεια τον τρόπο με τον οποίο θα θέλαμε να είναι τα πράγματα και ιδιαίτερα τον τρόπο με τον οποίο θα επιθυμούσαμε να μας φέρονται. Οι σημαντικότερες από τις εικόνες είναι εκείνες των ανθρώπων, σ' αυτές συμπεριλαμβάνεται και η αυτοεικόνα μας – η εικόνα του «ιδεατού εαυτού» - επειδή ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ζώο και επειδή είναι σχεδόν αδύνατο να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες μας, χωρίς να σχετιζόμαστε με άλλους ανθρώπους, οι γονείς μας, τα παιδιά μας, ο γάμος μας ή οι σχέσεις μας και -αν είναι πετυχημένοι- οι σύντροφοί μας.

Όταν συγκαταλέγουμε κάποιους ανθρώπους στον «ποιοτικό μας κόσμο» το κάνουμε γιατί νοιαζόμαστε γι αυτούς και επειδή και αυτοί νοιάζονται για μας. Τους αντιμετωπίζουμε σαν άτομα που συμβάλλουν στην ικανοποίηση των αναγκών μας. Από τη στιγμή που μια γυναίκα θέσει εκτός του ποιοτικού της κόσμου τον σύντροφό της, είναι πλέον δύσκολο αν και όχι ακατόρθωτο να τον επαναφέρει και αυτό φυσικά δεν γίνεται με εξαναγκασμό(η αγάπη είναι παιδί της ελευθερίας, ποτέ της κυριαρχίας)²⁵⁹. Από τη στιγμή που βγει ένας άντρας από τον ποιοτικό της κόσμο ή όπως συνηθίζεται να λέγεται «έχει τελειώσει μέσα της!», το διαζύγιο – ο χωρισμός, θα είναι ίσως για τον άνδρα «ο πιο ανώδυνος δρόμος».

Όπως ήδη αναφέραμε, στις δυτικές κυρίως κοινωνίες οι σχέσεις στο ζευγάρι έχουν αλλάξει άρδην. Ο άνδρας μπήκε στο σπίτι, ενώ η γυναίκα βγήκε από το σπίτι στην αγορά εργασίας, μ' αποτέλεσμα και οι δυο να μη είναι ευχαριστημένοι. Δεν έχουν κατορθώσει ακόμη να βρουν την κοινή συνισταμένη στις σχέσεις τους, παρά το γεγονός ότι σε ιδεολογικό επίπεδο υπάρχει –σε γενικές γραμμές- ταυτότητα αντιλήψεων, σχετικά με την έγγαμη συμβίωση.

Από τις μελέτες του Μαλινόφσκυ²⁶⁰, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι χαρακτηριστικές διαφορές μεταβάλλονται σχετικά γρήγορα στην ίδια περιοχή όταν υφίσταται μεταβολές η κοινωνική δομή. Διαπίστωσε ότι οι ιθαγενείς των νησιών (Νότια Θάλασσα) ήταν δύσπιστοι, ντροπαλοί και εχθρικοί, σε σύγκριση με τους γείτονές τους Τροβριανούς, τους οποίους βρήκε απλούς, ειλικρινείς και ανοιχτούς. Οι πρώτοι ζούσαν ήδη σε πατριαρχικό κοινωνικό σύστημα με αυστηρά οικογενειακά και σεξουαλικά ήθη, ενώ οι δεύτεροι απολάμβαναν ακόμα

²⁵⁷ Τσαλίκου, Φ.,(2000).ό.π. σελ. 151.

²⁵⁸ Εφημερίδα, Διαπαιδαγώγηση, Φεβρουάριος 1999,σελ. 11.

²⁵⁹ Φρομ, Ε., (1978). Η Τέχνη της Αγάπης, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα σελ. 41.

²⁶⁰ Ράιχ, Β.,(1), (1981), .ο.π. σελ.18-28.

σε μεγάλο βαθμό την ελευθερία της μητριαρχίας. Οι διαπιστώσεις αυτές επιβεβαιώνουν την αντίληψη, που διατυπώθηκε στην ψυχαναλυτική κλινική της Βιέννης²⁶¹ ότι, η κοινωνική και οικονομική δομή μιας κοινωνίας επιβάλλεται στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των μελών της με έμμεσο, ιδιαίτερα περίπλοκο πλάγιο τρόπο.

Η κοινωνικοοικονομική δομή μιας κοινωνίας υπαγορεύει συγκεκριμένους τρόπους οικογενειακής ζωής, αλλά αυτοί οι τρόποι δεν προϋποθέτουν μόνο συγκεκριμένες μορφές σεξουαλικότητας, τις παράγουν κιόλας, στο μέτρο που επηρεάζουν την ενστικτική ζωή του παιδιού και του εφήβου, από την οποία πηγάζουν αλλαγμένες στάσεις και τρόποι αντίδρασης. Στο σημείο αυτό μπορούμε να πούμε ότι η χαρακτηριστική δομή είναι η συμπυκνωμένη και κοινωνιολογική διαδικασία μιας δεδομένης εποχής. Οι ιδεολογίες μιας κοινωνίας μπορούν να γίνουν υλική δύναμη μόνο αν μεταβάλλουν πραγματικά τις χαρακτηριστικές δομές των μελών της. Μπορεί να αποκαλύψει ουσιαστικά στοιχεία αν στραφούμε στο ερώτημα, γιατί οι ιδεολογίες υφίστανται επαναστατικές μεταβολές με ρυθμό πολύ βραδύτερο από ότι η κοινωνικοοικονομική βάση, δηλαδή, γιατί ο άνθρωπος υστερεί συνήθως σε σχέση με αυτό που παράγει και με αυτό που πρέπει και μπορεί να τον μεταβάλλει.

Εκτός από την παρεμπόδιση της συμμετοχής στην πολιτιστική απόλαυση λόγω ταξικών διαφορών, υπάρχει και το γεγονός ότι οι χαρακτηριστικές διαμορφώνονται στην πρώιμη παιδική ηλικία και μένουν ανέπαφες χωρίς να υφίστανται πολλές αλλαγές. Από την άλλη, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, που αποτέλεσε κάποτε τη βάση τους, μεταβάλλεται γρήγορα με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και αργότερα προβάλλει διαφορετικές απαιτήσεις και επιτάσσει άλλα είδη προσαρμογών. Δημιουργεί βέβαια και νέες στάσεις και τρόπους αντίδρασης, που επιβάλλονται και εισχωρούν στα παλιά, στα ήδη δημιουργημένα χαρακτηριστικά χωρίς ωστόσο να τα εξαλείφει. Αυτά τα δύο σύνολα χαρακτηριστικών που αντιστοιχούν σε διαφορετικές ιστορικά διαχωρισμένες κοινωνιολογικές καταστάσεις, αντιτίθενται τώρα το ένα με το άλλο.

Ένας άνθρωπος μεγαλωμένος σε μια οικογένεια της δεκαετίας του 1970 αναπτύσσει ένα τρόπο αντίδρασης ανάλογο με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του 1970. Το 2006 ωστόσο, σαν αποτέλεσμα της διαδικασίας οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής αποσύνθεσης που βιώνουμε, οι οικογενειακές συνθήκες άλλαξαν σε τέτοιο βαθμό που εμπλέκονται σε μια κρίσιμη αντίφαση, παρά μια επιμέρους επιφανειακή προσαρμογή της προσωπικότητάς του. Ο χαρακτήρας της π.χ. απαιτεί μια αυστηρή μονογαμική σεξουαλική ζωή, ωστόσο όμως, η μονογαμία έχει αποσυντεθεί κοινωνικά και πολιτιστικά. Διανοητικά μια γυναίκα δεν μπορεί να απαιτήσει πια μονογαμία από τον εαυτό της και τον άντρα της, σύμφωνα με την ψυχοδομή της όμως, δεν βρίσκεται στο ύψος των νέων συνθηκών και των απαιτήσεων της σκέψης της.

Οι παλιές δομές δεν καθυστερούν απλά και μόνο – αλλά αντιμάχονται τις καινούριες με ποικίλους και πολυάριθμους τρόπους. Αν η παλιά ιδεολογία ή ο προσανατολισμός που αντιστοιχούν στην προηγούμενη κοινωνιολογική κατάσταση, δεν ήταν εμπεδωμένα στη δομή των ενστίκτων ή ακριβέστερα στη δομή του χαρακτήρα σαν χρόνιοι κι αυτόματοι τρόποι αντίδρασης, τότε θα ήταν ικανά να προσαρμόζονται στις σύγχρονες αντιλήψεις για τις σχέσεις των ζευγαριών, πολύ πιο εύκολα και πιο γρήγορα. Καμιά λεπτομερειακή απόδειξη δεν χρειάζεται για να αποδειχθεί ότι η ακριβής γνώση των μηχανισμών, που διαμεσολαβούν τη συσχέτιση της οικονομικής, κοινωνικής κατάστασης, της

²⁶¹ «Η Εισβολή της Καταναγκαστικής Σεξουαλικής Ηθικής» και «Διαλεκτικός Υλισμός και Ψυχανάλυση», (δημοσιεύθηκε στο «Κάτω από τη Σημαία του Μαρξισμού», 1929).

ενστικτικής ζωής και των διαφυλικών σχέσεων, σχηματισμού του χαρακτήρα και ιδεολογίας, θα έκανε εφικτά αρκετά πρακτικά μέτρα, κυρίως στο πεδίο της εκπαίδευσης αλλά ίσως και στον τρόπο επηρεασμού της συλλογικής συνείδησης.

η. Οι διαφορές ανδρών και γυναικών

Οι διαφορές μεταξύ των ατόμων, οι ενδοατομικές διαφορές, καθώς και οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, αποτελούν αντικείμενο μελέτης της Διαφορικής Ψυχολογίας²⁶².

Η διαφορετική σωματική δομή και ανάπτυξη οφείλεται στη διαφορετική αναλογία των ορμονών, τη δομή των κυττάρων, το ρόλο της αναπαραγωγής. Οι άνδρες, υπερέχουν σε ύψος και βάρος, ενώ οι γυναίκες πλεονεκτούν στο ρυθμό ανάπτυξης και προφανώς η υπεροχή των κοριτσιών στις σχολικές επιδόσεις, οφείλεται ακριβώς σ' αυτό. Γενικά η σωματική υγεία και η αντοχή των γυναικών είναι καλλίτερη από αυτή των ανδρών²⁶³. Οι διαφορές μας είναι προφανείς, αλλά λιγότερο προφανείς είναι οι ομοιότητες. Όχι μόνο έχουμε τα ίδια σωματικά χαρακτηριστικά, με εξαίρεση τα κύρια και δευτερεύοντα σεξουαλικά χαρακτηριστικά, αλλά επίσης έχουμε ορμόνες του αντιθέτου φύλου στη γενετική μας σύνθεση. Έτσι ο άνδρας ενσωματώνει τη γυναίκα και η γυναίκα ενσωματώνει το άνδρα.

Πάνω από τις ομοιότητες, είναι τα πολιτισμικά αποτυπώματα, τα οποία υπαγορεύουν τον κοινωνικό ρόλο για το κάθε φύλο. Αυτές οι συλλογικές εικόνες δημιουργούνται από τους μύθους, τις στάσεις και την άγνοια του παρελθόντος: Οι άνδρες είναι δυνατοί, διανοούμενοι, υπολογιστικοί, επιστημονικοί, δημιουργικοί, ενώ οι γυναίκες είναι αδύναμες, συναισθηματικές, διορατικές, ευαίσθητες. Αυτές οι εικόνες επηρεάζουν τη δομή της οικογένειας και διαμορφώνουν τις δομές της προσωπικότητας από τη μια γενιά στην άλλη. Στο πέρασμα του χρόνου, μερικά χαρακτηριστικά του γένους γίνονται υπερβολικά, ενώ άλλα καταπιέζονται ή απορρίπτονται. Στερεότυπα αναπτύσσονται και ενισχύονται σχεδόν από το καθετί στην καθημερινή μας εμπειρία: την παιδεία, τα μέσα επικοινωνίας και την προσωπική αλληλεπίδραση. Τα τελευταία χρόνια, το φεμινιστικό κίνημα έχει προκαλέσει δημόσια αυτά τα στερεότυπα, που έχουν γίνει ευρέως αποδεκτά²⁶⁴.

Οι ψυχικές διαφορές μεταξύ των φύλων έχουν – όπως θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε στη συνέχεια- βιολογική και κοινωνική αιτιολόγηση²⁶⁵: τα έμφυτα στοιχεία του φύλου και το περιβάλλον, οι διαφορετικές συνθήκες ζωής, δομούν διαφορετικό τύπο προσωπικότητας σε κάθε φύλο. Αν κατανοήσουμε την ιστορική και βιολογική εξέλιξη του ανθρώπινου είδους, θα μπορέσουμε να κρατήσουμε τα χρήσιμα στοιχεία του παρελθόντος και να τα προσαρμόσουμε στη σημερινή εποχή, με τρόπο που να μην απορρίπτει τη βιολογική μας κατασκευή, αλλά να επεκτείνει τις δυνατότητές μας, ώστε να μπορούμε να υπερβαίνουμε τους εαυτούς μας, με το να τους κατανοούμε.

Το να προσπαθούμε όμως, να αγνοήσουμε τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στην ψυχική ζωή (συναισθηματική, βουλευτική, γνωστική), που κυρίως διαπιστώνονται διαφορές, αυξάνει τη σύγχυση και την απογοήτευση και επιδεινώνει τα προβλήματα. Οι γενικεύσεις σχετικά με τα θέματα που αφορούν

²⁶² Παρασκευοπούλου, Ι., (1977). Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Ιωάννινα, σελ 23-47.

²⁶³ Κωσταρά, Γ., (1979), ό.π. σελ. 336.

²⁶⁴ Πιερράκου Τ., (1999). Έρωτας, Αγάπη & Σεξουαλικότητα, εκδόσεις Σωμάνους, Αθήνα, σελ.65-67.

²⁶⁵ Diamond, Mil., (2000): Sex and Gender: Same or Different, p. in Feminism & Psychology, vol. 10(1): 46-54

τους άντρες και τις γυναίκες, οπωσδήποτε δεν ισχύουν για όλους τους ανθρώπους, ισχύουν όμως για ένα μεγάλο ποσοστό.

Τα τελευταία χρόνια, πλήθος επιστημονικών ερευνών έχουν δείξει με σαφήνεια την ύπαρξη εγγενών διαφορών ανάμεσα στον αντρικό και το γυναικείο εγκέφαλο, καθώς και στον τρόπο που χρησιμοποιείται ο εγκέφαλος από τους άντρες και τις γυναίκες, αντίστοιχα. Αν και αυτές οι μελέτες αποδεικνύουν χωρίς καμιά αμφιβολία ότι υπάρχουν διαφορές, οι επιστήμονες δε γνωρίζουν ακόμα τη σημασία τους. Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι γυναίκες τείνουν να χρησιμοποιούν ταυτόχρονα και τα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου τους, ενώ οι άντρες εναλλάξ το ένα ή το άλλο. Αυτό σημαίνει ότι οι άντρες χρησιμοποιούν είτε τις ικανότητες του λόγου, που κατευθύνονται από το αριστερό ημισφαίριο ή τις ικανότητες λύσης των προβλημάτων, που κατευθύνονται από το δεξιό ημισφαίριο, ενώ οι γυναίκες χρησιμοποιούν ταυτόχρονα και τα δύο.

Η θέση αυτή στηρίζεται σε δύο κατηγορίες νευροφυσιολογικών μαρτυριών²⁶⁶. Σ' αυτές που δείχνουν ότι τα δύο ημισφαίρια είναι εξειδικευμένα στην άσκηση διαφορετικών γνωστικών λειτουργικών. Πρέπει να δεχτούμε, σύμφωνα με τις μαρτυρίες αυτές, ότι το δεξιό ημισφαίριο είναι υπεύθυνο για την αναπαράσταση, την οργάνωση και την επεξεργασία των σχέσεων που ορίζουν το χώρο (το πεδίο). Επιπλέον, η επεξεργασία που επιτελείται από το ημισφαίριο φαίνεται να είναι ολική μάλλον παρά αναλυτική. Συνεπώς είναι λογικό να αναμένει κανείς ότι η κυριαρχία του δεξιού ημισφαιρίου θα έχει ως αποτέλεσμα μια αυξημένη ευαισθησία του ατόμου απέναντι στα αντιληπτικά στοιχεία και τις δυνάμεις που καθορίζουν την οργάνωσή τους ως συνόλων ή «καλών μορφών». Θα οδηγήσει δηλαδή σε εξαρτημένες από το πεδίο αντιδράσεις²⁶⁷.

Αντίθετα, οι νευροφυσιολογικές μαρτυρίες δείχνουν ότι το αριστερό ημισφαίριο είναι η έδρα των αναλυτικών διαδικασιών επεξεργασίας γενικά και ειδικότερα, των διαδικασιών δυαδικής ανάλυσης στις οποίες στηρίζεται η λογική και η μαθηματική επεξεργασία των πληροφοριών. Επιπλέον, φαίνεται ότι το αριστερό ημισφαίριο είναι υπεύθυνο να αναπαριστά τις αφηρημένες σχέσεις που προκύπτουν από τις διαδικασίες ανάλυσης που το χαρακτηρίζουν. Συνεπώς, η κυριαρχία του αριστερού ημισφαιρίου πρέπει να οδηγεί σε ότι εμφανίζεται, στο επίπεδο της συμπεριφοράς, ως ανεξαρτησία από το πεδίο²⁶⁸.

Στη διάρκεια της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους, τα σώματα, οι εγκέφαλοι και οι ορμόνες των αντρών και των γυναικών διαμορφώθηκαν έτσι, ώστε να εξυπηρετούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαφορετικούς ρόλους και δραστηριότητες των δύο φύλλων. Η διαφοροποίηση είναι αιτία ζωής. Κάθε είδους αλήθεια(σωματική, ψυχική, πνευματική) στηρίζεται στο άλλο: «Η αλήθεια αρχίζει με δύο», τονίζει ο Νίτσε και επαναλαμβάνει ο Jaspers²⁶⁹. Ο άντρας, για παράδειγμα έχει συνηθίσει να αντιμετωπίζει τα συναισθήματά του καταφεύγοντας σιωπηλά στην επίλυση των προβλημάτων του. Σαν κυνηγός, πολεμιστής και προστάτης της οικογένειάς του, αναγκάστηκε να μάθει να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά και γρήγορα τα έντονα συναισθήματα του θυμού, του φόβου και της απώλειας, αλλά και να λύνει μόνος του τα προβλήματά του.

Από την άλλη μεριά, οι γυναίκες προσαρμόστηκαν στο ρόλο του φροντιστή των άλλων και έμαθαν να λύνουν τα προβλήματά τους με τη

²⁶⁶ Gazzaniga, M.S., & Sperry, R.W. (1967). Language after section of the cerebral commissures. *Brain*, 90,σελ. 131-148.

²⁶⁷ Δημητρίου, Ανδ.,(1993). Γνωστική Ανάπτυξη, Μοντέλα- Μέθοδοι- Εφαρμογές, τόμος 1:Piaget και Νεοπιαζετιανοί, εκδόσεις art of text,Θεσσαλονίκη, σελ. 189-194.

²⁶⁸Pascual- Leone, J. (1974). A neo-Piagetian process- structural model of Witkin's psychological differentiation. Presented at the Meeting of the International Association for Cross-Cultural Psychology, Kingston, Ontario, Canada, σελ.301-345.

²⁶⁹Κωσταρά, Γ., (1979), ό.π. σελ. 335-338.

συζήτηση με τα άλλα μέλη της οικογένειας και της κοινότητας. Αυτός ο τρόπος λειτουργίας αντικατοπτρίζει θαυμάσια την τάση των γυναικών να χρησιμοποιούν ταυτόχρονα και τα δυο τους ημισφαίρια. Επιπλέον σε επιστημονικά πειράματα οι γυναίκες έχουν δείξει υπεροχή έναντι των αντρών σε ικανότητες λόγου, που αντιστοιχούν στο αριστερό ημισφαίριο, ενώ οι άντρες δείχνουν να υπερέχουν στις ικανότητες που συνδέονται με το δεξί ημισφαίριο του εγκεφάλου²⁷⁰.

Η δομή του γυναικείου εγκεφάλου επιτρέπει στις γυναίκες να εκφράζουν καλύτερα τα συναισθήματά τους. Γι αυτό και η ομιλία είναι χαρακτηριστικό της γυναικείας φύσης. Ο επιπλέον συνδετικός ιστός του γυναικείου εγκεφάλου, ο οποίος αποτελείται από δισεκατομμύρια περισσότερων νευρικών συνάψεων που συνδέουν τα συναισθήματα με το κέντρο του λόγου, επιτρέπει στα κορίτσια να αναπτύσσουν την ικανότητα ομιλίας πριν από τα συνομήλικά τους αγόρια²⁷¹.

Αγόρια και κορίτσια διδάσκονται πολύ διαφορετικά μαθήματα σχετικά με τους τρόπους χειρισμού των συναισθημάτων. Οι γονείς, γενικά, συζητούν για συναισθήματα – με εξαίρεση το θυμό – περισσότερο με τις κόρες τους παρά με τους γιους τους. Τα κορίτσια δέχονται περισσότερη πληροφόρηση σχετικά με τα συναισθήματα από τα αγόρια: όταν οι γονείς σκαρφίζονται ιστορίες που διηγούνται στα παιδιά τους κατά την προσχολική ηλικία, χρησιμοποιούν περισσότερες λέξεις που προκαλούν συγκίνηση όταν απευθύνονται στις κόρες παρά στους γιους. Όταν οι μητέρες μιλούν στις κόρες τους για τα αισθήματα συζητούν με περισσότερες λεπτομέρειες για την ίδια την συναισθηματική κατάσταση, απ όσο το κάνουν με τους γιους – παρόλο που με τους γιους τους μπαίνουν σε περισσότερες λεπτομέρειες γύρω από τα αίτια και τα επακόλουθα συναισθημάτων όπως είναι ο θυμός (πιθανώς με τη μορφή του διδακτικού παραμυθιού).

Η Λέσλι Μπρόντι και η Τζούντιθ Χολ, οι οποίες συνόψισαν τρεις έρευνες που σχετίζονταν με τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα, υποστηρίζουν ότι, επειδή τα κορίτσια αναπτύσσουν τη λεκτική τους ικανότητα γρηγορότερα από τα αγόρια, αποκτούν μεγαλύτερη εμπειρία στην περιγραφή των συναισθημάτων τους, και περισσότερη ικανότητα απ όση τα αγόρια στη χρήση λέξεων με τις οποίες εξερευνούν αλλά και υποκαθιστούν τις συναισθηματικές αντιδράσεις, όπως για παράδειγμα την αντιπαράθεση σώμα – με σώμα. Κατ αντίθεση, παρατηρούν οι ερευνήτριες, «τα αγόρια που δεν είναι σε θέση να περιγράψουν με λέξεις και με ικανοποιητικό τρόπο τα συναισθήματά τους μπορεί να χάσουν σε μεγάλο βαθμό την επίγνωση της συναισθηματικής τους κατάστασης, τόσο όσον αφορά τα ίδια, όσο και τους γύρω τους».

Σε ηλικία δέκα χρόνων περίπου το ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών είναι φανερά επιθετικά, έτοιμα για κατά μέτωπο αντιπαράθεση όταν θυμώνουν. Αλλά γύρω στα δεκατρία, παρατηρείται μια χαρακτηριστική διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα: τα κορίτσια γίνονται πολύ πιο ικανά, συγκριτικά με τα αγόρια, σε περίτεχνες επιθετικές τακτικές, όπως είναι η απομάκρυνση, το κουτσομπολιό και η έμμεση εκδίκηση. Τα αγόρια, γενικά, εξακολουθούν να είναι επιθετικά όταν θυμώσουν, χωρίς να πηγαίνει ο νους τους σε τέτοιες πιο καλυμμένες στρατηγικές επίθεσης²⁷². Αυτός είναι μόνο ένας από τους πολλούς τρόπους με τους οποίους τα αγόρια – και αργότερα οι άνδρες – εμφανίζονται

²⁷⁰ Gray, J., (1996). ό.π. σελ.109-147.

²⁷¹ Brody, R. Leslie, and Judith, A Hall, (1993). Αυτή η σύνοψη των διαφορών που υπάρχουν στα δύο φύλα, αναφορικά με τον τρόπο κοινωνικοποίησης των συναισθημάτων, βασίζεται στην εξαιρετη ανασκόπηση που δημοσιεύεται στο «Gender and Emotion», στο βιβλίο "Handbook of Emotions" των Lewis Michael and Haviland, Jeannette, eds. Guilford Press, Νέα Υόρκη, σελ. 456.

²⁷² Cairns, B.R., and Cairns, D. Be, (1994). Lifelines and Risks, Cambridge University Press, N.York .

λιγότερο επιδέξιοι από το αντίθετο φύλο στις άγνωστες πτυχές της συναισθηματικής ζωής.

Όταν τα κορίτσια παίζουν μαζί, σχηματίζουν μικρές, πολύ δεμένες μεταξύ τους ομάδες και δίνουν έμφαση στην ελαχιστοποίηση της εχθρικότητας και στη μεγιστοποίηση της συνεργασίας, ενώ τα παιχνίδια των αγοριών διεξάγονται σε ευρύτερες ομάδες, η δε έμφαση δίνεται στον ανταγωνισμό. Μια ουσιαστική διαφορά μπορεί να παρατηρηθεί σε αυτό που συμβαίνει όταν τα παιχνίδια που παίζουν, είτε αγόρια είτε κορίτσια, διακόπτονται από κάποιον τραυματισμό. Αν είναι αγόρι που χτύπησε έχει στενοχωρηθεί και κλαίει, όλοι περιμένουν να βγει από τη μέση, ώστε να μπορέσει να συνεχιστεί το παιχνίδι. Αν συμβεί το ίδιο σε μια κοριτσίστικη συντροφιά, το παιχνίδι σταματάει και όλες μαζεύονται σύρω από το χτυπημένο κοριτσάκι που κλαίει.

Όταν οι ενήλικες γυναίκες είναι αναστατωμένες και δεν μπορούν να σκεφτούν καθαρά, επιζητούν ενστικτωδώς να μιλήσουν σε κάποιον που απλώς θα τις ακούει. Η βοήθεια που παίρνουν με αυτόν τον τρόπο τους επιτρέπει να επανασυνδέσουν τις σκέψεις τους με τα συναισθήματά τους, για να κατανοήσουν την κατάσταση και να αποφασίσουν τι θα κάνουν. Όταν λοιπόν οι γυναίκες είναι αναστατωμένες, αναζητούν έναν καλόν ακροατή για να τακτοποιήσουν τα συναισθήματά τους.

Από την άλλη μεριά, όταν ένα αγόρι αισθάνεται ελεύθερο να δράσει χωρίς το φόβο της τιμωρίας ή της απώλειας της αγάπης, έχει τη δυνατότητα να κάνει λάθη και μετά να σκεφτεί τις πράξεις του και να διορθώσει τη συμπεριφορά του. Αυτός ο μηχανισμός της «αυτοεπιδιόρθωσης» επιτρέπει στα νεαρά αγόρια να μαθαίνουν από τα λάθη τους. Έτσι, θα αναπτύξουν τελικά τις νευρικές συνάψεις, που είναι απαραίτητες για να αισθάνονται και να σκέφτονται πριν περάσουν στη δράση²⁷³.

Όταν οι άντρες είναι αναστατωμένοι και δεν μπορούν να σκεφτούν καθαρά, αντιδρούν ενστικτωδώς με την κίνηση. Ενώ οι γυναίκες εκφράζουν ταχύτερα και ευκολότερα τα συναισθήματά τους, οι άντρες κινούνται ταχύτερα για να επιλύσουν τα προβλήματά τους. Ενώ οι γυναίκες θέλουν να αναλύσουν ένα πρόβλημα μιλώντας του για όλες του τις πτυχές, οι άντρες δε θα ησυχάσουν αν δεν κάνουν κάτι για την επίλυσή του. Καμιά από τις δύο αυτές προσεγγίσεις δεν είναι καλύτερη από την άλλη. Η καλύτερη προσέγγιση για τη λύση των προβλημάτων είναι η συνεργασία των δύο φύλων.

Από την αυγή της ανθρωπότητας, η ικανότητα των αντρών να ρίχνουν το ακόντιο ήταν απαραίτητη για την επιβίωσή τους, όπως και η ικανότητα των γυναικών να συζητούν και να δημιουργούν σχέσεις ήταν απαραίτητη για τη δική τους επιβίωση. Δεν είναι λοιπόν περίεργο που ο εγκέφαλός μας εξελίχθηκε διαφορετικά, επιτρέποντας στις γυναίκες να εκφράζουν πιο αποτελεσματικά τα συναισθήματά τους²⁷⁴ και στους άντρες να αποστασιοποιούνται από τα δικά τους συναισθήματα για να σκεφτούν ένα πρόβλημα και να βρουν κάποια λύση.

Ο αντρικός εγκέφαλος δημιουργεί πρώτα δισεκατομμύρια νευρικές συνάψεις για να συνδεθούν τα θυμικά του κέντρα με το κέντρο της δράσης. Έτσι, όταν οι άντρες είναι αναστατωμένοι ή θυμωμένοι, θέλουν να κάνουν κάτι. Η εξεύρεση κάποιας λύσης είναι η πρώτη τους προτεραιότητα. Φυσικά και οι γυναίκες από την πλευρά τους θα αναζητήσουν επίσης λύσεις στα προβλήματά τους, αλλά εξαιτίας του τρόπου που αναπτύχθηκε ο εγκέφαλός τους θα επιδιώξουν πρώτα να μιλήσουν γι αυτά.

²⁷³ Gray, J., (1995). ό.π. σελ.97-166.

²⁷⁴ Η αντίληψη των θλιμμένων προσώπων: έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Dr. Ruben C. Gur, στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια.

Οι γυναίκες έχουν δισεκατομμύρια νευρικές συνάψεις, που συνδέουν τα θυμικά τους κέντρα με το κέντρο του λόγου. Κατά μια έννοια, θα λέγαμε ότι διαθέτουν τεράστιες λεωφόρους, που συνδέουν τα συναισθήματά τους με την ομιλία. Όταν οι άντρες προσπαθούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, πρέπει πρώτα να σκεφτούν τι θέλουν να πουν. Ο άντρας πρώτα θα νιώσει κάποιο συναίσθημα, μετά θα θελήσει να κάνει κάτι σχετικά με αυτό, σε τρίτη φάση θα αναλύσει το συναίσθημα και με τον τρόπο που μπορεί να το αντιμετωπίσει και μόνο τότε θα αποφασίσει αν του είναι χρήσιμο να μιλήσει γι αυτό. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να περάσει στο αριστερό ημισφαίριο και να σχηματίσει τις λέξεις που θα περιγράψουν τα συναισθήματά του. Όταν τελικά μιλήσει και γεννηθούν νέα συναισθήματα, η διαδικασία αρχίζει από την αρχή. Οι γυναίκες δύσκολα κατανοούν αυτή τη δαιδαλώδη πορεία, γιατί όπως είπαμε εκείνες αισθάνονται, μιλούν και σκέφτονται ταυτόχρονα.

Η ανάπτυξη των γνωστικών κέντρων του εγκεφάλου των αγοριών και των κοριτσιών αρχίζει σε ένα μεταγενέστερο στάδιο της εξελικτικής πορείας. Σε αυτό το στάδιο, δισεκατομμύρια νευρικές συνάψεις δημιουργούνται στα γνωστικά ή διανοητικά κέντρα του εγκεφάλου. Όπως αναπτύξαμε και παραπάνω, όταν οι γυναίκες είναι ταραγμένες, η πρώτη τους παρόρμηση είναι να μιλήσουν για το πρόβλημά τους. Καθώς συνεχίζουν να μιλούν, κινητοποιούνται οι γνωστικές τους ικανότητες και αρχίζουν να σκέφτονται όσα λένε και όσα αισθάνονται και έτσι οδηγούνται προς τη λύση. Οι γυναίκες ξεκινούν από τα θυμικά κέντρα του εγκεφάλου, προχωρούν στα επικοινωνιακά και καταλήγουν στα διανοητικά. Αυτή είναι η πιο φυσική πορεία, γιατί με αυτή τη σειρά αναπτύχθηκε και ο εγκέφαλός τους. Σταδιακά, αναπτύσσουν την ικανότητα να αισθάνονται, να σκέφτονται και να μιλούν ταυτόχρονα.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι, σε γενικές γραμμές, οι γυναίκες οδεύουν στο γάμο προετοιμασμένες για το ρόλο του «συναισθηματικού μανάτζερ» του ανθρώπου δηλαδή που είναι σε θέση να χειριστεί τα συναισθήματα τα δικά τους και των άλλων, ενώ οι άνδρες στη φάση αυτή εκτιμούν πολύ λιγότερο τη σημασία αυτού του στοιχείου για την μακροήμερευση του γάμου τους.

Αυτή η αυξανόμενη σιωπή από την πλευρά του άνδρα μπορεί εν μέρει να οφείλεται στο γεγονός ότι, αν μη τι άλλο, οι άνδρες είναι περισσότερο αισιόδοξοι σχετικά με την κατάσταση του γάμου τους, ενώ οι γυναίκες συλλαμβάνουν τις προβληματικές του πτυχές. Σε μια μελέτη που έγινε σε παντρεμένα ζευγάρια, οι άνδρες είχαν μια πιο «ρόδινη» εικόνα για όλα σχεδόν τα σημεία της σχέσης τους συγκριτικά με τις γυναίκες για: τον έρωτα, τα οικονομικά, τους δεσμούς με τους εξ αγχιστείας συγγενείς, το πόσο καλοί ακροατές ήταν ο ένας του άλλου, το πόση σημασία είχαν γι αυτούς τα ελαττώματά τους²⁷⁵. Οι γυναίκες, σε γενικές γραμμές, είναι πιο ομιλητικές όταν πρόκειται να εκφράσουν τα παράπονά τους απ όσο οι άνδρες τους, κι αυτό ισχύει ιδιαίτερα στα δυστυχημένα ζευγάρια.

Για τους άντρες τα πράγματα είναι διαφορετικά, επειδή ακολούθησαν διαφορετική εξελικτική πορεία. Πρώτα αναπτύσσεται το κέντρο των συναισθημάτων τους, μετά το κέντρο της δράσης και τελευταίο το κέντρο της σκέψης. Όταν οι άντρες είναι ταραγμένοι, η πρώτη τους παρόρμηση είναι να δράσουν. Η δράση τους βοηθάει να σκέφτονται πιο καθαρά. Σταδιακά, αναπτύσσουν την ικανότητα να αισθάνονται, να δρουν και να σκέφτονται ταυτόχρονα. Αυτή η λειτουργικότητα του ανδρικού εγκεφάλου ερμηνεύει σε σημαντικό βαθμό την αυξημένη παρορμητικότητα των ανδρών και την μεγαλύτερη συμμετοχή τους παγκόσμια στα εγκλήματα βίας. Βέβαια η δραστηριοποίησή τους στα κοινωνικά δρώμενα περισσότερο απ ότι των

²⁷⁵Sternberg, R., (1988). Triangulating Love, στο βιβλίο « The Psychology of Love » των Sternberg ,R., and Barnes, M., eds, Yale University Press, New Haven.

γυναικών και οι εξωτερικοί παράγοντες συμβάλλουν σίγουρα στη διαμόρφωση των στατιστικών, αλλά είναι βέβαιο ότι οι άνδρες μπλέκονται πολύ πιο εύκολα σε καυγάδες σε σχέση με τις γυναίκες και εκδηλώνουν πιο συχνά παρορμητική δράση.

Εξαιτίας αυτών των διαφορών στη λειτουργία του εγκεφάλου τους, οι άντρες και οι γυναίκες συμπεριφέρονται και επικοινωνούν με διαφορετικό τρόπο. Οι άντρες χρησιμοποιούν την επικοινωνία σαν πρόσθετο εργαλείο για να εκφράσουν τη σκέψη τους και να οδηγηθούν πιο γρήγορα στην επίλυση των προβλημάτων τους ή στην επίτευξη των στόχων τους. Οι γυναίκες χρησιμοποιούν την επικοινωνία για τους ίδιους λόγους αλλά και επιπλέον για να έρθουν σε επαφή με τα συναισθήματά τους και για να ξεκαθαρίσουν τις σκέψεις τους. Η επικοινωνία έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία για τις γυναίκες²⁷⁶.

Κατά τον ίδιο τρόπο, η δράση έχει μεγαλύτερη σημασία για τους άντρες. Η δράση είναι σαν μια αντλία που τροφοδοτεί το κέντρο της σκέψης τους. Οι γυναίκες χρησιμοποιούν και αυτές τη δράση για να λύσουν τα προβλήματά τους, αλλά για τους άντρες αυτή η διαδικασία έχει μεγαλύτερη βαρύτητα. Η δράση είναι για τους άντρες ο σημαντικότερος τρόπος για να αποκτήσουν διανοητική διαύγεια και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.

Οι γυναίκες δεν κατανοούν εύκολα την ανάγκη των αντρών να αναλογίζονται σιωπηλά τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους σε στιγμές που οι ίδιες – αν βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση – θα ήθελαν να μιλήσουν και να μοιραστούν τα συναισθήματά τους με το σύντροφό τους. Αντίστοιχα, οι άντρες δεν κατανοούν την ανάγκη των γυναικών να μιλήσουν για τα προβλήματά τους. Συνέπεια αυτών των βασικών μορφών επικοινωνίας, είναι ότι και τα δύο φύλα αισθάνονται απογοητευμένα από τις μεταξύ τους σχέσεις και φυσικά βασική αιτία για καυγάδες και βία.

Άνδρες και γυναίκες, γενικά, έχουν ανάγκη από διαφορετικό συναισθηματικό συντονισμό. Για τους άνδρες η συμβουλή είναι να μην αποφεύγουν τη σύγκρουση, αλλά να συνειδητοποιούν ότι όταν η γυναίκα τους φέρνει στην επιφάνεια κάποια θλίψη ή διαφωνία της, μπορεί να το κάνει ως μια πράξη αγάπης, στην προσπάθειά της να διατηρήσει τη σχέση υγιή και ζωντανή (παρόλο που φυσικά μπορεί να υπάρχουν και άλλα κίνητρα για την εχθρότητα της γυναίκας). Όταν σιγοβράζουν τα παράπονα, θα θεριέψουν τόσο που στο τέλος θα οδηγήσουν σε έκρηξη. Όταν έρχονται στην επιφάνεια και αντιμετωπίζονται, η πίεση υποχωρεί. Όμως οι άνδρες πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι ο θυμός ή η δυσφορία δεν είναι συνώνυμα της προσωπικής επίθεσης: τα συναισθήματα των γυναικών τους συχνά υπογραμμίζουν και εμφανίζουν αυτό που νιώθουν σε σχέση με κάθε ζήτημα.

Οι άνδρες επίσης χρειάζεται να προσέχουν ώστε να μη βραχυκυκλώσουν τη συζήτηση προσφέροντας γρήγορα και πρακτική συμβουλή. Είναι τυπικά πιο σημαντικό για μια γυναίκα να νιώθει ότι ο άνδρας της ακούει τα παράπονά της και κατανοεί τα δικά της συναισθήματα σχετικά με το ζήτημα (παρόλο που δεν είναι ανάγκη να συμφωνεί μαζί της). Εκείνη μπορεί να ακούσει τη συμβουλή που έχει να της προσφέρει, σαν ένα τρόπο να απορρίψει ως παράλογα τα συναισθήματά της. Οι σύζυγοι που είναι σε θέση να παραμείνουν μαζί με τις γυναίκες τους, όταν αυτές βρίσκονται στο ζενίθ του θυμού τους, αντί να απορρίπτουν τα παράπονά τους ως άνευ σημασίας, βοηθούν τις γυναίκες τους να νιώσουν ότι εισακούονται και ότι γίνονται σεβαστές. Ιδιαίτερα, οι γυναίκες θέλουν να ξέρουν ότι τα συναισθήματά τους αναγνωρίζονται και γίνονται σεβαστά, έστω και αν οι άνδρες τους διαφωνούν με

²⁷⁶ Gray, J., (1996), ό.π. σελ.110-115.

αυτά. Συχνά, όταν μια σύζυγος νιώθει ότι η άποψή της λαμβάνεται υπόψη και ότι τα συναισθήματά της λαμβάνονται υπόψη σοβαρά, ηρεμεί.

Όσο για τις γυναίκες, η συμβουλή είναι αντίστοιχη. Από τη στιγμή που ένα μεγάλο πρόβλημα για τους άνδρες είναι ότι οι γυναίκες πρέπει να καταβάλουν τεράστια προσπάθεια να μην επιτίθενται στους άνδρες τους. Να παραπονιούνται για κάτι που κάνουν, αλλά να μην εκδηλώνουν περιφρόνηση, ούτε να τους κριτικάρουν σε προσωπικό επίπεδο. Τα παράπονα δεν είναι επιθέσεις στο χαρακτήρα, αντίθετα αποτελούν κυρίως μια σαφή δήλωση ότι μια συγκεκριμένη πράξη είναι θλιβερή. Μια οργισμένη επίθεση σε προσωπικό επίπεδο είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα οδηγήσει σε μια στάση άμυνας ή υπεκφυγής από την πλευρά του άνδρα, η οποία θα είναι ακόμα πιο σαρωτική και απλώς θα κλιμακώσει τον καβγά. Τέλος, καλό είναι τα παράπονα μιας γυναίκας να υπηρετούν ταυτόχρονα την επιθυμία της να διαβεβαιώσει τον άνδρα της για την αγάπη της προς αυτόν.

θ. Διαπροσωπικές σχέσεις- ισότητα

Η περιβόητη διαμάχη των φύλων δεν είναι τίποτα άλλο, κατά την άποψή μου, από την διαδικασία διανομής ρόλων στις διαπροσωπικές σχέσεις ενός ζευγαριού, όπως αυτές διαμορφώνονται μέσα από κρατούσες πολιτισμικές αξίες και νόρμες, σε ένα αυστηρά περιχαρακωμένο ιστορικά πλαίσιο. Όπως έχουμε διαπιστώσει ήδη, οι ρόλοι έχουν αλλάξει: από κυνηγό, πολεμιστή και κουβαλητή, ο άντρας καλείται στην σύγχρονη εποχή να προσφέρει τις υπηρεσίες του μέσα στο σπίτι και η παραδοσιακή νοικοκυρά βγήκε στην αγορά εργασίας και ανταγωνίζεται με ανδρικούς όρους.

Ο σύγχρονος άνθρωπος (άντρας και γυναίκα) αντιλαμβάνονται αυτή την κοινωνικοοικονομική - πολιτισμική μεταβολή, από την άλλη όμως, φαίνεται η κυρίαρχη ιδεολογία -αναφορικά με τις σχέσεις- να είναι στατική στο χρόνο. Όπως συνηθίζω να λέω, γεννηθήκαμε και ανατραφήκαμε μέσα σε κάποιες αξίες και καλούμαστε να ζήσουμε μια άλλη ζωή για την οποία δεν ξέρουμε τίποτα και απλά την υποψιαζόμαστε. Ο παραδοσιακός ρόλος του άντρα αλλάζει. Οι περισσότεροι είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν και να συντονίσουν τη δράση τους με τους καιρούς. Συναισθηματικά ευάλωτοι, χωρίς γνώσεις και πρότυπα της «νέας εποχής», καθώς οι άνθρωποι θέλουν να συμμορφώνονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από όσο είναι αναγκασμένοι να κάνουν τουλάχιστο στις δυτικές κοινωνίες²⁷⁷, τους προκαλεί αμηχανία και άγχος, με αποτέλεσμα να ενεργοποιούνται άμυνες αρχικά και βία στη συνέχεια ως αποτέλεσμα «αβίωτης ζωής».

Ο άντρας στην σημερινή εποχή από «βιολογικά ανώτερος» της για χιλιάδες χρόνια κυρίαρχης ιδεολογίας, συνειδητοποιεί στην νέα εποχή την συναισθηματική του ανεπάρκεια. Οι άντρες στη σύγχρονη εποχή στις δυτικές κοινωνίες αρχίζουν να συνειδητοποιούν τη ρήση του Πυθαγόρα του Σαμίου ότι «κάθε φύλο είναι ανώτερο στη δική του κυριότητα και ίσο σε αξία και ευγένεια»²⁷⁸ και συνειδητά απορρίπτουν τις «υπέρτερες βιολογικές δυνάμεις» που τον συνέκριναν συνήθως με το ζωικό βασίλειο και τη φύση, παραβλέποντας ότι έχουμε από καιρό ξεφύγει σε πολλά σημεία από τη κατάσταση του ζώου και έχουμε δημιουργήσει το εκπληκτικό δημιούργημα ως αποτέλεσμα εξέλιξης, τον άνθρωπο!

²⁷⁷ Φρομ, Ε., (1978), ό.π. σελ.24.

²⁷⁸ Huson, H., (1986), ό.π. σελ. 178.

Η έννοια της ισότητας όμως, έχει αλλάξει νόημα και περιεχόμενο στη σύγχρονη εποχή και αντί ισότητα στη ταυτότητα σημαίνει ομοιότητα των φύλων²⁷⁹. Άντρες και γυναίκες γίνονται ίδιοι, όμοιοι και όχι ίσοι σαν δυο αντίθετοι πόλοι. Αναγνωρίζουμε ότι η δύναμη και η προσαρμοστικότητα των ζωντανών συστημάτων βασίζεται στην ποικιλία τους και μπορούμε να πιάσουμε να προσπαθούμε να γίνουμε όλοι ίδιοι. Συνειδητοποιώντας την κοινωνική και πολιτιστική ανισότητα των φύλων όχι μόνο σαν μια αδικία για τις γυναίκες αλλά και ως μια αξιοθρήνητη σπατάλη ταλέντων του μισού μας είδους, για τη δημιουργική διαχείριση και τη φροντίδα του είδους στο σύνολο του. Όσο οι γυναίκες θα παραμένουν μια μικροσκοπική μειονότητα στις θέσεις της ανθρώπινης ηγεσίας, θα καταπιέζονται συνολικά για να προσαρμόσουν στο κατεστημένο μοντέλο της κοινωνίας που βασίζεται στη μηχανική οργάνωση, τη γραφειοκρατία, τον ανταγωνισμό, την κατάκτηση και το κέρδος²⁸⁰.

Το κάθε φύλο είναι ανώτερο στην κυριότητά του, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες συνθήκες, που ο πρωτόγονος άνθρωπος ήταν αναγκασμένος να βιώσει. Σωματικά υπερέχει ο άντρας γιατί ήταν αναγκασμένος να αντιμετωπίσει κινδύνους και συναισθηματικά ήταν και είναι η γυναίκα, για να μπορέσει να καλύψει τις συναισθηματικές ανάγκες της οικογένειας της και φυσικά του συζύγου της. Η ανωτερότητα σε επί μέρους δεξιότητες των φύλων δια μέσου της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους ήταν αποτέλεσμα ανάγκης για την επιβίωση και το ένα συμπλήρωνε το άλλο φύλο κατά -το μάλλον ή ήττον- αρμονικό τρόπο. Θα ήταν αφύσικο να σκεφτούμε ότι οι επί μέρους δεξιότητες λειτούργησαν έτσι ώστε να βοηθήσει την επιβολή είτε λόγω σωματικής ρώμης είτε λόγω συναισθηματικής υπεροχής. Η αδυναμία του ενός φύλου καλύπτεται από την υπεροχή του άλλου σε ένα υπέροχο σύνολο, γιατί «στη φύση τίποτα δεν υπάρχει που να μην είναι τέλειο, να υπάρχει κενό. Η φύση σιχαίνεται το κενό. Δεν υπάρχει ούτε υπερβολή ούτε έλλειψη στον κόσμο αλλά είναι πάντα πλήρης», όπως έλεγε ο μεγάλος Πυθαγόρας²⁸¹.

Δεν βλέπω κανένα απολύτως λόγο ως άνθρωπος της εποχής μου να παραμορφώνουμε την ιστορία και τη φύση την ίδια υποστηρίζοντας φεμινιστικές ή αντιφεμινιστικές θέσεις. Δεν υπάρχει λόγος οι σύγχρονοι άντρες να αισθάνονται είτε υπερήφανοι, είτε ένοχοι για ένα παρελθόν με το οποίο δεν έχουν καμία σχέση και δεν υπάρχει λόγος οι γυναίκες να τους θεωρούν υπόλογους γι' αυτό. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι προσπαθούμε σήμερα όλοι μας, για να εξασφαλίσουμε ένα υγιέστερο μέλλον. Αυτό που από την αρχή υπαινίχθηκα σκοπός, στόχος και φιλοδοξία μου σ' αυτή την μεγάλη προσπάθειά μου είναι, το πώς άντρες και γυναίκες θα πορευτούν στο μέλλον διεκδικώντας τη δική τους ευτυχία και των δικών τους μέσα από υγιείς σχέσεις.

Πως μπορούμε να ενισχύσουμε το θάρρος των γυναικών για να μιλούν και να δρουν με βάση τις πεποιθήσεις τους ότι, καμιά διαμάχη ανάμεσα στους ανθρώπους δεν αξίζει να θυσιάζουμε σ' αυτήν τα παιδιά μας, ότι δεν υπάρχει σημαντικότερη προτεραιότητα από τον επισιτισμό των ανθρώπων, ότι οι διαχωρισμοί μεταξύ μας, η δυσπιστία και το μίσος μας, οφείλονται στην αποτυχία μας να φροντίζουμε ο ένας τον άλλο, να αγαπάμε, να αγγίζουμε, να διατρέφουμε και να περιθάλπουμε ο ένας τον άλλο, όπως κάνουν οι γυναίκες; Αυτές οι υποτιμημένες δραστηριότητες, ο σεβασμός και η αγάπη για τη ζωή, είναι αυτές που θα θεραπεύσουν τον κόσμο, φτάνει να αναγνωρισθούν και να γίνουν πράξη, όχι μόνο μεταξύ των ατόμων και στην ιδιωτική τους ζωή, αλλά και

²⁷⁹ Φρομ, Ε., (1978), ό.π. σελ. 24.

²⁸⁰ Sahtouris, E., (1988). Γαία, εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 352-364.

²⁸¹ Huson, H., (1986), ό.π. σελ. 143.

στην ευρύτερη κοινωνία μας – στην οικονομία, στην πολιτική ακόμα και στην επιστήμη. Δεν υπάρχει κανένας άλλος δρόμος.

Ο σύγχρονος άνθρωπος (άντρας και γυναίκα) αντιλαμβάνονται αυτή την κοινωνικοοικονομική, πολιτισμική μεταβολή, από την άλλη όμως παρατηρείται η κυρίαρχη ιδεολογία που για τις σχέσεις φαίνεται στατική στο χρόνο. Αυτό εξηγείται κατά τον Β. Ράιχ διότι οι ιδεολογίες υφίστανται επαναστατικές μεταβολές με ρυθμό πολύ βραδύτερο από ότι η κοινωνικοοικονομική βάση, δηλ. γιατί ο άνθρωπος υστερεί συνήθως σε σχέση με αυτό που παράγει και με αυτό που πρέπει και μπορεί να τον μεταβάλει. Η βασική εξήγηση είναι κατά τον Ράιχ το γεγονός, ότι οι χαρακτηροδομές διαμορφώνονται στην πρώιμη παιδική ηλικία και μένουν ανέπαφες, χωρίς να υφίστανται πολλές αλλαγές.

Ο παραδοσιακός ρόλος του άντρα αλλάζει, οι περισσότεροι είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν και να συντονίσουν τη δράση τους με τους καιρούς, συναισθηματικά ευάλωτοι και χωρίς γνώσεις και πρότυπα της «νέας εποχής» καθώς οι άνθρωποι θέλουν να συμμορφώνονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από όσο είναι αναγκασμένοι να κάνουν τουλάχιστο στις δυτικές κοινωνίες²⁸², τους προκαλεί αμηχανία και άγχος με αποτέλεσμα να ενεργοποιούνται άμυνες αρχικά και βία στη συνέχεια ως αποτέλεσμα «αβίωτης ζωής». Η παρόρμηση προς τη ζωή και η παρόρμηση για καταστροφή, είναι δυο αμοιβαίοι ανεξάρτητοι παράγοντες, αλλά βρίσκονται σε αντίστροφη αλληλεξάρτηση. Όταν αντικειμενικά εμποδίζεται η παρόρμηση για ζωή (από εξωγενείς παράγοντες), γιατί είναι αλήθεια ότι, σπάνια ένα άτομο αναγκάζεται να δώσει διέξοδο σε ότι υπάρχει χειρότερο στη φύση του, καταπιέζοντας το καλύτερο²⁸³, τότε τη θέση της την παίρνει η ροπή της καταστροφής. Η ροπή καταστροφής είναι αποτέλεσμα της αβίωτης ζωής²⁸⁴.

²⁸² Φρομ, Ε., (1978), ό.π. σελ.24.

²⁸³ Γιούνγκ, Κ., (1964), ό.π. σελ.173.

²⁸⁴ Φρομ, Ε., (1971), ό.π. σελ. 207.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Οι ερμηνείες που προτείνονται αναφορικά με την αιτιολόγηση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας, είναι δυνατόν να συνοψιστούν ως εξής:

Ψυχιατρικές θεωρίες: Η πρωταρχική πηγή της κακοποίησης εντοπίζεται στα παθολογικά χαρακτηριστικά της δομής της προσωπικότητας του δράστη ή και του θύματος, τα οποία είναι απόρροια της ελλιπούς ψυχονοητικής ανάπτυξης του ατόμου στην (πρώιμη) παιδική ηλικία. Παράλληλα υποστηρίζεται ότι υπάρχουν υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας στα άτομα που παρουσιάζουν καταχρηστική συμπεριφορά^{285 286}.

Συμπεριφοριστικές θεωρίες: Η καταχρηστική συμπεριφορά (κακοποίηση) είναι αποτέλεσμα επιβράβευσης ή τιμωρίας του δράστη, σε περίπτωση άσκησης ή αποφυγής της αντίστοιχα. Η επιβράβευση μπορεί να είναι συμπεριφοριστική (ενδοτικότητα στις επιθυμίες του ατόμου με βίαιη συμπεριφορά), συναισθηματική (σαδιστική ευχαρίστηση), ή κοινωνική (επιβεβαίωση της δύναμης και της εξουσίας)²⁸⁷.

Γνωστικές θεωρίες: Η κακοποίηση είναι απόρροια εκδραμάτισης από το δράστη φαντασιωσικών σκηνών, ή αν ο τελευταίος προσπαθεί να επιλύσει τυχόν γνωστικές ασυμφωνίες σχετικά με την εικόνα εαυτού του. Ειδικότερα, οι φαντασιώσεις σεξουαλικής επικυριαρχίας και σωματικής επιθετικότητας θεωρούνται ως πρόδρομοι της σεξουαλικής και της σωματικής κακοποίησης. Οι εικόνες σεξουαλικής και σωματικής βίας που προβάλλουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σε μεγάλο βαθμό ενθαρρύνουν τις συγκεκριμένες φαντασιώσεις²⁸⁸.

Θεωρία της υποκουλτούρας της βίας: Η καταχρηστική συμπεριφορά επισυμβαίνει τακτικά και είναι αποδεκτή, τόσο από τους δράστες, όσο και από τα θύματα, εντός ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος υποκουλτούρας. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικά επίπεδα βίας, καθώς κινούνται σε συνθήκες και χώρους διαβίωσης, στους οποίους οι υπάρχουσες νόρμες και αξίες ενθαρρύνουν τη βίαιη συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ενδυναμώνεται από το γεγονός ότι τα βίαια επεισόδια φαίνεται να συμβαίνουν κυρίως σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές²⁸⁹, κάτι που βέβαια αμφισβητείται έντονα δεδομένου ότι, το φαινόμενο φαίνεται να αντιμετωπίζεται σε κάθε γεωγραφική περιοχή και να καταλαμβάνει όλη την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Φεμινιστικές προσεγγίσεις: Η κοινωνία με πατριαρχικές δομές ενθαρρύνει τη βία από τους άνδρες προς τις γυναίκες. Σε αυτές τις κοινωνίες, οι γυναίκες υφίστανται κακοποίηση επειδή θεωρούνται υποδεέστερες από τους άνδρες. Σε αυτήν την προσέγγιση, κρίνεται ουσιώδες να κατανοηθεί η ιστορική υποτέλεια

²⁸⁵ Mignon, S. I., Larson, C. J. & Holmes, W. M., (2002). Family Abuse: Consequences, Theories and Responses, Allyn & Bacon.: Yick, A.G., Feminist Theory and Status Inconsistency Theory, Violence Against Women, 7, 5, 2001, σελ. 545 – 562.

²⁸⁶ Hart, S. D., Dutton, D. G., & Newlove, T., (1993). The Prevalence of Personality Disorder Among Wife Assaulters, Journal of Personality Disorders, 7, σελ. 328 – 340.

²⁸⁷ Mignon, S. I., Larson, C. J., & Holmes, W. M., (2002).ό.π.

²⁸⁸ Στο ίδιο.

²⁸⁹ Wolfgang, M. E., & Ferracuti, F., (1995). Η Υποκουλτούρα της Βίας (μψ. Φ. Μηλιώνη), Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.

των γυναικών στους άνδρες. Η φεμινιστική θεωρία τίθεται υπέρ μιας ερμηνείας της κοινωνικής δομής, η οποία έχει σχεδιασθεί ώστε να παραβλέπει ή να ενθαρρύνει και να διαιωνίζει την επικυριαρχία των ανδρών στις γυναίκες²⁹⁰.

Θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων: Στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης των δύο φύλων, οι άνδρες ενθαρρύνονται να είναι περισσότερο επιθετικοί από τις γυναίκες, ενώ η σεξουαλική επιθετικότητα τους αυξάνει την αίσθηση ανδρισμού και αρρενωπότητας. Καθώς δεν ενθαρρύνονται να μιλούν για τα συναισθήματά τους, όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες, είναι δυνατόν να καταφύγουν στη σεξουαλική δραστηριότητα ή στη βία, προκειμένου να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προκύπτουν. Όταν οι άνδρες υφίστανται βία, αυτό συμβαίνει γιατί έχουν θηλυπρεπή ρόλο στην κοινωνία²⁹¹.

Θεωρία της κοινωνικής μάθησης: Ο δράστης έχει μάθει να φέρεται βίαια, καθώς έχει υπάρξει είτε μάρτυρας σκηνών βίας, είτε θύμα βίαιης συμπεριφοράς, κυρίως στην οικογένεια προέλευσης. Παράλληλα, η (βίαιη) συμπεριφορά του έχει ενισχυθεί μέσω επιβράβευσης από το περιβάλλον του, από το οποίο το άτομο δεν μαθαίνει μόνο να είναι βίαιο, αλλά μαθαίνει να δικαιολογεί ηθικά και κοινωνικά την καταχρηστική του συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ερμηνεύει επαρκώς το γεγονός ότι σε κάποιες οικογένειες είναι δυνατόν να υπάρξουν πολλαπλοί δράστες σωματικής ή και σεξουαλικής βίας²⁹².

Θεωρία των πόρων: Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι όλα τα κοινωνικά συστήματα στρέφονται γύρω από τις απειλές ή τη χρήση βίας. Οι δράστες κακοποίησης διαθέτουν περισσότερους πόρους / μέσα (κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά), με αποτέλεσμα να υποτιμούν τα θύματα και να είναι σε θέση να επιβάλλουν τη θέλησή τους στα τελευταία. Ακόμα και η έλλειψη πόρων, αρκετές φορές, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε βίαιη συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή και τη διατήρηση της εξουσίας²⁹³ και από την άλλη αποτελεί ενδεχομένως το κύριο παράγοντα που μια γυναίκα δεν αναζητά λύσεις.

Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής: Η συγκεκριμένη θεωρία επικεντρώνεται σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις: τα άτομα θα εμπλακούν σε συμπεριφορές που είναι πιθανόν να τους αποφέρουν επιβράβευση, ενώ θα αποφύγουν συμπεριφορές που ενδεχομένως να επιφέρουν κυρώσεις. Οι δράστες κακοποίησης έχουν την εξουσία και τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα θύματα, ενώ τα τελευταία ελλείπουν της απαραίτητης ικανότητας να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κακοποίηση και διαθέτουν ανεπαρκή μέσα να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους επιβράβευσης στο δράστη²⁹⁴.

Θεωρία των οικογενειακών συστημάτων: Η αιτία της κακοποίησης εντοπίζεται στην ανισορροπία των δυναμικών και των σχέσεων μεταξύ των

²⁹⁰ Smith, M., (1991). Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test of a Feminist Hypothesis, *Violence and Victims*, 5, σελ. 257-273.: Yllo, K., *Through the Feminist Lens: Gender, Power and Violence*, στο R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage pub., σελ. 47-52.

²⁹¹ Gilgun, J. F., (1991). Resilience and the Intergenerational Transmission of Child Sexual Abuse, στο M.Q.Patton, *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*, Newbury Park, Sage pub., σελ. 93-105.

²⁹² Gelles, R. F. & Cornell, C. P., (1985). *Intimate Violence in Families*, Newbury Park, Sage Pub.

²⁹³ Goode, W., (1971). Force and Violence in the Family, *Journal of Marriage and the Family*, 33, σελ. 624-636.

²⁹⁴ Mignon, S. I., Larson, C. J. & Holmes, W. M. (2002), ό.π.

μελών της οικογένειας. Επισημαίνεται ότι τα αίτια της ενδο-οικογενειακής βίας έχουν πολλαπλές ρίζες, όπως οι ρυθμιστικές δομές, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών της οικογένειας, οι ματαιώσεις που τυχόν δέχονται τα τελευταία, ή ακόμα και οι συγκρούσεις που προκύπτουν στους κόλπους της οικογένειας. Συνήθως, στην οικογένεια υπάρχει περισσότερη καταχρηστική συμπεριφορά από ότι αναφέρεται ή καταγγέλλεται. Τις περισσότερες δε φορές, η βία στην οικογένεια είτε γίνεται αντικείμενο άρνησης, είτε παραβλέπεται²⁹⁵.

Θεωρία των συναισθηματικών δεσμών: Η συγκεκριμένη θεωρία ενσωματώνει τόσο τις ψυχολογικές, όσο και τις κοινωνιολογικές παραμέτρους στην ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας. Η κακοποίηση οφείλεται σε ανεπαρκείς και ακατάλληλες σχέσεις με τους γονείς, γεγονός που παρεμποδίζει την ανάπτυξη ενός δεσμού αγάπης μεταξύ της γονεϊκής φιγούρας και του παιδιού. Τα προβλήματα συναισθηματικών δεσμών που προκύπτουν κατά την παιδική ηλικία, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για δυσκολίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις κατά την ενήλικη ζωή²⁹⁶.

Θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης: Η καταχρηστική συμπεριφορά οφείλεται στην έλλειψη πόρων και στη συνεπαγόμενη ασυμφωνία και άγχος που βιώνει το άτομο από την ασύμμετρη κατανομή των πόρων αυτών. Κατά συνέπεια, η ανακολουθία της κοινωνικής τάξης απειλεί τα πατριαρχικά μοντέλα εξουσίας και τα συστήματα αξιών²⁹⁷.

Η θεωρία του φόβου απώλειας: Ο άνθρωπος κατά τον Freud, για να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες του πολιτισμού, μεταξύ των άλλων στρέφεται προς την αγάπη, που όμως σκιάζεται από το φόβο της απώλειας του αντικειμένου. Ο φόβος της απώλειας ή της ντροπής, ενεργοποιεί τον θυμό προκειμένου ελέγξει την κατάσταση, την πηγή του κινδύνου που είναι η «προκλητική» στάση της γυναίκας. Το πρόβλημα με το φόβο είναι ότι μπορεί να λειτουργήσει πολύ αδιόρατα και να διεισδύσει μέσα μας πολύ γρήγορα. Όταν αρχίζουμε να νιώθουμε ένα τέτοιο φόβο, συχνά μετατρέπεται σε θυμό και χρησιμοποιούμε αυτό το θυμό για να επιστρατεύσουμε τις δυνάμεις μας και να πολεμήσουμε ότι είναι αυτό που νιώθουμε να μας απειλεί. Φυσικά η μέθοδος «διαπαιδαγώγησης» που γνωρίζει καλά από τα παιδικά του χρόνια, είναι η όποιας μορφής βία, την οποία χρησιμοποιεί σε βάρος της ερωτικής του συντρόφου, για να την ελέγξει.

Θεωρία του ντετερμινισμού: Στο στάδιο διανομής ρόλων -στο πλαίσιο μιας σχέσης- ο κάθε σύντροφος δίνει στον άλλο πληροφορίες, που από μόνες τους δεν είναι ικανές να αλλάξουν την συμπεριφορά του άλλου, όπως μέχρι τώρα πιστεύαμε με τη θεωρία του ερεθίσματος - απόκρισης. Στην προσπάθεια του το κάθε μέρος να αλλάξει το άλλο, αυτό που γνωρίζει είναι ότι θα πρέπει να προσπαθήσει «να δώσει το ερέθισμα» στο άτομο αυτό, με τη μορφή είτε του επαίνου είτε της τιμωρίας. Ο εξαναγκασμός και στις δύο του μορφές, έπαινο ή τιμωρία, είναι ο πυρήνας της θεωρίας ερέθισμα-απόκριση. Αυτοί οι τύποι τιμωρίας είναι μέχρι τώρα οι πιο συνήθεις τακτικές, ωστόσο και οι δύο είναι καταστροφικοί για τις σχέσεις. Η διαφορά είναι ότι οι αμοιβές είναι πιο

²⁹⁵ Gelles, R., (1993). Through a Sociological Lens: Social Structure and Family Violence, R, J. Gelles & D. R. Loseke, Current Controversies..., ό.π. σελ. 31-62.

²⁹⁶ Bowlby, J.,(1979). The Making Breaking of Affectional Bonds, London, Tavistock pub.

²⁹⁷ Mignon, S. I., Larson, C. J. & Holmes W. M., (2002), ό.π.

δυσδιάκριτα καταστροφικές λιγότερο προσβλητικές. Ο εξαναγκασμός κινείται από την παθητική συμπεριφορά της κατήφειας και της παραίτησης, μέχρι την ενεργητική – επιθετική συμπεριφορά της κακοποίησης και της βίας.

Θεωρία της διαφυλικής επικοινωνίας: Στη διάρκεια της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους, τα σώματα, οι εγκέφαλοι και οι ορμόνες των αντρών και των γυναικών διαμορφώθηκαν έτσι, ώστε να εξυπηρετούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαφορετικούς ρόλους και δραστηριότητες των δύο φύλλων. Οι γυναίκες δεν κατανοούν εύκολα την ανάγκη των αντρών να αναλογίζονται σιωπηλά τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους σε στιγμές που οι ίδιες – αν βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση – θα ήθελαν να μιλήσουν και να μοιραστούν τα συναισθήματά τους με το σύντροφό τους. Αντίστοιχα, οι άντρες δεν κατανοούν την ανάγκη των γυναικών να μιλήσουν για τα προβλήματά τους. Συνέπεια αυτών των βασικών μορφών επικοινωνίας, είναι ότι και τα δύο φύλα αισθάνονται απογοητευμένα από τις μεταξύ τους σχέσεις και φυσικά βασική αιτία για καυγάδες και βία.

Εν τούτοις, καμιά από τις παραπάνω θεωρίες δεν είναι επαρκής *per se* να ερμηνεύσει την ενδο-οικογενειακή βία, καθώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ένα πολύ-παραγοντικό μοντέλο για την προσέγγιση ενός φαινομένου που διατρέχει την κοινωνία, τόσο σε μικρο-, όσο και σε μακροεπίπεδο ειδάλλως, ελλοχεύει ο κίνδυνος να διαιωνιστούν, αναλόγως της θεωρίας που κάθε φορά χρησιμοποιείται, στερεοτυπικές συμπεριφορές και στάσεις που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση της βίας στους κόλπους της οικογένειας²⁹⁸. Ένα φαινόμενο με προεκτάσεις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, ακόμα και οικονομικές, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με γνώμονα κατά το δυνατόν όλων των ενδογενών και εξωγενών μεταβλητών που το χαρακτηρίζουν και το απαρτίζουν²⁹⁹.

Κατά συνέπεια, η ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας θα πρέπει να βασιστεί στη διερεύνηση τόσο της προσωπικότητας του δράστη και του θύματος, ώστε να αντιμετωπισθεί (και να προληφθεί) η καταχρηστική ή η θυματοποιημένη συμπεριφορά σε ατομικό επίπεδο, όσο και των εξωγενών παραμέτρων που συνεπικουρούν στην εμφάνισή της: των ιδιαίτερων δομικών χαρακτηριστικών που διέπουν το θεσμό του γάμου, των ρόλων που αναλαμβάνουν τα δύο φύλα εντός και εκτός του τελευταίου, των πολιτισμικών δομών που χαρακτηρίζουν στο διηνεκές την κοινωνία, της μάθησης συμπεριφορών και ρόλων σύμφωνα με το φύλο από την οικογένεια καταγωγής, των σχέσεων εξουσίας που αναπτύσσονται και λειτουργούν ρυθμιστικά σε οποιοδήποτε διατομικό ή διομαδικό επίπεδο αλληλοεπίδρασης, κ.λ.π.

²⁹⁸ Occam, W: Άγγλος φραγκισκανός θεολόγος και φιλόσοφος (1285-1349). Σύμφωνα με την περίφημη αρχή του, που ονομάστηκε «ξυράφι του Όκαμ»: «Οι ουσίες δεν πρέπει να πολλαπλασιάζονται χωρίς να υπάρχει ανάγκη». Δηλαδή, από «ένα σύνολο δυνατών ερμηνειών η πιο ευλογοφανής είναι αυτή που περιέχει τις απλούστερες ιδέες και τον μικρότερο αριθμό αυθαίρετων παραδοχών» βλπ σχετ. στο Λιγομενίδης, Α. Πάνος (2002): «η φλοῦδα του βερίκοκου», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 302.

²⁹⁹ Αρτινοπούλου, Β. και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ό.π. σελ. 9-12.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι Α. ΔΟΜΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

α. Γενικά

Οι περισσότερο γνωστές δομές αποκατάστασης κακοποιημένων γυναικών στο εξωτερικό είναι αυτές που αποκαλούνται καταφύγια γυναικών, και τα οποία άρχισαν να δημιουργούνται τη δεκαετία του 1970 με τις προσπάθειες των γυναικείων κινημάτων. Το πρώτο που δημιουργήθηκε ήταν στην Αγγλία το 1971 από την Erin Pizzey. Σήμερα υπάρχουν εκατοντάδες τις Η.Π.Α., αλλά και στη Ευρώπη και έμμεσα υποδεικνύουν το τεράστιο μέγεθος του προβλήματος. Έρευνα του Kalmuss Straus³⁰⁰, έχει αποδείξει ότι ένας ισχυρός προγνωστικός παράγοντας για την ύπαρξη των καταφυγίων είναι το επίπεδο της φεμινιστικής οργάνωσης σε μια χώρα. Τα καταφύγια αντικατοπτρίζουν το χαρακτήρα των ομάδων που τα διευθύνουν και έτσι ανήκουν σε τρεις κατηγορίες, σε αυτά που οργανώθηκαν από φεμινιστικές ομάδες, σε αυτά που οργανώθηκαν από τις κοινωνικές υπηρεσίες και σε αυτά που ανήκουν σε θρησκευτικές οργανώσεις, όμως το προσωπικό τις περισσότερες φορές αποτελείται από επαγγελματίες που δεν χαρακτηρίζουν τους εαυτούς τους ως φεμινιστές (Ferraro)³⁰¹.

Ο πρωταρχικός στόχος των καταφυγίων είναι να εξασφαλίσει την ασφάλεια της γυναίκας και να της παράσχει ένα περιβάλλον όπου μπορεί να σχεδιάσει ένα ασφαλές μέλλον. Συνήθως τα καταφύγια έχουν όρους για την υποδοχή γυναικών που μπορεί να είναι το να μην υπάρχει κάποιο ψυχιατρικό πρόβλημα, να μην υπάρχει εξάρτηση από ουσίες, να κρατηθεί με κάθε τρόπο μυστική η διεύθυνση του καταφυγίου κ.α. σε έρευνα της Ferraro³⁰², βρέθηκε ότι ο τρόπος που αποφασιζόταν η είσοδος της κακοποιημένης γυναίκας ήταν υποκειμενικός και εξαρτιόταν από το διαθέσιμο χώρο και από την αίσθηση που έδινε στο σύμβουλο η επαφή με τη γυναίκα. Ο τρόπος που η αρχική επαφή σχετίζεται με την είσοδο στο καταφύγιο είναι σημαντικός για να αντιληφθεί κανείς το πώς το να ζητάει κανείς βοήθεια αντιμετωπίζεται σε αυτού του είδους τις υπηρεσίες και τελικά για την ποιότητα των υπηρεσιών αυτών. Συνήθως στα καταφύγια προσφέρεται διαμονή τεσσάρων έως έξι εβδομάδων.

Κύριο μέλημα των καταφυγίων είναι η ενδυνάμωση των γυναικών, η διακοπή της απομόνωσης, η προσπάθεια για διερεύνηση από μέρους της γυναίκας της συνθήκης συγκατοίκησης με το θύτη και η πιθανή αλλαγή αυτής, η διασύνδεση της γυναίκας με κοινωνικές υπηρεσίες (π.χ. κέντρα εύρεσης εργασίας) που θα τη βοηθήσουν να ζήσει ανεξάρτητη από το θύτη, η παροχή νομικών συμβουλών³⁰³ (Walker)³⁰⁴. Κάποια από τα καταφύγια έχουν και παρεμβάσεις που αφορούν στην οικογένεια, άλλα έχουν ειδικά προγράμματα για παιδιά και κάποια και προγράμματα για τους δράστες. Ένας παράγοντας που μελετά την αποτελεσματικότητα των καταφυγίων είναι το ποσοστό των γυναικών που δεν επιστρέφει στο δράστη. Πολλοί ερευνητές βρίσκουν ότι το

³⁰⁰ Barnett, O.W. & La Violette, A.D. (1993). *It could happen to anyone*. Sage Publications, U.S.A., U.K.

³⁰¹ Ferraro, J. (1989). *The legal response to woman battering in the United States*. In J.Radford and E.A.Stanko (eds.), *Women, Policing and Male Violence*, London: Routledge.

³⁰² Van Hasselt, B., Morrison, L., Bellack, S., & Hersen, M., (1988). *Handbook of family violence*, Plenum Press, New York.

³⁰³ Johnson, H., *Rethinking Survey Research on Violence Against Women* στο R.E Dobash & R.P. Dobash, (επιμ.), *Rethinking Violence Against Women*. London, Sage, σελ. 23-51.

³⁰⁴ Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 53-57.

ποσοστό των γυναικών που δεν επιστρέφει είναι μεταξύ (45%) και (50%). Σύμφωνα με τις παραπάνω ενδείξεις τα καταφύγια μοιάζει να έχουν επιτυχία στο να βοηθήσουν ένα βοθηθόσων ένα ικανοποιητικό αριθμό πελατών να σπάσουν τα δεσμά με τους συντρόφους που τις κακοποιούν (Viano)³⁰⁵.

Τα καταφύγια-κέντρα υποδοχής μπορεί να είναι σημαντικά, κυρίως εάν παράλληλα με τα προγράμματά τους (παρέμβαση στην κρίση, βραχεία υποστήριξη-συμβουλευτική ατομικά και σε ομάδες), προσπαθούν να παρέμβουν στην ψυχο-συναισθηματική κατάσταση του θύματος. Οι μελέτες δείχνουν ότι όσο περισσότερο μένουν οι γυναίκες στο καταφύγιο τόσο λιγότερο είναι καταθλιπτικές, έχουν περισσότερες φίλιες και αποκτούν τον έλεγχο της κατάστασης. Κατά την Walker, οι γυναίκες φεύγουν και επιστρέφουν στο καταφύγιο κατά μέσο όρο τρεις με τέσσερις φορές προτού είναι έτοιμες να εγκαταλείψουν μόνιμα το δράστη. Ακόμη για κάποιες από τις γυναίκες που επιστρέφουν στο δράστη, το καταφύγιο τις έχει βοηθήσει στο να μπορούν να χειριστούν καλύτερα την κατάσταση, να μη ανέχονται πλέον την κακοποίηση και να ζητούν ευκολότερα βοήθεια. Όμως η αξιολόγηση της παροχής υπηρεσιών των καταφυγίων είναι πραγματικά σε πολύ πρώιμο στάδιο, οι μελέτες που έχουν διεξαχθεί είναι ελάχιστες, δεν αποδεικνύονται οι γνωστικές – συναισθηματικές αλλαγές που συμβαίνουν με την παραμονή στο καταφύγιο, δεν γίνεται γνωστό με ποιους τρόπους – διαδικασίες επηρεάζουν τα καταφύγια τις αποφάσεις των γυναικών, ή τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να βελτιωθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες.

Παράλληλα υπάρχει ένα ανοιχτό ζήτημα σε σχέση με αυτούς που παρέχουν τις υπηρεσίες. Είναι αποδοτικότερο να χρησιμοποιούνται εκπαιδευμένοι επαγγελματίες, σύμβουλοι ή θεραπευτές ή είναι καλύτερο να χρησιμοποιούνται απλοί σύμβουλοι που μπορεί να είναι και πρώην κακοποιημένες γυναίκες; Δεν υπάρχουν βέβαια τεκμηριωμένες μελέτες για το παραπάνω ζήτημα αλλά, μια απλή εκπαίδευση ή ένα ιστορικό κακοποίησης δεν μπορούν από μόνα τους να αποτελέσουν τα εχέγγυα για την αντιμετώπιση ενός τόσο σοβαρού και σύνθετου προβλήματος.

Πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητη η διεξαγωγή μελετών αναφορικά με τη διερεύνηση αυτών των θεμάτων, καθώς επίσης για τη διερεύνηση της στάσης και συμπεριφοράς του προσωπικού, του σημερινού προφίλ και των αναγκών των γυναικών, την συνεργασία με άλλους φορείς και την κοινότητα και γενικότερα των προβλημάτων που υπάρχουν για την αποτελεσματική λειτουργία των καταφυγίων. Πολύ σημαντικό πρόβλημα επίσης είναι η χρηματοδότηση των καταφυγίων για την απρόσκοπτη λειτουργία τους.

Στο εξωτερικό, λειτουργούν επίσης πολλά προγράμματα που στοχεύουν στη συνεργασία με τον σύντροφο-δράστη, επειδή επικρατεί η άποψη, την οποία συμμερίζομαι, ότι μόνο εάν υπάρξει σφαιρική αντιμετώπιση του προβλήματος, τόσο από την πλευρά του θύματος όσο και από την πλευρά του θύτη, θα υπάρξουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν ανάλογα προγράμματα και δεν προβλέπονται ανάλογες δομές, που να αφορούν στη συνεργασία με το θύτη, δομές που θεωρούμε απαραίτητες για την πλήρη αντιμετώπιση του προβλήματος και τη μη περαιτέρω διαιώνισή του.

β. Η εμπειρία των Η.Π.Α.

Η αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας αφορά: α) την αντιμετώπιση μέσω των άτυπων διαπροσωπικών δικτύων (της οικογένειας, του σχολείου, της

³⁰⁵ Viano, E., (1992). *Intimate violence*, Hemisphere Publishing Corporation, U.S.A.

παρέας των φίλων, της γειτονιάς κλπ), β) την διαμεσολάβηση των κοινωνικών δικτύων και υπηρεσιών (σύστημα κοινωνικής πρόνοιας) και γ) την αντιμετώπιση μέσω των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, εισαγγελική αρχή, δικαστήρια, σωφρονιστικά καταστήματα).

β.α. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος

Όπως είναι γνωστό η περίπτωση των Η.Π.Α. είναι ιδιόρρυθμη. Κάθε πολιτεία έχει την δική της νομοθεσία, ενώ υπάρχει και η ομοσπονδιακή νομοθεσία η οποία αφορά όλες τις πολιτείες. Με την πρόσφατη εγκληματοποίηση της ενδο-οικογενειακής βίας, τα όρια αντιμετώπισης του φαινομένου από την ποινική ή αστική νομοθεσία είναι δυσδιάκριτα.

Όσον αφορά την ποινική νομοθεσία, έως το 1984 όλες οι πολιτείες είχαν κάποια σχετική ποινική νομοθεσία με θέματα ενδο-οικογενειακής βίας, αλλά αρχικά αφορούσε μόνο τους ενήλικους παντρεμένους συντρόφους και μόνο την γυναίκα ως θύμα. Σήμερα όμως στην πλειοψηφία τους όλες οι πολιτείες έχουν υιοθετήσει νόμους ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία ή την οικογενειακή κατάσταση³⁰⁶. Ωστόσο, δεν υφίσταται αδίκημα το οποίο να αποκαλείται «ενδο-οικογενειακή βία», αλλά ένα σύνολο από παράνομες πράξεις οι οποίες σχετίζονται με τις οικογενειακές σχέσεις και αναγνωρίζονται ως τέτοιες (παράνομες) από τον νόμο³⁰⁷. Αδικήματα πλέον σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία αποτελούν ομοσπονδιακά αδικήματα³⁰⁸. Υπάρχουν επίσης νομοθετήματα για την αντιμετώπιση και προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων της ενδο-οικογενειακής βίας, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ανήλικα άτομα όπως θα δούμε παρακάτω. Συγκεκριμένα:

β.α.α. Σύμφωνα με την ομοσπονδιακή νομοθεσία

Απαγορεύεται η μετακίνηση ανθρώπων από την μία πολιτεία στην άλλη οι οποίοι έχουν ως πρόθεση να προκαλέσουν τραυματισμό ή θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή ή την σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου³⁰⁹.

Αδικήματα ενδο-οικογενειακής βίας που διαπράττονται σε διαφορετικές πολιτείες ή παράβαση προστατευτικών εντολών, αποτελούν πλέον ομοσπονδιακά αδικήματα, τα οποία διώκονται από την ομοσπονδιακή αστυνομία και τα ομοσπονδιακά δικαστήρια.

Απαγορεύεται η κατοχή όπλου από άτομο το οποίο έχει διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα σε περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας, εκτός αν πρόκειται για αστυνομικό ή στρατιωτικό.

Προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα, όνομα, διεύθυνση, επάγγελμα κλπ, προσώπων τα οποία είναι θύματα οικογενειακής κακοποίησης.

Τέλος, σε όλες τις πολιτείες (συμπεριλαμβανομένης και της District of Columbia), απαγορεύεται η απαγωγή παιδιών από τους γονείς (parental kidnapping).

β.α.β. Σύμφωνα με την πολιτειακή νομοθεσία

³⁰⁶ D.K.Gosselin, ό.π. σελ.162.

³⁰⁷ D.K.Gosselin, ό.π. σελ.162

³⁰⁸ Το 1994, η «Violence Against Women Act, Title IV», ενσωματώθηκε στο Federal Crime Bill of 1994. Τα στοιχεία ελήφθησαν από την ηλεκτρονική τοποθεσία του Violence Against Women Office (VAWO): www.oip.us.doi.gov/vawo/

Όλες πλέον οι πολιτείες από το 1990 και έπειτα έχουν υιοθετήσει νόμους κατά της παρακολούθησης (anti-stalking legislation)³¹⁰.

Το πιο συνηθισμένο μέτρο που λαμβάνεται για την προστασία από την ενδο-οικογενειακή βία είναι οι εντολές για την προστασία των θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας (civil protection orders)^{311 312}, οι οποίες υπαγορεύονται τόσο από την ποινική νομοθεσία όσο και από την αστική και από τους κώδικες υγείας κάθε πολιτείας. Κάθε πολιτεία έχει οριοθετήσει τις οικογενειακές σχέσεις και έχει χαρακτηρίσει ποιες συμπεριφορές είναι ανάρμοστες γι αυτές, ως συμπεριφορές ενδο-οικογενειακής βίας και στην συνέχεια έχει προσδιορίσει, ποιοι ποινικοί νόμοι μπορούν να αντιμετωπίσουν ανάλογη συμπεριφορά. Δηλαδή είναι οριοθετημένες οι διατάξεις σχετικά με την βία, την σεξουαλική κακοποίηση, την εγκατάλειψη ανήλικου, τα εγκλήματα κατά της ζωής κα. Οι εντολές προστασίας εφαρμόζονται πλέον σε όλες τις πολιτείες και αφορούν περιοριστικά μέτρα σε βάρος του δράστη για την πρόληψη περαιτέρω κακοποίησης. Για την έκδοσή τους, απαιτείται η ύπαρξη άμεσου ή επικείμενου κινδύνου για σοβαρή σωματική κακοποίηση. Η ανυπακοή ως προς την εντολή προστασίας επισύρει κυρώσεις.

Σε όλες ανεξαιρέτως τις πολιτείες, αναγνωρίζεται ως έγκλημα ο βιασμός στη νόμιμη συζυγική σχέση-τον γάμο, από το 1993, με κάποιες εξαιρέσεις. Έτσι, σε ορισμένες πολιτείες οι άντρες δεν μπορούν να κατηγορηθούν αν η γυναίκα τους είναι προσωρινά ή μόνιμα, σωματικά ή πνευματικά ανίκανη για νόμιμη συναίνεση³¹³.

Υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση για τα ανήλικα θύματα της ενδο-οικογενειακής βίας, από όλες τις πολιτείες. Για την περίπτωση της σεξουαλικής κακοποίησης ανήλικου στις περισσότερες πολιτείες δεν υπάρχει περιορισμός των χρονικών ορίων του αυτοφώρου (limitation time), όπως ακριβώς συμβαίνει και για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας, για το οποίο σε καμιά πολιτεία δεν υπάρχει χρονικός περιορισμός για τη σύλληψη του δράστη.

Όσον αφορά την κακοποίηση ηλικιωμένων, 29 πολιτείες κατατάσσουν την κακοποίησή τους στα πλημμελήματα, 32 πολιτείες θεωρούν την άσκηση βίας εναντίον τους κακούργημα και μερικές κατατάσσουν την κακοποίηση των ηλικιωμένων, ανάλογα με την περίπτωση σε πλημμέλημα ή κακούργημα. Η αστική νομοθεσία προβλέπει επίσης την οικονομική αποζημίωση των ηλικιωμένων σε περιπτώσεις οικονομικής τους εκμετάλλευσης από τα μέλη της οικογενείας τους. Σχεδόν το (46%) των νομικών διατάξεων για την κακοποίηση των ηλικιωμένων απαιτεί την άμεση αναφορά τους εντός 48 ή 24 ωρών, ανάλογα την πολιτεία στην οποία διαμένουν.

³¹⁰ Εικοσιτέσσερις Πολιτείες, θεωρούν αυτό το αδίκημα ως κακούργημα και δεν απαιτείται έγκληση για τη σύλληψη του δράστη, ενώ άλλες 13 το κατατάσσουν στην κατηγορία του κακούργηματος ή του πλημμελήματος, ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης δηλαδή της χρήσης ή μη όπλου του τραυματισμού του θύματος κ.λ.π. και άλλες 10 Πολιτείες το κατατάσσουν στην κατηγορία του πλημμελήματος, πλην όμως η σύλληψη του δράστη γίνεται αυτεπάγγελα. Τέσσερες Πολιτείες (Alaska, Michigan, Oklahoma και Wyoming), έχουν νομοθεσία η οποία απαγορεύει την ηλεκτρονική παρακολούθηση, της αλληλογραφίας κ.λ.π. και μόνο 23 Πολιτείες, εκδίδουν εντολές προστασίας για την παρακολούθηση Βλ.σχ. D.K.Gosselin, ό.π. σελ.170-171.

³¹¹ Βλ.σχ.ετ. το απόσπασμα National Research Council, «Understanding Violence Against Women», edited by N.A.Crowell and A.W.Burgess, National Academy of Sciences, National Academy Press, Washington D.C., 1996 στο «Battered Women :Contemporary Issues » Loise Gerdes (ed) Greenhaven Press, San Diego, 1999 σελ.68-74 καθώς και την ηλεκτρονική τοποθεσία του Violence Against Women Office, (VAWO):www.oip.us.doi.gov/vawo/

³¹² Οι εντολές αυτές συνήθως περιλαμβάνουν: α)Εντολές απομάκρυνσης(restraining orders).Πρόκειται για εντολές οι οποίες διατάσσουν τον δράστη να μείνει μακριά από την γυναίκα του ή την οικογένεια του, για κάποιο χρονικό διάστημα. Εφαρμόζονται σε όλες τις Πολιτείες, εκτός από τις Πολιτείες Arkansas και Wisconsin .β)Αποκλειστική χρήση της κατοικίας ή έξωση του δράστη από την κατοικία του θύματος. γ)Επιμέλεια ή επίσκεψη. Συνεπεία των επικίνδυνων καταστάσεων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σ' αυτές τις περιπτώσεις, πολλές Πολιτείες, αφαιρούν προσωρινά την επιμέλεια των παιδιών από τον δράστη γονέα ή ρυθμίζουν τις ώρες επίσκεψης μαζί του. δ)Αποζημίωση για τα παιδιά ή την σύζυγο. Γενικά για τις εντολές προστασίας, βλ.D.K.Gosselin, ό.π. σελ.163,171-173.

³¹³ Ο βιασμός στο γάμο, αποτελεί αδίκημα από τον Ιούλιο του 1993 και για τις 50 Πολιτείες, ενώ από το 1996, αποτελεί ομοσπονδιακό αδίκημα(National Clearinghouse on Marital and Date Rape) Βλ. D.K.Gosselin, ό.π. σελ. 177.

β.β. Η διαχείριση του προβλήματος από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου

β.β.α. Από την αστυνομία

Στο παρελθόν η αστυνομία, δεν είχε αρμοδιότητα να συλλάβει τον δράστη της ενδο-οικογενειακής βίας, όταν το περιστατικό συνέβαινε στην οικία του. Σήμερα όμως η αστυνομία έχει καθήκον να επεμβαίνει σε περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής κακοποίησης και να προβαίνει σε συλλήψεις. Συγκεκριμένα:

Στις περιπτώσεις κακοποίησης παιδιών από τους γονείς, όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη σε όλες τις πολιτείες, επιτρέπεται στον αστυνομικό να πάρει την προσωρινή κηδεμονία του παιδιού (temporary emergency custody). Περίπου οι μισές πολιτείες εξουσιοδοτούν εξειδικευμένους επιστήμονες των κοινωνικών υπηρεσιών να λάβουν την κηδεμονία των παιδιών όταν κριθεί ότι αυτό είναι αναγκαίο. Η αστυνομία σε 24ωρη βάση, δέχεται και επιλαμβάνεται σε καταγγελίες για κακοποίηση παιδιών. Ήδη από την δεκαετία του «70» λειτουργούν εξειδικευμένες αστυνομικές ομάδες για την έρευνα των περιπτώσεων σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων.

Στις περιπτώσεις κακοποίησης ενηλίκων από τους συντρόφους τους ή και των παιδιών τους, είναι βέβαιο ότι, η αστυνομία έχει υποχρέωση επέμβασης και σε περιπτώσεις επείγουσας μορφής και να συλλάβει τον δράστη (mandatory arrest)³¹⁴, ακόμα και αν πρόκειται για αστυνομικό.

β.β.α. Από τα δικαστήρια

Μέχρι πρόσφατα οι περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας αντιμετωπιζόνταν μόνο από τα πολιτειακά δικαστήρια. Όμως, οι περιπτώσεις πλέον της ενδο-οικογενειακής βίας, αποτελούν ομοσπονδιακό αδίκημα και αρμόδια να επιληφθούν είναι τόσο τα πολιτειακά, όσο και τα ομοσπονδιακά δικαστήρια. Συγκεκριμένα:

1) Τα πολιτειακά δικαστήρια

Σε κάθε πολιτεία, υπεύθυνα για περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας είναι τα αστικά, τα οικογενειακά και τα ποινικά πολιτειακά δικαστήρια. Τα αστικά δικαστήρια διαχειρίζονται περιπτώσεις, που σύμφωνα με τον αστικό κώδικα, υπαγορεύεται η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών. Τα οικογενειακά δικαστήρια διαχειρίζονται οικογενειακές υποθέσεις και στη δικαιοδοσία τους μπορούν να ενταχθούν και κάποιες πιο σοβαρές περιπτώσεις αδικημάτων (criminal offences). Τέλος, τα ποινικά δικαστήρια συνήθως ασχολούνται με περιπτώσεις κακοουρημάτων. Η καθ' ύλη αρμοδιότητα των δικαστηρίων δεν είναι απόλυτη, με συνέπεια να παρατηρούνται περιπτώσεις παράλληλης δικαιοδοσίας εκδίκησης, τόσο τα ποινικά όσο και τα οικογενειακά δικαστήρια (concurrent jurisdiction). Στην περίπτωση αυτή, δηλαδή ποιο δικαστήριο θα επιληφθεί, θα εξαρτηθεί από το είδος του εγκλήματος, την σχέση θύματος –

³¹⁴ Έπειτα από ένα πιλοτικό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στην Μινεάπολη (Minneapolis Domestic Violence Experiment) κατά το οποίο η αστυνομία για ένα χρονικό διάστημα, συνελάμβανε υποχρεωτικά όλους τους δράστες ενδο-οικογενειακής βίας, κατέδειξε ότι τα κρούσματα αυτής της μορφής εγκληματικότητας μειώθηκαν μακροπρόθεσμα. Η «υποχρεωτική σύλληψη,» εφαρμόστηκε σε όλες τις Πολιτείες. Βλ. σχετ. το απόσπασμα National Research Council, «Understanding Violence Against Women»,ό.π..βλ. επίσης τη σχετική ηλεκτρονική τοποθεσία www.courts.state.ny.us/Ambench.htm#e

θύτη και από την ηλικία του δράστη, ενώ δεν αποκλείεται και η περίπτωση να συμπράξουν για την ίδια υπόθεση και τα δύο δικαστήρια.

2) Τα ομοσπονδιακά δικαστήρια

Στο κατώτερο ομοσπονδιακό δικαστήριο, το οποίο είναι αρμόδιο για όλα τα ομοσπονδιακά ποινικά αδικήματα (united states district counts), εκδικάζονται οι υποθέσεις ενδο-οικογενειακής βίας, εφόσον αποτελούν ομοσπονδιακά αδικήματα, έχουν δηλαδή διαπραχθεί και έξω από τα όρια μιας μόνο πολιτείας ή έχουν παραβιαστεί εντολές προστασίας προς τα θύματα ή η φύση του εγκλήματος, δυσχεραίνει τη συλλογή στοιχείων από τις τοπικές αρχές. Γίνεται φανερό ότι, από τη στιγμή που η ενδο-οικογενειακή βία αποτελεί ομοσπονδιακό αδίκημα, έχουν δικαιοδοσία εκδίκασης της όλα τα ομοσπονδιακά δικαστήρια, ιδιαίτερα όταν δεν μπορεί να επιλυθεί το πρόβλημα από τα τοπικά δικαστήρια.

Τέλος, αναγνωρίζεται και λαμβάνεται σοβαρά υπόψη τελευταία από τα δικαστήρια, η ψυχολογική κατάσταση που προκαλεί το «σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας» (battered woman syndrome), ως τρόπος υπεράσπισης της κατηγορούμενης συζύγου, η οποία δολοφονεί τον σύζυγο της και υποστηρίζει ότι βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας³¹⁵.

β.γ. Δίκτυα κοινωνικής παρέμβασης

β.γ.α. Σε όλες τις πολιτείες, λειτουργούν συμβουλευτικά κέντρα για τους δράστες ενδο-οικογενειακής βίας. Το πρώτο συμβουλευτικό κέντρο για τους άνδρες, οι οποίοι ασκούν βία στα μέλη της οικογένειάς τους, λειτουργεί από το 1977.

β.γ.β. Υπάρχουν σε κάθε δικαστήριο, γραφεία νομικής στήριξης θυμάτων και μαρτύρων ενδο-οικογενειακής βίας (victim / witness assistant). Τα έξοδα λειτουργίας τους βαρύνει τους δράστες και αποδεικνύεται στην πράξη ότι, η στήριξη των θυμάτων, που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα ή την ψυχολογική αντοχή που απαιτεί μια δίκη, είναι ουσιαστική.

β.γ.γ. Κέντρα κακοποιημένων γυναικών, που παρέχουν υποστήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες, υπάρχουν στις Η.Π.Α. από το 1976, ενώ σήμερα λειτουργούν περισσότερα από 400.

β.γ.δ. Στέγες περίθαλψης κακοποιημένων γυναικών. Η πρώτη στέγη λειτούργησε το 1973 και έκτοτε λειτουργούν και άλλες σε όλη τη χώρα και φιλοξενούν προσωρινά, κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους³¹⁶.

β.γ.ε. Υπάρχουν στις περισσότερες πολιτείες, ειδικά γραφεία για τις καταγγελίες περιπτώσεων κακοποίησης παιδιών, ενώ το Εθνικό Κέντρο για Εξαφανισμένα και Εκμεταλλεζόμενα Παιδιά (national center for missing and exploited children), το οποίο είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός και λειτουργεί από το 1984, παρέχει βοήθεια και πληροφόρηση εξαφανισμένων παιδιών, προγράμματα εκπαίδευσης για τους φορείς των κατασταλτικών μηχανισμών, τους κοινωνικούς λειτουργούς και διατηρεί σε 24ωρη βάση τηλεφωνική γραμμή SOS χωρίς χρέωση.

³¹⁵Unites States v. O'Brien D.C.App.1986. Βλ. σχετικά «United States v. Martha Monroe», από το Street Law, Inc. Επίσης βλ. το άρθρο της Lenore Walker «The battered woman syndrome defense», στο «Battered Women: Contemporary Issues», Loise Gerdes(ed), σελ. 82-86.
Issues, Loise Gerdes(ed), σελ. 82-86.

³¹⁶Αντίθετα στέγες για κακοποιημένους άνδρες είναι ελάχιστες. Βλέπε ηλεκτρονική τοποθεσία www.vix.com/pub/men/domestic

β.γ.στ. Υπάρχουν προγράμματα παρέμβασης της τοπικής κοινωνίας, με την συμμετοχή της αστυνομίας, των δικαστηρίων, των κέντρων περίθαλψης θυμάτων και γενικά όλων των φορέων κοινωνικής στήριξης³¹⁷.

γ. Μοντέλο Ινστιτούτου Michigan

Το μοντέλο αυτό περιέχει σε συνοπτική μορφή τους τρόπους με τους οποίους οι διάφορες κοινότητες μπορούν να υποστηρίξουν κακοποιημένες γυναίκες και παιδιά, καθώς και το πώς πρέπει να αντιμετωπισθούν οι υπαίτιοι τέτοιων πράξεων. Το μοντέλο αφορά άρρενες, εφ' όσον αυτοί αποτελούν το 95% των υπαίτιων κακοποίησης στις ΗΠΑ³¹⁸.

γ. α. Σύστημα κοινωνικής πρόνοιας

-Σχεδιασμός και παροχή υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των κακοποιημένων γυναικών και παιδιών.

-Επιμόρφωση των αρμοδίων που ασχολούνται με τα θύματα πάνω στην αιτιολογία και τη δυναμική της ενδο-οικογενειακής βίας.

-Αποφυγή «παθολογικοποίησης» της ενδο-οικογενειακής βίας και αποκλειστικού ελέγχου του «πεδίου» από ειδικούς πανεπιστημιακούς.

-Μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την αρχή της προσπάθειας «να κρατηθεί πάση θυσία ενωμένη η οικογένεια», προς την αρχή της ασφάλειας των θυμάτων, παιδιών και γυναικών.

- Προσφυγή σε μεθόδους που θα βοηθήσουν στον εντοπισμό της Ε.Β.

γ. β. Σύστημα υγείας

-Χρησιμοποίηση ασφαλών και αποτελεσματικών μεθόδων για τον εντοπισμό περιπτώσεων Ε.Β.

- Ρυθμίσεις για ευχερέστερη καταγγελία περιπτώσεων Ε.Β., και υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών και παιδιών.

-Αποφυγή ανεξέλεγκτης χορήγησης κατασταλτικών φαρμάκων σε κακοποιημένες γυναίκες.

- Χρησιμοποίηση τυποποιημένου υλικού και πρωτοκόλλων αναφοράς για τις περιπτώσεις Ε.Β.

-Εξασφάλιση ενός ικανού και ανάλογου ποσοστού αρμοδίων που θα ασχοληθούν με την Ε.Β.

γ. γ. Σύστημα δικαιοσύνης

-Τακτική παρουσίαση στο κοινό των στατιστικών στοιχείων που αφορούν υποθέσεις Ε.Β.

-Επιλογή μεθόδων παρέμβασης που δεν εμπλέκουν το θύμα.

-Εξασφάλιση του ότι οι αρμόδιοι θα αφιερώσουν τον απαιτούμενο χρόνο (αναλογικά) στις υποθέσεις Ε.Β.

-Αυστηρή επιβολή περιοριστικών όρων στους δράστες Ε.Β., και προστασία της ασφάλειας γυναικών και παιδιών μέσω επισκέψεων στα θύματα επιβολής περιορισμών και άλλων μέτρων στο δράστη.

³¹⁷Βλ. κείμενο του Roberts R.A., «The police response» στο «Battered Women: Contemporary Issues »,Loise Gerdes(ed) Greenhaven Press, San Diego,1999,σελ. 32-40.

³¹⁸Πηγή Internet.

- Υιοθέτηση πολιτικών που διευκολύνουν τη σύλληψη υπαιτίων Ε.Β.
- Διευκολύνσεις στην έκδοση και εκτέλεση δικαστικών διαταγών προστασίας του θύματος.

γ. δ. Σύστημα εκπαίδευσης

- Υποστήριξη και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν τις περιπτώσεις Ε.Β., οι μαθητές τους.
- Εκμάθηση των σπουδαστών τρόπων πρόληψης της βίας, ειρηνικής επίλυσης των διαφορών και ικανότητας επικοινωνίας.
- Εντοπισμός στα σχολικά βιβλία των προκαταλήψεων που διακατέχουν τους ανθρώπους και εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων.
- Επιμόρφωση πάνω στις ανθρώπινες σχέσεις σε όλες τους τις μορφές.
- Πρωώθηση της αρχής ότι είναι καθήκον του πολίτη να αντιτάσσεται σε οποιασδήποτε μορφής καταπίεση και να βοηθά αυτούς που καταπιέζονται.

γ. ε. Κλήρος και εκκλησία

- Καταγγελία από «άμβωνος» της Ε.Β.
- Ανάλυση των περιπτώσεων Ε.Β., στις προγαμιαίες και άλλου είδους ιερατικές συμβουλές.
- Διατήρηση επαφής με τις κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με την Ε.Β.
- Αποφυγή προσπάθειας δικαιολόγησης της Ε.Β., με επιχειρήματα παρμένα από τη Βίβλο ή την ιερατική διδασκαλία.
- Απόρριψη της «πατριαρχικής» αντίληψης, ως ιδανικής κοινωνικής φόρμουλας.

γ. στ. Μέσα επικοινωνίας

- Προτεραιότητα προβολής θεμάτων που ευνοούν την ειρηνική επίλυση των διαφορών και την αποφυγή χρήσης βίας.
- Προσπάθεια να τονισθούν τα σημεία που προβάλουν την ειρηνική επίλυση των διαφορών.
- Διάθεση μιας μερίδας των κερδών σε υπηρεσίες για τις κακοποιημένες γυναίκες και τις ανάγκες των παιδιών.
- Πληροφόρηση του κοινού γύρω από τη δυναμική του φαινομένου της βίας και τις συνέπειές της. Αποφυγή ωραιοποίησης του φαινομένου.
- Αποφυγή παρουσίασης της Ε.Β., σαν έναν «έρωτα που πήγε στραβά» ή σαν φυσιολογική οικογενειακή διαφορά.
- Αποφυγή παρουσίασης των απόψεων και εξηγήσεων που δίνει ο δράστης σαν αληθινές.

γ. ζ. Εργασιακό περιβάλλον

- Επιβολή όρου στα βίαια άτομα που εργάζονται σε μια επιχείρηση ότι θα συνεχίσουν να δουλεύουν για όσο καιρό δεν καταφεύγουν στη βία.
- Διαφύλαξη του επαγγέλματος των θυμάτων βίας με την πρόβλεψη αδειών απουσίας, ελαστικού ωραρίου και διαφώτισης.
- Ασφάλεια για τους υπαλλήλους – θύματα βιαιότητας.
- Πρόβλεψη αναγκαίων μέτρων για υποστήριξη και υπεράσπιση των υπαλλήλων που έπεσαν θύματα βίας.

γ. η. Κυβερνητικές υπηρεσίες

-Ψήφιση νόμων που καλύπτουν τις περιπτώσεις κακοποίησης.

-Ψήφιση νόμων που θα επιτρέπουν στους δικαστές που χειρίζονται υποθέσεις βίας να επιβάλλουν τις ποινές που προσιδιάζουν σε κάθε περίπτωση.

-Χρηματοδότηση των υπηρεσιών που στοχεύουν στη βοήθεια κακοποιημένων γυναικών και την πρόληψη βίαιων συμπεριφορών.

-Αναθεώρηση και μετατροπή των ποινών γυναικών που σκότωσαν τον άνδρα που τις κακοποιούσε ευρισκόμενες σε νόμιμη άμυνα.

-Υψηλή φορολογία του εμπορίου όπλων και του πορνογραφικού υλικού με στόχο να δοθούν τα χρήματα αυτά στον τομέα πρόληψης της βίας.

δ. Η ελληνική Πραγματικότητα

Το πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών και της ανάγκης αποκατάστασης αναγνωρίζεται και αντιμετωπίζεται έμπρακτα και στην Ελλάδα μόλις τα τελευταία χρόνια. Η πρωτοβουλία ανήκει στη Γενική Γραμματεία Ισότητας (Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης), η οποία δημιούργησε το Κέντρο Υποδοχής Κακοποιημένων γυναικών Αθήνας, τον Οκτώβριο του 1998. Το Κέντρο Υποδοχής Αθήνας στελεχώνεται από τέσσερις συμβούλους, δύο κοινωνικούς λειτουργούς, μία ψυχολόγο και μία νομικό και παρέχει ψυχοκοινωνική στήριξη και νομική συμβουλευτική.

Αρχικά προβλεπόταν και η λειτουργία Καταφυγίου για τις γυναίκες και τα παιδιά τους, που όμως ενώ ετοιμάστηκε δεν λειτούργησε όπως είχε αρχικά προβλεφθεί. Τον Ιούλιο του 2000 τέθηκε σε λειτουργία και η τηλεφωνική γραμμή SOS για τις γυναίκες θύματα ενδο-οικογενειακής βίας. Η γραμμή στεγάζεται στα γραφεία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και λειτουργεί καθημερινά εκτός Κυριακής. Η γραμμή στελεχώνεται προσωρινά από το προσωπικό του Κέντρου Υποδοχής και από το προσωπικό της Γ.Γ.Ι., σύμφωνα με τα στοιχεία του Κέντρου Υποδοχής από την έναρξη της λειτουργίας του έως και το Νοέμβριο του 2000, επισκέφτηκαν το Κέντρο 2600 γυναίκες και ζήτησαν τηλεφωνική πληροφόρηση 6000. Τα δύο τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε αύξηση των αλλοδαπών γυναικών³¹⁹.

Το προφίλ των γυναικών που απευθύνονται στο Κέντρο Υποδοχής Αθήνας σκιαγραφείται από γυναίκες που έχουν υποστεί για χρόνια τη σχέση βίας συνήθως εντός του γάμου, σε μεγάλο ποσοστό είναι άνω των 40 ετών, μέσου μορφωτικού επιπέδου και χαμηλής ή μέσης οικονομικής κατάστασης, Ελληνίδες κατά πλειοψηφία, με μέσο όρο τα δύο παιδιά και τόπο διαμονής την Αθήνα. Το Κέντρο Υποδοχής αναλαμβάνει την παρέμβαση στην κρίση, και επικεντρώνεται στη βραχεία ψυχοκοινωνική υποστήριξη της γυναίκας και στη νομική συμβουλευτική και όχι σε πιο μακρόχρονη συμβουλευτική ή ψυχοθεραπεία. Συνήθως προτείνεται ένα τρίμηνο ως χρόνος συνεργασίας, χωρίς καθορισμένο αριθμό συναντήσεων με τη γυναίκα. Δεν υπάρχει ένα καθορισμένο θεωρητικό μοντέλο για τις συμβούλους, οι οποίες έχουν εκπαιδευτεί από τη Γ.Γ.Ι., σε θέματα βίας και αποκατάστασης, κυρίως όμως οι παρεμβάσεις βασίζονται στις θεωρίες της μάθησης ή και στις κοινωνιολογικές θεωρίες και είναι χαρακτηριστικό ότι από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας αλλά και από το Κέντρο Υποδοχής υποστηρίζεται η οπτική του φύλου,

³¹⁹ Αδαμάκη, Ν., (2000). Έρευνα για τη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα, εκδόσεις Κ.Ε.Θ.Ι, Αθήνα.

υποστηρίζονται δηλαδή οι φεμινιστικές θεωρίες, καθώς ως φορέας η Γενική Γραμματεία Ισότητας προωθεί ευρύτερα τα ζητήματα ισότητας και ανέλιξης των γυναικών στη Ελληνική κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό η Γ.Γ.Ι., διατηρεί το Γραφείο ενημέρωσης κοινού, το Τμήμα Κοινοτικών Προγραμμάτων, το Τμήμα εκδόσεων και εκδηλώσεων, το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων, τα Κέντρα Υποδοχής κακοποιημένων γυναικών Αθήνας και Πειραιά, τη Βιβλιοθήκη της Γ.Γ.Ι., το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).

Το δεύτερο Κέντρο Υποδοχής που δημιουργείται από τη Γ.Γ.Ι., είναι αυτό του Πειραιά, το οποίο λειτουργεί από το Νοέμβριο του 1999 με μία ψυχολόγο, μία κοινωνιολόγο, μία κοινωνική ανθρωπολόγο και μία γραμματέα, παρέχοντας ψυχοκοινωνική υποστήριξη και νομική συμβουλευτική. Μέχρι το Σεπτέμβριο του 2000 είχαν επισκεφτεί το Κέντρο ενενήντα μία γυναίκες, κατά πλειοψηφία Ελληνίδες κάτοικοι Νότιας Αττικής και των κοντινών νησιών. Οι περισσότερες χαμηλού ή μέσου μορφωτικού επιπέδου, χαμηλής οικονομικής κατάστασης, με χρόνιο πρόβλημα κακοποίησης. Το Κέντρο είχε επίσης δεχθεί διακόσια εξήντα τηλεφωνήματα για ενημέρωση ή ψυχολογική υποστήριξη.

Παράλληλα με την προσπάθεια της Γ.Γ.Ι., γίνεται και η προσπάθεια από το Δήμο Αθηναίων, ιδρύεται από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας του Δήμου Αθηναίων, το 1988, το Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων, που λειτουργεί σαν συμβουλευτικό κέντρο για οικογενειακά θέματα και παρέχει ψυχο-κοινωνική υποστήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες. Επιπλέον το Γραφείο Ισότητας παρακολουθεί τις κοινοτικές οδηγίες και προτείνει μέτρα για τα θέματα ισότητας των γυναικών, εκπονεί επιμορφωτικά σεμινάρια και προγράμματα ενημέρωσης για το ευρύ κοινό αλλά και για επαγγελματίες, εφαρμόζει εξειδικευμένα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού με στόχο ομάδες γυναικών με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως για χρονίως άνεργες, πρόσφυγες, κ.α., και τέλος φροντίζει για τη λειτουργία του Ξενώνα κακοποιημένων γυναικών. Το προσωπικό αποτελείται από μια κοινωνική λειτουργό, δυο ψυχολόγους και μια διοικητική υπάλληλο.

Ο Ξενώνας κακοποιημένων γυναικών λειτουργεί από το 1993 από το Γραφείο Ισότητας. Η Γ.Γ.Ι., έχει αναλάβει τα λειτουργικά έξοδα του κτιρίου και ο Δήμος Αθηναίων το προσωπικό και την τροφοδοσία. Ο Ξενώνας δέχεται κάθε γυναίκα που υφίσταται βία, ημεδαπή ή αλλοδαπή. Η χωρητικότητα του Ξενώνα είναι η δυνατότητα φιλοξενίας δέκα γυναικών με τα παιδιά τους, αριθμός πολύ μικρός σε σχέση με την πραγματική ζήτηση στέγασης των κακοποιημένων γυναικών. Η διάρκεια παραμονής είναι από είκοσι ημέρες μέχρι ένα μήνα, αλλά για κάποιες ειδικές περιπτώσεις η παραμονή παρατείνεται άτυπα μέχρι τους τρεις μήνες. Μεγάλο πρόβλημα αποτελεί το κλείσιμο του Ξενώνα κατά το μήνα Αύγουστο λόγω των αδειών του προσωπικού και η διοχέτευση των ενοίκων σε κοινωνικούς ξενώνες.

Οι γυναίκες απευθύνονται αρχικά στο Γραφείο Ισότητας όπου κατόπιν διερεύνησης της περίπτωσης εξετάζεται η ανάγκη παραμονής στον Ξενώνα. Ο Ξενώνας παρέχει στις γυναίκες και στα παιδιά τους στέγη, τροφή και προστασία, ψυχο-κοινωνική υποστήριξη, νομική συμβουλευτική, διασύνδεση με άλλες υπηρεσίες όπως με νοσοκομεία, με την Πρόνοια, με τον Ο.Α.Ε.Δ., με παιδικούς σταθμούς. Ο φορέας επικεντρώνεται στη βραχεία ψυχο-κοινωνική υποστήριξη και όχι σε βραχεία ή μακρά ψυχοθεραπεία. Η διεύθυνση του Ξενώνα και τα στοιχεία των φιλοξενούμενων είναι άκρως απόρρητα. Παραπομπές στον Ξενώνα γίνονται από το Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων, από τα Κέντρα Υποδοχής κακοποιημένων Αθήνας και Πειραιά, από άλλες κοινωνικές υπηρεσίες ή φορείς με δική τους πρωτοβουλία (π.χ.

αστυνομικά τμήματα, νοσοκομεία, εκκλησίες, κ.α.). Οι γυναίκες που φιλοξενήθηκαν ήταν έγγαμες και άγαμες, είχαν κατά μέσο όρο δύο παιδιά, ήταν μικρής ή μέσης ηλικίας, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και χαμηλής οικονομικής κατάστασης, ενώ υπήρξαν και αρκετές αλλοδαπές³²⁰.

Με την εποπτεία και τη χρηματοδότηση της Γ.Γ.Ι., ιδρύεται και λειτουργεί από το 1994 και το Κ.Ε.Θ.Ι., (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας) με έδρα την Αθήνα και νεοϊδρυθέντα παραρτήματα (2000), στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα, στο Βόλο και στο Ηράκλειο. Τα παραρτήματα του Κ.Ε.Θ.Ι., αποτελούν μονάδες πληροφόρησης και υποστήριξης γυναικών για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη. Παρέχουν συμβουλευτική για την απασχόληση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε γυναίκες που ανήκουν στις λεγόμενες ομάδες αποκλεισμού, όπως: αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών, μετανάστριες, χρόνια άνεργες, αποφυλακισμένες, κ.α. Στους πληθυσμούς αυτούς υπάρχει μεγάλος αριθμός κακοποιημένων γυναικών. Επίσης ο αριθμός των κακοποιημένων γυναικών αυξήθηκε στα παραρτήματα του Κ.Ε.Θ.Ι., μετά τον Ιούλιο του 2000 και τη συμμετοχή σε καμπάνια ενημέρωσης του πληθυσμού για το φαινόμενο της βίας και τους αρμόδιους φορείς, μέσα από ενημερωτικά φυλλάδια που διανεμήθηκαν μαζί με το λογαριασμό της ΔΕΗ πανελλαδικά.

Σχετική έρευνα³²¹ έδειξε ότι γυναίκες-χρήστριες των υπηρεσιών του ΚΕΘΙ ήταν κυρίως: Άνεργες, κακοποιημένες και αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών. Οι περισσότερες γυναίκες που έρχονται σε επαφή με το ΚΕΘΙ είναι μεταξύ 26 και 45 ετών(27,7-27,8%), απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή/και κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων (32,2%), έγγαμες στην πλειοψηφία τους με ποσοστό (44,1%) και κατά 27,5% άγαμες. Η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών που υφίσταται κακοποίηση είναι έγγαμες (58,6%) και άνεργες σε ποσοστό (44,2%).

Από την επαφή με το προσωπικό του Κέντρου Υποδοχής Αθήνας προκύπτει η ανάγκη για διεύρυνση του προσωπικού λόγω της αύξησης περιστατικών, αλλά και λόγω της αναγκαιότητας συνεχούς λειτουργίας της γραμμής SOS. Από την επαφή με το προσωπικό τόσο των Κέντρων Υποδοχής Αθήνας και Πειραιά αλλά και του Γραφείου Ισότητας, προκύπτει η ανάγκη για πολλαπλασιασμό των φορέων αποκατάστασης και του επιστημονικού προσωπικού, καθώς και για περαιτέρω εκπαίδευση σε ζητήματα συμβουλευτικής ή και θεραπείας αλλά και για ανταλλαγή πληροφοριών με αντίστοιχους φορείς που λειτουργούν στο εξωτερικό, η ανάγκη για καλύτερη ενημέρωση και συνεργασία μεταξύ των φορέων και η ανάγκη για έρευνα για το ζήτημα της βίας αλλά και των μεθόδων αποκατάστασης στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα έχουν συσταθεί και λειτουργούν με πλούσια δράση σε θέματα προώθησης των γυναικείων προβλημάτων και ισότητας των δύο φύλων, πάνω από πενήντα γυναικείες μη κυβερνητικές οργανώσεις.

ε. Η αντιμετώπιση του φαινομένου από τις υπηρεσίες Υγείας

Το ζήτημα της αντιμετώπισης των κακοποιημένων γυναικών όλες τις προηγούμενες δεκαετίες που δεν είχε πλήρως αναπτυχθεί ένα ειδικευμένο δίκτυο παροχής υπηρεσιών (π.χ. καταφύγια), αλλά ακόμη και σήμερα, παράλληλα με τη λειτουργία των εξειδικευμένων φορέων, αντιμετωπίζεται από τις υπάρχουσες δομές: τα νοσοκομεία, τα κέντρα ψυχικής υγείας, κ.α. Όπως

³²⁰ Αδαμάκη, Ν., (2000), ό.π.

³²¹ Αρτινοπούλου, Β., (2002). Το προφίλ των γυναικών-χρηστριών των υπηρεσιών του ΚΕΘΙ κατά την περίοδο 1/1/2000-30/6/2001. Εκτίμηση των υπηρεσιών του ΚΕΘΙ. Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση δεδομένων και προτάσεις παρέμβασης, εκδόσεις ΚΕΘΙ, Αθήνα.

ήδη αναλύθηκε, η χρόνια βίωση της κακοποίησης προκαλεί σοβαρή επιδείνωση της ψυχοσωματικής κατάστασης της γυναίκας, η οποία την αναγκάζει σε συχνή ιατρική και ψυχιατρική παρέμβαση ή και σε νοσηλεία³²².

Η εμπειρία των γυναικών από τις παραπάνω υπηρεσίες, αλλά και το επίπεδο των υπηρεσιών σε σχέση με τις ιδιαίτερες ανάγκες του εν λόγω πληθυσμού δεν υπήρξαν ούτε είναι οι ιδανικές. Τα επείγοντα περιστατικά ή τα εξωτερικά ιατρεία φιλοξενούν συχνά κακοποιημένες γυναίκες, με σοβαρή συμπτωματολογία κακοποίησης. Πολύ συχνά όμως το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, είτε λόγω άγνοιας για τα ζητήματα της κακοποίησης είτε λόγω φόρτου εργασίας, δεν εμβαθύνει στην ανεύρεση της αιτίας των συμπτωμάτων και τα περιστατικά δεν καταγράφονται ούτε και αντιμετωπίζονται σαν περιστατικά κακοποίησης.

Σε έρευνα των Cambell και Sheridan (1989)³²³, τονίστηκε η ανάγκη να θεωρείται από το προσωπικό των επειγόντων περιστατικών κάθε περίπτωση γυναίκας τραυματισμένης ως πιθανή κακοποίηση μέχρι την απόδειξη του εναντίου. Η μη έγκαιρη διάγνωση και ανάλογη αντιμετώπιση έχει σαν αποτέλεσμα τη συνέχιση και την επιδείνωση της κακοποίησης και μάλιστα με την ανοχή των επίσημων κρατικών φορέων.

Η έγκαιρη διάγνωση και κατάλληλη αντιμετώπιση θα βοηθούσε την κακοποιημένη γυναίκα αρχικά στο να νοιώσει και να είναι ασφαλής και στη συνέχεια, να δεχθεί την κατάσταση της (ως κακοποιημένη) και να την αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα, χωρίς να αισθάνεται ότι είναι μόνη και ότι δεν υπάρχουν διέξοδοι (Klingbeil & Boyd, 1984)³²⁴. Αντίστοιχα και ο δράστης κατά τη διάρκεια της παραμονής της συντρόφου του στο νοσοκομείο, αναγκάζεται να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της βίας. Είναι απαραίτητα λοιπόν η άμεση και ολοκληρωμένη εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού για τα ζητήματα της κακοποίησης και της κατάλληλης αντιμετώπισης του θύματος.

Κατά τους Shepherd(1990) και Hamberger(1991)³²⁵, θα πρέπει η αντιμετώπιση στα επείγοντα περιστατικά να συμπεριλαμβάνει υποστηρικτικές υπηρεσίες προς το θύμα από εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς και το ιατρικό προσωπικό απαιτείται να εκπαιδευθεί.

στ. Η νομοθεσία για την βία στην οικογένεια

Την 10 Οκτωβρίου 2006, ψηφίστηκε ο πρώτος Νόμος για την ενδοοικογενειακή βία και αποτελεί Νόμο του Ελληνικού κράτους³²⁶, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης και αποτελεί την κορύφωση μιας μακράς διαδρομής που άρχισε με προηγούμενα νομοσχέδια από προηγούμενες κυβερνήσεις.

Τα θετικά σημεία του νέου νόμου, είναι τα εξής:

- Ήδη στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται η ανάγκη προσαρμογής του νομικού μας συστήματος στην διακήρυξη του ΟΗΕ το 1993 (CEDOW), για την κατάργηση κάθε διάκρισης σε βάρος των γυναικών, αναγνωρίζοντας έτσι πως η οικογενειακή βία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανισότητα σε

³²² Bergman, B. & Brismar, B., (1991). A 5 year follow up study of 117 battered women, American Journal of Public Health, Vol.81, No.11, U.S.A.

³²³ Barnet, O. W. & La Violette, A.D., (1993), ό.π.

³²⁴ Van Hasselt, V. B., κλπ, (1988), ό.π.

³²⁵ Barnett, O. W. & La Violette, A. D., (1993),ό.π.

³²⁶ Ν.3500 από 24-10-2006, ΦΕΚ τεύχος Α΄, αριθμός φύλλου 232.

- βάρος του κοινωνικού φύλου. Αναφέρονται επίσης οι διεθνείς συμβάσεις για την προστασία του παιδιού.
- Αναγνωρίζεται με ευρύτητα η οικογένεια, ώστε να περιλαμβάνει και τους συνοικούντες.
 - Αναγνωρίζεται ο ρόλος των εποπτευομένων φορέων, όπως το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης και των άλλων μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, στην στήριξη θυμάτων.
 - Ορίζεται ως θύμα ο παθών αλλά και τα παρόντα παιδιά. Γίνεται εφόσον ζητηθεί άμεση απομάκρυνση του δράστη και απαγόρευση προσέγγισης.
 - Η σημασία που δίνεται στην έμμεση θυματοποίηση των παιδιών, όταν ασκείται βία μπροστά τους στην μητέρα και η σημασία που δίνεται γενικά στην θυματοποίηση ανηλίκων, είναι σημαντικό θέμα καθώς και το γεγονός ότι, η παραγραφή του αδικήματος σε βάρος τους επιτρέπεται μόνο μετά την ενηλικίωσή τους.
 - Αναγνωρίζεται η βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου.
 - Προστατεύονται ιδιαίτερα άτομα με αναπηρία.
 - Προβλέπεται διαδικασία διαμεσολάβησης, η οποία όχι μόνο δεν ανατρέπει τα συμφέροντα του θύματος, δεν σταματάει το διαζύγιο ή την αποζημίωση, αλλά και μπορεί να ισχύει πάντα η απομάκρυνση του δράστη και η απαγόρευση προσέγγισης.
 - Υπαγορεύεται εχεμύθεια στον χειρισμό από τους φορείς.
 - Τιμωρούνται αυστηρά όσοι απειλούν ή επιχειρούν δωροδοκία σε μάρτυρες(3 μήνες ως τρία χρόνια).
 - Θεσμοθετείται η επιμόρφωση των επαγγελματιών που έχουν ρόλο στην διαχείριση της οικογενειακής βίας.
 - Υπάρχει άμεση χρηματική αποζημίωση. Αναγνωρίζεται το ευεργέτημα της πενίας για τις κακοποιημένες γυναίκες σχετικά με το δικαίωμα υπεράσπισης των δικαιωμάτων τους από δικηγόρο.
 - Γίνεται υποχρεωτική η καταγγελία κακοποίησης ανηλίκων όταν παρατηρείται από εκπαιδευτικούς στον χώρο της εκπαίδευσης, πράγμα που θα βοηθήσει πολλούς ανηλίκους να βρουν προστασία.

Προτάσεις όπως η δημιουργία Οικογενειακού Δικαστηρίου πλαισιωμένου με φορείς κοινωνικής στήριξης που εξειδικευμένα να δημιουργεί τεχνογνωσία βελτιώνοντας σταδιακά, όχι μόνο το γράμμα αλλά και την εφαρμογή του Νόμου, δεν εμφανίσθηκε δυστυχώς στην τελική μορφή του Νομοσχεδίου όπως έχει υποβληθεί και προταθεί από πολλούς φορείς. Ωστόσο όμως, οφείλουμε ν' αναγνωρίσουμε ότι έγινε το πρώτο βήμα και ο νέος νόμος παρά τις ατέλειες που μπορεί να έχει, για την ισότητα και την απελευθέρωση των κοινωνικών δυνάμεων που η βία εγκλωβίζει, καθώς και για την διάσωση των παιδιών, αποτελεί πλέον πραγματικότητα. Απομένει πλέον να αποδειχθεί στην πράξη η λειτουργικότητα του και αυτή κυρίως εξαρτάται κυρίως από τους φορείς υλοποίησης, ιδιαίτερα όσον αφορά την έμπρακτη ανάληψη ευθύνης, όσο αφορά τον θύτη και την διόρθωση της βίαιης συμπεριφοράς. Ωστόσο, κατά την άποψη μας, η «φιλοσοφία» του Οικογενειακού Δικαστηρίου, θα πρέπει να είναι η επόμενη προτεραιότητα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες της Δύσης. Οι Δικαστές θα πρέπει να εκπαιδεύονται-εξειδικεύονται προς τούτο σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, επικοινωνίας, επιμέλειας παιδιών, γονικής μέριμνας και γενικά σε θέματα Οικογενειακού Δικαίου, προκειμένου ν' ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις των καιρών και των πολύπλοκων ανθρωπίνων σχέσεων με πρόσθετες γνώσεις ψυχολογίας. Η ίδια εκπαίδευση και εξειδίκευση θα πρέπει να υπάρξει και στις άλλες υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικού ελέγχου, έτσι ώστε να υπάρχει συντονισμένη αντιμετώπιση του

φαινομένου της βίας στους κόλπους της οικογένειας, αλλά και κυρίως απόδοσης δικαιοσύνης και προστασίας των θυμάτων σε κάθε επίπεδο.

B. ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

α. Εισαγωγή

Η αστυνομία έχει χαρακτηριστεί ως ο «φύλακας» του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Είναι εκείνος ο φορέας, χωρίς τη συμμετοχή του οποίου δεν μπορεί να τεθεί το σύστημα σε κίνηση. Οι αστυνομικοί έρχονται σε επαφή με τους παραβάτες του νόμου, αποφασίζουν για τη σύλληψη, διερευνούν και συλλέγουν στοιχεία που να δικαιολογούν την παραπομπή ή όχι της υπόθεσης στην δικαιοσύνη³²⁷. Πέρα από αυτά, η αστυνομία έχει μια πολιτικά ιδιαίτερα ευαίσθητη κοινωνική λειτουργία, εφόσον αποτελεί τον κύριο φορέα κρατικής εξουσίας με τη μορφή άσκησης φυσικής βίας.

Τον περασμένο αιώνα οι βασικοί στόχοι της αστυνομίας οι βασικοί στόχοι της αστυνομίας ήταν η εξιχνίαση του εγκλήματος και η εξασφάλιση της τάξης από τις αναταραχές που προκαλούνταν, κυρίως λόγω της έντονης αστικοποίησης, της διάβρωσης του κοινωνικού ιστού από την εκβιομηχάνιση και της οικονομικής εξαθλίωσης μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Στη σύγχρονη κοινωνία ο ρόλος της αστυνομίας είναι πιο πολύπλοκος: συνίσταται στον εντοπισμό των υπόπτων, στην εξιχνίαση των εγκλημάτων, στην ανάκριση των συλληφθέντων, στην πρόληψη του εγκλήματος με τις περιπολίες, στη συνοδεία πολιτικών προσώπων, στη διευθέτηση των καθημερινών συγκρούσεων, στη δημιουργία και διατήρηση ενός αισθήματος ασφάλειας στην κοινωνία, στην εξασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και της τάξης, στη διοίκηση των αστυνομικών τμημάτων και σε ορισμένες χώρες στη ρύθμιση και τον έλεγχο της κυκλοφορίας.

β. Οι λειτουργίες της αστυνομίας

Η αστυνομία ανήκει στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, γιατί σ' αυτήν είναι ανατεθειμένη η προστασία του κοινωνικού συνόλου από εγκληματικές πράξεις και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης³²⁸.

Η αστυνομία αντιδρά πρώτον κατασταλτικά, στις περιπτώσεις που αντιλαμβάνεται την παραβίαση του νόμου και γνωρίζει ή μπορεί να εντοπίσει τον δράστη, και δεύτερον προληπτικά, αποτρέποντας τις παραβιάσεις του νόμου. Οι περιπτώσεις, ο χρόνος και η μορφή επέμβασής της είναι νομικά καθορισμένα, και υπ' αυτό το πρίσμα, θεωρείται φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αυτό δεν αποκλείει τον αστυνομικό να ασκεί στο πλαίσιο των καθηκόντων του και άτυπο κοινωνικό έλεγχο. Αντίθετα, ο τελευταίος αποδεικνύεται συχνά πιο αποτελεσματικός από τον νομικά προσδιορισμένο τρόπο ελέγχου και παρέμβασης.

Η χρησιμοποίηση της αστυνομίας για την καταστολή των κοινωνικών κινημάτων προκάλεσε μεγάλη δυσπιστία στους πολίτες για τον πραγματικό της ρόλο. Τα τελευταία χρόνια όμως παρατηρείται στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες μια θετική μεταστροφή της κοινής γνώμης απέναντί της. Ωστόσο, δεν παύει η κριτική για την αναποτελεσματικότητά της στον περιορισμό της εγκληματικότητας, για τις καταχρήσεις εξουσίας των αστυνομικών κατά την

³²⁷ Δασκαλάκη, Η., (1985). Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Αθήνα-Κομοτηνή, (1985b), σελ. 109-112.

³²⁸ Ζαραφωνίτου, Χ., (1993), ό.π. σελ. 2-16

άσκηση των καθηκόντων τους και για τη διαφθορά στους κόλπους της, η οποία έρχεται στη δημοσιότητα είτε ως χρησιμοποίηση παράνομων και αντιδεοντολογικών μεθόδων για την άντληση πληροφοριών, είτε ως δωροδοκία και παράβαση καθήκοντος (προστασία νυχτερινών κέντρων, χαρτοπαικτικών λεσχών κ.ά.).

Έχει γίνει πλέον σαφές ότι οι δυνατότητες της αστυνομίας να επηρεάσει τα ποσοστά εγκληματικότητας είναι περιορισμένες. Γι αυτόν το λόγο, τα τελευταία χρόνια η αστυνομία άρχισε να επικεντρώνει τις προσπάθειές της περισσότερο στη διατήρηση της ειρήνης και στην εξασφάλιση της καθημερινής τάξης και λιγότερο στον περιορισμό της εγκληματικότητας. Πρώτη η αστυνομία στις Η.Π.Α., επιχείρησε, μέσω της έντονης παρουσίας των αστυνομικών δυνάμεων σε δημόσιους χώρους, να δημιουργήσει αίσθημα ασφάλειας στον πολίτη. Εφόσον η αστυνομία δεν μπορεί να κάνει τον πολίτη να είναι ασφαλής, πρέπει να τον κάνει τουλάχιστον να νιώθει ότι είναι ασφαλής³²⁹. Ανάλογα εγχειρήματα πραγματοποιήθηκαν και σε ευρωπαϊκές χώρες, τα αποτελέσματά τους όμως δεν είναι ακόμη γνωστά³³⁰.

Αφορμή γι αυτή τη γενικότερη μεταστροφή έδωσε το περίφημο άρθρο των James Wilson και George Kelling «Broken Windows» (1982), οι οποίοι επεσήμαναν ότι είναι προτιμότερο να φροντίζει η αστυνομία για την ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου και για τη διατήρηση της τάξης, παρά να ασχολείται με τον πόλεμο κατά του εγκλήματος, στον οποίο αποδείχθηκε αναποτελεσματική. «Όπως ακριβώς οι γιατροί αναγνωρίζουν τώρα ότι η διατήρηση της υγείας είναι πολύ πιο σημαντική από τη θεραπεία της ασθένειας, έτσι και η αστυνομία (...) πρέπει να αναγνωρίσει τη σημασία του να διατηρήσει περιοχές απρόσβλητες από το έγκλημα, περιοχές με σπίτια χωρίς σπασμένα παράθυρα»³³¹.

γ. Η εξιχνίαση των εγκλημάτων

Η εξιχνίαση των εγκλημάτων συνιστά μια από τις πιο σημαντικές λειτουργίες της αστυνομίας. Όταν ο δράστης είναι άγνωστος, η αστυνομία συγκεντρώνει στοιχεία για τον εντοπισμό του, βασιζόμενη κυρίως στο είδος τους εγκλήματος και στον τρόπο διάπραξής του.

Η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της αστυνομίας σ αυτόν τον τομέα είναι ιδιαίτερα δύσκολη, διότι εκείνη που αποφασίζει για το πότε έχει διαλευκανθεί μια υπόθεση είναι η ίδια. Η αστυνομία χρησιμοποιεί τον όρο «ποσοστό εξιχνίασης» (clearance rate), ή «αριθμός εξιχνιασθέντων εγκλημάτων», για να προσδιορίσει τον αριθμό των συλληφθέντων και των παραπεφθέντων στον εισαγγελέα δραστών. Όμως, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που η αστυνομία τις θεωρεί εξιχνιασθείσες, αν και αυτό δεν ανταποκρίνεται πλήρως την πραγματικότητα («ψευδή» ποσοστά διαλεύκανσης).

Ο πλέον σοβαρός λόγος για να εμφανίζεται η αστυνομία αποτελεσματική στη δίωξη του εγκλήματος είναι η κοινή γνώμη. Η αστυνομία, ευρισκόμενη υπό τον έντονο έλεγχο της κοινής γνώμης και συχνά των πολιτικών κομμάτων, πιέζεται να επιλύσει εγκλήματα που γίνονται ευρύτερα γνωστά. Η πίεση όμως οδηγεί στην ονομαζόμενη «ψευδή διαλεύκανση». Έτσι, αρκεί η σύλληψη ενός

³²⁹Wilson, J. Q., (1968). Varieties of Police Behavior. The Management of Law and Order in Eight Communities, Cambridge Mass, σελ. 37.

³³⁰ Busch, H., Funk, A., Kraub, U., Narr, W. D., and Werkentin, F., (1985). Die Polizei in der Bundesrepublik, Frankfurt, New York, σελ. 287-293.: Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αμφισβητείται έντονα η προσφορά και η αποτελεσματικότητα της αστυνομίας.

³³¹ Wilson, J. Q. and Kelling, G. (1982). Broken Windows. The Police and Neighborhood Safety, στο : Atlantic Monthly, March, σελ. 37.

δράστη, ενώ η παράνομη πράξη έχει τελεστεί από περισσότερους, για να θεωρηθεί η υπόθεση διαλευκανθείσα, ή αρκεί να είναι γνωστή η ταυτότητα του δράστη, παρόλο που αυτός δεν έχει συλληφθεί. Επίσης, ως διελευκανθείσα παρουσιάζεται στην κοινή γνώμη μια υπόθεση, όταν έχουν συλληφθεί οι ύποπτοι, ακόμη κι αν δεν έχει αποδειχθεί προς το παρόν η ενοχή τους. Επίσης, είναι γνωστή η πρακτική του να γίνεται συμφωνία με τον συλληφθέντα δράστη να ομολογήσει για το έγκλημα που έχει λάβει δημοσιότητα και για το οποίο τον έχει συλλάβει, με την υπόσχεση να μην τιμωρηθεί για τα υπόλοιπα που έχει ομολογήσει και δεν είναι γνωστά. Επομένως, είναι φανερό ότι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της αστυνομίας όσον αφορά την εξιχνίαση είναι θέμα πολύ ευαίσθητο και πολύπλοκο³³². Τα «ψευδή» ή καλύτερα ανακριβή, ποσοστά επιτυχίας θεωρούνται από πολλούς επιστήμονες ότι μειώνουν την προληπτική λειτουργία του νόμου, εφόσον οι πραγματικοί δράστες των εγκλημάτων παραμένουν ασύλληπτοι.

δ. Η προσωπικότητα του αστυνομικού και η αστυνομική κουλτούρα

Από τις έρευνες για το κοινωνικό προφίλ των αστυνομικών, διαπιστώθηκε ότι πρόκειται για άτομα που προέρχονται από εργατικές και αγροτικές οικογένειες, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τα οποία επιλέγουν το αστυνομικό επάγγελμα για λόγους οικονομικής ασφάλειας και κοινωνικής ανόδου^{333 334}.

Οι αστυνομικοί, ως προσωπικότητες, θεωρούνται ότι είναι αυταρχικοί, κυνικοί, συντηρητικοί, ανασφαλείς, εχθρικοί, επιθετικοί, φιλύποπτοι και ρατσιστές³³⁵. Θεωρείται δηλαδή ότι έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά διαφορετικά ή περισσότερο έντονα από εκείνα του «μέσου πολίτη»³³⁶. Σ' αυτά τα χαρακτηριστικά αποδίδεται η κοινωνική απομόνωση και η δημιουργία της υποκουλτούρας τους, γνωστής ως υποκουλτούρας της «μπλε αυλαίας»³³⁷.

Το ερώτημα για τους όρους δημιουργίας μιας υποκουλτούρας αφορά κάθε μορφής οργάνωση με στοιχεία στρατιωτικής πειθαρχίας, όπως είναι ο στρατός, κλπ. Συνήθως οι λόγοι δημιουργίας μιας υποκουλτούρας αναζητούνται είτε στον τρόπο της οργάνωσης είτε στα άτομα που την απαρτίζουν, όταν αυτά έχουν όμοιες λανθάνουσες ταυτότητες, έχουν δηλαδή ίδιο τρόπο αντίληψης των προβλημάτων τους.

Έτσι, και στην αστυνομία οι ερμηνείες για τη δημιουργία του υποπολιτισμού της είναι δύο³³⁸. Σύμφωνα με την πρώτη, η προσωπικότητα του αστυνομικού διαμορφώνεται κατά την εκπαίδευσή του στις αστυνομικές ακαδημίες και στον χώρο εργασίας. Οι απαιτήσεις των προϊσταμένων, οι προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου και η ένταση κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι αποφασιστικοί παράγοντες για τη δημιουργία της υποκουλτούρας των αστυνομικών³³⁹. Σύμφωνα με τη δεύτερη άποψη, το αστυνομικό επάγγελμα προσελκύει άτομα με αυταρχικό χαρακτήρα και με

³³²William, M.T. and Snortum, J.R., (1984). Detective Work: The Criminal Investigation Process in a Medium-Size Police Department, στο: Criminal Justice Review 9, σελ. 33-39.

³³³Feest, J. And Blankenburg, E., (1972). Die Definitionsmacht der Polizei. Strategien der Strafverfolgung und sozialer Selektion, Dusseldorf, σελ. 22-25.

³³⁴Alex, N., (1969). Black in Blue: A Study of the Negro Policemen, New York.

³³⁵Skolnick, J. H., (1975). Justice without Trial: Law Enforcement in Democratic Society, 2η έκδοση, New York.

³³⁶Ορισμένα από αυτά έχουν σχέση και με το κοινωνικό στρώμα από το οποίο προέρχονται. Για την αρνητική εντύπωση των Ελλήνων πολιτών βλ. Ζιανίκα (1990), σελ. 103 κ.ε.

³³⁷Thibault, E.A. and Weiner, N.L., (1974). Police Culture, A Bibliography, Washington.

³³⁸McNamara, J., (1960). Uncertainties in Police Work: The Relevance of Police Recruits' Backgrounds and Training, στο: The Police, Six Sociological Essays, Bordua D., (εκδ.) New York, London, Sydney, σελ. 263-252.

³³⁹Manning, P., (1977). Police Work: Essays on the Social Organization of Policing, Cambridge Mass.

συντηρητικές απόψεις, άποψη την οποία αμφισβητώ έντονα, τουλάχιστο για την ελληνική πραγματικότητα. Τα αποτελέσματα των ερευνών, οι οποίες διαπίστωσαν ότι η προσωπικότητα του αστυνομικού διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του, συγκέντρωσαν περισσότερο το ενδιαφέρον και την αποδοχή των επιστημόνων.

Μια από τις πιο γνωστές έρευνες για την προσωπικότητα του αστυνομικού είναι του Arthur Niederhoffer με τίτλο «Πίσω από τον Θυρεό (1967)». Ο συγγραφέας διαπίστωσε ότι οι περισσότεροι αστυνομικοί γίνονται κυνικοί και δύσπιστοι λόγω των σκληρών καθημερινών τους καθηκόντων. Με την αύξηση των χρόνων υπηρεσίας, σε συνδυασμό με πιθανά προβλήματα στην καριέρα τους, γίνονται όλο και περισσότερο σκληροί, κυνικοί, κρυψίνοες και απομονώνονται από την υπόλοιπη κοινωνία³⁴⁰.

Ο δόκιμος, με την εκπαίδευσή του στην αστυνομική ακαδημία, προετοιμάζεται να γίνει «σωστός» αστυνομικός. Στη συνέχεια, με την είσοδό του στην ενεργό υπηρεσία, περιορίζει τις αντιρρήσεις του, για να μην έχει προβλήματα με τους προϊστάμενους και τους συναδέλφους του, για να μάθει τα μυστικά της δουλειάς και για να έχει γρήγορη εξέλιξη. Έτσι, επιτυγχάνεται τελικά η εξομοίωση των αντιδράσεων και της συμπεριφοράς διαφορετικών ατόμων σε ένα ενιαίο πρότυπο.

Οι αστυνομικοί, λόγω των κινδύνων που αντιμετωπίζουν, της εξουσίας που ασκούν και της ανάγκης να είναι αποτελεσματικοί στα καθήκοντά τους, αναπτύσσουν ένα «esprit de corps»³⁴¹. Συνέπεια αυτού του «ομαδικού πνεύματος» είναι ότι αποφεύγουν τις σχέσεις με τους απλούς πολίτες, επειδή θεωρούν ότι είναι διαφορετικοί από την υπόλοιπη κοινωνία³⁴². Η απομόνωση, για την οποία είναι σε μεγάλο βαθμό οι ίδιοι υπεύθυνοι, σε συνδυασμό με την αμφισβήτηση και τη συχνή παραγνώριση της προσφοράς τους από το κοινωνικό σύνολο, τους ωθεί στην ανάγκη να αμυνθούν και γι αυτό συμμετέχουν στην υποπολιτισμική ομάδα η οποία υπάρχει γι αυτόν το λόγο. Η ένταξή τους σ' αυτήν τους δίνει ένα αίσθημα ασφάλειας, τους τονώνει τον αυτοσεβασμό και ενισχύει το προσωπικό τους γόητρο³⁴³. Από την άλλη πλευρά όμως, τους εμποδίζει να μεταβάλλουν απόψεις και στάση για πολλά ζητήματα, καλλιεργώντας παράλληλα μια δυσπιστία προς το κοινωνικό σύνολο.

Όσον αφορά τις αξίες και τους προσανατολισμούς τους, προέκυψε από έρευνες ότι οι αστυνομικοί, αφενός ενδιαφέρονται περισσότερο για τη επίτευξη ιδιοτελών (οικονομική άνεση, καλή ζωή) και λιγότερο ιδεαλιστικών στόχων (π.χ. ειρήνη στον κόσμο), στάση που δεν εναρμονίζεται με τη φύση του επαγγέλματός τους και τη διαπαιδαγώγησή τους στην αστυνομική ακαδημία, αφετέρου, παρατηρήθηκε ότι έχουν μεγαλύτερο αυτοέλεγχο και υπακοή στους κοινωνικούς κανόνες από τον μέσο πολίτη.

Από τις έρευνες των τελευταίων ετών εντοπίστηκαν τέσσερις τύποι αστυνομικών, ανάλογα με το πώς αντιμετωπίζουν το επάγγελμά τους και το ρόλο τους στον πόλεμο κατά του εγκλήματος³⁴⁴.

Ο «διώκτης του εγκλήματος» (crime fighter) θεωρεί ότι το σημαντικότερο έργο του είναι η εξιχνίαση των σοβαρών εγκλημάτων και η σύλληψη επικίνδυνων εγκληματιών. Για τον crime fighter ως σοβαρά θεωρούνται τα εγκλήματα βίας, και κυρίως ο βιασμός και η ανθρωποκτονία. Για τον εν λόγω

³⁴⁰ Regoli, R. and Poole, E., (1979). Measurement of Police Cynicism: A Factor Scaling Approach, στ: Journal of Criminal Justice 7,σελ. 37-52.

³⁴¹ Bittner, E., (1980), ό.π. σελ.63.

³⁴² Merton, R.K., (1968b). Bureaucratic Structure and Personality, στο: Social Theory and Social Structure, σελ 256.

³⁴³ Brown, M., (1981). Working the Street, New York, σελ. 82.

³⁴⁴ O'Neill, M.W., (1974) The Role of the Police: Normative Role Expectation in a Metropolitan Police Department, Albany N.Y.

τύπο, ο «πραγματικός αστυνομικός» ασχολείται μόνο με τέτοια εγκλήματα, διότι αυτά συνιστούν την αληθινή απειλή για την κοινωνία³⁴⁵.

Ο «δημόσιος λειτουργός» (social agent) δεν θεωρεί τον εαυτό του ως διώκτη του εγκλήματος και των εγκληματιών αλλά ως ειρηνοποιό. Θεωρεί επίσης ότι έχει πλήθος υποχρεώσεων (διοικητικών κ.ά.) στην αστυνομία, εξίσου σημαντικών με τη δίωξη του εγκλήματος, και γι αυτό φροντίζει να κατανέμει σωστά τον χρόνο και την ενέργειά του.

Ο «εφαρμοστής του νόμου» (law enforcer) δίνει μεγάλη σημασία στην ανακάλυψη και τη σύλληψη των ποινικών παραβατών, χωρίς να ξεχωρίζει ανάμεσα σε σοβαρά και λιγότερο σοβαρά εγκλήματα. Ακολουθεί πιστά τον νόμο και αντίθετα από τον crime fighter, ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για το γόητρο και τη θέση του στην ιεραρχία του σώματος, ανάλογα με τις επιτυχίες του.

Ο «προστάτης» (watchman) δίνει μεγαλύτερη σημασία στη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης και στην απονομή της κοινωνικής δικαιοσύνης παρά στην επιβολή του νόμου. Για τον watchman, η αστυνομία δεν θα πρέπει να περιορίζει τις προσπάθειές της στην επιβολή της τάξης εφαρμόζοντας αυστηρά τον νόμο, αλλά θα πρέπει να απονέμει «πραγματική» δικαιοσύνη. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να αξιολογεί την βαρύτητα κάθε περίπτωσης, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες που αφορούν την εν γένει κατάσταση του δράστη και τις άμεσες συνέπειες της πράξης του³⁴⁶. Με άλλα λόγια, οι αξιολογήσεις του βασίζονται κυρίως σε προσωπικά κριτήρια, τα οποία θεωρεί ότι εκφράζουν και την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης³⁴⁷.

ε. Η αστυνομία ως οργάνωση κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και η κατασκευή της πραγματικότητας

Για την ερμηνεία της πρακτικής των αστυνομικών οργάνων και για την καλύτερη κατανόηση των λόγων δημιουργίας του υποπολιτισμού τους, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε εν συντομία σε ορισμένα θέματα που έχουν σχέση με την αστυνομία ως γραφειοκρατική οργάνωση.

Τα χαρακτηριστικά του οργανισμού της αστυνομίας είναι η αυστηρή πειθαρχία, η ιεραρχική δομή, η σαφής κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των υπηρεσιών της και η εξειδίκευση των μελών της. Ο αστυνομικός, ως μέλος ενός τέτοιου οργανισμού, που βασίζεται στην αυστηρή πειθαρχία³⁴⁸, είναι άμεσα συνδεδεμένος με τους κανόνες του.

Οι κανόνες των οργανισμών συνδέονται με ένα σύστημα αξιών, βάσει των οποίων λαμβάνονται οι αποφάσεις. Αυτές οι αξίες εμπεριέχονται στους δημόσια διακηρυσσόμενους σκοπούς των οργανισμών, που είναι συνήθως αόριστα διατυπωμένοι («διασφάλιση της τάξης και της ομαλότητας» για την αστυνομία, «κοινωνική επανένταξη» του εγκληματία για τα σωφρονιστικά καταστήματα, κλπ), για να νομιμοποιούνται στην κοινή γνώμη οι ενέργειες των μελών της³⁴⁹.

Ορισμένοι οργανισμοί (σχολεία, εκκλησία, κρατική διοίκηση, αστυνομία, σωφρονιστικά καταστήματα) μπορούν να υφίστανται ακόμη και όταν δεν εκπληρώνουν απολύτως τον σκοπό για τον οποίο έχουν δημιουργηθεί, επειδή η

³⁴⁵ Muir, W., (1977). Streetcorner Politicians, Chicago.

³⁴⁶ Wilson, J.Q., (1968), ό.π. σελ. 141.

³⁴⁷ Klockars, C., (1980). The Dirty Harry Problem, στο: Annals, σελ. 33-47.

³⁴⁸ Goffman, E., (1973). Disziplin des Handelns. Primäre und sekundäre Anpassungen, στο: Symbolische Interaktion, Steinert, H., Stuttgart, σελ. 101.

³⁴⁹ Parson, T., (1960). Structure and Process in Modern Societies, New York, London, σελ.45 επ.

κοινή γνώμη εναποθέτει σ αυτές προσδοκίες που μόνον εκείνες μπορούν να υλοποιηθούν³⁵⁰. Αυτό δεν σημαίνει ότι η κοινή γνώμη αδιαφορεί, αλλά ότι αναμένει την παροχή κάποιων, έστω και περιορισμένων αποδείξεων για την αποτελεσματικότητά τους. Τέτοιες υπηρεσίες στην περίπτωση της αστυνομίας είναι η σύλληψη κάποιου δράστη, η εξιχνίαση ενός εγκλήματος, η εκκαθάριση μιας περιοχής από εμπόρους ναρκωτικών, κ.ά. Επειδή λοιπόν η αστυνομία, όπως και τα σωφρονιστικά καταστήματα, υπόκεινται στον διαρκή έλεγχο της κοινής γνώμης, είναι φυσικό να ενδιαφέρεται να παρουσιάζει σ αυτήν μια εικόνα, η οποία να δικαιολογεί τους σοβαρούς και αναγκαίους λόγους ύπαρξής της³⁵¹. Πάντως, εάν η κοινή γνώμη θεωρήσει την αστυνομία μη αποδοτική στην εκπλήρωση των στόχων της, δεν θα αμφισβητήσει σε καμία περίπτωση την ύπαρξή της, παρά μόνο το γόητρο και την αξιοπιστία της.

Γι αυτόν το λόγο, οι στατιστικές της αστυνομίας και οι ανακοινώσεις της στα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιδιώκουν την προστασία του γοήτρου της. Το γόητρο της αστυνομίας εξαρτάται από τις επιτυχίες των μελών της. Η ανάγκη και η πίεση για επιτυχία ωθούν συχνά τον αστυνομικό σε μια συμπεριφορά ή στη χρήση μέσων που δεν συμπορεύονται με το πνεύμα του νόμου. Όλη αυτή η κατάσταση, σε συνδυασμό με την ταύτιση του αστυνομικού με τον νόμο, του προκαλούν εσωτερικές συγκρούσεις. Για να διατηρήσει ο αστυνομικός την εσωτερική του ισορροπία, αφενός αναπτύσσει ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως κυνισμό, καχυποψία, δυσπιστία, συντηρητισμό κλπ., και αφετέρου υιοθετεί αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς μιας υποκοουλτούρας, η οποία λειτουργεί ως μηχανισμός άμυνας στις πιέσεις που δέχονται οι αστυνομικοί από το περιβάλλον τους.

Ένα σοβαρό ερώτημα που απασχόλησε τους επιστήμονες αφορά το πώς προσδιορίζουν οι αστυνομικοί την κοινωνική πραγματικότητα και πως επιλέγουν τις πρακτικές τους. Το άτομο μέσω της κοινωνικοποίησης, αποκτά μια συγκεκριμένη άποψη για το πώς ερμηνεύεται και βιώνεται η συμπεριφορά του από άλλα πρόσωπα. Το άτομο λαμβάνει υπόψη του τις προσδοκίες των άλλων και προσαρμόζει τη συμπεριφορά του σ' αυτές. Οι προσδοκίες των ατόμων για τη συμπεριφορά των άλλων συγκροτούν τη γνώση, που αποτελεί τη βάση της καθημερινής ζωής. Είναι η γνώση που καθιστά δυνατή την καθημερινή επικοινωνία, αφού αποτελεί γνώση ανεπεξέργαστη, αυτόνομη, γνώση ρουτίνας³⁵².

Η αστυνομία, ως γραφειοκρατικός οργανισμός, μεταδίδει στα μέλη της γνώσεις, εμπειρίες και απόψεις, καθορίζοντας έτσι αποφασιστικά την ερμηνεία της πραγματικότητας και επομένως τη συμπεριφορά τους. Ειδικότερα, ο αστυνομικός κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής του και κατά την υπηρεσία του αποκομίζει μια γνώση για τη συμβατική και τις αιτίες της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, η οποία είναι, κυρίως, αποτέλεσμα των «άρρητων θεωριών» για την επικινδυνότητα. Η τυποποίηση και ο χαρακτηρισμός των ατόμων ως εγκληματιών βασίζεται σ' αυτή τη γνώση³⁵³.

Ο παραβάτης ενός κανόνα χαρακτηρίζεται αρνητικά και απορρίπτεται εσωτερικά. Οι αρχές που βρίσκονται πίσω από τον κανόνα δεν αμφισβητούνται. Τα άτομα που χαρακτηρίζονται συνήθως ως αποκλίνοντες, εγκληματίες κλπ., ανήκουν σ' εκείνες τις ομάδες, με τις οποίες συνδέονται οι κοινότητες θεωρίες για την εγκληματικότητα. Ο αστυνομικός, για να νομιμοποιήσει την επικόλληση

³⁵⁰ Luhmann, N., (1968). *Zweck-Herrschaft-System, Grundbegriffe und Prämissen Max-Webers*, στο: *Bürokratische Organisation*, Mayntz, R., (εκδ.) Köln, Berlin, σελ. 48

³⁵¹ Pfeiffer, K., (1976). *Organisationssoziologie*, Stuttgart, σελ. 42-44.

³⁵² Berger, P. and Luckmann, T., (1966). *The Social Construction of Reality. The Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City N. Y.

³⁵³ Girtel, R., (1980). *Polizei-Alltag. Strategien, Ziele und Strukturen Polizeilichen Handelns*, Opladen, σελ. 99-105.

της ετικέτας του εγκληματία σε κάποιον, επικαλείται ένα σύστημα αξιών, που συνδέεται με τέτοιες απλουστευτικές θεωρίες, οι οποίες δεν διαψεύδονται εφόσον η εμπειρική τους επιβεβαίωση βασίζεται πάντα στα ίδια κριτήρια. Έτσι, ο αστυνομικός δημιουργεί μια πραγματικότητα, βάσει της οποίας μπορεί να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του, τον στιγματισμό και τις δυσμενείς διακρίσεις όχι μόνο σε βάρος δραστών^{354 355}, αλλά και σε βάρος θυμάτων που ανήκουν σε μειονότητες, στο κοινωνικό περιθώριο και στα κατώτερα στρώματα³⁵⁶. Για παράδειγμα, από την έρευνα των Feest και Blankenburg διαπιστώθηκε ότι συλλαμβάνονται ως ύποπτοι για κλοπή αυτοκινήτων άνδρες 14 έως 40 ετών, οι οποίοι «χαζεύουν» παρκαρισμένα αυτοκίνητα, βαδίζουν αργά, δεν είναι «καλά» ντυμένοι και κυκλοφορούν περασμένη ώρα στους δρόμους³⁵⁷.

Η επιλογή αυτών των ατόμων οφείλεται στη γνώση που έχει μεταδοθεί στον αστυνομικό, η οποία καθορίζει την πρακτική του και εξασφαλίζει την νομιμοποίηση της συμπεριφοράς του. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι η «νομιμοποίηση» της συμπεριφοράς του αστυνομικού πραγματοποιείται και από τον ίδιο τον στιγματισθέντα, διότι και σ' αυτόν μεταβιβάζεται ένα ποσό γνώσης, βάσει του οποίου χαρακτηρίζει ως «νόμιμη», «φυσιολογική» ή «αναμενόμενη» όχι μόνο τη δική του συμπεριφορά αλλά και του ίδιου του αστυνομικού, υπάρχει δηλαδή, μια μορφή αλληλεπίδρασης και ανταπόκρισης στις αμοιβαίες προσδοκίες.

Συνοψίζοντας, δεν είναι σκόπιμο να ερμηνεύεται η συμπεριφορά των μελών των οργανισμών με τη βοήθεια αποκλειστικά των κοινωνικών τους χαρακτηριστικών. Για τον ίδιο λόγο δεν ενδείκνυται να ερμηνευθεί η πρακτική των αστυνομικών με βάση μόνο την κοινωνική τους καταγωγή και την κοινωνικοποίησή τους πριν από την είσοδο στο σώμα. Μια τέτοια ερμηνεία παραβλέπει ότι η συμπεριφορά διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από το εκάστοτε οργανωτικό πλαίσιο και ότι σταθεροποιείται μέσω των αλληλεπιδράσεων με τα άλλα άτομα, τα οποία συνδέουν τον αστυνομικό με ορισμένες προσδοκίες είτε ως εκπρόσωπο της εξουσίας, είτε ως φύλακα του κοινωνικού συνόλου, είτε ως συνάδελφο ή ως «σωστό» αστυνομικό. Από την άλλη πλευρά ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι ο αστυνομικός αναγνωρίζεται μόνο μέσω του ρόλου του και όχι ως πρόσωπο, κάτι που βέβαια συνήθως συμβαίνει, μ' αποτέλεσμα η ατομικότητα του να χάνεται κάτω από τη στολή και τις ομαδικές αποδόσεις.

Ένα σοβαρό θέμα που χρήζει διερεύνησης, είναι το κατά πόσον η αστυνομία ως οργανισμός έχει δημιουργήσει μια δική της σφαίρα μηνυμάτων, ώστε να επεξεργάζεται επιλεκτικά τις πληροφορίες που προέρχονται από το περιβάλλον της. Εάν έρευνες για τη δικαιοσύνη απ' αυτή τη οπτική είναι λίγες, για την αστυνομία είναι ελάχιστες. Ωστόσο, από τη σύντομη ανάλυση για τη δημιουργία της προσωπικότητας του αστυνομικού κατά την άσκηση των καθηκόντων του, αλλά και από την ανάλυση της αστυνομίας ως οργανισμού, φαίνεται ότι αυτή δεν είναι ένα κλειστό σύστημα που λειτουργεί ανεξάρτητα από τα περιβαλλοντολογικά ερεθίσματα, αλλά ούτε και εντελώς ανοικτό ώστε να αντιδρά απλώς σ αυτούς. Οι έρευνες για την υποκουλτούρα των αστυνομικών το επιβεβαίωσαν αμέσως. Η αστυνομία έχει δημιουργήσει ένα δικό της σύστημα μηνυμάτων, μια δική της πραγματικότητα, βάσει της οποίας επεξεργάζεται επιλεκτικά τις πληροφορίες που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον

³⁵⁴ Piliavin, I. and Briar, S., (1964). Police Encounters with Juveniles, στο: AJS 70, σελ. 206-214.

³⁵⁵ Malinowski, P, and Brusten, M., (1976). Strategie und Taktik der polizeilichen Vernehmung, Seminar: Abweichendes Verhalten III. Die gesellschaftliche Reaktion auf Kriminalität, εκδ. από: Luderessen, K./ Sack, F., Frankfurt a. M.σελ.104-118.

³⁵⁶ Smith, D.A., Visher, C.A. and Davidson, L.A., (1984). Equity and Discretionary Justice: The Influence of Race on Police Arrest Decisions, στο: JCrIm 75, σελ. 234-249.

³⁵⁷ Feest, J. and Blankenburg, E., (1972), ό.π.σελ. 41 επ.

ανάλογα με την εσωτερική της δομή. Τα μηνύματα αυτά, αφορούν τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών στρωμάτων και των διάφορων κοινωνικών ομάδων, την επικινδυνότητα, την εγκληματική και την αποκλίνουσα συμπεριφορά, τη ηθική και την ανηθικότητα, τον σκοπό του οργανισμού της αστυνομίας, τις προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου από αυτήν, κλπ.

στ. Το πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Κοινή διαπίστωση των θεωρητικών και ερευνητικών προσεγγίσεων στο χώρο της θυματολογίας είναι ο υποβαθμισμένος ρόλος του θύματος στα στάδια της ποινικής δίκης. Το θύμα δεν είναι συμπρωταγωνιστής όπως οι άλλοι επαγγελματίες στη σκηνή του «ποινικού θεάτρου», σύμφωνα με την ορολογία του Rh. Robert³⁵⁸. Ο ρόλος του αντικαθίσταται από την νομιμοποιημένη εξουσία του κράτους να παρεμβαίνει και να διευθετεί το έγκλημα, αφού η εγκληματική πράξη θεωρείται ως προσβολή των κοινωνικών κανόνων και της κοινωνικής οργάνωσης. Η αστυνομία είναι συνήθως ο πρώτος εκπρόσωπος της νομιμοποιημένης αυτής εξουσίας του Κράτους, ο οποίος έρχεται σε επαφή με το θύμα.

Συχνά παρατηρείται διάσταση μεταξύ των απόψεων που εκφράζουν οι αστυνομικοί και εκείνων του θύματος, κυρίως όταν επιχειρείται να προσαρμοσθεί η βιωματική εμπειρία της θυματοποίησης σε έναν προκατασκευασμένο νομικό ορισμό του εγκλήματος. Η αποχή της αστυνομίας από τις περιπτώσεις θυματοποίησης που συμβαίνουν εντός του «οικογενειακού ασύλου» αντανακλά αφενός τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικού / δημοσίου χώρου και αφετέρου την προτίμηση ή την ιδεολογία των υπαλλήλων δίωξης στη μάχιμη αστυνομική δραστηριότητα. Αυτή η στάση της αποχής ή της αναποτελεσματικής παρέμβασης των αστυνομικών σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας (κακοποίησης παιδιών / γυναικών) διαπιστώνεται και στη χώρα μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι θύματα αιμομιξίας (αδίκημα που διώκεται αυτεπαγγέλτως) είχαν καταγγείλει τη θυματοποίησή τους μέχρι και 20 φορές στα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα, προτού κινηθεί ο μηχανισμός του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης³⁵⁹. Αυτή η τάση επικρατούσε μέχρι τη δεκαετία του '80 περίπου σε Ευρώπη και Αμερική.

Η θεσμική αναγνώριση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, τα πορίσματα των ερευνών που ανέδειξαν τις καίριες όψεις του προβλήματος αυτού, καθώς και οι Συστάσεις των Διεθνών Οργανισμών (Συμβούλιο της Ευρώπης, Ο.Η.Ε.) συνέβαλαν στη διαμόρφωση νέων ή την τροποποίηση παλαιών πρακτικών του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, η Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης προτρέπει: α) στην εκπαίδευση των αστυνομικών ώστε να συμπεριφέρονται στα θύματα με συμπόνια και κατανόηση, δημιουργώντας ένα κλίμα ασφάλειας, β) στην ενημέρωση των θυμάτων από την πλευρά των αστυνομικών για τα προγράμματα υποστήριξης που παρέχουν πρακτικές και νομικές συμβουλές, καθώς και τους τρόπους αποκατάστασης ή και αποζημίωσης από το δράστη ή το Κράτος, και γ) στην ενημέρωση του θύματος για την πορεία των αστυνομικών ερευνών³⁶⁰.

³⁵⁸ Robert, Ph.(1985). Au théâtre pénal. Quelques hypotheses pour une lecture sociologique du «crime». *Déviance et Société*, IX, σελ.89-105.

³⁵⁹ Αρτινοπούλου, Β., (1995). Αιμομιξία, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 271 κ.ε.

³⁶⁰ Conseil de l'Europe, *Affaires Juridiques. La position de la victime dans le cadre du droit pénal et de la procédure pénale*, Strasbourg 1985, p.8.

Έτσι, σε πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως τελευταία και στην Ελλάδα, για τα θύματα των εγκλημάτων βίας λαμβάνεται μια σειρά υποστηρικτικών μέτρων από την πλευρά της αστυνομίας. Για ειδικότερες μορφές θυματοποίησης, όπως είναι οι περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας προβλέπονται εξειδικευμένες για το θέμα αυτό ρυθμίσεις. Ως παράδειγμα αναφέρεται η Αγγλία και ειδικότερα η Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου, όπου δημιουργήθηκαν ειδικές μονάδες αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας από τη αστυνομία, (σε κτίρια εκτός των αστυνομικών τμημάτων και με ειδικά καταρτισμένο προσωπικό)³⁶¹, ενώ πρόσφατα επικρατεί τάση αποκέντρωσης και δημιουργούνται παρόμοιες υπηρεσίες σε τοπικό επίπεδο.

Το πρόγραμμα επίσης της Αστυνομίας του Merseyside για την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας προβλέπει μια σειρά μέτρων πρόληψης σε τοπικό επίπεδο: συστήματα συναγερμού που συνδέουν τα σπίτια της περιοχής με το αστυνομικό τμήμα, ούτως ώστε να ειδοποιείται εγκαίρως η αστυνομία σε παρόμοια περιστατικά βίας³⁶². Οι εγκύκλιοι του Home Office παροτρύνουν τη δημιουργία ειδικών μονάδων αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας σε όλα τα αστυνομικά τμήματα³⁶³.

Προτείνεται επίσης η αντιμετώπιση των αδικημάτων της κακοποίησης που συμβαίνουν μέσα στην οικογένεια ως εγκλημάτων των κοινού ποινικού δικαίου. Ειδικότερες διατάξεις αφορούν τη συνεργασία των αστυνομικών με κοινωνικούς φορείς που ασχολούνται με παρόμοια περιστατικά. Τα περισσότερα προγράμματα της αστυνομίας εξαντλούνται στην πληροφόρηση των θυμάτων αναφορικά με τα δικαιώματά τους και την παροχή υπηρεσιών από άλλους φορείς. Οι έρευνες αξιολόγησης δείχνουν ότι τα θύματα έχουν τελικά ελλιπή πληροφόρηση, τόσο για την πορεία των αστυνομικών ερευνών, όσο και για το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσής τους. Για το 1988 η British Crime Survey διαπιστώνει ότι το 46% των θυμάτων δεν πληροφορήθηκαν επαρκώς από την αστυνομία για τη εξέλιξη της υπόθεσής τους, ενώ το 35% δηλώνει σχετικά ικανοποιημένο από τη στάση της αστυνομίας απέναντί τους. Παρόμοια και στην Ολλανδία παρατηρήθηκε μειωμένη ανταπόκριση των αστυνομικών προς τις εγκυκλίους που προβλέπουν την εφαρμογή των θυματολογικών προγραμμάτων.

Από τα πορίσματα της διεθνούς θυματολογικής έρευνας επιβεβαιώνεται η χαμηλή συμμετοχή των θυμάτων στα προγράμματα της αστυνομίας, ενώ άλλες έρευνες που συνέκριναν ειδικά εκπαιδευμένους και ευαίσθητοποιημένους αστυνομικούς με ομάδα ελέγχου, η οποία δεν είχε παρακολουθήσει το θυματολογικό πρόγραμμα έδειξαν ότι δεν παρατηρήθηκαν αξιόλογες διαφοροποιήσεις στη συμπεριφορά των δύο ομάδων απέναντι στα θύματα. Ως μία από τις παραμέτρους που αιτιολογούν τη μειωμένη αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων θεωρείται η «επαγγελματική ιδεολογία» των διωκτικών οργάνων, που εστιάζεται στη δίωξη του εγκλήματος, στη μάχιμη υπηρεσία, στην υποβάθμιση του ρόλου του θύματος σε όλα τα στάδια της ποινικής δίκης και τη δυσαρέσκειά τους απέναντι σε γραφειοκρατικού τύπου διαδικασίες που απαιτούν τα προγράμματα θυματοποίησης. Επιπρόσθετα θα πρέπει να διερευνηθεί και η συμβολή των κοινωνικών αναπαραστάσεων των αστυνομικών, σχετικών με το «ιδεατό θύμα», αν δηλαδή παρατηρούνται και ποιας μορφής διαφοροποιήσεις στις πρακτικές τους με κριτήριο τη συμπεριφορά του θύματος, τις συνθήκες και τη μορφή θυματοποίησης.

³⁶¹ Nichols, M., (1991). Sympathy in the right place. Police Review, 8 March, σελ. 480-1.

³⁶² Home Office, A practical guide to crime prevention for local partnerships, September 1993, fig. 4.6.

³⁶³ Αρτινοπούλου, Β., (1995), ό.π., σελ.63-65.

ζ. Η κοινωνικο-οικονομική ταυτότητα του Έλληνα Αστυνομικού

Τι συμβάλλει πρωταρχικά στην «κατασκευή» του Έλληνα αστυνομικού; Ποια είναι τα πραγματικά κίνητρα ένταξης των νέων στο σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας(ΕΛ.ΑΣ.); Είναι επαρκής η εκπαίδευση των νέων δοκίμων αστυφυλάκων; Τι μπορεί να τους θωρακίσει για ν' αντισταθούν σε μια γενικευμένη ανομία, ώστε να ανταποκριθούν στις ολοένα και πιο δύσκολες απαιτήσεις του λειτουργήματός τους και στην εμπέδωση της ασφάλειας των πολιτών; Η διαδικασία «κατασκευής» του κάθε αστυνομικού, όπως βέβαια και κάθε κρατικού λειτουργού δεν αφορά μόνο τον συγκεκριμένο εκπαιδευτικό θεσμό και το στενά περιορισμένο χρόνο εκπαίδευσής του, αλλά επηρεάζεται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό από πλειάδα εμφανών και αφανών παραγόντων και διαδικασιών πριν, μετά, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας του. Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που προσδιορίζουν την ποιότητα του ανθρώπινου υλικού, το οποίο εντάσσεται στις τάξεις της ΕΛ.ΑΣ., είναι κατά τη γνώμη μας μεταξύ άλλων και η κοινωνικο-οικονομική προέλευση των δοκίμων αστυνομικών, με ότι αυτή συνεπάγεται για την διαμόρφωση και εξέλιξή τους.

Σχετική έρευνα³⁶⁴, καταλήγει σε ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, το γενικό προφίλ των δοκίμων διαγράφεται συνοπτικά ως εξής: α.Συνυπολογίζοντας τα μικροαστικά και αγροτο-εργατικά επαγγέλματα, αλλά και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους, χωρίς να έχουμε στοιχεία για το εισόδημά τους, φαίνεται ότι η κοινωνικο-οικονομική τους προέλευση είναι περισσότερο από τις λεγόμενες μη προνομιούχες κοινωνικές τάξεις, λαμβάνοντας τη βασική κοινωνικοποίηση τους σ' ένα επαρχιακό κυρίως περιβάλλον με όχι ιδιαίτερη οικονομική άνεση, και όχι πάρα πολλή υψηλή απόδοση στις σπουδές τους³⁶⁵. β. Στην επιλογή του αστυνομικού επαγγέλματος σχεδόν οι μισοί επηρεάστηκαν από το οικογενειακό και συγγενικό τους περιβάλλον. Οι περισσότεροι θεωρούν το αστυνομικό επάγγελμα περισσότερο στρατιωτικό παρά γραφειοκρατικό επάγγελμα ή κοινωνικό λειτουργό και δηλώνουν ότι το επέλεξαν όχι για οικονομικούς λόγους ή για τη στολή, αλλά γιατί πιστεύουν ότι είναι ένα ενδιαφέρον και συναρπαστικό επάγγελμα.

Αν γενικεύσουμε μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι η ΕΛ.ΑΣ. απαλλαγμένη από το απαρχαιωμένο πελατειακό σύστημα επιλογής προσωπικού, με αδιάβλητες πια και αξιοκρατικές πανελλήνιες εξετάσεις, επιλέγει κυρίως από τα μικρομεσαία, λαϊκά κυρίως στρώματα ένα εύπλαστο και ευπειθές ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο ωστόσο, αν και δεν το ομολογεί ρητά, με βάση την κοινωνικο-οικονομική καταγωγή του, εντάσσεται στις τάξεις της αστυνομίας προσδοκώντας κυρίως κοινωνικο-οικονομική αποκατάσταση. Η «αποκατάσταση» αυτή πιστεύουμε ότι για πολλούς από τους νέους αστυνομικούς δεν επιτυγχάνεται, όχι τόσο λόγω των χαμηλών μισθών, αλλά κυρίως από: α) τις κακές συνθήκες εργασίας, το χαμηλό φρόνημα και status και γενικά το αρνητικό εργασιακό περιβάλλον, που αποθαρρύνει και αποκαρδιώνει τους νέους, β) την αρτηριοσκληρωτική δομή και οργάνωση της ΕΛ.ΑΣ., γ) την απαρχαιωμένη αστυνομική κουλτούρα που αναπαράγεται μέσα στην ΕΛ.ΑΣ., δ) την έλλειψη αξιοκρατίας εντός της αστυνομίας, και ε) την κακή εικόνα της

³⁶⁴ Σαματά Μηνάς, Επίκουρου Καθηγητή Κοινωνιολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης. Πραγματοποίησε έρευνα, η οποία βασίστηκε στα ερωτηματολόγια, που συνόδευσαν το Ατομικό Δελτίο Δοκίμων Αστυφυλάκων των τριών πρώτων σειρών, συνολικά 347 άτομα, που είχαν φοιτήσει μέχρι τον Ιούνιο του 1998 στο Τμήμα Δοκίμων Αστυφυλάκων Ρεθύμνου, που είχαν εισαχθεί μέσω των πανελληνίων εξετάσεων.

³⁶⁵ Στο σημείο αυτό δεν με βρίσκει σύμφωνο τη στιγμή που –ανεξάρτητα τους λόγους– οι αστυνομικές Σχολές είναι ιδιαίτερα ελκυστικές μεταξύ των νέων και οι βαθμολογίες εισαγωγής(ιδιαίτερα στη Σχολή Αξιωματικών), από τις πλέον υψηλές.

αστυνομίας στα ΜΜΕ, αντανάκλαση της έλλειψης κοινωνικής αναγνώρισης για την όλη κοινωνική προσφορά της.

Και το ερώτημα βέβαια παραμένει: Πως θ' αντισταθεί και πως θα θωρακιστεί ο πενιχρά αμειβόμενος νέος αστυνομικός στους πειρασμούς της διαφθοράς και γενικής ανομίας που κυριαρχούν στην κοινωνία μας; Ως προς την ουσία του θέματος, εκτός από την ηθικο-πλαστική διαπαιδαγώγηση που ο αστυνομικός έχει ήδη πριν εισαχθεί στη Σχολή Αστυφυλάκων από την οικογένειά του, το σχολείο του και το όλο περιβάλλον του, σημαντικό ρόλο παίζει βέβαια στη διαμόρφωσή του και η επαγγελματική κοινωνικοποίηση που υφίσταται τόσο κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής του, όσο και από την όλη εμπειρία που αποκτά ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της θητείας του. Η «κατασκευή» του νέου αστυνομικού δεν τελειώνει μέσα στη σχολή, αλλά ουσιαστικά συντελείται στην πράξη από την αποφοίτησή του και μετά, με καταλυτική επίδραση τις πρώτες εμπειρίες που αποκομίζει βγαίνοντας για υπηρεσία στο δρόμο. Το χάσμα μεταξύ εκπαίδευσης και πραγματικότητας καλύπτεται από τους παλαιότερους και πιο πεπειραμένους αστυνομικούς δίπλα στους οποίους μαθητεύουν οι νέοι. Η πιθανή διάψευση των προσδοκιών τους, συνδυασμένη με τη διάχυτη ανομία, καθιστούν αρκετούς από τους νέους αστυφύλακες αδιάφορους προς τους σκοπούς και την αποστολή της αστυνομίας και συνακόλουθα ευάλωτους στους πειρασμούς της εκτροπής και διαφθοράς, γεγονός που αποδεικνύεται και από τα συχνά κρούσματα τελευταία, ακόμη και ληστειών³⁶⁶.

Με βάση όχι μόνο των στοιχείων της έρευνας, αλλά και από την εμπειρία μου στο χώρο, μπορώ να ισχυρισθώ ότι οι περισσότεροι αστυνομικοί, προερχόμενοι από ασθενείς οικονομικά και πολιτικά τάξεις, εντάσσονται στην αστυνομία με μια ψυχολογική προδιάθεση ν' αποκτήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα αξιοπρεπές το οποίο τους προσδίδει κάποιο κύρος και τους βοηθάει να ανεβούν την κοινωνική κλίμακα. Είναι εντελώς δευτερεύον ζήτημα και περισσότερο θεωρητική κατασκευή η άσκηση δύναμης. Τα περισσότερα παιδιά επιλέγουν το αστυνομικό λειτούργημα ως μέσο επιβίωσης. Ωστόσο, γοητεύονται εύκολα από την ιδεολογία των «Ράμπτο», που δυστυχώς αναπαράγεται όχι μόνο από το σινεμά αλλά και από αρκετές δομές της αστυνομίας και δυστυχώς πολλές φορές λειτουργούν από τα πρώτα βήματα τους στην αστυνομία ως ανεύθυνοι φορείς εξουσίας. Θεωρούν την ΕΛ.ΑΣ. περισσότερο ως στρατιωτικό μηχανισμό επιβολής της δημόσιας τάξης με την καταστολή, παρά ως μια κοινωνική υπηρεσία πρόληψης, διαμεσολάβησης και προσφοράς υπηρεσιών ασφάλειας στους πολίτες.

Στο σημείο αυτό θέλω να τονίσω πόση σπουδαιότητα έχει για την «κατασκευή» του σύγχρονου και ικανού αστυνομικού όχι μόνο η δημοκρατική και η θωράκισή των νέων αστυνομικών με την ανάλογη εκπαίδευση κι εμπέδωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους, αλλά και η ανάλογη κοινωνικο-πολιτική αναγνώριση και υποστήριξη από την πλευρά της τοπικής κοινότητας, ώστε με γνώσεις κι εξειδίκευση, αλλά και με κοινωνική ευαισθησία να στελεχώσουν μια αστυνομία που θα μπορεί να πατάσει όχι μόνο το κοινό έγκλημα των φτωχών και αδυνάτων, αλλά και τη νέα οργανωμένη

³⁶⁶ . Δυστυχώς στον «κατάλογο της ντροπής με πρωταγωνιστές αστυνομικούς» που δημοσίευσε το ΒΗΜΑ 14 Ιουνίου 1999:Α47, με 12 τρανταχτές περιπτώσεις κλοπών, ληστειών, διακίνησης ναρκωτικών, κλπ. για την περίοδο 1990-1999 δεν υπήρχε και ο πολύ μεγάλος κατάλογος τιμής και προσφοράς της μεγάλης πλειοψηφίας των ελλήνων αστυνομικών. Στην πανελλήνια έρευνα της ALCO, 9. 1996 που δημοσιεύεται στο βιβλίο Κράτος και Διαφθορά, επιμ. Νικολοπούλου Α.Π. Σιδέρης 1998 σελ. 273-293, η αστυνομία θεωρείται 4^η στη λίστα των πιο διεφθαρμένων δημόσιων υπηρεσιών με 1^η την Εφορία, 2 το ΕΣΥ, 3. Πολεοδομία και 5 το Δικαστικό Σώμα. Σελ. 276-7. Επίσης βλ. σχετικά και για τις ΗΠΑ : Beals Gr. "Why Good Cops Go Bad" Newsweek, 21.10.1993, : 18. James G. "Confessions of Corruption" The New York Times, 29.3.1993 :8.και Dantzker, M. L. 1995. Understanding Today's Police, Prentice -Hall Inc. New Jersey.

εγκληματικότητα, καθώς και τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και αυτά των οικονομικά ισχυρών³⁶⁷.

Όσον αφορά την κατασκευή της εικόνας της αστυνομίας και την ακύρωση του αρνητικού στερεότυπού της, ο ρόλος των ΜΜΕ είναι εξαιρετικά σημαντικός, αν και με τη δράση της η αστυνομία βοηθά τα ΜΜΕ να τονίζουν εξίσου με τα αρνητικά και τα πολλά θετικά που προσφέρει καθημερινά στην ελληνική κοινωνία. Σ' αυτό μπορεί να συμβάλλει η ίδια η ΕΛ.ΑΣ. αν στους χώρους των σχολείων, των μαζικών σπορ και θεαμάτων, αλλά και στους χώρους δουλειάς και κατοικίας, με τη συνεργασία των αρμόδιων φορέων δείχνει όσο πιο συχνά μπορεί το θετικό και χρήσιμο πρόσωπό της, κτίζοντας μια καλύτερη εικόνα στο συλλογικό ασυνείδητο των πολιτών, ιδιαίτερα των πολύ νέων που την έχουν ταυτίσει με τα ΜΑΤ, και των ηλικιωμένων που την έχουν ταυτίσει με το μεταπολεμικό αντικομμουνιστικό κράτος. Το αναγκαίο λοιπόν άνοιγμα της αστυνομίας και η οργανική σύνδεσή της με την τοπική κοινότητα και τις ευρύτερες κοινωνικές ανάγκες δεν συνδέεται μόνο με τα θέματα αστυνόμευσης και εγκληματικότητας. Οι αστυνομικοί δεν θα πρέπει να εμφανίζονται μετά το έγκλημα, αλλά πολύ πριν την τέλεσή του, με γνώση και σεβασμό στις ιδιαιτερότητες, την πληθυσμιακή σύνθεση, το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και με ιδιαίτερη ευαισθησία στις αδύναμες κατηγορίες των ηλικιωμένων και μειονοτήτων.

Για την αποστολή της και για το άνοιγμα της προς την κοινωνία η σύγχρονη αστυνομία δεν χρειάζεται να είναι στρατιωτικοποιημένη. Ας μη φοβούνται ορισμένοι ότι η αποστρατικοποίηση της αστυνομίας θα σημάνει και την αποδιοργάνωσή της, και ας δοθεί η ευθύνη της καταστολής, αναγκαίας σε ορισμένες και μόνο περιπτώσεις, σε ειδικές εκπαιδευμένες μονάδες, που δεν είναι ανάγκη να ανήκουν αποκλειστικά στην αστυνομία.

Αστυνομία, πρέπει να στοχεύει στην αλλαγή της απαρχαιωμένης και πολιτικά στιγματισμένης εικόνας της, η οποία από ωμός κατασταλτικός μηχανισμός και τυφλός υπηρέτης των εκάστοτε κρατούντων, μπορεί να μετατραπεί σε μια σύγχρονη κοινοτική υπηρεσία προληπτικής και κοινωνικής μέριμνας και ασφάλειας για όλους τους κατοίκους, ανεξάρτητα καταγωγής, φύλου, υπηκοότητας, θρησκειότητας, πολιτικών και άλλων αντιλήψεων.

η. Ο Ρόλος της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Αστυνομικού

Από τη διεθνή βιβλιογραφία αντλούμε μία πρώτη εικόνα. Πληροφορούμαστε ότι το 80-90% των περιπτώσεων που επεμβαίνουν οι αστυνομικοί δεν αφορά την παραβίαση του νόμου με την αυστηρή έννοια του όρου (έγκλημα κ.λπ.). Οι περισσότερες από τις καταστάσεις αυτές δεν καταλήγουν σε ποινική διαδικασία και απαιτούν μία διευθέτηση από τον αστυνομικό. Η αντιμετώπιση του άλλου ως πολίτη σε κρίση ή σε παράβαση διατάξεων του νόμου απαιτεί δεξιότητες ορθολογικής σκέψης, ευχέρεια στη χρήση επιχειρημάτων που μπορούν να πείσουν τον πολίτη, απαιτούν ψυχραιμία και νηφαλιότητα και έχουν ως βάση την μη ταύτιση του αστυνομικού

³⁶⁷ βλ. Clark M. 1997 "The nature of the Business Crime" in Sociology: Introductory readings, ed. by A. Giddens, Polity Press, :120-128

με τους παράγοντες μιας διένεξης, που δεν τον οδηγούν σε αντιπαράθεση κλπ.³⁶⁸

Θα πρέπει λοιπόν ο αστυνομικός όχι μόνο να διαθέτει μια προσωπικότητα με ανάλογες δεξιότητες αλλά και η εκπαίδευση που θα δεχτεί, η στάση που θα υιοθετεί αυτή η εκπαίδευση, να διαμορφώνει μια ταυτότητα και μιας εικόνα αστυνομικού σε έναν κοινωνικό ρόλο δίπλα και όχι ενάντια στον πολίτη. Γίνεται έτσι σαφής η σπουδαιότητα της επικοινωνιακής ευχέρειας που πρέπει να διαθέτει ο αστυνομικός προκειμένου να επιτελέσει καλλίτερα τον ρόλο του καθώς και η βαρύνουσα σημασία της προσωπικότητας και των κοινωνικών δεξιοτήτων του αστυνομικού.

Βεβαίως ο αστυνομικός στην καθημερινή του πράξη έρχεται σε επαφή με το έγκλημα και μάλιστα όλο και περισσότερο με το έγκλημα που διακρίνεται για την έντονη χρήση βίας. Στο ρόλο του αυτό ο αστυνομικός χρειάζεται πέρα από την καλή εκπαίδευση στη χρήση όπλων, τεχνικών αυτοάμυνας κ.λπ. να διαθέτει πρώτον, μία ψυχική λειτουργία που να του επιτρέπει να ελέγχει το άγχος και την ένταση ώστε να διαχειρίζεται αποτελεσματικά καταστάσεις υψηλού κινδύνου και δεύτερον, μία προσωπικότητα απαλλαγμένη από τον έντονο «εγωισμό» που δεν επιτρέπει τη συνεργασία και την αποτελεσματική οργάνωση. Στη περίπτωση αυτή η προσωπικότητα και η εκπαίδευση του αστυνομικού, που δίνει έμφαση στην διάσταση του προσωπικού ψυχικού παράγοντα, θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο.

Για να κατανοήσουμε όμως καλλίτερα τον ρόλο του αστυνομικού θεσμού σήμερα, θα πρέπει να αναφερθούμε στην λειτουργία του νόμου που είναι από τα πλέον οικεία θέματα στην αντίληψη του ανθρώπου με ένα διπλό τρόπο. Πρώτον ως πλαίσιο εξωτερικό, κανονιστικό με βάση το οποίο οι πολίτες επικοινωνούν μεταξύ τους και δεύτερον ως ψυχικό μόρφωμα σχηματισμένο από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου.

Ο αστυνομικός ως άνθρωπος υπόκεινται και στα δύο. Έτσι στο βαθμό που ο ίδιος έχει ταυτιστεί και έχει ενδο-βάλλει μια συγκεκριμένη διάσταση και λειτουργία του νόμου θα ανταποκρίνεται και θα συνδιαλέγεται με έναν ορισμένο τρόπο με την εξωτερική κανονιστική διάστασή του. Το γεγονός ότι μέσω του αστυνομικού θεσμού καλείται να υπηρετεί τους νόμους της πολιτείας δεν σημαίνει οπωσδήποτε ότι αυτός ως άτομο σχετίζεται με τον καλύτερο τρόπο με τον νόμο.

Θεσμοί που λόγω της φύσης τους απαιτούν σταθερά πλαίσια, οργανωμένους χώρους, που απαιτούν ψυχική επένδυση σε σύμβολα που σχετίζονται με διαστάσεις καίριας σημασίας για την συγκρότηση μιας ομαδικής ταυτότητας, αντιστέκονται περισσότερο στην ασάφεια των νέων ισορροπιών. Αυτό εξάλλου δίνει την εντύπωση ότι όταν όλα γύρω είναι σχετικά και πολλές φορές ερμηνεύονται ως διαλυτικές καταστάσεις, οι θεσμοί ασφαλείας εμφανίζονται να είναι τα βασικά θεμέλια σταθερότητας.

Οι θεσμοί όμως αυτοί δεν μπορεί παρά να προσαρμόζονται στα κοινωνικά δρώμενα, να αποκρυπτογραφούν διαρκώς το επερχόμενο και να αναθεωρούν τον ρόλο τους, προκειμένου να μην μεταβάλλονται σε αναχρονιστικούς θεσμούς και αποκόπτονται από την κοινωνική πραγματικότητα την οποία οφείλουν να υπηρετούν.

Η μετά-εφηβεία –περίοδος που κατατάσσονται οι νέοι στην αστυνομία– είναι περίοδος συνέχειας της εκπαιδευτικής διαδικασίας για ένα μεγάλο αριθμό ατόμων. Σίγουρα η ένταξη του νεαρού ενήλικα σε αυτή δεν μπορεί να

³⁶⁸ Λεκάκη, Γρ., Ψυχολόγου, Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, εισήγηση του στο 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την εκπαίδευση των Αστυνομικών, (Ρέθυμνο, 26-27 Σεπτεμβρίου 1998)

συνοδεύεται από χαρακτηριστικά που ήδη έχει αφήσει πίσω του στη διαδρομή του προς την ωρίμανση. Βεβαίως ένας ώριμος άνθρωπος μπορεί να ενταχθεί και να προσαρμοστεί με επιτυχία σε περιβάλλοντα και διαδικασίες με τις οποίες δεν συμφωνεί ή ακόμα και δυσανασχετεί. Τότε όμως η εκπαιδευτική διαδικασία επιφέρει μηδαμινά αποτελέσματα και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στο ρόλο της. Στο τέλος της εφηβείας και την εισαγωγή του παιδιού στην ενήλικη ζωή ο έφηβος θα απαιτήσει πλέον να αναλάβει ο ίδιος εν πλήρη ελευθερία τη ζωή του. Η «διαπραγμάτευση» αυτή που συνοδεύεται πάντα από συγκρούσεις με τις γονεϊκές φιγούρες θα τον οδηγήσει σε μια «θέση» δίπλα στην μητέρα και στον πατέρα, χωρίς βέβαια ποτέ να καταλύεται η πατρότητα ή η μητρότητα των γονέων.

Έτσι γίνεται σαφές τι μπορεί να σημαίνει η ένταξη του νέου ατόμου σε εκπαιδευτικές διαδικασίες που βασίζονται σε μοντέλα που απαιτούν άλογες πειθαρχικές προσαρμογές, κανονισμούς που αντανakλούν προστακτικού τύπου λειτουργίες, που δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις ατομικές ιδιαιτερότητες και έτσι δεν προωθούν τον αυτοκαθορισμό, την πρωτοβουλία και την δημιουργικότητα.

Γίνεται έτσι κατανοητό ότι ένας εκπαιδευτικός θεσμός που έχει ως στόχο να προετοιμάσει αστυνομικούς για την σημερινή κοινωνία δεν μπορεί παρά να εκσυγχρονισθεί ανάλογα. Αυτό δεν σημαίνει να μεταφέρει αυτό που σήμερα εμφανίζεται ως κρίση στους κόλπους της κοινωνίας. Σημαίνει όμως ότι για να είναι σύγχρονος, δηλαδή για να μπορεί να απαντά στα σημερινά προβλήματα θα πρέπει να προσφέρει νέες ευλύγιστες ισορροπίες. Έτσι η εστίαση σε ένα μοντέλο εκπαίδευσης που δίνει έμφαση σε αυστηρούς κανόνες πειθαρχίας με στενή καθοδήγηση και επιτήρηση, με ιεραρχικές σχέσεις που δεν συναντιόνται στην κοινωνία σήμερα, ούτε συνάδουν με τη φυσιολογική συγκρότηση του ανθρώπινου ψυχισμού θα πρέπει να εγκαταλειφθεί και να αντικατασταθεί με ένα σύστημα που δημιουργεί κίνητρα, που πείθει για την αξία του, που επιτρέπει έντονες ψυχικές επενδύσεις που δίνει έμφαση στην επικοινωνία, που αναγνωρίζει και επιβραβεύει την ατομική δημιουργία και προσφέρει κοινωνικές και ψυχολογικές γνώσεις.

Η ομαδική κίνηση, η στρατιωτική δομή εξασφαλίζουν την διαφορά από τα κοινωνικά ισχύοντα και τελικά θα αποτύχουν στην παραγωγή ικανών και καλά προετοιμασμένων στελεχών εάν δεν αντικαταστήσουν την στρατιωτική υπακοή με την αυτοπειθαρχία, τον αυτοέλεγχο, στα πλαίσια υψηλής οργάνωσης και συνεργασίας για την παραγωγή του τελικού στόχου. Εξάλλου μια αναχρονιστική κουλτούρα μπορεί να αποτρέψει τα πιο ικανά και δημιουργικά άτομα να στελεχωθούν τις τάξεις της αστυνομίας, διότι είναι φυσικό να στραφούν σε πλαίσια που θα τους επιτρέπουν την ανάδειξη των ικανοτήτων τους.

Ο αστυνομικός θεσμός προσβλέποντας στον εικοστό πρώτο αιώνα με τις καινούργιες ευκαιρίες, αλλά και τις νέες απειλές θα πρέπει να εκσυγχρονισθεί στην αντίληψη της δράσης του, αρχίζοντας κυρίως από την παροχή μιας εκπαίδευσης βασιζόμενης στην υψηλή κατάρτιση σε θέματα κοινωνικών επιστημών, νέων τεχνολογιών και με μεθόδους συνεργατικού και οργανωτικού πνεύματος.

θ. Η Αστυνομία ως λύση του προβλήματος

Η παρέμβαση της αστυνομίας σε περιστατικά ενδο-οικογενειακής βίας αποτελεί σημαντική παράμετρο στο όλο πρόβλημα και για το λόγο αυτό η πολιτεία οφείλει να εγγυηθεί συνθήκες παρέμβασης ανάλογες με τη σοβαρότητα της κατάστασης, επιφέροντας τις ενδεδειγμένες διαρθρωτικές αλλαγές και

δημιουργώντας αναγκαίο θεσμικό πλαίσιο. Όλο το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας, πρέπει να γνωρίζει και οφείλει να εφαρμόζει στη πράξη τις ενδεδειγμένες διαδικασίες χειρισμού περιστατικών βίας στην οικογένεια γενικά. Αποστολή της Αστυνομίας είναι: α) η προστασία των θυμάτων βίας, β) η διερεύνηση της τέλεσης αξιόποινης πράξης και η συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων της εγκληματικής συμπεριφοράς για την παραπομπή του δράστη στο αρμόδιο δικαστήριο.

Αποτελεί ευθύνη της Αστυνομίας σε κάθε διοικητικό επίπεδο, να διασφαλίζεται ότι όλο το προσωπικό γνωρίζει τις ευθύνες του, είναι εξοικειωμένο - ευαισθητοποιημένο με το αντικείμενο και του παρέχεται η κατάλληλη καθοδήγηση και εκπαίδευση.

Οι αστυνομικοί που θα διερευνούν υποθέσεις βίας, θα πρέπει να έχουν υποστεί ειδική προς τούτο εκπαίδευση, να αποτελούν εξειδικευμένη ομάδα σε κάθε υπηρεσία (επιπέδου τμήματος ασφάλειας) και να χειρίζεται αποκλειστικά θέματα ενδο-οικογενειακής βίας.

Η αστυνομία –υπό την εγγύηση του Δικαστικού Λειτουργού (Εισαγγελέα)- υπό τον οποίο υπάγεται κατά την εκτέλεση των ανακριτικών καθηκόντων, θα πρέπει να επιλαμβάνεται αυτεπάγγελα, ενεργώντας σχετική έρευνα, ακόμη και στην περίπτωση της προφορικής καταγγελίας του θύματος, ή την έγγραφη καταγγελία οικείων του θύματος (γονέων, παιδιών και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που αναγνωρίζονται από την Πολιτεία και έχουν ως αντικείμενο την βία στη οικογένεια). Θα πρέπει να προβλέπεται για την σωματική και συναισθηματική ασφάλεια του θύματος, η λήψη και η χρήση στο Δικαστήριο, βιντεοσκοπημένων καταθέσεων των θυμάτων από αστυνομικούς του ιδίου με το θύμα φύλου, με την παρουσία δικαστικού λειτουργού και επαγγελματία ψυχολόγο. Φυσικά για τους ίδιους λόγους, αλλά και για την προστασία της οικογένειας γενικότερα, επιβάλλεται οι οικογενειακής φύσης δίκες να διεξάγονται «κεκλεισμένων των θυρών». Η αναμόρφωση κατά συνέπεια της ελληνικής νομοθεσίας για την προστασία των θυμάτων οικογενειακής βίας καθίσταται εκ των ουκ άνευ.

Ι. Η «πυροσβεστική» παρέμβαση της Αστυνομίας

Η «άτυπη» κλήτευση πολιτών στα αστυνομικά καταστήματα προκειμένου να διευθετηθεί ειρηνικά διαφορά τους βρίσκει έρεισμα στο πνεύμα και στην όλη οικονομία του ισχύοντος δικαίου. Κατά μεν την διάταξη του άρθρου 1 περ. α΄ του Ν.12481/1984 «περί Οργανισμού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης», το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος και των νόμων έχει ως αποστολή να κατοχυρώνει και να διατηρεί τη δημόσια τάξη, σύμφωνα δε, με τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ίδιου νόμου, όλες οι υπηρεσίες και το προσωπικό του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης τελούν σε διαρκή ετοιμότητα, για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος. Τέλος κατά το άρθρο 1 στοιχ. Β΄ και γ΄ του Κανονισμού Υπηρεσίας π. Χωροφυλακής, ο οποίος ισχύει και σήμερα για την Ελληνική Αστυνομία (δεν έχει εκδοθεί νεώτερος κανονισμός σύμφωνα με το Ν. 1481/1984), η Ελληνική Αστυνομία είναι ταγμένη να διαφυλάττει τη δημόσια ειρήνη και την κοινή ησυχία των πολιτών, να αγρυπνεί και ενεργεί κυρίως προς πρόληψη κάθε κακούργηματος και πλημμελήματος.

Από το συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων προκύπτει με σαφήνεια ότι, μία από τις κύριες και σπουδαιότερες εκδηλώσεις της αποστολής των σωμάτων

ασφαλείας είναι η πρόληψη τέλεσης κακουργήματος ή πλημμελήματος (αυτή δεν ατονεί και όταν ακόμα τα εγκλήματα διώκονται μόνο κατ'έγκληση) και τη διαφύλαξη της δημόσιας ειρήνης. Τα προαναφερόμενα όμως δεν επιτυγχάνονται μόνο με την καταδίωξη, σύλληψη, παραπομπή στις αρμόδιες δικαστικές αρχές και επιβολής στο δρόμο της προβλεπόμενης από το νόμο ποινής, ως μέτρο ειδικής ή γενικής πρόληψης, αλλά κυρίως και πρωτίστως με την ειρηνική επίλυση των μεταξύ των πολιτών δημιουργούμενων διαφορών και όχι μόνο των ποινικών, αλλά και των πολιτικών(αστικών), οι οποίες «πολιτικές» τις περισσότερες φορές αποτελούν την αιτία των ποινικών διαφορών. Μόλις χρειάζεται να τονίσουμε ποιες περαιτέρω επιπτώσεις στις μελλοντικές σχέσεις των πολιτών μπορεί να έχει μια καταδίκη του ενός (συνεχείς τριβές μεταξύ τους, τόνωση του αισθήματος εκδίκησης, επιδίωξη καταδίκης και του άλλου, με θεμιτά και αθέμιτα μέσα – στρατολόγηση ακόμα και ψευδομαρτύρων – χωρίς να μπορεί να αποκλεισθεί η δημιουργία «βεντέτας» με μοιραία πολλές φορές, αποτελέσματα). Στα πλαίσια της πρόληψης τέτοιων αποτελεσμάτων που πλήττουν καίρια τις περισσότερες φορές τη δημόσια ασφάλεια, η παρέμβαση των αστυνομικών αρχών όπως και των Εισαγγελικών (άρθρο 25 παρ. 4 στοιχ. α' του Ν. 1756/1988 που ορίζει ότι ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών έχει δικαίωμα να συνιστά σε όσους φιλονικούν να αποφεύγουν την τέλεση αξιολογίων πράξεων και να επιδιώξουν την ειρηνική λύση της διαφοράς τους), των οποίων (Εισαγγελικών και Αστυνομικών αρχών) τα καθήκοντα ασκούνται όχι μόνο αναγκαία αλλά και επιβεβλημένα και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί από τους πολίτες «παραδικαιοσύνη»³⁶⁹.

Αντίθετα, δηλαδή σε περίπτωση μη ειρηνικής παρέμβασης των πιο πάνω αρχών, ίσως τότε θα έδινε στους πολίτες το δικαίωμα να μιλήσουν για «παραδικαιοσύνη» ή «τυπολατρία», όταν τα πολιτειακά αυτά όργανα παραπέμπουν τους πολίτες, σε κάθε περίπτωση στη δικαστική αντιδικία, με οποιαδήποτε μορφή, με τα προαναφερόμενα δυσμενή γι αυτούς, αλλά και για τη δημόσια τάξη αποτελέσματα. Μια τέτοια όμως συμπεριφορά των οργάνων της πολιτείας, που είναι κατά νόμο υπηρέτες των πολιτών, βρίσκεται έξω από το πνεύμα του Συντάγματος, των κοινών νόμων και των ισχυόντων κανονισμών.

Η Αστυνομία μέχρι τώρα αντιμετώπιζε και σε μεγάλο βαθμό αντιμετωπίζει, περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας - τα οποία παρουσιάζουν ένα ευρύ φάσμα καθαρά εγκληματικών δραστηριοτήτων- σαν «αστικές-πολιτικές» υποθέσεις. Αλλά ακόμη και έτσι, αν λειτουργήσει σύμφωνα με όσα αναπτύσσονται σ' αυτό το κεφάλαιο, είναι δυνατόν να ανακουφίσει το θύμα και ενδεχομένως να δώσει λύσεις. Κατά συνέπεια είναι ξεκάθαρο πλέον ότι: Η άτυπη κλήτευση λοιπόν των πολιτών στις περιπτώσεις αυτές βρίσκει έρεισμα στο πνεύμα και την όλη οικονομία του ισχύοντος δικαίου. Οι αστυνομικές Αρχές, είναι υποχρεωμένες να καλούν «άτυπα» τους άνδρες-συντρόφους σε βάρος των οποίων καταγγέλλεται οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης. Επίσης οφείλουν να ενεργούν σύμφωνα με όσα προβλέπουν η ελληνική νομοθεσία και οι κανονισμοί της Αστυνομίας (και μάλιστα χωρίς να είναι απαραίτητη η έγγραφη Εισαγγελική Παραγγελία) και φυσικά στις περιπτώσεις που καταγγέλλεται ή διαπιστώνεται αυτεπαγγέλτως διωκόμενο αδίκημα, θα πρέπει να ενεργούν άμεσα για τη συλλογή εκείνων των στοιχείων που στοιχειοθετούν την εγκληματική πράξη, όπως αναλυτικά περιγράφουμε παρακάτω. Άρνηση κλήτευσης, επέμβασης και διενέργειας προανάκρισης στις περιπτώσεις που καταγγέλλεται(υποβάλλεται έγκληση) ή διαπιστώνεται η τέλεση αξιόποινης πράξης που διώκεται αυτεπάγγελτα και τελείται στα πλαίσια της

³⁶⁹ Σχετική η από 09-05-1989 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Καβάλας.

Ενδοοικογενειακής Βίας, των αστυνομικών -κατά την άποψη μου- συνιστά ποινικό αδίκημα σε βάρος τους, αυτό το της «Παράβασης Καθήκοντος» (άρθρο 259 Π.Κ.), διότι παραβαίνοντας να ενεργήσει, βλάπτει ευθέως το θύμα ενδοοικογενειακής βίας το οποίο χρειάζεται, αιτείται και απαιτεί την επέμβαση της πολιτείας και φυσικά την προστασία των Συνταγματικά αναγνωρισμένων Δικαιωμάτων του.

Όταν οι «άτυπα κλητευόμενοι» πολίτες, θεωρούν τους εαυτούς τους θιγόμενους από το γεγονός ότι κλητεύθηκαν για κάτι που ενδεχομένως δεν έκαναν, οι τελευταίοι διατηρούν το δικαίωμα να ζητήσουν τη δικαστική συνδρομή σε βάρος των πολιτών αυτών, επικαλούμενοι τις οικείες κατά περίπτωση ποινικές διατάξεις, χωρίς ασφαλώς τα αστυνομικά όργανα να φέρουν ίχνος ευθύνης συμμετοχής στα τυχόν διαπραττόμενα αδικήματα, με μόνο το λόγο της συμβιβαστικής τους παρέμβασης. Φυσικά, θα ήταν ευχής έργο, αν ήταν δυνατόν να επιλύονται όλες οι μεταξύ των πολιτών μιας χώρας διαφορές ειρηνικά θα διαμορφωνόταν στη χώρα αυτή η ιδανικότερη ανθρώπινη μορφή. Επειδή όμως αυτό δεν μπορεί να συμβεί ιδιαίτερα στην εποχή μας, η προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή με όσο γίνεται καλύτερα αποτελέσματα, είναι περισσότερο από αναγκαία.-

ια. Χειρισμός υποθέσεων βίας από την Αστυνομία

Με το ισχύον ελλιπές νομοθετικό καθεστώς, αστυνομικοί που αναλαμβάνουν την έρευνα υπόθεσης βίας στην οικογένεια, πρέπει να δείχνουν αυξημένη υπομονή και ευαισθησία, η δε συμπεριφορά τους, θα πρέπει να είναι άψογη³⁷⁰. Η αρμόζουσα συμπεριφορά σε τέτοιες περιπτώσεις θα χαρακτηρίζεται από αμεροληψία, σοβαρότητα, υπευθυνότητα, διακριτικότητα, αντικειμενικότητα και απόλυτη εχεμύθεια. Παρακάτω δίδονται οι λεπτομέρειες σωστής αντιμετώπισης περιστατικού ενδο-οικογενειακής βίας:

ια. α. Άμεση ανταπόκριση

Με την άφιξη του θύματος στη αστυνομία ή την τηλεφωνική καταγγελία για υπόθεση οικογενειακής βίας, οι διατεταγμένοι σε υπηρεσία αστυνομικοί θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα ακόμη και σε βάρος άλλων σοβαρών καθηκόντων και να επιλαμβάνονται της υπόθεσης με τη δέουσα σοβαρότητα.

ια. β. Εξέταση θύματος

Το θύμα οικογενειακής βίας θα πρέπει να οδηγείται αμέσως σε ιδιαίτερο γραφείο προκειμένου να εξετασθεί σχετικά με το πρόβλημα. Δεν θα πρέπει να υπάρχουν θεατές ή ακροατές εκτός των αστυνομικών που χειρίζονται την υπόθεση και το θύμα, έτσι ώστε να μπορεί το θύμα να εκφρασθεί ελεύθερα. Η εξέταση του θύματος θα γίνεται - κατά το δυνατόν - από αστυνομικό του ίδιου φύλου.

ια. γ. Εχεμύθεια

Το περιεχόμενο διαλόγων αστυνομικού και θύματος οικογενειακής βίας είναι εμπιστευτικής φύσης και απαγορεύεται απολύτως ν' αποτελέσει αντικείμενο δημοσιοποίησης και δημόσιων συζητήσεων των εμπλεκόμενων αστυνομικών με

³⁷⁰ Όσα διαλαμβάνονται στην παρούσα ανάπτυξη, αποτελούν τη βάση και την αφορμή της έκδοσης από την Ελληνική Αστυνομία της πρώτης εγκυκλίου για την αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας την 10-05-2005, γεγονός που φυσικά μνημονεύεται στην εγκύκλιο. Είχε προηγηθεί εγκύκλιος του συγγραφέα στις υπηρεσίες της Αστυνομικής Διεύθυνσης Σάμου, στην οποία υπηρετούσε ως Αστυνομικός Διευθυντής.

πολίτες ή με άλλους αστυνομικούς.(Απαιτείται η θέσπιση σχετικού νομοθετικού κανόνα που να προβλέπει το «Απόρρητο», αυτής της μορφής εξετάσεων).

ια. δ. Ασφάλεια - προστασία του θύματος

Το καθήκον του αστυνομικού είναι η ασφάλεια και η προστασία του θύματος, καθώς και η συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων που θα στοιχειοθετήσουν την εγκληματική συμπεριφορά του δράστη. Εάν το θύμα δεν έχει ασφαλή χώρο διαμονής η Αστυνομία θα πρέπει συνεργαζόμενη με άλλους φορείς(Πρόνοια, Εκκλησία κλπ,) να απευθύνεται σ' αυτούς προκειμένου να αναλάβουν την ευθύνη να εξασφαλίσουν ασφαλή χώρο διαμονής για το θύμα. (Απαιτείται νομοθετική πρόβλεψη για την υποχρεωτική εξεύρεση καταλύματος με έξοδα της Πολιτείας).

ια. ε. Αντικειμενικότητα

Ο αστυνομικός που δέχεται το παράπονο, ακούγοντας το θύμα, αποφεύγει να εκφράζει απόψεις, σχόλια και κριτική σχετικά με το κακοποιημένο άτομο και αποφεύγει να δίνει συμβουλές.

ια. στ. Έμφαση στο αδίκημα και όχι στις συνθήκες

Η οικογενειακή βία στοιχειοθετεί ποινικά αδικήματα που προβλέπονται από τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα και αντιμετωπίζονται ανάλογα από την αστυνομία, ανεξάρτητα από τις συνθήκες που οδήγησαν σ' αυτή.

ια. ζ. Ενημέρωση

Ο αστυνομικός που χειρίζεται την υπόθεση οικογενειακής βίας θα πρέπει να ενημερώνει άμεσα τον Εισαγγελέα. (Επιβάλλεται νομοθετική πρόβλεψη για ενημέρωση του οικογενειακού συμβούλου εφ' όσον συσταθεί στο μέλλον).

Ενημέρωση του θύματος. Ο αστυνομικός πρέπει να ενημερώνει τα θύματα για την ύπαρξη των υποστηρικτικών μηχανισμών κατά της βίας, όπως είναι για τις κακοποιημένες γυναίκες η τηλεφωνική γραμμή S.O.S., που λειτουργεί σε εικοσιτετράωρη βάση παρέχοντας ψυχολογική στήριξη και βοήθεια στα θύματα, καθώς επίσης να του ανακοινώνει όλους τους άλλους υποστηρικτικούς μηχανισμούς που δραστηριοποιούνται σχετικά.

ια. θ. Παραπομπή στους ειδικούς

Εφόσον υπάρχουν αρμόδιες και εξειδικευμένες υπηρεσίες που στελεχώνονται από επαγγελματίες και καταρτισμένους στο χώρο της ψυχολογικής υποστήριξης, ο αστυνομικός δεν παρεμβαίνει στο έργο τους και δεν υποδύεται το ρόλο του ψυχολόγου, του οικογενειακού συμβούλου, του κοινωνικού λειτουργού ή του μεσολαβητή επίλυσης διαφορών, αλλά παραπέμπει σε αυτούς. Βέβαια είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα λόγω της έλλειψης εξειδικευμένων επιστημόνων και θεσμών, η αστυνομία κάλυψε εκ των πραγμάτων αυτό το κενό, το οποίο η Πολιτεία οφείλει να καλύψει με υποστηρικτικούς μηχανισμούς και δομές, αναπροσαρμόζοντας τη νομοθεσία στα νέα δεδομένα.

ια. ι. Επιλογές και όχι λύσεις

Ο αστυνομικός δεν συμβουλεύει, δεν επιβάλλει και δεν υποβάλλει το θύμα, σχετικά με την πρόθεση του να υποβάλλει ή όχι έγκληση, ή σχετικά με την επιλογή του στο θέμα της τακτικής που θα ακολουθήσει. Το θύμα αφήνεται

να αποφασίσει μόνο του και ο αστυνομικός οφείλει να σεβασθεί την όποια απόφαση του.

ιβ. Βασικές Αρχές παρέμβασης της Αστυνομίας

Οι βασικοί στόχοι παρεμβάσεις πρέπει να είναι οι παρακάτω:

- Η προστασία και η ασφάλεια του θύματος, καθώς και των παιδιών του θύματος.
- Η άμεση κινητοποίηση των αστυνομικών δυνάμεων.
- Ο σεβασμός του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και του αυτοπροσδιορισμού του θύματος.
- Άμεση σύλληψη του δράστη στα πλαίσια της αυτόφωρης διαδικασίας, εφόσον υποβληθεί έγκληση έστω και προφορικά, για την εγκληματική συμπεριφορά του. Η βίαια συμπεριφορά του δράστη είναι ανεξάρτητη από την συμπεριφορά του θύματος. Το θύμα δεν ευθύνεται για τη βία που ασκείτε εις βάρος του³⁷¹.

Είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος της αστυνομίας στην αντιμετώπιση της κακοποίησης. Μερικές φορές όμως εξαιτίας των κοινωνικών προκαταλήψεων, της κοινωνικής αποδοχής της κακοποίησης, του φόρτου εργασίας, το θύμα συζυγικής κακοποίησης δεν θα τύχει την αρμόζουσα αντιμετώπιση. Προς αποφυγή μιας δευτερογενούς μορφής θυματοποίησης μέσω της αστυνομίας μια ολοκληρωμένη μορφή παρέμβασης είναι απαραίτητη. Μια παρέμβαση που θα καθοδηγείτε από τις ανάγκες του θύματος. Το θύμα πρέπει να νιώσει από την πρώτη στιγμή τη διάθεση προστασίας της αστυνομίας. Περιπτώσεις που το θύμα της κακοποίησης απογοητεύτηκε από την αστυνομία συνέβαλλαν στην διαιώνιση της κακοποίησης. Το θύμα ένιωσε απογοητευμένο, αβοήθητο και θυματοποιημένο από την ίδια την αστυνομία. Αυτό το θύμα πολύ δύσκολα ξανά θα απευθυνθεί στην αστυνομία ακόμα και εάν υπάρχει μεγάλη ανάγκη. Έρευνες που έχουν γίνει έχουν αποδείξει **ότι τα περισσότερα θύματα συζυγοκτονιών είχαν αποταθεί στην αστυνομία ή και στις εισαγγελικές αρχές προτού δολοφονηθούν**³⁷². Μια δυναμική παρέμβαση της αστυνομίας σίγουρα συμβάλλει στην μείωση των συζυγοκτονιών οι οποίες έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις, μία ή δύο γυναίκες το μήνα δολοφονούνται από τον νυν ή πρώην σύζυγο ή σύντροφό τους.

ιγ. Προσπάθεια αποτροπής δευτερογενούς θυματοποίησης

Κατά την διάρκεια της προσέγγισης στόχος μας είναι να αναπτύξουμε μια σχέση εμπιστοσύνης με το θύμα και να το κάνουμε να αισθανθεί άνετα και όχι να το κρίνουμε. Είναι σημαντικό να έχουμε συνειδητοποιήσει τυχόν προκαταλήψεις μας για να μπορέσουμε να αποφύγουμε την αναπαραγωγή τους. Παρακάτω παραθέτονται ορισμένα στοιχεία που πρέπει να έχουμε υπόψη μας όταν προσεγγίζουμε ένα θύμα:

- Είναι αρκετά δύσκολο για το θύμα να μιλήσει ελεύθερα. Για αυτό είναι πολύ σημαντικό να αναγνωρίζουμε τους φόβους της, τις ανησυχίες της, και να σεβόμαστε τις εμπειρίες της. Αυτό μπορεί να γίνει με μια αρχική προσέγγιση του τύπου: Λυπάμαι για τη βία που έχετε υποστεί. Καταλαβαίνω ότι περνάτε πολύ δύσκολες καταστάσεις. Θέλω να ξέρετε

³⁷¹ Ρουμπάνη, Ν. και Πενταράκη, Μ., (1997). Προστασία από τη βία – οδηγός επιμόρφωσης, Σεμινάριο «ΑΡΙΑΔΝΗ», για την αντιμετώπιση της βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών και ανηλίκων, Αθήνα 25-27/11/1997.

Διοργανώθηκε από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

³⁷² Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 48.

ότι θα κάνω ότι μπορώ να σας βοηθήσω. Για να μπορέσω να σας βοηθήσω θα χρειαστεί να σας κάνω ορισμένες ερωτήσεις. Ξέρω ότι ίσως είναι δύσκολο να μιλήσετε για ότι έχει συμβεί αλλά σας παρακαλώ προσπαθήστε να απαντήσετε για να μας διευκολύνεται στο έργο μας.

- Είναι σημαντικό να δείξουμε στο θύμα ότι το πιστεύουμε. Επειδή ο δράστης μπορεί να είναι κάποιος υπεράνω υποψίας, ο οποίος έχει πείσει το θύμα ότι κανείς δεν θα την πιστέψει, είναι σημαντικό το θύμα να ξέρει ότι οι αστυνομικοί την πιστεύουν.
- Κατά την εξέταση του θύματος, είναι προτιμότερες οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις όπως: «Τι έγινε όταν επέστρεψε ο σύζυγος σπίτι; Με ποιο τρόπο σε κακοποίησε;» αντί του κλειστού τύπου όπως: «Σε κακοποίησε ο σύζυγος;».
- Να ερωτάται το θύμα να περιγράψει τα γεγονότα σε μια χρονολογική σειρά, που ξεκινάει πριν το συγκεκριμένο γεγονός της κακοποίησης (π.χ. πότε επέστρεψες στο σπίτι εκείνο το απόγευμα; Τι έγινε;).
- Προσπαθούμε να ακούμε προσεκτικά χωρίς σχόλια, αυτά που λέει η γυναίκα. Στην περίπτωση που κλαίει, θέλει χρόνο για να ηρεμήσει και δεν πρέπει να πιέζεται να μιλήσει.
- Συλλέγουμε πάντα πληροφορίες για την κακοποίηση και τα τραύματα, με ευθείες ερωτήσεις: «Που σε χτύπησε; Πώς σε χτύπησε; Χρησιμοποίησε τις γροθιές του; Κάποιο αντικείμενο ή όπλο;».
- Ποτέ να μην την ενοχοποιούμε, δηλαδή ποτέ να μην την ρωτάμε τι του έκανες και σε χτύπησε. Εκτός από περιπτώσεις αυτοάμυνας, αυτός που ασκεί βία είναι υπεύθυνος και αυτός πρέπει να αλλάξει συμπεριφορά, αυτός πρέπει να κρατηθεί υπόλογος. Ζώντας όμως σε μια κοινωνία που εξακολουθεί να θεωρεί την γυναίκα υπεύθυνη για οτιδήποτε κακό συμβαίνει, είναι εύκολο να κατηγορήσουμε την γυναίκα θύμα για την κακοποίηση. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι όπως δεν είναι ένοχο το θύμα διάρρηξης έτσι δεν είναι ένοχο και το θύμα κακοποίησης. Πρέπει κατά συνέπεια να αποφεύγονται ερωτήσεις του τύπου: «Γιατί σε χτύπησε / βίασε;», το θύμα δεν ευθύνεται για τα κίνητρα και τις προθέσεις του δράστη. Στη συνέχεια της συνέντευξης θα φανούν τα κίνητρα του δράστη, π.χ. «όταν προσπάθησα να πάω σε μια συνάντηση, με χτύπησε γιατί δεν ήθελε να πάω». Ακόμα είναι σημαντικό να μην της κάνουμε ερωτήσεις που την θυματοποιούν, όπως: «Γιατί μένεις μαζί του;», «Για να κάθεται πάει να πει ότι σου αρέσει», «Τι του έκανες και σε χτύπησε», «Προσπάθησε να τον ηρεμήσεις», «Μην έχεις μεγάλη γλώσσα», «Μάθε να υποχωρείς». Αυτού του είδους οι ερωτήσεις ενοχοποιούν την γυναίκα για την θυματοποίησή της, ακόμα παραγνωρίζουν το γεγονός ότι η γυναίκα έχει κάνει χίλιες δύο προσπάθειες να ρυθμίσει την συμπεριφορά της για να αποφύγει την βία, χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Αυτό ακριβώς, πιστοποιεί το γεγονός ότι η βία του δράστη είναι ανεξάρτητη από την συμπεριφορά και την προσωπικότητα του θύματος. Το θύμα ότι και να κάνει μέσα στα πλαίσια της σχέσης δεν μπορεί να αποφύγει την κακοποίηση.
- Να βεβαιώνουμε την γυναίκα ότι κανείς δεν έχει δικαίωμα να σηκώσει χέρι πάνω της για οποιονδήποτε λόγο. Δηλώνοντας αυτό στη γυναίκα θύμα από την αρχή της παρέμβασης βοηθάει στο να αναπτυχθεί μια σχέση εμπιστοσύνης, μέσα στην οποία το θύμα θα νιώσει την υποστήριξη για να προχωρήσει.
- Ποτέ να μην την ρωτάμε έτσι και είναι ο ύποπτος / δράστης μαζί της. Θα υπάρξουν φορές που η γυναίκα θα νιώσει την προστασία της

αστυνομίας και θα μπορέσει να καταθέσει χωρίς φόβο, θα υπάρξουν όμως φορές που ο φόβος που νιώθει θα την εμποδίσει να καταθέσει.

- Η έρευνα να μη επικεντρώνει μόνο στην πρόκληση σωματικής βίας, αλλά και στις άλλες μορφές κακοποίησης , όπως: απειλές, σεξουαλική επίθεση, καταστροφές αντικειμένων κλπ.

Τηρώντας τις προαναφερόμενες αρχές, ένας αστυνομικός μπορεί να βρει τους διαύλους επικοινωνίας, έτσι ώστε να μπορέσει να βοηθήσει το συγκεκριμένο κάθε φορά θύμα και να συμβάλλει με αυτόν τον τρόπο στον περιορισμό την οικογενειακής βίας ή τουλάχιστο στην ελαχιστοποίηση των συνεπειών της.

ιδ. Επικινδυνότητα της κακοποίησης

Οι ανάγκες και η ασφάλεια του θύματος, θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη σ' οποιαδήποτε αστυνομική παρέμβαση. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητο να μην εστιάζεται μονάχα στο συγκεκριμένο γεγονός της κακοποίησης , αλλά να προσπαθούμε να κάνουμε μια ευρύτερη εκτίμηση της κατάστασης της γυναίκας για να μπορέσουμε να διαπιστώσουμε πόσο κινδυνεύει. Παρακάτω παραθέτονται ορισμένες ερωτήσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην εκτίμηση της επικινδυνότητας:

- Πότε άρχισε η κακοποίηση
- Υπάρχει χρόνια κακοποίηση;
- Υπάρχει κλιμάκωση συχνότητας και σοβαρότητας επιθέσεων σε βάρος του θύματος;
- Ποιο είναι το πιο επικίνδυνο τραύμα που έχει υποστεί το θύμα και πότε το υπέστη;
- Υπάρχουν όπλα στο σπίτι (μαχαίρια ή όπλα)
- Έχει ποτέ ο δράστης χρησιμοποιήσει ή απειλήσει να χρησιμοποιήσει κάποιου είδους όπλο;
- Έχει ποτέ αποπειραθεί ο δράστης να στραγγαλίσει το θύμα;
- Χρησιμοποιεί ο δράστης ναρκωτικά ή αλκοόλ;
- Κακοποιεί ο δράστης όταν βρίσκεται κάτω από την επήρειά τους;
- Έχει απειλήσει ο δράστης ότι θα σκοτώσει το θύμα ή τα παιδιά;
- Φοβάται το θύμα ότι θα δολοφονηθεί από τον δράστη;
- Φοβάται το θύμα ότι ο δράστης θα σκοτώσει τον εαυτό του;
- Είναι ο δράστης υπερβολικά ζηλιάρης; Κατηγορεί το θύμα ότι έχει σχέσεις με άλλους άνδρες ; (Η παραπάνω κατηγορία αποτελεί την πιο συνηθισμένη που εκτοξεύεται από τους δράστες για να δικαιολογήσουν την συμπεριφορά τους και να ενοχοποιήσουν το θύμα).
- Πάσχει ο δράστης από κατάθλιψη ; Είναι ο δράστης παρανοϊκός;
- Παρακολουθεί τις κινήσεις του θύματος, την κατασκοπεύει , την ελέγχει, ή την παρενοχλεί;
- Έχει ποινικό μητρώο ο δράστης; Έχει τραυματίσει και άλλους ανθρώπους;
- Σκέφτεται το θύμα να χωρίσει;
- Διακατέχεται το θύμα από τάσεις αυτοκτονίας;

Εάν η απάντηση είναι θετική σε αρκετές από τις παραπάνω ερωτήσεις τότε το θύμα βρίσκεται σε υψηλό βαθμό κινδύνου. Είναι σημαντικό να συζητηθεί αμέσως τρόπος προστασίας του θύματος.

ΙΕ. Σχέδιο ανάγκης και προστασίας

Ανεξάρτητα από το αν κατατεθεί έγκληση και ξεκινήσει ποινική δίωξη, η ασφάλεια και η προστασία του θύματος πρέπει να αποτελεί έναν από τους στόχους της αστυνομικής παρέμβασης. Η οικογενειακή βία είναι ένα φαινόμενο που επαναλαμβάνεται και κλιμακώνεται ακόμα και εάν χωρίσει το ζευγάρι. Ένα από τα πιο συχνά αίτια ανθρωποκτονιών είναι η οικογενειακή βία.

Πρέπει να θυμόμαστε ότι τα θύματα συστηματικά προσπαθούν να υποβαθμίσουν την βία που υφίστανται. Ένας από τους λόγους που αυτό συμβαίνει, είναι ότι η βία έχει κλιμακωθεί σταδιακά και το θύμα μπορεί να μην έχει συνειδητοποιήσει πόσο επικίνδυνη για τη ζωή του έχει γίνει η βία (π.χ. συνεχόμενες απειλές με όπλο μπορεί να μην έχουν κάνει το θύμα να συνειδητοποιήσει ότι το όπλο μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον της). Επίσης αρκετά θύματα ντρέπονται ή έχουν σοκαριστεί τόσο από την κακοποίηση που βιώνουν που δεν έχουν συνειδητοποιήσει την σοβαρότητα του κινδύνου. Ακόμα όπως έχει αναφερθεί σε άλλο μέρος υπάρχουν θύματα που από την ενοχοποίηση που έχουν δεχτεί θεωρούν τον εαυτό τους υπόλογο και οι ενοχές τους τις οδηγεί να μειώνουν την σοβαρότητα του κινδύνου.

Πολλές φορές οι προσπάθειές μας να προστατεύσουμε το θύμα σκοντάφτουν στην άρνηση και την απροθυμία του θύματος να συνεργαστεί.

Ένας από τους στόχους της αστυνομικής παρέμβασης είναι η προστασία και η ασφάλεια του θύματος. Είναι σημαντικό να ερωτάται το θύμα τι χρειάζεται για να είναι ασφαλές. Ακόμα είναι σημαντικό να ερωτάται το θύμα με ποιο τρόπο έχει προσπαθήσει να προστατέψει τον εαυτό του και τα παιδιά του. Ορισμένες φορές η αστυνομία βρίσκεται σε αδυναμία να παράσχει ασφάλεια στο θύμα γιατί υπάρχει ένα μεγάλο κενό παροχής υπηρεσιών στήριξης και δομών στήριξης, για θύματα κακοποίησης τα οποία δεν έχουν οικονομικούς πόρους. Το έργο των αστυνομικών είναι πιο εύκολο στην Αθήνα και αυτό γιατί υπάρχουν καλλίτερες υποστηρικτικές δομές (ξενώνες- αυτοί που τέλος πάντων υπάρχουν), για τις κακοποιημένες γυναίκες.

Με όλα τα θύματα ο/η αστυνομικός πρέπει να ακολουθήσει την παρακάτω διαδικασία για να δείξει στο θύμα ότι ειλικρινά ενδιαφέρεται για την προστασία και την ασφάλειά του:

- Είναι σημαντικό να διαπιστώνεται εάν υπάρχει ανάγκη ιατροφαρμακευτικής φροντίδας και να ρυθμίζεται η μεταφορά της στα επείγοντα περιστατικά ή σε κέντρο υγείας. Να ενημερώνεται η γυναίκα ότι, θα πρέπει να καταγραφεί στο βιβλίο συμβάντων του νοσοκομείου εκτός από την επίσκεψή της και τα τραύματά της, όπως και η αιτία πρόκλησής τους. Σε αυτήν την περίπτωση είναι σημαντικό να την εξετάσει ιατροδικαστής, ύστερα από έγγραφη παραγγελία της αστυνομίας στην περίπτωση που υποβληθεί έγκληση. Η ενημέρωση του βιβλίου συμβάντων του νοσοκομείου, αποτελεί χρήσιμο στοιχείο σε περίπτωση δικαστικών ενεργειών για ποινική δίωξη του δράστη ή διαζύγιο τώρα ή στο μέλλον. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις που κακοποιημένες γυναίκες μέσα στα αίματα και με το νυχτικό πήγαν με τα πόδια στο νοσοκομείο γιατί κάποιοι αστυνομικοί αδιαφόρησαν. Είναι σημαντικό να μεταφέρεται η γυναίκα σε κάποιο νοσοκομείο. Εάν η ίδια φοβάται να πάει, πρέπει να πεισθεί ότι η υγεία της αποτελεί προτεραιότητα και ότι, έχει υποχρέωση να φροντίσει τον εαυτό της.

- Πρέπει να διαπιστώνεται εάν υπάρχουν όπλα στο σπίτι, ανεξάρτητα από το αν έχουν χρησιμοποιηθεί. Εάν έχουν χρησιμοποιηθεί (ακόμη και στην περίπτωση της απειλής), η αστυνομία οφείλει να κατάσχει τα όπλα και να τα αποστέλλει στον Εισαγγελέα. Εάν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί και δεν υπάρχει άδεια οπλοφορίας, θα πρέπει να κατάσχονται ομοίως και να σχηματίζεται δικογραφία για παράνομη κατοχή όπλων (στις περιπτώσεις που αυτά πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου). Τέλος, στην περίπτωση που υπάρχει άδεια οπλοφορίας και κρίνεται ότι υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιηθούν εναντίον του θύματος, πρέπει να προκαλείται Απόφαση του Εισαγγελέα, για την απομάκρυνση τους.
- Θα πρέπει να ενημερώνεται το θύμα για τα δικαιώματά του, για τις δυνατότητες υποβολής έγκλησης(μήνυσης), για τις εισαγγελικές αρχές και γενικά όλο το νομικό πλαίσιο προστασίας της και δίωξης του δράστη.
- Οποιοδήποτε περιστατικό βίας πρέπει να καταχωρείται, ανεξάρτητα από την απαγγελία κατηγορίας (αυτεπάγγελτης ή κατόπιν εγκλήσεως στις περιπτώσεις που το αδίκημα διώκεται κατ' έγκληση), στο βιβλίο αδικημάτων κα συμβάντων.

Όταν το θύμα και ο δράστης δεν ζουν μαζί, συζητήστε με το θύμα τις παρακάτω δυνατότητες:

- Αλλαγή κλειδαριάς εάν έχει κλειδιά ο δράστης.
- Επιπρόσθετη ασφάλεια στα παράθυρα και στις πόρτες του σπιτιού, ενημέρωση των γειτόνων για την κατάσταση, τους οποίους μπορούμε να παρακαλέσουμε να τηλεφωνήσουν στην αστυνομία, μόλις αντιληφθούν ότι το θύμα κινδυνεύει.
- Τα παιδιά να μάθουν να τηλεφωνούν στην αστυνομία και να γνωρίζουν την διεύθυνση και το τηλέφωνο του σπιτιού.
- Την προοπτική να έρθει για κάποιο χρονικό διάστημα να ζήσει κάποιος μαζί με το θύμα.
- Αίτηση για ασφαλιστικά μέτρα.
- Ενημέρωση για τα νόμιμα δικαιώματα.
- Αλλαγή του αριθμού τηλεφώνου και μετατροπή του σε απόρρητο.
- Ενημέρωση του θύματος για τους φορείς που μπορούν να την βοηθήσουν σε περίπτωση ανάγκης.

Όταν το θύμα σκοπεύει να διακόψει την σχέση με τον δράστη μπορούμε να συζητήσουμε με το θύμα τα παρακάτω:

- Δυνατότητα ασφαλιστικών μέτρων για μετοίκηση.
- Ασφαλιστικά μέτρα για επιμέλεια παιδιών.
- Σε περίπτωση που το θύμα θα φύγει από τον κοινό χώρο διαμονής θα χρειαστεί την παρουσία της αστυνομίας για να μπορέσει να πάρει τα πράγματά του από το σπίτι.
- Αν το θύμα παραμείνει στο ίδιο σπίτι, θα χρειαστεί να αλλάξει κλειδαριές.
- Αλλαγή τηλεφωνικού αριθμού σε απόρρητο.

Αρκετές φορές όμως ο χωρισμός δεν της εξασφαλίζει την ασφάλειά της. Ο δράστης θα εξακολουθήσει να την παραβιάζει και να βρίσκει τρόπους να την κακοποιεί. Πρέπει να γνωρίζει η γυναίκα ότι ο δράστης, γνωρίζει τα συνηθισμένα δρομολόγιά της και τις συνήθειές της γι' αυτό ίσως υπάρχει ανάγκη να προβεί στα παρακάτω:

- Επιδίωξη αλλαγής βάρδιας στην δουλειά και ενημέρωση των συναδέλφων της να μην του δώσουν πληροφορίες.
- Αλλαγή δρομολογίων προς και από την δουλειά.
- Εάν η γυναίκα – θύμα έχει την επιμέλεια των παιδιών καλό είναι να ενημερώσει το σχολείο ότι ο πατέρας δεν έχει δικαίωμα να παραλαμβάνει τα παιδιά.
- Εάν ο δράστης είναι εξαιρετικά βίαιος, τότε ίσως θα έπρεπε τα παιδιά να αλλάξουν σχολείο.
- Αλλαγή super market, εκκλησίας, κ.α. ώσπου να σταματήσει να υπάρχει το πρόβλημα.
- Όταν το θύμα μένει μαζί με τον δράστη συζητείστε μαζί του ένα σχέδιο φυγής σε περίπτωση ανάγκης
- Να έχει αποφασίσει από πριν που θα πάει έτσι και παρουσιαστεί ανάγκη (σε ξενοδοχείο, σε γνωστούς, συγγενείς, σε ξενώνα κλπ).
- Να έχει αποταμιεύσει κάποια χρήματα για ώρα ανάγκης.
- Να έχει έτοιμη μία τσάντα με τα απαραίτητα ρούχα και φαρμακευτική περίθαλψη γι' αυτήν και τα παιδιά της. Μπορεί να την έχει σε μια γειτόνισσα για να την πάρει γρήγορα έτσι και παρουσιαστεί ανάγκη.
- Να έχει έτοιμη μία τσάντα με τα απαραίτητα έγγραφα γι' αυτήν και τα παιδιά της όπως: ταυτότητα, πιστοποιητικά γεννήσεως παιδιών, άδεια οδήγησης, άδεια γάμου, φορολογική δήλωση, βιβλιάρια καταθέσεων, συμβόλαια ακινήτων, ένσημα, κάρτα ανεργίας, βιβλιάριο υγείας. Έτσι και δεν μπορεί να έχει τα επίσημα, να έχει κανονίσει να έχει επικυρωμένα αντίγραφα.
- Να έχει μαζί της χρήσιμα τηλέφωνα που ίσως της χρειαστούν.
- Να έχει τις πιστωτικές κάρτες που έχει στο όνομά της ή έχει από κοινού με τον δράστη, ή τουλάχιστον να ξέρει τι κάρτες έχει για να μπορέσει να κάνει διακοπή σε περίπτωση που τις χρησιμοποιεί ο δράστης .Είναι πολύ συνηθισμένο φαινόμενο, οι δράστες να χρεώνουν πιστωτικές κάρτες του θύματος και μετά να βρίσκεται το θύμα εκτεθειμένο.
- Να έχει το διαβατήριό της ή την άδεια παραμονής ή εργασίας στην περίπτωση που είναι μετανάστρια.
- Στην περίπτωση που υπάρχει παράνομη κατακράτηση της, στην περίπτωση της αναγκαστικής πορνείας(trafficking), πρέπει να γνωρίζει πλέον η αλλοδαπή (έστω και αν διαμένει στη χώρα παράνομα), ότι δεν θα απελαθεί και την χώρα.
- Εάν υπάρχουν όπλα στο σπίτι να έχει φροντίσει να τα εξαφανίσει εάν είναι δυνατόν.-

Ιστ. Η βία στην οικογένεια του αστυνομικού

Οι αρχές ενδεχομένως να κληθούν να χειριστούν υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας με δράστη αστυνομικό³⁷³. Στην περίπτωση αυτή, ο αστυνομικός που εξετάζει την υπόθεση δεν πρέπει να «εγκλωβίζεται» σε απόψεις, όπως:

-Το θύμα υπερβάλλει επειδή ο συνάδελφος είναι υπεράνω υποψίας.

³⁷³ Σχετική η από 10-05-2005 Εγκύκλιος Διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας.

-Η βία που ασκήθηκε είναι δικαιολογημένη ή τουλάχιστο ανεκτή, λόγω της κακής συμπεριφοράς του θύματος.

-Προέχει η αντιμετώπιση της καταγγελίας με βάση μια «φιλική» παρέμβαση λόγω «συναδελφικής αλληλεγγύης».

Αντίθετα, ο αστυνομικός που θα χειρισθεί την υπόθεση, πρέπει να εξετάζει διεξοδικά την καταγγελία και ιδιαίτερα αν η βία που ασκεί ο δράστης αστυνομικός συνδυάζεται με απειλή ή χρήση του οπλισμού που κατέχει, προκειμένου ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία του θύματος.

Η αυστηρή τήρηση των κανόνων της αστυνομικής δεοντολογίας και η περαιτέρω αναφορά του συμβάντος, προκειμένου να εξετασθεί η βίαιη συμπεριφορά του δράστη-αστυνομικού, θα δημιουργήσει τη σχέση εμπιστοσύνης που είναι αναγκαία για να νοιώσει το θύμα ασφαλές. Κάθε άλλη μεταχείριση αποβαίνει σε βάρος του θύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Α. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

α. Δυσκολίες αντικατάστασης αρνητικών γνωστικών σχημάτων

Οι άνδρες που ασκούν βία στη σχέση, είναι συχνά αμφιθυμικοί και αγχώδης απέναντι στην οικειότητα με τη σύντροφο: ταυτόχρονα επιθυμούν και φοβούνται τη συναισθηματική αλληλεγγύη, βιώνουν έντονες ματαιώσεις και άγχος σχετικά με την αυτονομία της τελευταίας. Η πιεστική συμπεριφορά εκ μέρους του συζύγου είναι δυνατόν να εξαλείψει την αίσθηση αυτονομίας της συντρόφου του, περιορίζοντας τα κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυά της και τις εναλλακτικές της σχέσεις (φίλοι, συνεργάτες, συγγενείς, κλπ), περιστέλλοντας τις δραστηριότητές της εντός του σπιτιού και ελέγχοντας την πρόσβασή της στα οικονομικά, στη μόρφωση και την εργασία³⁷⁴. Εξάλλου, οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία μέσα στην οικογένεια φαίνεται να επικεντρώνουν στη σύντροφο για την κάλυψη οποιασδήποτε συναισθηματικής ανάγκης³⁷⁵.

Στην ενδο-οικογενειακή βία, οι θεωρίες μάθησης και οι γνωστικές θεωρίες, μας βοηθούν να κατανοήσουμε σ' ένα βαθμό, την εδραίωση των αρνητικών γνωστικών σχημάτων και των συμπεριφορών που επιμένουν να επαναλαμβάνονται παρά τις επανειλημμένες ακυρώσεις.

Κατά τον G. Kelly³⁷⁶, ψυχολογική διαταραχή είναι «κάθε ερμηνευτική κατασκευή που χρησιμοποιείται κατ' επανάληψη, παρ' όλες τις συνεχείς ακυρώσεις της», άποψη που μας δίνει τα κλειδιά να κατανοήσουμε σε ορισμένες περιπτώσεις την ανδρική βία σε βάρος των συντρόφων τους, οι οποίοι παρά τις συνεχείς ακυρώσεις επανέρχονται, με συνέπεια, να βιώνουν έντονα καταστάσεις γνωστικής ασυμφωνίας.

Ο Rogers εστίασε το θεωρητικό και ερευνητικό ενδιαφέρον του στην αξία της συνεπούς αντίληψης του Εαυτού (self-consistency), και της συμφωνίας μεταξύ αντίληψης του Εαυτού και εμπειρίας (congruence), καθώς επίσης και στις ψυχικές διαταραχές που προκύπτουν από την απουσία των παραπάνω ισορροπιών. Σύμφωνα λοιπόν με τον Rogers³⁷⁷, το άτομο συμπεριφέρεται πάντα με τρόπο ώστε, πρώτον να διατηρήσει ομαλά συγκροτημένη την αυτό-αντίληψή του, δηλαδή, η εικόνα που έχει σχηματίσει για τον Εαυτό του να τείνει προς αυτήν του Ιδανικού Εαυτού και δεύτερον, να διαφυλάξει στον ψυχισμό του την αρμονική συνύπαρξη της πρόσληψης του Εαυτού του και των διαφόρων εμπειριών. Για αυτό το λόγο σταδιακά το άτομο δημιουργεί ένα οργανωμένο σύστημα αξιών, ο πυρήνας του οποίου είναι οι αξίες του Εαυτού και ενεργεί πάντα ανάλογα με την αξιολόγηση του Εαυτού του στα πλαίσια αυτού του

³⁷⁴ Murphy, C., κλπ (1994),ό.π.

³⁷⁵ Dutton, D., (1988). *The Domestic Assault of Women*, Boston, Allyn & Bacon.

³⁷⁶ Kelly, R.A., (1955). *The psychology of personal Constructs*, New York: Norton, σελ.831.

³⁷⁷ Rogers, R., (1947). *Some observation on the organization of personality*. *American Psychologist*, 2, σελ. 358-368.

συστήματος. Πολλές φορές μάλιστα ενδέχεται η συμπεριφορά ενός προσώπου να συνεπάγεται κοινωνικό ή ατομικό κόστος, αλλά παρ' όλα αυτά να μη μεταβάλλεται, προκειμένου να συμφωνεί με την εικόνα που έχει το άτομο για τον Εαυτό του. Για παράδειγμα, αν κάποιος θεωρεί τον εαυτό του θαρραλέο, οπότε το θάρρος έχει ιδιαίτερη σημασία στην αξιολογική του κλίμακα, ενδέχεται να συμπεριφερθεί εξαιρετικά ριψοκίνδυνα για να διατηρήσει την ιδιότητα του θαρραλέου έστω και αν αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο ή την ασημαντότητα του ρίσκου.

Συχνά όμως σημειώνει ο Rogers³⁷⁸, το σύστημα της αυτό-αντίληψης των ατόμων, έχει δομηθεί με τρόπο που δεν επιτρέπει την αποδοχή ορισμένων εμπειριών, ιδιοτήτων και συναισθημάτων. Έτσι, ενδέχεται να βιώσει κανείς μια κατάσταση ασυμφωνίας (incongruence) μεταξύ της αντίληψης που έχει για τον Εαυτό του και της πραγματικής εμπειρίας. Αυτή η κατάσταση, προκαλεί στο άτομο άγχος, ένταση και εσωτερική σύγχυση. Ενδέχεται μάλιστα να υφίσταται σε μη συνειδητό επίπεδο, με τρόπο ώστε να μη γίνεται αντιληπτή και συνεπώς το άτομο να είναι επιρρεπές στο άγχος χωρίς φανερό αιτία. Ένα συνηθισμένο παράδειγμα είναι αυτό του προσώπου που αισθάνεται έντονο μίσος απέναντι σε κάποιον άλλο, ενώ γενικά θεωρεί τον εαυτό του ανίκανο για παρόμοια συναισθήματα, αυτή ακριβώς η ασυμφωνία του προκαλεί έντονη σύγχυση, χωρίς απαραίτητα να είναι σε θέση να εντοπίσει τη γενεσιουργό αιτία του άγχους του.

Ο Rogers εξηγεί αναλυτικότερα αυτό το σημείο της θεωρίας του. Συνήθως, υποστηρίζει η εμπειρία μας έχει πρόσβαση στη συνείδησή μας, πολλές φορές όμως, οι εμπειρίες εκλαμβάνονται εξ αρχής από το άτομο ως απειλητικές και γι αυτό δεν εισέρχονται στη συνείδηση. Έτσι, διαμέσου μιας λειτουργίας που ο Rogers ονομάζει subception³⁷⁹, θεωρεί ότι ο άνθρωπος είναι ικανός να αντιληφθεί μια εμπειρία που θα επιφέρει σύγχυση στο σύστημα της αυτοαντίληψης και να την αποκλείσει από την συνείδησή του με συναισθήματα.

Θεμελιώδης έννοια της γνωστικής προσέγγισης της προσωπικότητας (A. Ellis & A. Beck)³⁸⁰ είναι η έννοια των γνωστικών σχημάτων του εαυτού (self-schemata). Πρόκειται για «γνωστικές δομές» που σχηματίζουν οι άνθρωποι για το άτομό τους, όπως και για άλλα φαινόμενα. Τα σχήματα του εαυτού περιέχουν γενικευμένες πληροφορίες για τον εαυτό, οι οποίες προέρχονται από προηγούμενες εμπειρίες και οργανώνουν και καθοδηγούν την επεξεργασία νέων πληροφοριών που σχετίζονται με τον εαυτό.

Τα σχήματα του εαυτού διαμορφώνονται καθώς το άτομο αναπτύσσεται και ωριμάζει, με βάση τις αντιλήψεις και τις πεποιθήσεις του για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό από τους άλλους. Σημαντικές για τη διαμόρφωσή τους είναι οι συναισθηματικά έντονες εμπειρίες του ατόμου.

Όταν το άτομο έχει μάθει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του με συγκεκριμένο τρόπο έχοντας διαμορφώσει τα σχήματα του εαυτού του, τείνει να τα διαιωνίζει, επιβεβαιώνοντάς τα με ορισμένους τρόπους. Όπως ήδη αναφέρθηκε τα σχήματα που χρησιμοποιούνται μετατρέπονται σε «γνωστικές δομές», οι οποίες ενεργοποιούνται ακόμη και από ελάχιστες πληροφορίες³⁸¹. Τα σχήματα του εαυτού καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το είδος των πληροφοριών που θα απασχολήσουν το άτομο στις διαδικασίες κωδικοποίησης, απομνημόνευσης και ανάκλησης. Καθορίζουν επίσης, όσα το άτομο είναι πρόθυμο να αποδεχθεί ως αληθινά και ισχύοντα για το άτομό του. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι άνθρωποι παρουσιάζονται στους άλλους με τρόπους

³⁷⁸Rogers, R., (1974). In retrospect: forty-six years. *American Psychologist*, 29, σελ. 15-23, 91.

³⁷⁹ Ποταμιάνος, Γ.,(1997), ό.π. σελ 292.

³⁸⁰ Beck, T., (1987). *Cognitive models of depression*, *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 1,σελ. 2-27.

³⁸¹ Ποταμιάνος, Γ.,(1997), ό.π. σελ 363-364.

που επιβεβαιώνουν τα σχήματα του εαυτού τους, καθώς και ότι εκμαιεύουν από τους άλλους στοιχεία που επίσης τα επιβεβαιώνουν. Οι διαδικασίες αυτές μαρτυρούν τη δυσκολία τροποποίησης των γνωστικών σχημάτων του εαυτού που έχει παγιωθεί.

Σύμφωνα με τη γνωστική θεωρία, τα γνωστικά σχήματα – δηλαδή οι αιτιολογικές αποδόσεις, οι πεποιθήσεις, οι προσδοκίες, οι αναμνήσεις κ.ά. – που αφορούν τον εαυτό και τους άλλους παίζουν καταλυτικό ρόλο στον καθορισμό των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς του ατόμου. Η ψυχοπαθολογία θεωρείται αποτέλεσμα «διαστρεβλωμένων γνωστικών σχημάτων» για τον εαυτό, τους άλλους ανθρώπους και τα γεγονότα τα οποία δυσχεραίνουν την προσαρμογή του.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό, η ανάγκη της όποιας μορφής παρέμβασης, όπως ψυχοθεραπευτική προσέγγιση, ακόμη και υποχρεωτική, που θα μπορούσε να ωθήσει το άτομο να ενταχθεί σε κάποια θεραπεία. Βέβαια οι γνώσεις μας στον τομέα της ψυχολογίας των κινήτρων μας διδάσκει ότι δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική αλλαγή αν δεν έχει κάποιος την επιθυμία και το κίνητρο για να το κάνει.

Ο (δικαστικός) εξαναγκασμός μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμος αποτελώντας το πρώτο κίνητρο ώστε ο συμμετέχων να συνεχίσει από μόνος του στα επόμενα στάδια, διότι είναι επίσης γνωστό ότι, ο περισσότερος κόσμος δεν γνωρίζει ότι είναι δυνατόν να λύσει τα προβλήματα του μέσα από κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα (ατομικό ή ομαδικό), ή έστω μέσα από το προσωπική αναζήτηση σε εκδηλώσεις και βιβλία αυτοβοήθειας. Καταλήγοντας, πιστεύω ότι, παρά την προσπάθειά μας να ενοποιήσουμε και ομαλοποιήσουμε τα αίτια που οδηγούν τον άνθρωπο σε συγκεκριμένη καταστροφική ή αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, τελικά η πορεία του καθενός και η δυνατότητα βελτίωσης του – πέρα από γενικά συμπεράσματα – παραμένει μοναδική και απρόβλεπτη σαν το δακτυλικό του αποτύπωμα.

β. Ψυχική υγεία

Σε έρευνα που έγινε στα ομοσπονδιακά σωφρονιστικά καταστήματα του Καναδά, βρέθηκε ότι ένα (40%) των κρατούμενων υπέφερε από ψυχικές διαταραχές³⁸². Είναι προφανές ότι τα άτομα αυτά παρουσιάζουν δυσκολίες για να προσαρμοστούν στο σωφρονιστικό περιβάλλον. Από άλλες έρευνες συνάγεται εξάλλου ότι υπάρχει σχέση μεταξύ βίας και ψυχικών διαταραχών. Πρόκειται, επομένως για ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι υπηρεσίες θεραπείας που προσφέρονται στα άτομα που έχουν εμπλακεί με τον ποινικό μηχανισμό και υποφέρουν από προβλήματα ψυχικής υγείας.

Όσον αφορά στην πελατεία που συμμετέχει στα θεραπευτικά προγράμματα πρόκειται για νέους υπότροπους που η πλειοψηφία τους, έχει τελέσει σοβαρά αδικήματα (φόνους, εμπρησμούς, βαριές σωματικές βλάβες). Ένα ποσοστό 85% υιοθέτησαν ήδη στο παρελθόν αντικοινωνικές ή παράνομες συμπεριφορές (ναρκωτικά, επιθέσεις, εξαφανίσεις). Ορισμένοι ερευνητές παρατήρησαν ότι η βία και η κατάχρηση ψυχοτρόπων ουσιών διαπιστώνεται αρκετά συχνά, ήτοι σε ποσοστό (59%) στους κρατούμενους με ψυχικά

³⁸² Groupe de travail sur la santé mentale (1991). Rapport du groupe de travail sur la santé mentale, Rapport final, Service Correctionnel du Canada, (βλπ σχετ.) στο Μαγγανάς, Α., (2000). «Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», Ποιν. Δικ. 5/2000.

προβλήματα. Πρέπει, πάντως να τονισθεί ότι η εγκληματική συμπεριφορά δεν συνδέεται αναγκαστικά με την ψυχική ασθένεια καθ' εαυτή.

Ο αντικειμενικός στόχος των προγραμμάτων που αφορούν κρατούμενους με διανοητικές ασθένειες μπορεί να είναι³⁸³:

- α) Η ανάπτυξη κοινωνικών ικανοτήτων. Πρέπει να μάθουμε στο άτομο να ελέγχει το θυμό του, να αντικαταστήσει τη βίαιη συμπεριφορά του στις διαπροσωπικές σχέσεις με πιο αρμόζουσες συμπεριφορές να μάθει να χειρίζεται διαπροσωπικά ζητήματα, να αναγνωρίζει και να αντιλαμβάνεται την άποψη και τα συναισθήματα του άλλου και τέλος να υιοθετήσει αποδεκτές κοινωνικά συμπεριφορές.
- β) Κοινωνικοί στόχοι. Ανάπτυξη δικτύου με τη συνεργασία της οικογένειας και των φίλων ώστε να περιορισθεί η εξάρτηση του ατόμου από τα ιδρύματα.
- γ) Επιμορφωτικοί στόχοι.
- δ) Στόχοι επικεντρωμένοι στο άτομο όπως η ανάπτυξη του αισθήματος αυτοεκτίμησης και τέλος,
- ε) Η επανένταξη.

Όσοι αναλαμβάνουν τέτοιου είδους προγράμματα πρέπει να υπολογίζουν ταυτόχρονα τις ανάγκες των ασθενών, των φορολογουμένων πολιτών και των επαγγελματιών της ποινικής δικαιοσύνης. Υπάρχει, εξάλλου το πρόβλημα των ποινών αόριστης διάρκειας που δημιουργούν δεοντολογικά προβλήματα. Το άτομο θα έπρεπε να δέχεται μια ορισμένη ποινή και απλά να μεταφέρεται σε νοσοκομείο για τη θεραπεία έως ότου απολυθεί στο τέλος της ποινής του.

Όσον αφορά στις θεραπείες σε κλειστό περιβάλλον, στα νοσοκομεία προσφέρονται κυρίως η ατομική ψυχοθεραπεία και η ομαδική θεραπεία. Το ποσοστό αυτών που εγκαταλείπουν το πρόγραμμα είναι δύσκολο να υπολογισθεί. Όσον αφορά στην υποτροπή ανέρχεται σε ποσοστό (55%) από αυτούς που συμμετείχαν σε ένα ψυχοθεραπευτικό και φαρμακο-θεραπευτικό πρόγραμμα για ένα χρόνο. Θα ήταν άραγε το ποσοστό μεγαλύτερο αν δεν είχαν ακολουθήσει αυτό το πρόγραμμα; Δεδομένου ότι οι έρευνες στο θέμα αυτό είναι πολύ λίγες δεν μπορεί να δοθεί μια σαφής απάντηση.

Για τα θεραπευτικά προγράμματα σε ανοικτό περιβάλλον η πρόσφατη βιβλιογραφία είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

Συμπερασματικά εκείνο που μπορεί να λεχθεί γι αυτή την πελατεία με ψυχικά προβλήματα είναι ότι το ψυχιατρείο έχει καλύτερα αποτελέσματα από τη φυλακή.

γ. Ψυχολογικά χαρακτηριστικά θυμάτων

Στην προσπάθειά μου να συγκεντρώσω και να παρουσιάσω τις γνώσεις μου για το θύμα από την εμπειρία μου και τη βιβλιογραφία, διαπίστωσα τον δαιδαλώδη χαρακτήρα μιας τέτοιας προσπάθειας, επειδή ακριβώς η κάθε περίπτωση θύματος, εμπεριέχει μεμονωμένα και εξειδικευμένα χαρακτηριστικά πριν τη θυματοποίηση. Αυτό οφείλεται τόσο στη ξεχωριστή δομή της προσωπικότητας και της εμπειρίας του ατόμου που είναι ευάλωτο στη θυματοποίηση, όσο και στο είδος της εγκληματικής συμπεριφοράς του συντρόφου. Πιο συγκεκριμένα η ψυχολογία του θύματος πριν την εγκληματική πράξη διαφοροποιείται ανάλογα με το επίπεδο της ψυχικής και φυσικής υγείας του κάθε ενός, τη δομή της προσωπικότητάς του, όπως και από το ιστορικό

³⁸³ Μαγγανά, Α.,(2000). Προγράμματα θεραπείας και βραχείες ποινές, ΠοινΔικ.3/2000 (έτος 3^ο), σελ 307-308.

θυματοποίησής του. Άλλωστε το έγκλημα της κακοποίησης της ερωτικής συντρόφου, ανάλογα με τις συνθήκες διάπραξής του, επιφέρει διαφορετικές ψυχικές, πνευματικές, σωματικές, ψυχοσωματικές, διαπροσωπικές και κοινωνικές βλάβες στο θύμα.

Η πληθώρα των ερευνών σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία, δείχνουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της κακοποιημένης γυναίκας³⁸⁴, τα οποία δυνητικά αυξάνουν τον κίνδυνο της επαναλαμβανόμενης και συστηματικής κακοποίησης της³⁸⁵. Όπως και στην πρακτική άσκηση της ψυχολογικής διάγνωσης και ψυχοθεραπείας, ο ψυχολόγος αξιολογεί περισσότερο τα παρόντα συμπτώματα για μια κλινική διάγνωση και τα σχετίζει με την συναισθηματική, νοητική και σωματική ωριμότητα του ατόμου, έτσι και στην εγκληματολογική ψυχολογία πιστεύω είναι αρκετά δύσκολο να εξάγουμε συγκεκριμένες και πάγιες ψυχολογικές διαστάσεις της προσωπικότητας των θυμάτων και αρκούμαστε στο ιστορικό που παρέχεται εκ των υστέρων, από το ίδιο το θύμα³⁸⁶.

Εν προκειμένω λοιπόν, αν και στον ορισμό του θύματος εντάσσονται ευρύτερες κατηγορίες ατόμων – όπως θύματα πολέμων, φυσικών καταστροφών, κοινωνικών συνθηκών, θρησκευτικού φονταμενταλισμού – θα περιοριστούμε εδώ στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των θυμάτων-γυναικών και στις συνθήκες θυματοποίησης από τον ερωτικό τους σύντροφο.

Στο χώρο της οικογένειας, γυναίκες που ζουν σε αυταρχικό, εσωστρεφές και άκαμπτο οικογενειακό περιβάλλον, καθίστανται περισσότερο ευάλωτες σε πιθανή θυματοποίηση³⁸⁷, καθώς αναπτύσσουν χαρακτηριστικά όπως: χαμηλή αυτοεκτίμηση, δυσκολία στην ανάπτυξη μηχανισμών ψυχολογικής θωράκισης, αίσθημα προσωπικής και κοινωνικής ανεπάρκειας, ενοχικά συμπλέγματα, κλπ³⁸⁸.

Η χρόνια ψυχολογική και σωματική κακοποίηση, ο φόβος, η απομόνωση το αίσθημα της απελπισίας, φέρνουν τις κακοποιημένες γυναίκες σε μια τέτοια ψυχοσωματική, διανοητική και συναισθηματική κατάσταση που οι ειδικοί στους οποίους παλαιότερα κατέφευγαν να θεωρούν ότι οι ίδιες έχουν σοβαρά προβλήματα ψυχοπαθολογίας, ενώ αργότερα τονίστηκε η σημασία της κακοποίησης, που δημιουργεί το λεγόμενο σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας³⁸⁹. Η κακοποιημένη γυναίκα φτάνει λοιπόν να παρουσιάζει έντονη καταθλιπτική συμπτωματολογία (αϋπνία, κόπωση, έλλειψη όρεξης ή αντίθετα βουλιμία και υπνηλία), η οποία να υποκρύπτει την επιθετικότητα, το φόβο, τη σύγχυση, την αδυναμία. Συχνά επίσης εμφανίζει ψυχοσωματικές ενοχλήσεις ή ασθένειες (πονοκεφάλους, ημικρανίες, λιποθυμίες, ζαλάδες, άσθμα ή προβλήματα στο αναπνευστικό, προβλήματα με την καρδιά ή την πίεση, κρύο ιδρώτα), διαταραχές άγχους (πανικό, φοβίες), αδυναμία συγκέντρωσης, προσοχής, χαλάρωσης, τα οποία επιδεινώνονται όσο επιδεινώνεται και η κακοποίηση³⁹⁰.

Έρευνες ανακαλύπτουν μια αναλογία των συμπτωμάτων των κακοποιημένων γυναικών με τα συμπτώματα των ανθρώπων που πάσχουν

³⁸⁴ Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι, αυτά τα χαρακτηριστικά είναι δυνατόν να είναι συνεπεία της κακοποίησης, καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία για το προφίλ πριν από την θυματοποίησή τους.

³⁸⁵ Benjamin, L. & Waltz, G. R., (1983). Violence in the family: Child and Spouse Abuse (Report NO.EDN00001), Washington DC, National Institute of Education, σελ. 226-309.

³⁸⁶ Παρασκευοπούλου, Α., εισήγηση σε εκδήλωση της Πανελληνίας Εταιρίας Θυματολογίας, αίθουσα Ε.Σ.Η.Ε.Α., Αθήνα, Μάιος 2003.

³⁸⁷ Αρτινοπούλου, Β., και Μαγγανά, Α., (1996). Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 49-51.

³⁸⁸ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003). Επιδημιολογική Έρευνα, ό.π. σελ. 31-33.

³⁸⁹ Walker, L., (1989), ό.π. σελ. 41-42.

³⁹⁰ Gelles, R., & Straus M. (1979), "Determinants of violence in the family-toward a theoretical integration", σελ. 549-581. Contemporary theories about the family, Burr et al. Vol. 1, N.Y.: Free Press.

από μετα-τραυματικές διαταραχές (post traumatic stress disorder) και που παρουσιάζονται με τη μορφή αναδρομών στο παρελθόν (flashbacks), αποφυγής σκέψεων ή συναισθημάτων σχετικών με την κακοποίηση, εφιαλτών, άγχους, απώλεια μνήμης, δυσκολία συγκέντρωσης, υπερένταση κ.α.^{391 392}. Η χρόνια και σοβαρή επιδείνωση της ψυχοσωματικής τους κατάστασης οδηγεί αρκετές από τις κακοποιημένες γυναίκες στη χρήση ουσιών, στις απόπειρες αυτοκτονίας, στη δημιουργία ψυχοπαθολογίας (κατάθλιψη) και στην ανάγκη για συχνή (σωματική) ιατρική και ψυχιατρική παρέμβαση ή και νοσηλεία³⁹³.

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΧΡΟΝΙΑΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ (Pagelow, 1981 & Saunders, 1995) ³⁹⁴
Άγχος χωρίς καθαρή αιτία.
Προβλήματα ύπνου.
Αδιαφορία και χαμηλά επίπεδα ενέργειας.
Έλλειψη ελπίδας για το μέλλον.
Απώλεια μνήμης για συγκεκριμένα γεγονότα .
.Απομάκρυνση από το κοινωνικό περιβάλλον.
Μετάθεση του θυμού για τον θύτη σε στόχους λιγότερο επικίνδυνους, συνήθως στα παιδιά ή στους συνεργάτες.
Νοιώθει ενοχές, αισθάνεται αποτυχημένη.
Δεν είναι σίγουρη για την κρίση της και αναρωτιέται αν φταίει.
Δείχνει να φοβάται τις εκρήξεις του συντρόφου της.
Δεν εκφράζει ή εκφράζει με δισταγμό τις απόψεις της μπροστά του.
Ζητά άδεια από τον σύντροφό της για καθημερινές διαδικασίες όπως για να ξοδέψει τα χρήματά της ή για να συναντηθεί με τις φίλες της.
Παρουσιάζει αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές όπως κατανάλωση ουσιών και αλκοόλ.
Σκέφτεται συχνά την αυτοκτονία.

Η σχέση μεταξύ θύτη και θύματος καθώς και η ευρύτερη οικογενειακή κατάσταση ρυθμίζεται και λειτουργεί με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Η σχέση είναι συμβιωτική³⁹⁵ και αποκλειστική, με παρορμητικότητα και απολυτότητα. Επικρατεί ένα αίσθημα ντροπής, εσωστρέφειας και ωραιοποίησης της εικόνας προς τα έξω. Δεν υπάρχει ψυχολογική ωριμότητα, αυτάρκεια, ισότιμη αντιμετώπιση και φυσικά αμοιβαία αγάπη³⁹⁶. Επικρατεί ο φόβος, η άρνηση, η κατάθλιψη, η απομόνωση. Όταν ο ένας σύντροφος υποτάσσει τον άλλον, δεν υπάρχει ελευθερία, αλλά μόνο εξάρτηση και σε κάποιες περιπτώσεις με ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά η καταστροφική συμβίωση. Αυτή η

³⁹¹ Astin, M.C., Ogland- Hand, S.M., Coleman, E.M., & Foy, D.W. (1995), Posttraumatic stress disorder and childhood abuse in battered women: Comparisons with martially distressed women, Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol.63, No.2, 308-312,U.S.A.

³⁹² Cascardi, M.K., O' Leary, D., Lawrence, E., & Schlee, K.A. (1995), Characteristics of women psysically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict, Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol.63, No 4,616-623,U.S.A.

³⁹³ Bergman, B. & Brismar, B., (1991), A 5 year follow up study of 117 battered women, American Journal of Public Health, Vol.81, No 11,U.S.A.

³⁹⁴ Αστυνομική Ανασκόπηση, Μάρτιος- Απρίλιος 2003,έτος 19^ο,τεύχος 218,σελ.176.

³⁹⁵ Φρομ, Ε.,(1971). ό.π. σελ.181.: «Η συμβίωση, με την ψυχολογική έννοια, σημαίνει τη συνένωση ενός ατομικού εγώ με ένα άλλο εγώ με τέτοιο τρόπο, ώστε καθένα από τα εγώ να χάνει την ακεραιότητα του και καθένα να εξαρτιέται απόλυτα από το άλλο. Έτσι το σαδιστικό πρόσωπο έχει ανάγκη – εξαρτάται από το αντικείμενο του, το ίδιο όπως και το μαζοχιστικό έχει ανάγκη από το δικό του».

³⁹⁶ Φρομ,Ε., (1978), ό.π. σελ.41:«Η αγάπη είναι παιδί της λευτεριάς, ποτέ της κυριαρχίας» ή όπως λέει ένα γαλλικό τραγούδι,«L' amour est l'enfant de la liberte».

υποταγή μπορεί να είναι σεξουαλική, συναισθηματική, διανοητική και τις περισσότερες φορές και οικονομική. Ο καθένας γνωρίζει αυτό το είδος ανθρώπου, ο οποίος προσδοκά από τον κόσμο να τον υπηρετήσει. Μπορεί να είναι επιτυχημένος και να απολαμβάνει εκτίμησης στον κοινωνικό του περιβάλλον, όμως στη σύντροφο του, στα παιδιά του και στους υφισταμένους του είναι δικτάτορας. Όλο αυτό το κλίμα μεταφέρεται και συμπληρώνεται κάποιες φορές και με τη συμμετοχή των παιδιών. Εάν δεν είναι και τα ίδια άμεσα θύματα της βίας, οπωσδήποτε την υφίστανται καθημερινά.

Σε αυτό το σημείο μπορούμε να αναφερθούμε και στη θεωρία της λεγόμενης διαγενεακής μεταβίβασης της βίας, που όμως, όπως απέδειξαν τελευταίες μελέτες, παιδιά που έχουν κακοποιηθεί, έχουν περισσότερες πιθανότητες να παρουσιάσουν βίαιη συμπεριφορά σαν ενήλικες³⁹⁷. Ανεξάρτητα από τη θεωρητική σχολή που θα επιλέξει κανείς, την ψυχαναλυτική που μιλά για τη μεταβίβαση και την ασυνείδητη ταύτιση (με το θύτη ή το θύμα), ή τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης που αναφέρεται στη μάθηση μέσω της ενίσχυσης – επανα-τροφοδότησης, και των προτύπων και αξιών που υποστηρίζουν τη βία, υπάρχει πάντα ο τρίτος στη σχέση βίας, το παιδί, μέσω του οποίου θα επιτευχθεί η διαγενεακή επικυριαρχία της βίας. Αυτό που θα βιώσει το παιδί θα έχει σηματοδοτική αξία για αυτό που θα αποτελέσει την προσωπικότητά του και που θα καθορίσει τις δικές του επιλογές, πορεία, οικογένεια και γενικότερα ζωή στο μέλλον. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές μελέτες υπήρξε κακοποίηση στο οικογενειακό ιστορικό τόσο από την πλευρά του θύτη, όσο και από την πλευρά του θύματος.

Η επιστημονική έρευνα έχει επανειλημμένα δείξει διεθνώς, ότι οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να θυματοποιηθούν μέσα στους κόλπους της οικογένειας παρά εκτός. Μέχρι τα τέλη του προηγούμενου αιώνα, μάλιστα κάτι τέτοιο ήταν και νομικά κατοχυρωμένο, καθώς η νομοθεσία έδινε το δικαίωμα στον πατέρα / σύζυγο να μεταχειρίζεται τους οικείους του ως ιδιοκτησία. Στο σημείο αυτό, ως σημειωθεί πως βάσει ερευνών, η οικονομική εξάρτηση περιγράφεται ως ο κύριος λόγος για τον οποίο κακοποιημένες παραμένουν στην οικογενειακή εστία τους. Πέρα όμως της οικονομικής εξάρτησης, η εξάρτηση συχνά είναι και συναισθηματική, καθώς πολλές γυναίκες τείνουν να προσκολλώνται σε άτομα του οικείου περιβάλλοντός τους, κυρίως από το φόβο της μοναξιάς, αισθημάτων ενοχής, άρνησης, ανασφάλειας, κ.α.

Η ψυχοθεραπεύτρια Robin Norwood, στη μακρόχρονη επαφή της με αλκοολικούς και ναρκομανείς, διαπίστωσε ότι, γυναίκες σε μια συμβιωτική σχέση με εθισμένους συντρόφους, προέρχονταν σχεδόν πάντα από δυσλειτουργικές οικογένειες, με πολλά και σοβαρά προβλήματα, που είχαν γνωρίσει τον πόνο και το άγχος σε βαθμό πέραν του φυσιολογικού. Στην προσπάθειά τους, να συνυπάρξουν με τους εθισμένους συντρόφους τους, αυτές οι γυναίκες (που στη γλώσσα των κέντρων αποτοξίνωσης ονομάζονται «συν-αλκοολικοί»), υποσυνείδητα ανέπλαθαν και ξαναζούσαν τις επώδυνες καταστάσεις που είχαν σημαδέψει την παιδική τους ηλικία³⁹⁸.

Σ' αυτές τις γυναίκες, φαίνεται να ασκούν επιρροή οι τραυματικές εμπειρίες της παιδικής τους ηλικίας, στις σχέσεις τους με τους άντρες. Η ανάγκη για στοργή και τρυφερότητα στην παιδική ηλικία, μπορεί να αγνοείται εντελώς ή να μην ικανοποιείται στο βαθμό που χρειάζεται. Όταν οι γονείς διαφωνούν και

³⁹⁷ Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα, ό.π. σελ.42.

³⁹⁸ NORWOOD, R., (1998). Γυναίκες που αγαπούν πολύ, Ζ' έκδοση, εκδόσεις ΦΥΤΡΑΚΗ Α.Ε., Αθήνα, σελ.19-55. «Γυναίκες που αγαπούν πολύ, θεωρούν τον ασταθή άνδρα συναρπαστικό, τον αναξιόπιστο προκλητικό, τον ανώριμο χαριτωμένο, τον κακόκεφο μυστηριώδη. Ο θυμωμένος άνδρας χρειάζεται την κατανόηση τους. Ο δυστυχισμένος την συμπάρσταση τους. Ο ακατάλληλος την ενθάρρυνση τους και ο ψυχρός άνδρας χρειάζεται τη ζεστασιά τους. Δεν Μπορούν να ζήσουν με ένα «φυσιολογικό» άνδρα επειδή δε θα έχουν πλέον λόγο να τον αλλάξουν, αλλά ούτε και με κάποιον «καλό» και «στοργικό», επειδή δε θα έχουν πλέον λόγο να υποφέρουν»

τσακώνονται συνέχεια, τους μένει πολύ λίγος χρόνος ή διάθεση για να ασχοληθούν με τα παιδιά τους. Έτσι, ενώ τα παιδιά διψούν για αγάπη, μη γνωρίζοντας πώς να δέχονται ή να εμπιστεύονται αυτό το συναίσθημα, αισθάνονται ότι δεν το αξίζουν.

Οι δυσλειτουργικές οικογένειες παρουσιάζουν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα γνωρίσματα:

- κατάχρηση οινόπνευματων ποτών (που λαμβάνονται είτε με ιατρική συνταγή είτε αυθαίρετα).
- ψυχαναγκαστική συμπεριφορά, όπως η μανία του φαγητού, της δουλειάς, του νοικοκυριού, των τυχερών παιχνιδιών, της δίαιτας και άλλων. Όλα αυτά αποτελούν εθισμούς και εξελισσόμενες διαταραχές, τα οποία, εκτός των άλλων αρνητικών τους επιπτώσεων, εμποδίζουν την οικογένεια.
- χειροδικία κατά της συζύγου ή και των παιδιών.
- σεξουαλική εκμετάλλευση του γονιού προς το παιδί, που μπορεί να κυμαίνεται από θωπείες μέχρι αιμομιξία.
- συνεχής εκνευρισμός και ένταση.
- παρατεταμένες περιόδους άρνησης των γονιών να μιλήσουν ο ένας στον άλλο.
- γονείς με αντικρουόμενες θέσεις και αξίες, που ανταγωνίζονται για το ποιος θα έχει μεγαλύτερη επιρροή στο παιδί.
- γονείς που ανταγωνίζονται ο ένας τον άλλο ή τα παιδιά.
- γονιός που δεν επικοινωνεί ικανοποιητικά με τα άλλα μέλη της οικογένειας και τα αποφεύγει, ενώ παράλληλα τα θεωρεί υπεύθυνα της απομάκρυνσής του.
- υπερβολική αυστηρότητα σε θέματα χρημάτων, θρησκείας, εργασίας, προγραμματισμού, εκδηλώσεων αγάπης, σεξ, τηλεόρασης, νοικοκυριού, πολιτικής και λοιπά. Η υπερβολική εμμονή σε κάποιο από αυτά τα θέματα μπορεί να εμποδίσει τη στενότερη επαφή μεταξύ των μελών της οικογένειας, καθώς η προσοχή στρέφεται στην τήρηση των κανονισμών και όχι στην ίδια σχέση.

Υπάρχουν πολλές μορφές δυσλειτουργικών οικογενειών. Όλες όμως έχουν ένα κοινό γνώρισμα: τα παιδιά αυτών των οικογενειών μεγαλώνουν μέσα σ' ένα καταστροφικό κλίμα και η ικανότητά τους για ειλικρινείς και στενές σχέσεις τραυματίζεται σε μεγάλο βαθμό, γεγονός που θα επηρεάσει αργότερα την ενήλικη ζωή τους, με την δημιουργία ακατάλληλων και καταστροφικών σχέσεων.

Γενικότερα έχει παρατηρηθεί ότι η προσωπικότητα των θυμάτων δεν είναι επαρκώς δομημένη και εμφανίζουν χαμηλή αυτό-εκτίμηση και αυτό-εικόνα, έλλειψη εμπιστοσύνης του εαυτού τους και θεωρούν τον εαυτό τους ανάξιο να τύχει καλής μεταχείρισης. Πολλές φορές προέρχονται, από δυσλειτουργικές οικογένειες, όπου δεν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά τους. Κατά συνέπεια, έχουν έλλειψη ικανοτήτων, προσόντων αλλά και δυνατοτήτων να προασπίσουν τον εαυτό τους και τα δικαιώματά τους. Πολλές φορές πιστεύουν πως οφείλουν να φέρονται καλά στον καθένα, ανεξάρτητα από τη δική του συμπεριφορά απέναντί τους. Πιστεύουν ακόμα πως δεν πρέπει να διαμαρτύρονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Πολλές φορές έχουν φοβίες αποδοκιμασίας ή απόρριψης, φόβο για το άγνωστο, φόβο ότι κάνουν λάθος, φόβο να διεκδικήσουν, είναι καχύποπτα και πιστεύουν ότι κανείς δεν μπορεί να τα βοηθήσει³⁹⁹.

³⁹⁹Okun, L., (1986), Woman abuse: Facts replacing myths, State university of New York, Press Albany, U.S.A.σελ. 221-232.

Στο σημείο αυτό, οφείλω να κάνω μια διάκριση μεταξύ των όρων «θύμα» και «μάρτυρας». Η ψυχολογία του μάρτυρα συμβάλλει στη θυματοποίησή του κατά κάποιο τρόπο. Το θύμα είναι άνθρωπος, ο οποίος αναγνωρίζει ότι έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά του και ο ψυχικός του κόσμος και αποφασίζει να δράσει, ώστε να αποφύγει μελλοντική θυματοποίησή του. Αντιθέτως ο μάρτυρας είναι το άτομο που έχει περάσει το στάδιο αυτό και λόγω των αδυναμιών της ψυχοσύνθεσής του, συνειδητών ή ασυνείδητων, παραμένει στην κατάσταση παθητικά, ώστε να αντιμετωπίζει επανειλημμένως μακροπρόθεσμα προβλήματα θυματοποίησης και μάλιστα να δημιουργεί το ίδιο κρίσεις, χωρίς να επιζητεί την επίλυσή τους. Ωστόσο όμως, έχω να παρατηρήσω ότι πολλές φορές τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα όπως τα περιγράψαμε. Γυναίκες που προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τη θυματοποίηση τους όχι από κάποια διαστροφή, αλλά από τη άγνοια –λόγω βιωμάτων και αρνητικών γονεϊκών προτύπων- των υγιών σχέσεων. Έτσι ενώ μπορεί για οποιοδήποτε λόγο να φύγουν από μια προβληματική σχέση, εκτιμώ ότι θα προσελκύσουν και πάλι άτομα, πολλές φορές που οι ίδιες θα τους επιτρέψουν να τις κακοποιούν⁴⁰⁰.

Η εκτίμηση μας είναι ότι, η κοινωνία έχει ένα μεγάλο μερίδιο ευθύνης στη προσπάθεια πρόληψης της θυματοποίησης. Η Νομοθετική Εξουσία οφείλει να είναι πρωτοπόρος ως θεσμός στην πρόληψη και καταπολέμηση του εγκλήματος. Συχνά βέβαια η έμφαση δίνεται στη θέσπιση νόμων τιμωρίας του εγκλήματος, παρά νόμων ή θεσμών πρόληψης στα αρχικά στάδια ανάπτυξής του. Οι αξιωματικοί της αστυνομίας, οι δικαστικοί λειτουργοί και οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, όχι μόνο μέσω καινοτόμων προγραμμάτων, αλλά και με ειδική επαγγελματική κατάρτιση και συμμετοχή σε προγράμματα εθελοντικής υποστήριξης θυμάτων. Επίσης το σχολείο, η εκκλησία⁴⁰¹, τα Μ.Μ.Ε., οι Ο.Τ.Α., οι ΜΗ.ΚΥ.Ο., διανοούμενοι γενικά, στιχουργοί, συγγραφείς, σκηνοθέτες, ποιητές και πολιτικά κόμματα με τις νεολαίες τους, μπορούν να παίξουν σημαντικό βαθμό επέμβασης στην συλλογική συνείδηση με την απαξίωση της κακοποίησης ως εγκληματικής μορφής ιδιαίτερης βαρύτητας, αλλά και στον προσανατολισμό δημιουργίας σχέσεων ισότητας, ισοτιμίας, συνεργασίας και συνεννόησης.

Εξάλλου όσον αφορά στον τομέα της θυματοποίησης θεωρώ-από την εμπειρία μου- αδύνατο, να μπορούν οι φορείς που προαναφέρθηκαν, να ενεργούν χωρίς συμβούλους ειδικευμένους στη ψυχική υγεία, τουλάχιστον σε πρωτοποριακά ή πιλοτικά προγράμματα. Διερωτώμαι, για παράδειγμα πως μπορεί ένας δικαστής να λειτουργήσει σε μια περίπτωση οικογενειακού δικαίου, χωρίς ένα νόμο που θα αποβλέπει στην αξιολόγηση και τη θεραπεία ψυχικών τραυμάτων, που ενδεχομένως έχει υποστεί μια σύζυγος από το σύντροφό της. Αυτό θυμίζει την εποχή που η γυναίκα σύμφωνα με τη νομοθεσία ήταν «κτῆμα» του πατέρα ή συζύγου ανάλογα.

Αναρωτιέμαι επίσης πολλές φορές, πόσο δύσκολο είναι από τη θέση του ο αστυνομικός, να υπερασπιστεί, να βοηθήσει μια γυναίκα που κακοποιείται και να συμβάλλει στην πρόληψη κακοποίησης της, όταν το ίδιο το νομικό και θεσμικό πλαίσιο του κράτους δεν το προβλέπει. Με ποιο τρόπο θα μπορέσει να τη βοηθήσει πραγματικά χωρίς να κινδυνεύσει να κακοποιηθεί και πάλι, να γίνει

⁴⁰⁰ Δεν αισθάνομαι μίσος για τον πρώην σύζυγο μου για την κακοποίηση που υπέστην για πολλά χρόνια, μου εμπιστεύθηκε μια γυναίκα που αντιμετώπισε στο γάμο της πολύμορφη κακοποίηση. Τα «βάζω» με τον εαυτό μου, γιατί εγώ στην πραγματικότητα επέτρεψα σ' εκείνον να με κακοποιεί και ανέχθηκα για πολλά χρόνια μια αρρωστημένη σχέση, στην οποία και ο θύτης ήταν θύμα των καταστάσεων και του τρόπου που ο ίδιος μεγάλωσε.

⁴⁰¹ Η εκκλησία γενικά μπορεί να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο, στο να περάσει μηνύματα με τη σωστή θεώρηση των πραγμάτων, αλλά και ν' απαλείψει θέσεις και αντιλήψεις του τύπου, «...η δε γυνή να φοβείται τον άνδρα», που αναφέρεται στην θρησκευτική τελετή του γάμου και αντί αυτού, να προβάλλεται ο αμοιβαίος σεβασμός της προσωπικότητας των συζύγων.

άνεργη και έρμαιο του κάθε επίδοξου σωματέμπορου και χωρίς φυσικά να ρισκάρει την σωματική και ψυχική υγεία της ίδιας και των παιδιών της. Πως θα μπορέσει να της εξασφαλίσει – στοιχειωδώς έστω- τα μέσα επιβίωσής της, στην περίπτωση που θέλει να φύγει από μια καταστροφική σχέση και πως θα την προστατεύσει από την ορμή του συντρόφου της, όταν τα καταφύγια των γυναικών είναι ελάχιστα, βρίσκονται σε μεγάλες πόλεις και για το μέλλον δεν υπάρχει κρατική πρόβλεψη.

δ. Αντιμετώπιση της γυναικείας θυματοποίησης

Διαπιστώνουμε ήδη ότι στις μέρες μας υπάρχουν αρκετές και σημαντικές μελέτες που αφορούν τη γυναίκα ως θύμα συζυγικής(ή συντροφικής) βίας, καθώς μελέτες που στοχεύουν στην αποκατάσταση μέσω προγραμμάτων θεραπείας και στη δημιουργία νέων πολιτικών αντιμετώπισης του όλου προβλήματος⁴⁰².

Οι επίσημες στατιστικές για τον Καναδά, αναφέρουν ότι μόνο ένα ποσοστό (26%) από τα θύματα συζυγικής βίας κατήγγειλαν το γεγονός στην αστυνομία. Ένα (52%) από αυτές που δεν το κατήγγειλαν δεν έκριναν το γεγονός σημαντικό για να προβούν σε καταγγελία.

Σχετικά με την έννοια του empowerment, αποτελεί ένα «μηχανισμό» μέσω του οποίου τα άτομα, οι οργανώσεις ή οι κοινότητες γίνονται κύριοι των υποθέσεων που τους αφορούν⁴⁰³. Πρόκειται ουσιαστικά για τη συνειδητοποίηση μιας κατάστασης μέσω της δράσης.

Τρεις προσεγγίσεις αναπτύχθηκαν στη θεωρία σε σχέση με το empowerment. Η τεχνοκρατική, επηρεασμένη από την ψυχολογία τονίζει τις προσωπικές αδυναμίες του ατόμου και προσπαθεί να παρέμβει σ' αυτό το επίπεδο. Η οικολογική η οποία λαμβάνει υπ όψιν συγχρόνως το άτομο και τον κοινωνικό περίγυρο στον οποίο βρίσκεται. Τέλος, η δομο-λειτουργική (structurel).

Η προσέγγιση αυτή θεωρεί την έλλειψη εξουσίας ως αποτέλεσμα άνισων κοινωνικών σχέσεων και κατασταλτικών κοινωνικών δυνάμεων παρά ως προσωπικές μειονεξίες. Υιοθετεί τη συγκρουσιακή θέση και στοχεύει να αλλάξει τις κοινωνικές δομές που δημιουργούνται και διατηρούν τις κοινωνικές ανισότητες. Οι συγγραφείς υιοθετούν αυτή την τρίτη προσέγγιση (τη δομο-λειτουργική) για να αναλύσουν τη διαδικασία ανάκτησης της εξουσίας (empowerment).

Στην ποιοτική έρευνα που διεξήγαγαν η πλειοψηφία των γυναικών, ήτοι οι 23 στις 29, είχαν ηλικία μεταξύ 30 και 49 χρόνων. Εκτός μία γυναίκα, όλες ανέφεραν σωματικές κακοποιήσεις από τον δράστη ή καταστροφή αντικειμένων που τους ανήκαν. Για την πλειονότητα η συζυγική βία συνεχίστηκε και μετά τη διακοπή του δεσμού με τον βίαιο σύντροφο. Σχεδόν όλες οι γυναίκες προσέφυγαν στις κοινοτικές υπηρεσίες υποστήριξης καθώς και τα Κέντρα Υποδοχής (ποσοστό 90%). Τα 2/3 από αυτές απευθύνθηκαν σε ψυχο-κοινωνικές υπηρεσίες και το (41%) σε εναλλακτικές θεραπείες. Ένα ποσοστό (54%) κατέφυγαν στα δικαστήρια.

Από τις 7 που έφθασαν μέχρι τα τελευταία στάδια της διαδικασίας, οι 3 θεώρησαν ότι δεν αισθάνονται ή δεν αισθάνθηκαν αρκετά ασφαλείς απέναντι στον βίαιο σύντροφο. Τρεις θεωρούν ότι επί πλέον η διαδικασία δεν υπήρξε

⁴⁰² Damant, D., Paquet, J. and Belanger, J., (2000). «Analyse du processus d'empowerment dans des trajectoires des femmes victimes de violence conjugale a travers le système judiciaire. Στο διπλό τεύχος της Revue Criminologie: La victimologie: Quelques en jeux, 33 Criminologie, (βλπ. Σχετ.) στο Μαγγανάς, Α.,(2000). Προγράμματα θεραπείας και βραχείες ποινές, ΠοινΔικ.3/2000 (έτος 3^ο).

⁴⁰³ Rappaport, J., (1978). Term of empowerment/Exemples of Prevention, Am. J. of Community Psychology, σελ. 127.

αρκετά γρήγορη, πράγμα που αποτέλεσε ένα κίνδυνο γι αυτές. Όσον αφορά τις ποινές που επιβλήθηκαν τέσσερις θεωρούν ότι δεν ήταν αρκετά αυστηρές και συχνά μικρότερες από τις αντίστοιχες περιπτώσεις κοινής (εξωσυζυγικής) βίας. Τέλος σχετικά με το μηχανισμό της ποινικής δικαιοσύνης, οι γυναίκες τον βρήκαν βαρύ και «βίαιο» για μια γυναίκα που καταγγέλλει. Τέσσερις υποστήριξαν ότι πίστευαν ότι ήταν εκείνες που περνούσαν από δίκη. Ως προς τον τρόπο με τον οποίο τους φέρθηκαν οι διάφοροι παράγοντες του μηχανισμού της δικαιοσύνης, οι γυναίκες που ρωτήθηκαν θεώρησαν ότι το γεγονός ότι τις πίστεψαν τους επέτρεψε να εξιστορήσουν και «επισημοποιήσουν» την εμπειρία που έζησαν και να εκφράσουν την επιθυμία τους να θέσουν τέλος σ αυτή την κατάσταση και να συνεχίσουν τις πρωτοβουλίες που ανέλαβαν καταγγέλλοντας την περίπτωση τους. Επιπρόσθετα εκτίμησαν το γεγονός ότι πολλοί παράγοντες τις υποστήριξαν και κατήγγειλαν τη συζυγική βία προσφέροντας τη συνδρομή τους και τις απαραίτητες πληροφορίες.

Φαίνεται ότι μόνον ο «πλέον κοινωνικός» χαρακτήρας του διαλόγου των γυναικών που αποφάσισαν να εμπλακούν στο μηχανισμό της δικαιοσύνης είναι διαφορετικός. Η υπόθεση που εκφέρουν οι συγγραφείς σ' αυτό το στάδιο της έρευνας είναι ότι η παραπάνω απόφαση της γυναίκας δείχνει ότι βαδίζει προς την ανάκτηση της (χαμένης) κυριαρχίας.

Κατά την άποψή μας είναι γεγονός ότι, η διαπίστωση ότι υπάρχει μεγαλύτερη κατανόηση, υποστήριξη και επιθυμία πληροφόρησης από τους παράγοντες του δικαστικού μηχανισμού αποτελεί μια νίκη για τα φεμινιστικά κινήματα και τις γυναίκες γενικότερα. Στο παρελθόν επανειλημμένα οι έρευνες είχαν καταδείξει και οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι, η γυναίκα υφίσταται μια δεύτερη θυματοποίηση κατά τη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων. Η νίκη όμως αυτή είναι πρόσκαιρη. Δεδομένου ότι η ποινική δίκη αποτελεί μια εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ θύματος και δράστη, οι επί μέρους αυτές (πολεμικές) πράξεις είναι νίκες για το ένα μέρος και ήττες για το άλλο. Ο πόλεμος όμως ουδέποτε λύνει ουσιαστικά ένα πρόβλημα. Δεν μπορεί εξ ορισμού να κλείσει μια πληγή χωρίς να ανοίξει κάποια άλλη (άλλες).

Όπως είχε χαρακτηριστικά τονίσει σε δημοσίευσή της η (φεμινίστρια) L. Snider⁴⁰⁴: «Τα φεμινιστικά κινήματα ανέκαθεν στόχευαν να χρησιμοποιήσουν τον κρατικό μηχανισμό ώστε να απλωθεί το δίκτυο του κοινωνικού ελέγχου σε όσο το δυνατό περισσότερους (άνδρες) παραβάτες με στόχο να τιμωρούνται συχνότερα και με αυστηρότερες ποινές». Θεωρήθηκαν δηλαδή λανθασμένα οι στρατηγικές εγκληματοποίησης ότι τείνουν στη λύση του προβλήματος και όχι ως μέρος του προβλήματος. Η θεώρηση αυτή ενίσχυσε σε τελική ανάλυση την ποινική απάντηση και είναι γνωστό ότι μια τυφλή επέκταση του ελέγχου δεν οδήγησε μέχρι σήμερα την κοινωνία να γίνει πιο δίκαιη, πιο ανθρωπίνη ή πιο ασφαλής. Η Snider θεωρεί ότι μια τέτοια στρατηγική είναι κακή στην πράξη στη θεωρία και από ηθική άποψη. Το να υποχρεώσεις τις γυναίκες να εξαρτώνται από την αστυνομία, τους δικηγόρους και τα δικαστήρια δεν οδηγεί παρά στην αποδυνάμωση και την απογοήτευσή τους, αφού γίνονται με τον τρόπο αυτό θύματα της Διοίκησης (όπως εξάλλου και εκείνων που τις κακοποιούν). Επί πλέον, η μόνη γνωστή «επιτυχία» του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης είναι να κάνει αυτούς που το υφίστανται πιο καχύποπτους, πιο επικίνδυνους, πιο οριακούς οικονομικά και πιο μισογύνεις. Ο ποινικός νόμος δεν αποτελεί λύση για τις γυναίκες. Το ενδιαφέρον της αστυνομίας και των δικαστηρίων είναι ελάχιστο και διαλύεται τελείως από τη στιγμή που θα ληφθεί η κατάθεση του θύματος.

⁴⁰⁴ Δημοσίευση στη Revue Criminologie, «Les femmes et le controle penal», (1992) τόμος XXV, No 1, (βλέπε σχετ.) στο Α. Μαγγανά, Θέματα εγκληματολογικά και ποινικού δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1999, σελ. 244.

Επομένως οι λύσεις πρέπει να βρεθούν στην κατεύθυνση της επανορθωτικής δικαιοσύνης, των εναλλακτικών μεθόδων μεταχείρισης, της ελεγχόμενης φαρμακοθεραπείας και των προσπαθειών για αλλαγή συμπεριφοράς από μέρους των (ανδρών) δραστών. Μέχρι να εφαρμοστούν πάντως αυτές οι μέθοδοι, οι γυναίκες – θύματα πρέπει να τυγχάνουν του απόλυτου σεβασμού των δικαιωμάτων τους σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

ε. Θεραπευτικές μέθοδοι θυμάτων

Αναφορικά με τις «θεραπευτικές μεθόδους» των θυμάτων που εφαρμόζονται από ειδικούς επαγγελματίες, ο καθηγητής Fattah⁴⁰⁵ εκφράζει τη δυσπιστία του. Θεωρεί ότι οι μέθοδοι αυτές θα έχουν την ίδια τύχη με εκείνες για την αποκατάσταση, επανένταξη και μεταχείριση του εγκληματία, οι οποίες μετά από μια περίοδο δημοτικότητας θεωρούνται σήμερα αναξιόπιστες. Ο Ε. Fattah πιστεύει ότι: «Οι φυσικοί μηχανισμοί επούλωσης που διαθέτει η ψυχή του ανθρώπου θα κάνουν έντονη την παρουσία τους. Οι εναλλακτικές μέθοδοι επούλωσης που διαθέτει η ψυχή του ανθρώπου θα κάνουν έντονη την παρουσία τους. Οι εναλλακτικές μέθοδοι επούλωσης οι οποίες ανταγωνίζονται στις μέρες μας την παραδοσιακή ιατρική στη θεραπεία των σωματικών και ψυχικών πόνων θα αποδειχθούν πιο αποτελεσματικές, λιγότερο επιβλαβείς και με λιγότερο κόστος από ότι οι επαγγελματικές θεραπείες. Η ενδυνάμωση των φυσικών δυνάμεων επούλωσης, η ισχυροποίηση του οικογενειακού και του κοινωνικού ιστού των θυμάτων θα προτιμηθούν για να απαλύνουν τον πόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Στη σύγχρονη κοινωνία λαβαίνουν χώρα συνεχείς αλλαγές. Οι έννοιες του κινδύνου και της βλάβης θα αποκαταστήσουν σταδιακά εκείνες του κακού και της εγκληματικής πρόθεσης. Οι μελλοντικές πολιτικές ελέγχου του εγκλήματος θα στηρίζονται σε ευρεία έκταση στην αποδοχή, διαχείριση, κάλυψη, μείωση και πρόληψη των κινδύνων. Η επιμέτρηση της βλάβης (σωματικής, ψυχικής και υλικής) θα αποτελέσει μια σημαντική παράμετρο στο σχεδιασμό της αντίδρασης στο έγκλημα. Οι κύριοι στόχοι της αντεγκληματικής πολιτικής θα είναι: **«αποκατάσταση, επανόρθωση και αποζημίωση»**.

Ο καθηγητής Fattah, προβαίνει στη σημαντική διαπίστωση ότι η τεχνητή και αυθαίρετη διάκριση μεταξύ εγκλημάτων και αστικών αδικημάτων θα εξαφανισθεί και θα καταρριφθεί το τεχνητό τείχος που χωρίζει τα ποινικά από τα αστικά δικαστήρια. Όλες οι επιβλαβείς συμπεριφορές θα γεννούν την υποχρέωση αποκατάστασης σε συνδυασμό με τρόπους πρόληψης μιας παρόμοιας κατάστασης.

Παρά το ότι υπάρχουν πάντοτε θύματα τα οποία κάτω από το σοκ που τους προκάλεσε το έγκλημα θα αποζητούν τη σκληρότερη τιμωρία για το δράστη, η πλειοψηφία των θυμάτων ενός εγκλήματος δεν σκέφτεται με αυτόν τον τρόπο⁴⁰⁶.

Επούλωση, επανόρθωση, αποκατάσταση και πρόληψη της μελλοντικής θυματοποίησης αποτελούν τους πρωταρχικούς στόχους των περισσότερων θυμάτων. Με τον τρόπο αυτό μπορούμε να ελπίσουμε σε μια εφαρμογή του

⁴⁰⁵ Μαγγανά, Α., (2002). Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές, ΠοινΔικ. 12/2002 (έτος 5^ο),σελ. 1311.Βλ. επίσης τη δημοσίευση του Ε. Fattah στο τεύχος 26 της Revue Criminologie το αφιερωμένο στον D. Szabo «La relativité culturelle de la victimization» στο 26/1993 Criminologie, σελ. 121.(Βλέπε σχετ.) στο Μαγγανά, Α.,(1999). Θέματα εγκληματολογικά και ποινικού δικαίου, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 47.

⁴⁰⁶ Μαγγανά, Α., (2000). «Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», ΠοινΔικ 5/2000, σελ 553.

παραδείγματος της επανορθωτικής δικαιοσύνης με τις μορφές της διαμεσολάβησης, συμφιλίωσης, επανόρθωσης και αποκατάστασης^{407 408}.

Μετά την παρουσίαση των απόψεων του E. Fattah θα θέλαμε να προβούμε στις παρακάτω διαπιστώσεις: Ανέκαθεν ο συγγραφέας υποστήριζε την «αποδραματοποίηση» της θυματοποίησης προτιμώντας να αφήσει να δράσουν οι φυσικοί μηχανισμοί επούλωσης από το να παραδώσει το θύμα ως «βορά» στους διάφορους «επαγγελματίες» της επούλωσης προς τους οποίους πάντοτε, έτρεφε μια δυσπιστία. Ήδη στο παρελθόν είχε κατηγορήσει ευθέως τα φεμινιστικά κινήματα και τα Κέντρα Υποδοχής θυμάτων βιασμού ότι διογκώνουν τις συνέπειες θυματοποίησης και διαιωνίζουν μια πολεμική κατάσταση με στόχους όχι πάντοτε το πραγματικό συμφέρον του θύματος.

Ο κίνδυνος ωστόσο, από την «επαγγελματοποίηση» των διαφόρων «μηχανισμών επούλωσης» (κρατικών και μη) είναι υπαρκτός και σημαντικός και μπορεί να οδηγήσει σε ακραίες καταστάσεις όπου το συμφέρον του θύματος έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Από την άλλη πλευρά οι φυσικοί μηχανισμοί επούλωσης στους οποίους στηρίζεται ο καθηγητής Fattah, δεν μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στην απρόσωπη και ατομοκεντρική κοινωνία του σήμερα. Παλαιότερα όλη η οικογένεια συμμετείχε στην προσπάθεια επούλωσης των συνεπειών μιας τραυματικής κατάστασης. Σήμερα οι οικογένειες έχουν συρρικνωθεί σημαντικά. Κάποιος πρέπει να καλύψει το κενό. Επομένως αναπόφευκτη κρίνεται η προσφυγή σε ειδικούς σε ορισμένες περιπτώσεις. Και εδώ υπεισέρχεται ο ατομικός παράγοντας. Υπάρχουν «ειδικοί» και «ειδικοί». Υπάρχουν αυτοί που αγαπούν τη δουλειά τους,

⁴⁰⁷ Σημαντική είναι η δέσμευση της ελληνικής κυβέρνησης δια του υπουργού Δικαιοσύνης, στην 27η διάσκεψη των υπουργών Δικαιοσύνης των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που συνήλθε στο Ερεβάν της Αρμενίας στις 12 και 13 Οκτωβρίου του 2006, με κύριο θέμα την προστασία και βοήθεια προς τα θύματα εγκληματικών πράξεων. Στη διάσκεψη ο Έλληνας υπουργός δεσμεύτηκε ότι, ευρίσκεται στο τελικό στάδιο προετοιμασίας σχέδιο νόμου για την «αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκληματικών πράξεων εκ προμελέτης». Το σχέδιο νόμου προβλέπει την ίδρυση Ειδικής Αρχής, η οποία θα αποζημιώνει τα θύματα σε περίπτωση αδυναμίας του θύτη να τα αποζημιώσει. Πηγή: <http://www.ert3.gr/et3newsbody.asp?ID της 14/10/2006>.

⁴⁰⁸ Έχοντας υπόψη τις ρυθμίσεις που εφαρμόζονται στο εξωτερικό και τις πρακτικές που και στη χώρα μας επικρατούν στα ποινικά δικαστήρια κατά τις οποίες: α) όταν ο κατηγορούμενος και το θύμα εμφανίζονται στο Ποινικό Δικαστήριο συμβιβασμένοι, η διαδικασία, όταν δεν πρόκειται περί εγκλήματος που ενδιαφέρει ιδιαίτερα το Δημόσιο με περιουσιακό χαρακτήρα είναι τελείως τυπική και οδηγεί στην αθώωση του κατηγορουμένου, β) αναλαμβάνεται πρωτοβουλία είτε από το Δικαστήριο είτε από ειδικές επιτροπές διαμεσολαβήσεως και βοήθειας των θυμάτων για συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς και αποζημίωσης του θύματος. Πρέπει να γίνει ειδική νομοθετική ρύθμιση να επιδικάζεται αποζημίωση ως μία μορφή ποινής με αυτοτέλεια ιδίως στην περίπτωση που ο δράστης έχει οικονομική δυνατότητα να αποκατασταθεί η ζημία του θύματος. Επίσης μπορεί να θεσπισθεί διάταξη, κατά την οποία ένα μέρος της μετατρεπομένης σε χρήμα ποινής φυλακίσεως θα αποδίδεται στο θύμα ως αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη από το έγκλημα. Η διάταξη θα μπορούσε να βρει έρεισμα στο άρθρο 77 του Ποινικού Κώδικα κατά το οποίο «Αν κάποιος καταδικάστηκε σε χρηματική ποινή ή πρόστιμο και συγχρόνως σε αποζημίωση του θύματος, αλλά η περιουσία του δεν είναι αρκετή για να εκπληρώσει και τις δύο αυτές υποχρεώσεις, προτιμάται η πληρωμή της αποζημίωσης». Κατά την άποψη του Καθηγητή Δ. Σπινέλλη, «Σε περίπτωση που το Δικαστήριο διαπιστώσει, ότι τα οικονομικά μέσα του καταδικασμένου δεν επαρκούν για την πληρωμή και της αποζημίωσης και της χρηματικής ποινής, πρέπει ν' αποφασίζει, ότι το ποσόν της μετατροπής θα καλύψει μόνο την αποζημίωση του θύματος. Με τη ρύθμιση αυτή θα μπορέσει το θύμα κάνοντας χρήση του άρθρου 553 Κ.Π.Δ., να εισπράττει την αποζημίωση του κατά τις διατάξεις περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων, που είναι αποτελεσματικότερες από τις διατάξεις του δικαίου εκτελέσεως της Πολιτικής Δικονομίας. Μπορεί ακόμη να θεσπισθεί, ότι σε περίπτωση που ο δράστης θα παραπεμφθεί στις αγροτικές φυλακές ή φυλακές εργασίας, ένα μέρος από το ημερομίσθιο που θα δικαιούται από την εργασία του, θα αποδίδεται στο θύμα προς αποζημίωση του. Ακόμη στα πλαίσια των κοινωνικών παροχών, που θεσπίζουν τα σύγχρονα κράτη για τους φορολογουμένους τους, πρέπει να θεσπισθεί υπό προϋποθέσεις και περιπτώσεις η αποζημίωση του θύματος από μέρος του Κράτους, όταν ο δράστης είναι άγνωστος, αλλοδαπός ή δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να αποζημιώσει το θύμα. Επίσης να προβλεφθεί κοινωνική, ψυχολογική, ιατρική και ασφαλιστική στήριξη. Πρέπει ακόμη να πεισθούν οι δικαστές να επιδικάζουν σοβαρότερα ποσά από κείνα που σήμερα επιδικάζουν για ηθική βλάβη ή για ψυχική οδύνη. Τέλος, ιδιαίτερα πρέπει να βελτιωθούν οι διατάξεις περί εκτελέσεως των ποινικών αποφάσεων ως προς τις διατάξεις τους για την πολιτική αγωγή. Και πρώτα επειδή καθυστερεί χρονικά πολύ η έκδοση αμετάκλητης απόφασης, η οποία κατά το άρθρο 546 εκτελείται και διότι το θύμα έχει ανάγκη άμεσης αποζημίωσης και αποκατάστασης της υλικής, κοινωνικής και ηθικής του ζημίας, επιβάλλεται να θεσπισθεί με νόμο η προσωρινή εκτελεστότητα της οριστικής ποινικής απόφασης για μέρος τουλάχιστον του ποσού που θα επιδικασθεί. Το άρθρο 546 Κ.Π.Δ., παρέχει αυτή τη δυνατότητα, γιατί ορίζει, ότι αν ο νόμος ορίζει αλλιώς μπορεί να εκτελεσθεί και μη αμετάκλητη απόφαση. Πρέπει ακόμη να προστεθεί στο κεφάλαιο όγδοο του Κ.Π.Δ., που αφορά την εκτέλεση των ποινών, ειδικό άρθρο, που θα αφορά την εκτέλεση των αποφάσεων των Ποινικών Δικαστηρίων, όσον αφορά την επιδίκαση πολιτικών απαιτήσεων. Ειδικά πρέπει να θεσπισθεί, ότι για την εκτέλεση του μέρους αυτού των ποινικών αποφάσεων έχει εφαρμογή το άρθρο 553 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

συμπάσχουν με τον συνάνθρωπό τους, προσπαθώντας σε συνεργασία μαζί του να επουλώσουν τα τραύματα. Υπάρχουν, αντίθετα εκείνοι που περιορίζονται να κρατούν «σημειώσεις» προσφέροντας μια τυποποιημένη απάντηση και αντιμετώπιση σε κατ' εξοχήν εξατομικευμένες περιπτώσεις. Όμως το πρόβλημα αυτό είναι γενικότερο και αφορά ολόκληρο το φάσμα των κοινωνικών επιστημόνων. Καταλήγει, τελικά να είναι θέμα τύχης το αν το θύμα θα βρει κάποιον «ειδικό», ο οποίος θα βοηθήσει πραγματικά στη διαδικασία επούλωσης του τραύματος.

Η εγκληματική βία στους κόλπους της οικογένειας, δεν μπορεί να είναι μια μεμονωμένη πράξη και ο δράστης-σύντροφος κάποιος που θα κριθεί από τα δικαστήρια αθώος ή ένοχος. Η ενδοοικογενειακή βία, ως προβληματική κατάσταση είναι η απόληξη διαφόρων παραγόντων που «κατασκεύασαν» ορισμένα άτομα ή καταστάσεις. Δεν μπορεί να μας ικανοποιεί πλέον η αντιμετώπιση «αθώος» ή «ένοχος». Δεν είναι μόνο απλουστευτική, αλλά και καταστροφική για πολλούς ανθρώπους.

στ. Αντιμέτωπιση της συζυγικής βίας

Η συζυγική βία η οποία εθεωρείτο άλλοτε ως ιδιωτική υπόθεση, αποτελεί σήμερα ένα έγκλημα όπως οι άλλες μορφές κακοποίησης εκτός ζευγαριού. Αυτή η νέα πολιτική οδήγησε σε μια «δικαστικοποίηση» (judicialisation) της συζυγικής βίας, καθώς και στη δημιουργία προγραμμάτων θεραπείας για τους συζύγους που κακοποιούν.

Οι βίαιοι αυτοί άνδρες παρουσιάζουν διάφορα δημογραφικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά, έτσι όπως προσπαθήσαμε να τα ομαδοποιήσουμε, παρ' όλο που είναι δύσκολο να χαραχθεί ένα και μοναδικό πορτραίτο. Πολλοί άλλοι ερευνητές, ξεκινώντας από διαφορετικά στοιχεία επιχείρησαν να απεικονίσουν τον δράστη συζυγικής βίας. Εκτός από τους ψυχολογικούς τύπους που εντοπίζουμε σ' αυτή την προσπάθεια, πολλοί συγγραφείς επιχειρούν ανάλογες κατατάξεις με αγαθή πρόθεση όλων, την προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας.

Η βίαιη συμπεριφορά προς τη σύντροφο που αποκτήθηκε σε μικρή ηλικία πρέπει να αντικατασταθεί με νέες περισσότερο κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρόγραμμα που προτείνει μια προθεραπεία πριν τη θεραπεία γνωστικό-συμπεριφορικού τύπου, στηριζόμενο στην ιδέα ότι ορισμένοι βίαιοι άνδρες είναι πολύ ανθεκτικοί. Δεν μπορούν να περάσουν κατ' ευθείαν στην κύρια θεραπεία και πρέπει να προετοιμαστούν κατάλληλα⁴⁰⁹.

Η ψυχοθεραπευτική προσέγγιση στηρίζεται στην ιδέα ότι οι άνδρες προσφεύγουν στη βία λόγω ελλείψεων στα συναισθήματα ή τις σχέσεις τους, οι οποίες εκφράζονται με κοινωνική ανωριμότητα και δυσκολία διαχείρισης των συγκρουσιακών καταστάσεων⁴¹⁰.

Ο κύριος στόχος αυτών των προγραμμάτων συνίσταται στο να αναλάβει ο βίαιος άνθρωπος την πλήρη υπευθυνότητα για τις βίαιες πράξεις του και να τις αντικαταστήσει με προ-κοινωνικές συμπεριφορές. Οι συμμετέχοντες σε αυτά τα προγράμματα καταλήγουν εκεί μετά από συστάσεις διαφόρων προσώπων όπως ιερωμένων, κοινωνικών λειτουργών και εργαζομένων σε Κέντρα Υποδοχής γυναικών θυμάτων βίας.

⁴⁰⁹ Brekke, J. S., (1989). «the Use of Orientation Groups to Engage Hard-to-Reach Clients...». Social Work with Groups 12 (2), σελ. 75-88.

⁴¹⁰ Wolfus, B. and Bierman, R., (1993). «<Relating Without Violence>>. An Evaluation of a Program for Incarcerated Male Batterers, Ontario: Ontario Correctional Institute.

Πολύ νωρίς διατυπώθηκε η υπόθεση ότι ο κάποιος μορφής εξαναγκασμός από το σύστημα της Δικαιοσύνης, θα μπορούσε να ωθήσει το άτομο στο να ενταχθεί σε κάποια θεραπεία. Πάντως οι δεσμοί μεταξύ των προγραμμάτων θεραπείας και των δικαστηρίων δεν είναι πολύ ανεπτυγμένοι. Η εγκαθίδρυση μιας αληθινής συνεργασίας και στενότερων σχέσεων απαιτεί συγχρόνως τη δημιουργία ενός προγράμματος επιμόρφωσης των δικαστών και εισαγγελέων και μια πληρέστερη πληροφόρηση για την πορεία των ατομικών περιπτώσεων και για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος θεραπείας. Η απουσία, εξάλλου κυρώσεων για μη σεβασμό της δικαστικής διαταγής για θεραπεία αποτελεί πρόβλημα δεδομένου ότι εκείνοι που ακολουθούν το πρόγραμμα μετά από δικαστική διαταγή έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να το συμπληρώσουν από εκείνους που το ακολουθούν εκούσια.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται προσοχή όταν κρατούμενοι που τέλεσαν εγκλήματα απέναντι σε άτομα που δεν είναι μέλη της οικογένειάς τους, υποχρεώνονται να ακολουθήσουν θεραπευτικά προγράμματα χωρίς να έχουν καταδικαστεί για αδικήματα όπως εκείνα που αναφέρονται σε αυτό το κεφάλαιο. Μια τέτοια πρακτική προσκρούει στο τεκμήριο της αθωότητας, εφ' όσον κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να υποστεί μια θεραπεία που μπορεί να μεταβάλει τη συμπεριφορά του, αν δεν κηρυχθεί ένοχος για τις συγκεκριμένες πράξεις βίας απέναντι στη σύντροφο ή τα μέλη της οικογένειας.

Οι γνώσεις μας στον τομέα της ψυχολογίας των κινήτρων μας διδάσκουν ότι δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική αλλαγή αν δεν έχει κάποιος την επιθυμία και το κίνητρο για να το κάνει. Ο (δικαστικός) εξαναγκασμός μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμος αποτελώντας το πρώτο κίνητρο ώστε ο συμμετέχων να συνεχίσει από μόνος του στα επόμενα στάδια.

Τα προγράμματα θεραπείας που αφορούν στο παρόν κεφάλαιο του συγγράμματος έγιναν συχνά αντικείμενα κριτικής από τη έννοια ότι είναι πολύ ήπια προς τους βίαιους δράστες, ότι είναι αναποτελεσματικά και ότι απομυζούν τα πολύ λίγα μέσα που διατίθενται και τα οποία θα έπρεπε κανονικά να αφιερώνονται στα θύματα. Απαιτήθηκε λοιπόν μία πιο έντονη παρέμβαση τόσο της αστυνομίας όσο και του δικαστικού μηχανισμού.

Μεταξύ των τριών μεθόδων παρέμβασης που επιλέχθηκαν, την σύλληψη, τον χωρισμό των συζύγων και την διαμεσολάβηση, η σύλληψη αποδείχθηκε η πιο αποτελεσματική μέθοδος, αφού η υποτροπή μειώθηκε στο 13%. Άλλες πάντως έρευνες δείχνουν τα αντίθετα αποτελέσματα ως προς την υποτροπή. Η σύλληψη μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική για ορισμένους άνδρες που διαθέτουν ένα επάγγελμα και κινδυνεύουν να τα χάσουν όλα αν συλληφθούν. Το αντίθετο μπορεί να συμβεί με εκείνους που δεν έχουν δουλειά.

Το πρόγραμμα που προτείνουν οι Wolfus και Bierman⁴¹¹ επικεντρώνεται κυρίως στην συγκινησιακή ανωριμότητα αυτών των ατόμων. Προτείνουν λοιπόν να εργασθούμε πάνω στη συγκινησιακή ανωριμότητα μέσω: α) της διευκόλυνσης επίλυσης των τραυματικών εμπειριών του παρελθόντος και ιδίως της εμπειρίας θυματοποίησης, β) της αύξησης της αυτό-εκτίμησης με την απεμπόληση των αρνητικών αυτοκαταστροφικών σκέψεων, γ) της ανάπτυξης μιας καλύτερης συνειδητοποίησης των συγκινησιακών καταστάσεων και δ) της απόκτησης μεγαλύτερης ευαισθησίας απέναντι στις συγκινήσεις των άλλων.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ και το πρόγραμμα της πρωτεύουσας του Καναδά, Ottawa το οποίο δεν περιορίζεται στην υποστήριξη του άνδρα, αλλά επεκτείνει τη συμπαράσταση και στα λοιπά μέλη της οικογένειας μέσω μιας ομάδας γυναικών, μιας θεραπείας του ζευγαριού, ενός ομίλου γονέων και ενός ομίλου παιδιών. Έτσι λοιπόν παρά το ότι το πρόγραμμα απευθύνεται κυρίως

⁴¹¹Wolfus, B. and Bierman, R., (1993), ό.π.

στους βίαιους άνδρες, δίνει την ευκαιρία και στις γυναίκες να αναλάβουν πρωτοβουλία προσφέροντας υποστήριξη και ενημέρωση για τη συζυγική βία.

Σχετικά με τα ποσοστά εγκαταλείψεων και υποτροπών δεν είναι δυνατό να έχουμε αξιόπιστα στοιχεία, λόγω του μικρού αριθμού των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί.

Οι συγγραφείς τονίζουν ότι, τα κοινοτικά προγράμματα που αναπτύχθηκαν κατά τη δεκαετία του '80, έδειξαν ότι μπορούσαν να περιορίσουν τη βία. Η επιτυχία αυτή όμως δεν επιτρέπει θριαμβολογίες. Πολλές δυσκολίες εξακολουθούν να υπάρχουν. Υψηλό ποσοστό εγκατάλειψης και υποτροπής, ψυχολογική βία η οποία εξακολουθεί να υπάρχει. Τα προγράμματα αυτά έχουν ακόμη πολύ δρόμο να κάνουν. Όμως, ο υψηλός κίνδυνος που παρουσιάζουν οι βίαιοι άνδρες επιβάλλει να συνεχισθούν τέτοιες πρωτοβουλίες⁴¹².

Το πρόβλημα λοιπόν έγκειται στο πώς να κρατήσουμε στο πρόγραμμα άτομα που έχουν εμπλακεί με τη δικαιοσύνη. Το σύστημα της «υφ' όρον» απόλυσης με την απειλή επανεγκλεισμού, αποδείχθηκε ένας σοβαρός μοχλός που θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά τα άτομα στο να μπουν σε μια διαδικασία αλλαγής. Με τον τρόπο αυτό η ποινική απειλή μπορεί να αποβεί χρήσιμη εξασφαλίζοντας ένα minimum συνεργασίας από τους βίαιους άνδρες. Εξάλλου μια γρήγορη αποφυλάκιση με τον όρο να ακολουθηθεί μια θεραπεία έχει μια πολύ πιο σημαντική επίδραση στη μείωση της υποτροπής από ότι ένας παρατεταμένος εγκλεισμός. Όμως, οι διάφοροι όμιλοι φεμινιστριών αντιτίθενται στην αντικατάσταση του εγκλεισμού από εναλλακτικά προγράμματα, πράγμα που σημαίνει ότι η κοινή γνώμη δεν βλέπει πάντα με καλό μάτι τη θεραπεία, η οποία εξακολουθεί να θεωρείται (παραδοσιακά) ως ένας τρόπος να αποφύγει κάποιος τον εγκλεισμό.

Μπορούμε όμως να παρέμβουμε ενάντια στη θέληση κάποιου επειδή έχει αποδεχθεί ότι στα προγράμματα θεραπείας έχουν θετικά αποτελέσματα; Αυτό βέβαια γίνεται ευκολότερα αποδεκτό στην περίπτωση της σεξουαλικής και της συζυγικής βίας, λόγω της άμεσης προσβολής της ασφάλειας του θύματος. Εδώ προέχει η ανθρώπινη ζωή. Υποθέτουμε κατά συνέπεια ότι η κοινωνία έχει το δικαίωμα και μάλιστα το καθήκον να παρέμβει για να προστατεύσει την ασφάλεια ενός προσώπου απέναντι σε οποιονδήποτε την απειλεί.

⁴¹² Μαγγανά, Α., (2000), Θεραπευτικά Προγράμματα κλπ, ό.π. σελ. 312.

B. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Η διατύπωση προτάσεων σχετικά με το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες, προϋποθέτει την ύπαρξη σχεδιασμού συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, επιτάσσει την υιοθέτηση ενός πλαισίου συνεργασίας μεταξύ κυβερνητικών και μη-κυβερνητικών οργανώσεων, με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Οι βασικές αρχές, οι οποίες θα πρέπει να διέπουν τη χάραξη πολιτικών στους τομείς της πρόληψης και της αντιμετώπισης της ενδο-οικογενειακής βίας, είναι :

Η διαπίστωση της πολυπλοκότητας του φαινομένου αναφορικά τόσο με τους παράγοντες που ενοχοποιούνται για την εκδήλωσή του, όσο και με τις επιπτώσεις του σε μικρο και μακρο-επίπεδο ανάλυσης.

Η οπτική του φύλου και η διαχείριση ζητημάτων ισότητας μεταξύ των φύλων σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.

Η επικινδυνότητα του φαινομένου που συνδέεται με τη δυναμική, η οποία αναπτύσσεται στις διαπροσωπικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από βίαιες συμπεριφορές.

Ειδικότερα για το σχεδιασμό υπηρεσιών και προγραμμάτων πρόνοιας επιβάλλεται:

Η δημιουργία συνθηκών ασφάλειας για τη γυναίκα – θύμα ενδο-οικογενειακής βίας και τα παιδιά της,

Η υιοθέτηση ολιστικής προσέγγισης που να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες του συγκεκριμένου πληθυσμού.

Η ανάπτυξη αποτελεσματικών υπηρεσιών.

Η ανάπτυξη προγραμμάτων που να απευθύνονται και σε γυναίκες-μέλη κοινοτήτων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ή εθνικών μειονοτικών ομάδων.

Δεδομένης της εξαιρετικά δύσκολης θέσης και της απομόνωσης και της αδυναμίας στην οποία βρίσκεται το θύμα, καθίσταται απόλυτα αναγκαία η συνεργασία των διαφόρων μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου. Διότι όταν η οικογένεια, το σχολείο ή η εκκλησία αποτύχουν στη ρύθμιση μιας προβληματικής κατάστασης, τότε τη σκυτάλη την παίρνουν οι υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και στη συνέχεια της δικαιοσύνης αν κριθεί απαραίτητο. Βέβαια, αν οι μηχανισμοί του άτυπου κοινωνικού ελέγχου παίξουν σωστά το ρόλο τους, τότε υπάρχουν λιγότερες πιθανότητες να γίνει το πέρασμα στην παρέμβαση της κοινωνικής πρόνοιας ή της δικαιοσύνης. Για να λειτουργήσει όμως ένα τέτοιο σύστημα απαιτείται μια κατάλληλη υποδομή και οι απαραίτητοι επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών που θα την στελεχώσουν.

Είναι πιθανός να αντιταχθεί το επιχείρημα ότι «η ελληνική πραγματικότητα είναι διαφορετική» ότι «δεν πρέπει να μιμούμεθα τους ξένους» ή ότι «πρέπει να βρούμε συστήματα προσαρμοσμένα στην ελληνική πρακτική».

Αν όμως αναλογισθούμε την περίπτωση της επαρχίας του Κεμπέκ στον Καναδά, θα δούμε ότι για τη δημιουργία ή αλλαγή νομοθεσιών, όπως εκείνες για την προστασία της νεότητας, του καταναλωτή ή του περιβάλλοντος, συμβουλευθήκαν τις νομοθεσίες χωρών όπως οι σκανδιναβικές ή πολιτειών των Η.Π.Α., όπως η Καλιφόρνια και η Μασαχουσέτη. Είναι απαραίτητο κατά τη γνώμη μου να προστρέχει κανείς στις νομοθεσίες ξένων προηγμένων χωρών όταν πρόκειται για τέτοιου είδους θέματα⁴¹³.

Οι προτάσεις που ακολουθούν, στηρίζονται σε συμπεράσματα και προβληματισμούς που προέκυψαν από σχετική έρευνα⁴¹⁴ και στο γεγονός ότι για την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας απαιτούνται παρεμβάσεις με στόχο, αφενός την παροχή βοήθειας στα θύματα και αφετέρου την πρόληψη βίαιων συμπεριφορών. Επιπροσθέτως, οι προτάσεις που διατυπώνονται, διέπονται από την παραδοχή ότι σε επίπεδο υπηρεσιών χρειάζεται:

Ανάπτυξη δικτύου υπηρεσιών όχι μόνο για τα ιατρικά και νομικά θέματα που άμεσα προκύπτουν, αλλά και για την πληρέστερη κάλυψη των αναγκών των γυναικών και των παιδιών τους⁴¹⁵.

Ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών με στόχο την παροχή κατάλληλων παροχών με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες.

Συνεργασία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και αξιοποίηση της συμπληρωματικότητας των δομών.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού και των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, με στόχο την αναγνώριση της ενδο-οικογενειακής βίας και των μορφών της. Η αναγνώριση της βίας θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της και την προσέγγιση της επιβολής δύναμης και ελέγχου που είναι δυνατόν να ασκείται στη γυναίκα.

Το θέμα της αναγνώρισης της ενδο-οικογενειακής βίας συνδέεται με την ανάγκη καταγραφής της, η οποία συμβάλλει στη μελέτη της έκτασης του φαινομένου και στο σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών. Προτείνεται - σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές - η συνεχής καταχώρηση των εγκληματικών πράξεων κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια και των δικαστικών αποφάσεων που επιβάλλονται. Επίσης, απαραίτητη θεωρείται η συστηματική καταγραφή περιστατικών κακοποίησης από τις αστυνομικές αρχές, τα νοσοκομεία και τις κοινωνικές υπηρεσίες- όπου συνήθως καταφεύγουν οι γυναίκες θύματα. Χρειάζεται επίσης η ευαισθητοποίηση «ενδιάμεσων» προσώπων, με τα οποία έρχεται σε επαφή ή κακοποιημένη γυναίκα (π.χ. αστυνομικοί, δικαστικοί, γιατροί, κ.τ.λ.), με στόχο τη στήριξη των γυναικών στο να καταγγέλλουν την κακοποίηση και στο να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Παράλληλα, χρειάζεται η χρήση πρωτοκόλλων από τις αρμόδιες αρχές και τις υπηρεσίες για την ανίχνευση συμπεριφορών που οι ίδιες οι γυναίκες θεωρούν βίαιες, προκειμένου να υπάρξει όσο το δυνατόν αναλυτικότερη περιγραφή της ενδο-οικογενειακής βίας και μείωση του σκοτεινού αριθμού κακοποίησης γυναικών. Τέλος, θα πρέπει να προβλέπεται ενιαίο σύστημα καταγραφής που θα εξασφαλίζει κοινό τρόπο καταχώρησης των στοιχείων και δυνατότητα αξιοποίησής τους. Η λειτουργία του συστήματος προϋποθέτει την εκπαίδευση των επαγγελματιών οι οποίοι, θα καταχωρίζουν τα στοιχεία και θα παρακολουθούν με συνέχεια και συνέπεια το έργο.

⁴¹³ Αρτινοπούλου, Β., και Μαγγανά, Α., (1996). Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

⁴¹⁴ Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι., (2003), ό.π. σελ. 123-126.

⁴¹⁵ Stark, E., Interventions with battered Women. From Crisis Intervention to Complex Social Prevention, στο C. M. Renzetti, J.L. Edleson & R. K. Bergen, (2001). (επιμ.), Violence Women, California, Sage pub, σελ. 345-369.

Στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, προτείνεται η δημιουργία φορέων στήριξης (ξενώνων και συμβουλευτικών κέντρων) – τόσο κατά τη περίοδο της κρίσης όσο και στο στάδιο της αποκατάστασης – στην περιφέρεια, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών. Επίσης στελέχωση των δομών με επιστήμονες κατάλληλων ειδικοτήτων και την εκτέλεση του έργου όχι με πολύ-επιστημονική, αλλά με δι-επιστημονική προσέγγιση, η οποία απαιτεί συνεχή επιστημονικό διάλογο μεταξύ των επαγγελματιών και του επιστημονικού υπεύθυνου της δομής.

Αξίζει να υπογραμμιστεί η ανάγκη για μακρόχρονη συνεργασία της κακοποιημένης γυναίκας με το κέντρο παροχής υπηρεσιών ψυχο-κοινωνικής στήριξης και νομικής συμβουλευτικής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τα κέντρα για τις κακοποιημένες γυναίκες θα πρέπει να μπορούν με τη βοήθεια εξειδικευμένου προσωπικού να «συνοδεύουν» τη γυναίκα στην προσπάθειά της να ξεφύγει από το φαύλο κύκλο της βίας για όσο διάστημα κρίνεται απαραίτητο και παράλληλα να συνεργάζονται με άλλους φορείς και να παραπέμπουν σε άλλες δομές, με στόχο την αξιοποίηση συγκεκριμένων υπηρεσιών (επαγγελματική κατάρτιση, συμβουλευτική για την απασχόληση κ.λ.π.).

Τέλος θα πρέπει να υπογραμμιστεί η ανάγκη θεσμικής συνεργασίας των Συμβουλευτικών Κέντρων με την Αστυνομία με στόχο, τόσο την ευαισθητοποίηση των αστυνομικών για το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας και της κατάλληλης ενημέρωσης των γυναικών για τα δικαιώματά τους, αλλά και για την προστασία των θυμάτων σε περιπτώσεις που υπάρχει αυξημένος κίνδυνος για τη ζωή τους.

Στο πλαίσιο της αποκατάστασης και μετά από την αποχώρηση από το κέντρο φιλοξενίας, προτείνεται η συνεργασία των συμβουλευτικών κέντρων με υπηρεσίες του δήμου, ώστε να αξιοποιούν οι γυναίκες και τα παιδιά τους σπίτια ή διαμερίσματα με φτηνά ενοίκια. Αυτό προϋποθέτει την ανάπτυξη μιας στεγαστικής πολιτικής με κοινωνικό προσανατολισμό σε επίπεδο κοινότητας (δήμος ή περιφέρεια). Για το διάστημα που απαιτείται ως την πλήρη ένταξη των γυναικών που έχουν υποστεί ενδο-οικογενειακή βία, στην αγορά εργασίας, προτείνεται επίσης η θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εισοδήματος για περιπτώσεις γυναικών που δεν έχουν άλλα εισοδήματα, το οποίο θα τους επιτρέψει να αναζητήσουν με σχετική ασφάλεια τρόπους ένταξης, σε συνεργασία πάντοτε με τα συμβουλευτικά κέντρα⁴¹⁶.

Επίσης, προτείνεται ο σχεδιασμός υπηρεσιών για τα παιδιά των κακοποιημένων γυναικών όχι μόνο στο επίπεδο της φιλοξενίας, αλλά και σε επίπεδο κάλυψης αναγκών φροντίδας και στήριξης τους. Προτείνεται η συνεργασία των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Κέντρων Φιλοξενίας (ξενώνων) με φορείς που παρέχουν υπηρεσίες σε παιδιά (π.χ. παιδικό σταθμοί, ιατρο-παιδαγωγικά κέντρα, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης κ.ά.)

Προτείνεται η εισαγωγή του θεσμού των Οικογενειακών ή Επιτροπικών Δικαστηρίων. Με σωστή λειτουργία ενός τέτοιου θεσμού θα δοθεί η δυνατότητα ταχείας και αποτελεσματικής επέμβασης στο χώρο της

⁴¹⁶ Η νομοθεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας, προβλέπει στο Νόμο 119(I)2000 σχετικά: α) Τη σύσταση και λειτουργία Οικογενειακών Συμβούλων και Συμβουλευτικών Επιτροπών(άρθρα6-8). β)Το Δικαστήριο μπορεί να καταδικάσει τον κατηγορούμενο με μόνη την κατάθεση του θύματος, εφόσον δεν ήταν δυνατόν υπό τις περιστάσεις να εξασφαλισθεί ενισχυτική μαρτυρία(άρθρο 16).γ)Το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα, ύστερα από αίτηση μέλους της οικογένειας ή της αστυνομίας ή του κατηγορούμενου ή του Οικογενειακού Συμβούλου ή άλλου προσώπου που ενεργεί για λογαριασμό οποιουδήποτε απ' αυτούς, να εκδίδει «Προσωρινό Διάταγμα Αποκλεισμού του υπόπτου»,μέχρις ότου καταχωριστεί και εκδικασθεί η ποινική υπόθεση εναντίον του κατηγορουμένου για ποινικό αδίκημα βίας(άρθρα 21-25). δ)Προβλέπει τη δυνατότητα ίδρυσης «Ταμείου Θυμάτων Βίας»,το οποίο έχει σκοπό την αντιμετώπιση άμεσων αναγκών, εξεύρεσης προσωρινής διαμονής και ενίσχυσης των θυμάτων των θυμάτων(άρθρα 26-30) και ε) Επιτρέπει την ίδρυση και λειτουργία στέγης για παροχή ασφαλούς διαμονής θυμάτων βίας. Τα θύματα βίας που διαμένουν σ' αυτά, τυγχάνουν νομικής προστασίας από οποιαδήποτε ενόχληση (άρθρα 31-35).

οικογένειας και της πολιτικής δικαιοσύνης (ειδικότερα στο Οικογενειακό Δίκαιο) με γνώμονα το συμφέρον του ασθενούς μέλους της οικογένειας και με κριτήριο την ύπαρξη ηθικού ή κοινωνικού κινδύνου, ή κινδύνου της ζωής ή της υγείας του (σωματικής, ψυχικής και συναισθηματικής). Παράλληλα προτείνεται η ίδρυση μιας κοινωνικής υπηρεσίας, που θα βοηθάει τα παραπάνω δικαστήρια στο έργο τους και θα γνωμοδοτεί σε θέματα επιμέλειας παιδιών διαλυμένων ή υπό διάλυση οικογενειών ή παιδιών γονέων, που δεν έχουν τη δυνατότητα ή την ικανότητα να φροντίσουν τις υποθέσεις τους.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής στους άνδρες που κακοποιούν τις συζύγους / συντρόφους τους. Η χρήση αυτών των υπηρεσιών μπορεί να γίνεται είτε με δική τους πρωτοβουλία, είτε μετά από δικαστική απόφαση.

Αναφορικά με τους εργαζόμενους στα κέντρα παροχής υπηρεσιών, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αναγκαιότητα εξασφάλισης κλίματος ασφάλειας από ενδεχόμενη βία των δραστών⁴¹⁷. Επίσης επιβάλλεται η «εποπτεία κλινικού τύπου» του έργου τους από εξωτερικό επόπτη – συνεργάτη του εκάστοτε φορέα με στόχο, αφενός την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών, αφετέρου τη στήριξη των επαγγελματιών στο πλαίσιο του ρόλου τους.

Η αξιολόγηση των παρεχομένων υπηρεσιών διευκολύνει την αποτίμηση των υπηρεσιών στο συγκεκριμένο πληθυσμό και επιτρέπει το σχεδιασμό νέων δραστηριοτήτων και προγραμμάτων. Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται από εξωτερικούς αξιολογητές και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αποτίμηση των υπηρεσιών από τις «χρήστριες» και από τους εργαζόμενους σε αυτές. Προτείνεται, επίσης, να προβλέπεται διαδικασία για την παρακολούθηση / μετα-αξιολόγηση (follow-up) των περιστατικών σε τακτά χρονικά διαστήματα για να εξασφαλίζεται, εκτός των άλλων, η ανατροφοδότηση των υπηρεσιών από τις γυναίκες και η προσαρμογή τους στις ποικίλες και διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των γυναικών⁴¹⁸.

Αναφορικά με την πρόληψη, θα πρέπει να δοθεί έμφαση: σε προγράμματα συμβουλευτικής του γενικού πληθυσμού, για θέματα σχέσεων στο ζευγάρι και για θέματα που αφορούν στη σχέση με τα παιδιά. Τα Μ.Μ.Ε., ο κινηματογράφος, μουσικοσυνθέτες, συγγραφείς και δημοσιογράφοι, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου πληθυσμού σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία και για τη αλλαγή των κοινωνικών στερεοτύπων σχετικά με τη θέση των γυναικών στην κοινωνία⁴¹⁹.

Τέλος, η οπτική του φύλλου μέσα από ένα σύγχρονο και ρεαλιστικό λόγο, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στα προγράμματα σπουδών όσων τμημάτων εκπαιδεύουν επιστήμονες, οι οποίοι ασχολούνται με το θέμα κακοποίησης των γυναικών. Στόχο αυτής της παρέμβασης, θα πρέπει να αποτελεί η αλλαγή των κοινωνικών αναπαραστάσεων και των στάσεων που οι μελλοντικοί επαγγελματίες έχουν κυρίως για την ενδο-οικογενειακή βία. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούν να πραγματοποιούνται εκδηλώσεις για το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, με στόχο την ευαισθητοποίηση – ενημέρωση φοιτητών τμημάτων κοινωνικής εργασίας, ψυχολογίας, νοσηλευτικής, νομικής ιατρικής.

⁴¹⁷ Humphreys, C., et al, *From Good Intentions to Good Practice, Mapping Services Working With Families Where There Is Domestic Violence*, Bristol, The Policy Press, x.x. σελ. 53.

⁴¹⁸ Humphreys, C. et al, ό.π. σελ. 36-37.

⁴¹⁹ Ghez, M., (2001). *Getting the Message Out. Using Media to Change Norms on Abuse*, C. M. Renzetti, J. L. Edleson & R. K. Bergen, (επιμ), *Violence Against Women*, Sage, σελ. 417-438.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας είναι η εμπειρική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ γυναίκας/θύματος σωματικής βίας και της αστυνομίας, ως μέρους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και συγκεκριμένα η διερεύνηση:

α) της φαινομενολογίας της σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος της αστυνομίας(σοβαρότητα φαινομένου, καταγγελία περιστατικών, συγκριτική προσέγγιση διαφόρων εγκληματικών περιστατικών και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας),

β) της αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αστυνομικούς υπαλλήλους και

γ) της αξιολόγησης της μεταχείρισης των θυμάτων.

Το πραγματικό υλικό της έρευνας στα αρχεία, αποτελείται από περιπτώσεις καταγγελιών, την 10ετία (1994-2003) που κατεγράφησαν επίσημα στα Βιβλία Αδικημάτων και Συμβάντων (Β.Α.Σ.), των δεκατεσσάρων (14) αστυνομικών υπηρεσιών της Αστυνομικής Διεύθυνσης Σάμου, ομαδοποιημένες κατά αστυνομικό τμήμα(τέσσερα αστυνομικά τμήματα), καθώς και το υλικό που διασώθηκε από τις αναφορές των αστυνομικών εκτέλεσης υπηρεσίας, από υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος γυναικών, «οικογενειακά επεισόδια» όπως χαρακτηρίζονται στην αστυνομική ορολογία. Οικογενειακά επεισόδια χαρακτηρίζονται όλες οι περιπτώσεις που η αστυνομία επεμβαίνει και διευθετεί περιστατικά μεταξύ μελών οικογενειών. Αφορούν κατά κύριο λόγο εγκληματικές συμπεριφορές βίας μεταξύ συζύγων, αλλά και άλλων μελών (ή αστικών διαφορών οικογενειακού δικαίου και άλλων), που η ενδεχόμενη εγκληματική συμπεριφορά, συνήθως διώκεται μόνο με έγκληση του παθόντα ή - τουλάχιστο μέχρι τώρα- επισύρουν κοινωνική απαξία(όπως σεξουαλική παρενόχληση κλπ.). Πλέον αυτών αναζητήσαμε και συμπεριλάβαμε περιστατικά που αφορούν διάφορες μορφές βίας σε βάρος γυναικών είτε αυτές είναι σύζυγοι ή σχετίζονται με το δράστη με ερωτική σχέση.

Η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή – μεταξύ των άλλων λόγων – επελέγη διότι ως υποσύστημα της γεωγραφικής περιοχής «νησιά του Αιγαίου» παρουσιάζει μαζί με τα δύο μεγαλύτερα Πολεοδομικά Συγκροτήματα της χώρας (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) υψηλότερα ποσοστά βίαιων επιθέσεων –

κακοποίησης την τελευταία 5ετία (Εθνική Έρευνα Εγκληματικότητας – Θυματοποίησης της V.P.R.S., έτους 2001 για λογαριασμό του Υ.Δ.Τ.). Στα πλαίσια της έρευνας συντάχθηκαν ερωτηματολόγια (δημογραφικά στοιχεία , φύλο κλπ αστυνομικών) που απάντησαν 522 αστυνομικοί από τα 529 ερωτηματολόγια που δόθηκαν.

Οι κύριοι άξονες προσέγγισης των ερωτηματολογίων περιλαμβάνουν τη σκιαγράφηση του φαινομένου της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών από τον σύντροφο τους στο πλαίσιο της αστυνομίας, τις πρακτικές που υιοθετούν οι αστυνομικοί κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών και την αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων. Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από τις απαντήσεις των προαναφερόμενων επαγγελματιών στα σχετικά ερωτήματα, σύμφωνα με τις εμπειρίες και τις απόψεις τους αναφορικά με το υπό διερεύνηση αντικείμενο, αλλά και από τα αρχεία των αστυνομικών υπηρεσιών.

2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας

Η σκοπιμότητα της έρευνας προκύπτει από την επισήμανση ορισμένων κύριων στοιχείων αναφορικά με τα θύματα σωματικής βίας και ειδικότερα τις γυναίκες και τον τρόπο αντιμετώπισής τους από την αστυνομία στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Τα στοιχεία αυτά συνοψίζονται στα ακόλουθα :

α) Στην Ελλάδα, η συγκεκριμένη όψη του φαινομένου της σωματικής βίας, από τη έποψη δηλαδή της θεσμικής παρέμβασης και της αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς, παραμένει ανεξερεύνητη τόσο στο πεδίο της κοινωνιολογικής, όσο και της εγκληματολογικής έρευνας.

Αυτή η ανεπάρκεια εμπειρικών ερευνών αποτελεί ίσως, το ισχυρότερο κίνητρο εμπειρικής διερεύνησης της συγκεκριμένης πτυχής του φαινομένου της σωματικής βίας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Η προαναφερόμενη απουσία εμπειρικών ερευνών τροφοδοτείται από την αντίστοιχη ελλιπή ανάπτυξη θεωρητικών προσεγγίσεων και προβληματισμών στο πεδίο της αντιμετώπισης των θυμάτων από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, η οποία εκφράζεται με την απουσία της σχετικής βιβλιογραφίας στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας.

β) Οι διαρκώς αυξανόμενες καταγγελίες περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες, σε συνδυασμό με τις αντιξοότητες που καλούνται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερα τα συγκεκριμένα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας, λόγω της συχνά παρατηρούμενης εξάρτησής τους από τους δράστες – κατά την είσοδό τους στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αναδεικνύουν τον επίκαιρο και πολυσχιδή χαρακτήρα του φαινομένου, που χρήζει άμεσης εμπειρικής διερεύνησης, και

γ) Οι θεωρητικές επισημάνσεις αναφορικά με τη θέση του θύματος στο πλαίσιο ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας, με γνώμονα την προώθηση μεταρρυθμίσεων που θα βελτιώνουν την αντιμετώπισή του από τους εκπροσώπους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης προϋποθέτουν τη διενέργεια εμπειρικών ερευνών στον πλαίσιο των οποίων θα απεικονίζεται η ήδη υπάρχουσα μεταχείρισή του. Υπό το πρίσμα αυτό, η γυναίκα/θύμα άσκησης σωματικής βίας συνιστά μια επιμέρους κατηγορία της ευρύτερης έννοιας του θύματος.

Εύλογα αντιλαμβανόμαστε ότι η παρούσα έρευνα της σχέσης μεταξύ γυναίκας/θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι διερευνητικού χαρακτήρα, ως συνέπεια τόσο του πολυδιάστατου χώρου της επαφής του θύματος με την αστυνομία και των

παραγόντων που υπεισέρχονται στο εσωτερικό του, όσο και της απουσίας σχετικών με το υπό εξέταση αντικείμενο, ερευνών,

Συνεπώς, οι στόχοι αυτής της έρευνας συνοψίζονται :

α) στην φαινομενολογική προσέγγιση της σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος της αστυνομίας

β) στη διερεύνηση του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αστυνομικούς.

γ) στην αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων από τους ίδιους.

δ) στη συγκριτική προσέγγιση των συμπερασμάτων της με τα πορίσματα παρομοίων ερευνών στο εξωτερικό.

ε) Να εντοπισθούν οι ατέλειες του συστήματος σε θεσμικό και νομικό πλαίσιο.

στ) Να περιγραφούν χρονικά τα περιστατικά για να αναζητηθούν τυχόν μεταβλητές που επηρεάζουν ή επιτείνουν το πρόβλημα.

ζ) Να αποδειχθεί εάν και κατά πόσο έγκαιρη και έγκυρη επέμβαση της αστυνομίας σε περιπτώσεις κακοποίησης γυναικών από το σύντροφο, συμβάλει στη βελτίωση ή εξάλειψη αυτού του φαινομένου.

η) Να εντοπισθούν και προταθούν οι απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές που θα βελτιώσουν την παροχή των υπηρεσιών της αστυνομίας.

3. Κύριες υποθέσεις εργασίας

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της άσκησης σωματικής βίας κατά γυναικών και του ρόλου που διαδραματίζουν τα θύματα στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αναπτύχθηκαν στο πρώτο μέρος, προσδιορίζουν το περιεχόμενο των υποθέσεων εργασίας της παρούσας έρευνας.

Ειδικότερα, οι κύριες υποθέσεις εργασίας είναι οι ακόλουθες :

α) Η σχέση μεταξύ γυναίκας/θύματος σωματικής βίας από τον σύντροφο τους και η αντιμετώπιση του φαινομένου στα πλαίσια απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικότερα ο τρόπος αντιμετώπισης των περιστατικών από την αστυνομία, είναι συνάρτηση της επιρροής πραγματικών (π.χ. σχέση θύματος και θύτη) και νομικών και θεσμικών κριτηρίων λήψης της εκάστοτε απόφασης χειρισμού των περιστατικών (π.χ. βαρύτητα της σωματικής βίας).

β) Η σχέση μεταξύ θύματος και θύτη, ως ερωτικών συντρόφων, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αστυνομικούς.

γ) Παρατηρείται μια κουλτούρα ανοχής της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, η οποία απεικονίζεται τόσο στη στάση των ιδίων των θυμάτων, όσο και στις επιμέρους πρακτικές των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, μεταξύ των οποίων είναι και η αστυνομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.- Τα μεθοδολογικά προβλήματα

Τα κυριότερα μεθοδολογικά προβλήματα αναφορικά με την εμπειρική διερεύνηση της σωματικής κακοποίησης στο πλαίσιο του συστήματος της αστυνομίας, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα :

α) Η σωματική κακοποίηση(κάκωση), σύμφωνα με το ελληνικό ποινικό δίκαιο, είναι μια αόριστη νομική αξιολογική έννοια, ο προσδιορισμός της οποίας στην επιστημονική θεωρία και νομολογία γίνεται με τόσο ευρύ και ασαφή τρόπο, ώστε να προκαλείται τελικά σύγχυση και να μη μπορεί να διακρίνει κάποιος, πότε η επενέργεια στο σώμα ενός άλλου αποτελεί σωματική βλάβη και πότε αποτελεί έμπρακτη εξύβριση. Περαιτέρω επιβάλλεται εκτός του νομικού προσδιορισμού του περιεχομένου της σωματικής κάκωσης, να προσδιοριστεί το περιεχόμενό της με αναγωγή στη νομοθετική πρόβλεψη του ελληνικού ποινικού κώδικα. Επίσης, ως συνέπεια της αυξημένης ευαισθητοποίησης για τα ζητήματα της ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και η σωματική κακοποίηση, καθίσταται σκόπιμη η αποσαφήνιση της παραπάνω έννοιας – στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας – αναφορικά με τις διακρίσεις της.

β) Το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού σαφώς επηρεάζει την εμπέλεια κάθε εμπειρικής προσέγγισης, συνεπώς και της συγκεκριμένης, διότι συνδέεται άμεσα με τις εκάστοτε πρακτικές παρέμβασης των αστυνομικών και με τη φαινομενολογική προσέγγιση της σωματικής βίας από τον ερωτικό σύντροφο. Ειδικότερα για το υπό διερεύνηση αντικείμενο, η έκταση και η συχνότητα της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών είναι αδύνατο να υπολογισθεί ως συνέπεια τόσο της μη καταγγελίας των περιστατικών στις αρμόδιες Αρχές, όσο και του τρόπου χειρισμού και καταγραφής των καταγγελλόμενων περιστατικών από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Όσον αφορά το τελευταίο, επισημαίνεται ότι η καταγγελλόμενη σωματική βία, τις περισσότερες φορές δεν καταγράφεται ως ιδιαίτερη κατηγορία εγκλήματος στις σχετικές στατιστικές της Αστυνομίας και αναφέρονται αόριστα ως «οικογενειακά επεισόδια», μ' αποτέλεσμα να χρειασθεί κατά την αναζήτηση του αρχειακού υλικού, να γίνει και ποινική αξιολόγηση των περιγραφόμενων καταγγελιών.

Οι δυσχέρειες, σχετικά με το σκοτεινό αριθμό, συνδέονται άμεσα με την ποσοτική φαινομενολογία και αντανακλώνται στις απαντήσεις του δείγματος των ερωτώμενων, αλλά και στην έρευνα που επιχειρήθηκε στα αρχεία των αστυνομικών υπηρεσιών. Παράλληλα όμως επηρεάζουν και την ποιοτική φαινομενολογία, διότι αρκετοί από τους ερωτώμενους λόγω των μειωμένων καταγγελιών των περιστατικών στην αστυνομία, ενδέχεται να μην έχουν αντιμετωπίσει στη σταδιοδρομία τους τέτοιες υποθέσεις, με συνέπεια την αδυναμία ολοκληρωμένης συμπλήρωσης των διανεμομένων ερωτηματολογίων.

γ) Ο κίνδυνος που παρατηρείται από την τάση ψεύδους ή συμμόρφωσης του δείγματος. Αυτό γίνεται εύκολα κατανοητό και ερμηνεύεται ως τάση βελτίωσης της αυτοεικόνας των αστυνομικών μέσα από την έρευνα του οργανισμού της Ελληνικής Αστυνομίας και φυσικά μια «μυθοποιημένη» εικόνα του οργανισμού του, συνειρμικά συμπαρασύρει και την δική του εικόνα⁴²⁰. Αναφορικά με το ποσοστό που δεν απάντησε ήταν σε αναμενόμενα ποσοστά και δεν δημιούργησε πρόβλημα στην όλη έρευνα.

δ) Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε στην έρευνα είναι ότι, οι αστυνομικοί θεωρώντας ήσσοнос σπουδαιότητας περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, δεν τα αντιμετώπιζαν με ανάλογο ενδιαφέρον και στις περισσότερες περιπτώσεις δεν ενεργούσαν καθόλου εγγραφή στα βιβλία αδικημάτων και συμβάντων, μ' αποτέλεσμα να μη έχουμε πλήρη εικόνα του πραγματικού αριθμού τουλάχιστο των καταγγελιών. Μερικές από τις καταγγελίες αναφέρονται στις αναφορές των αστυνομικών που επελήφθησαν σε ένα περιστατικό(συνήθως μετά από καταγγελία των θυμάτων ή των γειτόνων), οι οποίες όμως δεν καταχωρήθηκαν στα σχετικά βιβλία και είναι εύκολο να υπεξαχθούν και να αποκλεισθεί η δυνατότητα αναζήτησης τους από τα θύματα (ή τον ερευνητή), σε περίπτωση που θα χρειασθούν τη βεβαίωση καταγγελίας για δικαστική χρήση. Επίσης από τις περιπτώσεις που είναι καταχωρημένες, δεν γίνεται ακριβής περιγραφή της καταγγελίας και αναφέρεται αόριστα ως παράπονα ή «οικογενειακές διαφορές». Σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει ούτε αδρομερής αναφορά του συμβάντος, αν το θύμα κινδύνευε ή κινδυνεύει ακόμη με την επιστροφή του στο σπίτι, καθώς και η νομική αξιολόγηση της πράξης. Τέλος, πλέον των ελλείψεων σε βιογραφικά στοιχεία, δεν αναφέρονται σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις το περιεχόμενο των συστάσεων και γίνεται αόριστα αναφορά ότι «απευθύνθηκαν συστάσεις» και φυσικά δεν αναφέρεται στις περισσότερες περιπτώσεις, αν έγινε παραπομπή σε κάποιο ειδικό (γιατρό, νοσοκομείο, κοινωνική υπηρεσία, ψυχολόγο κλπ.)

2.- Οι μεθοδολογικές επιλογές

Οι προαναφερόμενες δυσχέρειες έχουν ως συνέπεια τις ακόλουθες μεθοδολογικές επιλογές από τις οποίες προσδιορίζονται σαφώς τόσο τα όρια της έρευνας, όσο και η μέθοδος επιλογής του δείγματος.

Συγκεκριμένα :

α) Εδώ για την ταυτότητα της έρευνας θα δεχθούμε τον ορισμό του καθηγητή Κωστάρα ως: «Σωματική κάκωση αποτελεί κάθε επενέργεια στο κορμί του άλλου, με την οποία προκαλείται είτε κάποιο σχίσσιμο ή κάποια εκδορά του δέρματος, είτε κάποια εκχύμωση(μελάνιασμα), είτε κάποιο κάταγμα ή διάστρεμμα (στραμπούλιγμα, εξάρθρωση)»⁴²¹. Οι παραπάνω συμπεριφορές νοούνται όπως περιγράφονται στο πλαίσιο του ελληνικού Ποινικού Κώδικα και συγκεκριμένα από τα άρθρα 308, 308^Α, 309, 310, 311 και 313. Επισημαίνεται ότι στη συγκεκριμένη έρευνα δεν περιλαμβάνονται η ψυχολογική βία και τα περιστατικά σωματικών βλαβών από αμέλεια, δεδομένου ότι το αντικείμενο της έρευνας αφορά στη γυναίκα/θύμα άσκησης συνειδητής και επιθυμητής ως προς

⁴²⁰ Ποσοστό ψεύδους 56,4%, συνολικά για όλες τις περιοχές της έρευνας. Το ποσοστό ψεύδους ελέγχεται με το test της Κλίμακας Eysenck. Με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν στο test, το μηδέν μας δείχνει ότι λένε την αλήθεια σε όσα απάντησαν ενώ το 19 αναπαριστά το ψεύδος(δηλαδή λένε ψέματα). Από τα στατιστικά στοιχεία που έχουμε, παρατηρούμε ότι μέχρι 10 ψευδής απαντήσεις έδωσε το 44,4% των ερωτηθέντων, ενώ το 55,6% έχει απαντήσει ψέματα στις περισσότερες ερωτήσεις. Στον έλεγχο ψεύδους σύμφωνα με την Κλίμακα Eysenck, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια γενικότερη τάση ψεύδους ή τάση συμμόρφωσης των αστυνομικών στη συγκεκριμένη έρευνα.

⁴²¹ ΚΩΣΤΑΡΑ, Α., (2006). Ποινικό Δίκαιο- Επιλογές Ειδικού Μέρους. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 309-359.

το επελθόν εγκληματικό αποτέλεσμα συμπεριφοράς του δράστη/θύτη σωματικής κακοποίησης, για το λόγο αυτό συμπεριλάβαμε στην έρευνας μας τα περιστατικά της έργω(έμπρακτης) εξύβρισης.

Ως σωματική κακοποίηση θεωρούνται όσα περιστατικά λαμβάνουν χώρα μεταξύ του ερωτικού συντρόφου και της γυναίκας ανεξάρτητα από το είδος της σχέσης(σύζυγοι κλπ). Αναφορικά με το θύμα άσκησης σωματικής βίας, η έρευνα περιλαμβάνει τις περιπτώσεις θυματοποίησης των ενηλίκων γυναικών και όχι τα ανήλικα τέκνα.

β) Ως προς την επιλογή του δείγματος των ερωτώμενων, επιλέχθηκε η λήψη των στοιχείων – του πραγματολογικού υλικού – αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας από ένα δείγμα αστυνομικών της Ελληνικής Αστυνομίας, που λόγω της επαγγελματικής τους εμπειρίας γενικά, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της έρευνας και την εμπειρική διερεύνηση του αντικειμένου της, ανεξάρτητα από την ενασχόληση τους με θέματα ενδοοικογενειακής βίας. Κρίθηκε σκόπιμο το δείγμα των ερωτώμενων να μην περιοριστεί σε εκείνους που είχαν αντιμετωπίσει περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών στη σταδιοδρομία τους, αλλά να αφορά το σύνολο αυτών, διότι λόγω της απουσίας εμπειρικών ερευνών ήταν θεμιτή η καταγραφή της γενικότερης τάσης αντιμετώπισης είτε αυτή προέκυπτε από τις εμπειρίες των ιδίων των ερωτώμενων, είτε όχι.

γ) Ως προς το μέγεθος του δείγματος, αποφασίσθηκε η επιλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος από το σύνολο των αστυνομικών, ήτοι 522 αστυνομικοί, ποσοστό 1%, περίπου του συνολικού αριθμού των αστυνομικών (55.000 περίπου) στην Ελλάδα.

δ) Ως προς την προέλευση του δείγματος, η επιλογή των ερωτώμενων αστυνομικών, έγινε σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας. Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν αστυνομικοί από τις περιοχές: Σάμου, Χίου, Λέσβου, Κυκλάδων, Κοζάνης, Κομοτηνής, Αρκαδίας, Βοιωτίας, Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Με τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκε τόσο η συγκέντρωση του απαιτούμενου αριθμού του δείγματος, όσο και η γεωγραφική κατανομή του στο σύνολο της χώρας, δεδομένου ότι οι ερωτώμενοι προέρχονταν και από την πρωτεύουσα και από την περιφέρεια.

ε) Ως προς την επιλογή του ερευνητικού εργαλείου για τη λήψη του πραγματολογικού υλικού επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο, σε αντιδιαστολή με τη συνέντευξη, λόγω του μεγάλου αριθμού του δείγματος των ερωτώμενων. Συγκεκριμένα, η επιλογή της συνέντευξης για τη λήψη των στοιχείων καθιστούσε τη συγκεκριμένη διαδικασία ιδιαίτερα χρονοβόρα και έως ένα βαθμό ανέφικτη. Συνολικά μοιράστηκαν 529 ερωτηματολόγια και επεστράφησαν συμπληρωμένα 522. Κατά τη συλλογή του πραγματολογικού υλικού επισημάνθηκε ότι ενδεχομένως κάποιοι ερωτώμενοι να μην είχαν αντιμετωπίσει κατά τη σταδιοδρομία τους περιστατικά σωματικής βίας, με συνέπεια την αδυναμία συμπλήρωσης ορισμένων ερωτήσεων. Η συγκεκριμένη όμως, δυσχέρεια δε συνιστούσε πρόβλημα δεδομένου ότι κύριος στόχος της έρευνας ήταν η σκιαγράφηση της επικρατούσας τάσης αναφορικά με την αντιμετώπιση, ανεξάρτητα από το εάν αυτή προέκυπτε από την εμπειρία των ερωτώμενων ή απλά συνιστούσε την προσωπική τους άποψη.

στ) Αναφορικά τέλος, με τον έλεγχο της αξιοπιστίας του δείγματος, επιλέχθηκε η Κλίμακα EPQ του Eysenck, η οποία κρίθηκε ως η πλέον δόκιμη⁴²². Με γνώμονα την αντιμετώπιση του παραπάνω ζητήματος η έμφαση επικεντρώθηκε

⁴²² Για τη μελέτη της προσωπικότητας έχουν επινοηθεί διάφορες δοκιμασίες. Μία απ' αυτές είναι και το Eysenck Personality Questionnaire (EPQ), (Eysenck και Eysenck 1975). Η θεωρία του Eysenck έχει ορισμένες ομοιότητες με τη θεωρία του Γαληνού, ο οποίος πίστευε ότι ο χαρακτήρας του ατόμου καθορίζεται από τα τέσσερα «υγρά» του σώματος: το αίμα, το φλέγμα, την κίτρινη χολή και τη μαύρη χολή. Βλπ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ε., περ. Εγκέφαλος 23, 41-54, 1986.

στη διατύπωση των ερωτήσεων. Συγκεκριμένα, ο τρόπος διατύπωσης που επιλέχθηκε διευκόλυνε τη συμπλήρωσή τους, διότι τα άτομα που δεν είχαν αντιμετωπίσει παρόμοια περιστατικά δεν απαντούσαν στις σχετικές ερωτήσεις, αλλά σε εκείνες που αναφέρονταν στην προσωπική τους εκτίμηση και γνώμη, χωρίς κατ' αυτόν τον τρόπο να επηρεάζεται αρνητικά η έρευνα και ο σκοπός της. Επίσης με επάλληλες ερωτήσεις καλύφθηκε ένα σημαντικό κενό που θα δημιουργούσε ο κίνδυνος των ψευδών απαντήσεων. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από το αντιπροσωπευτικό δείγμα των ερωτώμενων έγινε σε πολύ υψηλό βαθμό (98.6%).

3.- Έλεγχος υποθέσεων

Οι περισσότερες μεταβλητές της έρευνας, είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Όμως υπάρχουν και κάποιες οι οποίες είναι εξαρτημένες. Παρακάτω παραθέτονται οι εξαρτημένες μεταβλητές⁴²³.

1) Έχεις ασκήσει Βία στη /ο σύντροφο

Ηλικία	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Από 20-30	12	187	199
Από 30-40	21	143	164
Από 40 και πάνω	33	103	136

	p-value	Df
Chi-Square	0,001	2

$\alpha=5\%$

Αυτές οι δυο μεταβλητές είναι εξαρτημένες, δηλαδή η μια επηρεάζει την άλλη.

Παρατηρείται ότι το 24,3% της ηλικίας των 40 και άνω έχουν ασκήσει βία στη/ο σύντροφο τους. Ενώ μικρότερο είναι το ποσοστό στις νεώτερες ηλικίες, 6% σε ηλικία 20-30 και 12,9% από 30-40

Συμπεραίνουμε ότι σε μεγαλύτερες ηλικίες των αστυνομικών υπαλλήλων, έχουμε αύξηση στην άσκηση βίας στη / ο σύντροφο τους.

Έχεις ασκήσει Βία στη /ο σύντροφο

ΧΡΟΝΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Από 0-5	4	64	68
5-10	7	119	126
10-15	13	101	114

⁴²³ **Διαδικασία ελέγχου υποθέσεων.** Κατασκευάζουμε κάποια συνάρτηση του δείγματος (στατιστική συνάρτηση) η οποία, όταν ισχύει η βασική υπόθεση, ακολουθεί μία συγκεκριμένη (γνωστή) κατανομή. Ενώ όταν ισχύει η εναλλακτική υπόθεση, λαμβάνει «ακραίες» τιμές (πολύ «μεγάλες» ή πολύ «μικρές»).

• Αν, με βάση το τ. δ. που πήραμε, αυτή η στατιστική συνάρτηση λάβει κάποια «ακραία» τιμή τότε απορρίπτουμε την βασική υπόθεση. Το πότε μια τιμή θεωρείται «ακραία» ώστε να απορρίψουμε την βασική υπόθεση εξαρτάται από το «επίπεδο σημαντικότητας» που έχουμε προαποφασίσει. Π. χ. H_0 : Η μεταβλητή ηλικία είναι ανεξάρτητη με την μεταβλητή άσκηση βίας στη /ο σύντροφο. H_1 : Οι 2 αυτές μεταβλητές είναι εξαρτημένες μεταξύ τους. Αν το p -value < α : απορρίπτουμε την H_0 , ενώ αν p -value > α : δεν απορρίπτουμε την H_0 . το p -value των τιμών x του δείγματος είναι η πιθανότητα η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει την πιθανότητα να εμφανιστεί ένα τόσο ή ακόμη και πιο «ακραίο» δείγμα από αυτό που εμφανίστηκε, δεδομένου ότι ισχύει η H_0 . Το α είναι το επίπεδο σημαντικότητας.

Αν το p -value είναι πάρα πολύ μικρό (π.χ. 0.0001) τότε απορρίπτουμε την H_0 χωρίς δεύτερη σκέψη ενώ αν το p -value είναι σχετικά μικρό (π.χ. «κοντά» στο 0.05) τότε μπορεί μεν να απορρίψουμε την H_0 αλλά με κάποια επιφυλακτικότητα. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα p -value=0,001 < $\alpha=0,05$ άρα απορρίπτω την H_0 . Δηλαδή δεν είναι ανεξάρτητες οι μεταβλητές αυτές.

15 και άνω	42	151	193
	p-value	Df	
Chi-Square	0,001	3	

$\alpha=5\%$

Παρατηρούμε ότι καθώς αυξάνονται τα χρόνια υπηρεσίας του αστυνομικού υπαλλήλου αυξάνεται και η βία που ασκεί στη/ο σύντροφο του.

Δυο άλλες μεταβλητές στις οποίες υπάρχει κάποια εξάρτηση μεταξύ τους είναι η βασική αστυνομική εκπαίδευση με το αν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι οι αστυνομικοί να χειρισθούν υποθέσεις κακοποίησης.

	Καθόλου	Πολύ λίγο	Αρκετά	Πολύ	Απολύτως	Σύνολο
Εξάμηνη	84	82	30	2	7	205
Μονοετής	25	20	4	1	1	51
Διετής	56	101	39	4	1	201
Τετραετής	14	30	10	2	0	56
	p-value		Df			
Chi-Square	0,015		12			

$\alpha=5\%$

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων με εξάμηνη και μονοετή εκπαίδευση, υποστηρίζει ότι δεν είναι καθόλου κατάλληλα εκπαιδευμένοι για να χειρισθούν υποθέσεις κακοποίησης .

Έχεις ασκήσει Βία στη /ο σύντροφο

Εάν είχες υποψίες ότι σε απατά	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Θα την έδιωχνες	207	29	236
Θα την μάλωνες	7	15	22
Θα το συζητούσατε πρώτα για να βρείτε τι φταίει	112	12	124
Θα την έδερνες για συμμόρφωση	5	5	10
Θα έκλαιγες για να την συγκινήσεις	1	0	1
Άλλο	6	0	6
Ένα ήταν σίγουρο θα την έδιωχνα	8	2	10
Διαζύγιο	11	0	11
Θα την έδερνα και θα την χώριζα	1	0	1
Θα την σκότωνα	1	0	1

	p-value	Df
Chi-Square	0,001	9

$\alpha=5\%$

Στις παραπάνω μεταβλητές παρατηρούμε ότι υπάρχει εξάρτηση μεταξύ τους.

Είναι αντικειμενικός ο Αστυνομικός:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ TEST	ΟΧΙ	ΝΑΙ
(όλες σωστά απαντημένες)	5	0
1 ψευδής	6	0
2	9	1
3	5	0
4	15	0
5	7	0
6	18	0
7	13	0
8	26	0
9	25	4
10	34	2
11	39	2
12	42	4
13	21	4
14	26	0
15	30	2
16	14	7
17	12	1
18	4	0
19	4	0
Σύνολο	355	27
	p-value	Df
Chi-Square	0,007	19

$\alpha=5\%$

Εξαρτημένες μεταβλητές⁴²⁴.

Υπό το πρίσμα αυτό, επιτεύχθηκε η εμπειρική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ γυναίκας/θύματος άσκησης σωματικής βίας και αστυνομικών. Θα πρέπει βέβαια, να ληφθεί υπόψη ότι η απουσία παρομοίων ερευνών τουλάχιστον στην χώρα μας, καθιστά επιβεβλημένη την αξιολόγηση των δεδομένων της παρούσας έρευνας, ως τάσεων ή ως μερικών όψεων του υπό διερεύνηση αντικειμένου, το οποίο θα πρέπει να τύχει ενδελεχούς διερεύνησης και να εμπλουτισθεί με νέα στοιχεία, προκειμένου να είμαστε σε θέση να ερμηνεύσουμε συνολικά το φαινόμενο.

Είναι φανερό, ότι οι αναφερόμενες στην παρούσα ενότητα μεθοδολογικές επιλογές στοχεύουν στην άμβλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν τόσο

⁴²⁴ Από το διάγραμμα παρατηρείται ότι οι ερωτηθέντες που φαίνεται να δηλώνουν ότι οι αστυνομικοί είναι αντικειμενικοί κατά την εξέταση των θυμάτων, έχουν απαντήσει στο test τις περισσότερες ερωτήσεις ψέματα.

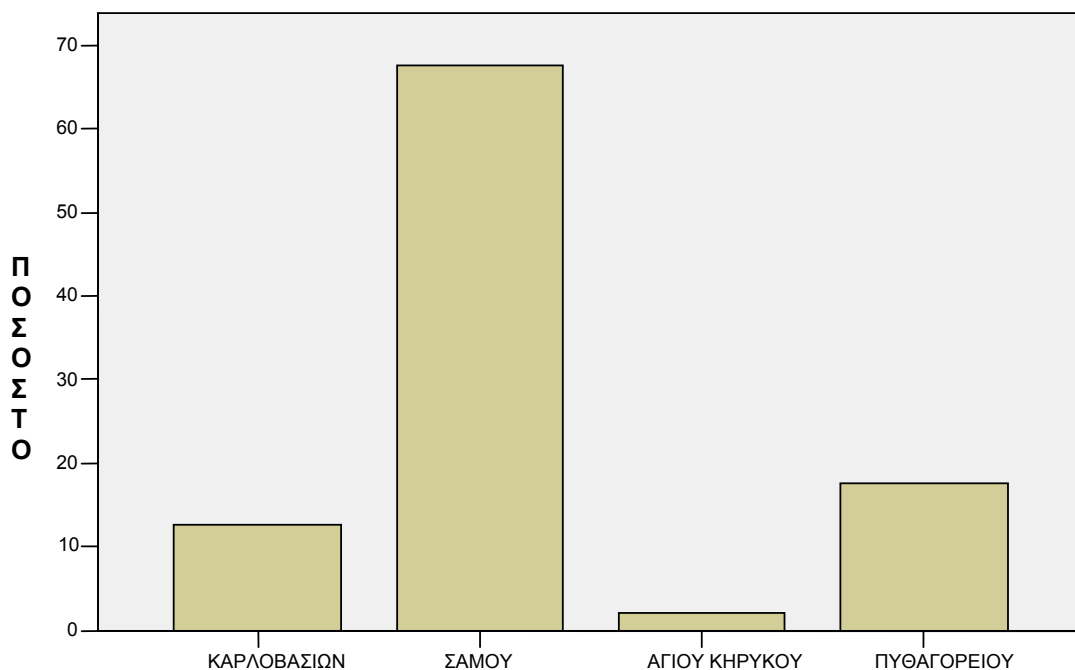
αναφορικά με το δείγμα των ερωτώμενων και την εμπειρική διερεύνηση της σωματικής βίας από τη έποψη, όσο και με τη γενικότερη διεξαγωγή της έρευνας στα επιμέρους στάδιά της, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η συλλογή και η επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού που γίνεται αναφορά παρακάτω. Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσχέρειες που προαναφέρθηκαν και την απουσία παρομοίων εμπειρικών ερευνών στο συγκεκριμένο αντικείμενο, θεωρούμε ότι τα όρια της έρευνας προσδιορίζονται από τις συγκεκριμένες μεθοδολογικές επιλογές, από τις οποίες ανακύπτει ο διερευνητικός χαρακτήρας της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΕΡΕΥΝΑ ΑΡΧΕΙΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

1) Περιοχή που πραγματοποιήθηκε η έρευνα

Αστυνομικά Τμήματα Σάμου	Αριθμός περιστατικών	Ποσοστό
ΚΑΡΛΟΒΑΣΙΟΥ	69	12,7%
ΣΑΜΟΥ	366	67,5%
ΑΓ. ΚΗΡΥΚΟΥ	11	2%
ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ	96	17,7%
ΣΥΝΟΛΟ	542	100%

Αστυνομικά Τμήματα

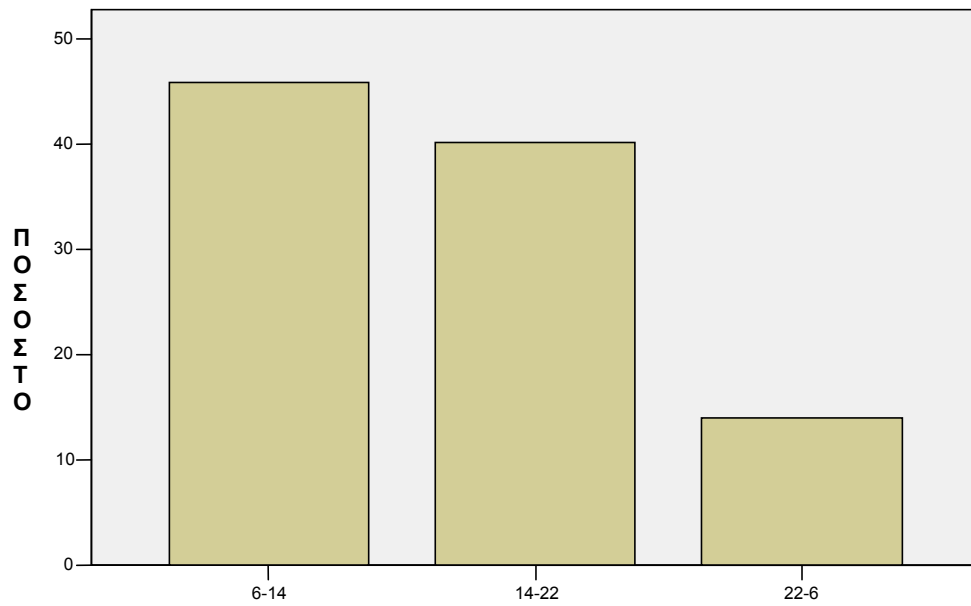
2) Ώρα της ημέρας και εποχές του έτους που έλαβε χώρα το περιστατικό βίας

2α.-

ΩΡΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
6-14(πρωινή)	248	45,8%
14-22 (απογευματινή)	218	40,2%
22-6(βραδινή)	76	14%

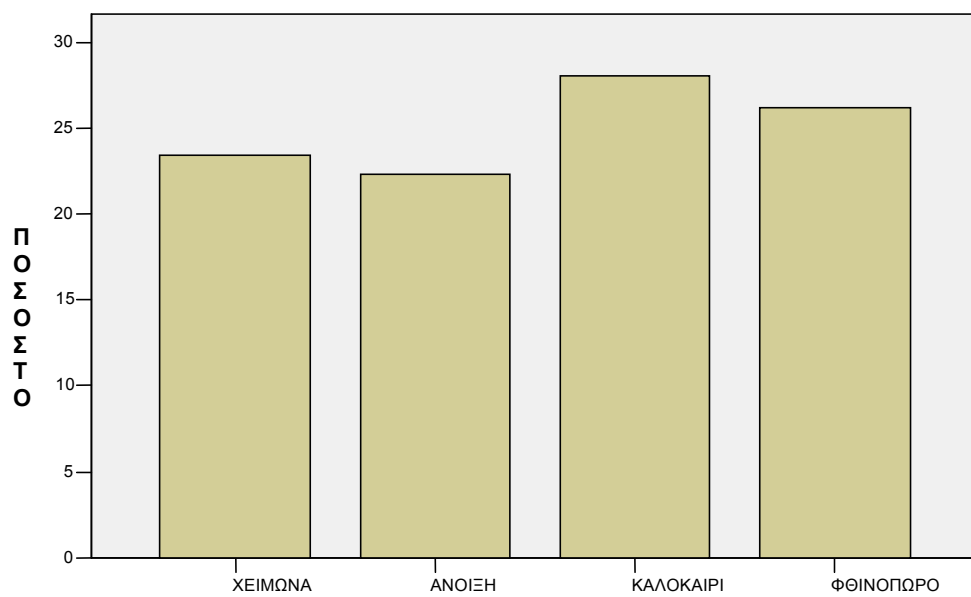
Όπως διαπιστώνεται από την έρευνα, τα περισσότερα περιστατικά συνέβησαν πρωινές ώρες τις ημέρας δηλαδή 06:00 με 14:00. Ωστόσο όμως αυτό, δεν φαίνεται να είναι ακριβές επειδή συνήθως προκύπτει ο χρόνος που έγινε η καταγγελία και η καταχώρηση και όχι ο χρόνος που έγινε το περιστατικό, που από την πείρα μας αυξάνεται τις απογευματινές και βραδινές ώρες, όταν οι σύζυγοι με την επιστροφή τους από τη δουλειά, καλούνται να αντιμετωπίσουν την οικογενειακή πραγματικότητα.

ΩΡΕΣ

2β.-

ΕΠΟΧΕΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΧΕΙΜΩΝΑΣ	127	23,4%
ΑΝΟΙΞΗ	121	22,3%
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	152	28%
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	142	26,3%

Στο παραπάνω διάγραμμα φαίνεται κάποια αύξηση των περιστατικών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, που δικαιολογείται από την αύξηση του πληθυσμού στις περιόδους αυτές λόγω τουρισμού..

Από τα 542 περιστατικά που συνέβησαν στο νομό Σάμου τα 127 παρατηρήθηκαν το χειμώνα, όπου τον μήνα Δεκέμβριο καταγράφηκαν περισσότερα γεγονότα σε σχέση με τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο. Την άνοιξη τα περισσότερα συμβάντα υπήρχαν τον Μάρτιο και τον Μάιο ενώ κατά την διάρκεια του καλοκαιριού ο Ιούλιος είναι ο μήνας με το μεγαλύτερο αριθμό περιστατικών. Επίσης το Νοέμβριο παρατηρήθηκαν τα περισσότερα συμβάντα του φθινοπώρου, με δυνατή ερμηνεία ότι είναι ο μήνας που έχει τελειώσει η τουριστική απασχόληση, η οικογένεια συγκεντρώνεται και καλείται ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα της και τα αποτελέσματα των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού.

3)Ενέργειες της αστυνομίας όπως καταχωρούνται στο Β.Α.Σ.

Σύνολο καταγγελλομένων περιστατικών	542	100%
Ποινικά Αδικήματα*	363	66.9%
Αστικές & κοινωνικά απαξιωτικές πράξεις	176	32.4%
Συστάσεις	275	50.7%
Υποβλήθηκε έγκληση(μήνυση)	210	38.7%
Εφαρμόστηκε το αυτόφωρο	50	9.2%
Δεν εκδηλώθηκε καμία ενέργεια	47	8.6%
Δεν υπάρχουν πληροφορίες	10	1.8%

* Από τις 363 περιπτώσεις ποινικά κολάσιμων πράξεων, στις 195 περιπτώσεις, παραβιάστηκε ένας κανόνας του Ποινικού Κώδικα, σε 159 περιπτώσεις συρρέουν περισσότερα ποινικά αδικήματα και σε 9 περιπτώσεις υπάρχει «συρροή» ποινικά κολάσιμων πράξεων και κοινωνικά απαξιωτικών συμπεριφορών ή αστικών διαφορών.

Διαπιστώνεται ότι από το σύνολο των καταγγελιών (542), ένα πολύ υψηλό ποσοστό, 363 περιστατικά (66.9%) συνιστούν ευθέως ποινικά αδικήματα, τα οποία συρρέοντα και με άλλα ποινικά αδικήματα στην ίδια υπόθεση, έχουμε τελικό απολογισμό 647 ποινικά αδικήματα. Πλέον αυτού, από τις 210 περιπτώσεις που υποβλήθηκε έγκληση(στις 205 περιπτώσεις η ποινική δίωξη ασκείται μόνο με έγκληση του παθόντα-θύματος), ο δράστης συνελήφθη και εφαρμόστηκε η αυτόφωρη διαδικασία σε ποσοστό επί του συνόλου των εγκλήσεων(μηνύσεων) μόνο στο 23.8%.

4) Ανάλυση των καταγγελθέντων πράξεων βίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Εξύβριση	93	17.1%
Εξύβριση & Συκοφαντική δυσφήμιση	7	1.2%
Εξύβριση & Φθορά ξένης περιουσίας	10	1.8%
Εξύβριση & Σεξουαλική Παρενόχληση	7	1.2%
Εξύβριση& Σωματικές βλάβες	43	7.9%
Εξύβριση & Απειλές	57	5.7%
Σωματικές βλάβες	23	4.2%
Σωματικές βλάβες & Απειλές	7	1.2%
Σωματικές βλάβες & εγκατάλειψη συζυγικής στέγης	2	0,3%
Απειλές	34	6.2%
Εξύβριση- Σωματικές βλάβες- Απειλές	21	3.8%
Εξύβριση- Σωματικές βλάβες- Απειλές- Φθορά ξένης περιουσίας	4	0.7%
Εγκατάλειψη συζυγικής στέγης	78	14.3%
Μη καταβολή διατροφής	7	1.2%
Αρπαγή ανηλίκου	5	0.9%
Επιμέλεια τέκνων	34	6.2%
Αστικές διαφορές	33	6%
Συκοφαντική δυσφήμιση	4	0.7%
Φθορά ξένης ιδιοκτησίας	4	0.7%
Οικονομικές διαφορές	3	0.5%
Παρενόχληση(Παρακολούθηση-καταχρηστική άσκηση δικαιώματος κλπ)	7	1.2%
Παραβίαση δικαστικής	17	3.1%

απόφασης		
Εγκατάλειψη ανήλικων τέκνων	4	0.7%
Διεκδίκηση παιδιών και οικίας	6	1.1%
Εκδίωξη συζύγου (ή)και παιδιών	10	1.8%
Απειλή αυτοκτονίας	1	0.1%
Αυτοδικία	4	0.7%
Σωματικές βλάβες & Αυτοδικία	3	0.5%
Βιασμός	4	0.7%
Σύνολο πράξεων	532	98.3%
Μη καταχωρημένες πληροφορίες	10	1.6%
Σύνολο	542	100%

Διαπιστώνεται από την ανάλυση των πράξεων βίας που ασκούν οι ερωτικοί σύντροφοι στις γυναίκες, ότι κύρια θέση έχει η εξύβριση λόγω ή έργω(π.χ. χαστούκι, θωπείες κλπ), η απειλή και οι σωματικές βλάβες αυτοτελώς ή σε συρροή μεταξύ τους(51.8%). Άξιες αναφοράς είναι από τις λεγόμενες αστικές διαφορές: Η εγκατάλειψη της συζυγικής στέγης (14.6%). Οι διαμάχες για την επιμέλεια των παιδιών(6.2%) και η εγκληματική διεκδίκηση των παιδιών που τις περισσότερες φορές στοχεύει στο να τιμωρήσει τη μητέρα με τη στέρηση τους και τέλος η εκδίωξη της συζύγου (ή)και των παιδιών, από την οικογενειακή τους εστία (1.8%).

Τέλος, ενώ διαπιστώνεται ότι το (19.7%) των γυναικών έχει κακοποιηθεί σωματικά, με δεδομένο ότι οι δράστες συνελήφθησαν σε ποσοστό(9.2%) σε σχέση με το ποσοστό των περιστατικών βίας, δεν διαφαίνεται ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση και ενδιαφέρον της αστυνομίας για τη σύλληψη των γνωστών πλέον δραστών, όπως αναμένεται να ενεργούσε σε άλλες εγκληματικές πράξεις (π.χ. κλοπή). Τέλος δεν είναι δυνατόν να αποτιμηθεί η δράση της αστυνομίας αναφορικά με την μείωση του φαινομένου, επειδή αυτό ακριβώς απαιτεί συγκριτικά στοιχεία και άλλων ερευνών, που στην Ελλάδα τουλάχιστον δεν υπάρχουν.

5) Ενέργειες περιστατικών βίας που επανελήφθησαν περισσότερες φορές για τα ίδια πρόσωπα

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Συστάσεις	59	79,7%
Σύνολο μηνύσεων	15	20.3%
Εξύβριση	11	14.8%
Εξύβριση & Απειλές	1	1,4%
Εξύβριση - Απειλές - Σωματικές Βλάβες	3	4%
Σύνολο	74	100%

Διαπιστώνεται ότι οι θύτες-δράστες, παρά τις ακυρώσεις και την μεταμέλεια τους σε ορισμένες περιπτώσεις, διαπράττουν σε γενικές γραμμές, τις ίδιες κατά των συντρόφων τους εγκληματικές συμπεριφορές.

6)Αίτια κακοποίησης σύμφωνα με το θύμα

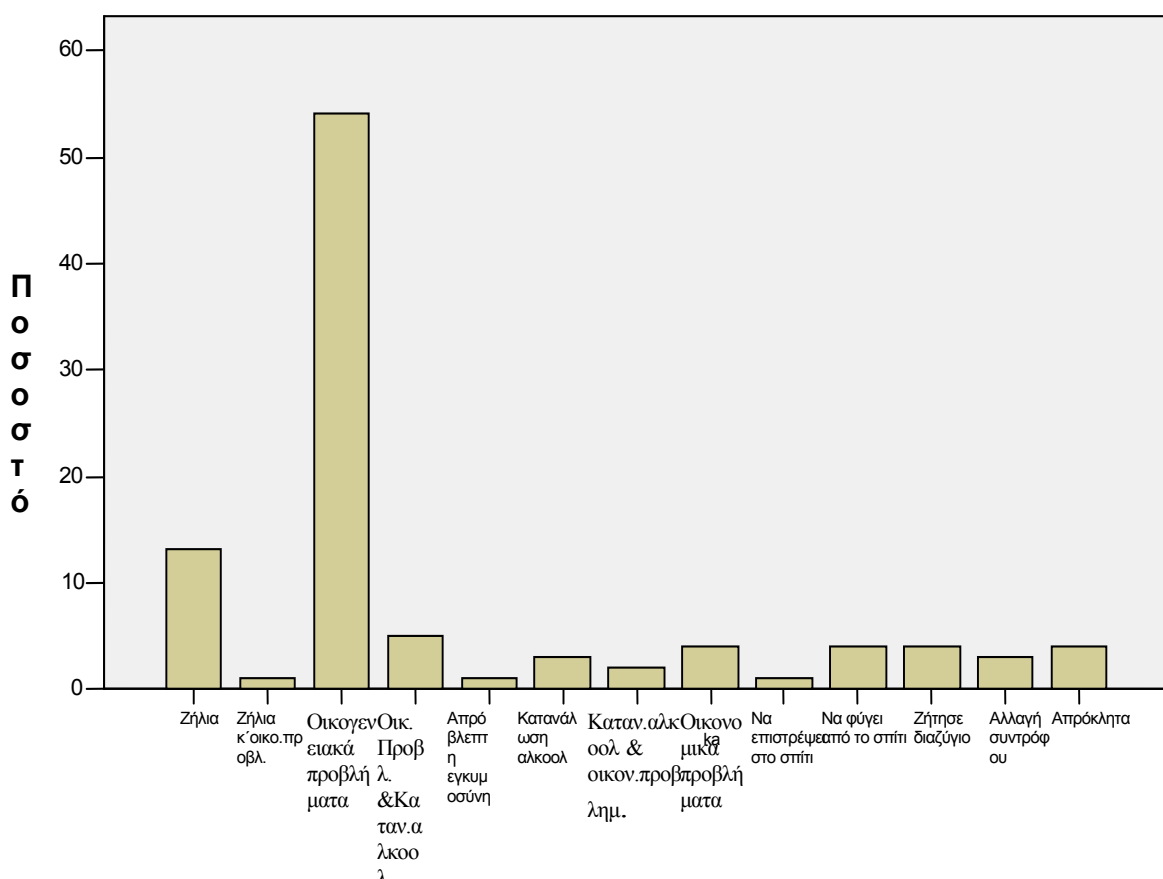
	Συχνότητα	Ποσοστό
Ζήλια	13	13,3%
Ζήλια & Οικογενειακά προβλήματα	1	1%
Οικογενειακά προβλήματα	53	54%
Οικογενειακά προβλήματα & Κατανάλωση αλκοόλ	5	5,1%
Απρόβλεπτη εγκυμοσύνη	1	1%
Κατανάλωση αλκοόλ	3	3,1%
Κατανάλωση αλκοόλ & Οικονομικά προβλήματα	2	2%
Οικονομικά προβλήματα	4	4,1%
Για να επιστρέψει στο σπίτι	1	1%
Για να φύγει από το σπίτι	4	4,1%
Ζήτησε διαζύγιο	4	4,1%
Αλλαγή συντρόφου	3	3,1%
Απρόκλητα	4	4,1%
Σύνολο	98	100%
Μη καταχωρημένες πληροφορίες	444	-

Από τα αίτια κακοποίησης σύμφωνα με την εκδοχή των θυμάτων, προέχει η ζήλια σε ποσοστό(13.3%), τα οικογενειακά προβλήματα(κάθε μορφής) σε ποσοστό(54%), τα οικονομικά προβλήματα(4.1%) και η περιστασιακή χρήση αλκοόλ(3.1%), μεμονωμένα ή σωρευτικά μεταξύ τους.

Οι θύτες – άνδρες συμφωνούν (7^η ερώτηση παρακάτω) για τα αίτια της βίας για τη ζήλια σε ποσοστό(13.4%),τα οικογενειακά προβλήματα σε ποσοστό

(64.8%) και διαφοροποιούνται αναφορικά με τα αίτια στην απιστία της συντρόφου(7.3%) και την αλλαγή του ερωτικού συντρόφου(4.9%). Τέλος δεν φαίνεται τα οικονομικά προβλήματα να τα θεωρούν ως ιδιαίτερο πρόβλημα στις σχέσεις τους και κατά συνέπεια στη βία που ασκούν και δεν αντιμετωπίζουν τη χρήση του αλκοόλ ως πρόβλημα και αιτία βίας.

Αίτια κακοποίησης σύμφωνα με το θύμα

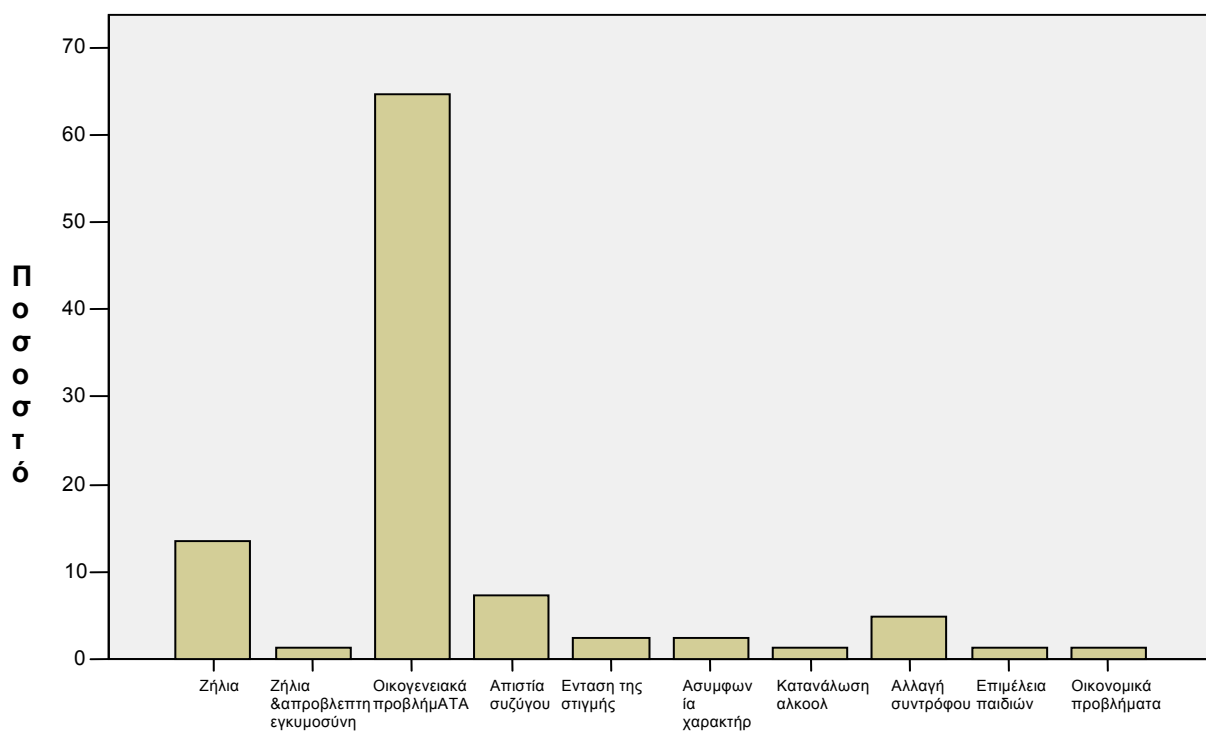

7) Αίτια κακοποίησης σύμφωνα με την εκδοχή του δράστη

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ζήλια	11	13,4%
Ζήλια & Απρόβλεπτη εγκυμοσύνη	1	1,2%
Οικογενειακά προβλήματα	53	64,8%
Κατανάλωση αλκοόλ	1	1,2%
Απιστία συζύγου	6	7,3%
Ένταση της στιγμής	2	2,4%

Ασυμφωνία χαρακτήρων	2	2,4%
Αλλαγή συντρόφου	4	4,9%
Επιμέλεια παιδιών	1	1,2%
Οικονομικά προβλήματα	1	1,2%
Σύνολο	82	100%
Μη καταχωρημένες πληροφορίες	460	-

Αιτία σύμφωνα με την εκδοχή του δράστη

8) Το θύμα εκτός από την αστυνομία απευθύνθηκε σε άλλη υπηρεσία (γιατρό, ψυχολόγο κλπ);

	Συχνότητα	Ποσοστό
Δεν πήγε σε γιατρό ή άλλη υπηρεσία	148	32.7%
Πήγε σε γιατρό	14	3%
Πήγε στον εισαγγελέα	57	10.5%

Σύνολο	219	40.4%
Μη καταχωρημένες πληροφορίες	323	59.5%

Από τις 107 περιπτώσεις(19.7%) για τις οποίες υπήρξε καταγγελία για πρόκληση σωματικής βλάβης, μόνο το (13%) πήγε και νοσηλεύτηκε σε γιατρό ή νοσοκομείο, χωρίς να προκύπτει η τύχη των άλλων θυμάτων.

9) Πως πήγε το θύμα στην αστυνομία

	Συχνότητα	Ποσοστό
Πήγε με την συνοδεία συγγενούς-φίλου	10	1.8%
Το θύμα πήγε μόνο του	101	18.6%
Δεν προκύπτει	313	57.7%
Δεν πήγε στην αστυνομία καθόλου	19	3.5%
Πήγε ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία	12	1.2%
Με εισαγγελική Παραγγελία	57	10.5%
Προηγήθηκε επέμβαση της αστυνομίας	30	5.5%
Σύνολο περιστατικών	542	100%

Προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι σε 19 περιπτώσεις(3.5%), το θύμα δεν πήγε καθόλου στην αστυνομία, προφανώς γιατί η όλη υπόθεση «διευθετήθηκε» άτυπα. Επίσης σε σημαντικό ποσοστό 5.5%, διαπιστώνεται επέμβαση της αστυνομίας, κάτι που στη συνήθη πρακτική των αστυνομικών, σηματοδοτεί τις περισσότερες φορές, κίνδυνο για το θύμα (ή)και τα παιδιά του.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι ο κίνδυνος αφορά και τους αστυνομικούς που επιλαμβάνονται, επειδή ο δράστης με την επέμβαση της αστυνομίας εξαγριώνεται περισσότερο. Στην αστυνομία είναι πλέον γνωστός αυτός ο κίνδυνος και στις επεμβάσεις τους οι αστυνομικοί είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και διακριτικοί, έτσι ώστε να μη «προκαλείται» ο δράστης.

10) Αν προκύπτει κίνδυνος του θύματος μετά την καταγγελία

	Όχι	Ναι	Σύνολο	Μη καταχωρημένες πληροφορίες
Προκύπτει αν το θύμα κινδύνευε με την επιστροφή του στο σπίτι;	89(16.4%)	13(2.3%)	102(18.9%)	440(81.1%)
Επέστρεψε το θύμα που κινδύνευε στο σπίτι	11	2	13	429

Τα 11 από τα 13 θύματα διαπιστώνεται να κινδυνεύουν ή τουλάχιστο να φοβούνται(προφανώς από αρνητική προγενέστερη εμπειρία) και διανυκτέρευσαν σε συγγενικά-φιλικά πρόσωπα. Ωστόσο όμως το 18.9% των καταγγελιών είναι μικρό δείγμα για να εξάγουμε πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Στις περισσότερες οικογένειες υπήρχαν παιδιά. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε ότι στα 351 ζευγάρια(77,6%), τα 319(70.5%) είχαν από 1 έως 2 παιδιά, τα 32(5.9%) δεν είχαν καθόλου, ενώ 2 γυναίκες(0.3%) ήταν ήδη έγκυοι και 5 γυναίκες(0.9%) είχαν παιδιά από άλλο γάμο.

11) Σχέση ουσιών και βίας

	Όχι	Ναι	Σύνολο	Μη καταχωρημένες πληροφορίες
Ο άνδρας προκύπτει αν ήταν μεθυσμένος;	161	23	184(33.9%)	358
Διαπιστώνεται χρήση τοξικών ουσιών;	149	16	165	377

Στο 33.9% των περιστατικών, για τα οποία υπάρχουν σχετικές ενδείξεις, εκτιμούμε ότι το δείγμα δεν κρίνεται επαρκές για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων και εκτιμούμε ότι η περιστασιακή μέθη είναι δύσκολο να αποτυπωθεί κάθε φορά επειδή οι καταγγελίες και η κλήση για εξέταση του, γίνεται με την παρέλευση κάποιου χρόνου. Εκτίμηση μας, με βάση τα ευρήματα και την πείρα μας, είναι ότι η περιστασιακή μέθη συμμετέχει σε μεγαλύτερα ποσοστά στην παραγωγή του εγκληματικού φαινομένου της βίας κατά των ερωτικών συντρόφων. Αναφορικά όμως με τα εξαρτημένα άτομα είναι δυνατόν να έχουμε καλλίτερη εικόνα ερευνώντας και άλλα στοιχεία(ιστορικό, ερωτήσεις στα θύματα κλπ), οπότε τα ποσοστά που διαπιστώνονται στην έρευνα, κρίνεται ότι ανταποκρίνονται περισσότερο στη πραγματικότητα. Σε 23 περιστατικά(4.2%) διαπιστώθηκε ο θύτης την συγκεκριμένη χρονική στιγμή που άσκησε βία, βρισκόταν υπό την επήρεια αλκοολούχων ποτών, ενώ σε 16 περιστατικά(2.9%),

διαπιστώθηκε 15 περιπτώσεις(2.7%) αλκοολικών συντρόφων και 1 περίπτωση(0.1%)ναρκομανή.

Επίσης διαπιστώθηκε ότι από τον σύνολο των γυναικών που κατέφυγαν στην αστυνομία και προκύπτουν επαρκή στοιχεία, 37(6.8%) από αυτές ήταν αλλοδαπές τουρίστριες ή σύζυγοι ελλήνων πολιτών.

12) Ποινική αξιολόγηση εγκληματικών συμπεριφορών ουσιοεξαρτημένων θυτών σε σχέση με το γενικό πληθυσμό

Περιστατικά	Συχνότητα	Εξαρτημένοι		Γενικός Πληθυσμός βίαιων ανδρών
Εξύβριση & Απειλές	9	1.6 %	57	5.7%
Εξύβριση	4	0.7%	93	17.1%
Εξύβριση & Σωματικές βλάβες	1	6,25%	43	7.9%
Εξύβριση & Σωματικές βλάβες & Απειλές	1	6,25%	21	3.8%
Σωματικές βλάβες & Αυτοδικία	1	6,25%	3	0.5%
Σύνολο	16	2.9%	0.1%	

Διαπιστώνεται ότι και οι εξαρτημένοι από ουσίες, σε γενικές γραμμές διαπράττουν αναλογικά τα ίδια εγκλήματα με το γενικό πληθυσμό των βίαιων συντρόφων.

13) Περιστατικά με ιστορικό ψυχασθένειας-νοσηλείας θύτη

Όχι	Ναι	Σύνολο	Χωρίς στοιχεία
120	2	122	420

Το ποσοστό (0.3%) των θυτών με ιστορικό ψυχασθένειας- νοσηλείας, δεν φαίνεται να επηρεάζει την άσκηση βίας κατά των γυναικών.

14) Σχέσεις μεταξύ θυμάτων-θυτών

	Συχνότητα	
Παντρεμένοι	231	42.6%
Απλή σχέση	2	0.3%

Σε διάσταση	43	7.9%
Μνηστευμένοι	2	0.3%
Ερωτική	51	9.4%
Διαζευγμένοι	197	36.3%
Συγγενείς	5	0.9%
Σύνολο	531	
Μη καταχωρημένες πληροφορίες	11	2%

Αποτελεί τραγική διαπίστωση το 42.6% των βίαιων περιστατικών, να είναι παντρεμένα ζευγάρια και κατά συνέπεια ο δράστης-θύτης να είναι ο σύζυγος. Η βία όμως δεν φαίνεται να σταματάει με τον χωρισμό του ζευγαριού αφού το (44.2%) των περιστατικών αφορά χωρισμένα(36.3%) ή σε διάσταση(7.9%) ζευγάρια.

15) Ηλικίες θυμάτων γυναικών

Ηλικίες Γυναικών	Συχνότητα	Ποσοστό
20-30	112	21.6%
30-40	268	49.4%
40-50	108	19.9%
50 και πάνω	45	8.3%
Δεν υπάρχουν πληροφορίες	9	1.6%

Διαπιστώνεται ότι το (49.8%) των θυμάτων είναι ηλικίας 30-40 ετών, το (21.6%) των θυμάτων 20-30 ετών, ακολουθούν οι γυναίκες 40-50 με ποσοστό βίας σε βάρος τους (19.9%), ενώ φαίνεται η βία να μειώνεται χωρίς ωστόσο να εξαλείφεται εντελώς(8.3%), μετά την ηλικία των 50.

16) Ανάλυση περιστατικών που συνέβησαν κατά την διάρκεια 1994-2003, κατά Αστυνομικό Τμήμα

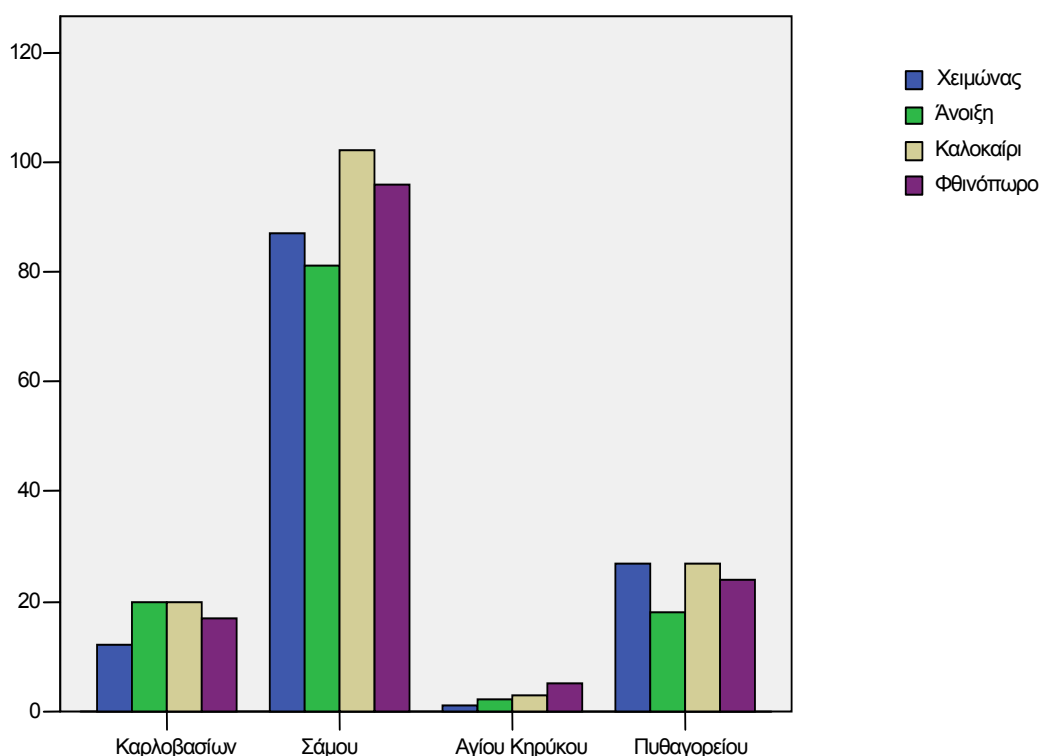
	Καρλοβασίου	Σάμου	Αγ. Κηρύκου	Πυθαγορείου
Εξύβριση	71%	7,3%	0	12,6%
Εξύβριση & Σωματικές βλάβες	21,7%	9%	9,1%	6,3%
Εξύβριση & Απειλές	7,3%	12,6%	27,3%	11,6%
Σωματικές βλάβες	0	5,3%	0	4,2%
Απειλές	0	8,12%	0	5,3%
Εξύβριση-Απειλές-Σωματικές	0	3,9%	36,4%	3,16%

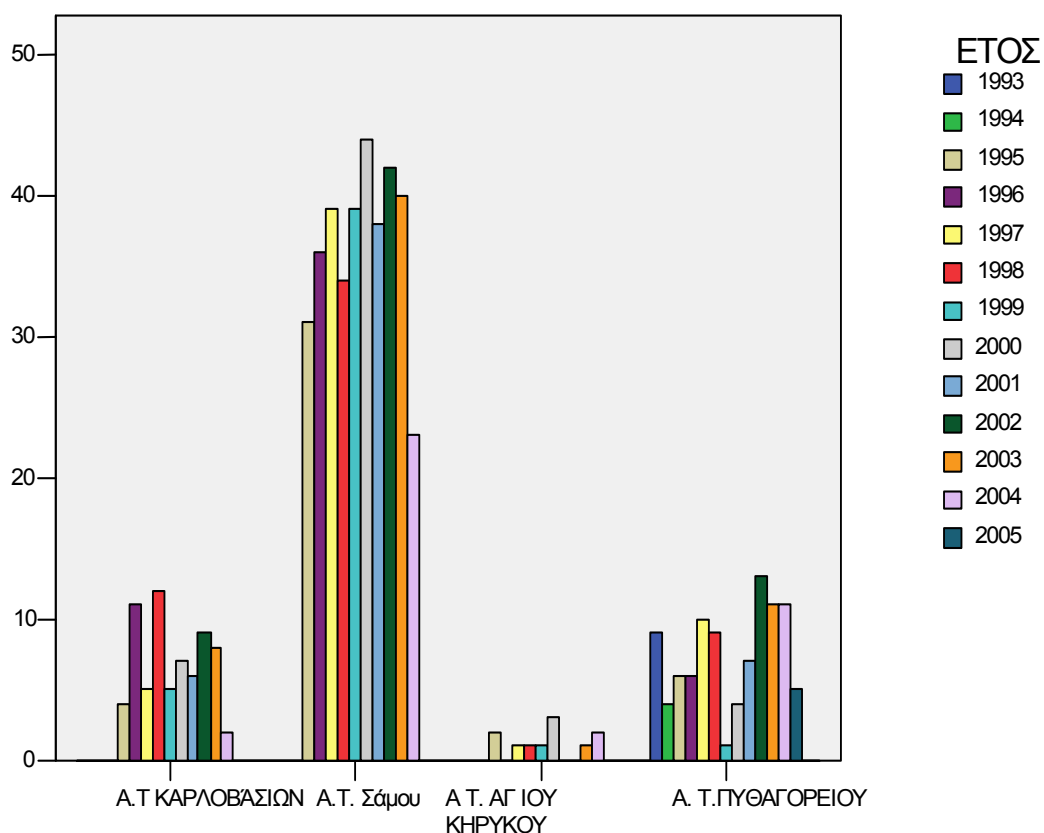
βλάβες				
Εγκατάλειψη συζυγικής στέγης	0	14,9%	18,2%	24,2%

Στην διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου στο Πυθαγόρειο καταγράφηκαν 27 περιστατικά ενώ στο Κοκκάρι(Α.Τ. Σάμου) μόνο 11 σε σύνολο 152. Στο Α.Τ. Καρλοβάσιου τα περισσότερα περιστατικά που απασχόλησαν την αστυνομία ήταν κυρίως για εξύβριση (71%) ενώ δεν υπήρξε κανένα περιστατικό με σωματικές βλάβες. Σε αντίθεση με το Α.Τ. του Αγίου Κηρύκου που το (36,4%) ήταν περιστατικά με Απειλές- Σωματικές βλάβες- Εξύβριση.

Στο Α.Τ. Σάμου οι αστυνομικές αρχές αντιμετώπισαν όλα τα είδη των περιστατικών όμως κυρίως υπήρχε το πρόβλημα της εγκατάλειψης συζυγικής στέγης (14,9%).

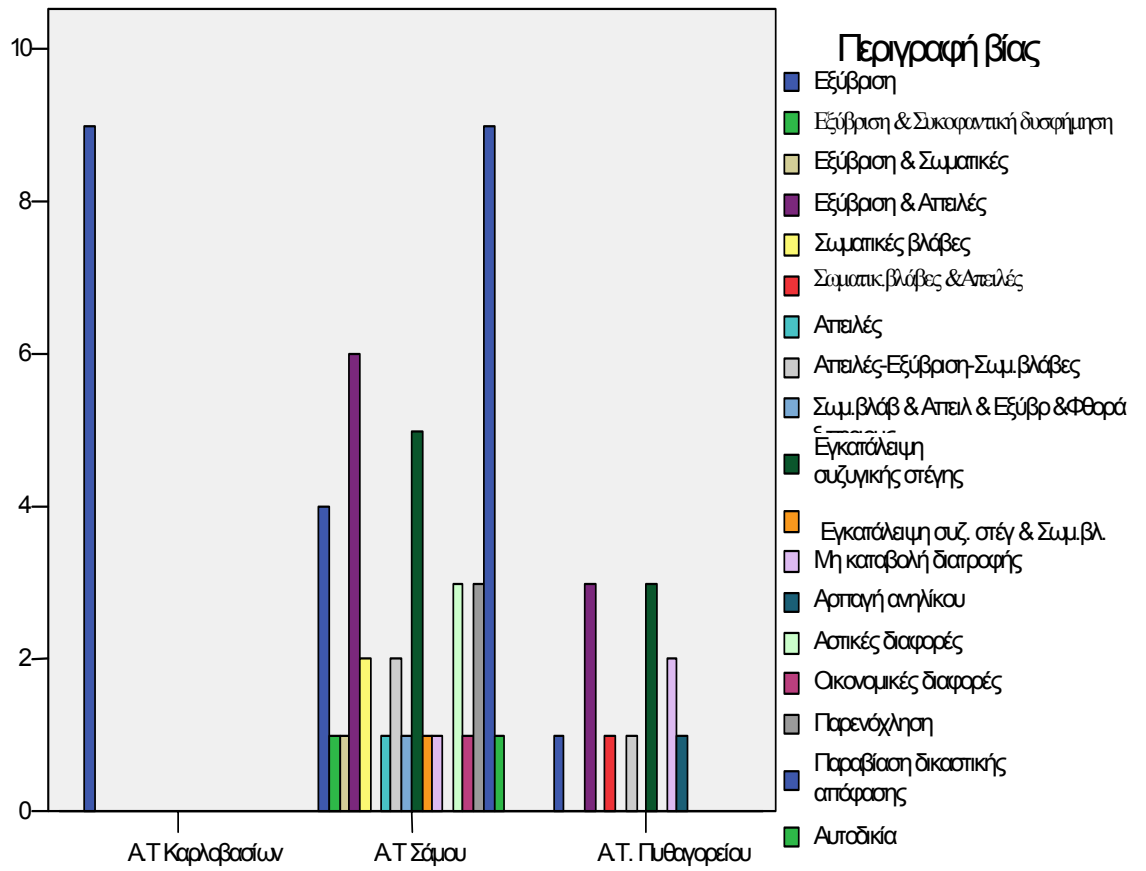
Το ίδιο πρόβλημα όμως παρουσιάστηκε και στο Α.Τ. Πυθαγορείου με (24,2%).

Στο παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε ότι τα περισσότερα συμβάντα πραγματοποιήθηκαν στο Αστυνομικό Τμήμα Καρλοβασίου το 1998, στο Αστυνομικό Τμήμα Σάμου το 2000, στο Αστυνομικό Τμήμα Αγίου Κηρύκου το 2000 και στο Αστυνομικό Τμήμα Πυθαγορείου το 2002. Το 2002 είναι ένα από τα έτη με αυξημένη κίνηση στα αστυνομικά τμήματα της Σάμου «οικογενειακών υποθέσεων».

2002

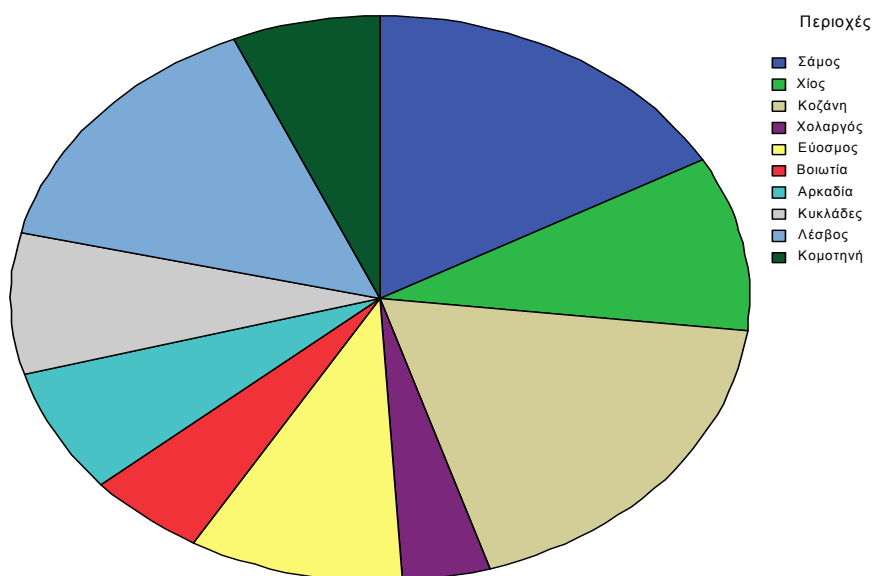

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Περιοχές Έρευνας

	Αριθμός αστυνομικών	Ποσοστό
Σάμου	88	16,9%
Χίου	52	10%
Κοζάνης	96	18,4%
Αθήνας (Χολαργός)	20	3,8%
Θεσσαλονίκη (Εύοσμος)	49	9,4%
Βοιωτία	27	5,2%
Αρκαδία	37	7,1%
Κυκλάδες	42	8%
Λέσβος	77	14,8%
Κομοτηνή	34	6,5%
Σύνολο	522	100%

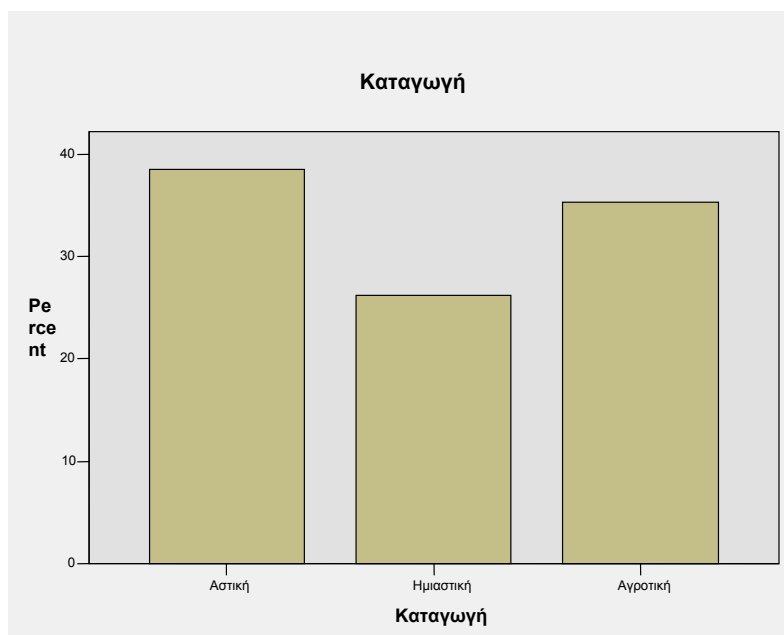

Παρακάτω θα γίνει ανάλυση όλων των ερωτήσεων-απαντήσεων του ερωτηματολογίου.

1.- Η κατανομή των αστυνομικών του δείγματος ως προς το φύλο είναι η εξής:

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΝΔΡΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
Σύνολο	454	57	11	522

2.- Καταγωγή

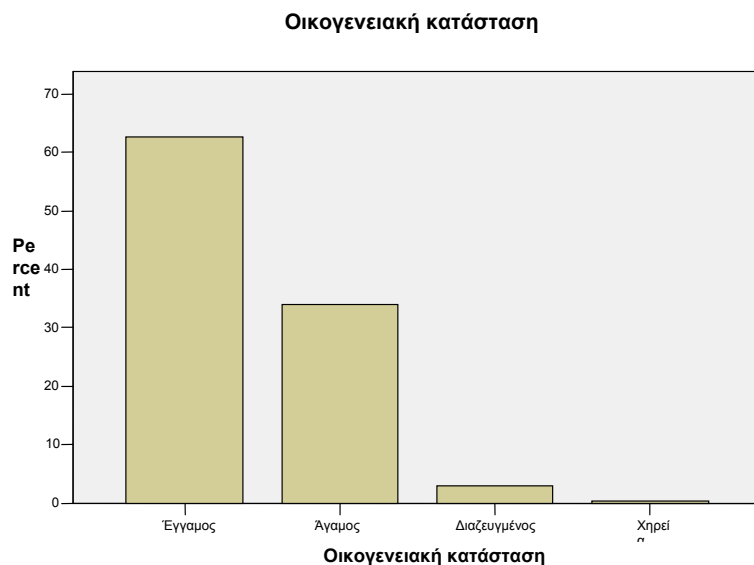

Κατ' αρχήν η συντριπτική πλειοψηφία των δοκίμων αστυφυλάκων, δηλαδή το 64.5%, προέρχεται από την επαρχία και έχει μεγαλώσει σε χωριά και κωμοπόλεις, ενώ το 35.5% προέρχεται από μεγάλα αστικά κέντρα, συμπεριλαμβανομένων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι, από το ποσοστό των ερωτηθέντων, παρατηρείται μια μεταστροφή των νέων που αναζητούν το αστυνομικό επάγγελμα, σε σχέση με παλαιότερες εποχές που η συντριπτική πλειοψηφία, προερχόταν κυρίως αγροτικές περιοχές. Η ανεργία και η ανασφάλεια σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, δημιουργεί τις αναγκαίες προϋποθέσεις, έτσι ώστε το αστυνομικό επάγγελμα να είναι πλέον ελκυστικό μεταξύ των νέων.

3.- Οικογενειακή κατάσταση

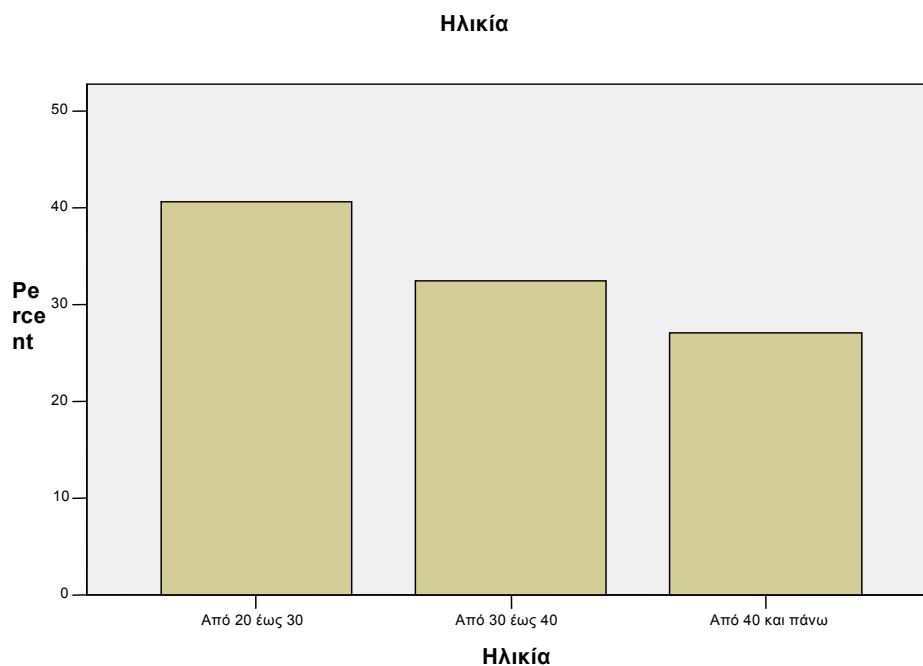
Από τους 522 αστυνομικούς απάντησαν 471. Το (62,6%) είναι έγγαμοι, το (34%) άγαμοι το (3%) διαζευγμένοι και στο (0,4%) έχουμε χηρεία.

	ΕΓΓΑΜΟΣ	ΑΓΑΜΟΣ	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	ΧΗΡΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ
Σύνολο	295	160	14	2	471

4.- Ηλικία

Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 518 αστυνομικοί, όπου η ηλικία τους έχει ως εξής: το 40,5% είναι 20 έως 30 , το 32,4% είναι 30 έως 40 και το 27% είναι από 40 και πάνω.

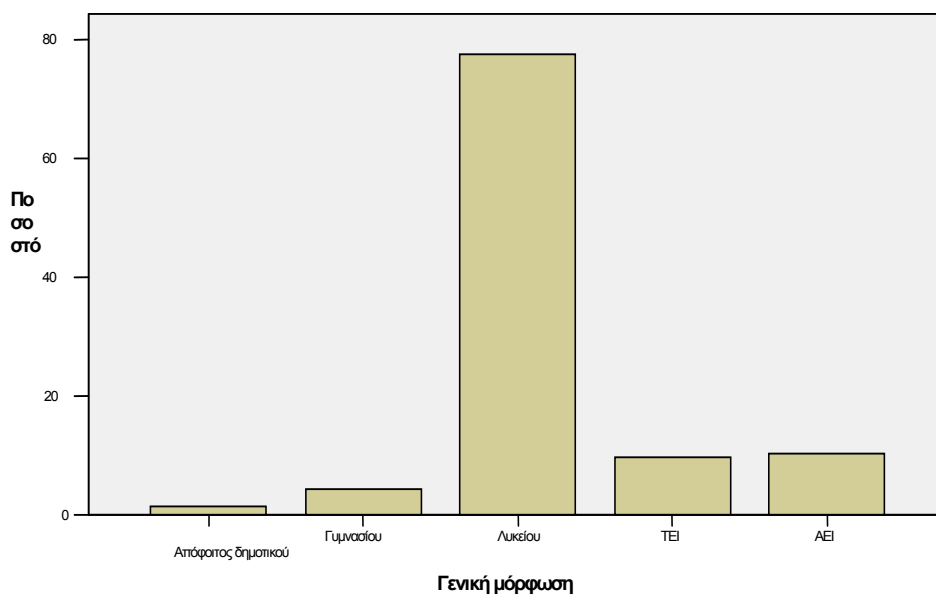

	ΑΠΟ 20 Έως 30	ΑΠΟ 30 Έως 40	ΑΠΟ 40 ΚΑΙ ΠΑΝΩ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	210	168	140	518	4

5.- Γενική μόρφωση

	Ποσοστό
Απόφοιτοι δημοτικού	1,5%
Γυμνασίου	4,2%
Λυκείου	74,8%
Τ.Ε.Ι.	9,4%
Α.Ε. Ι	10%
ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	519

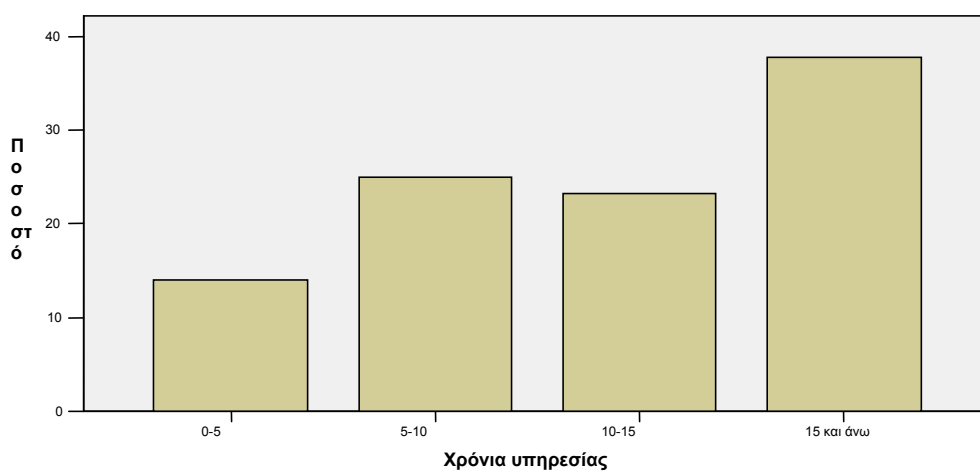
Παρατηρείται ότι ένα ποσοστό (74.8%), είναι απόφοιτοι Λυκείου και ποσοστό (19.4%), είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι, ποσοστά μόρφωσης καθόλου ευκαταφρόνητα, για ένα οργανισμό που το μεγαλύτερο μέρος του στελεχωνόταν από άτομα με μόρφωση Δημοτικού στο μεγαλύτερο μέρος του, μέχρι πολύ πρόσφατα.

6.- Προϋπηρεσία

	0-5	5-10	10-15	15 και άνω	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	73	130	121	196	520	2

Χρόνια υπηρεσίας

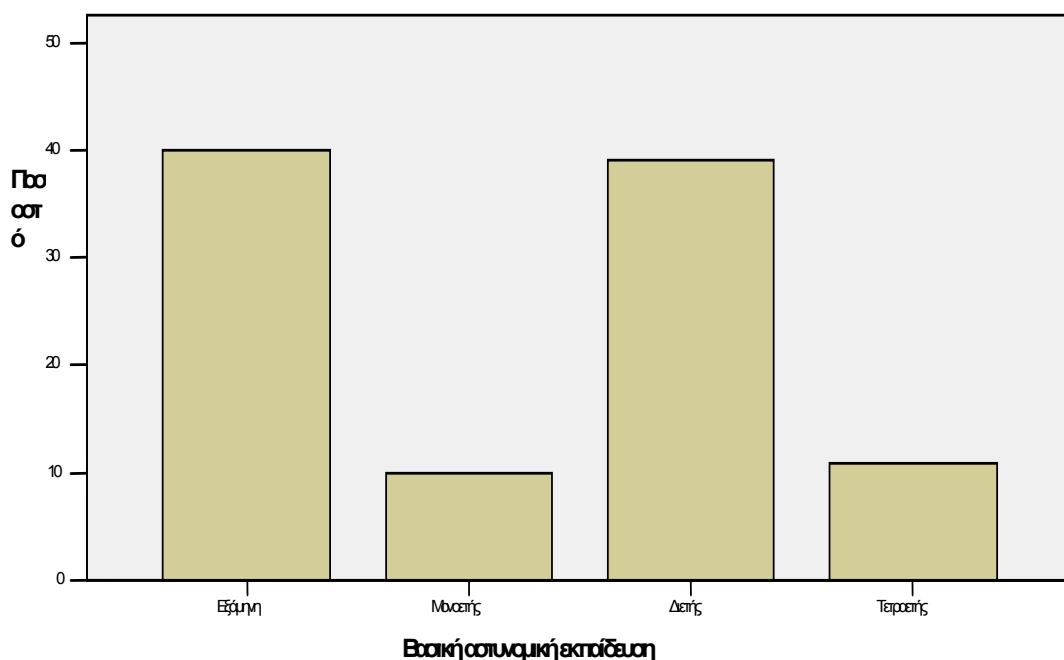

7.- Βασική αστυνομική εκπαίδευση

Εκπαίδευση	Συχνότητα	Ποσοστό
Εξάμηνη	206	40,1%
Μονοετής	51	9,9%
Διετής	201	39,1%
Τετραετής	56	10,9%
Σύνολο	514	100%
Δεν απάντησαν	8	-
Συνολικά	522	-

Παρατηρείται ακόμη ένα υψηλό ποσοστό (50%), να έχει εξάμηνη .η μονοετή εκπαίδευση, γεγονός που από το 1994, έχει αλλάξει με την καθιέρωση υπερδιετούς φοίτησης για τα κατώτερα στελέχη και τεταρτοετή φοίτηση για τους Αξιωματικούς, πλέον των διαδοχικών μετεκπαιδεύσεων στα πλαίσια της φιλοσοφίας «δια βίου εκπαίδευση».

Βασική αστυνομική εκπαίδευση

Εκπαίδευση

ΕΞΑΜΗΝΗ	ΜΟΝΟΕΤΗΣ	ΔΙΕΤΗΣ	ΤΕΤΡΑΕΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
206	51	201	56	514	8

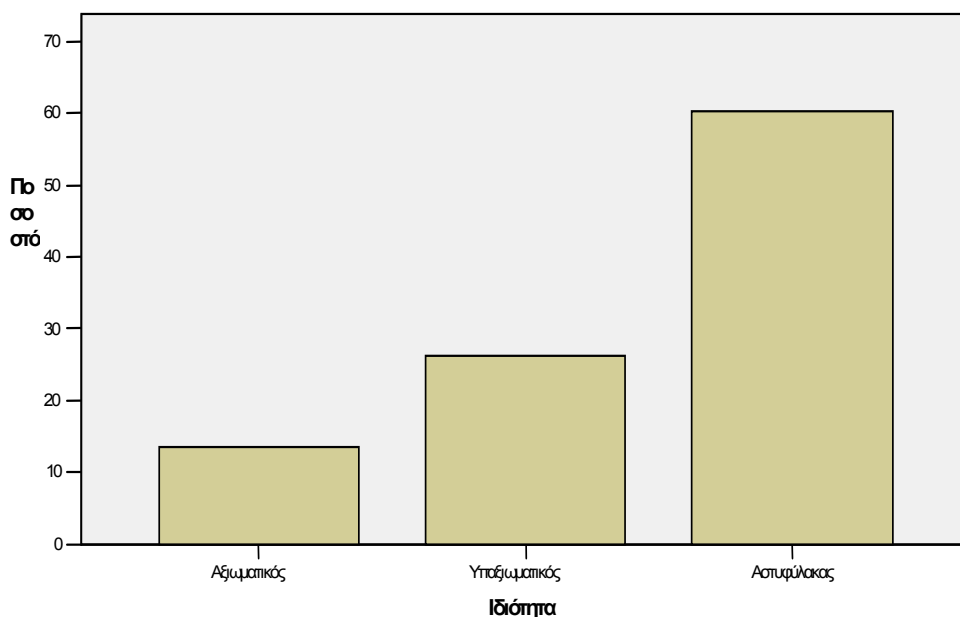
8.- Μορφωτικό Επίπεδο Γονέων

Μορφωτικό επίπεδο γονέων	Μόρφωση Πατέρα	Ποσοστό	Μόρφωση Μητέρας	Ποσοστό
Απόφοιτος δημοτικού	297	61%	329	64%
Γυμνασίου	85	17,5%	71	13,8%
Λυκείου	69	14,2%	87	16,9%
Τ. Ε. Ι.	13	2,7%	8	1,6%
Α.Ε. Ι.	23	4,7%	19	3,7%
Σύνολο	487	100%	514	100%
Δεν απάντησαν	35	-	8	-
Συνολικά	522	-	522	-

Το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, όπως προκύπτει από την έρευνα: (46,6%) απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, (64%) γυμνασίου (13.8%), λυκείου (16.9%) και πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ΤΕΙ-ΑΕΙ μαζί συνολικά μόνο το (5.3%).

9.- Ιδιότητα

Ιδιότητα	Συχνότητα	Ποσοστό
Αξιωματικός	64	13,4%
Υπαξιωματικός	125	26,3%
Αστυφύλακας	287	60,3%
Σύνολο	476	100%
Δεν απάντησαν	46	-
Συνολικά	522	-

Ιδιότητα

ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ	ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ	ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	64	125	287	476	46

10.- Εκπαίδευση σε θέματα ευαισθητοποίησης στη γυναικεία κακοποίηση

ΝΑΙ	ΟΧΙ
8.1%	91.9%

Η συντριπτική πλειοψηφία(91.9%) των αστυνομικών, δεν έχει εκπαιδευτεί σε θέματα ευαισθητοποίησης στη γυναικεία κακοποίηση.

11.- Αν η απάντηση είναι ΝΑΙ, πόσες φορές:

Συνολικά όσοι απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση απάντησαν ότι εκπαιδεύτηκαν από μία φορά ο καθένας στα πλαίσια εκπαίδευσης στην παραγωγική σχολή ή σε ολιγόωρα σεμινάρια, ημερίδες κλπ. Παρατηρείται δηλαδή ελλιπής εκπαίδευση στο αντικείμενο, κάτι που βέβαια, αλλάζει τα τελευταία χρόνια.

12.- Ενασχόληση κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας με θέματα κακοποίησης

ΝΑΙ	ΟΧΙ
42.4%	57.6%

Ένα μεγάλο ποσοστό αστυνομικών έχει εμπειρία από την ενασχόληση του με το αντικείμενο, αντιμετώπιση που προφανώς έγινε στα πλαίσια των γενικών γνώσεων και αντιλήψεων (στερεότυπα), που επικρατούν για το θέμα στην αστυνομία.

13.- Εάν η προηγούμενη απάντηση είναι Ναι, πόσες περιπτώσεις κακοποίησης αντιμετώπισαν

Απάντησαν ότι συνολικά ασχολήθηκαν σε (472) περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, σε διάφορες υπηρεσίες που είχαν υπηρετήσει.

14.- Ενασχόληση με καταγγελίες κακοποίησης εκτός υπηρεσίας και εάν Ναι, πόσες φορές

ΝΑΙ	ΟΧΙ
20%	80%

Συνολικά το ποσοστό που απάντησε θετικά, ασχολήθηκε εκτός υπηρεσίας σε (119) περιπτώσεις.

15. Στις παραπάνω υποθέσεις, σε πόσες περιπτώσεις διαπιστώθηκε ότι ο σύζυγος ήταν μεθυσμένος;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
13.7%	86.3%

Απάντησαν στο ερώτημα 481 αστυνομικοί και διαπιστώνεται σε ποσοστό (13.7%) επί του συνολικού αριθμού περιστατικών, ο θύτης να είναι μεθυσμένος(περιστασιακά ή αλκοολικός).

16. Έδινε τις ίδιες λύσεις κάθε φορά που αντιμετώπιζε περιστατικό Ε.Β.

ΝΑΙ	ΟΧΙ
38.2%	61.8%

Στο ερώτημα απάντησαν 219 αστυνομικοί.

Το είδος των αναγκών – των θυμάτων – που ικανοποιείται διαμέσου της παρέμβασης της αστυνομίας είναι προϊόν υποκειμενικής θεώρησης και ερμηνεύεται ως συνέπεια της οπτικής, με την οποία ο καθένας προσεγγίζει το ζήτημα. Οι κυριότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν τον εκάστοτε τρόπο χειρισμού των περιστατικών συνδέονται με τη σοβαρότητα της βίας και την

αμεσότητα του κινδύνου ζωής, παρά με το γεγονός καθαυτό της ενδοοικογενειακής βίας.

17. Η εκπαίδευση την οποία έχει υποστεί, άλλαξε τον τρόπο αντιμετώπισης ΕΒ;

ΝΑΙ	ΟΧΙ
76.6%	23.4%

Από το σύνολο των εκπαιδευθέντων απάντησαν οι 36 (76.6%) και δείχνει ότι η εκπαίδευση-ευαισθητοποίηση, αλλάζει την εικόνα αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, ωστόσο όμως και αυτό είναι αναμενόμενο δεν επηρεάζει ή τουλάχιστο όχι αμέσως το σύνολο των εκπαιδευθέντων, επειδή υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες, με συνέπεια η εκπαίδευση να επηρεάσει την αντιμετώπιση της κακοποίησης, μετά την παρέλευση κάποιου και σε ορισμένες περιπτώσεις ικανού χρόνου.

18. Πως οι έγγαμοι αντιμετώπιζαν πριν τον γάμο τους θέματα ΕΒ. Ήταν η ίδια αντιμετώπιση με αυτή που εφαρμόζουν μετά το γάμο.

ΝΑΙ	ΟΧΙ
23.3%	76.7%

19. Πως οι διαζευγμένοι αντιμετωπίζουν θέματα κακοποίησης γυναικών πριν και μετά το διαζύγιο.

ΝΑΙ	ΟΧΙ
49.9%	51.1%

20.-Τι πιστεύει για την κακοποίηση της γυναίκας από τον σύντροφο της

1.-Ξυλοδαρμός:

Το 5,4 % απάντησε **όχι** και το 94,6% απάντησε **ναι**. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

2.-Βρισιές:

Το 28,6% απάντησε **όχι** και το 71,4% απάντησε **ναι**. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

3.-Σπάσιμο αντικειμένων:

Το 68,3% απάντησε **όχι** και το 31,7% απάντησε **ναι**. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

4.-Κατηγορεί ο άνδρας τη σύντροφο του για κάτι:

Το 77,2% απάντησε **όχι** και το 22,8% απάντησε **ναι**. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

5.-Όταν την πληγώνει φραστικά:

Το 59,7% απάντησε όχι και το 40,3% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

6.-Όταν ελέγχει τις κινήσεις της: Το 84,4% απάντησε όχι και το 15,6% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

7.-Κρατάει <μούτρα> και δεν της μιλάει:

Το 87,8% απάντησε όχι και το 12,2% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

8.-Ερωτική πράξη συντρόφων με βιασμό:

Το 36,9% απάντησε όχι και το 63,1% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

9.-Απειλεί να την εγκαταλείψει:

Το 77,8% απάντησε όχι και το 22,2% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

10.-Απειλεί να την διώξει από το σπίτι:

Το 61,2% απάντησε όχι και το 38,8% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

11.-Απειλεί να της πάρει τα παιδιά:

Το 58,9% απάντησε όχι και το 41,1% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

12.-Όταν δεν της δίνει χρήματα:

Το 76,4% απάντησε όχι και το 23,6% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

13.-Ελέγχει τις παρέες της:

Το 87,3% απάντησε όχι και το 12,7% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

14.-Η απειλή θυματοποίησης τρίτων προσώπων:

Το 55,5% απάντησε όχι και το 45,5% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

15.-Εκφραση βίας σε αντικείμενα:

Το 73,4% απάντησε όχι και το 26,6% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 518 ερωτηματολόγια).

16.-Άλλο:

Το 96,5% απάντησε όχι και το 3,5% απάντησε ναι. (απαντήθηκαν 517 ερωτηματολόγια).

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αστυνομικών υπαλλήλων υποστηρίζει ότι κακοποίηση της γυναίκας από το σύντροφο της είναι κυρίως ο ξυλοδαρμός, οι βρισιές και η ερωτική πράξη συντρόφων με βιασμό.

21.- Τι γνώμη έχει για τη βία που υφίσταται μια γυναίκα.

1.-Κάτι έκανε στον σύντροφο της:

Όχι απάντησε το 63,9% και ναι απάντησε το 36,1%.(Από 463 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

2.-Αξίζει αυτή τη μεταχείριση:

Όχι απάντησε το 96,9% και ναι απάντησε το 3,1%.(Από 459 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

3.-Επιδιώκει τη βία με την προκλητική συμπεριφορά της:

Όχι απάντησε το 70% και ναι απάντησε το 30%.(Από 443 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

4.-Ο σύντροφος δεν έχει άλλη επιλογή:

Όχι απάντησε το 89,9% και ναι απάντησε το 10,1%.(Από 426 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

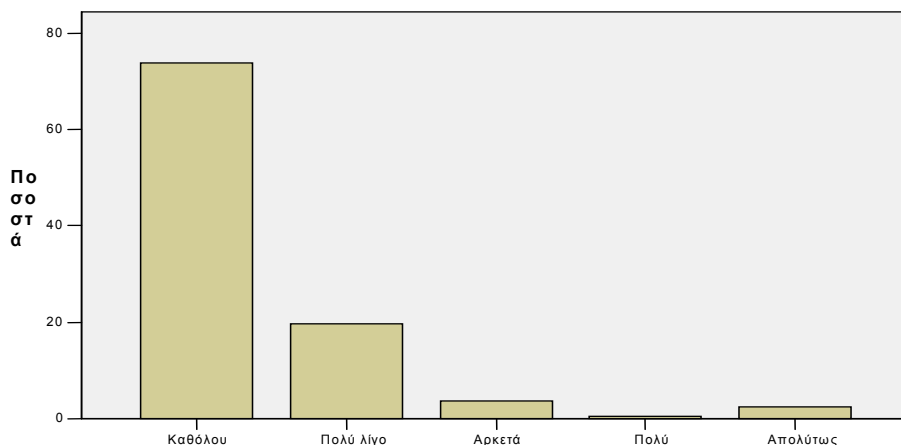
5.-Άλλο:

Όχι απάντησε το 71,3% και ναι απάντησε το 28,7%.(Από 296 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

22.- Αν πιστεύει πως με την βία συμμορφώνεται η γυναίκα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	383	73,8%
Πολύ λίγο	102	19,7%
Αρκετά	19	3,7%
Πολύ	3	0,6%
Απολύτως	12	2,3%
Σύνολο	519	100%
Δεν απαντήθηκαν	3	-
Συνολικά	522	-

Με την βία συμμορφώνεται η γυναίκα

23.-Υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων (Ε. Β) απ' τους αστυνομικούς

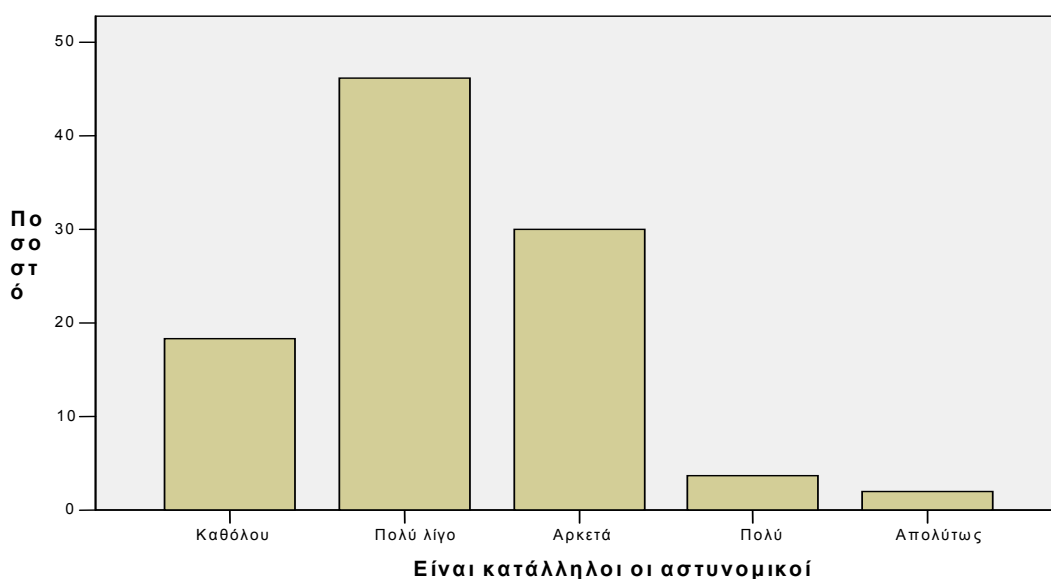
	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	292	110	402	120

Από τους 522 αστυνομικούς υπαλλήλους, στην ερώτηση αυτή απάντησαν οι 402 εκ των οποίων το 72,6% απάντησαν **όχι** και το 27,4% απάντησαν **ναι**.

24.- Οι αστυνομικοί είναι κατάλληλοι να χειρίζονται υποθέσεις Ε.Β.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	95	18,3%
Πολύ λίγο	239	46,2%
Αρκετά	155	29,9%
Πολύ	19	3,7%
Απολύτως	10	1,9%
Σύνολο	518	100%
Δεν απαντήθηκαν	4	-
Συνολικά	522	-

Είναι κατάλληλοι οι αστυνομικοί

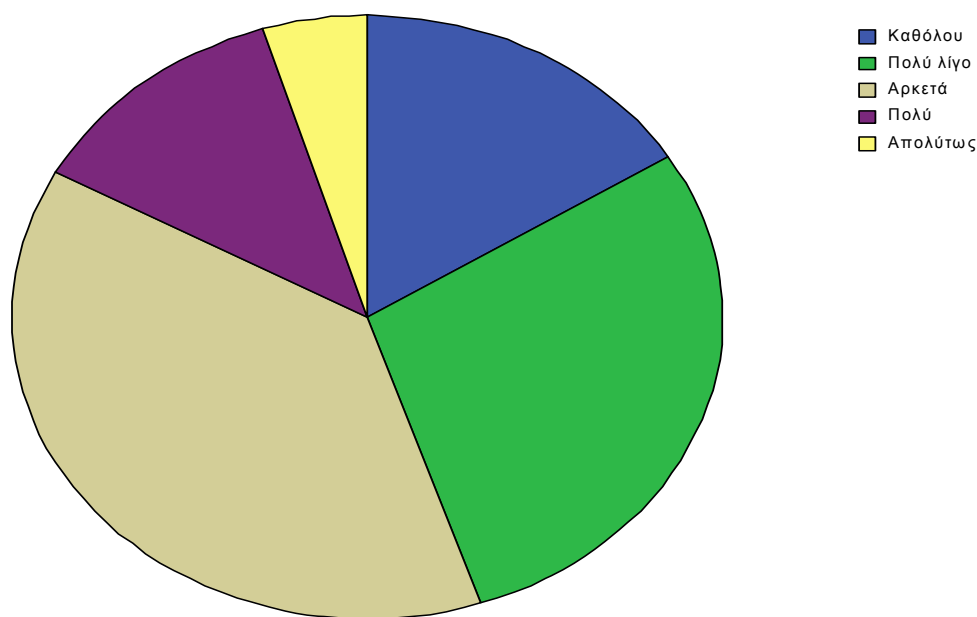

Ένα μεγάλο ποσοστό(64.5%) αστυνομικών, δηλώνει από καθόλου έως πολύ λίγο, ότι οι αστυνομικοί δεν είναι κατάλληλοι να αντιμετωπίσουν επαρκώς την ενδοοικογενειακή βία και αυτό μεταξύ των άλλων, λόγω και της ελλιπούς εκπαίδευσης.

25.- Οι γυναίκες αστυνομικοί χειρίζονται καλύτερα περιπτώσεις Ε.Β.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	84	16,1%
Πολύ λίγο	150	28,7%
Αρκετά	199	38,1%
Πολύ	64	12,3%
Απολύτως	25	4,8%
Σύνολο	522	100%
Δεν απαντήθηκαν	0	-
Συνολικά	522	-

Καλύτερος χειρισμός από γυναίκες

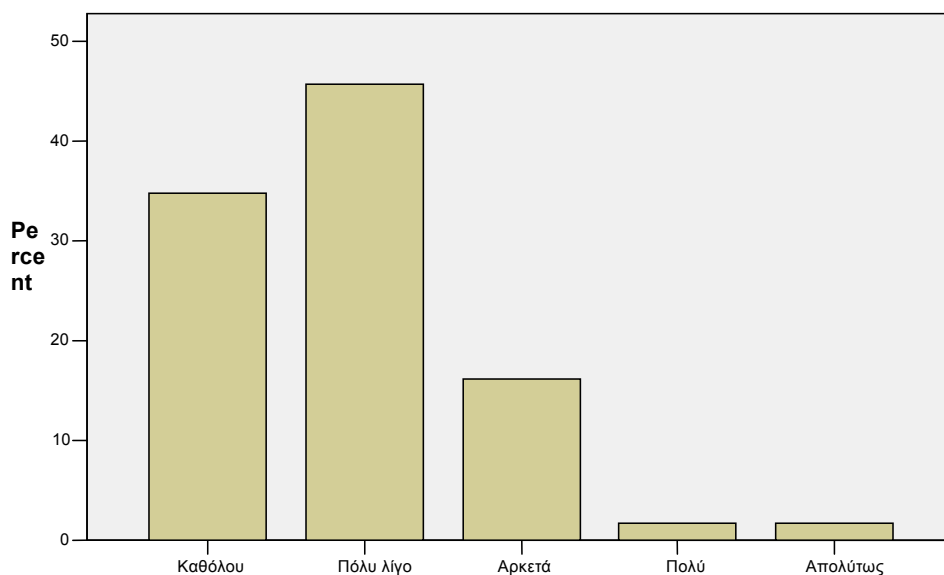

Ένα ποσοστό (55.2%), πιστεύει ότι οι γυναίκες αστυνομικοί, χειρίζονται καλύτερα θέματα βίας σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους τους. Αυτό είναι κατά την άποψη μας σωστό επειδή η γυναίκα γενικά έχει την ικανότητα ενσυναίσθησης και κατ' επέκταση την ευαισθησία και ικανότητα πιο αποτελεσματικής αντιμετώπισης θεμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

26.- Είναι οι αστυνομικοί κατάλληλα εκπαιδευμένοι- ευαισθητοποιημένοι να χειρισθούν υποθέσεις κακοποίησης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	181	34,7%
Πολύ λίγο	238	45,7%
Αρκετά	84	16,2%
Πολύ	9	1,7%
Απολύτως	9	1,7%
Σύνολο	521	100%
Δεν απαντήθηκαν	1	-
Συνολικά	522	-

Είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι οι αστυνομικοί

Πολύ μεγάλο ποσοστό (80.4%), δηλώνει ότι οι αστυνομικοί δεν είναι ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας και φυσικά αυτό είναι αλήθεια, παρά τις προσπάθειες της αστυνομίας των τελευταίων ετών.

27.-Ενημερώνονται τα θύματα κάθε φορά ότι, η συζυγική- συντροφική βία είναι Έγκλημα σύμφωνα με το νόμο;

	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	39	420	459	63

Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 459 αστυνομικοί, από τους οποίους οι 39 είπαν **όχι** και οι 420 είπαν **ναι**. Πρόκειται για μια ιδεατή και επιθυμητή από την πολιτεία και τους πολίτες ενέργεια, που εκτιμούμε ότι δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα

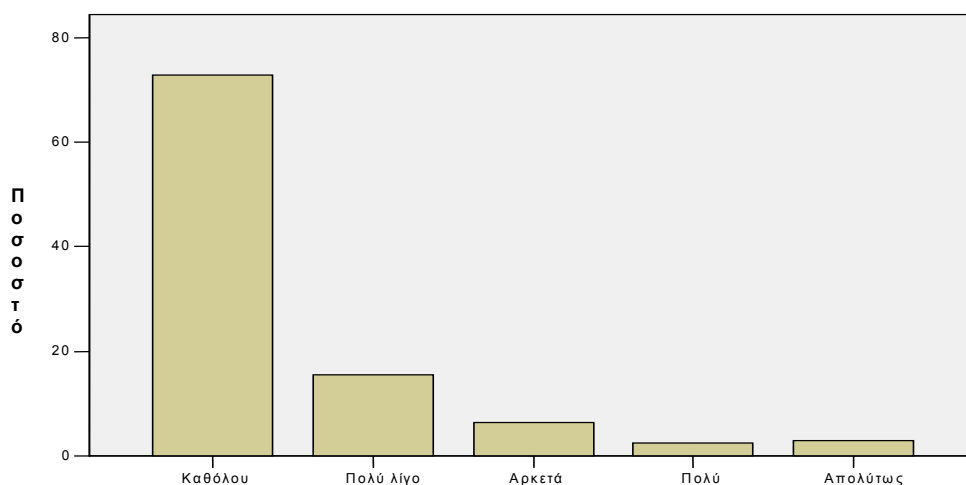
28.- Είναι σωστή η εγκληματικοποίηση της οικογενειακής βίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	115	22,5%
Πολύ λίγο	109	21,3%
Αρκετά	120	23,4%
Πολύ	46	9%
Απολύτως	122	23,8%
Σύνολο	512	100%
Δεν απαντήθηκαν	10	-
Συνολικά	522	-

29.- Η κακοποίηση στη συντροφική σχέση ανήκει στο «παιχνίδι» της συμβίωσης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	378	72,7%
Πολύ λίγο	81	15,6%
Αρκετά	33	6,3%
Πολύ	13	2,5%
Απολύτως	15	2,9%
Σύνολο	520	100%
Δεν απαντήθηκαν	2	-
Συνολικά	522	-

Ανήκει στο παιχνίδι της συμβίωσης

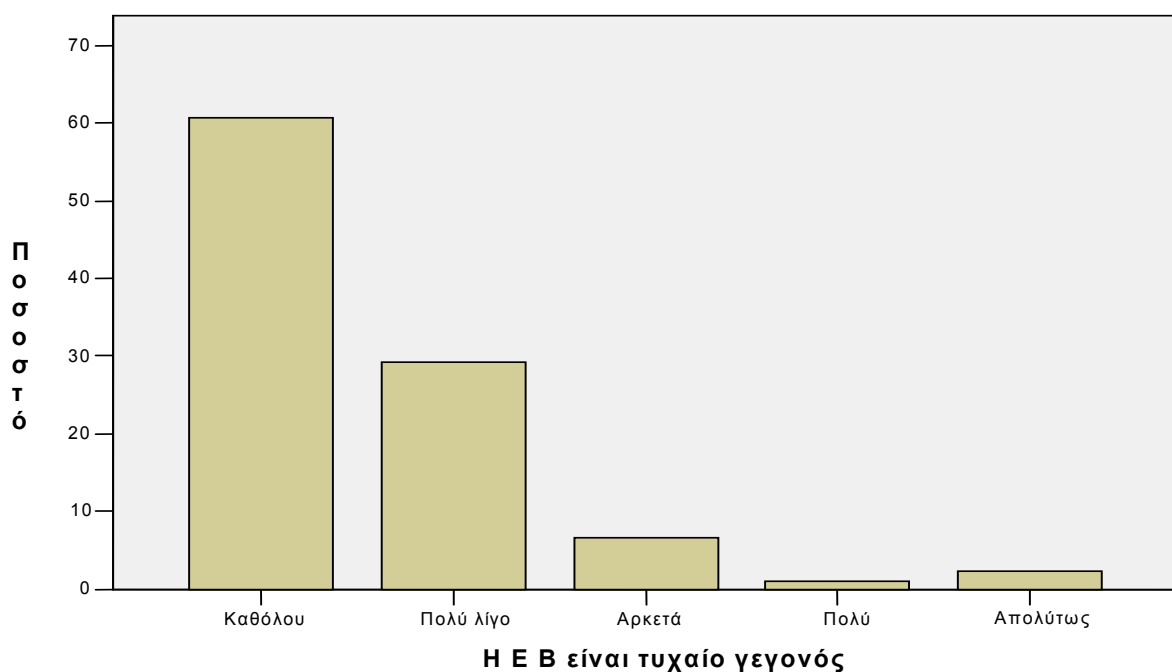

	ΚΑΘΟΛΟ Υ	ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ	ΑΡΚΕ ΤΑ	ΠΟΛΥ	ΑΠΟΛ ΥΤΩΣ	ΣΥΝΟ ΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝ ΤΗΣΑ
Σύν/λο	378	81	33	13	15	520	2

30.- Η βία που συνέβη σε μια γυναίκα είναι τυχαίο γεγονός

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	315	60,7%
Πολύ λίγο	152	29,3%
Αρκετά	34	6,6%
Πολύ	6	1,2%
Απολύτως	12	2,3%
Σύνολο	519	100%
Δεν απαντήθηκαν	3	-
Συνολικά	522	-

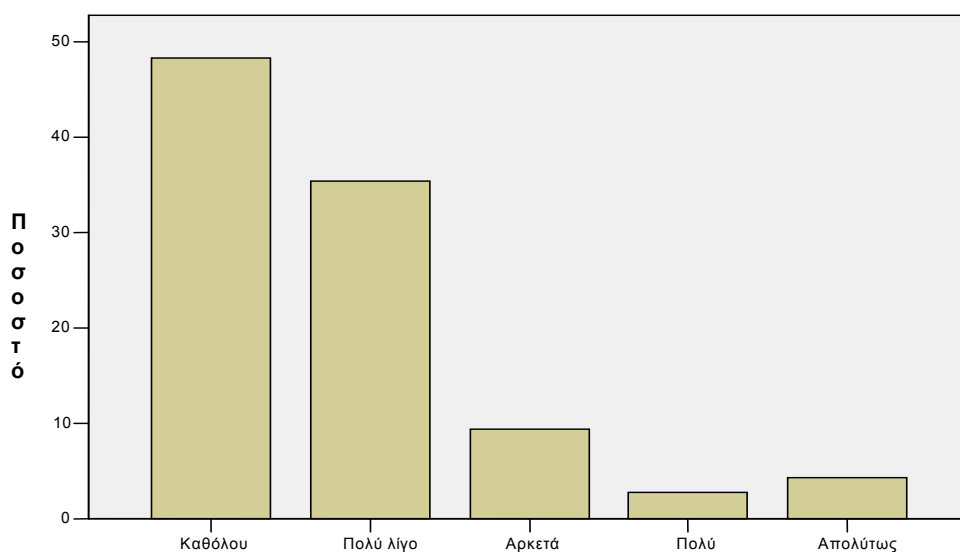
Η Ε Β είναι τυχαίο γεγονός

31.- Η κακοποίηση σε μια σχέση μπορεί να σταματήσει χωρίς κάποιας μορφής παρέμβαση

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	251	48,3%
Πολύ λίγο	184	35,4%
Αρκετά	49	9,4%
Πολύ	14	2,7%
Απολύτως	22	4,2%
Σύνολο	520	100%
Δεν απαντήθηκαν	2	-
Συνολικά	522	-

Μπορεί να σταματήσει η κακοποίηση χωρίς παρέμβαση;

	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ	ΑΡΚΕΤΑ	ΠΟΛΥ	ΑΠΟΛΥΤΩΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
Σύνολο	251	184	49	14	22	520	2

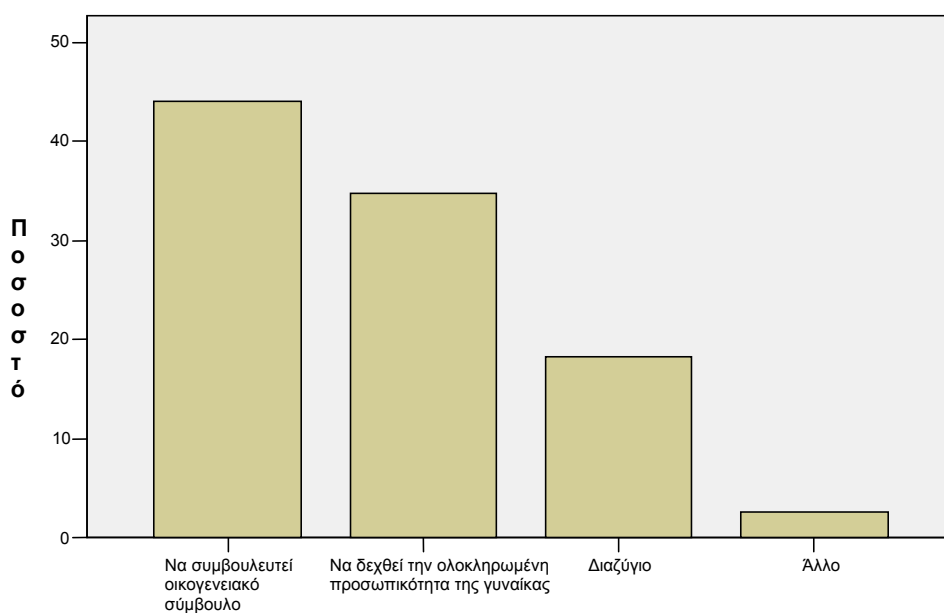
Οι περισσότεροι αστυνομικοί τάσσονται υπέρ οιασδήποτε μορφής παρέμβασης προκειμένου να σταματήσει η κακοποίηση.

32.- Τι μπορεί ο σύζυγος- σύντροφος να κάνει, χωρίς να χρειάζεται να ασκήσει βία

	Συχνότητα	Ποσοστό
Να συμβουλευτεί οικογενειακό Σύμβουλο	228	44,1%

Να δεχθεί τη γυναίκα ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να την αποδεχθεί	180	34,8%
Να πάρει διαζύγιο-χωρίσει	95	18,4%
Άλλο	14	2,7%
Σύνολο	517	100%
Δεν απαντήθηκαν	5	-
Συνολικά	522	-

Τι μπορεί να κάνει χωρίς Βία

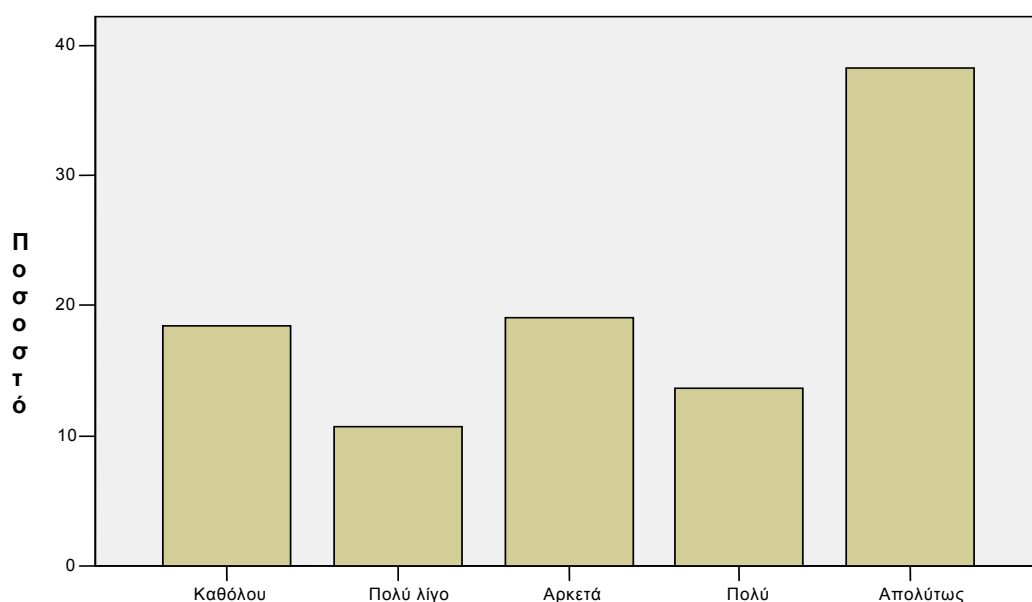

33.- Είναι καλύτερο για τα παιδιά που η μητέρα τους υφίσταται βία, να χωρίζουν οι γονείς τους

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	95	18,4%
Πολύ λίγο	55	10,7%
Αρκετά	98	19%
Πολύ	70	13,6%
Απολύτως	197	38,3%

Σύνολο	515	100%
Δεν απαντήθηκαν	7	-
Συνολικά	522	-

Καλύτερα να χωρίζουν οι γονείς;

34.- Γιατί μια γυναίκα φοβάται να καταγγείλει την βία που υφίσταται στην Αστυνομία

1.-Δεν εμπιστεύεται;

Το 70,3% απάντησε **όχι** και το 29,7% απάντησε **ναι**. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

2.-Δεν βρίσκει κατανόηση;

Το 82,6% απάντησε **όχι** και το 17,4% απάντησε **ναι**. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

3.-Θα πληγωθεί;

Το 87,9% απάντησε **όχι** και το 12,1% απάντησε **ναι**. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

4.-Δεν βρίσκει ανταπόκριση;

Το 83,3% απάντησε όχι και το 16,7% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

5.-Δεν θα την βοηθήσουν;

Το 83,9% απάντησε όχι και το 16,1% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

6.-Εκτιμά ότι το προσωπικό δεν έχει επαρκείς γνώσεις να χειριστεί τέτοιες υποθέσεις;

Το 82,2% απάντησε όχι και το 17,8% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

7.-Θα την γελοιοποιήσουν;

Το 79,7% απάντησε όχι και το 20,3% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

8.-Δεν έχει δυνατότητα να την προστατεύσει αποτελεσματικά;

Το 59% απάντησε όχι και το 41% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

9.-Εκτιμά ότι θα επιδεινωθεί η κατάσταση στο σπίτι;

Το 26,1% απάντησε όχι και το 73,9% απάντησε ναι. (Όλα τα ερωτηματολόγια είναι συμπληρωμένα).

Όλοι οι πιθανοί λόγοι για τους οποίους μια γυναίκα αποφεύγει να καταγγείλει τη βία που υφίσταται έλαβαν σχετικά υψηλές τιμές. Κυρίως όμως δεν εμπιστεύεται την αστυνομία σε ποσοστό (29.7%), εκτιμά ότι δεν έχει την δυνατότητα να την προστατεύσει επαρκώς (59%) και ότι μετά την καταγγελία θα επιδεινωθεί η κατάσταση στο σπίτι(73.9%), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό εκτιμά (17.8%) ότι οι αστυνομικοί δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για να χειρισθούν τέτοιες υποθέσεις βίας.

35.- Η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις

Μόνο το (5,1%) υποστηρίζει πως δεν δημιουργεί ένταση στις σχέσεις η εργασία της γυναίκας σε αντίθεση με το (94,9%) που υποστηρίζει πως δημιουργεί ένταση. (Από τα 450 ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν).

Το συμπέρασμα είναι ξεκάθαρο ότι η εργασία δημιουργεί ένταση στις σχέσεις (94.9%).

Αυτό με επιδερμική προσέγγιση απαντά και αιτιολογεί σε ένα ποσοστό ίσως τη βία. Αλλά η ένταση δημιουργείται από την απασχόληση καθαυτή ή από το γεγονός ότι ο άνδρας χάνει το παραδοσιακό του ρόλο, του «κουβαλητή» και του «προστάτη», καθώς επίσης τονίζεται ακόμη περισσότερο η ανασφάλεια του άνδρα με τις ευκαιρίες που έχει -εκτός οικίας- μια γυναίκα για ανεύρεση άλλου ερωτικού συντρόφου; Επίσης όταν μια εργαζόμενη γυναίκα

δραστηριοποιείται στην αγορά εργασίας με ανδρικούς όρους, μήπως χάνει κάτι από τη φύση της στο βωμό της επαγγελματικής επιτυχίας; Άποψη μας είναι ότι, οι παραπάνω προβληματισμοί είναι που δημιουργούν την ένταση, όταν η γυναίκα είναι εργαζόμενη και όχι φυσικά η απασχόληση της καθαυτή.

36.-Γιατί η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις

α.-Έχει ευκαιρίες να απατήσει το σύντροφο της:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
68,2%	31,8%

β.-Γίνεται οικονομικά ανεξάρτητη και δεν τον υπολογίζει:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
24%	76%

γ.-Δεν τον σέβεται:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
90%	10%

δ.-Εγκαταλείπει τα παιδιά:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
87,6%	12,4%

ε.-Άλλο:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
92,9%	7,1%

Όπου το (7,1%) χωρίζεται ως εξής:

- (1,5%) απομακρύνεται από την σχέση εξαιτίας της κούρασης – νεύρων και του λιγοστού χρόνου που υπάρχει.
- (0,4%) λόγω εγωισμού- αυτοπεποίθησης και ανεξαρτησίας.
- (0,4%) δεν μπορεί να την ελέγξει ο σύζυγος.
- (4,8%) χωρίς αιτιολόγηση

(450 απαντημένα ερωτηματολόγια)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις, γιατί γίνεται οικονομικά ανεξάρτητη και δεν υπολογίζει τον σύντροφο της.

37.- Τι φοβάται μια γυναίκα που κακοποιείται και δεν χωρίζει

α.-Πιστεύει πως είναι τυχαίο και θα αλλάξει η κατάσταση: **Όχι** πιστεύει το 71,7% και **ναι** πιστεύει το 28,3%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

β.-Τον κοινωνικό περίγυρο: **Όχι** πιστεύει το 32,2% και **ναι** πιστεύει το 67,8%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

γ.-Τη μοναξιά: **Όχι** πιστεύει το 87,5% και **ναι** πιστεύει το 12,5%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

δ.-Πως δεν θα ανταποκριθεί στην ανατροφή των παιδιών; Όχι πιστεύει το 59,9% και ναι πιστεύει το 40,1%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

ε.-Δεν θα μπορέσει να επιβιώσει γιατί εξαρτάται οικονομικά; Όχι πιστεύει το 47% και ναι πιστεύει το 53%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

στ.-Την εκδίκηση(ζωή και σωματική ακεραιότητα); Όχι πιστεύει το 75,7% και ναι πιστεύει το 24,3%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

ζ.-Θα της δημιουργεί συνέχεια προβλήματα; Όχι πιστεύει το 65,9% και ναι πιστεύει το 34,1%.(519 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια)

η.-Κάτι άλλο; Όχι πιστεύει το 98,1% και ναι πιστεύει το 1,9%.(το 1,5% απάντησε ναι χωρίς να περιγράψει κάποιο άλλο φόβο που έχει μια γυναίκα που κακοποιείται και 0,4% πιστεύει ότι η γυναίκα φοβάται για την κακοποίηση των παιδιών της και δεν χωρίζει.)

Ο βαθμός επιρροής των κριτηρίων που αποτρέπουν μια γυναίκα να δώσει τέλος σε μια αρρωστημένη σχέση καθορίζονται κυρίως από το φόβο επιβίωσης(οικονομικούς λόγους) σε ποσοστό(53%) και από το φόβο(ντροπή) του κοινωνικού περίγυρου(67.8%). Τέλος, σύμφωνα με τις απαντήσεις γίνεται πλέον κατανοητό ότι σε ποσοστό (71.7%), ότι η βία δεν είναι τυχαίο γεγονός και δεν πρόκειται να αλλάξει η κατάσταση βίας.

38.- Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν μια γυναίκα να παραμένει σε μια αρρωστημένη σχέση

α.-Το μορφωτικό επίπεδο της;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
46,1%	53,9%

β.-Η περιοχή που μεγάλωσε;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
74,9%	25,1%

γ.-Η οικογένεια της;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
39,4%	60,6%

δ.-Η θρησκεία της;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
81,3%	18,7%

ε.-Ο πολιτισμικός της περίγυρος;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
67,4%	32,6%

στ.-Η οικονομική της εξάρτηση;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
34,7%	65,3%

ζ.-Η συναισθηματική της εξάρτηση από τον άνδρα;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
72,6%	27,4%

η.-Άλλο;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
97,4%	2,6%

Από αυτούς που απάντησαν **ναι**, το (1,4%) δεν περιγράφει κάποιο παράγοντα ενώ το (1,2%) πιστεύει ότι μια γυναίκα παραμένει σε μια αρρωστημένη σχέση λόγω των παιδιών της.

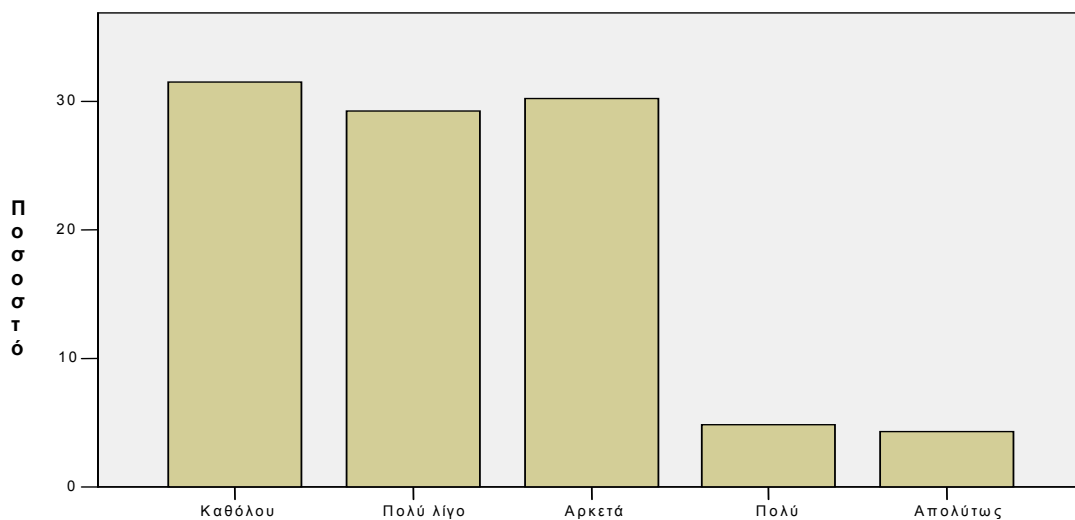
Η οικονομική εξάρτηση(65.3%) και η οικογένεια(60.6%), φαίνεται να αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που μια γυναίκα δεν χωρίζει από μια αρρωστημένη σχέση, ωστόσο φαίνεται ότι και το μορφωτικό επίπεδο της γυναίκας επηρεάζει αισθητά την απόφαση της(53.9%).
(στα 518 ερωτηματολόγια ήταν συμπληρωμένες αυτές οι απαντήσεις.)

39.- Ο αστυνομικός ελέγχει την ερωτική του σύντροφο λόγω της εργασίας του

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	163	31,5%
Πολύ λίγο	151	29,2%
Αρκετά	156	30,2%
Πολύ	25	4,8%
Απολύτως	22	4,3%
Σύνολο	517	100%
Δεν απαντήθηκαν	5	-
Συνολικά	522	-

Οι απαντήσεις φαίνονται στα επίπεδα που εκτιμάται ότι απαντά στο γενικό πληθυσμό, ενώ ένα ποσοστό (39.3%), φαίνεται να συναρτά τον έλεγχο της ερωτικής συντρόφου με την εργασία του.

Ο αστυνομικός ελέγχει την σύντροφο του λόγω της εργασίας του;

40.- Είναι αντικειμενικός ο αστυνομικός όταν χειρίζεται υποθέσεις κακοποιήσεις

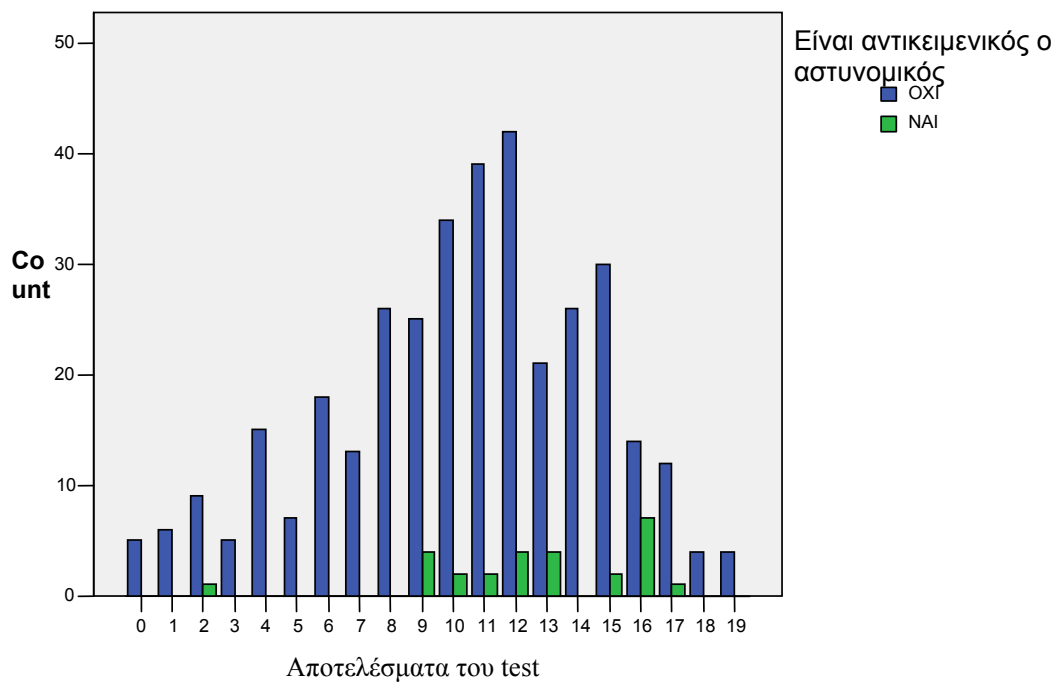
ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ

7.1%

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ

92.9%

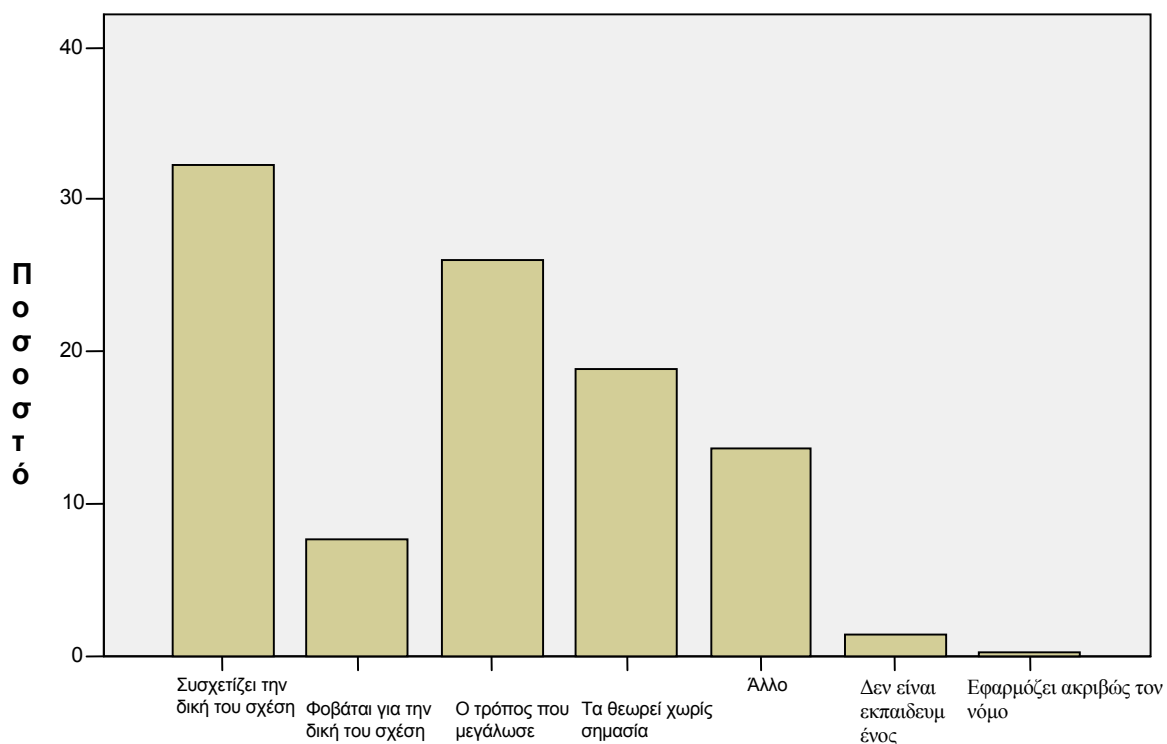
Το ποσοστό μη αντικειμενικότητας(92.9%) σύμφωνα με τις απαντήσεις των ίδιων των αστυνομικών, δεν εξηγούν τις σχετικά ασφαλείς απαντήσεις της προηγούμενης ερώτησης. Η έλλειψη αντικειμενικότητας μπορεί βέβαια να οφείλεται στη μεροληπτική στάση σε πρόσωπα «υπεράνω υποψίας» και συνήθως οικονομικά ή πολιτικά ισχυρά πρόσωπα, τα στερεότυπα για τις σχέσεις, αλλά εκτιμώ και στη γνωστική ασυμφωνία μεταξύ του «τα ξέρω και τα καταλαβαίνω όλα-λόγω επαγγέλματος», σ' αυτό βοηθάει η λογοτεχνία, ο κινηματογράφος κλπ, και της πραγματικότητας ότι δηλ. ο αστυνομικός δεν αποτελεί ξεχωριστό είδος ανθρώπου με ιδιαίτερες(αστυνομικές) αντιληπτικές ικανότητες, αλλά αυτό που τον κάνει ξεχωριστό και ικανό να ανταποκριθεί στα καθήκοντα του είναι οι γνώσεις, η οργάνωση, η εμπειρία και η συλλογική δράση.

41.- Γιατί ο αστυνομικός, δεν είναι αντικειμενικός όταν χειρίζεται υποθέσεις κακοποίησης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Συσχετίζει τη δική του σχέση	118	32,4%
Φοβάται για την δική του σχέση	28	7,7%
Τον επηρεάζει ο τρόπος που μεγάλωσε ο ίδιος	95	26%
Θεωρεί χωρίς σημασία αυτά τα περιστατικά	69	18,9%
Άλλο (χωρίς περιγραφή)	50	13,7%
Δεν είναι εκπαιδευμένος	5	1,4%
Εφαρμόζει ακριβώς τον νόμο	1	0,3%
Σύνολο	366	100%

Γιατί δεν είναι αντικειμενικός;

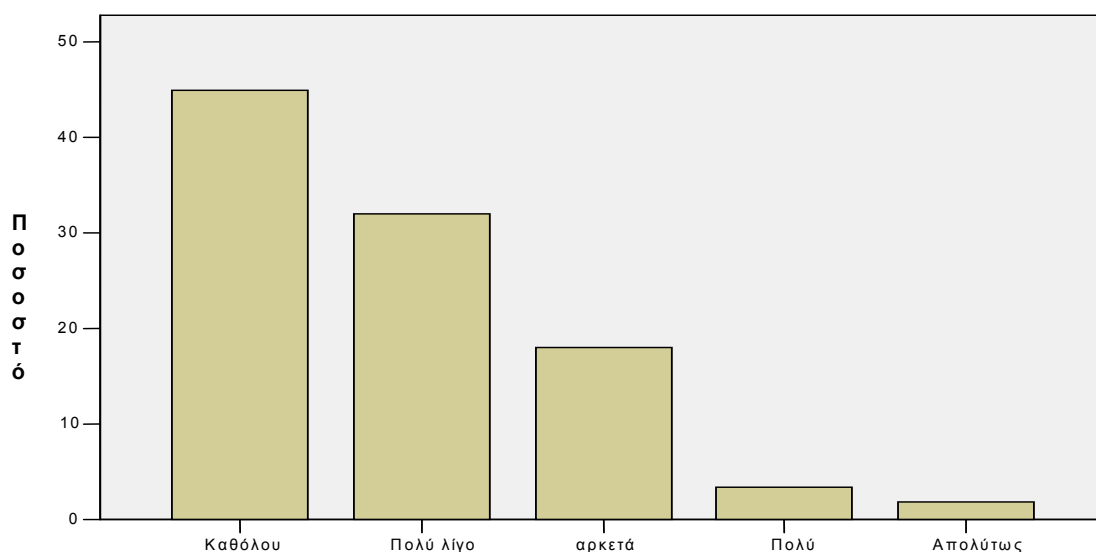

Ένα μεγάλο ποσοστό (40.1%) δικαιολογούν την ανασφάλεια του ίδιου και τις στερεοτυπικές απεικονίσεις για τις σχέσεις(26%), σαν τους παράγοντες που επηρεάζουν την έλλειψη αντικειμενικότητας.

42.- Το υπηρεσιακό «τοπίο», ενός αστυνομικού τμήματος ευνοεί για το χειρισμό υποθέσεων οικογενειακής βίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	230	44,9%
Πολύ λίγο	164	32%
Αρκετά	92	18%
Πολύ	17	3,3%
Απολύτως	9	1,8%
Σύνολο	512	100%
Δεν απαντήθηκαν	10	-
Συνολικά	522	-

Το υπηρεσιακό τοπίο ευνοεί το χειρισμό οικ. βίας

43.- Οι περιπτώσεις Ε Β, πρέπει να εξετάζονται με διακριτικότητα και σε ιδιαίτερο γραφείο

ΟΧΙ	ΝΑΙ
3,7%	96,3%

Γίνεται κατανοητό από τις δύο προηγούμενες απαντήσεις ότι το υπηρεσιακό τοπίο του Αστυνομικού Τμήματος δεν ευνοεί θετικά την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και απαιτείται η εξέταση των θυμάτων να γίνεται με διακριτικότητα και σε ιδιαίτερα γραφεία, κάτι που άλλωστε προβλέπει το εγχειρίδιο αντιμετώπισης τέτοιων θεμάτων από την αστυνομία.

44.- Πρέπει να υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες στην Αστυνομία για να χειρίζονται θέματα ενδοοικογενειακής βίας

ΟΧΙ	ΝΑΙ
8,9%	91,1%

(Από 514 ερωτηματολόγια)

Στην ίδια κατεύθυνση με τις προηγούμενες ερωτήσεις κινούνται και οι απαντήσεις για την εξειδίκευση των αστυνομικών, σε θέματα αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών από τον σύντροφο τους ως εκ των ουκ άνευ.

45.- Πρέπει η Αστυνομία να επεμβαίνει σε καταγγελίες οικογενειακής βίας

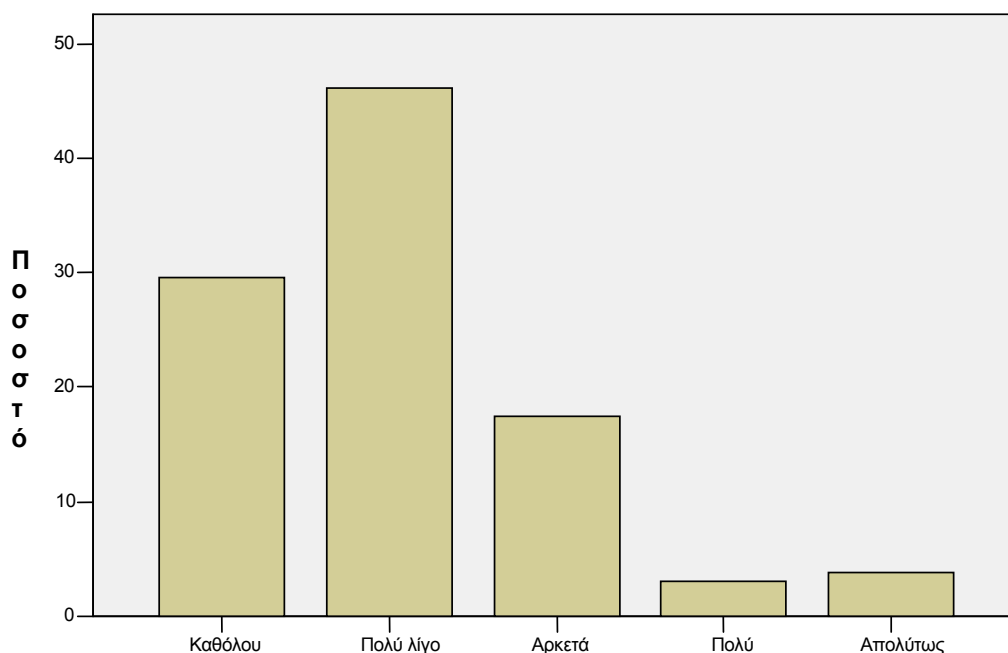
ΟΧΙ	ΝΑΙ
16,1%	83,9%

(Από 509 ερωτηματολόγια)

Η παρέμβαση της αστυνομίας, παρά τις αδυναμίες και τις ελλείψεις σε διάφορα επίπεδα, παραμένει η μοναδική λύση, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις άμεσου κινδύνου, αλλά και για την συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η κατηγορία σε βάρος των δραστών.

46.- Η κατ' έγκληση δίωξη των εγκλημάτων(μήνυση μόνο από το θύμα), που συντελούνται στα πλαίσια της οικογένειας, επαρκεί για την αντιμετώπιση τους

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	154	29,5%
Πολύ λίγο	241	46,2%
Αρκετά	91	17,4%
Πολύ	16	3,1%
Απολύτως	20	3,8%
Σύνολο	522	100%
Δεν απαντήθηκαν	0	-
Συνολικά	522	-

Η καταγγελία των περιστατικών βίας σε βάρος των γυναικών, μόνο από τα θύματα πιστεύεται σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας(46.2%) ότι, πολύ λίγο βοηθάει στην αντιμετώπιση της.

47.- Στην περίπτωση που η ανωτέρω ερώτηση είναι καθόλου, θεωρείται ενδεδειγμένη την αυτεπάγγελτη δίωξη των δραστών Ενδοοικογενειακής Βίας

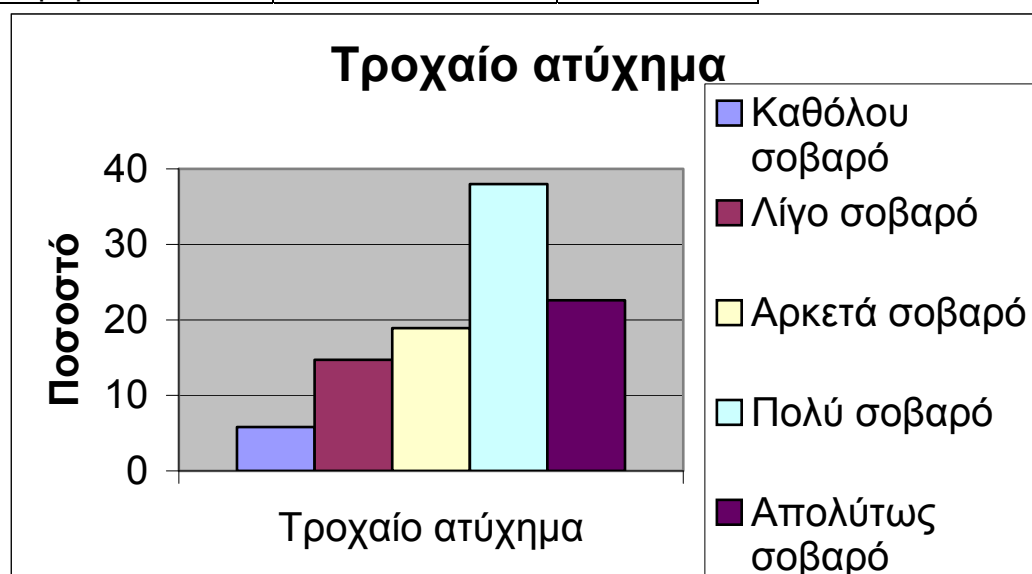
ΝΑΙ	ΟΧΙ
74.4%	24.6%

Ένα μεγάλο ποσοστό (74.4%), συμφωνεί στην αυτεπάγγελτη δίωξη των δραστών ενδοοικογενειακής βίας, ενώ πολλοί οργανισμοί, ιδιαίτερα ΜΗ.ΚΥ.Ο, που δραστηριοποιούνται για τα δικαιώματα των γυναικών πιστεύουν ότι, θα πρέπει να μπορούν να υποβάλλουν μήνυση για λογαριασμό των θυμάτων. Ήδη ο νόμος 3500/24-10-2006, προβλέπει την υποχρέωση των εκπαιδευτικών να καταγγέλλουν περιστατικά βίας κατά των ανηλίκων.

48.- Ποια προτεραιότητα δίνει σε καταγγελίες;(5>απολύτως σοβαρό, 4>πολύ σοβαρό, 3>αρκετά σοβαρό, 2>πολύ λίγο σοβαρό, 1>καθόλου σοβαρό)

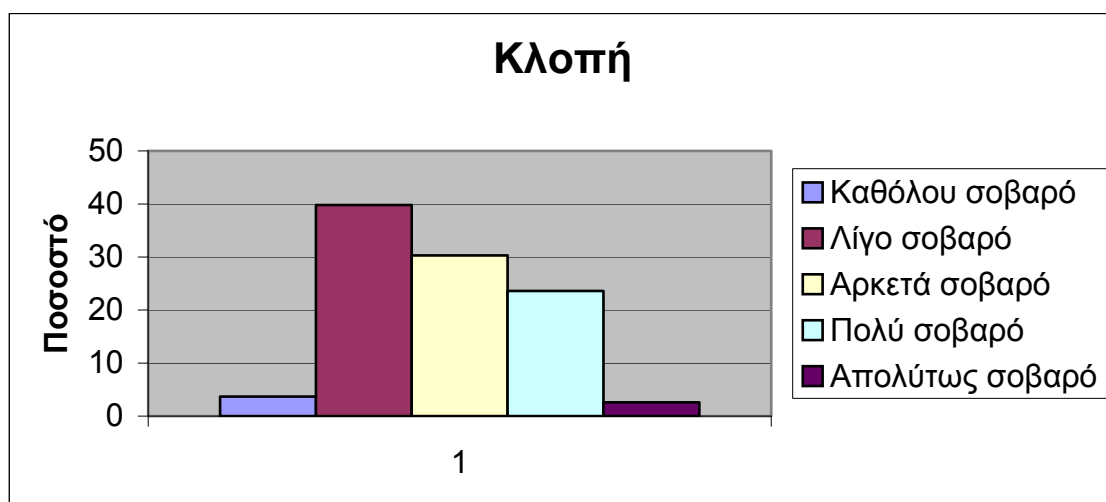
Σε τροχαίο ατύχημα:

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σοβαρό	26	5,8%
Πολύ λίγο σοβαρό	66	14,7%
Αρκετά σοβαρό	85	18,9%
Πολύ σοβαρό	171	38%
Απολύτως σοβαρό	102	22,6%

Για κλοπή:

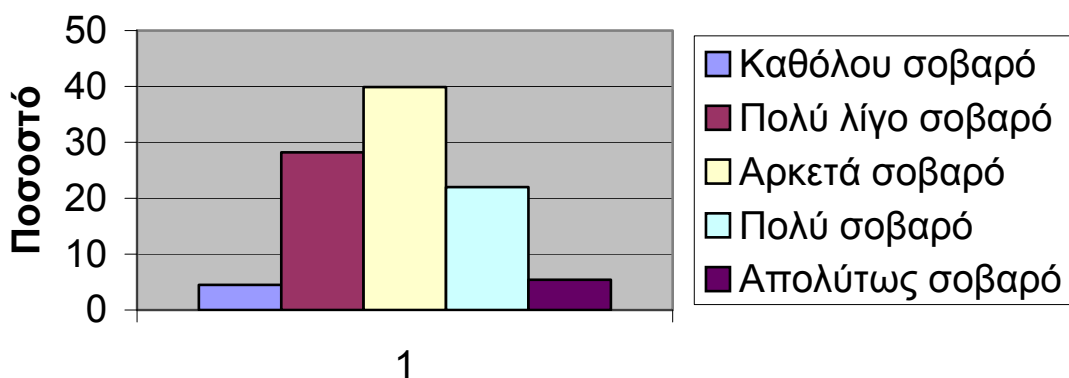
	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σοβαρό	16	3,7%
Πολύ λίγο σοβαρό	172	39,8%
Αρκετά σοβαρό	131	30,3%
Πολύ σοβαρό	102	23,6%
Απολύτως σοβαρό	11	2,6%

Για «οικογενειακό επεισόδιο»:

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σοβαρό	20	4,5%
Πολύ λίγο σοβαρό	124	28,2%
Αρκετά σοβαρό	176	39,9%
Πολύ σοβαρό	97	22%
Απολύτως σοβαρό	24	5,4%

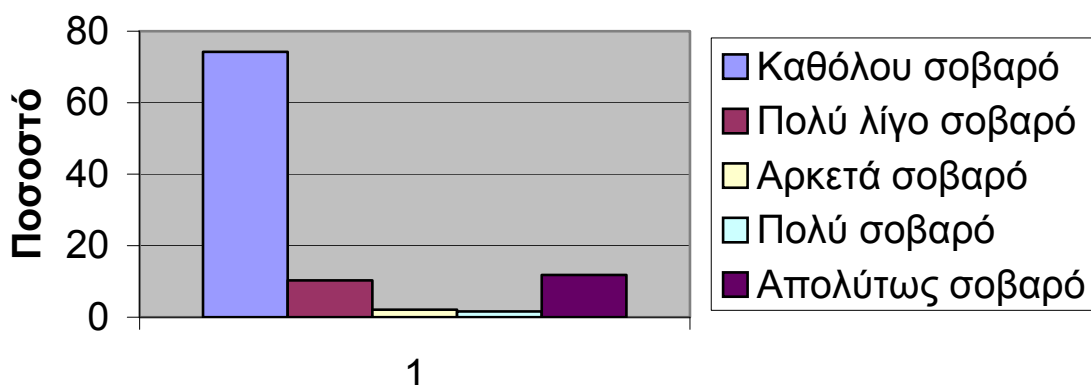
Οικογενειακό επεισόδιο

Για διατάραξη:

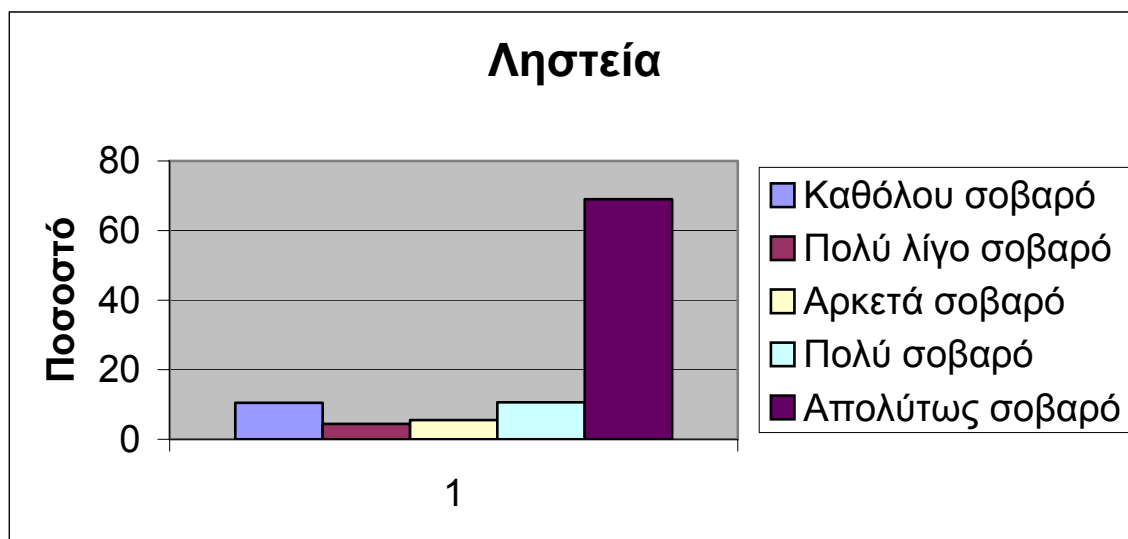
	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σοβαρό	317	74,2%
Πολύ λίγο σοβαρό	44	10,3%
Αρκετά σοβαρό	9	2,1%
Πολύ σοβαρό	7	1,6%
Απολύτως σοβαρό	50	11,8%

Διατάραξη

Για ληστεία:

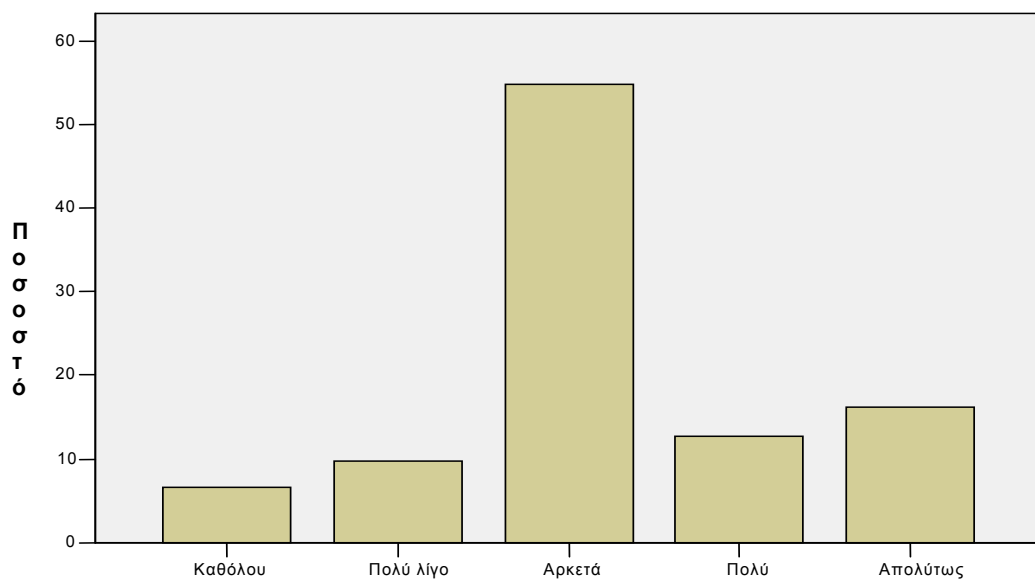
	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου σοβαρό	50	10,5%
Πολύ λίγο σοβαρό	21	4,4%
Αρκετά σοβαρό	26	5,5%
Πολύ σοβαρό	50	10,6%
Απολύτως σοβαρό	327	69%

Με βάση την πλειοψηφία των απαντήσεων κατατάσσοντας τα (με αύξουσα σειρά) με την ανάλογη σοβαρότητα για το καθένα έχουν ως εξής: Διατάραξη>Κλοπή> Οικογενειακό επεισόδιο >Τροχαίο ατύχημα >Ληστεία.

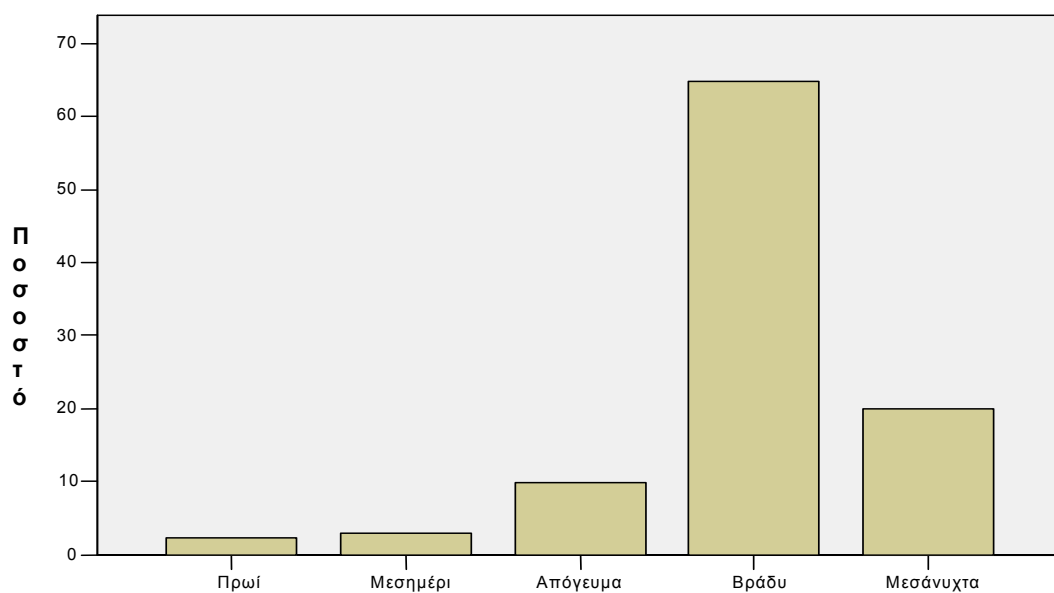
49.- Γνώμη για την προοπτική αλλαγής νοοτροπίας του Σώματος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	34	6,6%
Πολύ λίγο	50	9,7%
Αρκετά	281	54,8%
Πολύ	65	12,7%
Απολύτως	83	16,2%
Σύνολο	513	100%
Δεν απαντήθηκαν	9	-
Συνολικά	522	-

50.- Ποιες ώρες κατά κύριο λόγο εμφανίζονται τα περιστατικά βίας

Ποιες ώρες εμφανίζονται τα περιστατικά βίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό
Πρωί	12	2,3%
Μεσημέρι	15	2,9%
Απόγευμα	51	9,9%
Βράδυ	332	64,7%
Μεσάνυχτα	103	20,2%
Σύνολο	513	100%
Δεν απαντήθηκαν	9	-
Συνολικά	522	-

Επιβεβαιώνεται η εμπειρική μας προσέγγιση σχετικά με τη βία τις βραδινές ώρες (64.7%), τις ώρες δηλαδή που η οικογένεια συγκεντρώνεται και οι σύζυγοι καλούνται να αντιμετωπίσουν την οικογενειακή πραγματικότητα (σχέση, προβλήματα όποιας μορφής κλπ).

51.- Γιατί ένας άνδρας που έχει προβλήματα με την ερωτική του σύντροφο δεν παίρνει διαζύγιο, δεν χωρίζει.

1.-Την αγαπάει;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
69,8%	30,2%

2.-Σκέφτεται τις συνέπειες του χωρισμού για τα παιδιά του;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
37,4%	62,6%

3.-Φοβάται για τον εαυτό του, μήπως ο ίδιος θα είναι δυστυχισμένος;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
77,7%	22,3%

4.-Φοβάται τον κοινωνικό περίγυρο;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
68%	32%

5.-Φοβάται να δημιουργήσει νέα σχέση;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
91,9%	8,1%

Ανησυχεί μήπως μια νέα σύντροφος θα του δημιουργήσει τα ίδια προβλήματα;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
82,4%	17,6%

6.-Πιστεύει ότι όλες οι γυναίκες είναι ίδιες;

☐ ΟΧΙ	☐ ΝΑΙ
67,6%	32,4%

7.-Νοιώθει ο ίδιος αποτυχημένος;

ΟΧΙ	ΝΑΙ
82,6%	17,4%

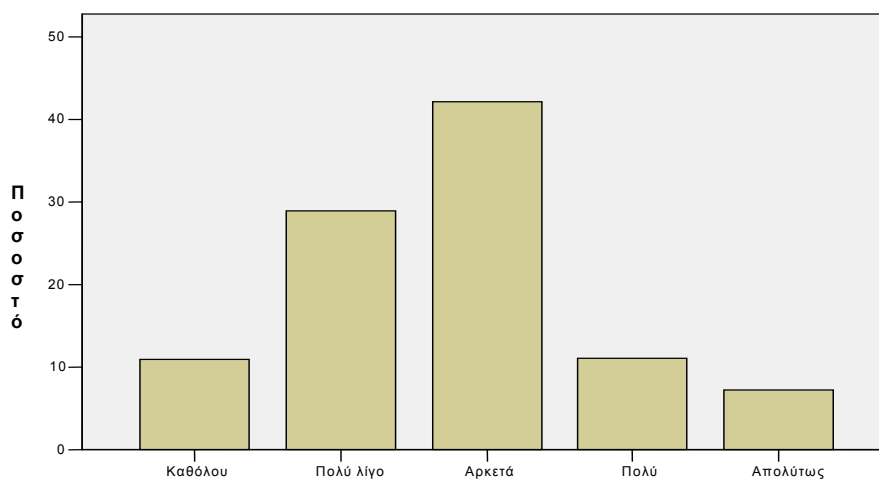
8.-Άλλο:

ΟΧΙ	ΝΑΙ
97,3%	2,7%

52.- Άνδρες και γυναίκες, έχουν κοινό κώδικα επικοινωνίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	56	10,8%
Πολύ λίγο	149	28,8%
Αρκετά	218	42,2%
Πολύ	57	11%
Απολύτως	37	7,2%
Σύνολο	517	100%
Δεν απαντήθηκαν	5	-
Συνολικά	522	-

Η συντριπτική πλειοψηφία εκτιμά ότι άνδρες και γυναίκες έχουν κοινό κώδικα επικοινωνίας, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό(39.6%), πιστεύει το αντίθετο.

Έχουν κοινό κώδικα άνδρες και γυναίκες;

53.- Έχει ασκήσει ποτέ Βία στη /ο σύντροφο του

ΝΑΙ	ΟΧΙ
13.3%	86.7%
(503 συμπληρωμένες απαντήσεις)	

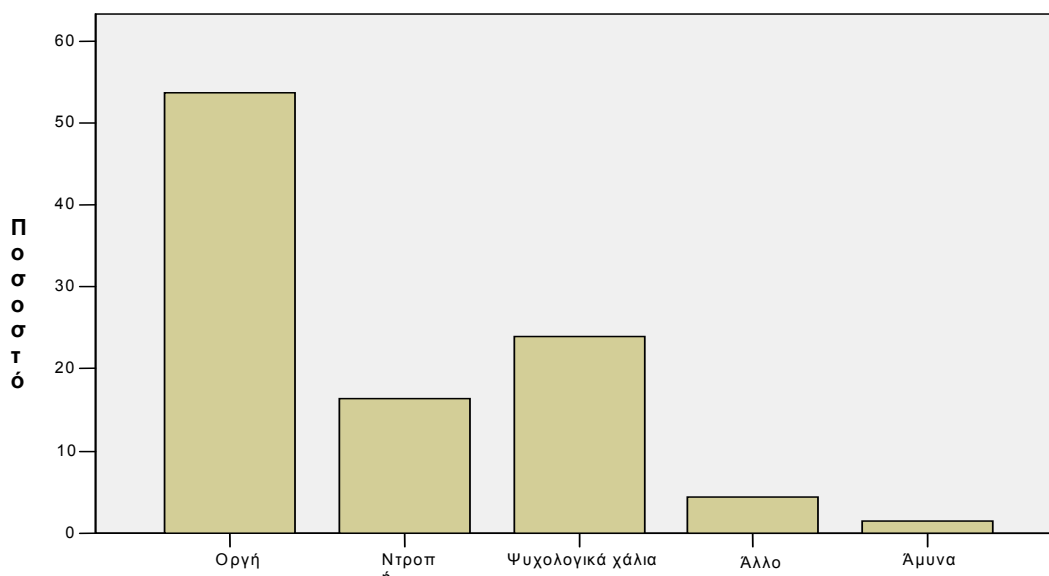
	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΣΥΝΟΛΟ	67	436

								αν
Σύν	25	7	6	2	3	1	44	23

55.-Εάν έχει ασκήσει βία, τι ένιωθε κάθε φορά που ασκούσε βία στη/ο σύντροφο του

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΟΡΓΗ	36	53,7%
ΝΤΡΟΠΗ	11	16,4%
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΛΙΑ	16	23,9%
ΑΜΥΝΑ	1	1,5%
ΑΛΛΟ	3	4,5%

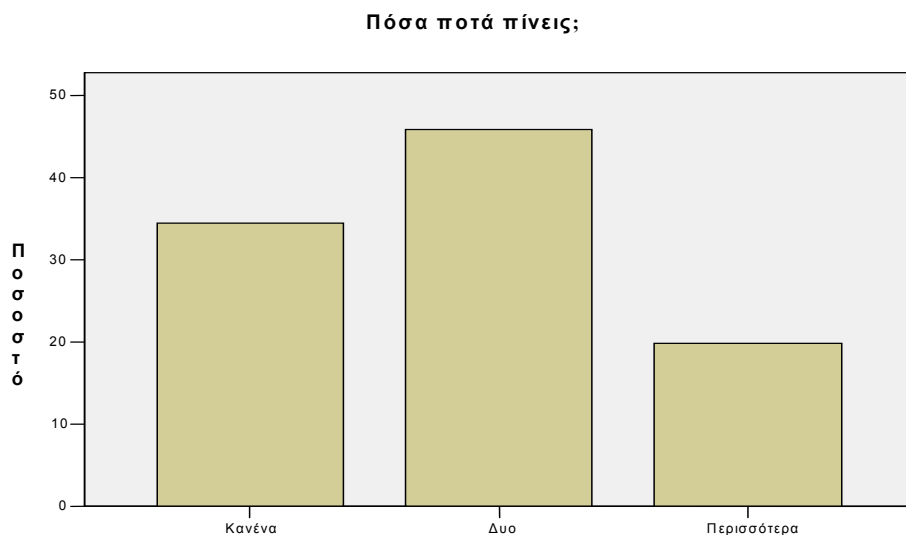
Τι ένιωθες όταν ασκούσες βία;

Η οργή κατέχει την πρώτη θέση στα συναισθήματα όσων ασκούν βία. Ωστόσο όμως είναι αρκετά σημαντικά τα ποσοστά (16.4%+23.9%)=40.3%, των ανδρών που βιώνουν συναισθήματα ντροπής και ενοχών, ήτοι βιώνουν συναισθήματα γνωστικής ασυμφωνίας μεταξύ της «δράσης» τους, δηλαδή του καταστροφικού για τα θύματα αποτελέσματος και του τελικού συναισθηματικού δραματικού αποτελέσματος για τους ίδιους. Τα ποσοστά των ανδρών που βιώνουν καταστάσεις γνωστικής ασυμφωνίας, εκτιμούμε ότι είναι περισσότερο χειραγωγήσιμα και δεκτικά αλλαγής, μέσα από ολοκληρωμένα προγράμματα ψυχολογικής στήριξης.

56.- Αλκοολούχα ποτά που πίνει (471 απαντήσεις)

Κανένα	34,4%
Δύο	45,9%
Περισσότερα	19,7%

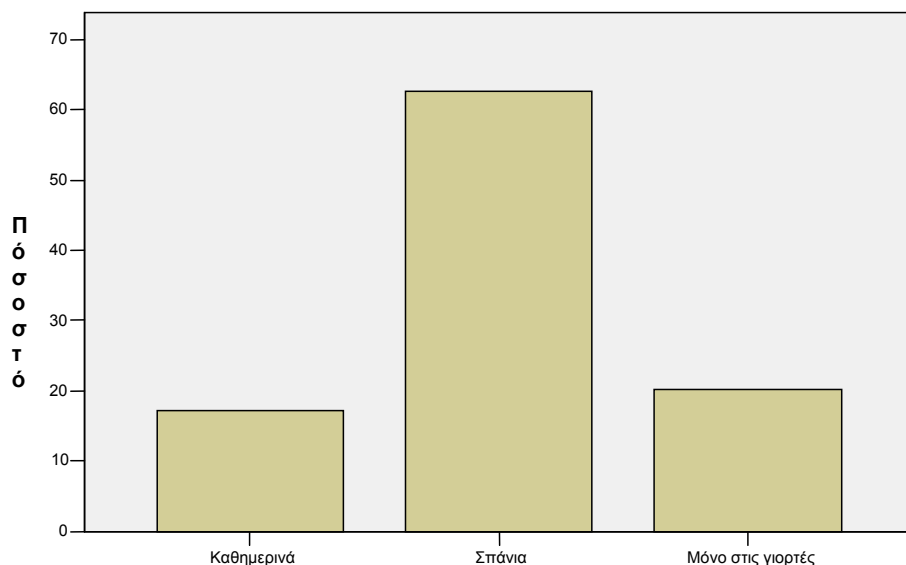

Η ποσότητα αλκοολούχων ποτών που καταναλώνει ένα σημαντικό ποσοστό αστυνομικών, το 19.7% πίνει περισσότερα από δύο ποτά.

57.- Συχνότητα κατανάλωσης αλκοολούχων ποτών

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Καθημερινά	54	17,3%
Σπάνια	196	62,6%
Μόνο στις γιορτές	63	20,1%

Πόσο συχνά πίνεις;

Το (62.6%) δηλώνει ότι σπάνια καταναλώνει αλκοολούχα ποτά, το (20.1%) πίνει περιστασιακά και το (17.3%) πίνει καθημερινά, ποσοστό που σε συνδυασμό με το υψηλό ποσοστό κατανάλωσης αλκοόλ, υποδηλώνει ανάλογα και ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά αλκοολισμού. Αυτό σύμφωνα με εμπειρικές εκτιμήσεις ειδικών, συμβαίνει επειδή ο αστυνομικός βιώνει καθημερινά καταστάσεις απόρριψης, με αποτέλεσμα η κατάθλιψη να παρουσιάζει αυξημένα ποσοστά μεταξύ των αστυνομικών.

58.- Τι λύση θα έδινε ο άνδρας αστυνομικός, αν είχε υποψίες ότι η σύντροφος του τον απατά

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Θα την έδιωχνες	243	55,6%
Θα την μάλωνες	25	5,7%
Θα το συζητούσατε πρώτα για να βρείτε τι φταίει	127	29,1%
Θα την έδερνες για συμμόρφωση	12	2,7%
Θα έκλαιγες για να την συγκινήσεις	1	0,2%
Εάν ήταν σίγουρο θα την έδιωχνα	10	2,3%
Διαζύγιο	11	2,5%
Θα την έδερνα και θα την χώριζα	1	0,2%
Θα την σκότωνα	1	0,2%
Άλλο	6	1,4%

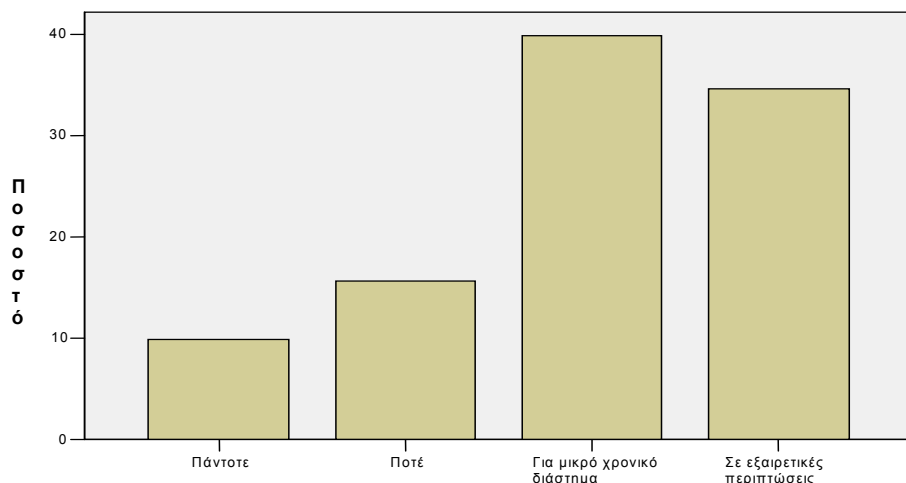
Με τη λύση του διαζυγίου συμφωνεί η πλειοψηφία των αστυνομικών και ακολουθεί η διαπραγμάτευση. Οι ακραίες περιπτώσεις(π.χ. δολοφονίας), δεν

λείπουν, ωστόσο πιστεύουμε ότι οι θέσεις τους δεν αψίστανται των θέσεων του γενικού πληθυσμού, έτσι τουλάχιστο όπως εμπειρικά τις βιώνουμε στην Ελλάδα.

59.- Η αστυνομία έχει τη δυνατότητα να προστατέψει αποτελεσματικά, μια γυναίκα που βρίσκεται για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κίνδυνο

	Συχνότητα	Ποσοστό
Πάντοτε	51	9,9%
Ποτέ	81	15,7%
Μόνο για μικρό χρονικό διάστημα	205	39,8%
Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις	178	34,6%

Μπορεί να προστατέψει η Αστυνομία την γυναίκα για μεγάλο χρονικό διάστημα;

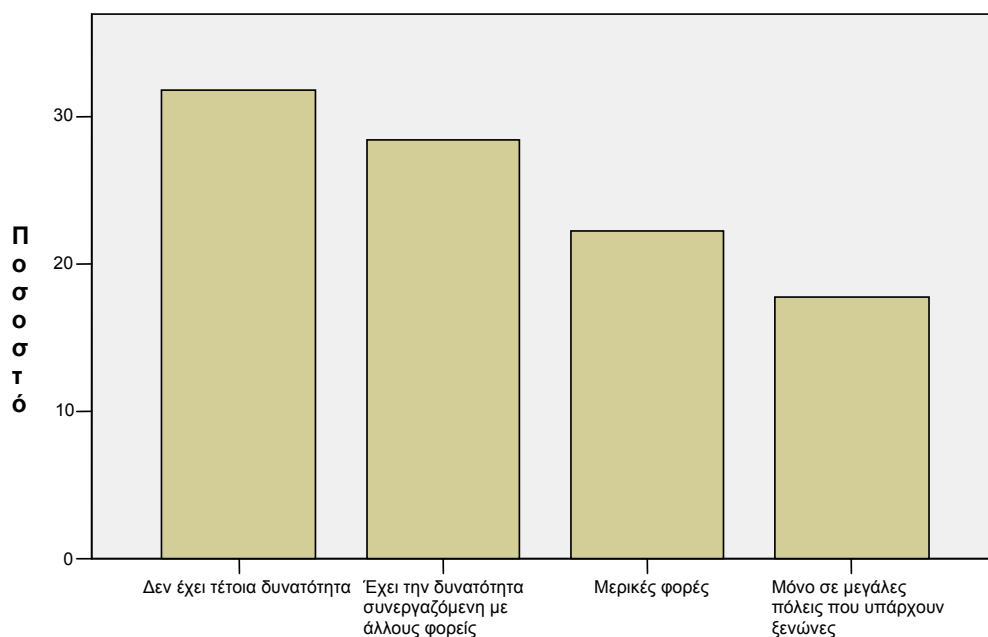
Η μεγάλη πλειοψηφία των αστυνομικών συμφωνεί ότι η αστυνομία δεν έχει την δυνατότητα σε κανένα επίπεδο να προστατεύσει επαρκώς και μόνιμα ένα θύμα παρά μόνο για μικρό χρονικό μόνο διάστημα και σε εξαιρετικές περιπτώσεις που οι περιστάσεις το επιβάλλουν (άμεσος και παρόντας κίνδυνος ζωής). Αυτό επειδή δεν είναι σε θέση εκ των πραγμάτων ούτε να προβλέψουν την ενδεχόμενη αντίδραση των θυτών, ούτε φυσικά να τη χειραγωγήσουν προστατεύοντας τα θύματα που διατρέχουν κίνδυνο.

60.- Όταν μια γυναίκα φοβάται βάσιμα να επιστρέψει στο σπίτι και δεν έχει χρήματα ή συγγενείς να ζητήσει βοήθεια, η Αστυνομία μπορεί να την βοηθήσει.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Δεν έχει τέτοια δυνατότητα	163	31,7%
Έχει πάντα αυτή τη	146	28,4%

δυνατότητα συνεργαζόμενη με άλλους φορείς		
Μερικές φορές	114	22,2%
Μόνο στις μεγάλες πόλεις που υπάρχουν ξενώνες	91	17,7%

Η Αστυνομία μπορεί να βοηθήσει μια γυναίκα;

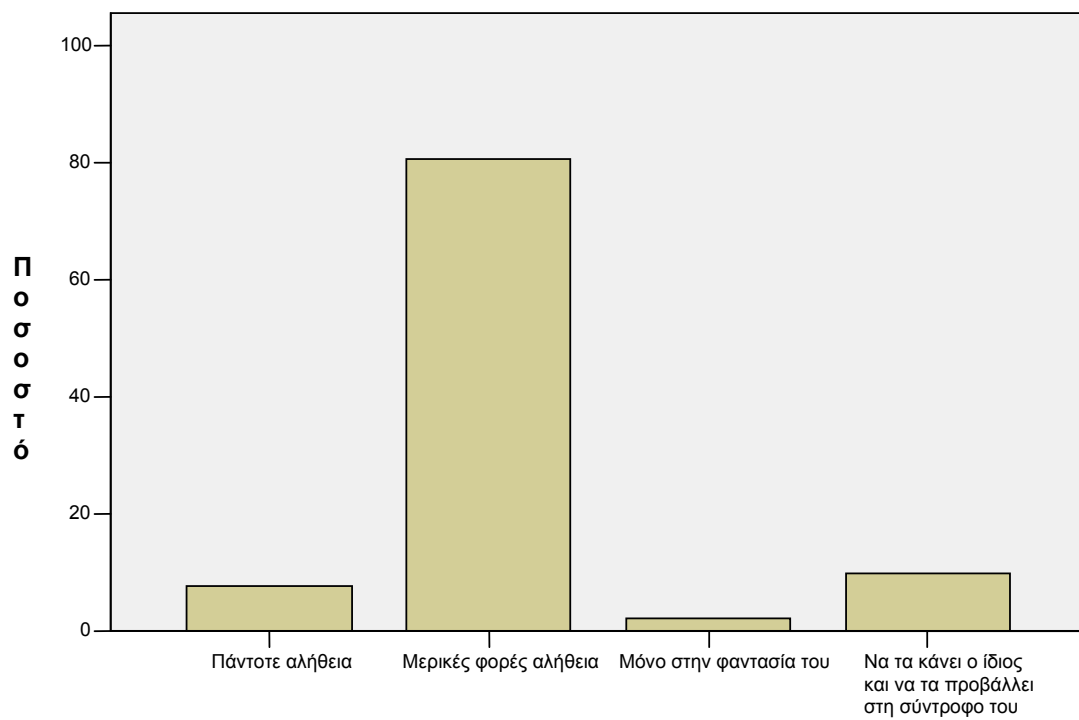

Οι περισσότεροι (28.4%), συμφωνούν ότι η Αστυνομία έχει την δυνατότητα και συμβαίνει στην πράξη πολλές φορές συνεργαζόμενη με άλλους φορείς (Εκκλησία, Κοινωνική Πρόνοια), αλλά τις περισσότερες φορές εκλιπαρεί κάποιον ξενοδόχο προκειμένου να φιλοξενήσει για λίγο (1-2 ημέρες) θύματα που βρίσκονται σε κίνδυνο και δεν έχουν συγγενείς ή επαρκή οικονομικά μέσα. Όμως αυτό δεν μπορεί να αποτελεί λύση για μια οργανωμένη πολιτεία, πολύ δε περισσότερο, όταν η ανάγκη «φιλοξενίας», πρόκειται να διαρκέσει επί μακρόν σε περιπτώσεις με αβέβαιο μέλλον για τη γυναίκα-θύμα και ενδεχομένως και για τα παιδιά της.

61.-Αυτά που ένας άνδρας κατηγορεί μια γυναίκα μπορεί να είναι:

	Συχνότητα	Ποσοστό
Πάντοτε αλήθεια	39	7,6%
Μερικές φορές αλήθεια	410	80,4%
Μόνο στην φαντασία του	11	2,2%
Να τα κάνει ο ίδιος και να τα προβάλλει στη	50	9,8%

σύντροφο του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

A.- Γενικές διαπιστώσεις από την έρευνα των αρχείων

Από την έρευνα των Αρχείων των αστυνομικών υπηρεσιών, προέκυψαν οι κατωτέρω διαπιστώσεις:

Οι αναφορές και εγγραφές των αστυνομικών στα επίσημα υπηρεσιακά βιβλία, δεν είναι ακριβείς, οι περιγραφές των περιστατικών και οι συστάσεις που απευθύνουν είναι αόριστες, εικόνα που δίδει αβίαστα την εικόνα της αδιαφορίας και της άσκησης πάρεργου.

Τα περισσότερα περιστατικά συνέβησαν πρωινές ώρες τις ημέρας δηλαδή 06:00 με 14:00. Ωστόσο όμως αυτό, δεν φαίνεται να είναι ακριβές επειδή συνήθως προκύπτει ο χρόνος που έγινε η καταγγελία και η καταχώρηση και όχι ο χρόνος που έγινε το περιστατικό, που από την πείρα μας αυξάνεται τις απογευματινές και βραδινές ώρες, όταν οι σύζυγοι με την επιστροφή τους από τη δουλειά, καλούνται να αντιμετωπίσουν την οικογενειακή πραγματικότητα.

Από το σύνολο των καταγγελιών στην αστυνομία, ένα πολύ υψηλό ποσοστό (66.9%) συνιστούν ευθέως ποινικά αδικήματα, τα οποία πολλές φορές συρρέουν και με άλλα ποινικά αδικήματα. Πλέον αυτού, από το (38.7%) των περιπτώσεων που υποβλήθηκε έγκληση, ο δράστης συνελήφθη και εφαρμόσθηκε η αυτόφωρη διαδικασία σε ποσοστό επί του συνόλου των εγκλήσεων(μηνύσεων) μόνο στο (23.8%).

Το τραγικό είναι ότι, ενώ διαπιστώνεται ότι σε ποσοστό(19.7%) επί του συνόλου των περιστατικών, καταγγέλλεται σωματική κακοποίηση του θύματος με σωματικές βλάβες, δεν διαφαίνεται ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση και ενδιαφέρον της αστυνομίας για τη σύλληψη των γνωστών πλέον δραστών, όπως αναμένεται να ενεργούσε σε άλλες εγκληματικές πράξεις ενδεχομένως με μεγαλύτερη θεατότητα (π.χ. κλοπή).

Από την ανάλυση των πράξεων βίας που ασκούν οι ερωτικοί σύντροφοι στις γυναίκες, κύρια θέση έχει η εξύβριση λόγω ή έργω(π.χ. χαστούκι, θωπείες κλπ), η απειλή και οι σωματικές βλάβες αυτοτελώς ή σε συρροή μεταξύ τους, που καλύπτουν το (51.8%) των καταγγελιών. Άξιες αναφοράς είναι από τις λεγόμενες αστικές διαφορές: Η εγκατάλειψη της συζυγικής στέγης (14.6%), οι διαμάχες για την επιμέλεια των παιδιών(6.2%), με κορυφαία εκδήλωση την εγκληματική διεκδίκηση των παιδιών που τις περισσότερες φορές στοχεύει στο να τιμωρήσει τη μητέρα με τη στέρηση τους και τέλος η εκδίωξη της συζύγου (ή)και των παιδιών, από την οικογενειακή τους εστία (1.8%).

Οι θύτες-δράστες, παρά τις ακυρώσεις και την μεταμέλεια τους(σε ορισμένες περιπτώσεις), συνεχίζουν να επαναλαμβάνουν σε γενικές γραμμές, τις ίδιες κατά των συντρόφων τους εγκληματικές συμπεριφορές.

Από τα αίτια κακοποίησης σύμφωνα με την εκδοχή των θυμάτων, προέχει η ζήλια σε ποσοστό(13.3%), τα οικογενειακά προβλήματα(κάθε μορφής) σε ποσοστό(54%), τα οικονομικά προβλήματα(4.1%) και η περιστασιακή χρήση αλκοόλ(3.1%), μεμονωμένα ή σωρευτικά μεταξύ τους.

Οι θύτες – άνδρες συμφωνούν για τα αίτια της βίας για τη ζήλια σε ποσοστό(13.4%),τα οικογενειακά προβλήματα σε ποσοστό (64.8%) και διαφοροποιούνται αναφορικά με τα αίτια στην απιστία της συντρόφου(7.3%) και την αλλαγή του ερωτικού συντρόφου(4.9%). Τέλος δεν φαίνεται τα οικονομικά προβλήματα να τα θεωρούν ως ιδιαίτερο πρόβλημα στις σχέσεις τους και κατά

συνέπεια στη βία που ασκούν και δεν αντιμετωπίζουν τη χρήση του αλκοόλ ως πρόβλημα και αιτία βίας.

Τραγική διαπίστωση υπήρξε το γεγονός ότι από ένα ποσοστό (19.7%), που καταγγέλθηκε σωματική κακοποίηση και πρόκληση σωματικής βλάβης, μόνο το (13%) πήγε και νοσηλεύτηκε σε γιατρό ή νοσοκομείο, χωρίς να προκύπτει η τύχη των άλλων θυμάτων.

Προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι το (3.5%) των θυμάτων δεν πήγαν καθόλου στην αστυνομία, προφανώς γιατί η όλη υπόθεση «διευθετήθηκε» άτυπα. Επίσης σε σημαντικό ποσοστό (5.5%), διαπιστώνεται επέμβαση της αστυνομίας, κάτι που στη συνήθη πρακτική των αστυνομικών, σηματοδοτεί τις περισσότερες φορές, κίνδυνο για το θύμα (ή) και τα παιδιά του.

Από το (18.9%) των θυμάτων για τα οποία υπάρχουν στοιχεία, το (16.4%), διαπιστώνεται να μη κινδυνεύει με την επιστροφή του θύματος στο σπίτι, ενώ για το (2.3%), προκύπτει κίνδυνος και το (84.6%) από αυτά που κινδύνευαν, διανυκτέρευσαν σε συγγενικά-φιλικά πρόσωπα.

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση, διαπιστώθηκε ότι ποσοστό (77,6%) ήταν έγγαμα ζευγάρια και από αυτά, το (70.5%) είχε από 1 έως 2 παιδιά, το (5.9%) δεν είχε καθόλου, ενώ το (0.3%) ήταν ήδη έγκυες και το (0.9%) των εγγάμων γυναικών, είχαν παιδιά από άλλο γάμο.

Ο θύτης την συγκεκριμένη χρονική στιγμή που άσκησε βία, σε ποσοστό (4.2%) βρισκόταν υπό την επήρεια αλκοολούχων ποτών, ενώ το (2.9%), ήταν εξαρτημένα άτομα από ουσίες: Το (2.8%) ήταν αλκοολικοί και το (0.1%) ναρκομανείς. Τα ευρήματα δεν δείχνουν συσχετισμό μεταξύ αλκοόλ και βίας, ενώ φαίνεται να επηρεάζει περισσότερο τη βία η περιστασιακή μέθη. Ωστόσο όμως, αν ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότερες καταγγελίες και η εξέταση του δράστη έγινε με την παρέλευση αρκετού χρόνου, καθώς επίσης το γεγονός ότι οι καταχωρήσεις στα βιβλία είναι ελλιπείς, εκτιμούμε ότι δεν είναι δυνατό να έχουμε ασφαλή συμπεράσματα. Οι εξαρτημένοι από ουσίες σύντροφοι, επειδή λόγω χρόνιου προβλήματος και ιστορικού, είναι εύκολο να εντοπισθούν και από τα ευρήματα, προκύπτει σε γενικές γραμμές, ότι διαπράττουν αναλογικά τα ίδια εγκλήματα και στα ίδια ποσοστά με το γενικό πληθυσμό των βίαιων συντρόφων.

Από το σύνολο των γυναικών που κατέφυγαν στην αστυνομία και προκύπτουν επαρκή στοιχεία, το (6.8%) από αυτές ήταν αλλοδαπές τουρίστριες ή σύζυγοι ελλήνων πολιτών, οι οποίες ως πλέον ευαίσθητοποιημένες σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, καταφεύγουν πιο εύκολα στην αστυνομία, απ' ότι οι Ελληνίδες γυναίκες, οι οποίες έχουν ν' αντιμετωπίσουν και ένα ευρύ φάσμα αρνητικών στερεοτύπων.

Το ποσοστό (0.3%) των θυτών με ιστορικό ψυχασθένειας- νοσηλείας, δεν φαίνεται να επηρεάζει την άσκηση βίας κατά των γυναικών.

Αποτελεί τραγική διαπίστωση το (42.6%) των βίαιων περιστατικών, να είναι παντρεμένα ζευγάρια και κατά συνέπεια ο δράστης-θύτης να είναι ο σύζυγος. Η βία όμως δεν φαίνεται να σταματάει με τον χωρισμό του ζευγαριού αφού το (44.2%) των περιστατικών αφορά χωρισμένα (36.3%) ή σε διάσταση (7.9%) ζευγάρια.

Διαπιστώνεται ότι το (49.8%) των θυμάτων είναι ηλικίας 30-40 ετών, το (21.6%) των θυμάτων 20-30 ετών, ακολουθούν οι γυναίκες 40-50 με ποσοστό βίας σε βάρος τους (19.9%), ενώ φαίνεται η βία να μειώνεται χωρίς ωστόσο να εξαλείφεται εντελώς (8.3%), μετά την ηλικία των 50.

B.- Αποτελέσματα Εμπειρικής Έρευνας

Η έρευνα στόχευε στην εμπειρική διερεύνηση της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των εκπροσώπων της Ελληνικής Αστυνομίας και του τρόπου αντιμετώπισης της γυναίκας/θύματος σωματικής βίας από τον σύντροφο της, τόσο θεσμικά όσο και σε ατομικό επίπεδο. Τα κυριότερα συμπεράσματα, όπως προκύπτουν από τις επιμέρους πρακτικές που κατά περίπτωση υιοθετούνται, τις αντιλήψεις για τις διαφυλικές σχέσεις και τα αίτια της βίας, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

Παρατηρείται ότι η γενική μόρφωση που έχει το 74,8% των αστυνομικών υπαλλήλων είναι Λυκείου, καθώς και ότι η βασική αστυνομική εκπαίδευση στους περισσότερους είναι εξάμηνη (40,1%).

Η κακοποίηση της γυναίκας από τον σύντροφο της σύμφωνα με τους ερωτώμενους είναι ο ξυλοδαρμός, οι βρισιές και η ερωτική πράξη με βιασμό. Από την έρευνα των αρχείων όμως όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, κύρια θέση στη βία καταλαμβάνουν η εξύβριση λόγω ή έργω, οι απειλές και οι σωματικές βλάβες, αυτοτελώς ή κατά συρροή.

Το (73,8%) των ερωτηθέντων πιστεύει πως με την βία δεν συμμορφώνεται καθόλου η γυναίκα. Όμως το (13,3%) των αστυνομικών υπαλλήλων έχουν ασκήσει βία στη σύντροφο τους λόγω οργής. Η βία που έχουν ασκήσει κάποιοι αστυνομικοί στις συντρόφους τους, εξαρτάται από την ηλικία και από τα χρόνια υπηρεσίας τους. Παρατηρείται ότι στις σε μεγαλύτερες ηλικίες των αστυνομικών υπαλλήλων, έχουμε αύξηση στην άσκηση βίας στη σύντροφο τους ενώ καθώς αυξάνονται τα χρόνια υπηρεσίας του αστυνομικού υπαλλήλου αυξάνεται και η βία που ασκεί στη σύντροφο του.

Η συντριπτική πλειοψηφία(91.9%) των αστυνομικών, δεν έχει εκπαιδευτεί σε θέματα ευαισθητοποίησης στη γυναικεία κακοποίηση. Οι περισσότεροι αστυνομικοί που χειρίστηκαν θέματα βίας σε βάρος γυναικών από τον σύντροφο τους, το αντιμετώπισαν στα πλαίσια των γενικών γνώσεων και αντιλήψεων (στερεότυπα), που επικρατούν για το θέμα στην αστυνομία. Η εκπαίδευση-ευαισθητοποίηση των αστυνομικών, αλλάζει την εικόνα αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, ωστόσο όμως και αυτό είναι αναμενόμενο δεν επηρεάζει ή τουλάχιστο όχι αμέσως το σύνολο των εκπαιδευθέντων, επειδή υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες. Παράγοντες που επηρεάζουν την έλλειψη αντικειμενικότητας, ένα μεγάλο ποσοστό (40.1%) αστυνομικών δικαιολογεί την ανασφάλεια του ίδιου και τις στερεοτυπικές απεικονίσεις για τις σχέσεις των φύλων(26%).

Ένα μεγάλο ποσοστό(64.5%) αστυνομικών, δηλώνει ότι, οι αστυνομικοί δεν είναι κατάλληλοι να αντιμετωπίσουν επαρκώς την ενδοοικογενειακή βία και αυτό μεταξύ των άλλων, λόγω και της ελλιπούς εκπαίδευσης. Ένα ποσοστό (55.2%), πιστεύει ότι οι γυναίκες αστυνομικοί, χειρίζονται καλύτερα θέματα βίας σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους τους.

Τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας δεν γίνονται εύκολα γνωστά στην Αστυνομία. Οι λόγοι μη καταγγελίας αφορούν -μεταξύ των άλλων- και την ίδια την αστυνομία και κυρίως στο γεγονός ότι τα θύματα, δεν την εμπιστεύονται σε ποσοστό (29.7%), εκτιμούν ότι δεν έχει την δυνατότητα να τα προστατεύσει επαρκώς (59%) και ότι μετά την καταγγελία θα επιδεινωθεί η κατάσταση στο σπίτι(73.9%), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό εκτιμά (17.8%) ότι οι αστυνομικοί δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για να χειρισθούν τέτοιες υποθέσεις βίας.

Το είδος των αναγκών – των θυμάτων – που ικανοποιείται διαμέσου της παρέμβασης της αστυνομίας είναι προϊόν υποκειμενικής θεώρησης και

ερμηνεύεται ως συνέπεια της οπτικής, με την οποία ο καθένας προσεγγίζει το ζήτημα. Οι κυριότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν τον εκάστοτε τρόπο χειρισμού των περιστατικών συνδέονται με τη σοβαρότητα της βίας και την αμεσότητα του κινδύνου ζωής, παρά με το γεγονός καθαυτό της ενδοοικογενειακής βίας.

Σχετικά με την ενημέρωση των θυμάτων από την αστυνομία ότι, δηλ. η συζυγική- συντροφική βία είναι έγκλημα σύμφωνα με το νόμο, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό απάντησε θετικά, ωστόσο η εμπειρική πραγματικότητα δεν συνηγορεί σ' αυτό. Πλέον τούτου, διαπιστώνεται μια απροθυμία της αστυνομίας να συλλάβει τους γνωστούς δράστες ενδοοικογενειακών εγκλημάτων, κάτι που αναμένεται να πράξει σε άλλες περιπτώσεις με ίδια εγκληματική δραστηριότητα η ενδεχομένως μεγαλύτερη θεατότητα.

Διαπιστώνεται ότι, το 54,8% συμφωνεί αρκετά με την προοπτική αλλαγής νοοτροπίας της Αστυνομίας στις νέες αντιλήψεις για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις, γιατί γίνεται οικονομικά ανεξάρτητη και δεν υπολογίζει τον σύντροφο της.

Ο βαθμός επιρροής των κριτηρίων που αποτρέπουν μια γυναίκα να δώσει τέλος σε μια αρρωστημένη σχέση καθορίζονται κυρίως από το φόβο επιβίωσης(οικονομικούς λόγους) και από το φόβο(ντροπή) του κοινωνικού περιγυρού. Μεταβλητή που επηρεάζει μια γυναίκα να παραμείνει σε μια αρρωστημένη σχέση, είναι το μορφωτικό της επίπεδο.

Ένας άνδρας που έχει προβλήματα με την ερωτική του σύντροφο δεν παίρνει διαζύγιο γιατί σκέφτεται τις συνέπειες του χωρισμού για τα παιδιά του.

Το υπηρεσιακό περιβάλλον του Αστυνομικού Τμήματος δεν ευνοεί θετικά την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και απαιτείται η εξέταση των θυμάτων να γίνεται με διακριτικότητα σε ιδιαίτερα γραφεία, κάτι που άλλωστε προβλέπει το εγχειρίδιο αντιμετώπισης τέτοιων θεμάτων από την αστυνομία. Η εξειδίκευση των αστυνομικών, σε θέματα αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών από τον σύντροφο τους θεωρείται ως εκ των ουκ άνευ. Διαπιστώνονται υψηλά ποσοστά αλκοολισμού μεταξύ των αστυνομικών.

Η παρέμβαση της αστυνομίας, παρά τις αδυναμίες και τις ελλείψεις σε διάφορα επίπεδα, παραμένει η μοναδική λύση, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις άμεσου κινδύνου, αλλά και για την συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η κατηγορία σε βάρος των δραστών.

Η κακοποίηση σε μια σχέση δεν μπορεί να σταματήσει χωρίς κάποιας μορφής παρέμβαση και βέβαια δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως τυχαίο γεγονός.

Η καταγγελία των περιστατικών βίας σε βάρος των γυναικών, μόνο από τα θύματα πιστεύεται σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας(46.2%) ότι, πολύ λίγο βοηθάει στην αντιμετώπιση της. Ένα μεγάλο ποσοστό (74.4%), συμφωνεί στην αυτεπάγγελτη δίωξη των δραστών ενδοοικογενειακής βίας, ύστερα από μήνυση ή αξιοποίηση στοιχείων οργανισμών και ιδιαίτερα των ΜΗ. ΚΥ. Ο, που δραστηριοποιούνται για τα δικαιώματα των γυναικών.

Επιβεβαιώνεται η εμπειρική μας προσέγγιση σχετικά με τη βία τις βραδινές ώρες, τις ώρες δηλαδή που η οικογένεια συγκεντρώνεται και οι σύζυγοι καλούνται να αντιμετωπίσουν την οικογενειακή πραγματικότητα (σχέση, προβλήματα όποιας μορφής κλπ).

Από τις υποθέσεις που χειρίστηκε η αστυνομία διαπιστώνεται ότι η περιστασιακή μέθη «συμμετέχει» στη παραγωγή της βίας. Σε ποσοστό (13.7%) επί του συνολικού αριθμού περιστατικών, ο θύτης ήταν μεθυσμένος (περιστασιακά ή αλκοολικός).

Η οργή κατέχει την πρώτη θέση στα συναισθήματα όσων ασκούν βία. Ωστόσο όμως είναι αρκετά σημαντικά τα ποσοστά(40.3%), των ανδρών που βιώνουν συναισθήματα ντροπής και ενοχών, ήτοι βιώνουν συναισθήματα γνωστικής ασυμφωνίας μεταξύ της «δράσης» τους και του τελικού συναισθηματικού δραματικού αποτελέσματος για τους ίδιους. Όμως όπως διαπιστώνεται στην έρευνα των αρχείων, οι θύτες-δράστες, παρά τις ακυρώσεις και την μεταμέλεια τους(σε ορισμένες περιπτώσεις), συνεχίζουν να επαναλαμβάνουν σε γενικές γραμμές, τις ίδιες κατά των συντρόφων τους εγκληματικές συμπεριφορές.

Η μεγάλη πλειοψηφία των αστυνομικών συμφωνεί ότι η αστυνομία δεν έχει την δυνατότητα σε κανένα επίπεδο να προστατεύσει επαρκώς και μόνιμα ένα θύμα παρά μόνο για μικρό χρονικό μόνο διάστημα και σε εξαιρετικές περιπτώσεις που οι περιστάσεις το επιβάλλουν(άμεσος και παρόντας κίνδυνος ζωής). Αυτό επειδή δεν είναι σε θέση εκ των πραγμάτων ούτε να προβλέψουν την ενδεχόμενη αντίδραση των θυτών, ούτε φυσικά να τη χειραγωγήσουν προστατεύοντας τα θύματα που διατρέχουν κίνδυνο.

Βέβαια, η αξιολόγηση των προαναφερόμενων συμπερασμάτων καθίσταται σκόπιμο να λαμβάνει υπόψη ότι η παρούσα έρευνα συνιστά μια πρώτη προσπάθεια απεικόνισης της σχέσης μεταξύ γυναίκας/θύματος σωματικής βίας και της αστυνομίας και για το λόγο αυτό παρουσιάζει τις επικρατούσες τάσεις αναφορικά με το υπό διερεύνηση αντικείμενο. Συνεπώς, πρέπει να εμπλουτισθεί από περαιτέρω εμπειρικά δεδομένα, τα οποία θα διευκολύνουν τη διεξαγωγή συγκριτικών προσεγγίσεων, εξαιρετικά χρήσιμων τόσο σε επίπεδο βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα, όσο και σε επίπεδο ενθάρρυνσης των θυμάτων να αναφέρουν τα διαπραττόμενα εναντίον τους περιστατικά βίας στην αστυνομία, καθώς και στους άλλους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Γ.- Γενικά Συμπεράσματα

Η κατ' έγκληση ποινική παρέμβαση, αναμφίβολα δε συνιστά ούτε τη μοναδική, ούτε την πλέον αποτελεσματική μορφή αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Ωστόσο, αποτελεί μία μορφή άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με τη συγκεκριμένη συμπεριφορά, η οποία επιβάλλεται να πλαισιωθεί από το έργο, τόσο και των άλλων μορφών επίσημης παρέμβασης (π.χ. κοινωνικών υπηρεσιών, υπηρεσιών υγείας), όσο και από τη συνδρομή των φορέων άσκησης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου (κοινής γνώμης, συγγενικού/φιλικού περιβάλλοντος κ.λ.π.). Η αναγκαιότητα της πολύπλευρης αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας και κατ' επέκταση των θυμάτων, γίνεται εύκολα αντιληπτή εάν αναλογιστούμε τις συνέπειες από την εκδήλωση του φαινομένου, η διαιώνιση του οποίου καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και ιδιαίτερα το θεσμό της οικογένειας, στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σωματικής βίας.

Ειδικότερα, η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται και η ποινική παρέμβαση, συντείνει ως ένα βαθμό στον έλεγχο των περιστατικών και στη μετάδοση της αντίληψης ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά ποινικό αδίκημα και πρέπει να καταγγέλλεται στους αρμόδιους φορείς. Βέβαια, όπως προκύπτει από το σύνολο των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων τα θύματα διστάζουν να προβούν στην καταγγελία, λόγω των συνεπειών που απορρέουν από μια τέτοια ενέργεια (π.χ. φόβος,

κοινωνικός στιγματισμός, διατάραξη της κοινωνικής ζωής ή της σχέσης με το δράστη, κοινωνικό-οικονομική εξάρτηση από αυτόν, κ.α.).

Η επιρροή των παραπάνω στοιχείων αντανakλάται και στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αστυνομικούς, οι οποίοι συχνά χειρίζονται με διαφορετικό τρόπο τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Βέβαια, η επιλογή του εκάστοτε τρόπου χειρισμού είναι συνάρτηση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει κάθε περίπτωση και οι οποίες προσδιορίζονται από ένα σύνολο παραγόντων που κυρίως αναφέρονται στο περιστατικό της σωματικής βίας, στις συνθήκες τέλεσής του, στα χαρακτηριστικά του θύματος και του θύτη και στο είδος της σχέσης μεταξύ τους.

Υπό το πρίσμα αυτό, καθίσταται αναγκαία η αναδιάρθρωση του τρόπου αντιμετώπισης από την αστυνομία, των γυναικών/θυμάτων που κακοποιούνται σωματικά από τον σύντροφο τους, αλλά και των άλλων περιστατικών θυματοποίησης ατόμων, ιδιαίτερα αυτών που προέρχονται από τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες. Στο πλαίσιο της εισηγούμενης αναδιάρθρωσης επιβάλλεται να προστατεύονται τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, να παρέχεται η απαιτούμενη στήριξη και μέριμνα, αλλά και ασφάλεια προς τα θύματα και να τηρούνται ίσες αποστάσεις μεταξύ του θύματος και δράστη, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να προκύψει μια ισορροπημένη κοινωνική αντίδραση απέναντι στους πρωταγωνιστές της συντροφικής βίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

«Η Σωματική Κακοποίηση των Γυναικών από τον Σύντροφο τους και η αντιμετώπιση του Φαινομένου από την Αστυνομία»

Στις παρακάτω ερωτήσεις, σημείωσε με ένα ✓ ό,τι ισχύει για σένα ή ανάλογα δώσε την κατάλληλη για σένα απάντηση.

1.ΦΥΛΟ:	Άνδρας	Γυναίκα		
2.ΚΑΤΑΓΩΓΗ:	Αστική	Ημιαστική	Αγροτική	
3.ΟΙΚ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:	Έγγαμος	Άγαμος	Διαζευγμένος	Χηρεία

4.ΗΛΙΚΙΑ

Από 20 έως 30	
Από 30 έως 40	
Από 40 και άνω	

5.ΓΕΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ:

1. Απόφοιτος δημοτικού	
2. Γυμνασίου	
3. Λυκείου	
4. ΤΕΙ	
5. ΑΕΙ	

6.ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ(Χρόνια Υπηρεσίας):

Από 00 έως 05	
Από 05 έως 10	
Από 10 έως 15	
Από 15 και πάνω	

7.ΒΑΣΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Εξάμηνη	
2. Μονοετής	
3. Διετής	
4. Τετραετής	

8.ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΟΝΕΩΝ

	Πατέρα	Μητέρα
1. Απόφοιτος δημοτικού		
2. Γυμνασίου		
3. Λυκείου		
4. ΤΕΙ		
5. ΑΕΙ		

9. ΙΔΙΟΤΗΤΑ

:Αξιωματικός	Υπαξιωματικός	Αστυφύλακας
--------------	---------------	-------------

10.Εκπαιδευτήκες σε θέματα ευαισθητοποίησης στη γυναικεία κακοποίηση;
ΝΑΙ ΟΧΙ

11.Αν απάντησες ΝΑΙ, πόσες φορές;(.....)

12. Ασχολήθηκες κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας με θέματα κακοποίησης;
 ΝΑΙ ΟΧΙ

13. Εάν η προηγούμενη απάντηση είναι Ναι, πόσες περιπτώσεις κακοποίησης αντιμετώπισες(.....)

14. Ασχολήθηκες με καταγγελίες κακοποίησης εκτός υπηρεσίας; Εάν η απάντηση είναι Ναι, πόσες φορές;(.....)

15. Στις παραπάνω υποθέσεις, σε πόσες περιπτώσεις διαπιστώθηκε ότι ο σύζυγος ήταν μεθυσμένος; (.....)

16. Έδινες τις ίδιες λύσεις κάθε φορά που αντιμετώπιζες περιστατικό Ε.Β.;
 ΝΑΙ ΟΧΙ

17. Η εκπαίδευση την οποία έχεις υποστεί, άλλαξε τον τρόπο αντιμετώπισης ΕΒ;
 ΝΑΙ ΟΧΙ

18. (Για εγγάμους μόνο). Σκέψου πως αντιμετώπιζες θέματα ΕΒ πριν παντρευτείς. Ήταν η ίδια αντιμετώπιση με αυτή που εφαρμόζεις μετά το γάμο σου;
 ΝΑΙ ΟΧΙ

19. (Για διαζευγμένους μόνο). Σκέψου την αντιμετώπιση θεμάτων κακοποίησης γυναικών πριν πάρεις διαζύγιο. Ήταν η ίδια με αυτή που εφαρμόζεις τώρα;
 ΝΑΙ ΟΧΙ

20. Τι πιστεύεις ότι είναι η κακοποίηση της γυναίκας από τον σύντροφο της;
 (Μπορείς να απαντήσεις με περισσότερες απαντήσεις).

1. Ξυλοδαρμός	
2. Βρισιές	
3. Σπάσιμο αντικειμένων	
4. Κατηγορεί ο άνδρας τη σύντροφο του για κάτι	
5. Όταν την πληγώνει φραστικά	
6. Όταν ελέγχει τις κινήσεις της	
7. Κρατάει «μούτρα» και δεν της μιλάει	
8. Ερωτική πράξη συντρόφων με βιασμό	
9. Απειλεί να την εγκαταλείψει	
10. Απειλεί να την διώξει από το σπίτι	
11. Απειλεί να της πάρει τα παιδιά	
12. Όταν δεν της δίνει χρήματα	
13. Ελέγχει τις παρέες της	
14. Η απειλή θυματοποίησης τρίτων προσώπων (π.χ. εκβιάζει ότι θα κτυπήσει τα παιδιά κ.λ.π.)	
15. Έκφραση βίας σε αντικείμενα	
16. Άλλο (περιγράψτε μορφές κακοποίησης)	

21. Νομίζεις ότι φταίει η γυναίκα για τη βία που υφίσταται επειδή:

1. Κάτι έκανε στο σύντροφο της;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
2. Αξίζει αυτή τη μεταχείριση;	ΝΑΙ	ΟΧΙ

3. Επιδιώκει τη βία με την προκλητική συμπεριφορά της;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4. Ο σύντροφος δεν έχει άλλη επιλογή;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
5. Άλλο	ΝΑΙ	ΟΧΙ

22. Πιστεύεις πως με τη βία συμμορφώνεται η γυναίκα;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

23. Υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων (Ε.Β.) απ' τους συναδέλφους σου;

ΝΑΙ ΟΧΙ

24. Νομίζεις ό,τι οι αστυνομικοί είναι κατάλληλοι να χειρίζονται τέτοιες υποθέσεις;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

25. Νομίζεις ότι οι γυναίκες αστυνομικοί χειρίζονται καλύτερα περιπτώσεις ΕΒ;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

26. Είναι οι αστυνομικοί κατάλληλα εκπαιδευμένοι-ευαισθητοποιημένοι να χειρισθούν υποθέσεις κακοποίησης;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

27. Ενημερώνεις τα θύματα κάθε φορά ότι, η συζυγική-συντροφική βία είναι Έγκλημα σύμφωνα με το νόμο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

28. Πιστεύεις πως είναι σωστή η εγκληματικοποίηση της οικογενειακής βίας (δηλ. υποβολή μήνυσης από τη γυναίκα, αυτόφωρη διαδικασία δράστη-συζύγου κ.λ.π.);

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

29. Πιστεύεις ότι η όποιας μορφής κακοποίηση στη συντροφική σχέση ανήκει στο «παιχνίδι» της συμβίωσης;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

30. Πιστεύεις ότι η ΕΒ που συνέβη σε μια γυναίκα είναι τυχαίο γεγονός;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

31. Πιστεύεις ότι η κακοποίηση σε μια σχέση μπορεί να σταματήσει χωρίς κάποιας μορφής παρέμβαση;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

32. Τι πιστεύεις πως μπορεί ο σύζυγος-σύντροφος να κάνει, χωρίς να χρειάζεται να ασκήσει βία;

1. Να συμβουλευτεί οικογενειακό Σύμβουλο;	
2. Να δεχθεί τη γυναίκα ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να την αποδεχθεί;	
3. Να πάρει διαζύγιο-να χωρίσει;	
4. Άλλο;	

33. Είναι καλλίτερο για τα παιδιά που η μητέρα τους υφίσταται βία, να χωρίζουν οι γονείς τους ;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

34. Γιατί μια γυναίκα φοβάται να καταγγείλει την βία που υφίσταται στη Αστυνομία ; (Μπορείτε να δώσετε περισσότερες απαντήσεις)

1. Δεν εμπιστεύεται ;	
2. Δεν βρίσκει κατανόηση ;	
3. Θα πληγωθεί ;	
4. Δεν βρίσκει ανταπόκριση ;	
5. Δεν θα τη βοηθήσουν ;	
6. Εκτιμά ότι το προσωπικό δεν έχει επαρκείς γνώσεις να χειριστεί τέτοιες υποθέσεις ;	
7. Θα τη γελοιοποιήσουν ;	
8. Δεν έχει δυνατότητα να την προστατεύσει αποτελεσματικά;	

9. Εκτιμά ότι θα επιδεινωθεί η κατάσταση στο σπίτι;	
---	--

35. Η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις και αν ναι γιατί ;
(Μία ή περισσότερες απαντήσεις)

1. Έχει ευκαιρίες να απατήσει το σύντροφο της ;	
2. Γίνεται οικονομικά ανεξάρτητη και δεν τον υπολογίζει;	
3. Δεν τον σέβεται;	
4. Εγκαταλείπει τα παιδιά;	
5. Άλλο (τι);	

36.-Γιατί η εργασία της γυναίκας δημιουργεί ένταση στις σχέσεις;

37. Τι φοβάται μια γυναίκα που κακοποιείται και δεν χωρίζει; (Μία ή περισσότερες απαντήσεις).

1. Πιστεύει πως είναι τυχαίο και θα αλλάξει η κατάσταση	
2. Τον κοινωνικό περίγυρο	
3. Τη μοναξιά	
4. Πως δεν θα ανταποκριθεί στην ανατροφή των παιδιών	
5. Δεν θα μπορέσει να επιβιώσει γιατί εξαρτάται οικονομικά	
6. Την εκδίκηση(ζωή και σωματική ακεραιότητα)	
7. Θα της δημιουργεί συνέχεια προβλήματα	
8. Κάτι άλλο(Περιγραφή)	

38. Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν μια γυναίκα να παραμένει σε μια αρρωστημένη σχέση; (Μία ή περισσότερες απαντήσεις)

1. Το μορφωτικό επίπεδο της ;	
2. Η περιοχή που μεγάλωσε;	
3. Η οικογένεια της ;	
4. Η θρησκεία της ;	
5. Ο πολιτισμικός της περίγυρος ;	
6. Η οικονομική της εξάρτηση;	
7. Η συναισθηματική της εξάρτηση από τον άνδρα;	
8. Άλλο;(Περιγραφή)	

39. Ο αστυνομικός ελέγχει την ερωτική του σύντροφο λόγω της εργασίας του;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

40. Μήπως ο αστυνομικός δεν είναι αντικειμενικός, όταν χειρίζεται υποθέσεις κακοποίησης και αν ναι γιατί;

1. Συσχετίζει τη δική του σχέση;	
2. Φοβάται για τη δική του σχέση;	
3. Τον επηρεάζει ο τρόπος που μεγάλωσε ο ίδιος;	
4. Θεωρεί χωρίς σημασία αυτά τα περιστατικά;	
5. Άλλο;	

41.- Γιατί δεν είναι αντικειμενικός όταν χειρίζεται υποθέσεις κακοποίησης;

42. Τα υπηρεσιακά «τοπίο», ενός αστυνομικού τμήματος ευνοεί για το χειρισμό υποθέσεων οικ. βίας;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

43. Πιστεύεις, περιπτώσεις ΕΒ, πρέπει να εξετάζονται με διακριτικότητα και σε ιδιαίτερο γραφείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

44. Πρέπει να υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες στην Αστυνομία για να χειρίζονται θέματα ενδοοικογενειακής βίας ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

45. Πρέπει η Αστυνομία να επεμβαίνει σε καταγγελίες οικογενειακής βίας ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

46. Η κατ' έγκληση δίωξη των εγκλημάτων (μήνυση μόνο από το θύμα), που συντελούνται στα πλαίσια της οικογένειας, επαρκεί για την αντιμετώπιση τους;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

47. Στην περίπτωση που η ανωτέρω ερώτηση είναι καθόλου, θεωρείται ενδεδειγμένη την αυτεπάγγελτη δίωξη των δραστών Ενδοοικογενειακής Βίας, δηλ. ανεξάρτητα από τη θέληση του θύματος;

ΝΑΙ ΟΧΙ

48. Ποια προτεραιότητα δίνεις σε καταγγελίες (βαθμολόγησε με 5 το σοβαρότερο κ.λ.π.):

1. Για τροχαίο ατύχημα:	
2. Για κλοπή:	
3. Για «οικογενειακό επεισόδιο»:	
4. Για διατάραξη:	
5. Για ληστεία:	

49. Συμφωνείς με την προοπτική αλλαγής νοοτροπίας του Σώματος στις νέες αντιλήψεις για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας ;

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

50. Ποιες ώρες κατά κύριο λόγο εμφανίζονται τα περιστατικά βίας;

1. Πρωί	
2. Μεσημέρι	
3. Απόγευμα	
4. Βράδυ	
5. Μεσάνυχτα	

51. Γιατί, ένας άνδρας που έχει προβλήματα με την ερωτική του σύντροφο δεν παίρνει διαζύγιο-δεν χωρίζει; (Μπορείτε να απαντήσετε με περισσότερες απαντήσεις):

1. Την αγαπάει;	
2. Σκέφτεται τις συνέπειες του χωρισμού για τα παιδιά του;	
3. Φοβάται για τον εαυτό του, μήπως ο ίδιος θα είναι δυστυχισμένος;	
4. Φοβάται τον κοινωνικό περίγυρο;	
5. Φοβάται να δημιουργήσει νέα σχέση;	
6. Ανησυχεί μήπως μια νέα σύντροφος θα του δημιουργήσει τα ίδια προβλήματα;	
7. Πιστεύει ότι όλες οι γυναίκες είναι ίδιες;	
8. Νοιώθει ο ίδιος αποτυχημένος;	
9. Άλλο;	

52. Πιστεύεις πως άνδρες και γυναίκες, έχουν κοινό κώδικα επικοινωνίας (συνεννοούνται);

1. Καθόλου	
2. Πολύ λίγο	
3. Αρκετά	
4. Πολύ	
5. Απολύτως	

53. Έχεις ασκήσει ποτέ σου βία στη/ο σύντροφο σου;

ΝΑΙ ΟΧΙ

54. Αν η προηγούμενη απάντηση είναι Ναι, πόσες φορές; (.....).

55. Εάν έχεις απαντήσει έστω και μία(1) φορά στην προηγούμενη ερώτηση, απάντησε και στην ακόλουθη ερώτηση. Τι ένιωθες κάθε φορά που ασκούσες βία στη/ο σύντροφο σου;

1. Οργή	
2. Ντροπή	
3. Ψυχολογικά χάγια	
4. Άλλο; (Περιγραφή)	

56. Πόσα αλκοολούχα ποτά πίνεις;

1. Κανένα	
2. Δύο	
3. Περισσότερα	

57. Εάν στην ανωτέρω περίπτωση απάντησες θετικά, πόσο συχνά πίνεις;

1. Καθημερινά	
2. Σπάνια	
3. Μόνο στις γιορτές	

58.(Μόνο για άνδρες). Αν είχες υποψίες ότι η σύντροφος σου σε απατά, τι λύση θα έδινες;

1. Θα την έδιωχνες;	
2. Θα την μάλωνες;	
3. Θα το συζητούσατε πρώτα για να βρείτε τι φταίει;	
4. Θα την έδερνες για συμμόρφωση;	
5. Θα έκλαιγες για να την συγκινήσεις;	
6. Άλλο; (Περιγραφή)	

59.Η Αστυνομία έχει τη δυνατότητα να προστατέψει αποτελεσματικά, μια γυναίκα που βρίσκεται για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κίνδυνο(π.χ. έχει χωρίσει και ο σύντροφος της την απειλεί ότι όταν τη βρει, θα την σκοτώσει κ.λ.π.)

1. Πάντοτε	
2. Ποτέ	
3. Μόνο για μικρό χρονικό διάστημα	
4. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις	

60. Όταν μια γυναίκα φοβάται βάσιμα να επιστρέψει στο σπίτι και δεν έχει χρήματα ή συγγενείς να ζητήσει βοήθεια, η Αστυνομία μπορεί να την βοηθήσει;

1. Δεν έχει τέτοια δυνατότητα	
2. Έχει πάντα αυτή τη δυνατότητα συνεργαζόμενη με άλλους φορείς	
3. Μερικές φορές	
4. Μόνο στις μεγάλες πόλεις που υπάρχουν ξενώνες	

61.Αυτά που ένας άνδρας κατηγορεί μια γυναίκα μπορεί να είναι:

1. Πάντοτε αλήθεια;	
2. Μερικές φορές αλήθεια;	
3. Μόνο στη φαντασία του;	
4. Να τα κάνει ίδιος και να τα προβάλλει στη σύντροφο του(φοβάται δηλαδή, μήπως του κάνει τα ίδια);	

ΟΔΗΓΙΕΣ

Η έρευνα είναι πανελλαδική και γίνεται με τους νόμους της απλής δειγματοληψίας από το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας. Εάν κάποιος δεν επιθυμεί να απαντήσει μπορεί βεβαίως να επιστρέψει το Ερωτηματολόγιο κενό. Υπενθυμίζουμε ότι, τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα και σκοπό έχουν να βοηθήσουν στην κατανόηση του φαινομένου της αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών από την Αστυνομία! Τα στοιχεία που έχετε δώσει δεν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν με ΚΑΝΕΝΑ άλλο τρόπο παρά μόνον στο σύνολο των στοιχείων (μαζί με όλους τους άλλους συμμετέχοντες) και μόνον για ερευνητικούς λόγους.

Όπου (Ε.Β.) σημαίνει Ενδοοικογενειακή Βία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ**ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΡΧΕΙΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ**

- 1) Περιοχή που πραγματοποιήθηκε η έρευνα.
- 2) Ώρα της ημέρας και εποχές του έτους που έλαβε χώρα το περιστατικό βίας.
- 3) Ενέργειες της αστυνομίας όπως καταχωρούνται στο Βιβλίο Αδικημάτων και Συμβάντων (Β.Α.Σ.).
- 4) Ανάλυση των καταγγεληθέντων πράξεων βίας.
- 5) Ενέργειες περιστατικών βίας που επανελήφθησαν περισσότερες φορές για τα ίδια πρόσωπα.
- 6) Αίτια κακοποίησης σύμφωνα με το θύμα.
- 7) Αίτια κακοποίησης σύμφωνα με την εκδοχή του δράστη.
- 8) Το θύμα εκτός από την αστυνομία απευθύνθηκε σε άλλη υπηρεσία (γιατρό, ψυχολόγο κλπ);
- 9) Πως πήγε το θύμα στην αστυνομία;
- 10) Αν προκύπτει κίνδυνος του θύματος μετά την καταγγελία.
- 11) Σχέση ουσιών και βίας.
- 12) Ποινική αξιολόγηση εγκληματικών συμπεριφορών. ουσιοεξαρτημένων θυτών σε σχέση με το γενικό πληθυσμό.
- 13) Περιστατικά με ιστορικό ψυχασθένειας-νοσηλείας θύτη.
- 14) Σχέσεις μεταξύ θυμάτων-θυτών.
- 15) Ηλικίες θυμάτων γυναικών.
- 16) Ανάλυση περιστατικών που συνέβησαν κατά την διάρκεια 1994-2003 κατά Αστυνομικό Τμήμα της περιοχής έρευνας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ
ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Η αξιοπιστία του δείγματος ελέγχεται με την κλίμακα ψεύδους EYSENCK, η οποία θα δείξει κατά πόσον τα υποκείμενα απαντούν με ειλικρίνεια στις ερωτήσεις.

Αυτό θα γίνει με τη σύγκριση των τιμών τους με αυτές του «φυσιολογικού» δείγματος της μελέτης του καθηγητή Δημητρίου (κατωτέρω πίνακας).

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΙΙ

Στις παρακάτω ερωτήσεις, σημείωσε με ένα ✓ ό,τι ισχύει για σένα
Το κίτρινο χρώμα τις απαντήσεις που σημαίνουν «ψεύδος». max=19 (όταν η σειρά των απαντήσεων είναι Ο, Ν, Ο, Ο, Ο, Ν, Ο, Ο, Ο, Ν, Ο, Ο, Ο, Ο, Ν, Ν, Ο, Ν, Ο)

	ΟΧΙ	ΝΑΙ
Σου έτυχε ποτέ από πλεονεξία να πάρεις περισσότερα από όσα ανήκαν στο μερίδιό σου;	☒	☐
Όταν ήσουν παιδί, έκανες αμέσως και χωρίς γκρίνια αυτό που σου έλεγαν;	☐	☒
Σου έτυχε ποτέ να επιμείνεις να γίνει το δικό σου;	☒	☐
Παινεύεσαι καμιά φορά;	☒	☐
Έχεις κλέψει ποτέ σε παιχνίδι;	☒	☐
Κρατάς πάντα την υπόσχεσή σου, άσχετα με το πόσο δύσκολο είναι να την εκτελέσεις;	☐	☒
Έχεις καταστρέψει ή χάσει ποτέ κάτι που ανήκε σε άλλον;	☒	☐
Μιλάς καμιά φορά για πράγματα για τα οποία όμως δεν έχεις ιδέα;	☒	☐
Αναβάλλεις καμιά φορά για αύριο αυτό που θα έπρεπε να κάνεις σήμερα;	☒	☐
Πλένεσαι πάντα πριν το φαγητό;	☐	☒
Θα απέφυγες να πληρώσεις τους φόρους, αν ήξερες ότι δεν θα σε έβρισκαν ποτέ;	☒	☐
Σου έτυχε ποτέ να ρίξεις το βάρος σε άλλον για δικά σου σφάλματα;	☒	☐
Έχεις αργήσει ποτέ σε δουλειά ή σε ένα ραντεβού;	☒	☐
Έχεις πει ποτέ κάτι κακό ή άσχημο για κάποιον άλλο;	☒	☐
Είσαι πάντα πρόθυμος να το ομολογήσεις, όταν έχεις κάνει ένα λάθος;	☐	☒
Κάνεις πάντα αυτό που διδάσκεις στους άλλους;	☐	☒

Έχεις πάρει ποτέ κάτι που ανήκε σε κάποιον άλλον (έστω και μία καρφίτσα);

Έχεις μόνο καλές και παραδεκτές συνήθειες;

Σου έτυχε ποτέ να εκμεταλλευτείς κάποιον;

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV
ΠΙΝΑΚΑΣ 1**

A. ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Α/Α	ΦΟΡΕΑΣ	ΤΗΛ.	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ
1	ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ ΑΜΕΣΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ	197	Απόρρητη	- Πληροφόρηση & παραπομπή σε υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας ή ψυχικής υγείας. - Ενημέρωση για κοινωνικά – προνοιακά θέματα - Ψυχολογική στήριξη	6:00 – 22:00 (όλο το χρόνο, όλες τις περιοχές της χώρας)
2	ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	210 382812 6	Νικηταρά 8-10		Δευτέρα – Παρασκευή 16:00-20:00
3	ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	210 360077 7			Δευτέρα – Τετάρτη 18:00 – 20:00
4	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ – ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	210 361623 2	Σόλωνος 41 Αθήνα	(Βοήθεια για βία στην οικογένεια)	Τετάρτη 18:00 – 20:00
5	ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ S.O.S. – Γ.Γ.Ι.	210 322090 0		Αυτόματος τηλεφωνητής (δίνει πληροφορίες και τηλέφωνα για το που να απευθυνθούν οι κακοποιημένες γυναίκες)	
6	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ				

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Β. ΞΕΝΩΝΕΣ

A/A	ΦΟΡΕΑΣ	ΤΗΛΕΦΩΝΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ
1	ΞΕΝΩΝΑΣ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	210 5244520 Κέντρο υποδοχής 210 5244657	Απόρρητη	- Φροντίδα για το σχολείο των παιδιών. - Ψυχολογική στήριξη – Συμβουλευτική.	- Δέχεται αλλοδαπές με κάρτα εργασίας. - Δωρεάν παροχή υπηρεσιών. - Ιατρικές εξετάσεις. - Φιλοξενία μέχρι 1 μήνα.
2	ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ	210 8615700 210 8641300	Λέρου 6, Κυψέλη	Άγαμες – Κακοποιημένες μητέρες	- Διασταύρωση με υπηρεσία παραπομπής. - Ιατρικές εξετάσεις - Ελληνίδες & Αλλοδαπές με άδεια παραμονής
3	ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ «ΜΑΡΙΑ ΤΕΡΕΖΑ»	210 8254770	Ιθάκης 97 Αχαρνών	Στέγη, Τροφή, Ρούχα	- Ελληνίδες – Αλλοδαπές - Ιατρικές εξετάσεις - Γυναίκες & μητέρες (παιδιά έως 6 ετών) που αντιμετωπίζουν κοινωνικά προβλήματα.
4	ΞΕΝΩΝΑΣ ΧΟΛΑΡΓΟΥ	210 6510698 210 6521500	Θεσσαλονίκης 22, Πλ. Παπαφλέσσα Χολαργός		
5	ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	210 8821000	Μιχαήλ Βόδα 15 Αθήνα	Στις παρεχόμενες υπηρεσίες τους υπάρχει ξενώνας για κακοποιημένες γυναίκες	
6	ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΑΡΕΑ	210 7661263	Π. Καρέα & Δάφνης	Φιλοξενία σε έφηβες	Λειτουργεί με προγραμματική σύμβαση

			Βύρωνας 16233		του Υπουργείου Υγείας με το «Χαμόγελο του Παιδιού».
--	--	--	------------------	--	---

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Γ. ΚΕΝΤΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΗΛΕΦΩΝ Ο	ΠΑΡΕΧΟΜΕ -ΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΥΠΕΥΘΥ -ΝΗ
1	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠ ΩΝ	Βασιλ. Σοφίας 135 & Ζαχάρωφ 11521	210 6497773 210 6497745	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
2	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ Ν. ΙΩΝΙΑΣ	Γαληνού & Αγίας Όλγας 14233	210 2799967	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
3	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΛΑΜΑΚΙΟΥ	Τσουκανέλη 7 17455	697647906 4	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
4	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΛΑΥΡΙΟΥ	Συνοικία Ρουμάνικα 19500	22920 69162 22920 69164	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
5	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΕΙΡΑΙΑ	Καραολή & Δημητρίου 39 18532	210 4122088 210 4122610	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
6	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΓ. Ι. ΡΕΝΤΗ	Θεσσαλονίκης 9 18233	210 4257551 210 4257553	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
7	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ Σ	Κουντουριώτου & Παπαφλέσσα 16673	210 4614083	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	
8	ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚ ΗΣ	Τέρμα Φοίνικα 55134 ΦΟΙΝΙΚΑΣ	2310 471101	- Ψυχο – κοινωνική στήριξη	

UP DATE: 24 – 03 – 2004.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω από την καρδιά μου τους παρακάτω, που με στήριξαν ποικιλοτρόπως σ αυτή την μεγάλη προσπάθεια:

Την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών κα. Βάσω Αρτινοπούλου για την εμπιστοσύνη, τη βοήθεια και την όλη στήριξη σε κάθε επίπεδο αυτής της Εργασίας. Τον Καθηγητή κ. Αντώνη Μαγγανά για την πολύπλευρη στήριξη και βοήθεια, χωρίς τον οποίο δεν θα είχε ξεκινήσει αυτή η προσπάθεια. Τον συνάδελφο και φίλο μου Δημήτρη Καλατζή για την αγάπη του και την αμέριστη βοήθεια του στην έρευνα των αρχείων των Αστυνομικών Υπηρεσιών του Νομού Σάμου. Την Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας των Τ.Ε.Ι. Πάτρας κα. Μαρία Πενταράκη για την πίστη της στο πρόσωπο μου και για την παρότρυνση να συνεχίσω. Την μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου κα. Μαρία Κουρμουλάκη, για την πολύτιμη βοήθεια της στην στατιστική επεξεργασία των ευρημάτων της έρευνας. Τέλος, θέλω ξεχωριστά να ευχαριστήσω τη σύζυγο μου Ροδάνθη, για την συμπαράσταση της, τις φρέσκες ιδέες της και την πίστη της σε κάθε προσπάθεια μου, καθώς και τα παιδιά μου Φωτεινή, Αποστόλη και Ολίνα για την αγάπη τους .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβραμίδη Γ.**, (2000). Επίκουρος, 7^η έκδοση, εκδόσεις Θύραθεν, Αθήνα.
- Αδαμάκη, Ν.**, (2000). Έρευνα για τη βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα, εκδόσεις Κ.Ε.Θ.Ι, Αθήνα.
- Αλεξοπούλου Χρ.**,(2000). Γυναικεία δράση στον Ευριπίδη, Εκδίκηση και Επιβολή, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Αρτινοπούλου, Β.**,(1995). ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Αρτινοπούλου, Β., και Μαγγανά, Α.**, (1996). Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Αρτινοπούλου, Β.**, (2002). Το προφίλ των γυναικών-Χρηστριών των υπηρεσιών του Κ.Ε.Θ.Ι., κατά την περίοδο 1/1/2000-30/6/2001. Εκτίμηση των υπηρεσιών του Κ.Ε.Θ.Ι. Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση δεδομένων και προτάσεις παρέμβασης, εκδόσεις Κ.Ε.Θ.Ι., Αθήνα.
- Αρτινοπούλου, Β., και Φαρσεδάκη, Ι.**, (2003). Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα, για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα.
- Astin, M.C., Ogland- Hand, S.M., Coleman, E.M., & Foy, D.W.** (1995), Posttraumatic stress disorder and childhood abuse in battered women: Comparisons with martially distressed women, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol.63, No.2, 308-312,U.S.A.
- Βασιλείου,Γ.**, (1966). Cascardi, M.K., O' Leary, D., Lawrence, E., & Schlee, K.A. (1995), Characteristics of women psysically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol.63, No 4,616-623,U.S.A. Διερεύνηση της Ελληνικής Οικογένειας, Αθηναϊκό Ινστιτούτον του Ανθρώπου, Αθήνα.
- Βέρση, Μ.**, (2003), Αστυνομική Ανασκόπηση, Μάρτιος-Απρίλιος 2003, έτος 19^ο, τεύχος 218.
- Bandura, A.**, (1972). *Aggression: A social learning analysis*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Barnett, O.W. & La Violette, A.D.** (1993). *It could happen to anyone*. Sage Publications, U.S.A., U.K.
- Bergman, B. & Brismar, B.**, (1991), A 5 year follow up study of 117 battered women, *American Journal of Public Health*, Vol.81, No 11,U.S.A.
- Beck, T.**, (1987). Cognitive models of depression, *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 1.
- Benjamin, L. & Waltz, G. R.**, (1983) *Violence in the family: Child and Spouse Abuse (Report NO.EDNoooo1)*, Washington DC, National Institute of Education.

Bing, L., (1991). Do or Die, Harper Collins, New York.

Brown, D., (2004). Κώδικας DA VINCI, εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα.

Brekke, J. S.,(1989). «The Use of Orientation Groups to Engage Hard-to-Reach Clients...». Social Work with Groups 12 (2).

Βροντάκη, Ν., (1979). Ποινικό Δίκαιο, τόμος Α΄, Γενικό Μέρος, Αθήνα.

Bruner, J., (1997) Πράξεις Νοήματος. Σειρά «Ανθρώπινα Συστήματα», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Γαρδίκια, Κ., (1965). Τα παρορμητικά εγκλήματα, Ποιν. Χρονικά ΙΕ΄.

Γαρδίκια, Κ., (1968). Εγκληματολογία, τόμος Α΄, 6^η έκδοση.

Cascardi, M.K., O' Leary, D., Lawrence, E., & Schlee, K.A. (1995), Characteristics of women psysically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict, Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol.63, No 4,U.S.A.

Γιούνγκ, Κ., Φράντς,Μ., Χέντερσον,Γ., Γιακόμπι,Γ., and Ζαφφέ,Α., (1964). Man and his symbols, Aldus Book Ltd., London.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου,Α., (1979) παραδόσεις Εγκληματολογίας α΄ εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα.

Γουλφ,Τ., (1991).Η Σεξοοικονομική Θεωρία της Ψυχοσωματικής Ταυτότητας και Αντίθεσης, Το Περιοδικό της Οργονομίας,9, Αθήνα.

Clark, M., (1997). “The nature of the Business Crime” in Sociology: Introductory readings, ed. βy A. Giddens, Polity Press,:120-128.

Cusson, M., (2004).: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Denise Kindschi Gosselin, (2000) «Heavy Hands: an introduction to the crimes of domestic violence», Prentice-Hall, New Jersey.

Δημητρίου, Ανδ., (1993). Γνωστική Ανάπτυξη, Μοντέλα- Μέθοδοι- Εφαρμογές, τόμος 1:Piaget και Νεοπιαζετιανοί, εκδόσεις art of text, Θεσσαλονίκη.

Δημητρίου, Ευαγ., (1986). Το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας (EPQ), (Eysenck Personality Questionnaire): στάθμιση στον ελληνικό πληθυσμό, ενήλικο και παιδικό, δημοσίευμα στο περιοδικό «ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ 23», σελ. 41-54.

Diamantopoulou, A., (2000). Violence Against Women: Zero Tolerance, Closing of the European Campaign, Lisbon Centro de Congressos de Lisboa, 4-6 May.

Diamond, Mil., (2000): Sex and Gender: Same or Different, p. in Feminism & Psychology, vol. 10(1): 46-54

Dobash & R.P. Dobash, (επιμ.), Rethinking Violence Against Women. London.

Dollard, J., Miller, N., Doob, L., Mower, O. and Sears, R., (1939). Frustration and aggression, New Haven: Yale.

Dutton, D., (1988). The Domestic Assault of Women, Boston, Allyn & Bacon.

Φαρσεδάκη, Ι., (1990). Η Εγκληματολογική Σκέψη, απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τεύχος Α', εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Φαρσεδάκης Ι. (1990). Η εγκληματολογική σκέψη, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη

Φαρσεδάκης Ι. (1991). Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της. Νομική Βιβλιοθήκη.

Fattah, E.A. (1989). Victims and victimology: The facts and the rhetoric, intern. Review of Victimology.

Fattah, E.A. (1992). Towards a critical victimology, St. Martins Press.

Ferraro, J. (1989). The legal response to woman battering in the United States. In J. Radford and E. A. Stanko (eds.), Women, Policing and Male Violence, London: Routledge.

Ferreira, A.J., Winter, W. & Pointdexter, E.J. (1966). Some interactional variables in normal and abnormal families. Family Process.

Φίλιας, Β., (1980). Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, τόμος Α' εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα.

Φιλιππίδης, Γ., (1979). Μαθήματα Ποινικού Δικαίου, Ειδικό Μέρος τεύχος Α'.

Φιλιππίδη, Τ.,(1986), Δικαστική Ψυχολογία, έκδοση 2^η, εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Freud, S., (1920). Beyond the pleasure principle. Standard Edition.Vol.18.London: Hogarth (1955).

Freud, S., (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. Standard Edition.Vol.20, London: Hogarth (1959).

Freud, S., (1940). An outline of psychoanalysis. Standard Edition.Vol.23.London, Hogarth (1964).

Fromm, E., (1971). Ο Φόβος Μπροστά στην Ελευθερία, πέμπτη έκδοση, εκδόσεις Μπουκουμάνη, πέμπτη έκδοση, Αθήνα.

Fromm, E., (1974). Ο άνθρωπος για τον εαυτό του, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα.

Fromm, E., (1978). Η Τέχνη της Αγάπης, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα

Gazzaniga, M.S., & Sperry, R.W. (1967). Language after section of the cerebral commissures. *Brain*, 90.

Gelles, R. F. & Cornell, C. P., (1985). *Intimate Violence in Families*, Newbury Park, Sage Pub.

Gelles, R., & Sraus M. (1979), "Determinants of violence in the family-toward a theoretical integration", σελ.549-581. *Contemporary theories about the family*, Burr et al. Vol. 1, N.Y.: Free Press.

Ghez, M ., (2001). *Getting the Message Out. Using Media to Change Norms on Abuse*, C. M. Renzetti, J. L. Edleson & R. K. Bergen,(επιμ), *Violence Against Women*, Sage.

Gilgun, J. F., (1991). Resilience and the Intergenerational Transmission of Child Sexual Abuse, στο M.Q.Patton, *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*, Newbury Park, Sage pub.

Goleman, D., (1992): Άρθρο του, για τη φύση της ψυχοπαθητικής διαταραχής, στους *New York Times* της 14-04-1992.

Gondolf, E.W., (1988). «How Some Men Stop Their Abuse...». In *Coping with Family Violence*, Beverly Hills, CA.

Goode, W., (1971). Force and Violence in the Family, *Journal of Marriage and the Family*, 33,¹¹ Bowlby, J.,(1979). *The Making Breaking of Affectional Bonds*, London, Tavistock pub.

Gray, J., (1995) *Men are from Mars, Women are from Venus*, εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα.

Gray, J., (1996), *Venus together forever*, εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα.

Halleck, S., (1971). *Psychiatry and the Dilemmas of Crime*. University of California Press.

Hafner, H., & Boker, W., (1973). «Mentally Disordered Violent Offenders», *Social Psychiatry*, 8.

Haritos - Fatouros, M. & Konstantinidou, E., (1995). *Cults: The New Slavery in Meta-Industrial Societies*. IV Ευρωπαϊκό Συνέδριο Ψυχολογίας, Αθήνα.

Harris, R.N. and Bologh, R.W., (1985), *The Dark Side of Love: Blue and White Collar Wife Abuse*, *Victimology*, 10, σελ. 242-252.

Hart, S. D., Dutton, D. G., & Newlove, T., (1993). The Prevalence of Personality Disorder Among Wife Assaulters, *Journal of Personality Disorders*, 7.

Haynes, S.G., Feinleib, M. & Kannel, W.B. (1980). The relationship of psychosocial factors to coronary heart disease in the Framingham study. III. Eight-year incidence of coronary heart disease. *American Journal of Epidemiology*, 111.

Ηλιόπουλος-Χωραφάς,(1928). Σύστημα Ελληνικού Ποινικού Δικαίου, τόμος 2^{ος}, τεύχος Α΄.

Hoffman, L. Martin,(1984). «Empathy, Social Cognition and Moral Action», στο *Moral Behavior and Development: Advances in Theory, Research and Applications*, των W. Kurtines, J. Gerwitz, eds, Publ. John Wiley and Sons, N. York.

Holtzworth-Munroe, A., and Hutchinson, G., (1993) “Attributing Negative Intent to Wife Behavior: The Attributions of Maritally Violent Versus Non Violent Men”, *Journal of Abnormal Psychology* 102, 2, σελ.206-211. Η καχυποψία των σεξουαλικά επιθετικών ανδρών: “Sexually Aggressive Men’s Perceptions of Women’s Communications”, των Neil Malamuth and Lisa Brown, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (1994).

Horney, K., (1945). *Our Inner Conflicts: A Constructive Theory of Neurosis*, N. York.

Horney, K., (1954). Memorial Issue: *Amer. J. Psychoanal*, N. York.

Horney, K., (1958) Memorial Issue: *Amer.J. Psychoanal*, (1954) Irving Robbins, «An Analysis of Horney’s Concept of the Real Self: Educational Theory».

Huson. H., (1986). Πυθαγόρας, εκδόσεις Δαμιανός, Αθήνα.

Θεοδωρίδης, Χαρ., (2003). Η φιλοσοφία του Επίκουρου, Η αληθινή όψη του αρχαίου κόσμου, εκδόσεις βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα.

Jacobson, N., (1994). *Clinical Handbook of Marital Therapy* Guilford Press, New York.

Johnson, H., Rethinking Survey Research on Violence Against Women στο R. E.

Johnson, H., (1988). Rethinking Survey Research on Violence Against Women, στο R.E. Dobash & R.P. Dobash, (επιμ.), *Rethinking Violence Against Women*, London.

Irving Robbins, (1958). *An Analysis of Horney’s Concept of the Real Self: Educational Theory*.

Κασωτάκη-Γατοπούλου., (2002). Ρητορική, Επικοινωνία, Πολιτική και Φιλοσοφία, εκδόσεις Ιωνία, Αθήνα.

Katakis, Ch., (1976). An exploratory multi-level attempt to investigate interpersonal and interpersonal patterns of twenty Athenian families. *Mental Health and Society*, 5.

Katakis, C., (1976). An exploratory multi-level attempt to investigate interpersonal and interpersonal patterns of twenty Athenian families. *Mental Health and Society*, 3,1-9.

Katakis, Ch., (1978). On the transaction of social change processes and the perception of self in relation to others: study of Greek preadolescents. *Mental Health and Society*, 5.

Katakis, Ch., (1980). Changing patterns of the marital relationship in Greece, *Mediterranean Journal of social Psychiatry*, 1 (1).

Katakis, D.& Katakis, Ch. , (1982). Teleonomic entropy in biopsychosocial systems. *Behavioral Science*, 27,2.

Katakis, D. & Katakis, Ch. , (1986). Transference and transformation of teleonomic entropy. *Behavior Science*, 31,2.

Katakis, C. (1988). Viewing individuals and families as purposeful systems: Implications for therapy. *Dynamik Psychotherapy*, 6 (2).

Κατάκη,Χ., (1989), Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, όγδοη έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Katakis, C. (1990). The self-referential conceptual systems: Towards an operational definition of subjectivity. *Systems Research*, 7 (2).

Katakis,C., Androutsopoulou,A., Gavrielidoy,A., Gregoropoulou,E., & Lakka,E., (1997). Male/female identity and the evolution of consciousness. Paper presented at the Conference of the European Family Therapy Association (EFTA), Barcelona.

Kelly, R.A., (1955). *The psychology of personal Constructs*, New York: Norton.

Κλιάφα, Μ., (1983). *Θεσσαλία 1881-1981, εκατό χρόνια ζωής*, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα.

Kristeva, J., - Clement, C., (2001). *Το θήλυ και το Ιερό*, εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα.

Κουλάκογλου, Κ., (1998). *Ψυχομετρία και Ψυχολογική Αξιολόγηση*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κωσταρά, Α., (2006). *Ποινικό Δίκαιο- Επιλογές Ειδικού Μέρους*. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κωσταρά, Γρ.,(1979). *Martin Heidegger, «Ο Φιλόσοφος της Μερίμνης»*, τέταρτη έκδοση, Αθήνα.

Laing, R, D. & Esterson, A., (1975). *Η ψυχική ισορροπία, η τρέλα και η οικογένεια*, εκδόσεις Ράππα, Αθήνα.

Levine, P., & Frederick, A., (2000). Το Ξύπνημα της Τίγρης, β' έκδοση, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Λιγομενίδης, Π., (2002). «η φλούδα του βερίκοκου», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Loucas, K., (1982). Assessing Dangerousness in Psychotics, in Hamilton, J., and Freeman, H., (eds) Dangerousness Psychiatric Assessment and Management, Gaskell Books, London.

Lorenz, K., (1963). On Aggression New York: Harcourt, Brace, World.

Μαγγανά, Α., (1998-1999). Το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας και το σύνδρομο της συνεξάρτησης, 66-67, Ο αγώνας της Γυναίκας, Ποιν. Δικ. 12/2002 (ΕΤΟΣ 5ο).

Μαγγανά, Α., (1999). Η ενδο-συζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος..., Ποιν.Δικ 1/1999 (ΕΤΟΣ 2ο).

Μαγγανά, Α., (2000). «Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», Ποιν. Δικ. 5/2000.

Μαγγανά, Α.,(2000). Προγράμματα θεραπείας και βραχείες ποινές, ΠοινΔικ.3/2000 (έτος 3^ο).

Μαγγανά, Α., (2002). Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές, ΠοινΔικ. 12/2002 (έτος 5^ο).

Μαγγανάρα, Ι., (1986) Η βία μέσα στην οικογένεια. Ο Αγώνας της Γυναίκας, τεύχος 32.

Μάνος, Ν., (1997). Βασικά Στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής, University Studio Press, Θεσσαλονίκη.

Marcuse, H., (1971). Ο Μονοδιάστατος Άνθρωπος, Επιστήμη και Κοινωνία, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1.

Μαρκαντώνη, Ι., (1978). Βαθυψυχολογία και Αγωγή, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.

Mason, J., (1996). Η διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Mayer, K.E., (1971). The psychology of aggression and the implications for aggression control, στο βιβλίο του J. L. Singer, The control of aggression and violence, New York: Academic.

Menninger, K., (1993). Η Αγάπη εναντίον του Μίσους, εκδόσεις Δίοδος, Αθήνα.

Μηλιώνη, Φ., (2001), «Ενδοοικογενειακή βία: Η κακοποιημένη γυναίκα - Η νομική διάσταση από την οπτική του φύλλου», Αντεγκληματική πολιτική, Αθήνα.

Mignon,S.I., Larson,C.J. & Holmes, W. M., (2002). Family Abuse: Consequences, Theories and Responses, Allyn & Bacon. : Yick, A.G., Feminist Theory and Status Inconsistency Theory, Violence Against Women, 7, 5, 2001.

Μπακονικόλα - Γεωργοπούλου, Χ., (1997). Το τραγικό, η τραγωδία και ο φιλόσοφος στον εικοστό αιώνα, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα.

Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, Χ., (1994). Στιγμές της Ελληνικής Τραγωδίας, εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα.

Μπατζιάκα, Αθ., Η βία στην οικογένεια, Β΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο Επιμελητών Δικαστηρίου Ανηλίκων, Βέροια 4/6-9-1992.

Μπέϊκερ,Ε., (1991), Οι Θεωρίες του Β. Ράιχ για τη σεξουαλικότητα, Το Περιοδικό της Οργονομίας,9, Αθήνα.

Μπρίνερ,Μ., (1991).Βιόντα και Καρκίνος, Το Περιοδικό της Οργονομίας, Αθήνα.

Murphy, C. Meyer, S.L. & O'Leary, K., (1994). Dependency Characteristics of Partner Assaultive Men, Journal of Abnormal Psychology, 103.

Nichols, M., (1991). Sympathy in the right place. Police Review, 8 March, σελ. 480-1.

Norwood, R., (1998). Γυναίκες που αγαπούν πολύ, εκδόσεις Φυτράκη Α.Ε., Ζ΄ έκδοση, Αθήνα.

Ουίλλιαμ Τζέιμς, (1890).: The Principles of Psychology, στο Αλαίν ντε Μποττόν.: «Περί του κοινωνικού Status», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Okun, L., (1986), Woman abuse: Facts replacing myths, State university of New York, Press Albany, U.S.A.

Pagelow, D. M., (1984). Family Violence, New York, Praeger Publication.

Παπανούτσος, Ε., (1973). Πρακτική Φιλοσοφία, εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα.

Παρασκευοπούλου, Α., Εισήγηση σε εκδήλωση της Πανελληνίας Εταιρίας Ουματολογίας, αίθουσα Ε.Σ.Η.Ε.Α., Αθήνα, Μάιος 2003.

Πιερράκος Τ., (1999). Έρωτας, Αγάπη & Σεξουαλικότητα, εκδόσεις Σωμάνους, Αθήνα.

Parker, B. and Schumacher, D.,(1977). The Battered Wife Syndrome and Violence in the Nuclear Family of Origin: A Controlled Pilot Study, Public Health Briefs, AJPB August, Vo;. 67, No 8.

Pascual - Leone, J. (1974). A neo-Piagetian process- structural model of Witkin's psychological differentiation. Presented at the Meeting of the International Association for Cross-Cultural Psychology, Kingston, Ontario, Canada.

Peiffer, V., (1994). Θετική Σκέψη, εκδόσεις Διόπτρα, Αθήνα.

Popper, K. (1957). The Poverty of Historicism, Boston: Beacon Press.

Ποταμιάνου, Γ., (1997),).Θεωρίες Προσωπικότητας και Κλινική Πρακτική, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ράγκος, Σπ., (1995). Αριστοτελική, Πολιτική Φιλοσοφία, εκδόθηκε από τον Καθ. Βουδούρη, Κ., Αθήνα.

Ράιχ, Β., (1980). Η ανάλυση του χαρακτήρα (3), από την ψυχανάλυση στη βιοσύνθεση της οργάνης, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.

Ράιχ, Β., (1981). Η Ανάλυση του Χαρακτήρα (1), Η τεχνική, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ράιχ, Β., (1981), Η ανάλυση του χαρακτήρα-2, Η Θεωρία της Διαμόρφωσης του Χαρακτήρα, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Rappaport, J., (1978). Term of empowerment/Exemples of Prevention, Am. J. of Community Psychology, Δημοσίευση στη Revue Criminologie, «Les femmes et le controle penal », (1992) τόμος XXV, No 1, στο Μαγγανά, Α., (1999). Θέματα εγκληματολογικά και ποινικού δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Reason. & Rowan. (1981). Issues of validity in paradigm research. In P.Reason & J.Rowan (Eds.), Human inquiry: A sourcebook of new paradigm research. Chichester: Wiley.

Robert, Ph., (1985). Au théâtre pénal. Quelques hypotheses pour une lecture sociologique du «crime ». Déviance et Société, IX, σελ.89-105.

Rogers, R., (1947). Some observation on the organization of personality. American Psychologist, 2.

Rogers, R., (1974). In retrospect: forty-six years. American Psychologist, 29.

Rosenthal, R., (1977). «The PONS test: Measuring Sensitivity to Nonverbal » στο, P.McReynolds, ed., Advances in Psychological Assessment, Jossey-Bass, Σαν Φρανσίσκο.

Ρουμπάνη, Ν., και Πενταράκη, Μ., (1997). Προστασία από τη βία – οδηγός επιμόρφωσης, Σεμινάριο «ΑΡΙΑΔΝΗ», για την αντιμετώπιση της βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών και ανηλίκων, Αθήνα 25-27/11/1997. Διοργανώθηκε από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

Safilios - Rothchild, C., (1967). A comparison of power structure and marital satisfaction in urban Greek and French families, *Journal of Marriage and the Family*.

Schachter, S. and Singer, J., (1962). Cognitive, social and physiological determinants of emotional state, *Psychological Review*, 69.

Sheard, M. and Flynn, J., (1967). Facilitation of behavior by stimulation of the midbrain of cats, *Brain Research*, 4.

Schure, E., (2001). *Οι Μεγάλοι Μύστες, εκδόσεις Ιάμβλιχος, Αθήνα*.

Shepherd, E., (1982). «Assessing Dangerousness in Mentally Subnormal Patients» στο Hamilton, J., & Freeman, H., (eds), *Dangerousness: Psychiatric Assessment and Management*, Gaskell Books, London.

Σινανίδου, Μ., (2001), *Σύγχρονες Ψυχοθεραπείες, από τη θεωρία στην εφαρμογή, επιμέλεια Ασημάκη, Κ., εκδόσεις Π. Ασημάκη, Καλλιθέα*.

Smith, M., (1991). Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test of a Feminist Hypothesis, *Violence and Victims*, 5, σελ. 257-273.: Yllo, K., *Through the Feminist Lens: Gender, Power and Violence*, στο R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage pub.

Spinellis, C., and Vassiliou, V., (1970). Milieu Development and Male-Female Roles in Contemporary Greece. In Seward & Williamson (Eds) *Social Sex Roles in a changing World*. New York, Random House.

Spinellis, C. D., (1997). *Crime in Greece in Perspective, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα*.

Stark, E., (2001). Interventions with battered Women. From Crisis Intervention to Complex Social Prevention, στο C.M.Renzetti, J.L. Edleson & R. K. Bergen,(επιμ.), *Violence Women*, California, Sage pub.

Storr, A., (1964). *Sexual Deviation*, Penguin Books.

Szasz, T., (1982). *Psychiatric expert Testimony*.

Tavris, C., (1982). *Anger: The misunderstood emotion*. N.Y.: Simon & Schuster.

Tedeschi, J., Smith, R., & Brown, R., (1974). A reinterpretation of research on aggression, *Psych. Bull.*

Τερζάκης, Α., (1989). *Αφιέρωμα στη Τραγική Μούσα, Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα*.

Tinbergen, N., (1951). *The study of instinct*. London: Clarendon.

Triandis, H., Vassiliou, V., & Nassiakou, M. (1968). Three cross-cultural studies of subjective culture. *Journal of Personality and Social Psychology*.

- Τσαλίκογλου, Φ.**, (1987). Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Τσαλίκογλου, Φ.**, (2000). Εγώ, η Μάρθα Φρόνιτ, εκδόσεις Καστανιώτη, δεύτερη έκδοση, Αθήνα.
- Τσαλίκογλου, Φ.**, (2004). Η ψυχή και ο έρωσ, εφημ. «ΤΑ ΝΕΑ», Τρίτη 03-08-2004.
- Τσίμπου, Κλ., Γεωργακώδη, Φ.**, (1999). Περιγραφική & Διερευνητική Στατιστική-Ανάλυση Δεδομένων-Μονοδιάστατη Ανάλυση, τόμος Α', εκδόσεις Αθ. Σταμπούλη, Αθήνα.
- Τσάντα, Νικ., Μωυσιάδη, Χρ., Χατζηπαντελή, Θ., Μπαγιάτη, Ντ.** (1999). Ανάλυση δεδομένων με τη βοήθεια στατιστικών πακέτων SPSS-EXCEL-S-PLUS, εκδόσεις Ζήτη, Θεσ/νίκη.
- Vassiliou, G., and Vassiliou, V.**, (1982) Promoting psychosocial functioning and preventing malfunctioning. *Pediatrician*.
- Van Hasselt, B., Morrison, L., Bellack, S., & Hersen, M.**, (1988). *Handbook of family violence*, Plenum Press, New York.
- Viano, E.**, (1992). *Intimate violence*, Hemisphere Publishing Corporation, U.S.A.
- Walker, L.**, (1989). Η κακοποιημένη γυναίκα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Walker, L.**, (1989), ό.π. σελ.48.¹ Ποιν. Δικ. 2/2004, (ΕΤΟΣ 7^ο).
- Wolgang, M. E., & Ferracuti, F.**, (1995). Η Υποκουλτούρα της Βίας (μτφ. Φ. Μηλιώνη), Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Wolfus, B. and Bierman, R.**, (1993). «Relating Without Violence». An Evaluation of a Program for Incarcerated Male Batterers, Ontario: Ontario Correctional Institute.
- Yalom D. Irvin**, (2001): Όταν έκλαψε ο Νίτσε, Αθήνα, εκδόσεις ΑΓΡΑ.
- Χαρίτου – Φατούρου, Μ.**, (1997). Εισήγηση, στο 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας (Πάντειο Πανεπιστήμιο, Ιούνιος 1997), στο: Η ψυχολογία στο σταυροδρόμι των επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας, των Παπαστάμου, Σ., Κανελλάκη, Σ, Μάντογλου, Α., Σαμαρτζή, Σ., και Χρηστάκη, Ν., (1999), εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- Χασάπη, Θ.**,(1991), Προλογικό Σημείωμα, Το περιοδικό της Οργονομίας,9, Αθήνα.

Χειμωνάς, Γ.,(2001),.Η αβοήθητη μοναξιά του άντρα, (Ποτέ η γυναίκα δεν κατάλαβε τον άντρα), άρθρο του που δημοσιεύθηκε την 03-03-2001, στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ».

Ζαχαροπούλου, Χρ., (1993). Στατιστική Μέθοδοι-Εφαρμογές, τόμος Α΄, Θεσ/νίκη.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αστυνομική Ανασκόπηση, Μάρτιος – Απρίλιος 2003,έτος 19^ο, τεύχος 218.

Εφημερίδα « Σαββατιάτικη Ελευθεροτυπία», 27-03-2004.

Εφημερίδα, Διαπαιδαγώγηση, Φεβρουάριος 1999.

Εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος, Τετάρτη, 02-06-2004.

Το πρόβλημα της καταγγελίας-κατάδοσης, τα δεδομένα μιας Έρευνας των: Αντ. Μαγγανά, Γρ. Λάζου, Νικ. Γαβαλάκη και Μ. Ζάννη, για λογαριασμό του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών, έτος 2003, τεύχος 5, Ποιν. Δικαιοσύνη, σελ.558.

Έρευνα Ελληνικού Κέντρου Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής και Περιθαλψης, Μάρτιος 2002.

Έρευνα του Επίκουρου Καθηγητή Κοινωνιολογίας Σαματά Μηνάς, της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1998 στο Τμήμα Δοκίμων Αστυφυλάκων Ρεθύμνου.

Τα στοιχεία που αφορούν την κακοποίηση των γυναικών ελήφθησαν από το Internet.

Η νομοθεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας (Νόμος 119(Ι)2000).

Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου για την εκπαίδευση των Αστυνομικών, στο Τμήμα Δοκίμων Αστυφυλάκων Ρεθύμνου, Ρέθυμνο, 26-27 Σεπτεμβρίου 1998.

Home Office, A practical guide to crime prevention for local partnerships, September 1993, fig. 4.6.

Conseil de l'Europe, Affaires Juridiques. La position de la victime dans le cadre du droit pénal et de la procedure pénale, Strasbourg 1985, p.8.(βλ.σχετ) στα πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την εκπαίδευση των Αστυνομικών, στο Τμήμα Δοκίμων Αστυφυλάκων Ρεθύμνου, Ρέθυμνο, 26-27 Σεπτεμβρίου 1998.

The war against the Family, A Parent speaks out, Toronto, Stoddard, 1992.
European Women's Lobby, Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the EU, European Policy Action Center of Violence Against Women, autumn 1999.

Unites States v. O'Brien D.C.App. (1986). Βλ. σχετ. «United Stated v. Martha Monroe», από το Street Law, Inc. Επίσης σχετικό άρθρο της Lenore Walker «The battered woman syndrome defense », στο «Battered Women: Contemporary Issues», Loise Gerdes (ed).

Dolf Zillmann: «Mental Control of Angry Aggression», στο Handbook of Mental Control, των Wegner Pennebaker.

Humphreys, C., et al, From Good Ententions to Good Practice, Mapping Services Working With Families Where There Is Domestic Violence, Bristol, The Policy Press.